

B

B

B. BRECHT

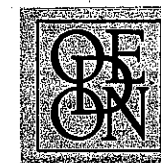
4

BERTOLT BRECHT

SPISY

DIVADELNÍ

HRY 4

BERTOLT BRECHT

DIVADELNÍ HRY 4

FRAGMENTY A JINÉ

ODEON

MASARYKOVA UNIVERZITA
Filozofická fakulta
Knihovna KDS
Arna Nováka 1
602 00 BRNO

AKTOVKY

VZESTUP A PÁD
MĚSTA MAHAGONNY

NAUČNÉ A CVIČNÉ HRY

SONGY A JINÉ

TURANDOT
ANEB KONGRES
PŘEKRUČOVAČŮ

FRAGMENTY HER

PRÁCE PRO FILM

PŘELOŽILI

LUDVÍK KUNDERA

A RUDOLF VÁPENÍK

*Ausgabe mit Genehmigung des Aufbau-Verlages Berlin
und Weimar*

1.

AKTOVKY

BIBLE

MALOMĚŠŤÁCKÁ SVATBA

ŽEBRÁK NEBOLI MRTVÝ

PES

VYMÍTÁ DÁBLA

LUX IN TENEBRIS

ZÁTAH

DANSEN

CO STOJÍ ŽELEZO?

BIBLE

DRAMA O JEDNOM
DĚJSTVÍ OD BERTOLDA
EUGENA

Osoby

Děd

Otec, starosta

Děvče

Bratr

Drama se odehrává v Nizozemí, v protestantském městě obleženém katolíky.

PRVNÍ SCÉNA

Útulná světnice domu na náměstí. V arkýři okna ze zrcadlového skla a římsy s květinami. U stolu čtoucí děd, v arkýři děvče. Z dálky občas chaotický hluk.

DĚD předčítá hlasitě a slavnostně · A kolem deváté hodiny zvolal Ježíš silným hlasem: „Bože můj, Bože, proč jsi mě opustil!“ a po chvíli ti, co postávali kolem, se mu posmívali a pravili: Jiným pomohl, ale sám sobě pomoci nemůže. Sestup z kříže a my ti uvěříme. I zvolal Ježíš znovu: „Dokonáno jest“ a nakloniv hlavu vypustil duši.

DĚVČE · Je tu tak podivné dusno a ulice jsou liduprázdné. Mám strach.

DĚD · Občané jsou na hradbách, dítě. Proto jsou ulice tak pusté. Nemusíš mít strach.

DĚVČE · Myslím, že už brzy zaútočí. Ale proto strach nemám.

Děd neodpoví a listuje v bibli.

DĚVČE · Nevím, čím to je, ale mám strach teprve od rána. Teprve od chvíle, co otec s bratrem odešli. Bratr tak divně na mne pohlédl a řekl: Dneska se to ukáže. Těžko útok odrazíme. Ale my se obětujeme rádi. A zdůraznil to „my“. Slova při tom nejsou důležitá. Ale stále mě straší v hlavě a dostávám z nich pokaždé znovu strach. Nevím proč.

DĚD · Hloupost! Odešli už nejednou a vždycky se zas vrátili. A nikdy jsem nezpozoroval, že by ses něčeho bála.

DĚVČE · Vím, že často odcházeli a že jsem se nikdy nebála.

DĚD · Dnešek bude těžký. Nepřítel chce zaútočit. A my jim tu pomoc nemůžeme. Jedině prosit Hospodina o přispění. Pomodleme se! Hledejme útěchu v bibli.

DĚVČE vyhlédne z okna · Je dnes tak dusno.

DĚD · Jestliže však taková znamená vyvstání, utečte do hor! A buďte pak stateční a věrní. Neboť na tom mnoho záleží!

DĚVČE s pohledem do dále · Vykládej mi o něčem jiném, dědo! Z tvé bible číší chlad. Mluví o lidech, kteří byli silnější než my.

DĚD · Děvče, neprohřeš se! ... Čte. Já však pravím vám, služte svým bližním! Nalámejte hladovým chléb a mějte soucit s každým, kdo strádá.

DĚVČE podivným hlasem · Vypravuj o něčem jiném! Z tvé bible číší chlad. Vypravuj o nouzi a smrti, ale také o boží pomoci. Vypravuj o Bohu dobrotivém, zachraňujícím. Tvá bible zná jen Boha, trestajícího!

DĚD · Kdo otce a matku svou miluje více než mne, není mne hoden. — Ta kniha je tak krásná. Poněvadž je silná. Lidé by v ní měli více číst.

DĚVČE naslouchá · Slyším na schodech kroky. Jsou to kroky těžké, znavené. Kdo takto kráčí, musí být starý a bědný. Nebo nést těžké břímě. Půjdu se podívat. ... Zajde ke dveřím.

DĚD tiše · Myslím, že vím, kdo má tak znavený krok.

DRUHÁ SCÉNA

Vstoupí starosta se synem. Velký, statný muž. Bratr bouřlivě obejmě děvče.

BRATR s předstíraným veselím · Děvče! Jaký to den! Prší granáty. Vážně · Ale došli jsme naší povinnosti.

Mlčení.

DĚVČE · Co venku, otče? Jste tak zamklí a vážní. Podle všeho to tam nevypadá valně.

OTEC pomalu, dívaje se strnule na děvče · Vypadá to špatně, děvče — Trýzněně: Věděli jsme už zrána, že to bude jen otázka času.

DĚD klidně · I my to věděli.

OTEC · Nic jsme vám neřekli. Nechtěli jsme vás rozrušit. Ale teď bude třeba, abychom vám vše řekli. — Pověz jim to, synu.

BRATR otáčí · Není celkem co. — Hradby drží, i když jsou jako řešeto. Ve dne v noci jsme se činili, abychom je zajistili. Zbytečně. — Ve městě je hlad. Nevíte o tom. Ale v Dolním městě lidé umírají.

DĚVČE · Musí se jim dát najíst. Můjtybože! My žijeme v nadbytku a oni umírají.

OTEC · Nelze jim pomoci. Je jich příliš mnoho. Jen by ses sama zničila.

BRATR · ... Město hladoví. Lidé jsou znavení. Drží se stěží na nohou. Tak jsou vyčerpáni. A dnes, už zakrátko, ve tři, započne velký útok. Katolíci zaútočí. Neudržíme se.

DĚD se narovná · Musíme se udržet! Vítězství, nebo smrt! Ať se všichni odeberou na hradby. Ať za svou víru bojují a umírají. Hlaste se k ní, praví náš Pán!

BRATR výsměšně · Hlaste se k ní! Chacha! Víš, dědo, s plným žaludkem je snadné se k něčemu hlásit. A za míru, ve sváteční světnici. — Na vítězství není pomyšlení! Katolíci v zemi zvítězili.

Jen my, poslední protestantské město, ještě odoláváme. — Nepřítel vnikne do města. Co bude pak, snadno si domyslíte. Poznali jsme to z osudu druhých měst. Ženy a děti pak... Nu ... co bych vykládal ... otče, už nemohu ...

DĚVČE · Copak? Co na mne tak vyděšeně hledíte?

Mlčení.

OTEC znaveně · Prve dorazil posel. Z tábora nepřitele... Ach Bože.

DĚVČE přistoupí k němu · Tak přece mluvíte, otče! Chceme se dovědět vše!

OTEC se vyhne objetí, zamumlá · Ne teď! ... Potom pokračuje pomalu, unaveně, lhostejně: Bože můj, budeme to přece jen muset povědět! Posel řekl ... katolíci ušetří město ... pokud se obyvatelé stanou katolíky...

DĚD křičí · Nic takového! Nikdy! Boj až do konce!

OTEC · A pokud by se ... nepřátelskému vojevůdci ... jedno děvče ... na jednu noc ... obětovalo ... Hloupě: Ty, děvče!

Mlčení. Potom děvče divoce vykřikne a chce se vrhnout na otce. Propukne v křečovitý pláč...

DĚVČE · Já! ... Já se mám obětovat ... ach Bože ... ach Bože!

OTEC ustoupí, přiškrčeně · Nech mě, nech mě! ... Teď to víš. Odvrátí se a skryje tvář v dlaních.

DĚD divoce · Odpověz, děvče!

DĚVČE zmateně · Co je, co ... Ach ... má hlava ... Vykřikne divoce: To neudělám! To neudělám! To nemohu udělat ... Se vzlykotem se vrhne před dědem na kolena.

OTEC s plácem · Já to věděl.

BRATR chytne děvče surově za rameno, ostře ·

Děvče! Musíš! Náš lid volá po takové oběti!

DĚD · Odstup! Pokušiteli!

BRATR *pln zoufalství, výsměšně* · Pokušiteli! Chachacha! Teď končí zdvořilost! Když jde o život! — Děvče, říkám ti, musíš! *Tiše, téměř prosebně*: Sestro! Zachrániš tím náš lid! Náš lid! Zachrániš své příbuzné. Svěho otce! Svěho dědu! Půjďte se mnou! Do sklepa, na ulici.

DĚD · Nezachráni mě! Zůstanu tady!

BRATR *divoce* · Bože! Copak neslyšíš! Děvče! Dědo, domluv jí, pověz jí, že musí!

DĚD · Ne! Nemusí! Slyšíte, nemusí, jedna duše váží víc než tisíc těl!

BRATR *divoce* · Mlč, ty blázne! Ano, jsi blázen! Nebo ukrutník. Krutější než Ahab! Venku lidé křičí a ty je neslyšíš, venku šlehají plameny, a ty je nevidíš, dědo. Jak budeš vypadat, až nastane Den soudu!

DĚD *pevně* · Jako člověk spravedlivý! Říkám ti: jako člověk spravedlivý!

BRATR *se zasměje* · Spravedlivý! Inu, jen se drž svého klamu! Svě tvrdošíjně spravedlnosti! Chacha! *Zarazí se, když hodiny dvakrát odbijí*. Je už půl třetí! Děvče! Pojď! Ve tři končí lhůta. Pak zaútočí! Měj slitování, děvče, slitování s těmi tisíci!

DĚVČE · Otče, přeješ si i ty, abych to učinila?
Otec mlčí.

BRATR · Samozřejmě to chce. Otče, pověz jí, že si to přeješ... Jistě, přeje si to! Pojď, děvče!

DĚVČE · Půjdu!

DĚD *ji zadrží* · Zůstaň! Nevíš, co o tom praví Bůh? „Ten, jenž mne před lidmi zapře, toho i já chci zapřít před

Otcem nebeským!“ Děvče, děvče! Což tvá duše není cennější než těla tisíců? Věru, praví náš Pán, kdo otce svého či matku svou miluje více než mne, není mne hoden! — Zůstaň pevná, pomni své duše.

BRATR · Mlč, starý blázne! S tou svou biblí, která je stejně chladná a spravedlivá jako ty! Vyslyš své srdce, děvče! Což není krásné trpět za celé tisíce? Pojď... rychle!

DĚVČE · Ne... ne... Odejdi... Děd má pravdu. Jdi...

BRATR *ji zatřese, jako štělný* · Musíš, děvče, musíš!

OTEC · Nech ji! Nenuť ji!

BRATR · Slabochu! Musí!

OTEC · Hochu! Nech ji! Prikazuji ti to! Už je toho dost. Půjdeš se mnou.
Táhne ho ke dveřím.

BRATR · Tak se tedy postarejte výhradně o sebe! Chachacha!
Odechází. Otec se vrací.

OTEC *stěsněně* · Tak pojďte aspoň s námi a zachraňte se... Dům může zasáhnout granát... Vzplane... Pojďte.

DĚD *neúprosně* · Mlč! Zůstaneme tu. Ne-zřekneme se víry jako vy! Když nebude vyhnutí, zahyneme — za naši víru. — *Tvrdě*: Nemáš nám už co poroučet. Chtěl jsi zaprodat duši své dcery. Ven! Nejsi hoden na ni pohledět.

OTEC *se zděsí, temně a roztrásen* · Nejsem hoden... Máte pravdu... Nejsem hoden... *Vyvrávorá.*

TŘETÍ SCÉNA

V dálce dunění děl. Ve světnici je ticho. Děvče stojí zase v arkýři. Děd vedle ní, pohladí jí bílou rukou vlasy.

DĚD · Neplač, děvče. Muselo to tak být.

DĚVČE · Byl jsi krutý, dědo!

DĚD · Musel jsem být krutý. Chtěli zaprodat tvou duši.

DĚVČE *jako ve snu* · Možná že to otec ani nechtěl... Otec byl vždy ke mně tak hodný. Když jsem byla ještě malá, brával mě na ruku a říkával: Jsi mé malé, sladké děvčátko. Myslím, že mě měl raději než bratra. A pak umřela matka. Vidím to ještě jako dnes. Ležela v černých šatech v ponuré rakvi. Tři vysoké bílé smuteční svíce prosvětlovaly noc. My děti seděly, seděly do rána a plakaly. A pak přišel otec. Vzal mě do náručí a políbil mě. Rekl: Teď musíme stát při sobě. Jsi pro mne víc než sto přátel. A políbil mrtvou. Jako by přísahal. — Nevím, proč se mi ta ponurá noc dnes připomíná...
V tom okamžiku vyšlehnou za okny zeleno-

zlaté plameny. Nebe krvavě zrudlo. Děd usedne do svého křesla.

DĚVČE *od okna* · Oheň se rozrůstá. Zachvacuje věž tam naproti. Téměř celé město už hoří. Městské zdi ční do rudé oblohy. Nepřítel zahajuje útok. Vidím, jak se sem valí temné, blyskající se kolony. Ach Bože! Buď našemu městu milostiv!

DĚD · Nech nepřítel útočit, Bůh je s námi!
Dunění děl sílí. Před okny tančí ohnivě jiskry.

DĚD · Jen buď klidná, dítě. Bůh je s námi.
Zvony začínají prudce vyzvánět.

DĚD *extaticky* · Slyš, dítě, zvony. Vyzvánění na poplach! Bůh je blízko! Je to hlas boží! Svolávají k boji!

DĚVČE *zmateně* · Zvony... Hlas boží...
Křičí: Bůh! Hlas boží! Strnule a mlčky mine dědu a vyjde. Děd za ní nehybně hledí. — Hřmění zesílí a rachot se přiblíží. Ohlušující rána těsně u domu. Do oken šlehne kouř a oheň. Dům hoří. Potom náhle vše ztichne...

DĚD *hlasitě a tak, že se to rozléhá* · Pane, zůstaň s námi, neboť den se sklání a již se připozdívá.

Opona se snáší před hořící jizbou.

MALOMĚŠŤÁCKÁ SVATBA

Osoby

Nevěstin otec
Ženichova matka
Nevěsta
Její sestra
Ženich
Jeho přítel
Žena
Její manžel
Mladý muž

Vybílená světnice s velkým obdélným stolem uprostřed. Nad ním rudý papírový lampión. Devět prostých širokých dřevěných křesel s opěradly. U zdi: vpravo pohovka a vlevo skříň. Mezi nimi dveře se závěsem. Vzadu vlevo nízký kuřácký stůl se dvěma štokrálky. Vlevo stranou dveře. Vpravo stranou okno. Stůl, křesla a skříň neleštěné a přírodní barvy. Je večer. Rudý lampión je rozsvícený. U stolu sedí svatební hosté a jedí.

MATKA nese na stůl. To je treska.

Pochvalné mručení.

OTEC. Připomíná mi to jednu historku.
NEVĚSTA. Napřed se najez, táto! Přijdeš vždycky zkrátka.

OTEC. Jen co to povím! Tvůj nebožtík strýc, ten co při mém biřmování... ale to je zase jiná historka. Tak tedy všichni jíme rybu a najednou se zakucká. Ty zatracené kůstky, dejte si na ně pozor! Zakucká se tedy a začne třepat rukama nohama.

MATKA. Jakube, vezmi si ten kousek od ocasu!

OTEC. Začne se celý třepat a modrat jako kapr. Porazil přitom sklenici s vínem a všechny nás strašlivě polekal. A tak ho plácali do zad a mlátili a on, on nám poprskal celý stůl. To jídlo se pak už nedalo jíst. To nás samozřejmě těšilo, snědli jsme je potom venku sami, biřmovaný jsem byl koneckonců já. Tedy celý stůl, a když byl konečně zase fit, povídá tím svým prsním, šťastným hlasem — měl slušný bas a zpíval v nějakém pěveckém kroužku — ale o tom je taky báječná historka.

Tak tedy povídá: —

MATKA. Tak co, jaká je ryba? Nikdo nic neřekne.

MALOMĚŠŤACKÁ SVATBA

OTEC. Je výborná. Tak tedy povídá: —
MATKA. Vždyť ses jídla ještě ani nedotkl!

OTEC. Už se do toho pouštím. Tak tedy povídá: —

MATKA. Jakube, vem si ještě jeden kousek!

ŽENICH. Když táta vykládá, maminko!

OTEC. Děkuju. Tak ta treska... Ach tak! Povídá tedy: Děti, teď bych se byl málem zakuckal. A všechno jídlo se mohlo vyhodit.

Smích.

ŽENICH. Báječné!

MLADÝ MUŽ. Má vypravěčský talent.

SESTRA. Ale ryby se teď už ani nedotknu.

ŽENICH. Správně. Husy nerady ryby. Jsou vegetariánky.

ŽENA. To jste ten lustr nestačili dodělat?

NEVĚSTA. Ino, ryba se nejlí nožem!

MUŽ. Lustry jsou nevкус. Mně se to takhle docela líbí!

SESTRA. Vypadá to mnohem romantičtěji.

ŽENA. Vypadá, ale není.

PRÍTEL. K tresce se tohle osvětlení docela hodí!

MLADÝ MUŽ sestře. Taky si to myslíte? Jste pro romantiku?

SESTRA. Jsem. Velice. Zvláště pro Heina. Má tak rozkošný profil!

OTEC. Umřel na vysychání míchy.

MLADÝ MUŽ. Hrozná nemoc!

OTEC. Bratr strýce starého Webra ji měl. Strašně, když o ní vykládal. V noci se pak nikdy nedalo usnout. Říkával kupříkladu...

NEVĚSTA. Ale táto, to se sem teď přece vůbec nehodí!

OTEC. Co?

NEVĚSTA. Vykládat o vysychání míchy!

MATKA. Chutná ti, Jakube?

ŽENA. Nám báječně. A zrovna dneska by přece člověk potřeboval usnout!

PRÍTEL ženichovi. Tak všechno nejlepší, kamaráde, prosit!

ŽENICH. Na zdraví všem!

Všichni si přituknou.

SESTRA mladému muži polohlasně. Za těchhle okolností!

MLADÝ MUŽ. Vám to připadá nevhodné?

Povídají si spolu tišeji.

ŽENA. Tady to tak voní!

PRÍTEL. Omamně!

MATKA. Ženich špendýroval půl flašky kolínské.

MLADÝ MUŽ. Báječná vůně. Mluví s mladou dívkou.

ŽENA. Je pravda, že jste si udělali všechnen nábytek sami? I skříň?

NEVĚSTA. Všecko. Manžel to navrhl, nakreslil, nakoupil prkna, ohobloval je, sklížil, no prostě všechno. A vypadá snad špatně?

PRÍTEL. Báječně vypadá. Kdes jen na to vzal čas!

ŽENICH. Navečer, v poledne, někdy přes poledne, ale nejvíc poránu.

NEVĚSTA. Den co den v pět vstával a dělal!

OTEC. Slušný kus práce. Říkal jsem jim pořád: Dám vám i zařízení. Ale on nechtěl. Bylo to stejné jako s Honzou Segmüllerem. Ten totiž měl...

NEVĚSTA. Chtěli jsme prostě mít všechno vlastní výroby. Ukážeme vám potom ještě ostatní nábytek.

ŽENA. Jen aby taky vydržel!

NEVĚSTA. Spíš než vy a my všichni dohromady! Dal si na všem moc záležet. I kliš si vyrobil sám.

ŽENICH. Na to koupené svinstvo přece není spolehnutí!

MUŽ. Dobrý nápad. Člověk pak taky spíš se vším sroste. A dá na to lepší pozor. Ženě: Škoda, že ses do toho taky nepustila.

ŽENA. Já? Toseví, že zase já! A proč ne ty? Z toho je vidět, jaký je.

MUŽ. Jako bys nevěděla, že jsem to tak nemyslel!

OTEC. Ta historka s Honzou Segmüllerem byla moc legrační.

NEVĚSTA. Tak nevím, ale já na těch tvých historkách nikdy nic legračního nevidím!

SESTRA. Nebuď hrubá, Marie!

ŽENICH. Mně se zdá, že táta vykládá skvěle!

PRÍTEL. Famózně! A pokaždé ta pointa!

NEVĚSTA. Jen kdyby ty jeho historky nebyly tak dlouhé!

ŽENICH. Hloupost!

PRÍTEL. Jsou výstižné! Prostě! A ta plastičnost podání!

ŽENA. A čas máme.

MATKA přichází. A teď ještě maličkost po jídle.

OTEC. Ta historka by se dala vyprávět docela stručně, několika slovy, šest sedm vět by stačilo...

PRÍTEL. To je ale opravdu rajská vůně!

MATKA. Pudink se šlehačkou.

PRÍTEL. Já už pomalu nemůžu!

MATKA. Vem si tenhle, Jakube! Ale nedávej si té šlehačky moc! Máme jí málo! Tak si nechte chutnat!

SESTRA. Šlehačku já k smrti ráda.

MLADÝ MUŽ. Opravdu?

SESTRA. Opravdu. Nejlepší je, nacpat si jí plnou pusou. Až se člověku zdá, že přišel o zuby.

ŽENICH. Táto, ještě trochu šlehačky?

OTEC. Jen s mírou! S mírou! Honza Segmüller například vždycky říkával...

NEVĚSTA · Ta šlehačka je znamenitá.
Musíš mi prozradit, co do ní dáváš,
maminko!
ZENICH · Tak jako ty, maminko, se ne-
naučí vařit nikdy!
MATKA · Přidala jsem taky tři vejce!
NEVĚSTA · To je pak umění, když se do
toho tolik vrazí!
SESTRA · Ale to se prostě musí! Jinak to
k ničemu není.
ŽENA · Zvlášť na vejcích záleží!
PŘÍTEL *se mektavě zasměje a přitom se zakuc-
ká* · Zvlášť na vejcích, chachacha, na
vejcích, chachacha, to je, chachacha,
výborné; jinak, chachacha, to k ni-
čemu není, chachacha, to je výbor-
né... chachacha. *Poněvadž se nikdo ne-
směje, zarazí se a hltavě pokračuje v jídle.*
ZENICH *ho plácá do zad* · Copak, copak?
SESTRA · Vejce jsou přece dobrá věc!
PŘÍTEL *spustí znovu* · Výborná! Báječná!
Vůbec nic proti vejcím nemám!
OTEC · Ba, vejce. Tvá nebožka matka mi
kdysi dala jedno s sebou na cestu.
A já se jí ptám: Je natvrdo? A ona
na to: Jako kámen! No, a já jí uvěřil
a vejce zabalil. Ale nebyl jsem ještě...
NEVĚSTA · Šlehačku, táto!
OTEC · Semhle! Nebyl jsem ještě...
ŽENA *šibalsky* · A co postele, ty jste si taky
udělali sami?
ZENICH · Jistě, z ořechu.
NEVĚSTA · Vypadají moc pěkně!
SESTRA · Jen se mi zdají trošku moc
široké.
ŽENA · To je z toho, když si je člověk dělá
sám...
MUŽ · Vždyť jsi je ještě vůbec neviděla...
OTEC · Byl bych měl pro vás docela
slušné postele. Je to dokonce dědictví.
I jako starožitnost mají cenu. A ma-
sívni jsou taky.

PŘÍTEL · Inu dřív si na tom dali záležet.
MLADÝ MUŽ · A lidi bývali taky jiní.
OTEC · Lidi jiní, postele jiné, říkával
Fricek Forstů. To byl vůbec povedený
chlapič. To takhle jednou přišel do
kostela, když farář už...
MATKA *vhází* · A teď zákusky. S vínem
mi musíš pomoci, Marie!
ZENICH · Všecko pěkně spláchnem!
OTEC · Počkat, to znám historku o spla-
chovacím klozetě. Tu vám musím
povědět napřed. Když se zavádě-
ly...
ZENICH · Napřed se napij vína, táto!
Aby ti nevyschlo v krku!
Nalévání.
PŘÍTEL · Už ta barva! Krásná! A ten
buket!
MATKA · Copak si to pořád šuškáte, děti?
SESTRA *se lekne* · My? Ale nic! Říkal
jenom...
MUŽ *mladému muži* · Co mě vlastně pořád
šlapete? Už takových pět minut.
Copak jsem měch!
MLADÝ MUŽ · Promiňte, myslel jsem...
MUŽ · Ano, myslel jste. Není na škodu,
když člověk myslí. Ale proč zrovna
nohama?
MATKA · Podej mi svou sklenku, Jakube!
ŽENA · Měl by sis ty svoje rozumy nechat
pro sebe a radši se napít! Pořád ty
rozumy! Jindy nevíš, kdy máš s pitím
přestat!
Ticho.
PŘÍTEL · Chtěl jste něco vyprávět o tom
dědictví. Přerušili vás!
OTEC · Pravda, o těch postelích! Děkuju
vám, srdečný dík! V těch umřel neje-
den úd naší rodiny, Marie!
ZENICH · Nu, ale teď si tukněme na ty
žijící, táto! Na zdraví!
VŠICHNI · Na zdraví!

MUŽ *povstane* · Milí přátelé!
ŽENA · Jestli chceš držet nějakou řeč, tak
drž hubu!
Muž usedne.
PŘÍTEL · Pročpak nepromluvíte? Vaše
paní to přece nemínila vážně!
ŽENA · Nerozumí žertu!
MUŽ · Nějak mi to zas vypadlo z hlavy.
Napije se.
Mladý muž se zvedne.
ŽENA · Pst!
MATKA · Jakube, tu vestu si zase zapni.
Nesluší se to!
V té chvíli se venku rozezní zvony kostela.
SESTRA · Zvony, pane Mildnere! Teď
musíte promluvit!
PŘÍTEL · Naslouchejte! Zní to báječně!
Přímo velebně!
SESTRA *ženichovi, který jí* · Pst!
NEVĚSTA · Tak mu aspoň dopřej, aby
spolknul!
MLADÝ MUŽ *stane jako svíčka* · Když do
manželství vstupují dva mladí lidé,
nevinná žena a v bouřích života vy-
zrálý muž, pak se prý rozezpívají
i andělé na výsostech. Když nevěstka
— *obrácen k nevěstě* — pohlíží zpět
na krásné dny svého dětství, tak se jí
snad zmocňuje skrytý žal, neboť teď
vykračuje do života, do života nepřá-
telského — *nevěsta zavzlyká* — ale což
tak nečiní po boku zkušeného muže,
který si zbudoval svůj domácí krb,
který si ho zbudoval vlastníma ruka-
ma — což ve vašem případě platí do-
slovně — aby napříště snášel s vyvo-
lenou svého srdce společně radost
i žal? Proto dovolte, abych pozvedl
číši na počest těchto dvou šlechtných
mladých lidí, kteří si dnes mají náležet
poprvé — *žena se zasměje* — a pak na
věčné časy! Zároveň však zapějme na

jejich počest Lisztovu píseň „Jak je
čarokrásné“. *Spustí, když se však nikdo
nepřidá, zase usedne.*
Ticho.

PŘÍTEL *polohlasně* · Nikdo ji nezná. Ale
proslov byl dobrý.
SESTRA · Jedinečný! Vy umíte mluvit!
Jako kniha!
MUŽ · Najde se to na straně sedmdesát
pět: proslovy při sňatcích! Dobře jste
se to naučil!
ŽENA · Styd se!
MUŽ · Já?
ŽENA · Ano, ty!
PŘÍTEL · To víno je báječné.
Konec vyzvánění. Všichni se vzpamatují.
OTEC · Pravda, chtěl jsem vám povědět
o té posteli.
NEVĚSTA · Prosím tě, vždyť to všichni
už známe!
OTEC · O tom, jak umřel tvůj prastrýc
August?
NEVĚSTA · Ano, ano.
ZENICH · A jak tvůj prastrýc August
vlastně umřel?
OTEC · Škrtli jste mi tu historku o vejcích,
potom tu o splachovacích klozetech,
ačkoli je dobrá, a tu o Forstovi taky
— tu o Honzovi Segmüllerovi, no
budiž, je opravdu trochu dlouhá, ale
nezabrala by taky víc než takových
deset minut, no, snad později...
Tak tedy: —
MATKA · Nalij, Jakube!
OTEC · Strýc August umřel na vodnatel-
nost!
MUŽ · Na zdraví!
OTEC · Na zdraví! — Na vodnatelnost.
Napřed měl vodu jenom v nohách.
Vlastně jenom v prstech u nohou, ale
potom mu vystoupila ke kolenům. Šlo
to rychleji než porod. Za chvíli mu

nohy úplně zčernaly. Břicho se mu nadmulo taky, i když mu vodu brali ostošest...

MUŽ · Na zdraví!

OTEC · Na zdraví! Na zdraví!... ostošest. Bylo už pozdě. Pak se k tomu ještě přidala ta věc se srdcem, a všechno uspišila. Ležel tedy v posteli, v té, co jsem vám ji chtěl dát, a sténal jako slon, a taky tak vypadal, myslím ty nohy. A tak mu řekla jeho sestra, vaše babička, když se ve světnici už zase rozednívalo, myslím ostatně, že záclony z té světnice ještě tady někde jsou: Gustíku, přál by sis faráře? Ale on na to nic a koukal dál do stropu, jako už celých sedm týdnů — tak dlouho to totiž už trvalo, co si nemohl lehnout na bok — a za chvíli povídá: Hlavně noha. Potom zase zasténal. Ale matka nepovolila, poněvadž u-soudila, že jde o to, spasit jednu duši, a proto po dobré půlhodině začla znovu: Tak co, Gustíku, chceš toho faráře? Ale strýc ji vůbec neposlouchal, a otec, který stál u toho, jí povídá: Nech ho. Má bolesti. Otec byl totiž náramná měkkota. Ale ona že ne, už kvůli duši. A poněvadž všichni byli tak umínění, spustila znovu: Auguste, je to kvůli tvé nesmrtelné duši. A na to — jak nám otec později vykládal — odvrátil strýc oči od stropu a podíval se vlevo, kde stáli, takže musel zašilhát, a řekl pak něco, co tady nemůžu opakovat. Bylo to trochu hrubé, jako strýc Gustík vůbec. Ale opakovat to opravdu nemůžu... Ta historčka ovšem... Budu vám to přece jen muset povědět, jinak byste tomu totiž nerozuměli. Řekl: Vylížete mi, no, však víte co. A když to pracně ze sebe

vypravil — a že to nebylo lehké, to si umíte představit — umřel. A to je všechno pravda pravdoucí. Postel tady ještě je, ostatně vám ji na půdě přichystám, můžete si pro ni dodatečně ještě přijít. *Napíje se.*

Ticho.

SESTRA · Teď mě žízeň přešla.

PŘÍTEL · Nesmíte si to všechno tak brát, slečno. Nu, na zdraví! Vždyť to byla jen hezká historčka.

NEVĚSTA *tiše ženichovi* · Strašně! Že nás aspoň tohoto ordinárního žvástu neušetřil!

ŽENICH · Dopřej mu přece tu radost!

MLADÝ MUŽ · To osvětlení mi připadá skvostné!

MATKA · Jakube, nejez ty zákusky nožem!

OTEC · Neměli bychom si tak trošku prohlédnout ten tvůj nábytek?

NEVĚSTA · To byste mohli.

PŘÍTEL · Hlavně že křesla jsou tak široká. Vešli by se na ně dva.

ŽENA · Nohy jsou trochu tenké!

MLADÝ MUŽ · Tenké nohy — to je právě ono!

ŽENA · Jakkpak jste na to přišel?

MATKA · Jakube, nemohl bys ty zákusky jíst rukou?

ŽENA *vstane, obchází* · Tak tohle je pohovka. Široká by byla dost, jen tohle polštářování nahore je nešikovné. No, ale když se uváží, že to je vlastní výroba...

NEVĚSTA *vstane* · Ta skříň je přece hezká, ne? Zvláště ty intarzie! Nechápu, že lidi pro ně vůbec nemají pochopení. Položí prostě peníze na pult a vezmou si za ně kus nábytku, jakého, to je jim jedno, prostě kus nábytku, úplně bez duše a toho všeho, jen aby nějaký měli. To naše věci

jsou udělány s láskou, je na nich náš pot, je to prostě naše práce!

MUŽ · Ženo, pojď si zase sednout!

ŽENA · Pročpak? Ráda bych ještě viděla vnitřek!

MUŽ · Copak se sluší koukat lidem do skříně?

ŽENA · Co na tom? Ale ty máš samozřejmě vždycky pravdu. Tak tedy ne — Ale zvenčí ta skříň opravdu nedělá zvláštní dojem. Tyhle intarzie se přece už vůbec nedělají, teď se dává sklo s pestrými záclonkami. Ale uvnitř nemusí být špatná a o to mi šlo.

MUŽ · Ano, ale teď si sedni!

ŽENA · Jak to se mnou mluvíš? Už jsi toho zase moc vypil! Nic nesneseš! Doleju ti to vodou.

ŽENICH · Jestli si chcete prohlédnout vnitřek, prosím. Váš zájem mě jenom těší. Tady je klíč. Marie, otevři!

NEVĚSTA · Ano. Ale teď opravdu nevím... Je to vůbec správný klíč? Nejde otočit.

ŽENICH · Ukaž, ještě to s ním neumíš. Vždyť jsem zámek sám vmontoval. *Zkouší.* Zatracená práce! No tak! Kruci! *Vztekle:* Já to rozsekám!

NEVĚSTA · Vidíš, sám to taky neotevřeš!

ŽENICH · Možná že zámek přeskočil. Já to nechápu.

ŽENA · Snad toho uvnitř ani tolik není, aby to stálo za námahu. Otevřít tuhle skříň dá zřejmě hodně práce. To je asi její nevýhoda!

MUŽ *hrozí* · Koukej si sednout! Už tě dlouho poslouchat nebudu!

SESTRA · Prosím vás, když už jste vstali: nechtěli byste si trošku zatančit?

MLADÝ MUŽ · Ano, to bychom chtěli! Stůl dáme stranou!

ŽENICH · To by nebylo špatné! Ale kdo nám zahraje?

PŘÍTEL · Umím na kytaru. Mám ji na chodbě. *Dojde pro ni.*

Všichni vstanou. Otec a muž odcházejí vlevo a tam usednou. Zapálí si. Ženich a mladý muž uchopí stůl a odnesou jej vpravo.

MLADÝ MUŽ · Pokládejte ho opatrně!

ŽENICH · Není třeba. Musí vydržet víc. *Prudce jej spustí na zem a jedna noha povolí.* Tak a teď si zatančíme.

MLADÝ MUŽ · Vidíte, teď se noha potentočkovala! Měl jste s ním zacházet jemněji!

NEVĚSTA · Co se stalo?

ŽENICH · Ale nic. Maličkost! Teď si zatančíme!

NEVĚSTA · Že nemůžeš dát pozor!

ŽENA · Neměli byste zapomínat, co to stálo potu! Ale pořádný klich by byl možná přece jen udělal lepší službu!

ŽENICH · Vy ale máte jazyk! Jako břitva! Smím prosit?

ŽENA · Neměl byste napřed se svou ženou?

ŽENICH · Správně. Pojď, Marie!

NEVĚSTA · Počkej, zatančila bych si ráda napřed s panem Hansem!

SESTRA · A s kým mám tedy tančit já?

NEVĚSTA *muži* · Vy si nezatančíte?

MUŽ · Ne. Žena by se zlobila.

SESTRA · Měl byste si ale přece jen zatančit. Jinak zůstanu na ocet.

MUŽ · No, správně to ale není, navíc se mi ani nechce. *Vstane, nabídne jí paži.*

PŘÍTEL *s kytarou na pohovce* · Můžu zahrát valčík. *Začne.*

Ženich tančí se ženou, nevěsta s mladým mužem, sestra s ženým manželem.

ŽENA · Rychleji! Rychleji! Jako na kolotoči! *Tančí se poměrně rychle, pak konec.*

ŽENA · Bylo to prima. Tančíte docela slušně! *Usedne prudce na pohovku. Così zapraská. Žena i přítel vyskočí.*

PŘÍTEL · Něco luplo.

ŽENA · Asi se něco pochroumalo. To zřejmě já...

ŽENICH · Ach to nic není. To se spraví.

ŽENA · Pravda, vždyť nábytku rozumíte. A to je hlavní.

NEVĚSTA · Bylo to na vás asi moc rychle, že jste se tak svalila!

ŽENA · Však váš muž má taky páru!

SESTRA · Jak se vám to líbilo?

MUŽ · Dneska se mi to líbilo. Dneska ano.

ŽENA · Měl by ses šetřit! Víš, že máš nemocné srdce!

MUŽ · Bojíš se snad?

ŽENA · Toseví, vždycky to je pak na mně.

ŽENICH · Snad bychom si zas měli sednout.

NEVĚSTA *příteli* · Hrajete báječně!

PŘÍTEL · Když člověk vidí, jak tančíte!

ŽENICH · Prosím tě, nežvaň! Pojďme si sednout! A co vy? Přišel jste si na své?

MLADÝ MUŽ · Stoprocentně. Neskočím si ještě?

ŽENICH · Ne.

OTEC · Víno by ještě nebylo? Líp se při něm povídá.

ŽENICH · Postavíme teď stůl zase doprostřed. *Učiní tak s mladým mužem. Ale tentokrát dávejte pozor!*

Matka nese víno. Křesla se odstrějí a všichni usednou.

ŽENA · Co kdybyste něco zazpíval? Moc ráda naslouchám.

PŘÍTEL · Nemám valný hlas.

ŽENICH · To taky není třeba. Jen zazpívej, ať je nějaká zábava.

ŽENA · Můj muž si taky občas zazpívá. Hraje i na kytaru.

MLADÝ MUŽ · Tak zahrajte!

ŽENA · Tumaš kytaru!

MUŽ · Už na ni neumím.

SESTRA · Zahrajte!

MUŽ · A co jestli zaškobrtnu...

ŽENA · To by u tebe nebyl div.

SESTRA · Aspoň jednu písničku!

MUŽ · Jednu snad ještě svedu.

ŽENA · Dřív hrával, ale co jsme spolu, nechal toho. Nudí mě svou oddaností. Kdysi znal spoustu písniček, ale pak jich hromadu zapomněl. Pořád jich bylo míň a míň a co chvíli nevěděl jak dál. Úplný marasmus! Nakonec mu zůstala už jen ta jedna. Tu teď můžes zazpívat.

MUŽ · Dobře, tak já ji zazpívám. *Zahraje několik akordů a začne znovu:*

O strašidle jednom slyšte!

To lidem přemnohým... *Uvítzne.*

To lidem přemnohým...

Tak nevím... Zřejmě jsem zapomněl i tuhle... a byla to ta poslední...

ŽENA · Úplný marasmus!

ŽENICH · Nevadí. Já neumím zpívat vůbec.

MLADÝ MUŽ · Tak si trochu zatančeme!

PŘÍTEL · Ano, zatančeme! Teď bych si taky skočil. Někaký valčík přece zahrát umíte! Adur a septima. Smím prosit, paní Marie? Tentokrát jsem já na radě.

ŽENA · Už se mi nechce.

ŽENICH · Tak se budeme dívat.

OTEC · Marie tančí dobře.

Nevěsta tančí s přítelem.

MUŽ *brnká na kytaru* · Adur je takhle.

PŘÍTEL *divoce* · Tančíte nádherně! Rychleji!

ŽENICH · Jen sebou neprašťete!

ŽENA *ženichovi* · Takhle bych tancovat nesměla.

SESTRA · A dokázala byste to vůbec?

ŽENA · To vždycky záleží na muži.

PŘÍTEL *ustane* · To jsem se dostal do varu! Tady ti odevzdávám ženu! Tančí prima. Dostanu ještě napít?

OTEC · Nesedneme si zase ke stolu? Takhle se vůbec nedá povídat.

ŽENICH · Ano, pojďme! *Nevěště tišeji:* Nebo chceš ještě tančit?

NEVĚSTA · Tak, a teď si prohodíme místa. *Příteli:* Vy si sedněte semhle! *Ženě:* Nesedla byste si tamhle? *Žena usedne vedle ženicha.* Táto, ty budeš sedět v čele.

ŽENICH *odzátkuje láhve* · A teď se napijeme! Ať žije nenucená zábava!

MLADÝ MUŽ · U vlastního krbu!

PŘÍTEL · Uprostřed nábytku vlastní výroby!

OTEC · Na zdraví! Marie, jednou, když jsi měla ještě sukýnku po kolena, dali ti víno. Tvému dědovi pro radost. Chtěl, abys zatančila, ale tys usnula.

ŽENA · Tak to abyste dnes radši nepila, co?

MUŽ · Neviděl jsem ještě nikoho tak pěkně tančit!

PŘÍTEL · Teď přicházím do nálady. Zatím to tady bylo tak trochu škrobené. Ale jinak báječné. *Vstane.* Co to? *Prohlédne si křeslo.* Za něco jsem se chytil.

NEVĚSTA · Udělal jste si bolest?

PŘÍTEL · Asi tříška.

ŽENICH · Nic se nestalo.

PŘÍTEL · Křeslu ne. Ale co svátečním kalhotám?

ŽENICH · Ty sis natáhl jen na mou počest?

PŘÍTEL · Ano. Ale teď zazpívám.

ŽENICH · To nemusíš, jestli se ti nechce.

PŘÍTEL *dojde pro kytaru* · Zazpívám rád.

ŽENICH · Já jen myslel, jestli nemáš náladu...

PŘÍTEL · Proč bych neměl?

ŽENICH · Kvůli těm kalhotám...

PŘÍTEL · To byla odplata za ten tanec.

OTEC · Ano, že je nějaká prozřetelnost, se nedá popřít. Forst to taky říkával!

PŘÍTEL *zpívá Baladu o cudnosti v dur*

Málem táli pod touhami

A on cítil: Ach, je má.

Ona cítil: Ach, jsme sami.

Nad plameny doutná tma.

Čelo zlíbal, celý říčný:

Ona není pouliční

A nechce být taková.

Ó, jak dlaně hladí blaze!

Její srdce — divý drak!

A on touží po odvaze

Ona rovněž, přesně tak.

Na čelo ho políbila

Neboť tuze cudná byla

Nevěděla jenom, jak...

Aby pannu neznesvětil

Uchýlil se ke kurvě.

Ta ho vzala do objetí

Rozkoš zvládl jedna dvě.

Její tělo — rmutné těsto

On asketou nebyl, přesto

Zapřísáhl se: Víckrát ne!

Po panně však vášeň chňapá

— mládenec byl cudný bič! —

A tak si hned našla chlapa

Co jde na to ostopryč.

(A ten hbitě fikyfiky

Na schodech, než našla klíč.)

Jeho hmat jsou slastné dýky

Jeptiška to není, jaké vzlyky —

A tak se v ní vzbudil chtíč.

Když se mu to rozleželo

Chvátil svoji rozvážnost!

Moudrý byl, že jenom čelo
Zlíbal jí a řekl: Dost —
Svatoušek i obět pudů
Doznají pak, plní studu
Že to vše je necudnost.
Žena se směje.

ŽENICH · Tu znám. Je to jedna z tvých
nejlepších. *Ženě:* Líbí se vám? Ale
dojdu ještě pro víno.

PŘÍTEL · Ano, je pěkná. Zvlášť to mravní
ponaučení! *Nevěstě:* Vám se taky
líbí?

NEVĚSTA · Něčemu jsem možná nepo-
rozuměla.

ŽENA · Vás se taky netýká.

OTEC *neklidně* · Kdepak je Ina?

NEVĚSTA · Copak vím?

ŽENICH · Pan Mildner se taky ztratil.
Kdo ho vůbec pozval?

NEVĚSTA · Je to syn našeho domovníka.

ŽENICH · Teda lokaj.

NEVĚSTA · Šli zřejmě ven.

OTEC · To je dobře, aspoň neslyšeli tu
písníčku. Ale teď by ses měla po nich
podívat, Marie!

ŽENA · Možná že oni by jí nejspíš porozu-
měli!

MUŽ · Vaše paní matka je přece taky
v kuchyni.

ŽENICH · Ano, připravuje krém.

NEVĚSTA *ženichovi tlumeným hlasem* · Byla
to sprostá písnička!

ŽENICH · Divíš se? Po tom, jak jsi s ním
tančila!

NEVĚSTA · Stydím se.

ŽENICH · Kvůli tomu tanci?

NEVĚSTA · Ne, že máš takové přátele!
Odejde.

PŘÍTEL · Teď jsem se dostal do výborné
nálady. Jak se napiju, připadám si
jako pánbůh.

ŽENICH · Měl jsi spíš říct: Jak se pánbůh

napije, připadá si jako tajemník!
PŘÍTEL *se zasměje poněkud podrážděně* · Vý-
borně. Většinou ani nebýváš tak
vtipný!

MUŽ · K tomu mě napadá anekdota:
Pánbůh si jednou chtěl inkognito
vyjít na špacír. Ale poněvadž si za-
pomněl vzít kravatu, poznali ho a tak
ho zavřeli do cvokárny.

PŘÍTEL · To jste měl vykládat docela
jinak! Škoda pointy!

OTEC · Takhle to bylo, ale Pepa Schmid-
tů opravdu do cvokárny přišel. Stalo
se to takhle...

Sestra, mladý muž a nevěsta přicházejí.

SESTRA · Pomáhali jsme mamince chy-
stat krém.

ŽENICH · To nic, báječně se bavíme. Vy-
kládají se anekdoty.

MLADÝ MUŽ · Krém bude jistě vý-
tečný.

ŽENA · Děláte ho na plotně?

SESTRA · Ne. My krém na plotně nedě-
láme.

ŽENA · Já jenom tak. Byla jsem zvědavá,
jestli neřeknete, že se krém na plotně
dělá. Jste totiž celí rozpálení. *Směje se,*
opře se prudčeji o křeslo a to zapraská.
Ach! *Vstane.*

PŘÍTEL · Něco se rozbilo?

ŽENA · Bojím se, že — křeslo...

ŽENICH · Vyloučeno. Po něm se člověk
může rozkošit válet. Vzal jsem na ně
dvoucouláky.

ŽENA · Přesto si už na ně netroufám
sednout. Radši si sednu na pohovku.

SESTRA · Tam jste seděla už prve. Ulo-
mila se noha!

PŘÍTEL *ohledává její křeslo* · S tím křeslem
opravdu není něco v pořádku. Ale
tříska to tentokrát není. Šatů by
přece jen bylo škoda!

ŽENICH *přistoupí* · Máte pravdu, tohle
křeslo nějaké nedostatky má. Nevy-
stačily mi hřebíky. Já netušil, že je to
zrovna tohle, jinak bych vás byl
požádal, abyste si sedla jinam.

NEVĚSTA · A bylo by se to stalo zas na
druhém křesle!

MUŽ · Tady je ještě jedno volné.

Ticho.

MATKA · Nesu krém. A svažené víno!

PŘÍTEL · Výborně! Svažené víno! *Popo-
sedne.* To nic, to jenom opěradlo. Ani
jsem si nic neroztrhl. Napijme se!

Opěradlo se ulomí.

ŽENICH · Teď tu je příjemně. Na zdraví!

VŠICHNI · Na zdraví!

ŽENICH *matce* · Maminko, to je na tvoje
zdraví!

MATKA · Dobře, ale jen si nepolij svou
krásnou vestu! Jeden flek už na ní máš!

OTEC · Když se mluví o křeslech... Rosen-
berg a spol. mívával pro zákazníky
v kontoáru křesla, na nichž se sedělo
tak, žeš měl kolena až u brady. A to
člověka tak zdecimovalo, že Rosen-
berg a spol. z toho zbohatl. Koupil si
lepší dům, hezčí zařízení, ale křesla si
ponechal. Říkával vždycky dojatě:
S takhle jednoduchým zařízením jsem
začínal. A to si budu pořád připomí-
nat, abych nezpychl a Bůh mě nepo-
trestal.

ŽENA · Koneckonců jsem přece nechtěla,
aby se křesla rozbila. Můžu snad za
to?

MUŽ · Copak to někdo tvrdí?

ŽENA · Právě proto. Ale nakonec to na
mně bude.

PŘÍTEL · Tak se nám nálada nějak poka-
zila. Mám zahrát a zazpívat?

ŽENICH · Jestli nejsi unavený!

PŘÍTEL · Z čeho?

ŽENICH · Z pití a tancování. Máš přece
nemocný žaludek.

PŘÍTEL · Jak jsi na to přišel?

ŽENICH · Vždyť pořád polykáš sodu.

PŘÍTEL · Ale proto snad ještě nemusím
být nemocný.

ŽENICH · No, to já jen v tvém zájmu.

PŘÍTEL · Tak ti děkuju. Ale opravdu se
unavený necítím.

Zámka.

MLADÝ MUŽ · Také jste viděl v divadle
toho Baala?

MUŽ · Ano, pěkná prasečinka!

MLADÝ MUŽ · Ale sílu to má.

MUŽ · Tak tedy silná prasečinka. A to je
ještě horší, než kdyby silná nebyla.

Když je někdo stavěný na prasečinky,
tak by se mu to mělo promíjet? Něco
takového do divadla vůbec nepatří!

Ticho.

OTEC · U těch moderních kumštýřů se
rodinný život vždycky tak vláčí špi-
nou. A přitom přece u nás Němců
není nad rodinný život.

PŘÍTEL · V tom máte pravdu.

Zámka.

ŽENICH · Tak. A teď se konečně trochu
rozveselte! Nemám svatbu každý den!
Pijte a nesedte jako mumie! Já si
kupříkladu svezu kabát! *Učiní tak.*

Zámka.

PŘÍTEL · A karty by byly? Mohli by-
chom si hodit mariáš.

ŽENICH · Jsou ve skříní.

ŽENA · Co se nedá otevřít.

PŘÍTEL · Vypáčit by se možná dala.

NEVĚSTA · To snad nemyslíte vážně!

PŘÍTEL · Jednou se přece otevřít musí...

NEVĚSTA · Ale ne zrovna dnes.

ŽENICH · Kvůli kartám.

PŘÍTEL *hrubě* · No tak navrhněte něco
jiného!

ŽENA · Snad bychom si mohli prohlédnout ještě ostatní nábytek.
 ŽENICH · To je nápad! Půjdu napřed.
Všichni ustanou.
 SESTRA · Radši bych zůstala sedět!
 NEVĚSTA · Sama? Nic takového!
 SESTRA · Pročpak?
 NEVĚSTA · Všecko má své meze.
 SESTRA · Tak abys věděla: nechtěla jsem vstát, poněvadž se rozbilo křeslo.
 NEVĚSTA · A proč jsi je rozbila?
 SESTRA · Já? Rozbilo se samo!
 PŘÍTEL *ohmatává křeslo* · Když se na něm bude sedět klidně a když se dá trochu pozor, tak se to ani nepozná!
 OTEC · Tak se teď podíváme na ten ostatní nábytek.
 PŘÍTEL *tišeji ženě* · Stůl je přece ještě celý.
 ŽENICH · Nábytek není nijak zvláštní...
 ŽENA · Hlavně aby hodně vydržel!
 ŽENICH · Tak přeci pojď, Marie!
 NEVĚSTA *zůstane sedět* · Ano, hned za vámi přijdu! Jen běžte napřed.
Všichni odcházejí prostředními dveřmi, přítom:
 ŽENA *příteli* · Ženich si sundal kabát.
 PŘÍTEL · To je bezohlednost. Teď je dovoleno všecko.
Nevěsta sedí u stolu a vzlyká.
 ŽENICH *se vrací* · Musím dojít pro baterku, elektrika nesvítí.
 NEVĚSTA · Proč sis na to taky nepozval elektrikáře!
 ŽENICH · Co pořád máš? Tvá sestra se taky mohla chovat jinak!
 NEVĚSTA · A co tvůj přítel?
 ŽENICH · Když někdo dbá o svou čest, nesmí takhle tančit.
 NEVĚSTA · A Mildner? To s tou „nevinnou ženou“ řekl naschvál! Zrudla jsem a každý si toho musel všimnout. A jak na mě přítom civěl! A pak

ta nešťastná písnička. Mstí se za něco!
 ŽENICH · A pak ta sprostárna! Poněvadž si řekl, že nějaké takové to nemůže vadit.
 NEVĚSTA · Přestaň! Je to tvůj přítel!
 A já žádná taková nejsem!
 ŽENICH · Jak bychom je odsud dostali? Žere to, chlastá, kouří a žvaní, ale hnout se, to ne! Koneckonců by to přece měl být náš svátek!
 NEVĚSTA · Vydařil se!
 ŽENICH · Nebuď taková! Až budou pryč...
 NEVĚSTA · Všecko nám pokazili.
 ŽENICH · Chtěl bych být s tebou sám!
 Už jdou...
 NEVĚSTA · Vůbec nechci, aby šli! Bylo by to ještě horší!
 ŽENICH *si zase rychle navlékne kabát* · Je tady přece jen chladno.
Ostatní ve dveřích.
 OTEC · Museli jsme čekat v kuchyni, poněvadž v ložnici nesvítí světlo.
 PŘÍTEL · Nerušíme?
Žena dostává záchvat smíchu.
 MUŽ · Copak už zase?
 ŽENA · Ale nic, je to prostě všecko k popukání!
 MUŽ · Co je k popukání?
 ŽENA · Všecko! Všecko! Ta rozbitá křesla, ta vlastní domácnost! Celá zábava! *Strašně se směje.*
 NEVĚSTA · Ale Emo!
 ŽENA · Všecko nadranc! *Padne se smíchem do křesla. Křeslo se zhroutí.* Tak tohle taky! Tohle taky! Teď abych si sedla na zem!
 PŘÍTEL *se směje s ní* · Opravdu! Měli jsme si donést skládací židličky!
 MUŽ *chytne ženu za paži* · Blázníš? Takové zacházení by nevydržel žádný náby-

tek. To pak není vina nábytku. *Ženichovi*: Promiňte!
 PŘÍTEL · Tak se prostě nějak usadme. Vždyť se celkem nic nestalo. Hlavně že je legrace!
Všichni usednou.
 SESTRA · Škoda, že nesvítilo světlo, postele jsou opravdu moc pěkné.
 ŽENA · Ano, světlo taky nesvítilo.
 NEVĚSTA · Nedojdeš ještě pro víno, Jakube?
 ŽENICH · Je ve sklepe, dej mi klíče!
 NEVĚSTA · Okamžik.
Vyjdou.
 ŽENA · Taky to tady nějak divně páchne!
 PŘÍTEL · Prve ještě nebylo znát nic.
 SESTRA · Nic necítím.
 ŽENA · Už to mám. To ten klih!
 PŘÍTEL · Proto ta kolínská, kterou ode mě dostali! A hned půl láhve!
 ŽENA · Nedá se ovšem popřít, že zápach klihu je pronikavější.
Nevěsta se vrací.
 OTEC · Je na tebe radost pohledět, když tě tak vidím ve dveřích. Bylas pohledná už jako děvčátko, ale teď jsi teprv jaksepatří rozkvetla.
 ŽENA · Šaty jsou dobře ušité.
 NEVĚSTA · Já naštěstí nemám krejčovských figlů zapotřebí!
 ŽENA · To má být narážka?
 NEVĚSTA · Snad se tě to nedotklo?
 ŽENA · Když někdo sedí ve skleníku, nemá házet kamením.
 NEVĚSTA · Kdo sedí ve skleníku?
 ŽENA · Šaty jsou moc dobře ušité. Vůbec není vidět, že jsi...
 PŘÍTEL · Na zdraví! Víno je dobré!
 NEVĚSTA *pláče* · To je — to je...
 MUŽ · Copak?
 ŽENICH *se vrací* · Tady je další víno! Co je s tebou?

SESTRA · Něco tak trapného!
 ŽENA · Co bylo trapné?
 OTEC · Tak se přece uklidněte! Na zdraví!...
 ŽENICH *sestře* · Hosty urážet nesmíš!
 SESTRA · Ale hosté tvou ženu urážet smějí!
 ŽENA · Nic jsem neřekla!
 MUŽ · I řekla. Zachovala ses neslušně.
 ŽENA *popuzeně* · Řekla jsem jediné pravdu!
 ŽENICH · Jakou pravdu?
 ŽENA · Jen se nepřetvařujte!
 MUŽ *se sehne* · Mírní se!
 ŽENA · Když je někdo v tom, tak je prostě v tom.
Muž utrhne nohu stolu a hodí ji po ženě. Zasáhne však jen vázu na skříni. Žena pláče.
 ŽENICH *rozlíceně sestře* · To byla tvá váza!
 SESTRA · Asi ti na ní moc nezáleželo, když jsi ji postavil tam nahoru!
 ŽENICH · Poněvadž jde navíc i o můj stůl, nemám kdy ti na to odpovědět.
Zkouší, zda ještě udrží rovnováhu.
 MUŽ *přechází rozčileně sem tam* · Teď jsem ji ztrestal a hrubián jsem samozřejmě já. Je to vždycky tak. Ona je mučednice a já hrubián. Ale když člověk sedm let takhle zkouší, je otázka, kdo ze mě takového hrubiána udělal. Jenže na to, abych ji vždycky prostě praštil, jsem býval od práce, kterou jsem musel za ni dělat, moc unavený. Jakmile je mně dobře, tak ji zaručeně něco trápí, jakmile se napiju, pustí se jistě do počítání peněz, a jak začnu počítat peníze já, rozpláče se. Jednou jsem musel vyhodit obraz, který jsem měl rád, jediné proto, že se jí nelíbil. Potom ale ten vyhozený obraz zvedla a pověsila si ho do světnice. A když

jsem ho tam zahlédl, zaradovala se a řekla: Pro mě je přece dávno dobrý! A litovala se, že musela sebrat něco, co já vyhodil. Pln vzteku jsem jí tedy obraz sebral a ona se rozplakala, že jí nechci dopřát ani tohle. Ani tohle, to tvrdila také o všem, co bylo málem nedostupné. Ale taková prostě je a takové jsou všechny. Od chvíle svatby člověk už není zvíře, jež slouží své paní, ale člověk, které slouží zvířeti, a to vás zdrbně natolik, až si nakonec řeknete, že si vlastně tohle všechno plným právem zasloužíte.

Zámka.

ŽENICH *poněkud nuceně* · Nechtěli byste se ještě něčeho napít? Je teprve devět!

PŘÍTEL · Vždyť už si není kam sednout!

MLADÝ MUŽ · Ale tančit by se ještě dalo.

PŘÍTEL · Toho mám akurát!

ŽENICH · Prve jsi přece mermomocí chtěl!

PŘÍTEL · To jsem ještě v sobě neměl třisku!

ŽENICH · Ach tak! *Směje se.* To proto pořád postáváš?

PŘÍTEL · Bylo to snad moje křeslo?

ŽENICH · Ne — moje. Bylo: Už křeslem není.

PŘÍTEL · Tak bychom snad mohli jít.

Odchází.

MLADÝ MUŽ · Děkuju. Bylo to moc pěkné. Musím si napřed pro kabát.

ŽENA · Doprovodte mě domů!

MUŽ *vyšel a vrací se teď s věcmi své ženy* · Musím se znovu za chování své ženy omluvit.

ŽENICH · To nemusíte.

ŽENA · Bojím se jít domů.

MUŽ · To je tvá pomsta! Ale teď konec tyátru a začne se vážně. *Vezme ji pod*

paži. Jdeme. *Odchází se ženou, která ho provází mlčky a sklíčeně.*

ŽENICH · Teď, když se nažrali, jdou. A my tady zůstaneme sami, ačkoli je za námi teprve půl večera!

NEVĚSTA · Prve sis přece přál, aby už šli! Vidíš, jak nevíš, co bys vlastně chtěl! A rád mě samozřejmě taky nemáš.

PŘÍTEL *přichází, klobouk na hlavě, rozzloben* · Teď už je ten smrad pomalu nesnesitelný!

ŽENICH · Jaký smrad?

PŘÍTEL · Smrad z toho klihu, který neklíží! Je to nestydatost zvat si hosty na takové hnojiště!

ŽENICH · Prosim tedy o prominutí, že se mi ta tvá sviňácká písnička nelíbila a zes mi rozbil křeslo!

PŘÍTEL · Snad byste přece jen ještě měli dát přednost svatebnímu loži po tom strejdovi, co umřel na vodnatelnost. Hezký večer! *Odchází.*

ŽENICH · Jdi k čertu!

OTEC · Bude přece jen dobře, když odejdeme taky. Kvůli tomu nábytku si ještě můžeme promluvit a postele můžete samozřejmě dostat. Já si pořád myslel, že to zachráním, když budu vykládat o něčem, co se nikoho netýká. Oni totiž špatně snášejí, když je člověk ponechá jen sobě. Pojď, Ino!

SESTRA · Škoda, že hezký večer takhle skončil! Je to vlastně naposled, co se dá něco užít. Pak už přijdou jediné starosti, říká Hans.

NEVĚSTA · Každopádně jsi k jeho zdaru jaksepatří přispěla. A odkdypak říkáš panu Mildnerovi Hans?

MLADÝ MUŽ · Děkuju ještě jednou. Mně se večer opravdu moc líbil.

Všichni tři odcházejí.

ŽENICH · Zaplatpánbůh, že jsou konečně venku!

NEVĚSTA · A že roznesou naši hanbu po celém městě. Ta ostuda! Už zítra bude kdekdo vědět, jaké to u nás bylo, a všichni se budou smát. Budou stát za okny a ukazovat na nás prsty. Budou se v kostele po nás dívat a myslet na nábytek a světlo, co nesvítilo, a na krém, co se nepovedl, a nejhorší — na nevěstu, která je těhotná. A já chtěla tvrdit, že to bude předčasný porod.

ŽENICH · A co nábytek a práce pěti měsíců! To nic? Proč se tady válejí rozkoši nad sviňáčkami tak, že by se i nejlepší křeslo rozbilo? Poněvadž jsi je svým nestydatým tancováním přiměla, aby je zpívali. Všecko ta tvoje přítelkyně!

NEVĚSTA · A kdo ty sviňáčky zpíval? Tvůj přítel! Čert vem tvůj nábytek, který není ani namořený, poněvadž jsi tvrdil, že na vzhledu nezáleží a že jde hlavně o to, aby vydržel a byl pohodlný! Pět měsíců se muselo čekat, než se všecko dodělalo, tak dlouho, až se poznalo, že jsem v tom! Kvůli tomuhle šmejdů, tomuhle haraburdí, kvůli téhle fušerské práci! Proč jsme se tedy vlastně brali?

ŽENICH · Ano, teď jsou venku a začíná naše svatební noc. Už začala! *Zámka. Přechází sem tam. Ona stojí vpravo u okna.*

NEVĚSTA · Proč jsi proti všem zvyklostem tančil napřed s tou nemravnou ženštinou, kterou jsem vlastně prokoukla až dnes, kterou jsem považovala za přítelkyni? Taková ostuda!

ŽENICH · Poněvadž pohanila nábytek!

NEVĚSTA · A poněvadž jsi na ní chtěl vynutit opak! A takhle to dopadlo! *Zámka.*

ŽENICH · To je všechno z toho, když člověk dělá něco, co jiní nedělají. Hned se nasupí. Zvláště když vědí, že udělali dobře, že se do něčeho takového nepustili. Pak se mstí. Nezmohli by se samozřejmě ani na jediné takové křeslo, nikdy by si je nevymysleli a ani nedokázali přirýznout. Ale každé drobné chybičky, jako je třeba špatný klíč, se okamžitě chytí. Ale tak už na to nemysli! *Zajde ke skříni a snaží se ji otevřít.*

NEVĚSTA · Ve vhodné chvíli ti to připomenou! Tohle ti nikdy nezapomenou! *Vzlyká.*

ŽENICH · Že klíč byl špatný?

NEVĚSTA · Však tě pánbůh za ten výsměch potrestá!

ŽENICH · Už mě trestá! Zatracený zámek! Ale teď je všechno jedno! *Opře se o dveře a ty prasknou.*

NEVĚSTA · Teď jsi kvůli rozbitému zámku rozbil i skříň!

ŽENICH · Teď jsem se dostal k županu a ty bys to tu mohla trochu uklidit. Jak dlouho se mám ještě brodit tím svinčíkem?

Nevěsta vstane a pustí se do uklízení.

ŽENICH *v županu u skříně, pobíhá peníze* · Laciné to taky nebylo. To víno ze sklepa byla zbytečnost!

NEVĚSTA · Stůl se viklá, stojí jen na třech nohách.

ŽENICH · Jídlo! Pít! A teď navíc ještě správký!

NEVĚSTA · Křesla, skříň, pohovka!

ŽENICH · Zatracená prasata!

NEVĚSTA · Tvůj nábytek!

ŽENICH · Naše zařízení!

NEVĚSTA · Člověk aspoň ví, co má!
ŽENICH · Líp to šetří!
NEVĚSTA *vstane, dlaně před očima* · A ke všemu ještě ta ostuda.
ŽENICH · To musíš uklízet ve svatebních šatech? Zaručeně si je zničíš! Tady už máš flek od vína!
NEVĚSTA · Jak vypadáš v tom županu uboze! Máš obličej docela změněný! K horšímu!
ŽENICH · A jak ty jsi zestárla! Když brečíš, je to teprv jaksepatří znát!
NEVĚSTA · Teď už ti není vůbec nic svatého!
ŽENICH · Teď nám nastala svatební noc!
Zámka. Pak zajde ke stolu. Všecko vypito! Dokonce ubrusu se dostalo víc vína než mně! Láhve jsou prázdné, ale ve skleničkách ještě zbylo! Začne se šetřit!
NEVĚSTA · Co to děláš?
ŽENICH · Dopijím zbytky! Tady je ještě plná sklenice!
NEVĚSTA · Mě přešla chuť!
ŽENICH · Je to přece koneckonců naše svatební noc!
Nevěsta uchopí sklenku, pohlédne stranou a pije.
ŽENICH · Ačkoli se nedá tvrdit, že připíjím na tvé panenství, když jsi v jiném stavu...
NEVĚSTA · To je největší hanebnost, jaké ses dnes ještě mohl dopustit! Teď ses překonal! Kdo to zavinil? Kdopak na mě dorážel jako kozel?
ŽENICH *neochvějně* · A tak nás dnes čeká noc, kdy se ve vlastních zdech a před zraky rodiny —
Nevěsta se hořce zasměje.
ŽENICH · — máme postarat o potomstvo! Obřad jaksi posvátný!
NEVĚSTA · Žvanit, to ty umíš!

ŽENICH · Připíjím tedy na tvé zdraví, drahá ženo, a na to, abychom se měli dobře!
Napíjí se.
NEVĚSTA · Všecko, co jsi řekl, správně nebylo, ale správně je, když se v takový sváteční den nebere všecko moc vážně!
ŽENICH · A vůbec — mohlo to dopadnout hůř!
NEVĚSTA · S tím tvým přítelem!
ŽENICH · A s těmi tvými příbuznými!
NEVĚSTA · Copak se musíme pořád jen hádat?
ŽENICH · Nemusíme! O svatební noci!
Píjí častěji.
NEVĚSTA · O svatební noci! *Zakucká se, hlasitě se směje.* Ať nepuknu smíchy! Pěkná svatební noc!
ŽENICH · No a? Proč ne? Na zdraví!
NEVĚSTA · Ta písnička byla tak necudná! *Chichotá se.* „A ten hbitě fiky-fiky...“ Ale takoví vy jste! „Na schodech, než našla klíč!“
ŽENICH *vyskočí* · A ty tátovy historky!
NEVĚSTA · A ta má sestra na chodbě! K popukání!
ŽENICH · A jak se ta coura téměř svezla na zem!
NEVĚSTA · A jak civěli, když skříň nešla otevřít!
ŽENICH · Aspoň do ní neviděli.
NEVĚSTA · Zaplatpánbůh, že jsou pryč!
ŽENICH · Nadělají rámusu a špíny!
NEVĚSTA · Copak vůbec někoho potřebujeme?
ŽENICH · Teď jsme sami.
NEVĚSTA · Ten župan — ti moc nesluší.
ŽENICH · Tobě ty šaty taky ne. *Roztrhne jí je vpředu.*
NEVĚSTA · Teď je po nich.

ŽENICH · Záleží na tom? *Políbí ji.*
NEVĚSTA · Ty divochu!
ŽENICH · Jsi pěkná! Ta bílá prstěnka!
NEVĚSTA · Au — miláčku, to bolí!
ŽENICH *ji strhne ke dveřím, otevře, klika mu zůstane v ruce* · Klika! Chachachacha! Teď i ta! *Mrští ji po lampiónu, který zhasne a spadne.* Pojd!

NEVĚSTA · Ale co postel, chachacha?
ŽENICH · Postel? Co zase postel?
NEVĚSTA · Zaručeně se taky rozsype!
ŽENICH · Tak ať! *Vyvlékne ji ven.*
Tma. Je slyšet, jak se postel poroučí.

ŽEBRÁK

NEBOLI

MRTVÝ PES

Osoby

Císar

Žebrák

Vojáci

Brána. Vpravo od ní dřepí Žebrák, mohutný rozedraný chlapík s vápenatým čelem. Má malý kolovrátek, který skrývá pod čáry. Je brzy zrána. Vystřel z děla. Císař přichází provázen vojáky; dlouhé narudlé vlasy má nepokryté. Je oblečen do oděvu z fialové vlny. Zvony vyzvánějí.

CÍSAŘ · V hodině, kdy kráčí oslavit vítězství nad největším nepřítelem a kdy země halí mé jméno v dým černého kadidla, sedí před mou branou žebrák a páchne nuzotou. Mezi velkými událostmi se však sluší zabývat se nicotnostmi. *Vojáci ustoupí. Víš, člověče, proč zvony vyzvánějí?*

ŽEBRÁK · Ano. Zdechl mi pes.

CÍSAŘ · Byla to drzost?

ŽEBRÁK · Ne. Sešlost věkem. Držel se do poslední chvíle. Říkal jsem si, proč jen se mu nohy tak třesou. Měl přední tlapky na mých prsou. Leželi jsme tak celou noc, i když se udělala zima. Ale ráno byl už dávno mrtvý a já ho ze sebe shodil. Teď už nemohu domů, poněvadž se začíná rozkládat a páchne.

CÍSAŘ · A proč ho nehodíš, kam patří?

ŽEBRÁK · Do toho ti nic není. Tvůj hlas teď zněl dutě, jako by vycházel ze žumpy; tvá otázka byla totiž hloupá. Všichni se ptají hloupě. Už i to ptaní samo o sobě je hloupé!

CÍSAŘ · Přesto se tě ještě táží, kdo o tebe pečuje? Jestliže nikdo, koukej odtud zmizet. Tady nesmí páchnout mršina, tady se nesmí ozývat křik.

ŽEBRÁK · Křičím snad?

CÍSAŘ · Teď se sám ptáš, i když z otázky zaznívá výsměch, který nechápu.

ŽEBRÁK · Ani si to neuvědomuji, a navíc je to moje věc.

CÍSAŘ · Tvé řeči mi jsou lhostejné. Ale kdopak o tebe pečuje?

ŽEBRÁK · Občas chlapec, kterého jeho matce udělal anděl, když sbírala brambory.

CÍSAŘ · Nemáš syny?

ŽEBRÁK · Ztratili se.

CÍSAŘ · Jako vojsko císaře Ta-liho, jež přikryl písek pouště?

ŽEBRÁK · Táhl pouští a jeho lidé pravili: Je to příliš daleko, Ta-li, vrať se. On však pokaždé odvětil: Tu zem nutno dobýt. A tak pochodovali a pochodovali, pokud neprošlapali střevíce. A když posléze i z chodidel zbyly jen čáry, ploužili se dál po kolenou. Jednou uchvátla smrtěl velblouda. Zdechl jim před očima. Pak došli k oáze a řekli: Podobá se našemu domovu. Ale císařův synek spadl do jímky s vodou a utopil se. Truchlili tedy sedm dní a jejich bolest byla bezmezná. Potom viděli umírat své koně. A posléze již nemohly jejich ženy dál. Nakonec pak se přihnala bouře, která je přikryla pískem, a byl konec a nastalo zase ticho a zem jim náležela a já zapomněl, jak se jmenovala.

CÍSAŘ · Odkud tohle máš? Není na tom špetka pravdy. Bylo to docela jinak.

ŽEBRÁK · Když tak zesílil, že jsem si vedle něho připadal jako jeho dítě, odplížil jsem se, neboť nedovolím nikomu, aby měl nade mnou moc.

CÍSAŘ · O čem to mluvíš?

ŽEBRÁK · Mraky táhly. Kolem půlnoci se skrz ně prodíraly hvězdy. A nastalo ticho.

CÍSAŘ · Copak mraky způsobují hluk?

ŽEBRÁK · Četní sice umřeli ve špinavých chatrčích u řeky, když se minulý tý-

den vylila z břehů, ale neprorazili.

CÍSAŘ · Což nikdy nespíš, že tohle všechno znáš?

ŽEBRÁK · Když se natáhnu na dlažbu, novorozené spustí křik. A pak zavane nový vítr.

CÍSAŘ · Včera byla naprosto jasná noc, nikdo u řeky neumřel, žádné dítě se nenarodilo a žádný vítr tu nevál.

ŽEBRÁK · Pak jsi zřejmě slepý, hluchý a nevědoucí. Nebo to ze zlomyslnosti předstíráš.

Zámka.

CÍSAŘ · Co vlastně děláš? Ještě nikdy jsem tě nezahlédl. Kde ses tu vzal?

ŽEBRÁK · Dnes jsem si všiml, že letošní kukuřice nestojí za nic, poněvadž se nedostavil déšť. Z polí vane tak tajemný teplý vítr.

CÍSAŘ · To souhlasí. Kukuřice není valná.

ŽEBRÁK · Tak tomu bylo před osmatřiceti lety. Kukuřice na slunci zašla, ale ještě než bylo úplně po ní, spustil takový liják, že z děr vylezly krysy a zpusťily i všechna ostatní pole. Potom vpadly do vesnic a pustily se do lidí. A z toho zdechly.

CÍSAŘ · O tom nic nevím. To sis zřejmě vymyslel také, jako všechno ostatní. V dějinách se o ničem takovém nemluví.

ŽEBRÁK · Žádné dějiny nejsou.

CÍSAŘ · A co Alexandr? Co Caesar? Napoleon?

ŽEBRÁK · Zkazky! Kdo to má být, ten Napoleon?

CÍSAŘ · Člověk, jenž dobyl půl světa a doplatil nakonec na svou zpupnost!

ŽEBRÁK · Tomu mohou uvěřit jen dva. On a svět. Není tomu tak. Ve skutečnosti byl Napoleon mužem, který vesloval s jinými v galéře a měl tak

obrovskou hlavu, že si všichni stěžovali: Nemůžeme veslovat, poněvadž není dost místa pro naše lokty. A když se loď potopila, poněvadž neveslovali, nahustil si hlavu vzduchem a zůstal naživu, on jediný, a poněvadž byl přikován, musel veslovat dál, ačkoli zezdola neviděl kam, a všichni byli mrtví. I zavrtěl nad světem hlavou, a že byla příliš těžká, tak se mu ulomila.

CÍSAŘ · To je největší nesmysl, jaký jsem kdy slyšel. Moc jsi mě svou historkou zklamal. Těm ostatním se dalo aspoň naslouchat. Ale co soudíš o císaři?

ŽEBRÁK · Žádný císař není. Jenom lid věří, že je, a pak jeden člověk, který se domnívá, že on je tím císařem. Když se pak postaví příliš mnoho válečných vozů a vycvičí bubeníci, vypukne válka a hledá se protivník.

CÍSAŘ · Ale teď císař nad svým protivníkem zvítězil.

ŽEBRÁK · Zabil ho, nezvítězil nad ním. Blázen zabil blázna.

CÍSAŘ *těžce* · Byl to silný nepřítel, tomu věř.

ŽEBRÁK · Mně kdosi hází do rýže kamínky. To je můj nepřítel. Chlubil se, že má silnou paži. Ale umřel na rakovinu, a když uzavírali rakev, přiskřípli mu nepozorovaně paži tak, že mu z ní čouhala, prázdná, bezmocná, nahá dlaň.

CÍSAŘ · Nemáš dlouhou chvíli, když se tak povaluješ?

ŽEBRÁK · Dříve po nebi putovaly mraky, bez ustání. Po nich se dívám. Neberou konce.

CÍSAŘ · Teď na nebi mraky nejsou. Blábolíš tedy. To je nad slunce jasnější.

ŽEBRÁK · Žádné slunce není.

CÍSAŘ · Jsi možná dokonce nebezpečný, trpíš stíhomamem a vzteklinou.

ŽEBRÁK · Byl to dobrý pes, žádný obyčejný. Zaslouží si uznání. Nosil mi dokonce maso a v noci spal na mých cárech. Jednou se městem rozlehl velký křik, všichni proti mně cosi měli, poněvadž nikdo ode mě nedostane, co by stálo za řeč, a dokonce přitáhlo vojsko. Ale pes je zahnal.

CÍSAŘ · Proč mi tohle vykládáš?

ŽEBRÁK · Poněvadž tě mám za hlupáka.

CÍSAŘ · A co si o mně myslíš ještě?

ŽEBRÁK · Máš slabý hlas, jsi tedy bojácný; příliš mnoho se ptáš, jsi tedy lokaj; snažíš se mi klást léčky, svou věcí si tedy nejsi jist, ani tou nejjistější; nevěříš mi, ale přesto mi nasloucháš, jsi tedy slaboch; a konečně se domníváš, že se celý svět točí kolem tebe, ačkoli jsou přece mnohem důležitější lidé, jako například já. Mimoto jsi slepý, hluchý a nevědoucí. Ostatní tvé nectnosti dosud neznám.

CÍSAŘ · To je špatné. Podle tebe tedy nevynikám vůbec žádnými ctnostmi?

ŽEBRÁK · Mluvíš tiše, jsi tedy pokorný; ptáš se hodně, dychtíš tedy po vědění; zkoumáš všechno, jsi tedy skeptický; nasloucháš zdánlivým lžím, jsi tedy shovívavý; věříš, že se všechno točí kolem tebe, nejsi tedy horší než ostatní a nevěříš ničemu hloupějšímu. Nadto nebýváš zmaten tím, že toho vidíš příliš mnoho, nestaráš se o to, do čeho ti nic není, a vědění tě nesvádí k nečinnosti. Ostatní ctnosti znáš lépe než já nebo kdokoli jiný.

CÍSAŘ · Jsi vtipný.

ŽEBRÁK · Každá lichotka si zaslouhuje odměny. Ale já se ti teď odměnou neodměním.

CÍSAŘ · Odměňuji každou službu, která se mi prokáže.

ŽEBRÁK · To je samozřejmé; že čekáš potlesk, svědčí o tom, že se chováš, jak bývá zvykem.

CÍSAŘ · Nic ti nezazlívám. Bývá i to zvykem?

ŽEBRÁK · Ano. Nemůžeš mi totiž nic udělat.

CÍSAŘ · Mohu tě uvrhnout do vězení.

ŽEBRÁK · Je tam chladno?

CÍSAŘ · Nevniká tam slunce.

ŽEBRÁK · Žádné slunce není. Neslouží ti paměť?

CÍSAŘ · Mohu tě také dát zabít.

ŽEBRÁK · Aspoň mi už nebude přšet na hlavu, hmyz mě opustí, žaluudek dá pokoj a nastane nejdokonalejší klid, jakého se mi kdy dostalo.

Přichází běžec a šeptá cosi císaři.

CÍSAŘ · Řekni, že už končím. *Běžec odchází.* Nic takového s tebou neudělám. Ale přemyslím, co s tebou udělám.

ŽEBRÁK · Nikomu to neprozrad. Jakmile vyjvíš své skutky, došel bys totiž k jistým závěrům.

CÍSAŘ · Nezdá se, že by mnou opovrhovali.

ŽEBRÁK · Předemnou se každý pokloní. Ale já si z toho nic nedělám. Jen ti nejdotěrnější mě obtěžují řečmi a otázkami.

CÍSAŘ · I já tě obtěžuji?

ŽEBRÁK · To je nejhlupejší otázka, kterou jsi mi dnes položil. Jsi nestydatý! Nedbáš nedotknutelnosti člověka. Neznáš osamělost, proto si žádáš potlesku od cizího člověka, jakým jsem já. Jsi odkázán na to, aby si tě každý vážil.

CÍSAŘ · Vládnu lidem. Proto si mě váží!

ŽEBRÁK · Uzda si také myslí, že vládne

koněm, zobák vlaštovky se domnívá, že řídí její let, a špička palmy, že táhne strom za sebou k nebesům!

CÍSAŘ · Jsi zlý člověk. Dal bych tě vyhladit, kdybych se nebál pocitu, že se tak děje ze zraněné pýchy.

Žebrák vytáhne kolovrátek a hraje.

Jakýsi muž přejde rychle kolem a hluboce se přitom ukloní.

ŽEBRÁK *skryje kolovrátek* · Ten muž má ženu, která ho okrádá. V noci se nad něho naklání, aby mu sebrala peníze. Někdy se muž probudí a spatří ji nad sebou. Domnívá se potom, že ho miluje tak, že se na něho musí dívat i v noci. Proto jí promíjí drobné podvůdky, na něž přijde.

CÍSAŘ · Už zase začínáš? Není na tom slova pravdy.

ŽEBRÁK · Teď můžeš jít. Stáváš se hrubým.

CÍSAŘ · To je neuvěřitelné!

Žebrák hraje na kolovrátek.

CÍSAŘ · Je po audienci?

ŽEBRÁK · Všem se teď pro ten trošek

hudby zdá nebe zase krásnější a země plodnější, a tak si prodlužují život a promíjejí sobě i sousedům. Pro ten trošek hudby.

CÍSAŘ · Pověz mi aspoň ještě, proč mě nemůžeš vystát a proč jsi mi toho přesto tolik pověděl?

ŽEBRÁK *netečně* · Poněvadž jsi nebyl natolik pyšný, abys opovrhl mým zvaněním, kterého mi bylo třeba jedině proto, abych zapomněl na svého mrtvého psa.

CÍSAŘ · Půjdu. Zkazil jsi mi nejkrásnější den života. Neměl jsem se zastavit. Soucit není k ničemu. Vynikáš jedině odvahou, odvahou takto se mnou mluvit. A kvůli tomu jsem nechal všechny na sebe čekat! *Odchází za doprovodu vojáků. Zvony zase vyzvánějí.*

ŽEBRÁK — *je vidět, že je slepý* · Teď odešel. Vzdůch je tak vlahý. Je asi před polednem. Chlapec dnes nepříjde. Ve městě je slavnost. Ten idiot, co tady právě byl, tam šel také. Budu teď zase muset myslet na svého psa.

VYMÍTÁ ĎÁBLA

Osoby

Děvče

Mládenec

Matka

Otec

Farář

Ponocný

Učitel

Starosta

Sedláci

Jednopatrové selské stavení s velkou střechou z červených tašek. Před domem lavice. Srpnový večer.

1

Mládenec sedí s děvčetem na lavici.

MLÁDENEC · Pěkný večer!
DĚVČE · U Červeného vola se dnes tančí. Slyšels muziku?
MLÁDENEC · Slyšel. Dva tam foukají na trubku.
DĚVČE · Matka mě nepustila.
MLÁDENEC · Pročpak?
DĚVČE · Říká, že by to bylo nebezpečné.
MLÁDENEC · Nu, opatrnosti nikdy nezbývá.
DĚVČE · Zrovna teď je muzika slyšet až tady. Vítr ji sem zanáší.
MLÁDENEC · Třeba ještě přijde bouřka. Bylo dnes horko.
DĚVČE · Myslím, že za chvíli vylezou hvězdy. Budu pak muset ještě ke kravám.
MLÁDENEC · Ty se mají.
DĚVČE · Proč?
MLÁDENEC · Že k nim musíš.
DĚVČE · No a?
MLÁDENEC · Ke mně nepřiđeš.
DĚVČE · Poněvadž nemusím.
MLÁDENEC · Poněvadž se ti nechce.
DĚVČE · Myslím, že bouřka nepřiđe.
MLÁDENEC · Musela bys z postele.
DĚVČE · Musela bych do světnice. Matka se tam vždycky modlí.
MLÁDENEC · Místo aby se modlila v posteli.
DĚVČE · Budu muset ke kravám.
MLÁDENEC · Ještě žádné hvězdy nevidím.
DĚVČE · To se pozná i jinak.

VYMÍTÁ ĎÁBLA

Zámka.

MLÁDENEC · Jak?
DĚVČE · Tak.
MLÁDENEC · Pověz mi, jak?
DĚVČE · Nepovím.
MLÁDENEC · Pověš nebo nepověš?
DĚVČE · Nepovím, když jseš tak přitroublý.
MLÁDENEC · Že tě ztrestám!
DĚVČE · Abych se nesmála!
MLÁDENEC *se jí snaží políbit* · Tak, a teď se směj!
DĚVČE · Vždyť se ti to vůbec nepovedlo!
MLÁDENEC · To si jen myslíš!
DĚVČE · A ty si myslíš, že se to povedlo?
MLÁDENEC · To víš sama nejlíp.
DĚVČE · Udělala se velká tma, že?
MLÁDENEC · Udělala, bojím se.
DĚVČE · Dej tu ruku pryč! Vadí mi.
MLÁDENEC · Vždyť to je tvoje ruka!
DĚVČE · Já myslím tuhle!
MLÁDENEC · Já ti ji věnuju!
DĚVČE · Zajdu teď ke kravám.
MLÁDENEC · A nohy máš?
DĚVČE · Pak hupnu rovnou do postele.
MLÁDENEC · Nohama napřed?
DĚVČE · To má být taky vtíp?
MLÁDENEC · Co?
DĚVČE · To, co blábolíš!
MLÁDENEC · Už mi to nějak nemyslí. Teď začínají vykukovat hvězdy.
DĚVČE · Taky vždycky musíš ke kravám?
MLÁDENEC · Mám dojem, že si ze mě střílíš.
DĚVČE · A dá to ránu, když si z tebe někdo střílí?
MLÁDENEC · Na takové řeči dneska už nestačím.
DĚVČE · Jseš prostě úplně vedle.
MLÁDENEC · Šáhl jsem vedle?
DĚVČE · Tímhle jsi všechno pokazil!

MLÁDENEC · Vždyť jsem toho tolik neřekl.
DĚVČE · Myslíš, že to bylo vtípné?
MLÁDENEC · Tak se holt na to půjde jinak!
DĚVČE · Správně, zrovna totiž jde matka.

2

Matka přichází.

MATKA · Pozdrav Pánbůh, Jakube!
MLÁDENEC · Dobrý večer.
MATKA · Už jsi byla u krav?
DĚVČE · Ještě je čas.
MATKA · Nemáš tedy čas.
DĚVČE · Ale mám. *Vstane.*
MLÁDENEC · Bavíme se o kravách celou tu dobu.
MATKA · To že jí tak na nich záleží.
MLÁDENEC · Pořád říká, že musí ke kravám.
MATKA · Ale přitom nejde a nejde.
MLÁDENEC · V tomhle jsou všechny holky stejny.
DĚVČE · Ty jseš nějak zkušený!
MLÁDENEC · Copak se to tak těžko pozná?
MATKA · Vůbec se nesluší zůstat tak dlouho venku.
DĚVČE · Celý den jsem se nezastavila.
MLÁDENEC · V tomhle má pravdu.
MATKA · Jen si přizvukujte!
MLÁDENEC · Když má pravdu?
MATKA · Za chvíli budou zvonit.
DĚVČE · A do té doby přece můžu zůstat venku!
MATKA · Do té doby musíš být doma.
MLÁDENEC · Pročpak?
MATKA · Poněvadž se to sluší.
MLÁDENEC · Vždyť venku je líp...
MATKA · Právě proto musí domů.

DĚVČE · Ano, poněvadž venku je to nebezpečné!
MATKA · Ty toho zas víš! Jenom žvaníš a nevíš co.
MLÁDENEC · Ale v tomhle má pravdu.
MATKA · Už zas?
MLÁDENEC · Děje se všelicos.
MATKA · Nic se neděje. A teď marš ke kravám!
DĚVČE · Vždyť je ještě moc brzo!
MATKA · Jaképak brzo! Je už úplná tma.
MLÁDENEC · Ještě na sebe vidíme.
MATKA · Ale ne na krávy.
DĚVČE · Dokonce i na voly!
MATKA · Jakube, nesmíš ji brát moc vážně. Je ještě dítě.
MLÁDENEC · V tomhle věku takové bývají.
DĚVČE · Ty jseš ale mudrc!
OTCŮV HLAS · Ženo!
MATKA · Už volá! Musíme jít! Dobrou noc, Jakube!
MLÁDENEC · Dobrou noc! Nemohla by ještě chvíli zůstat?
DĚVČE · Ne, jdu taky.
MLÁDENEC · Aspoň než vylezou hvězdy!
MATKA · Tak ke kravám! *Vejde do stavení.*
MLÁDENEC · Proč nechceš zůstat?
DĚVČE · Poněvadž se mi nechce.
MLÁDENEC · Vždyť matka už málem souhlasila.
DĚVČE · To proto, že já nechtěla.
MLÁDENEC · A jen proto jsi nechtěla?
DĚVČE · To si myslíš ty!
MLÁDENEC · Já si nemyslím vůbec nic!
DĚVČE · Tak, a jde se.
MLÁDENEC · Jinak dostaneš nářez!
DĚVČE · Budeš číhat?
MLÁDENEC · Budu, ať slyším, jak to pleská.
DĚVČE · Fuj, styď se!
MLÁDENEC · Moc rád.

39

DĚVČE · S tebou se vůbec nedá vážně mluvit.
MLÁDENEC · Vždyť zrovna to se ti líbí.
DĚVČE · Co ty si všechno namlouváš!
MLÁDENEC · Co jenom pořád proti tomu mají?
DĚVČE · Proti čemu?
MLÁDENEC · Abychom byli spolu.
DĚVČE · Jen ze sebe nedělej hlupáka!
MLÁDENEC · Vidíš na tom snad něco?
DĚVČE · Já? Ne.
MLÁDENEC · No tak!
DĚVČE · Ale rodiče!
MLÁDENEC · Proč?
DĚVČE · Poněvadž mě neznají.
MLÁDENEC · A ty se znáš?
DĚVČE · Znáš. Stejně jako tebe.
MLÁDENEC · To tedy máš vznešenou známost.
DĚVČE · Tak, a jdu.
MLÁDENEC · Jseš unavená?
DĚVČE · Možná.
MLÁDENEC · Odnesu tě tam!
DĚVČE · Přelomil by ses v půli.
MLÁDENEC *ji chytne* · Přelomil jsem se?
DĚVČE · Ne. Tak mě pusť! Jestli nás někdo uvidí!
MLÁDENEC · Opravdu, tady je na nás vidět.
DĚVČE · Tak mě přece pusť!
MLÁDENEC · Až mi dáš pusu!
DĚVČE · Matka!
MLÁDENEC · To nechce. *Postaví ji zase na zem.*
DĚVČE · To od tebe nebylo pěkné.
MLÁDENEC · I bylo. Líbat umíš.
DĚVČE · Zato teď ale jdu.
MLÁDENEC · Teď můžeš.
DĚVČE · Teď, když sis přišel na své!
MLÁDENEC · Mám snad zůstat?
DĚVČE · To jsem neřekla.
MLÁDENEC · Teď jsou hvězdy vidět!

DĚVČE · Jdu za kravami.
MLÁDENEC · Dnes bouřka nepříjde.
DĚVČE · Je to snad chyba?
MLÁDENEC · Je. Ve vaší zdi je totiž škvíra.
DĚVČE · A to ti vadí?
MLÁDENEC · Ani ne. Spíš naopak.
DĚVČE · Žvaníš.
MLÁDENEC · Když je bouřka.
DĚVČE · No a?
MLÁDENEC · Pak je na tebe vidět!
DĚVČE · A teď není?
MLÁDENEC · Ale ne v košili!
DĚVČE · A při bouřce mě v košili vidět je?
MLÁDENEC · Je. Když se modlíš!
DĚVČE · Už ses díval?
MLÁDENEC · To bys ráda věděla!
DĚVČE · Nic jsi neviděl!
MLÁDENEC · Ne, neviděl. Jenom že máš košili nahoře vpravo spravovanou.
DĚVČE · To není pravda.
MLÁDENEC · Mám ti to dokázat?
DĚVČE · A jinak už nevíš nic?
MLÁDENEC · Nespíš snad nad chlívem?
DĚVČE · Tos poznal taky tou škvírou?
MLÁDENEC · Není to ani tak dlouho, co spíš v podkroví!
DĚVČE · Odkud to víš?
MLÁDENEC · Viděl jsem už ošklivější holky.
DĚVČE · Nežvaň!
MLÁDENEC · Ošklivější!
DĚVČE · A opravdu jsi je viděl?
MLÁDENEC · Ale ty tou nejošklivější nejsi!
DĚVČE · Vytahuješ se!
MLÁDENEC · Tak se vytahuju. Vpředu to nemáš nejhorší.
DĚVČE · Nestydo!
MLÁDENEC · Je to nestydatost, když někdo toho má vpředu požeňnaně a není jako prkno?

OTEC *volá z domu* · Ančo!
Děvče se lekne. Mládenec ji obejmě; oba naslouchají.
DĚVČE · Už mě pusť! To jsem se polekala!
MLÁDENEC · Lekni se ještě jednou.
DĚVČE · Teď už ale musím jít. Už se nemůžu na nic vymluvit.
MLÁDENEC · To jako že vykoukly hvězdy?
DĚVČE · Tak. A že volá.
MLÁDENEC · Když dáš hlavu semhle, tak hvězdy neuvidíš.
DĚVČE · Jenže ji tam nedám.
MLÁDENEC · Proč? Copak koušu?
DĚVČE · Ale dám ji hned zas pryč.
MLÁDENEC · To můžeš.
DĚVČE · Zaručeně je na nás vidět.
MLÁDENEC · Vždyť je tma jako v ranci.
DĚVČE · Ale tu ruku dej pryč.
MLÁDENEC · Kterou?
DĚVČE · Tuhle a tuhle taky. Ne, to přeci nejde.
MLÁDENEC · Vždyť vidíš, že to jde.
DĚVČE · Ne, už musím jít.
MLÁDENEC · Jseš taková měkoučká!
DĚVČE · Bojí to!
MLÁDENEC · Vidíš na mě?
DĚVČE · Když se podívám.
MLÁDENEC · Máš teda oči zavřený?
DĚVČE · Pusť!
MLÁDENEC · Tohle taky bolí?
DĚVČE · Tak mě už konečně pusť! Ne!
MLÁDENEC · Jseš taková teploučká.
DĚVČE · A ty máš ruce jako led.
MLÁDENEC · Za chvílku se ohřejou.
DĚVČE · Pozor! *Odskočí od sebe.*
MLÁDENEC · *Zatracený život! Zajde za dům.*

3

Otec přichází.

OTEC · Co to s tebou je, Ančo?
DĚVČE · Jseš to ty, táto?
OTEC · Copak tady provádíš?
DĚVČE · Nic. Trochu jsem si sedla.
OTEC · Tak, sedla.
DĚVČE · Ano. Jsem unavená.
OTEC · A docela sama?
DĚVČE · Sama. Copak k nám někdo chodí?
OTEC · Tak, nikdo k nám nechodí?
DĚVČE · Mám teď zajít ke kravám?
OTEC · To ti bůh řekl, že bys měla zajít ke kravám! *Uhodí ji. Já ti dám, potloukat se takhle po nocích a kazit si pověst! Děvče s plácem dozadu. Otec za ní a zmizí.*
MLÁDENEC · Tak, tohle by bylo! A hned bude po fórech. A jde se na věc. *Odejde. Vyzvánění.*

4

Světnice za svitu svíčky.

MATKA *vystřelí hlavu z okna* · Hezký večer. Žita od lesa voní až sem. Ten vítr není k zahození. *Když se stáhne zpět:* Takový den dá zabrat. Jsem vždycky ráda, když je zase noc. *Hlava zmizí. Světlo zhasne. Nad střechou je vidět Kasiopeja.*

5

Mládenec přichází s žebříkem. Našlapuje opatrně.

MLÁDENEC · Už nesvítí. Tak teda jdem na to. Budu ji utěšovat. Když brečejí, je to zvlášť pěkné. Mívá to říz. Ty její

opatrovníci vědí co a jak. *Postaví žebřík vlevo k neviditelné přední zdi stavení. Venku člověka každý vidí. Ale takhle můžou být bez starosti. Vyleze. Nahore: Poslyš! Co je?*

HLAS DĚVČETE · Panebože! Jestli tě někdo uvidí!

HLAS MLÁDENEC · Tak otevři víc okno!

HLAS DĚVČETE · Sem přeci nemůžeš!

HLAS MLÁDENEC · To ti nabulíkoval ten tvůj fotr?

HLAS DĚVČETE · Nebuď tak hubatý!

HLAS MLÁDENEC · Tak, a teď už mě neuvidí nikdo.

Ticho. Vitr. A postel zavrže.

6

Otec přichází dole vpravo. Naslouchá.

OTEC · Zatracený život! Uprostřed noci! *Spatří žebřík. Aha! Požehnej pánbůh! Odstaví jej. Já vám dám! Dojde si pro klacek. Vrací se. Odejde vpravo. Načež je slyšet po schodech dupot, zavřisknutí a poté hluk.*

OTCŮV HLAS · Otevřít! Děvko mizer-ná!

7

MLádenec a děvče vylézají vikýřem na střechu a zavřou za sebou okénko.

MLÁDENEC · Pst!

DĚVČE · Zabije mě!

MLÁDENEC · Drž klapajznu!

Zámka.

DĚVČE · Najde nás!

MLÁDENEC · Jestlipak budeš zticha!

Je slyšet, jak dveře pod nápořem povolují.

VYMÍTÁ DÁBLA

DĚVČE · Vyrazil dveře!

MLÁDENEC · Sakra, uslyší nás!

DĚVČE · Teď nás hledá, jde dolů. Co si asi myslí?

MLÁDENEC · Vleze zase do postele.

DĚVČE · Odstavil žebřík. Nejde si lehnout.

MLÁDENEC · Holt tě hledá.

DĚVČE · Proč jen jsem já s tebou sem lezla!

MLÁDENEC · Mohla jsi zůstat zticha!

DĚVČE · Vyšlo by to najedno.

MLÁDENEC · Takhle je to o hubu.

DĚVČE · Mám se vrátit?

MLÁDENEC · Samotnému by mi tady byla dlouhá chvíle.

DĚVČE · Kdyby se mě ale zeptal, kde jsem byla?

MLÁDENEC · Tak třeba na záchodě!

DĚVČE · Proč jen jsem tě pustila dovnitř!

MLÁDENEC · S tím už přestaň! Prostě to nevyšlo. Ale napřed to bylo docela pěkné.

DĚVČE · Vyžene mě.

MLÁDENEC · To neudělá. Už kvůli dobré pověsti. Jen mně se vysmějou!

DĚVČE · Myslíš jenom na sebe!

MLÁDENEC · Nemělas ty své košile věšet na dvůr!

DĚVČE · Tys teda skrz škvíru ani nekoukal?

MLÁDENEC · Co kdyby ses teď vrátila dolů?

DĚVČE · Chceš se mě zbavit? Mám strach!

MLÁDENEC · Máš strach. A taky tu vidíš na hvězdy. Tiše!

8

Otec přichází a cosi si brumlá. Dívá se zepředu zleva nahoru.

OTEC · Ančo! Jestli vzbudím mámu, doví se to celá vesnice. Snad se nevypařila. Proč by k ní k sakru jinak lezl? A na schodech jsem přece byl já! *Odchází mrzutě vpravo.*

MLÁDENEC · Teď si ale pospěš!

DĚVČE · Už se ti zřejmě nezdá, že jsem taková měkoučka!

MLÁDENEC · Radši teď přemýšlej, jak se dostaneš dolů. Jinak tě čeká sekec!

DĚVČE · Proč jen jsem sem lezla!

MLÁDENEC · To se teď taky ptám.

Děvče chce k vikýři.

MLÁDENEC · Počkat, někdo jde! Jestli nebudeš zticha, jednu ti vrazím!

DĚVČE · Farář!

9

Farář a ponocný.

FARÁŘ · Koho všechno jsi dnes potkal?

PONOCNÝ · Ještě nikoho. A do baráků není vidět.

FARÁŘ · To je pravda. Však jsou to také pelechy neřesti!

PONOCNÝ · Ba, ba, udělá se tam víc dětí než jinde.

FARÁŘ · Hezká noc. Vyšel jsem si ještě na procházku. Venku je mnohem příjemněji. Doma je dusno.

PONOCNÝ · Napřed jsem myslel, že přijde bouřka. Ale teď je moc pěkné.

FARÁŘ · Vitr mraky rozehnal. Je jasno.

PONOCNÝ · Je jasnějc a jasnějc. To dělají hvězdy.

FARÁŘ · Tamhle je Kasiopeja! Jako dvojité vé. Vidíš ji?

PONOCNÝ · Vidím. Je moc pěkná.

FARÁŘ · Kampak se koukáš? Tamhle!

PONOCNÝ · Pane faráři!

FARÁŘ · Copak?

PONOCNÝ · Tam nahore někdo sedí!

FARÁŘ · Kde?

PONOCNÝ · Na střeše u Fricků!

FARÁŘ · Opravdu. Dokonce dva!

PONOCNÝ · Měli bychom zajít blíž!

Učinit tak.

FARÁŘ · A jsou různého pohlaví! Úplný skandál!

PONOCNÝ · To tu ještě nebylo.

FARÁŘ · Lezou teď už dokonce i na střechy!

PONOCNÝ · Dole jim možná bylo moc horko.

FARÁŘ · To je Anča!

PONOCNÝ · Nebo taky chtějí vidět Kasiopeju!

FARÁŘ · Zanech vtipkování! Je to přece strašné! Haló, kdo to sedí tam nahore?

Ticho.

PONOCNÝ · Myslí, že na ně není vidět, když jsou zticha. Nebo je nic nenapadá!

FARÁŘ · A je to Anča! Copak neslyšíte, vy tam nahore?

HLAS UČITELE · Co se tu děje?

FARÁŘ · Prosim vás, pojdte sem! Taková hanebnost!

UČITEL *přichází se starostou* · Copak? Zahrajete si s námi taročky?

FARÁŘ · Jen se podívejte na střechu!

UČITEL · Saprlote! Tam musí být pěkný výhled!

STAROSTA · Teď — no tohle! Copak tam dělají?

PONOCNÝ · Asi na nás čekají. Volání na ně neplatí!

FARÁŘ · Vzbud přece Fricka!

UČITEL · Ať se jde taky podívat!

STAROSTA · Na svou novou větrnou korouhvičku!

PONOCNÝ · Na čapí hnízdo! *Zaklepe.*

SEDLÁCI *přicházejí* · Pozdravpánbůh, pa-

43

ne faráři! Tamhle na Frickově střeše!
— To se povedlo! — Vůbec neslyší!
— Jsou moc vysoko!

Smích.

OTEC *vyjde* · Copak? Hoří?

Sedláci se hlučně smějí.

UČITEL · Ne. Nechoří.

OTEC · Co je teda?

Smích.

STAROSTA · Nic. Máme prostě legraci.

OTEC · K čertu! Tak přece mluvte!

Smích.

FARÁŘ · Vy to vedete! To si říká o trest
boží!

OTEC · Já vám nerozumím!

Smích.

PONOCNÝ · Čert si přišel pro vaši dceru!

OTEC · Kdepak je, k čertu?

PONOCNÝ · Sedí ti s ní na střeše!

Hurónský smích.

LUX IN TENEBRIS

Osoby

Paduk

Paní Hoggeová

Reportér

Kaplan

Pomocník

Lidé

Děvčata paní Hoggeové

Bordelová ulička. Stranou vpravo a v pozadí nevěstince s otevřenými rudými skleněnými dveřmi a červenými lucernami nad nimi. Ulička vede dozadu a láme se pak pravým úhlem vlevo. Stranou vlevo velký plátěný stan vpředu s otvorem, který je zakryt vlajícím závěsem. Před tímto vchodem vpravo stolek s židli. Kolem stanu s odstupem dřevěná ohrada. Na stanu velký štít s nápisem. „Budiž světlo! Osvětu všem!“ Křídově bílé světlo z vrcholu stanu se line celou uličkou.

1

Je noc. Venku u stolku před pokladničkou sedí rusovlasý Paduk. Lidé kupují vstupenky.

PADUK · Šankr marku! Kapavka marku šedesát! Syfilis dvě marky padesát! Netlačte se!

MUŽ · Je teď taky přednáška?

PADUK · Za tři minuty.

ŽENA · Všecko je z vosku?

PADUK · Tady čtyřicet feniků zpátky. Syfilis si nepřejete?

ŽENA · Je to z vosku nebo...

PADUK · Z vosku, a taky preparáty ve spiritusu.

ŽENA · Tak tedy syfilis taky.

PADUK · Dvě marky padesát.

JINÝ MUŽ · Kapavku.

PADUK · Prosím! Je to akurát.

JINÁ ŽENA · Syfilis. Ne, jenom syfilis. Ta je nejstrašnější, že?

PADUK · Jen syfilis, to nejde. Přednáška začíná kapavkou. Tedy kapavku.

JINÁ ŽENA · Čekajících · Sestra celou noc rozčilením neusnula.

DALŠÍ ŽENA · Řekla jsem si, že bych teď taky jednou mohla zajít sem. Cho-

dím totiž jinak ve čtvrtek do biografu.
PRVNÍ ŽENA · Už ta ulička za ty prachy stojí.

PADUK · Pohyb! Připravte si peníze! Kapavka marku. Šankr marku šedesát. Syfilis dvě marky padesát.

MUŽ · Kapavku.

PADUK · Marku. To je jenom padesátník.

MUŽ · Víc nemám.

PADUK · Tak vás dovnitř nepustím. Další!

MUŽ · To by tak hrálo. Že mám jenom padesát feniků, tak si asi můžu uhnat ty nejstrašnější nemoce, co!

PADUK *dalšímu* · Syfilis dvě marky padesát. Ano.

MUŽ · Tak tedy vstupenku nedostanu?

PADUK · Ne.

MUŽ · A co mé zdraví! Zdraví mé ženy! Děti!

PADUK · A co celé to vybavení! Režie! Daně! Přednáška! Koukejte se ztratit, nebo zavolám policii!

Muž odchází se splácáním vpravo.

ŽENA · Zřejmě přebíral.

DRUHÁ ŽENA · Kam teď asi jde?

TŘETÍ ŽENA · Měl tak mstivý výraz!

PRVNÍ ŽENA · Opravdu! Teď přechází na druhou stranu!

MUŽ *zajde vpravo do nevěstince* · Zatracená banda!

PADUK · Padesát feniků? Pěkně děkuju! Za kapavku je marka, teď začne přednáška. Panstvo, co se už dovnitř nedostane, ať laskavě půlhodinku počká.

Pokračuje se po celou noc. Vstane, zatahne závěs. Několik lidí zůstává stát vlevo.

Také další přichází se tam shromažďují.

Ze stanu je slyšet monotónní, nesrozumitelný hlas.

2

REPORTÉR *Padukovi* · Jmenuju se Schmidt. Zastupuju Nejnovějšího zpravodaje. Máte na mě čas?

PADUK · Pán je od novin? Mám.

REPORTÉR · Je tady zřejmě velký provoz.

PADUK · Většinou vyprodáno!

REPORTÉR · To je potěšitelné! Velmi potěšitelné!

PADUK · To je.

REPORTÉR · Jaksi vzhledem k účelu, který se sleduje.

PADUK · Zcela tak.

REPORTÉR · Co vlastně ukazujete?

PADUK · V tom mém étabilismá se předvádějí zhoubné důsledky pohlavních chorob. Varuje před prostitucí, která zamořuje naši společnost. Je plamennou výzvou nakaženým, aby se dali léčit, dřív než jim jed rozloží tělo i duši.

REPORTÉR · Zaměřujete propagaci na určitého lékaře?

PADUK · Co si myslíte, pane? Provozuju to z ryzí lidumilnosti! Jen uvažte ty tisíce postižených!

Reportér si dělá poznámky.

PADUK · Uvažte ty tisíce obětí prostituce, jež ve slabé chvílce svedeny míří možná vrávoravým krokem od alkoholu do náruče nakažených nevěstek.

REPORTÉR · Rozumím, jste idealista. Jak jste vlastně přišel na nápad takto se angažovat pro blaho svých bližních?

PADUK · Zabývám se po léta zkoumáním hříšnosti velkoměstského života. Zkoumám, jak rozleptává duši a uondává tělo. Jak pití a alkohol vedou koneckonců k prostituci a zločinnosti.

REPORTÉR · A zločinnosti. Máte bá-

ječný způsob vyjadřování. Uvědomujete si to vůbec? Jako byste působil dlouho v novinách. Navštěvoval jste nějakou vyšší školu?

PADUK · Mám obecnou. Rodiče na to neměli, aby ze mě udělali člověka vředlečného.

REPORTÉR · To jste řekl báječně. Smím vás požádat, abyste mi vyprávěl něco o svém mládí a vývoji? Při velkém zájmu, kterému se váš podnik těší...

PADUK · Nemám, co bych před veřejností ze svého života skrýval. Jsem člověk upřímný. A jsem nadto člověk, který se vypracoval bez cizí pomoci. Otec byl drobný kramář, kterého opilství přivedlo na mizinu. Matka byla po celý život nemocná. A tak se mé dětství vyznačovalo chudobou, odříkáním a urážkami.

REPORTÉR · A tím vším jste se zřejmě dostal záhy k tomu hlubokému poznání celé sociální bídy.

PADUK · Tak!

REPORTÉR · A jako pramen všeho zla jste odhalil prostituci?

PADUK · Ano!

REPORTÉR · A proto jste asi také vyhledal právě tuhle uličku!?

PADUK · Jasně. S protivníkem se člověk musí utkat tam, kde právě je. Chci návštěvníkům těch prokletých pelechů neřestí umožnit studium přímo na místě. A neustanu, dokud poslední z nešťastníků se neotočí k těm líhním zády.

REPORTÉR · Je rozkoší vám naslouchat. Tu výstavu otevíráte jen na noc?

PADUK · Ano. Ze stejného důvodu.

REPORTÉR · Tím se ovšem připravujete o všechny noci!

PADUK · Na to jsem si zvykl.

REPORTÉR · Smím se optat, jak jste se k tomu svrchované rafinovanému způsobu boje dostal? Myslím, že člověka k tomu může přimět jediné démonická nenávisť.

PADUK · Co tím míníte?

REPORTÉR · Byla to četba, nebo jste měl nějaký vzor, a jaký, nebo to byl jistý zážitek, po němž se vám, řekněme, náhle rozbřesklo?

PADUK · Nějak takhle by se to dalo říct.

REPORTÉR · A jak se vám rozbřesklo?

PADUK · Viděl jsem, že se lidé tady připravují nejen o peníze, ale také o zdraví. Oč by bylo lépe, kdyby se jim aspoň umožnilo, aby si za ty peníze zdraví udrželi!

REPORTÉR · Šlo tedy převážně o úvahy finančního rázu...

PADUK *se zarazí* · Co vás vede! Šlo samozřejmě o úvahy morálního zaměření. Řekl jsem si: Ty chudáky žene do záhuby nevědomost. Nevědomují si nebezpečí. Je třeba jim ukázat, zač ta místa rozkoší stojí. Pak přijdou nevěstince na mizinu a lidé budou zachráněni.

REPORTÉR · Vy však vybíráte vstupné. Vedou vás k tomu úvahy rázu pedagogického?

PADUK · Ano. Zač lidé neplatí, toho si neváží. U mě stojí syfilida dvě padesát. Tamhle na druhé straně nejméně pět marek. A bez vína!

REPORTÉR *škarohlídsky* · Zato se tam ovšem každému dostane syfilidy skutečné!

PADUK · Je to zatraceně vážný problém, pane.

REPORTÉR · Promiňte. A s jakým ohlaselem se vaše přednášky setkávají?

PADUK · Stále vyprodáno.

REPORTÉR · Myslím u publika.

PADUK · Výsledky jsou znamenité. Leckdo omdlí nebo zvrací.

REPORTÉR · To je výborné.

PADUK · A tamhle ty boudy zůstávají prázdné. Jsou k pronajmutí.

REPORTÉR · Odkud to víte?

PADUK · Při tomhle světle vám neujde jediný návštěvník. Je úplně pustá. A navíc by se také podle brnkání na klavír poznalo, jestli je uvnitř někdo, koho chtějí svest.

REPORTÉR · To je vynikající kontrola účinnosti vašeho podniku! Opravdu originální nápad! Ale bylo zřejmě dost obtížné tohle všechno prosadit?

PADUK · Jako vše nové! Město dělalo potíže. Zvláště kvůli nočnímu provozu.

REPORTÉR · Vždyť vám město tohle místo přidělilo.

PADUK · Ano.

REPORTÉR · Zatímco jste peníze na ten etablismá získal od nejmenovaných soukromých dobrodinců?

PADUK · Tak jest. Ale teď přednáška skončila.

REPORTÉR · To mi stačí. Děkuju vám. Vyjde to v novinách. Miluju noviny!

PADUK · Těšilo mě. Nechcete si vyslechnout další přednášku?

REPORTÉR · Ne. Cítím k takovým věcem odpor.

PADUK · Ale snad byste mohl aspoň počkat do začátku příštího představení. Budu mít krátký projev.

REPORTÉR · Děkuju. Ten si každopádně poslechnu. Hovoříte výtečně.

3

Ze stanu vycházejí lidé a rozejdou se.

LIDÉ · Mně je z toho nanic. — Pozvracel jsem se. Ještě štěstí, že jsou všude kbelíky. — Tak ti povím, že je člověku nakonec z toho stejně zle, jako když vyjde z bordelu.

MUŽ *kteří tu již postával* · Stojí to za to?

JEDEN *z těch, kteří vyšli* · Zaručeně. Doporučuju vám hlavně syfilitické oddělení. Tam jsou moc pěkné věci.

KAPLAN *Padukovi* · Promiňte, jmenuji se Benkler a jsem kaplan a předseda Křesťanskokatolického sdružení tovaryšů. Nemí vyloučeno, že bychom navštívili váš ústav.

PADUK · Je přístupný každému.

KAPLAN *za nímž se tísní tovaryši* · A smím se zeptat, zda byste poskytl slevu?

PADUK · Ne. Obvykle ne. Ale říkáte, že jste ze Sdružení tovaryšů?

KAPLAN · Ano.

PADUK · Katolického?

KAPLAN · Katolického.

PADUK · Uděláme tedy výjimku. O kolik pánů jde?

KAPLAN · Bohužel jen o jejich polovinu. Ach tak: třiasedmdesát.

PADUK · Tak kupte celou přednášku. Stálo by to sto marek.

KAPLAN · Se všemi odděleními?

PADUK · Ano. Kapavka, šankr i syfilis.

KAPLAN · Tak ano. Tady je sto marek.

PADUK · Ale zpívat se nesmí.

KAPLAN · To je samozřejmé.

PADUK *žertem* · Bylo by to rušení nočního klidu.

KAPLAN · Jak to? Tady přece nejsou domy.

PADUK · A co ty naproti? Po celý čas, co tu jsem, se tam v tuhle dobu vyspává.

KAPLAN · Ach tak, to je výborné. Ne, zpívat nebudeme.

PADUK · Prosím, a doporučte můj podnik ostatním. *Vede Sdružení tovaryšů dvanáct. Zase vyjde.* Panstvo bude muset mít ještě čtvrt hodinky strpení. Děle to tentokrát nepotrvá. *Reportérovi: Zajíďte sem třeba zítra večer.*

REPORTÉR · Ano. Děkuju vám. *Odchází.*

PADUK *sám* · Je po návalu. Po dvanácté už sem nepáchne noha. Je to mrzuté, že člověk musí zůstat vzhůru ještě i pak. Kvůli světlu... *Dívá se vzhůru.* To světlo je výtečná věc. *Zajíde k ohradě.* Naprostý klid. Bankrot! Řečiště vyschlo. Řeka se odvedla jinam! Takové ticho! Jsem zvědav, kdy se tady zas poprvé ozve klavír.

4

Vpravo se v rudých dveřích objeví paní Hoggeová.

PANÍ HOGGEOVÁ · Paduku!

PADUK · No?

PANÍ HOGGEOVÁ *vyjde na ulici* · Máte chvílku čas?

PADUK · Samozřejmě. Zrovna běží přednáška.

PANÍ HOGGEOVÁ · Obchodu se daří?

PADUK · Vyprodáno.

PANÍ HOGGEOVÁ · Paduku!

PADUK · Pane Paduku!

PANÍ HOGGEOVÁ · Promiňte, pane Paduku. Myslela jsem, když jsme staří známí...

PADUK *zamumlá* · Ani se nepamatuju.

PANÍ HOGGEOVÁ · Jste přece starý zákazník!

PADUK *se ohlédne* · Co vlastně chcete? Máte tak málo práce?

PANÍ HOGGEOVÁ · Máme úklid. Ale chtěla jsem vás požádat, abyste prominul to nedorozumění, k němuž u nás došlo.

PADUK *chladaň* · Ach, není třeba.

PANÍ HOGGEOVÁ · To špatné zacházení!

PADUK · Příliš velká čest!

PANÍ HOGGEOVÁ · Ve velkém podniku se to může stát...

PADUK · Je pořád ještě tak velký?

PANÍ HOGGEOVÁ · Jen se hned nepsmívejte.

PADUK · Já myslel, že vám posloužím, když ten váš provoz trochu omezím, aby se zákazníkům dostávalo poněkud větší péče.

PANÍ HOGGEOVÁ · Ale vždyť jste byl opravdu bez peněz.

PADUK · Byl. Proto jsem si také řekl: Musím si nějaké vydělat.

PANÍ HOGGEOVÁ · Jde však o naše peníze.

PADUK · Ale vydělané slušným způsobem.

PANÍ HOGGEOVÁ · Co znamená slušným způsobem? Připravujete nás o chleba.

PADUK · Nemáte snad víno, kterého si teď můžete dopřát podle libosti?

PANÍ HOGGEOVÁ · A co ty moje chudinky děvčata?

PADUK · Jsou chudinky jen proto, že jsou vaše.

PANÍ HOGGEOVÁ · Ztrpčujete opravdu staré ženě život. Řeknu vám, že opravdu lituju, že vás od nás vyhodili.

PADUK · Já toho litoval taky. Ale na rozdíl od vás jsem něco ve svůj prospěch podnikl.

PANÍ HOGGEOVÁ · Patřil jste mezi naše nejlepší zákazníky.

PADUK · A přesto jste mě vyhodila, když jsem byl jednou bez peněz.

PANÍ HOGGEOVÁ · Povězte mi: Co tím vším vlastně sledujete? Ukazováním všech těch neslušností? Jako by lidé stáli o to, aby se polepšili!

PADUK · Víte moc dobře, že o to vůbec nejde. Záleží mi jedině na tom, aby v téhle ulici bylo dost světla. Aby se posvítilo na to vaše hanebné řemeslo.

PANÍ HOGGEOVÁ · Chtěl jste se mi tedy jedině pomstít; šlo vám tedy jedině o to, abyste nainstaloval ten reflektor? — *Dívá se vzhůru* — A kvůli tomuhle celá ta komedie? Všechna ta podání? Všichni ti dobrodinci? Celý ten établismá? Jedině kvůli tomu reflektoru?

PADUK · Jedině proto. Nemohl jsem se přece jen tak zničehonic a sám sem postavit s lampou. Jedině kvůli vám! Nemohl bych si to ani dovolit. Přivedla jste mě sama na to, že je třeba peněz.

PANÍ HOGGEOVÁ · Jste přece jen sprosták!

PADUK · Přeceňujete mě. Šlo jen o dobrý nápad, prospěšný spoustě lidí.

PANÍ HOGGEOVÁ · Ano. Však vás známe!

PADUK · Dovolil jsem si ovšem vás na sebe upozornit!

PANÍ HOGGEOVÁ · Mučit holky tak, že ke mně přiběhnou s brekotem a polonahé, nezaplátit a dělat rámus, to umíte! Jste nejhorší ze všech, bezectný lump. Proto jsme vás vyhodily!

PADUK · A proto jsem vstal z mrtvých. A vstoupil třetího dne v království nebeské. Jako tvůrce něčeho, co slouží obecnému blahu! Jako předbojovník umravňování! Jako kapitalista!

PANÍ HOGGEOVÁ · Jako lump! Sviňák! Zpustlík a darebák! *Odchází vpravo do nevěstince.*

5

PADUK *se vrací ke stolku* · Pakáž! Chátra nevzdělaná! To všechno, že tentokrát počtilo Sdružení tovaryšů mě! Nic než závist!

MUŽ *zleva, jeden z čekajících* · Copak s tou osobou máte?

PADUK · Je vám snad něco po tom?

MUŽ · Jsem úředník městské správy. A proto by mě snad přece jen mohlo zajímat, co jste tady právě projednával.

PADUK · Ta sprostá osoba mi dělá výtky, kterým my pionýři morálky býváme vystaveni napořád.

MUŽ · Každopádně zařídím, aby se to zítra vyšetřilo. Celá ta věc tady se postavila za cizí peníze! *Odejde bez pozdravu.*

PADUK *ztrá za ním* · Zatracený život! Tihle chlápkové mají uši všude! To může dopadnout blbě... No, ještě že tak výtečně mluvím, jak řekl ten idiot. A zítra bude můj životopis v novinách. Jasně. Ne bez otřesných momentů. Hm. Ale snad by bylo přece jen dobře, kdyby se podniklo ještě něco navíc, něco, co by odstranilo jakékoli pochybnosti o mravní závažnosti tohoto všeho.

6

Představení opět končí. Sdružení tovaryšů proudí zpátky.

PADUK *kaplanovi* · Jak se vám to líbilo?

KAPLAN · Velmi... To znamená... Je to úplné peklo na zemi!

PADUK · Ze? Úplné peklo! A všechno především vinou prostituce! Pane faráři, jestli dovolíte, tak si trochu ulevím. To víte, čím srdce překypuje... *Zajde na okamžik do stanu, pak se vrací s pomocníkem, který za ním nese skleněné nádoby s líhem a staví je na stůl. Tovyři tu ještě setrvají. Mímoto přistupují čekající lidé zleva. Za Padukových prvních hlasitě pronesených vět ale ožije také ulička. Z nevěstinců vycházejí děvčata v tmavých vycházkových šatech, jednotlivě, po dvou i po třech. Plíží se k ohradě, některá se rovněž loudají s hlasitým chichotáním uličkou. Ale posléze všechna hledí mlčky přes ohradu.*

PADUK · Milí mladí přátelé! Spatřili jste právě následky nečesti, ony strašné choroby, které jsou následky prostituce. Není náhoda, že tento établismá, zcela sloužící úsilí o pozvednutí mravnosti, stojí právě zde. Je slavnostním protestem! *Zpozoruje děvčata za ohradou a vystoupí na stůl s dvěma sklenicemi v rukou.* Milí moji mladí přátelé, není to protest proti nešťastníkům, které ty lokály obývají, nýbrž proti lokálům jako takovým, proti duchu těch lokálů! Neobžalovávám ona nešťastná děvčata, která v nich coby otrokyně musejí prodávat svá těla, jež jim propůjčil Bůh, aniž by měla aspoň účast na výtěžku. *Stále víc se zaměřením na ně:* To by dokázal jen surovec. Jsou obětmi. Jejich osud je strašnější než osud pivovarských tahounů, strašnější než osud trestanců, strašnější než lidí na smrt nemocných! Vždyť musí trpně přihlížet, jak jejich nesmrtelná duše propadá zkáze, vždyť

musí být po vůli každému lumpovi, každému zpustlíku, vždyť se musí dát nakazit nevyhlášenými nemocemi jen proto, aby se ukojil zvířecí mužský chtíč! *Pozvedne levou skleněnou nádobu.* Tato ústa s patrem rozežraným vředy pěla kdysi v kostele chorály stejně jako ústa vaše, tuto hlavu zpusťšenou malomocenstvím kdysi hladila matčina ruka stejně jako tu vaši. Na těchto prsou — *sehne se po voskovém modelu* — prolezlých hnisem visival křížek stejně jako na prsou vašich. A tato víčka — *sehne se po jiném modelu* — nadulá a zhnisaná, potěšila kdysi, když se poprvé otevřela, srdce rodičů stejně jako ta vaše. Toho buďte pamětlivi! Toho buďte pamětlivi teď i v budoucnosti, až k vám přistoupí pokusem a ďábel vás bude svádět. Možná že je ještě čas, možná že budete mít štěstí a nebude ještě pozdě. Buďte za to vděční. Buďte toho pamětlivi! Nepáchejte novou křivdu! *Sestoupí ze stolu.*

KAPLAN · To řekl dobře. Tak mluví jedině vyvolenec boží. Mějte můj dík!

PADUK *se sklenicemi* · Prosím, pane kaplane, konal jsem jen svou povinnost. *Kaplan tiskne Padukovi ruku, když ten odložil sklenice. Odchází pomalu a mlčky se svým pomocníkem.*

PADUK · Dnes se už žádné představení nekoná. Uklid. *Zajde dozadu.*

7

Lidé se rozptýlí. Také děvčata mizí zase v domech.

PADUK *se vrací, za ním pomocník* · Dostal jsi nějaké spropitné?

POMOCNÍK · Dostal. Pár marek.

PADUK · Sem s nimi!

POMOCNÍK · Jsou přece moje.

PADUK · Nejsou. Jen žádné nestydatosti. Copak tě neplatím?

POMOCNÍK · Tak si tedy ty žvásty říkejte odteďka sám! A vůbec: pořád v tomhle smradu!

PADUK · Můžete jít.

POMOCNÍK · Tak. No dobře. Ale tentokrát jdu opravdu. Tentokrát jste se přepočítal. Jednou se tomu konec udělat musí. Z takového platu si žádné povyražení dopřát nemůžu. A navíc si to člověk všechno ještě zoškliví! Teď je konec!

PADUK · Myslíte to vážně?

POMOCNÍK · Chtěl byste zase couvnout? Ne. Tentokrát to máte marné. Jdu si dovnitř sbalit věci. Hlídejte si to svinstvo sám. *Hodí mu peníze na stůl.*

PADUK · Vždyť si ty peníze můžeš nechat. Vždyť jsem to tak nemyslel. Jsi prostě rozčilený.

POMOCNÍK · Ne, tentokrát je konec. Definitivně. A vůbec: Laskavě mi vykejte! *Zajde dovnitř.*

PADUK · Ztracený život! Dneska se mi nic nedaří! A přitom jsem ještě nikdy tak dobře nepromluvil. Vím teď, jak na to. Duch svatý mě dnes osvětlil. Ale štěstí drží s hloupými, jako ženské. *Usedne.* A to čekání teď! S kručícím žaludkem! Ale copak by v tomhle prostředí dokázal někdo do sebe vpravit jediné sousto? Už se mi o tom všem stejně zdá. A než se nějaký nový pomocník zase naučí všechna ta latinská slova! Ztracená práce! A ten ouřada. Ten osel. Všude samý špicl! *Rozhlíží se jako raněn mrtvici. Několik lidí přede dveřmi nevěstince vpravo. Zazvonili.*

PRVNÍ MUŽ · K dasu, pročpak je chlívek zavřený?

DRUHÝ MUŽ · Jako by bylo toho světla málo! Ten zatracený reflektor!

TŘETÍ MUŽ · Otevřít! Snad se tady nestávkuje!

Dveře se otevrou, vstupují.

PADUK · Copak chtějí? *Zajde k ohradě.* První po dvou týdnech! *Přicházejí další a vejdou někudy zadem.*

8

Paduk se vrací ke stolku, vrtí hlavou, vytáhne kasičku a počítá peníze.

PANÍ HOGGEOVÁ *vpravo ze dveří, přechází ulici, naslouchá. Projde tiše vrátky za Padukovými zády a řekne* · Už vám to stačí, pane Paduku?

PADUK *se lekne, zlostně* · Co to má znamenat? Hleďte se klidit!

PANÍ HOGGEOVÁ · Ne tak zhurta, pane Paduku — první zákazníci se zase dostavili.

PADUK · No, muziku ale ještě neslyším!

PANÍ HOGGEOVÁ · Muziku nedělám pro kdekoho. Zatím přišli jen ti pěti-markoví. Ale časem se to zaručenělepší.

PADUK · Vy to přece musíte vědět.

PANÍ HOGGEOVÁ · Poslyšte, pane Paduku, nemohl byste mi nabídnout židli?

PADUK · A jinak nic?

PANÍ HOGGEOVÁ · Ne. Nechci to zadarmo.

PADUK *zavře pokladničku* · Po všech těch urážkách, které jste ještě před necelými deseti minutami...

PANÍ HOGGEOVÁ · Od té doby se všelicos změnilo. Říkám: všelicos.

PADUK · Ani jsem nepozoroval.

PANÍ HOGGEOVÁ · Za prvé se dostavili zase první zákazníci. To pokud jde o mě. A za druhé jste měl projev.

PADUK · Který zase mluví pro mě. Ano. To jste postihla správně.

PANÍ HOGGEOVÁ · Ale vy ne. Vy jste to správně nepostihl. Byl to totiž žvást.

PADUK · Tak, byl to žvást.

PANÍ HOGGEOVÁ · Ano. Z našeho hlediska. Ne z hlediska pastora. Nýbrž z vašeho a mého!

PADUK · To nezní špatně. Začíná mě to bavit. *Dojde pro židli.* Tady máte židli! Nechtěla byste mi vysvětlit proč?

PANÍ HOGGEOVÁ · Vysvětlím. Děkuju. *Usedne.* Jsem totiž člověk vděčný. Chtěla jsem vás taky poprosit, abyste mi prominul prve to nedorozumění.

PADUK · Vraťte se k mému projevu!

PANÍ HOGGEOVÁ · Jestli jsem té vaší řeči dobře porozuměla, tak vyústila v ten smysl, že děvčata vysávám. To jste řekl moc hezky. Ale neodpovídá to tak úplně pravdě. Když jste tak působivě srovnával ta ústa, z nichž se kdysi linuly chorály, s vředy, víte, tak jste mohl stejně dobře mluvit také o kořalce — jenže s menším účinkem. A ty hlavy většinou nehladily ony pokaždé tak efektní matčiny ruce, ale tloukly méně známé pěsti pasáků. Ale o tom mluvit nechci. To víte sám. Studoval jste u nás dost dlouho. Že podnik musí vynášet, je pravda. Výdělky převyšují v normálních časech značně výdělky vaše.

PADUK · Mluvíte výborně. Je požitek vám naslouchat. Ale proč ta moje řeč byla žvást? Jen proto jsem vám poskytl židli!

PANÍ HOGGEOVÁ · Netěšte se moc

na odpověď. Šetrně vás na ni připravím. Napřed pokud jde o rentabilitu a vaše vyhlídky: Vyděláváte teď slušně, poněvadž nikdo ty vaše znamenitosti ještě nezná, ledaže je poznal za značně vysokou cenu na vlastním těle. Poněvadž k vám však nikdo nevejde dvakrát — a na to můžete vzít jed, všechno jednoho dne skončí. A můj obchod začne čtrnáct dní po vašem bankrotu znovu vzkvétat. Mé zákaznictvo se skládá z šesti tisíc duší. Objasňováním, jež jsme ihned nařídily, jsme velkou část odradily od návštěvy vašeho neslušného a hnusného ústavu, apelujícího na nejnižší instinkty mas, na jejich zbabělost a svatouškovství. Ti ostatní, co mají chuť a kteří si od vás nedají ty nejvyšší požitky života, totiž lásku, včetně té manželské, zošklivit, ti se vyhnou našemu établismá po návštěvě u vás tak čtrnáct dní. Pokles příjmů, vámi takto způsobený, je značný, ale jednorázový. Náš ústav však počítá s návštěvou trvalou!

PADUK *sedí naproti ní u svého stolku, na čele se mu perlí pot* · To vše ovšem nemá s mou řečí nic společného.

PANÍ HOGGEOVÁ · Ale má. Pokud vím, spočívá smysl vašeho podniku v tom, že vykořisťujete náказu prostitucí. To prostituci poškozujete, dokud povědomí o ní musí být zprostředkováno vámi. Ale to jednoho dne skončí a náš obchod znovu rozkvete. Smysl vaší řeči však byl v tom, že jste chtěl ohnisko náказы, totiž prostituci, zničit. Chtěl jste tedy zničit základy, na nichž váš obchod jako dům na skále spočívá. Stručněji: Jestli poučíte muže o náказe, je mi to lhostejné. Účinek se

rovná nule. Ale jestli poučíte má děvčata, pak tím zničíte prostituci a tím ohnisko náказы a tím sebe! *Vítězoslavně, ale s obavami*: A to jste udělal, když jste mé holky dnes poslal s brekem zase ke mně zpátky. A teď povězte: Byla ta vaše řeč žvást, nebo nebyla?

Ticho. Paduk supí. Paní Hoggeová si utírá kapesníkem čelo.

PADUK *co nejlhostejněji* · No dobře. A dál? *Ticho. Mluvíte jako kniha.*

PANÍ HOGGEOVÁ · Navštěvovala jsem vyšší školu.

PADUK · Dobře. Dal jsem se strhnout, stejně jako jste se dala strhnout vy. Ale co dál?

PANÍ HOGGEOVÁ *si spokojeně oddychne* · No tak! To je jiná řeč! Ale teď taky poděkování za to, že jste mi nabídl židli. Dám vám radu: Zavřete tu boudu a peníze, co vám vynesla, investujte do našeho podniku!

PADUK *vstane* · Jak to myslíte?

PANÍ HOGGEOVÁ · Tak, jak jsem to řekla.

PADUK · A co má pověst? Město, které mi propůjčilo tohle místo? Článek v novinách?

PANÍ HOGGEOVÁ · To jsou jen drobné nepříjemnosti! Ale ten konečný efekt!

PADUK · To nejde. Už kvůli pověsti. Na to, co jste řekla, jsem ostatně přišel už sám. Ale nejde to.

PANÍ HOGGEOVÁ · Co to znamená: Vaše pověst? Jestli mě chcete zruinovat a tím i sebe, pak si musím poradit jak nejlíp umím. Pak ty vaše motivy musím zveřejnit! Pak ta vaše pověst vystačí tak jedině na to, abyste se stal ministrem financí!

PADUK · To by nebylo špatné! Ale ten nádherný nápad! A to, jak se se mnou u vás zachází...

PANÍ HOGGEOVÁ · Tak s vámi mohla zacházet Carmen, dokud jste byl neznámý člověk bez peněz. Ale teď byste byl spolumajitel a mohl s ní naložit podle libosti. Už jste viděl nejnovější fotografie?

PADUK · Ne. Tak trochu mi scházel potřebný kontakt!

PANÍ HOGGEOVÁ *vytáhne ze západní fotografie a ukáže mu je* · Tady, Carmen ze zadu a z boku! Tady, velmi pikantně Ludmila z předu, celkový akt. Ty oči. Ta prsa! Ta ústa! Celá hlavička!

PADUK *prudce* · Dobře. Prohlédnu si ten váš établismá. *Vezme pokladničku pod paži*. Sem teď už stejně nikdo nepáchne. A Lind tady přece je. Ach tak... Linde, zůstaňte ještě na čtvrt hodinky, mám úřední jednání!

POMOCNÍK *zezadu* · Už ani minutu!

PADUK *pro sebe* · Tady jde přece stejně všechno z kopce! *Za paní Hoggeovou doprava. Oba zmizí v rudých dveřích. Hned nato zevnitř brnká na klavír. Výkřik děvčete. Je slyšet, jak se tančí. Stmívá se. Nastane ticho.*

9

PADUK *vyjde zprava, vlasy poněkud rozčuchány, šatstvo v nepořádku, ale pokladničku pod paži* · Teď ať si ten osel vyšetřuje. Podám mu sám vysvětlení. *Zastaví*

se u stolku. Linde! Kdepak vězíte?
POMOCNÍK *vyleze* · Copak, pane Paduku?

PADUK · Chtěl byste teď zase zůstat?

POMOCNÍK · Jedině pod podmínkou, že...

PADUK · Tak můžete jít! Jste propuštěn! *Triumf mu svazuje hrdlo. Klidte se! Nebo vás vyrazím! Vyříduduch!* Lumpe! Lotře zchátralý!

POMOCNÍK · Tohle vás přijde draho. Odhalím celou vaši minulost.

PADUK · To udělejte. Povězte všem, že jsem majitel bordelu. Povězte, že vydělávám denně sto marek. Utíkejte a povězte to všem, co mají ještě něco mezi stehny! Mažte!

POMOCNÍK *odchází* · Lotře!

PADUK *si brouká melodii klavíru* · Nu, aby se celá ta věc podpořila — *vyleze na stolec a sundá nápis* — tak by se případně dalo zřídit i kino, kde by se promítaly poučné filmy. Policejní souhlas by se beze všeho získal. Navíc by se — při našich vztazích k nejvyšší společnosti — ještě dal prosadit zákon, který by stíhal soukromý milostný styk kázníci a potrat — trestem smrtí! Tím by se náš obchod netušeně rozrostl. Tak, to bychom měli. Všecko záleží jen na nápadu. *Sejme reklamu u vchodu. Ohlédne se. Zašklebí se.* Do čtrnácti dnů se obchod zase rozjede. Dnes se už dostavili první zákazníci. *Stiskne knoflík, takže světlo zhasne. Broukaje si cosi, odchází pomalu s pokladničkou vpravo a zmizí za rudými dveřmi. Zvuky klavíru a dupot tančících.*

ZÁTAH

Osoby

Rybář

Jeho žena

První muž

Druhý muž

Šest rybářů

Žebrák

Žebračka

Rybářská chalupa. Pozadí: vlevo okno s mušelinovými záclonkami. Vpravo od něho, ke středu, postel se záclonkami. Vpravo od ní dosti masivní obdélníkové dveře. Uprostřed světnice stojí velký dřevěný stůl. U levé postranní stěny kožená pohovka, nad ní stůl. Vpravo dveře.

Je noc. V posteli leží rybářova žena.

ŽENA *spt neklidně, mluví ze spaní, převaluje se ze strany na stranu* · Tome!... Tome! Nech mě!... *Vzbudí se a posadí se na posteli. Už je asi dávno dvanáct prýč a ještě pořád není doma... Vůbec nic dnes nechtyl, ale chlastá... Bože můj!... Zase ulehne. Och... Usne.*

Ticho. Pak bouchání na dveře.

RYBÁŘ *zvenčí* · Hej! Otevři!

ŽENA *vyskočí* · Tome! *Z postele ke dveřím se světlou, otevře, leknuťm couvne.*

Rybář, podepřaný dvěma muži, se vpotácí dovnitř.

RYBÁŘ *zlostně* · Proč... ta vrata... nejdou otevřít?... Když jdu domů!

ŽENA *si přehodí něco přes sebe* · Spala jsem.

RYBÁŘ · Vrata musejí zůstat otevřená, k čertu! Jinak se sem přece nikdo nedostane.

ŽENA · Když spím!

RYBÁŘ · Odteďka zůstane otevřeno! A hotovo! *Přivrávorá ke stolu.*

PRVNÍ MUŽ · Trochu přebíral, paní. Ale ve třech se nám to docela dobře šlo.

ŽENA · To jseš ty, Munkene? Je teda zase jednou nalitý jako sud, ale ty jeho soudky přitom zůstávají bez slanečků.

RYBÁŘ · To neříkej. Když chlastám, mám nejlepší nápady.

ŽENA · Toho se tak najíme.

RYBÁŘ · Když se člověk nachlastá, je po hladu, abys věděla.

DRUHÝ MUŽ · Měl by sis lehnout.

RYBÁŘ · Tenhle je ještě ožralejší. Jak si sedne, usne. Nic nesnese. Mávalo to s ním jako s jolou při čerstvém zápaďaku. Dá si s náma kafe.

ŽENA · To si mám teď v noci znovu stoupnout k plotně?

PRVNÍ MUŽ · Kvůli mně ne, paní.

RYBÁŘ · Měl jsem snad přijít až ráno? Maž do kuchyně! A ať je horký!

ŽENA *odchází vpravo* · Abys tak jednou na ten chlast chcipl!

PRVNÍ MUŽ · Tedy ráj ta tvoje zrovna nemá.

RYBÁŘ · Ten nemá nikdo. Jsem zatraceně ochrápaný. Stará!

ŽENA *se vrací* · Už zase řveš?

RYBÁŘ · Pojď mě umejt.

ŽENA · Tedka, uprostřed noci?

RYBÁŘ · Umejt! Když zavřu oči, vidím všecko růžovoučké a připadám si jako v nebi. Až na to krkání.

Žena mu oplachuje vodou hlavu; muž téměř usne.

DRUHÝ MUŽ *se šklebí* · Vylezla z postele.

PRVNÍ MUŽ · Je to na ní vidět.

DRUHÝ MUŽ · Vypadají pak vždycky jak kočky po mrouskání.

PRVNÍ MUŽ · Hubená není.

DRUHÝ MUŽ · Tom je náramnej trouba.

RYBÁŘ · Sakra! Teď jsem v hospodě nechal fajfku. Stará, skoč mi pro ni!

ŽENA · V košili?

PRVNÍ MUŽ · Můžeme se ti tam podívat.

DRUHÝ MUŽ · To můžeme.

PRVNÍ MUŽ · Mám tam dojít?

DRUHÝ MUŽ *ženě* · V noci tam přece nemůžeš!

PRVNÍ MUŽ · Ti by koukali!

DRUHÝ MUŽ · Skočím tam!

PRVNÍ MUŽ · Moh jsem tam skočit taky.

Ani jeden z nich se k tomu nemá.

ŽENA · Všichni by se mi vysmáli.

DRUHÝ MUŽ · Prostě tam zajdeme!

PRVNÍ MUŽ · Jeden z nás tam může klidně skočit.

DRUHÝ MUŽ · Vždyť je to kousek!

PRVNÍ MUŽ · Kvůli tomu tam v košili nemusíš.

DRUHÝ MUŽ · To bych ani nepřipustil.

PRVNÍ MUŽ · Tak. Ani bychom to nepřipustili. On tam skočí.

RYBÁŘ · Ale abys byl na to kafe zpátky, Juro!

DRUHÝ MUŽ · Budu tady našup. *Odchází zřejmě nerad.*

ŽENA · Můžete si na kafe počkat. Hned se bude vařit.

PRVNÍ MUŽ · Děkuju. Mně zima není.

ŽENA · Stejně ti udělá dobře.

PRVNÍ MUŽ · Mám v hlavě ještě docela jasno.

ŽENA · Jen zkus zavřít oči!

PRVNÍ MUŽ · Je tady mizerné světlo.

ŽENA · Už pomalu spí.

PRVNÍ MUŽ · Přebíral.

ŽENA · Prase.

PRVNÍ MUŽ · Takhle se domů nechodí.

ŽENA · Takhle mi chodí domů pořád.

PRVNÍ MUŽ · Ale ty vypadáš dobře...
ŽENA · Mám na sobě jen košili...

PRVNÍ MUŽ · To nevadí.

RYBÁŘ *se najednou probere* · Proč nezavřeš? Voda je moc studená. Udělej to kafe.

Co nevadí?

ŽENA · Že voda je studená.

RYBÁŘ · Koukej mazat! Pořád to kvákání!

ŽENA · Jura tam zašel za mě.

PRVNÍ MUŽ · Chtěl jsem tady zůstat.

Žena se směje a odchází.

RYBÁŘ · Teď zase žbrblá, že na ní něco chci. Jako by šlo o bůhvíco. Čistě jen lenost! Jsou to coury, jedna jako druhá!

PRVNÍ MUŽ · Tak já jdu.

RYBÁŘ · To máš ještě žízeň?

PRVNÍ MUŽ · Točí se to se mnou.

RYBÁŘ · Tak si sedni!

PRVNÍ MUŽ · Usnul bych.

RYBÁŘ · Že tak málo snesete. Asi se moc mrouskáte, to bere sílu! Já snesu všecko.

PRVNÍ MUŽ *doprava, ve dveřích* · V posteli asi bylo teploučko, co?

ŽENA · A nakonec jsem z ní musela vylézt!

PRVNÍ MUŽ · Polonahá!

ŽENA · Kvůli tomu ochmelkovi!

PRVNÍ MUŽ · A navíc ty studené kachlíky na podlaze!

ŽENA · Je to kříž!

PRVNÍ MUŽ · A s tak teplýma nohama!

ŽENA · Že se musíte pořád ožírat!

PRVNÍ MUŽ · Nemám ženu, tak co?

ŽENA · A kdybys měl?

PRVNÍ MUŽ · Tak by to bylo všecko jinačí!

ŽENA · To se jen tak říká!

PRVNÍ MUŽ · Já ne. A pak — ani namazaný nejsem.

ŽENA · Dokázal bys mi ještě podržet hrnek?

PRVNÍ MUŽ · Jakkak ne. *Zajde do kuchyně.*

RYBÁŘ *pozvedne hlavu z desky stolu* · Hlava mi brní. Všecko se točí. A ta zatracená svička! Munkene! Má zas hubu plnou kořalky! Však taky chlastá jako duha. Jako by to bylo zadarmo... Kdepak chlap je? Aha! Gottstede, potřebuju, potřebuju se probrat! Vztyk! Pozor! Vpravo v bok, pochodem v chod!

Odhází dozadu vlevo ke škopku s vodou. Předklon! A šup! Vnoří hlavu do vody. Brr! V kuchyni padá pánev. Haló! Copak se tam děje? Odchází sehnutě, s mokřými vlasy, visícími mu do čela, vpravo a naslouchá. Stará!

ŽENA *přichází, trochu příliš ochotně* · Co je? Copak už zas je?

RYBÁŘ · Podej mi svou zástěru! Honem! *Dupne si.*

ŽENA · Kampak jsi to strčil hlavu? To byly přece pomeje!

RYBÁŘ · Ale rozbrěsklo se mi. Zástěru!

ŽENA *sebere z věšáku zástěru a utře ho · Doprava. Ať kafe nepřeteče, Munkene!*

RYBÁŘ · Tak. A teď pohyb! Kafe! Mám snad zase čekat do rána? Nebo potřebuješ nakopnout? *Ováže ženě zástěru. A takhle tady pobíhat! Mám dojít pro faráře? Jed! Nabere ji do zadku, žena pryč vpravo. Rybář usedne ke stolu, přemýšlí. Nic nepřeteče! Chlap je ožralý jako tágo. Ta ženská je polonahá. Usnu, zaručeně. Spát! Ženská sem, ženská tam: Spát! Jak se udělá tma, začne se ta havěť slízat. A v mém baráku! Když ho vyhodím a zastrčím závora, závora se zase otevře a holota se bude po sobě válet stejně. A jestli jim to nedopřeju tady, tak mrcha uteče a nepoznám nic. Je to holt kříž! Sebranka jedna! Nejlíp je spát!*

ŽENA *přináší kávu* · Tady ji máš, chlasej!

PRVNÍ MUŽ *za ní* · Udělá ti dobře. *Pij!*

RYBÁŘ · Sedni si! Tady! A ty dojdí pro sít!

ŽENA · Nač potřebuješ sít?

RYBÁŘ *uhodí pěstí do stolu* · Bude to!

PRVNÍ MUŽ · Teď v noci?

ŽENA *pro ni dojde* · Snad nechceš na ryby?

RYBÁŘ · Na ryby, chachacha!

ŽENA · Když jsi celý den nic nechytil! Jenom chlastal! Baže, chlastal!

RYBÁŘ *vítězoslavně* · Když chlastám, tak mě všelicos napadne! Když chlastám, chytanu. Vysprav tu sít!

ŽENA · Teď v noci? *Pustí se do spravování.*

RYBÁŘ *praští do stolu* · Teď v noci!

PRVNÍ MUŽ · To bys na ní chtít neměl. V noci má každý spát! Copak se tobě nechce?

RYBÁŘ · Jako někomu, kdo chlastal. Už to máš?

PRVNÍ MUŽ · V hospodě si ještě prolívají hrdla!

RYBÁŘ · Je svatýho Jána!

PRVNÍ MUŽ · Kdyby radši spali.

ŽENA · Jako pořádný lidi...

RYBÁŘ · Jako my. Když člověk tak sebou praští — tady ještě zůstala díra, stará — a ztěžkne jako kotva a klesne ke dnu — důro líná — a neví už o ničem a je nalitý tak, že mu je všechno jedno... Už to máš?

PRVNÍ MUŽ *vstane* · Koukám, že mě to teď taky nějak zmohlo. Děkuju za kafe. A pěkně se vyspi! *Odejde.*

ŽENA · Dobrou noc, Munkene! A díky taky, žeš toho lumpa ožralého přived domů!

RYBÁŘ *udeří do stolu* · A uklidit!

ŽENA · Zítra je taky den!

RYBÁŘ · Leností až smrdíš! Marš do kuchyně! Uklidit! Opláchnout nádobí!

ŽENA *vezme svíčku* · Panebože, já bych spala!

RYBÁŘ · Svíčku nech tady! A maž! *Žena odchází. Pod stolem jsou nohy. Jen račte! Ale kafe mi to prase zaplatí. A přišel na to, že nohy mají stehna a tak dál. Jen pořád dál, rukou vpřed, jen nepovolit, země zaslíbená se takhle dá objevit! Jen si poslužte! Vstane, vezme sít, zajde dozadu, upevní sít*

nad postelí, dojde pro těžký kotovní kámen a přivalí jej k lůžku. Vše je vidět jen nejasně, přitom musí ovšem i na postel vylézt. Během celé akce si brumlá. Tak, tohle sem a tohle zas tamhle a teď račte a dobré — pořízení, miláčkové! Já vám dám, mrouskat se! ... Jsou jako kočky... Sleze. A teď strčím hlavu ještě jednou do škopku a bude se chrnět... Vzdje vrávoraje.

Oba muži ustoupí.

PRVNÍ MUŽ · Můžeme docela dobře jít domů spolu! Ve dvou se to půjde líp.

DRUHÝ MUŽ · Já došel pro fajfku a ty sis zatím přišel na svý.

PRVNÍ MUŽ · Je po kafi.

DRUHÝ MUŽ · Nevím, jestli to bylo slušný, žeš mi je vypil, zatímco jsem se tlouk nocí jen proto, abys tady moh zůstat.

PRVNÍ MUŽ · Stejně se ti moc nechtělo.

DRUHÝ MUŽ · Dvakrát jsem sebou praštil.

PRVNÍ MUŽ · Neměls tolik chlastat!

DRUHÝ MUŽ · Nebo jsem tam neměl chodit!

PRVNÍ MUŽ · Na tohleto jseš ještě moc mladej!

DRUHÝ MUŽ · Proto jsem taky šel. Řek jsem si: Těm starším už oudy tak neslouží.

PRVNÍ MUŽ · Jde se! Nikdo tady není!

DRUHÝ MUŽ · Musím se ještě rozloučit.

PRVNÍ MUŽ · Můžeš tu fajfku tady taky klidně nechat!

DRUHÝ MUŽ · Ale rozloučit se nemůžu!

PRVNÍ MUŽ · Jedině je vyrušíš. Chtějí být sami!

DRUHÝ MUŽ · Ještě v posteli nejsou!

PRVNÍ MUŽ · Chlap se ženskou!

DRUHÝ MUŽ · Tak teď toho je akorát: Lezeš mi do zelí trochu moc!

PRVNÍ MUŽ · Nerozumím.

DRUHÝ MUŽ · Tak já ti to teda povím po lopatě: Mně se líbí taky.

PRVNÍ MUŽ · Kdo?

DRUHÝ MUŽ · Nečil mě, Munkene.

PRVNÍ MUŽ · Styd se, takový zelenáč!

DRUHÝ MUŽ · A chlap v tvých letech!

PRVNÍ MUŽ · Je mu věrná.

DRUHÝ MUŽ · Kde?

PRVNÍ MUŽ · V srdci!

DRUHÝ MUŽ · Ale nám jde o stehna!

PRVNÍ MUŽ · O takových sprostárnách se s tebou nebavím.

DRUHÝ MUŽ · Chtěl bych prostě taky přijít na své.

PRVNÍ MUŽ · Povím to Mackovi!

DRUHÝ MUŽ · Rozbiju ti hubu!

PRVNÍ MUŽ · Jen to zkus!

DRUHÝ MUŽ · Zbabělče!

PRVNÍ MUŽ · Vejtahe!

DRUHÝ MUŽ · Všiváku!

PRVNÍ MUŽ · Slívo!

Porvou se.

RYBÁŘ *vstoupí s úplně mokrou kšticí, která mu visí do očí* · Co to provádíte? Zlití jako prasata! V mém baráku! Kdybich nebyl jako mátoha, ukázal bych vám, kde tesař nechal díru.

Oba se smíchem odcházejí.

PRVNÍ MUŽ · On začal.

DRUHÝ MUŽ · Lháři!

Rybář ulehne na koženou pohovku.

PRVNÍ MUŽ · Jen pojd!

DRUHÝ MUŽ · Může se stát!

PRVNÍ MUŽ · Dobrou noc, Macku!

DRUHÝ MUŽ · Už spíš? Teď se ukáže, komu podrží.

Oba pryč. Z dálky šum moře.

ŽENA *vstoupí do dveří* · Muži! Muži! — Chrní! *Protahuje se.*

RYBÁŘ z *polospánku* · Zavřít okno! Ta zatracená muzika!

ŽENA *zavře okno* · Proč ležíš na pohovce?

RYBÁŘ · Drž hubu! ...

ŽENA · Je líný si sundat gatě! Hovado jedno! Jak se protahuje! A spí! Teď se už nevzbudí! A přitom máme postel! Asi mu přskočilo! Nadrobil si to sám! Jsem snad dobytče? *Usedne na postel*. Teď jsou dvě hodiny. Ve čtyři se dělá světlo. Tenhle bude chrnět do jedenácti. Ale pak je vidět na dveře! A ostatní vyjedou na ryby, jsou jiní. A já vyjdu naprázdno. Teď spí! *Vezme svíčku a postaví ji do okna*. Kde teď je? Jestli neusnul. Tak docela střízlivý taky nebyl. Už jde! Ale proč jen proboha dělá takový rámus? Ježíši Kriste. Proč jen dělá takový rámus! *Je slyšet supění a potýkání. Žena vyhlédne. Vykřikne*: Proboha, Juro! Teď se perou! Bože můj, pomoz! Bože můj, jenž jsi na... Teď s ním praštil, zaplatpánbůh! *Vykřikne*.

PRVNÍ MUŽ *se vrhne k oknu* · Haló, slyšíš!

ŽENA · Copak chceš?

PRVNÍ MUŽ · Dost pitomá otázka!

ŽENA · Snad se můžu zeptat, co děláš tady u okna!

PRVNÍ MUŽ · Pročpak jsi tedy do něj postavila svíčku?

ŽENA · Abys věděl, že usnul.

PRVNÍ MUŽ · Řekla jsi, že tam svíčku postavíš, až usne.

ŽENA · No a teď usnul.

PRVNÍ MUŽ · A tak teda jdu.

ŽENA · Nic takového jsem neřekla.

PRVNÍ MUŽ · Nač bych teda potřeboval vědět, že usnul?

ŽENA · Poněvadž jsi řekl, že máš strach, že mi nařeže.

PRVNÍ MUŽ · A nařezal ti?

ŽENA · Nevím, proč by mi měl nařezat.

PRVNÍ MUŽ · Žes šla jen tak v košili do kuchyně.

ŽENA · Byl přece ožralý.

PRVNÍ MUŽ · A proč jsi teda postavila světlo do okna?

ŽENA · Tak dělej! Je na tebe vidět!

PRVNÍ MUŽ *vleze dovnitř* · No tak! Ve vás se vyznat! *Vezme svíčku*.

ŽENA · A co ten druhý?

PRVNÍ MUŽ · Dostal po hubě.

ŽENA · A co je teď s ním?

PRVNÍ MUŽ · Je spokojený.

ŽENA · Jen jestli se mu něco nestalo.

PRVNÍ MUŽ · Hm.

ŽENA · Pojď semhle. Tady je místo!

PRVNÍ MUŽ *svítí kolem* · Hned!

ŽENA · Leh si na pohovku!

PRVNÍ MUŽ · Nemáme jít radši ven?

ŽENA · Teď ne! Viděli by nás! Copak ještě děláš?

PRVNÍ MUŽ *svítí rybáři do tváře* · Jestli pak spí? ...

ŽENA · Spí, spí. Ale takhle ho vzbudíš.

PRVNÍ MUŽ · Kdybysme šli ven...

ŽENA · Tobě se tady nelíbí?

PRVNÍ MUŽ · Ty se mi líbíš!

ŽENA · Trefíš sem ke mně?

PRVNÍ MUŽ · Jakkak ne.

ŽENA · Tak zhasni svíčku! *Třese se*. Musí vystačit ještě na ráno!

PRVNÍ MUŽ *zhasne, tápe ve tmě* · Je úplně namol!

ŽENA · Na pohovce!

PRVNÍ MUŽ · Místo v posteli! Jsou to tvoje kolena?

ŽENA · Jsou. Proč nedáš pozor? Sedni si semhle!

PRVNÍ MUŽ · Je ožralý jak Dán.

ŽENA · Je to dobytek.

PRVNÍ MUŽ · To je tvoje ruka?

ŽENA · Proč se jen tak ožírám!

PRVNÍ MUŽ · Tak, že ho musím od-táhnout domů!

ŽENA · A já vylézt z postele!

PRVNÍ MUŽ · Byla teplá?

ŽENA · Čekala jsem.

PRVNÍ MUŽ · V košili...

ŽENA · Celý den nic nechytil.

PRVNÍ MUŽ · Kdyby tak chtěl někdo vnadit místo něj, co?

ŽENA · Říkám si prostě, že je prase.

PRVNÍ MUŽ *namáhavěji než ona* · Jsou to tvoje prsa?

ŽENA · Pušť!

PRVNÍ MUŽ · Bolí to?

ŽENA · Nech mě!

PRVNÍ MUŽ · Postavilas tam světlo!

ŽENA · Ale tohle — tohle nesmíš.

PRVNÍ MUŽ · Podle šestýho přikázání.

ŽENA · Tobě kořalka z huby nepáchne!

PRVNÍ MUŽ · Jsem slušný člověk.

ŽENA · Pušť moje kolena!

PRVNÍ MUŽ · Teď ležíš pohodlně!

ŽENA · Au!

PRVNÍ MUŽ · Tak to přece sundej!

ŽENA · Udělej to sám!

PRVNÍ MUŽ · Tak! Teď je to lepší.

ŽENA · Ne, ne!

PRVNÍ MUŽ · Nač ty cavyky?

Kámen se skutálí s velkým rámusem na zem. Žena tlumeně vykřikne, muž zasakruje, pak oba zůstanou tiše ležet.

RYBÁŘ *pozvedne hlavu* · Nebesa pukají!

Hola! To vám přijde draho! Vzbudit mě! *Vstane, rozsvítí*. Nadlouho tu svíčku nepotřebovali. Prasata! *Směrem k posteli*: Maucta, Munkene! Ty jseš tady? Namazaný? To je dobře! Hr-nec holt přetek? Chachacha! Prasata!

— To je úlovek! To je nadělení! Hodným lidem Pánbůh přeje i při spání, Munkene. *Jde k oknu*.

PRVNÍ MUŽ *zasakruje, převaluje se sem tam* · Sakra! To je nějaká síť!

RYBÁŘ · Tos přec jen ještě poznal! Nena-máhej se! Drží! Vyspravila ji! A dnes-ka jsem ještě nic nechytil! Byl jsem tak ochrápaný! *Bubnuje na okenní prkénko*.

Haló! Ryby! Ryby! Hoši, pojdte se podívat! Tady něco uvidíte! Něco jsem chytil, draží v Kristu!

HLASY · Blázníš? — Co je?

RYBÁŘ · Ryby! Ryby!

HLASY · Ožral ses?

RYBÁŘ · Pojdte sem! Ryby!

PRVNÍ MUŽ · Jdi k čertu! Je to jediné tvoje ostuda!

RYBÁŘ · To byla moje ostuda, Munke-nečku! Ryby! Ryby! *Zajde ke dveřím*.

RYBÁŘI *vmáknou dovnitř* · Co je? — Proč děláš takový rámus? — Něco se vám narodilo?

RYBÁŘ · Náramná událost. Báječný úlo-vek.

OSTATNÍ *natahují krky* · Kde? — Před chvílí jsi byl ještě pod obraz!

RYBÁŘ · Byl jsem moc namazaný. Proto jsem nemoh ven. Lovil jsem tady!

OSTATNÍ · Přskočilo mu! — Kde je jeho stará? S tou je aspoň řeč!

RYBÁŘ · Má stará už tady není. Jsem tak ožralý, že si myslím, že je z ní ryba. Slyšíte ten vichr? To je Pánbůh, žene se sem coby bouřka. Vyjeď, říká, a uvidíš ten úlovek!

OSTATNÍ · Vychrstněte mu na hlavu škopek vody! — Tohle je delirium.

RYBÁŘ *křičí odcházeje, když jim až dosud bránil ve výhledu* · Ryby! Ryby!

OSTATNÍ *se derou kupředu* · Je mrtvá? Je po ní? — Je tam s ní ještě někdo. Jsou dva. — Je po nich? *Všichni se smějí*. Je tam s ní Munkene!

PRVNÍ MUŽ *skrz síť z postele* · Sundejte

to, sakra! Přehodte ... kruci... přes nás aspoň hadr!

OSTATNÍ *se hlasitě smějí* · Zvyk je zvyk, řekla žena úhoří a stáhla z něj kůži. — Jak ty mně, tak já tobě, řekla žena muži o svatební noci. — To byl báječný nápad, lehnout si sem, hochu. — Zaručeně se ti leží dobře. Bylo těžké se tam dostat?

RYBÁŘ · Sázím se, že vám všem zaplatí soudek kořalky, když ho z toho vymotáte.

PRVNÍ MUŽ · Máš ho mít, chlape bídna, ale hodte přes nás nějaký hadr!

RYBÁŘ *jinému* · Dojdi pro kořalu, chlape, aby ho to nemrzelo! A ty ryby seberte, mládenci, a honem s nima do moře, aby nezasmrádly. Vemte tady tu tyč, ale neste je opatrně, neste je zbožně a pěkně jim zazpívejte! Něco takového se hned tak nestane!

OSTATNÍ *zavěsí síť na tyč a dva z nich za velikého smíchu oba vynášejí* · Nadlehčujte se, děti! A neválejte se tak po sobě! Na chvíli práci přerušete! — Až se vrátíš, budeš lepší než prd, ten se nevrácí.

RYBÁŘ · Hladké ryby! Krásné ryby! Tučné, tlusté, mrskavé ryby! Nechte je plavat, nechci je! Pusťte je na svobodu, zřikám se jich! Ale byl to báječný úlovek. A všichni zůstaňte tady. Zvu vás totiž na smuteční hostinu. Stará mi umřela, duše dobrá! Napijte se kořalky, kterou ten její šamstr zaplatil, a radujte se z mého maléru! Přisedněte a pomozte mi zahnat smutek!

Rybáři usednou. V soudku se donese kořalka. Někteří se pouštějí do zpěvu. Hrají karty.

RYBÁŘ *zapálí svíčky* · Svíčky v těch pohárkách jsou svíčky smuteční. Pozor,

abyste je nesfoukli, až se budete smát! A tenhle stůl stojí v domě smutku; až se vám bude chtít zvracet, odvratete trošku hlavu! Tady jsou sklenky z hospody, stará mi totiž umřela a já nevím, kde jsou ty naše.

Vane vítr, rybáři zpívají.

JEDEN Z RYBÁŘŮ · Zvedá se vítr. A venku se ochladilo. Pijte, ať se zahřejeme!

DRUHÝ RYBÁŘ · Bylo to dnes večer k popukání! Když se ti dva mrskali, tak to nebylo ani tak pěkné, jako když potom klidně leželi a tvrdili, že oni nic. A když se pak koukli pod peřinu, a tam opravdu — nic. Chachacha!

RYBÁŘ · Prosím vás, přestaňte se řehtit v domě smutku. Nemůžete chvíli chlastat potichu? Nevidíte, že se mi chce pod stůl?

TŘETÍ RYBÁŘ · Byla to hodná žena, opravdu, držela tě na nohou. Myla tě a česala a klidně se dala od tebe zkopat.

PRVNÍ RYBÁŘ · Jaký se spustil vítr! Jen poslouchejte, jaký se spustil vítr!

ČTVRTÝ RYBÁŘ · Radši pij! Co je ti po větru!

TŘETÍ RYBÁŘ · V té košili vypadala opravdu dobře, to ti povím!

DRUHÝ RYBÁŘ · Byl to přece rubáš!

PRVNÍ RYBÁŘ · Že si košili nahoře přidržovala a že se tiskla k Munkenovi, aby nebylo nic vidět, to jsi zavinil ty, Macku.

ČTVRTÝ RYBÁŘ · Přes všechnu kořalu a tu pěknou věc na začátku se mi nálada tady nějak nezdá.

Dva rybáři, pátý a šestý se vracejí.

PÁTÝ RYBÁŘ · Náramně to žbluňkalo.

ŠESTÝ RYBÁŘ · Dobře jim tak.

PÁTÝ RYBÁŘ · V tvé posteli, to byla drzost!

ŠESTÝ RYBÁŘ · Spustili pěkný křik.

PÁTÝ RYBÁŘ · Ale pročpak jste tak zaražení? Je to tady jako o funusu!

ŠESTÝ RYBÁŘ · A přitom je tu kořalka a žena je pryč.

RYBÁŘ · Sedněte si, ale nechte žvanění. Žena mi umřela! Teď spustil vítr a až přestane, už jí nebude. Byla to dobrá ženská, Pánbůh si vybral tu nejlepší. Jak to hučí, poslouchajte! Pijte! A říkejme, že se mi žena utopila ve větru.

DRUHÝ RYBÁŘ · Co si to tak bereš? Byla to hloupost!

ČTVRTÝ RYBÁŘ · Neměla to dělat v tvé posteli.

RYBÁŘ · Pánbůh mě potrestal. Moc jsem toho vypil. Byla to nejlepší ženská, jakou jsem kdy měl. Spustil vítr, a tak se člun převrátil a ona se utopila! Pijte a pomodlete se za ni a za její duši růženec. Zdravas Maria, milosti plná, Pán s tebou. Dopřej jí, Panebože, věčného pokoje. *Modlí se pro sebe.*

PÁTÝ RYBÁŘ · Co je to za nesmysl? To je rouhání.

ŠESTÝ RYBÁŘ · Je ožralý.

TŘETÍ RYBÁŘ · Co je moc, to je příliš, prohlásil muž a utlouk svou ženu.

DRUHÝ RYBÁŘ · Měl sis k ní lehnout sám. Je tam místo jen pro jednoho.

ČTVRTÝ RYBÁŘ · Nebo jsi jí měl pořádně nařezat! Teď je to tvoje ostuda!

TŘETÍ RYBÁŘ · Je to nemravnost.

RYBÁŘ · Je to nemravnost? Vy jste nemravové! Bůh mě potrestal a vy se mi posmíváte! Kdo tady přišel o ženu? Jsem velký hříšník, ožírka, zpustlík,

ale teď mě Pánbůh potrestal a nikdo se mi nesmí posmívat!

OSTATNÍ *vstanou* · Pomát se. — Jdeme. A tu kořalku berem s sebou. — Chudák ženská, ale ten ochmelka si to zasloužil. — Takového chlapa najde na každém rohu.

RYBÁŘ · Co se rouháte? Kde by se našel mužský, aby ho potkalo to, co potkalo mě? Neznáte stud, ničemu nevěříte. Jsem na smrt smutný. *Pije.*

OSTATNÍ · Seberte mu ten soudek a pojdte do hospody. — Přeskočilo mu!

RYBÁŘ *vstane a obejmě soudek* · Tohle je smuteční hostina a vy jste hosti. Ale teď jste se ožrali a pomlouváte! Měli byste se stydět za ubohost svých duší!

OSTATNÍ *mu chtějí soudek vyrvat* · Pusť, lumpe stará! Dej sem ten soudek! — Dostaneš ránu, že víckrát nevstaneš!

RYBÁŘ · Měli jste chlípnost napsanou na čele, když jste ta hovada viděli, a slintali jste závistí, když jste je vynášeli! Lumpové jste vy! Vy jste zpustlíci!

OSTATNÍ *se tlačí ke dveřím* · Pánbůh s náma: přeskočilo mu! — Blábolí, všechno se mu jen zdálo! — Jde na mě z toho hrůza, už chlastat nebudu. — Nechte ho tady u těch svíček ležet. Pánbůh třeba udělá zázrak a dopřeje mu, aby se utopil v kořale nadobro! *Odejdou.*

Rybář zhasne svíčky až na tři. Odstrčí nohama židle. Zírá před sebe.

DRUHÝ MUŽ *v okně vlevo* · Poslyš!

RYBÁŘ *se prudce otočí* · Kdo to volá? Ach, to jseš ty! Pojd dál! Umřela mi žena!

DRUHÝ MUŽ *vleze dovnitř. Má zakrácený obličej* · Jseš ožralý?!

RYBÁŘ · Slyšíš ten vítr? Utopila se.

DRUHÝ MUŽ · Kdy?

RYBÁŘ · Prve.

DRUHÝ MUŽ · Odkud to víš?
RYBÁŘ · Pánbůh mě probudil a žena mi ležela v posteli mrtvá. Vypadala jako ryba, víš. Ale napij se se mnou. Jsem tak sám!
DRUHÝ MUŽ · Nerozumím ti. Je tady nějak pošmurno. To je tvoje kořalka?
RYBÁŘ · Je. Napij se! Věnoval ji ten její šamstr.
DRUHÝ MUŽ · Měla šamstra?
RYBÁŘ · Měla jich spoustu. Ale kořalu jsem dostal jen od toho posledního.
DRUHÝ MUŽ · Sedíš tady už dlouho takhle sám?
RYBÁŘ · Ne. Bylo tady plno. Řehnil se a pak šli. Viděli mou hanbu a všude teď o ní vykládají.
DRUHÝ MUŽ · Nějak se mi to tady nezdá. Budu muset jít.
RYBÁŘ · Od čeho máš tu krev na tváři? Natlouk ti někdo?
DRUHÝ MUŽ · Nešťastně jsem upad. Moc jsem pil.
RYBÁŘ · Jseš můj jediný přítel, poněvadž tě taky potkalo neštěstí. Mě potrestal sám Pánbůh. Srdce bych mu byl dal a řekl: Na, ber. Ale on si vzal mou ženu, kterou jsem měl radši. A teď piju a chátrám. Je to moje vina.
DRUHÝ MUŽ · Kdy se to stalo?
RYBÁŘ · Prve. Až se mě Pánbůh na konci všeho zeptá: Kam s tebou, když jsi tak zchátralý, povím mu: Do pekla, abych se zase sešel se svou ženou!
ŽEBRÁK *ve dveřích, za ním Žebračka* · Pojd! — Je to tady, co mají tu kořalu? Říkali, že tady se dostane kořalka.
RYBÁŘ · Jen pojdte dál a usedněte. Je tu smuteční hostina. Umřela mi žena. Jsem rád, že mi prokazujete čest.
ŽEBRÁK *s Žebračkou usednou* · Byla to asi hodná žena.

RYBÁŘ · O mrtvých jen to nejlepší! Pijte!
ŽEBRAČKA · Venku fouká vítr. Tady je teplo.
ŽEBRÁK · Kořalka je dobrá. Je to moc smutný, když člověk přijde o ženu.
RYBÁŘ · Člověk je tak sám. Ale je to samá zvěř! *Uhodí do stolu. Zvěř!* Když jsem strčil hlavu do škopku, dostal jsem nápad s tou sítí. Podíval jsem se vzhůru ke hvězdám a řekl jsem si: To pomůže.
ŽEBRÁK · Jako by z tebe mluvil duch. Úplně to člověka dojme. *Řádně si lokne. Oba se během dalšího stáhnou dozadu na pohovku. Občas chichotání a mručení.*
PRVNÍ MUŽ *vpravo ve dveřích, voda z něho crčí* · Poslyš, dal bys mi napít z té mé kořalky?
RYBÁŘ *vizionářsky* · Takhle jsem stál ve dveřích taky, když jsem strčil hlavu do škopku, člověče.
PRVNÍ MUŽ · To je pravda. Ale neměl ses ožrat!
RYBÁŘ · Můžeš si přisednout, ale musíš být zticha. Vztek mě už přešel. Vysušil tě vítr, v němž se mi žena utopila? Sedni a pij! Všecko pomine! *Hovoří těžce, opile. První muž přistoupí ke stolu.*
DRUHÝ MUŽ *vstane. Oba se změní* · Ať se neopovážíš si sem sednout!
PRVNÍ MUŽ *nejistě* · Potřebuju si s ním promluvit.
DRUHÝ MUŽ *k němu přistoupí, ale už politácně* · Mám tě praštit? Prase.
PRVNÍ MUŽ *pije* · Úplně jsem vystřízlivěl.
DRUHÝ MUŽ *usedne* · Seknu s tebou. Zítřej.
PRVNÍ MUŽ · Musím mu něco říct. *Pije.*

DRUHÝ MUŽ · Mluví o Pánubohu. Copak bylo?
PRVNÍ MUŽ · Něco se stalo. *Pije.*
DRUHÝ MUŽ · Příjemné to tady není.
PRVNÍ MUŽ · Co je to tamhle vzadu?
DRUHÝ MUŽ · Smuteční hosti!
RYBÁŘ *nezřetelně* · Bůh mě potrestal. Bůh mě vylovil z pálenky. Slyšíte ten víchr. A tak mě to hnalo, v tom větru.
PRVNÍ MUŽ · Nejsou tak trochu nestydatí?
DRUHÝ MUŽ · To dělá ta pálenka!
PRVNÍ MUŽ · Žena mu běhá nocí a netroufá si domů. V tomhle víchru! Je asi hodně navztekaný!
DRUHÝ MUŽ · Má pořádnou opici!
PRVNÍ MUŽ *rybáři* · Hochu, všichni jsme hříšníci!
RYBÁŘ *jej obejmě* · Teď se utopila a já zůstal sám a nikoho nemám.
PRVNÍ MUŽ *pije* · Musíš ji zase přijmout. *Pije dál. Rybář položí hlavu na stůl. Mám pět dětí. Musíš ji zas přijmout. Druhému muži, který klesl pod stůl: Pověz mu to! Úplně ztvrdnul. Mně je tak těžko. Pláče. Musíš ji zase přijmout. Všichni to viděli. Mně je tak zle.*
RYBÁŘ · Jsme sami. Úplně sami. Slyšíte? Takový vítr! *Ticho. Vítr.*

ŽENA *stane ve dveřích, síť přes rameno, voda z ní rovněž crčí* · Ještě se vzteká?
PRVNÍ MUŽ · Spí! *Zajde vrávoravým krokem za ní, chce ji obejmout. Ona ho odstrčí. Přimluvil jsem se za tebe.*
ŽENA · Koukej vypadnout. *Hodí síť na zem.*
PRVNÍ MUŽ · Zkoušela jsi...
ŽENA · Koukej jít domů! *Strká ho pryč až ke dveřím, vrací se, vytáhne druhého muže zpod stolu a vyvléče ho ven. Prase! Prasata! Ven s váma!*
RYBÁŘ *se těžce zvedne, pracně* · Je to všecko dobytek. Ale pomodlete se. Pomodlete se za její duši! Dobytěk. Vítr. Duši. *Usedne a usne. Oba muži, opilí, odcházejí spolu, jako předtím.*
ŽENA *zavře okno. Vylije obsah soudku, pálenkou vytře podlahu. Narazí na žebračkou dvojici. Co je tohle za sebranku?*
ŽEBRÁK · Chudáci!
ŽENA · Ven! To se nestydíte?
ŽEBRAČKA · Venku je zima! A ten vítr!
ŽENA *je vyžene koštětem* · Koukejte zmizet! *Zatímco vytírá podlahu, rybáři: Pročpak jsi tak chlastal? Mám udělat kafe? Nedostane se jí odpovědi. Byli by hodili síť prostě do studně, prasata! Dívá se na něho. Spí. Zhasne světlo, naloží si ho na záda a odnáší k posteli.*

DANSEN

Osoby

Dansen
Cizinec

Na jevišti průčelí tři domů. V jednom obchod tabákovými výrobky s firmou „Trafi-ka — Oesterreicher“. V druhém obchod obuvi s nápisem „Prodej obuvi — Čecho-vá“. Třetí bez krámu, ale za oknem štítek „Čerstvá šunka“. Vedle tohoto průčelí velká vrata, na nichž je napsáno: „Svens-sonův sklad železa“.

1

Vedle vrat sedí malý pan Dansen, před sebou sud, pod paži sele.

DANSEN k publiku · Jsem drobný obchodník, vážený občan, dobře situovaný a na nikom závislý. Se sousedy žiju v nejlepší shodě a pokud mezi námi přece jen občas k nějakým diferencím dojde, sprovodí je naprosto přátelsky ze světa svaz, v němž jsme téměř všichni zastoupeni. Vše se řeší dohodou a vše je tedy v nejlepším pořádku. Mám svou svobodu a svá obchodní spojení, mám své přátele a své zákazníky, mám své zásady a svůj chov prasat. Začne sele v sudě kartáčovat. Tak, a teď hezky drž, čuňátko. Umyjeme ti růžová ouška, abychom byli pěkně čistounčí, až přijdou zákazníci, abychom vypadali zdravě, lákavě a chutně. Když je někdo hodný a řádně papá, někde to v životě dotáhne a zákazník řekne: To je vskutku pěkně čuňátko! Po čem totiž hlavně toužíš? Co si z celého srdéčka především přeješ? Přeješ si, aby si tě někdo koupil. A jak jsi moudrý! Jakmile máš jen trošinku pocit, že na tebe nemyslím, že jsem na okamžik na tvé nejvroucnější přání zapomněl, ihned hlasitě zakvíkneš a tím se mi připomeněš. Stačí, když projde kolem někdo,

kdo budí dojem, že ještě nejedl, a hned se ozveš. A proto se můžu s největším klidem...

Sele zakvíčí.

DANSEN se potěšeně rozhlédne · Copak? Copak? Někdo jde? Že by zákazník? K trafice se plíží ozbrojený muž, klobouk stažený do čela, a plaše se rozhlíží. Před zavřenými dveřmi krámků se zastaví a vytáhne z kalhot svazek pakličů. Zkouší jeden po druhém a chvílemi se na Dansena, jemuž se strachem ježí vlasy, dokonce ušklibne. Nakonec zloděj ztratí trpělivost a vleze oknem, velkou pistolí v ruce. Hned nato se ozvou z domu strašlivé zvuky: padá židle, kdosi volá hlasitě o pomoc. Dansen zděšeně vstane. Bezhlavě pobíhá se seletem pod paži sem tam. Pak se vrhne k telefonu.

DANSEN · Svenssone, Svenssone! Co jen mám dělat? Z trafiky naproti se volá o pomoc. Někdy cizí chlap se tam před mýma očima vloupal. — Cože, ten křik je slyšet až u tebe? — Samozřejmě, že tam nemůžu, nemám přece právo vniknout do cizího domu. Ale co mám udělat, až zase vyjde? Třesu se rozhořčením po celém těle. — To se spolehni, že mu povím od plic, co si o tom myslím. Znáš přece mou devízu, ne, žádné devisy, devízu, totiž — když se opatrně ohlédl, zazpívá tlumeně do telefonu:

Ve všech zemích a ve všech říších
Kamkoli Dansen se hne
Upřímně bojuje za to
Co považuje za čestné.

Krátce a dobře, vmetu mu do tváře všechn svůj odpor. Jak jsem řekl, třesu se rozhořčením.

Volání o pomoc ustalo.

Ozve se výkřik, rána z pistole a těžký pád.

DANSEN · Končím. Musím si sednout. Asi mi zbělely vlasy. Sklíčeně zase usedne před svým domem, sele pod paži. Z trafiky vyjde cizinec, rychle přeškrtně křídou jméno „Oesterreicher“ a napíše místo něho „Ostmärker & Co.“ Pak přistoupí k Dansenovi.

CIZINEC · Pročpak jste tak zbledl?

DANSEN · To vám, pane, rád povím. Zbledl jsem vnitřním rozrušením.

CIZINEC · Měl byste si tedy vzít příklad z toho svého pěkného selete. Růžovoučké bylo a růžovoučké zůstalo.

DANSEN · Mezi prasetem a člověkem je taky rozdíl! A já jsem lidsky pobouřen a vy také víte proč.

CIZINEC · To vaše selátko je ale pěkné selátko!

DANSEN ukáže rozhořčeně na trafiku. · Copak... se... tam... vlastně dělo?

CIZINEC · Chcete to opravdu vědět?

DANSEN · Samozřejmě že chci! Všechno, co se děje s mými spoluobčany... Sele zakvíčí podruhé.

DANSEN · Copak? Copak?

CIZINEC · Ale jděte, vždyť to vůbec vědět nechcete!

DANSEN seleti · Ale ten člověk... Ukáže k trafice.

CIZINEC · Vy jste ho znal?

DANSEN · Já? Ne, ano, promiňte, jsem z toho teď úplně popletený. Vyčítavě: Byli jsme v téměř svazu.

CIZINEC · A co jste tam dělali? Prodávali prasata, co?

DANSEN mrzutě · Hráli karty. Hru o neměšování.

CIZINEC · Tu já si dovolit nemůžu. Leze moc do peněz.

DANSEN · Hrajeme jen jednou týdně. V sobotu. Ukáže k trafice. Přichází taky.

CIZINEC váhavě · Pochybuju, že ještě někdy přijde.

DANSEN popuzeně · Chcete mu to snad zakázat? To by bylo přece jen neslýchané! Opravdu. Oesterreicher je svobodný člověk.

CIZINEC · Tomu už nikdo nikdy nic nezakáže. Nutí se do smíchu.

DANSEN zděšeně · Co tím chcete říct?

CIZINEC · Chcete to opravdu vědět?

DANSEN · Já? Ano, ne. Už opravdu nevím, kde mi hlava stojí. Postavíte se přede mě a mluvíte, jako by... A prve jsem viděl na vlastní oči... Samozřejmě, že to chci vědět! Bezpod... Sele mu pod paži zakvíkne potřetí a tak děsivě, jako by je někdo hrozně týral.

DANSEN dokončuje bezbarvě · ...míněčně. Stal se teď velmi nejistým a cizinci, který hladí jeho sele, si už netroufá pohlédnout do očí.

DANSEN · Vůbec nic už nechápu. Jsem mírumilovný člověk, nenávidím každé násilí a držím se smluv. Mám svá obchodní spojení a svou svobodu, mám svých pár zákazníků a pár svých přátel, svůj chov prasat a svůj... Jako duchem nepřítomný: Přál byste si koupit prase?

CIZINEC překvapeně · Jak prosím?

DANSEN · Prase. Pár prasat. Mohl byste je dostat lacino. Mám jich tolik! Mám jich příliš mnoho. Nevím co s nimi.

CIZINEC · Tak mi jedno dejte!

DANSEN intenzívně · Jste si jist, že vám jedno stačí, že nepotřebujete dvě?

CIZINEC · Jedno.

DANSEN · Ale co si pak počnu s ostatními? Rostou jako houby po dešti. Večer jich pokaždé naházím půl tuctu do žumpy a ráno co ráno přibu-

de tucet dalších. *Dá cizinci nahlédnout do chlívků. Vidíte, už jich je zase čtrnáct.*

CIZINEC · Jedno.

DANSEN · Jen si je pořádně prohlédněte. Nevypadají zdravě, lákavě, chutně? Nesbíhají se vám sliny v ústech?

CIZINEC *jemuž se sbíhají sliny, pracně* · Prasata jsou luxus.

DANSEN · Jak můžete něco takového tvrdit, když se přece dají spořádat od rypáčku po ocásek. I s ušima. I s pazourky. Jedl jste už někdy smažené prasečí pazourky?

CIZINEC · Je to luxus.

DANSEN *zarmouceně seletí* · Ty že jsi luxus? *Zklamaně cizinci:* Tak si tedy vemte aspoň dvě.

CIZINEC · Jedno. Na luxus nemám.

DANSEN · A železo snad nekupujete? Od přítele Svenssona kupujete přece železo ve velkém.

CIZINEC · Železo luxus není. Železo je něco životně důležitého.

DANSEN *mu třesoucím se rukama podá sele* · Nervy mi vypovídají službu. Ten strašný zážitek prve... *Utře si rudým kapesníkem za krkem pot.*

CIZINEC · Copak to máte za rudý šátek?

DANSEN · Myslíte tenhle?

CIZINEC *nevládně* · Ano, tenhle. *Vrátí sele do sudu.*

DANSEN *horlivě* · To není rudý šátek. Jen se podívejte, je na něm bílý kříž.

Ukáže jej.

CIZINEC · V pořádku. *Hodí mu peníze.*

DANSEN · Zabalím vám je.

CIZINEC · Tady je papír! Jinak byste mi napočítal ještě i ten. *Podá mu velký arch papíru, který vytáhl z kapsy.*

DANSEN *arch vyhlazuje* · Bože, to je přece smlouva!

CIZINEC · Jaká smlouva?

DANSEN · Smlouva s panem Oesterreicherem. Vždyt tady stojí: Smlouva o uzavření přátelství. Copak ji už nepotřebujete?

CIZINEC · Ne. K čemu by mi byla smlouva s mrtvým člověkem? *Sebere mu papír a roztrhne jej.*

DANSEN *blízek mdloby* · Podržte mi rychle to sele, dělá se mi nanic. *Cizinec mu vezme sele z rukou. Dansen si pokryje hlavu kapesníkem.*

CIZINEC *hledí mrzutě na kříž* · Schovejte ten kříž! *Dansen kapesník zase zastrčí.*

CIZINEC · Sele mi ani zabalit nemusíte. Možná že si hned cestou kousek ukrojím. *Vezme sele pod paži. Než odejde, zahledí se však na obchod s obuví. Pěkný dům, ten s tou prodejnou obuvi tady.*

DANSEN · Ano, velmi pěkný.

CIZINEC · A dost prostorný. Ale ani ten váš není špatný.

DANSEN *duchem nepřítomný* · Že?

CIZINEC *si dům zasněně prohlíží* · Tak tedy na shledanou! *Odchází.*

DANSEN *si utře čelo, naprosto vyčerpaně* · Na shledanou — Teď jsem mu z rozhořčení prodal sele. A přitom toho tak milého a pokojného Oesterreichera prostě... *Hrubián jeden! Plaše se rozhlédne, zajde do kouta mezi domem a kůlnou a tam spustí:* Takové barbarství! Taková nelidskost! Taková neslýchaná sprostota! A jak zachází se smlouvami!

2

Dansen sedí před svým domem, sele na klíně.

DANSEN · Jsem obecně ctěný, ale celkem

málo významný člověk. Cítím, že leccos už není jak bývalo. Ty strašlivé události poslední doby mě přece jen pořádně sebraly. Smlouvy jsou sice báječná věc, ale když na ně není spolehnutí... Proto jsem si s přáteli tam nahoře už dokonce zahrál i s myšlenkou, že by snad bylo dobře se ozbrojit. Nejsme tak úplně bezbranní. Hned tady v kůlně třeba — *ukáže na Svenssonův sklad* — je pěkná hromádka železa. Kdybychom z něho ukuli zbraně... Strkat hlavu do písku by přece bylo čiré šílenství. Na druhé straně se ovšem ty hrozné události snad ani nemohou opakovat. Něco takového přece ten chlápek snad ani nemůže podruhé zkoušet. *Ke krámu s obuví se blíží cizinec, klobouk stažený do čela, a plaše se rozhlíží. Zastaví se před zavřenými dveřmi krámu a vytáhne z kalhot svazek paklíčů. Zkouší jeden po druhém a chvillemi zavrtí hlavou a ušklíbne se na Dansena, jemuž se strachem ježí vlasy. Nakonec ztratí cizinec trpělivost a vlez oknem, v ruce velkou pistolí. Ihned se ozvou z domu strašlivé zvuky: padá židle, kdosi volá hlasitě o pomoc.*

DANSEN · Už podruhé! To je hrůza! A přitom chudák paní Čechová s ním měla garanční smlouvu! Ta jeho chtivost je přece chorobná. Co vidí, musí mít. A já mám tady dům! Už jednou prohlásil, že není špatný. Musím ihned co nejrozhodněji zakročít. Ale za žádných okolností nesmím vzbudit jeho pozornost. Musím se mu ztratit z očí. Ale jak? Sud!

Vleze se seletem pod sud, v němž obvykle drhne prasata. Cizinec vyjde z krámu s obuví. Rychle škrtně křídou jméno „Čechová“ a napiše nad ně „Bemm & Mährer, spol. s ručním omezeným“.

V té chvíli Dansenovo sele zpod sudu zakvíkne.

DANSEN · Copak? Copak? Někdo jde? Že by byl nablízku zákazník? *Opatrně vyhlédne, vidí cizince psát a rychle se zase skrčí pod sud.*

Cizinec pokročí, vytáhne z kapsy list papíru a roztrhne jej. Útržky rozhází.

CIZINEC · Ale, ale, kdepak dnes zůstal ten chlapík, co chová prasata? Asi už si zase zašel na skleničku. Báječná příležitost omrknout tak trochu Svenssonovu kůlnu s železem.

Rozhlédne se, zajde pomalu k vratům, postaví se k nim zády a pokouší se stisknout kliku. Vrata jsou však zavřená. Náhle zazvoní Dansenův telefon. Dansen zůstane napřed bez hnutí. Když však telefon vyzvání dál, je nucen k němu zajít, a proto se opatrně zvedne a zamíří kryt sudem k telefonu. Cizinec hledí na putující sud s údivem.

CIZINEC *pohotově* · Náramně nápadné! *Poněvadž jej Dansen zpod sudu nevidí, téměř do něho vrazí, ale cizinec mu s úsměškem uhne. Když Dansen dojde k telefonu, který stojí před domem na nízké bedýnce od sádla, prostě na ni usedne.*

DANSEN *tiše do telefonu, ale hlas pod sudem poněkud dunt* · Jsi to ty, Svenssone? — Ach, ty už víš, co hrozného se zase stalo. — Ne, člověče, u mne ještě ne. Proč si pokaždé myslíš, že u mne? Co strašíš? — Samozřejmě, že teď musíme něco společně podniknout. Musíme uvážit ta neenergičtější opatření. — Ne odvážit, řekl jsem: uvážit! — Společně se ozbrojit? Vyloučeno! — Postupovat jednotně, to ano, ale žádné ozbrojování. — V čem jednotní? Že se neozbrojíme! To by mu bylo jedině nápadné. Vždyt celá má

snaha směřovala k tomu, abych mu byl co nejméně nápadný. — Vždyť říkám také, že musíme být jednotní. A naše jednota musí být dokonce železná a nesmí být namířena proti nikomu. *Velmi energicky*: Proti nikomu. Pak to nebude nápadné. — Pokud jde o mne, Svenssone, tak si mnou můžeš být jistý. — Chápu naprosto, že by sis už ani na minutku nemohl být jistý svou kůlnou, kdybych se vzdal i jen špetky samostatnosti. Do ničeho se už nedám zatahnout. Má jediná starost bude napříště platit obchodu s prasaty a šmytec. — Kde mám klíč k tvému skladu? Samozřejmě tam kde vždycky, na šňůrce kolem krku, pod košilí. — No jasně, že dávám pozor. — To poslední vloupání, jak se při něm ztratil dopis, který jsi mi poslal? Ale to přece bylo vloupání, kterému se nedalo zabránit. — Samozřejmě, že nedám tvůj klíč z ruky, spolehni se! — Ze by mi ho někdo mohl sebrat? Zač mě máš? — Ze by mě mohl někdo přinutit? Mne ještě nikdy nikdo k ničemu nepřinutil! Nikdy jsem k tomu nezavdal příčinu. — Ze mě sledují? Hloupost. Nikdo mě nesleduje, to bych přece poznal. — Ze trváš na energických opatřeních? Naprosto souhlasím. Navrhuji uzavřít smlouvu. Ještě než slunce zapadne, musíme se dohodnout na smlouvě. Bezpodmínečně. — Ano, na smlouvě proti všem, co smlouvy nedodrží. Poslyš, mám báječný nápad: prostě se dohodneme, že všem notorickým narušitelům míru a podněcovatelům nepokojů neprodáme už žádné železo a že je naopak nabídneme slušným lidem. — Proč se ti to nezdá? — Ty

myslíš, že o účinných opatřeních už jednají větší pánové?
Cizinec, který klidně usedl a naslouchal, zaklepe na sud.

DANSEN *pod sudem znepokojen* · Okamžik! Musím přerušit. — Ne, jen co obsloužím zákazníka. Pak se hned k jednání vrátíme.

Cizinec ho vytáhne za zadek zpod sudu.

CIZINEC · Přišel jsem zřejmě v pravý čas. Jakkpak jste se dostal pod ten sud? Kdybych byl nepřišel, tak jste se mi třeba ještě udusil.

Dansen sedí mrzutě na zemi a mlčí.

CIZINEC · Pročpak jste tak zamlklý? Máte starosti? Víte, Dansene, já už si nejednou řekl, že bychom se my dva vlastně měli trochu sblížit. Je opravdu příjemné posedět s vámi. Váš dům je sice malý, ale není špatný. Co kdybychom uzavřeli přátelství?

DANSEN *se zježenými vlasy* · Uzavřeli přátelství...

CIZINEC · Uzavřeli přátelství. *Hladí Dansenovo sele.* To je ale pěkné selátko! Navrhuji uzavřít smlouvu, že my dva budeme přáteli. *Vytáhne z vesty špačka tužky, vstane a sebere se země cár papíru. Náškrábe na jeho rub pár slov.* Podepíšete mi jediné, že mě za žádných okolností nepřepadnete, kdybych si k vám přišel pro prase nebo něco podobného. A já vám podepíšu, že se můžete kdykoli dovolat mé ochrany. Co vy na to?

DANSEN · Neračte mi to zazlívát, ale něco takového bych nerad lámal přes koleno.

CIZINEC · Ne?

Dansenovo sele zakvikne podruhé.

DANSEN *stranou seletí* · Buď zticha! *Cizinci*: Musel bych rozhodně ještě napřed

zatelefonovat příteli Svenssonovi.
CIZINEC · Ach tak, vám se do toho nechce? *Dansen mlčí.* A přitom jsem zaslechl, že jste chtěl bezpodmínečně mít takovou smlouvu, ještě než slunce zapadne. *Hladí Dansenovo sele; k němu*: Jsi moudré prasátko! My si rozumíme, co? Mezi námi by nebylo rozporů. Ale osud nám podle všeho nepřeje. Rozhodně se nechci vnučovát. Když někdo kašle na mé přátelství, je to jeho věc.

Uraženě vstane.

Sele zakvikne potřetí.

DANSEN *si setře svým rudým kapesníkem pot* · Poslyšte! *Cizinec se otočí.* Možná že jsem se k vám choval poněkud stroze. Jsem událostmi poslední doby tak zmaten. Vy jste chtěl koupit prase?

CIZINEC · Proč ne?

DANSEN *chraptivě* · Tak ukažte tu smlouvu. *Podepíše.* A duplikát, nic takového nepotřebujete?

CIZINEC · K čemu? *Vezme sele pod paži.* Učet mi pošlete k Novému roku. *Odchází*: A neračte zapomenout, že jste teď můj přítel a že se budeme muset podle toho zařídit. Na shledanou!

DANSEN *udiveně* · Teď jsem uzavřel přátelství s ním! *Zajde váhavě k telefonu.* Haló, Svenssone, tady je Dansen! Chtěl bych ti jenom sdělit, že jsem ihned proměnil slova v čin a že jsem už smlouvu uzavřel. — S kým? No, s tím Tentononcem. — Ze žádnou smlouvu nedodrží? Vždyť mám jeho vlastnoruční podpis. Počkej, jak je to napsáno... Ještě jsem si smlouvu vlastně ani nepřečetl... prostě: nesmí přepadnout mne a já zase nesmím přispěchat na pomoc nikomu, koho

přepadne on. — A když přepadne tebe? Vyloučeno. Tohle přece nemůžeš dělat věčně! Tvůj sklad je naprosto bezpečný. — Na koho se teď ještě můžeš spolehnout? No na mne! Na mne se můžeš spolehnout. A já se zase můžu spolehnout na něho.

3

Dansen stojí před svým domem a stále ještě telefonuje.

DANSEN · Nechápu, jak se můžeš domnívat, že naše jednota je ohrožena, teď, když jsem tě po tři dny a noci bez ustání ujišťoval, že tomu tak není. — To ti tedy povím: Jestli ani tuhle smlouvu nedodrží, tak budu první, který každý ōre, co se během pěti let při prodeji prasat ušetří, obětují na to, abychom se po zuby vyzbrojili tvým železem. To je snad slovo, ne! — V tuhle chvíli by to bylo šílenství, Vždyť vůbec není proč. — Co říkáš, že je s oblohou? *Rozhlédne se.* Inu, opravdu nějak zrudla.

Nebe za rozmluvy poněkud zrudlo. Z dálky temné dunění.

DANSEN · Ano, to dunění je podivné. Myslím, že budeme muset rozhovor přerušit. Měl bych se podívat na prasata. — Samozřejmě také na tvou kůlnu. Zvláště kvůli tobě mě teď opravdu těší, že s ním mám tu smlouvu. — Teď poznáš, jaký to byl ode mne šikovný tah. Sázím krk, že toho Tentononce už mrzí, že se mi takhle uvázal. — Musíme za všech okolností zůstat ve spo... Haló! Jsi tam ještě, Svenssone? *Zatřese telefonem, ale nedostane už spojení.* K čertu, zrovna teď porucha! *Zajde k sudu a vyloučí svou smlouvu.*

Pak odůdže provaz, kterým se k sudu přivázal. Ba, co bych si teď bez toho papíru počal. Ach, jsem já unavený! Prasata dnes byla tak neklidná, že jsem je musel přivázat, a tohle telefonování mě taky sebralo. A přitom budu muset dnes v noci bezpodmínečně střežit kůlnu, to jsem příteli Svenssonovi povinen. *Patroluje před kůlnou, svinutou smlouvu jako pušku na rameni; občas přiloží ruku k očím a vyhlíží. Jeho chůze je stále unavenější. Kdyby má ostražitost ochabla jen na chvíli, mělo by to pro mne a mé přátele tam nahore nedozírné důsledky. Usedne, se na klíně, zády ke kůlně. Je to neuvěřitelné, ale teď si zřejmě vzal na mušku ještě koňáře Poláka. Začne klímat, náhle se však probere, sáhne po velkém klíči od kůlny, který má na krku pod košilí, a vytáhne jej. Klíč v každém případě mám. Zase jej zastrčí. Nechápu, že Polák s ním prostě taky... neuzavře... smlouvu... Usne.*

Setmí se. Jen zrudlý obzor je dosud vidět. Shora se pomalu snášá tabule s nápisem „Dansenův sen“.

Potom se po jevišti rozprostře růžový přisvit a v něm je vidět Dansena a cizince. Dansen má své sele na provaze a smlouvu jako pušku na rameni. Cizinec, stále ještě v civilu, je po zuby ozbrojen. Má na hlavě ocelovou přilbu, je opásán ručními grandty a drží samopal připravený ke střelbě.

CIZINEC · Víte, že mě přepadli? Vykonal jsem naprosto nevinou návštěvu v domě jakéhosi Poláka, kde jsem se měl sejít s přítelem. Ale zatímco jsem byl v domě, sousedé mě obklíčili a v nejhlubším míru mě přepadli. Musíte mi pomoci.

DANSEN · Ale...

DANSEN

CIZINEC · Moc mi nežvaňte! Není času nazbyt. Nemám doma dost železa. Musíte mi ihned dát klíč od kůlny pana Svenssona.

DANSEN · Nesmím ho přece dát z ruky.

CIZINEC · Mně ho dát můžete. Kůlna rozhodně potřebuje ochranu, je po střechu narvána železem a vy byste ji přece nebyl s to ochránit. Dejte sem klíč! Rychle!

DANSEN · Ale vždyť mi přítel Svensson svěřil ten klíč s důvěrou v ochranu. Musím mu přece přinejménším napřed zavolat...

CIZINEC · Co ochráníte vy, ochráním stejně dobře já. A konec s těmi žvásty! Ruce vzhůru! Hrozí samopalem.

Dansen náhle napřáhne proti cizinci smlouvu a zůstane nehnutě v té vyzývavé póze stát.

CIZINEC *nevěří svým očím* · Nepokousal vás vzteklý pes? Co to tady máte?

DANSEN · Smlouvu!

CIZINEC *pohrdavě* · Smlouvu! Kdopak říká, že musím smlouvy dodržovat!

DANSEN · Možná že obvykle nemusíte. Ale tuhle dodržet musíte.

CIZINEC *dá poklesnout samopalu* · Hrozné! Vždyť to železo nutně potřebuju! Všichni jsou proti mně!

DANSEN · Lituju.

CIZINEC · Jestli je nedostanu, jsem ztracen. Rozbijou mě na cimprcampr. Slyšíte? Na cimprcampr.

DANSEN · To jste si měl uvědomit dřív, milý příteli.

CIZINEC · Celá má existence je v sázce! Musím se do kůlny dostat, musím, musím, musím!

DANSEN *pozvedne papír* · Bohužel.

CIZINEC · Odkoupím vám všechna prasata, Dansene, jestli mi v tomhle vyhovíte!

DANSEN · Nemohu, příteli.

Dansenovo sele zakvikne. Zároveň se z dálky ozve gong.

DANSEN · Mlč! Jde o svobodu. Cizinci: Lituujeme.

CIZINEC *klesne na kolena, se vzlykotem* · Prosím vás, dejte mi ten klíč! Nebuďte krutý. Mám rodinu, mám ženu, děti, mám matku, babičku, tety!

DANSEN · Nedá se svítit. Lituju velice, ale nedá se svítit. Smlouva je smlouva.

CIZINEC *zdrčený, těžce vstane* · Nezbude mi tedy, než se oběsit. Tahle smlouva mě — jednoho z vašich nejlepších zákazníků — stojí život. *Zničeně odchází.*

Sele zakvikne podruhé. Z dálky zase gong.

DANSEN · Ticho! Jsi hrozné zvíře. Nemáš ani za ore morálky. Cizinci: A vy, vy mi sem už víckrát s tak nemravnými návrhy nechodte, rozumíte! U mě s ničím takovým nepochodíte! A co kdyby mi jednou došla trpělivost! *Zatímco cizinec odvrávorá, zazpívá se smlouvou v ruce třetí sloku písni „Krák u stěžně stál“:*

Niels Juel orkánu pokynul
„Je čas, je čas!“
A rudou vlajku vytáh na stožár
A do nepřátel zařal spár.
Vykřikl zprostřed orkánu:
„Je čas, je čas!“
Řval: „Se vším všudy se dejte
na útěk!
Každého rozdrť Dansenův
vztek
Každého z nás!“

Při posledním verši však s hrůzou slyší, jak sele zakvikne potřetí.

Cizinec se náhle otočí a zaujme vítězoslavný postoj. Setmí se. Shora se snese nová tabule s nápisem: „A Dansenovo probuzení“.

Jevišťe se zase rozjasní. Sele kvičí dál. Cizinec stojí po zuby ozbrojen vedle Dansena, který spí opřen o kůlnu. Strčel do něho nohou. Dansen se prudce probere.

CIZINEC · Dej sem klíč!

DANSEN · To přece nesmím!

CIZINEC · Pak tím porušuješ smlouvu, pse! Ale já ti povím, uzavírat se mnou smlouvu o přátelství a pak mi odmítnout přátelskou službu! *Nakopne ho holínkou. Odpírat mi klíč, bez něhož se k železu nedostanu. Jasně jsi prokázal, že jsi můj nepřítel, jeden z nejhorších. Vytrhne mu smlouvu a roztrhá ji. A teď naposledy: Sem s klíčem!*

Dansen sáhne po klíči a vytáhne jej — pohled strnule upřen na cizince. Cizinec mu jej vytrhne a otevře vrata.

DANSEN *s údivem* · Teď jsem mu vydal Svenssonův klíč, jen abych dodržel smlouvu!

CIZINEC *se od vrat vrátí ještě jednou k Dansenovi, sebere mu sele a prohlásí vshruzně* · A ostatní prasata dodáš bez vyzvání! A ne abys mi předložil účet! *Odchází s Dansenovým seletem do Svenssonovy kůlny.*

Dodatek *)

Dva Skandinávci při snídani.

1

OPTIMISTA · Ty jsi nenapravitelný pesimista.

*) Strojopis starší verze hry obsahuje tři krátké dialogy bez pokynů na jejich zařazení, které však podle všeho byly zamýšleny jako rámec této jednoaktovky. Zařadily by se pak před 1., 2. a 3. obraz.

PESIMISTA · A ty nenapravitelný optimista.

OPTIMISTA · Jen kdybys nepřicházel se svými proctvými vždycky, když jím!

PESIMISTA · A kdy jindy bych měl přicházet? Vždyť se pořád něčím cpeš!

OPTIMISTA · Když ti naslouchám, přejde mě chuť.

PESIMISTA · A mě přejde, když se na tebe koukám.

OPTIMISTA *mrzutě cosi zabručí.*

PESIMISTA · Vždyť to ani dobře dopadnout nemůže. Jen uvaž, co se stalo!

OPTIMISTA · A copak se stalo?

PESIMISTA · Jestli chceš, předvedu ti to jako malé podobenství.

OPTIMISTA · Jen si posluž.

2

PESIMISTA · Je to tak, nebo není?

OPTIMISTA · Když se na to hledí hodně

pesimisticky. A pokud jde o toho Dansena, křivdíš mu. O jeho nepopiratelné lásce k svobodě například vůbec nepadla zmínka.

PESIMISTA · Drahý příteli! Vylíčil jsem Dansena až v přehnaně růžových barvách. Teď teprve uvidíš, co všechno dokáže.

3

OPTIMISTA · No a?

PESIMISTA · Co a?

OPTIMISTA · A co se takové smlouvě dá vytknout? Dovol, abych teď v líčení pokračoval třeba zase já! Ukážu ti, jak se taková smlouva projeví. Budeš se divit!

PESIMISTA · Ach tak, ty to podobenství chceš dovyprávět.

OPTIMISTA · To chci. Jen poslouvej!

ZAČ JE ŽELEZO?

Osoby

Svendson

Zákazník

Trafikant

Obchodnice obuvi

Pán

Dáma

PROLOG

Vázení přátelé, podobenství, jež předvedeme vám
Vyklopil nedávno jeden Angličan. Dostal se v putyce nedaleko Old Vicu V rozhovoru s dvěma švédskými studenty i na politiku. Navzdory nesčetným pivům i kořalkám všem Nemohli se shodnout na ničem. I sepsal jim ten Angličan příštího dne Svůj názor na politickou situaci pěkně přehledně. V podobě malého podobenství čili paraboly S níž vás seznámíme, ať to třeba bolí. V železářství se všechno odehrává. Majitele určitě pozná vaše chytrá hlava. Trafikanta a ženu, co prodává boty Pozná i kuře uvržené do slepoty. Zákazníka, jenž si železo odnese (bez kupu) Poznáte nejpozději v posledním výstupu. A smysl toho všeho? Nenajdeme jistě nikoho Kdo by jej nepochopil. A nyní tedy: Do toho!

Železářství skládající se z dřevěného stolu a dřevěných dveří.

1

Na stole leží železné tyče, které obchodník leští. Na malířských štátlích obrovský kalendář s letopočtem 1938.

Vstoupí trafikant s bedýnkou doutníků pod paži.

TRAFIKANT · Dobré jitro, pane Svendsone. Bude libo tabáček? Mám pěkná cigára, kus třicet öre, pravá austerlos!
SVENDSON · Dobré jitro, pane Oesterreicher. Ukažte! Pěkně zas voní. Vy víte, jak strašlivě rád kouřím ta vaše cigára. Jenže železářství mi vážne, nejde, jak bych si přál. A to znamená omezit i kouření. Opravdu, dnes vám nemůžu nic odkoupit. Nemůžu. Nemějte mi to za zlé, pane Oesterreicher. Snad příště.
TRAFIKANT · Trochu jste mě zklamal. Ale samozřejmě vás chápu. *Doutníky zase sbalí.*
SVENDSON · Aspoň jste se příjemně prošel, pane Oesterreicher.
TRAFIKANT · Ani ne, pane Svendsone! Váš krám leží bohužel dost stranou.
SVENDSON · Cože, můj krám že leží stranou? To slyším poprvé.
TRAFIKANT · Dosud se mi to také nezdálo. Všichni máme k sobě trochu daleko. Ale dnes jsem potkal cestou sem muže, který ve mně zanechal prapodivný dojem.
SVENDSON · Neříkejte. Něčím se vás dotkl?
TRAFIKANT · Ani ne. Dal se naopak se mnou do řeči jako starý známý. Rovnou mě oslovoval křestním jménem a prohlásil, že jsme příbuzní. Já na to, že to je pro mě novinka. Cože, on na to, to nevíš? Ty si mě prohlížíš jako falešný pětník? A pak mi veledůkladně vyložil, jak jsme příbuzní, a čím déle mluvil, tím jsme byli příbuznější.
SVENDSON · No a? To bylo tak zlé?

TRAFIKANT · To ne, ale on také řekl, že mě co nejdřív navštíví.
SVENDSON · Říkáte to, jako byste v tom viděl skrytou hrozbu.
TRAFIKANT · Inu víte, znělo to sice docela obyčejně. Dodal, že snad má jedinou chybu: že mu tak strašně záleží na rodinných svazcích. Jak prý zjistí, že je s někým spřízněný, nedokáže se už bez něho obejít.
SVENDSON · To přece není tak špatná vlastnost.
TRAFIKANT · To není. Jen kdyby byl přítom na mne téměř nekřičel.
SVENDSON · A to vás vylekalo?
TRAFIKANT · Uprímně řečeno, vylekalo.
SVENDSON · Vždyť se ještě celý třesete, člověče. Po celém těle.
TRAFIKANT · Poněvadž na něho pořád myslím.
SVENDSON · To jsou nervy. Měl byste žít tady nahoře, na svěžím vzduchu.
TRAFIKANT · Snad. Ještě že nebyl ozbrojený, aspoň napohled. Jinak bych si skutečně dělal starosti. Inu, každý nese svůj kříž a nikdo mu ho nesejme.
SVENDSON · Tak, tak.
TRAFIKANT · Dost podivně se mě také dotklo, že mi před rozchodem navrhl, abychom se dohodli, že jeden o druhém neřekne nikdy nic špatného.
SVENDSON · To zní docela fair. Něco takového by přece spočívalo na naprosté vzájemnosti.
TRAFIKANT · Myslíte?
Zámka.
TRAFIKANT · Snad bych si měl pořídit nějakou zbraň.
SVENDSON · Jistě. To není nikdy na škodu.

TRAFIKANT · Bohužel není zbraň zadarmo.
SVENDSON · To není.
TRAFIKANT · Tak na shledanou, pane Svendsone.
SVENDSON · Na shledanou, pane Oesterreicher.
Trafikant odchází. Svendson vstane a provádí za nudné hudby svými železnými tyčemi švédskou gymnastiku.
Vstoupí zákazník, muž v obleku, který mu špatně padne.
ZÁKAZNÍK · Zač je to železo?
SVENDSON · Tyč po koruně.
ZÁKAZNÍK · To je hodně.
SVENDSON · Musím být také z něčeho živ.
ZÁKAZNÍK · To musíte.
SVENDSON · Připadáte mi nějaký známý.
ZÁKAZNÍK · Znal jste asi mého bratra. Býval tady často.
SVENDSON · Jak se mu vede?
ZÁKAZNÍK · Umřel. Odkázal mi obchod.
SVENDSON · To je mi líto.
ZÁKAZNÍK *hrozivě* · Opravdu?
SVENDSON · Tím samozřejmě nenarážím na to, že jste obchod teď převzal vy, ale že bratr zemřel.
ZÁKAZNÍK · Byli jste zřejmě velcí přátelé.
SVENDSON · Ani ne. Ale byl prostě dobrý zákazník.
ZÁKAZNÍK · A teď budu vaším zákazníkem já.
SVENDSON · Jsem vám k službám. Budete si přát také dvě tyče, jako váš bratr?
ZÁKAZNÍK · Čtyři.
SVENDSON · To dělá čtyři koruny.
ZÁKAZNÍK *vyloví z kapsy několik bankovek.*

Váhavě · Jsou trochu pošpiněné. Polil jsem je kafem. Vadí vám to?

SVENDSON *zkoumá bankovky* · Ani to jako od kávy nevypadá.

ZÁKAZNÍK · A od čeho by to jinak bylo?

SVENDSON · Skvrny jsou narudlé.

ZÁKAZNÍK · Pak to bude asi od krve.

Zámka. Řízl jsem se do prstu. *Zámka*.

Tak chcete ty peníze, nebo nechcete?

SVENDSON · Snad nebude těžko se jich zase zbavit.

ZÁKAZNÍK · To nebude. Budte bez obav.

SVENDSON · Tak v pořádku. *Uložit bankovky do pokladny, zatímco si zákazník strčí tyče pod paži. Přátelštějším tónem*: Ale teď mě ještě něco napadá. Prve tady byl trafikant, kterého už dlouho znám. Stěžoval si, že ho cestou ke mně zastavil a obtěžoval nějaký cizí člověk. Vás nikdo neobtěžoval?

ZÁKAZNÍK · Ne. Mě nikdo neobtěžoval. A také mě nikdo neoslovil. Což mě ostatně dost udivilo. Ten váš známý je podle všeho velký lhář.

SVENDSON *dotčeně* · Něco takového přece nemůžete říkat.

ZÁKAZNÍK · Svět je samý lhář, lupič a vrah.

SVENDSON · Opravdu vaše mínění nesdílím. Můj známý se zdál vážně postrašený. Napadlo mě dokonce, jestli bych mu neměl přenechat tyč, aby se mohl případně bránit.

ZÁKAZNÍK · To bych vám ani neradil. Kdybyste kdekoho gratis ozbrojoval, tak by to zaručeně vzbuzovalo všude kolem zlou krev. Vždyť vám říkám, že je to samý lupič a vrah. A lhář. Uděláte nejlíp, když se vyhnete podezření, že strkáte prsty do cizích záležitostí,

místo abyste pěkně pokojně prodával dál své železo, to mi věřte. Říkám vám to jako člověk, který si váží míru. Jen žádné zbraně do rukou takových lidí! Je to samý hladovec, a když se někomu takovému dá do ruky zbraň...

SVENDSON · Rozumím.

ZÁKAZNÍK · Ostatně, nejsme my příbuzní?

SVENDSON *udíveně* · My? Jakkak to?

ZÁKAZNÍK · Inu, jen mě to napadlo. Po prarodičích, nebo tak nějak.

SVENDSON · Asi se mylíte.

ZÁKAZNÍK · Neříkejte. Nu, tak já zase půjdu. To vaše železo má kvalitu. A nemůžu bez něho být. I když je tak drahé. Ale co dělat, když bez něho nemůžu být. Co myslíte, nezlevní?

SVENDSON · Sotva.

Zákazník se obrátí ke dveřím. Ozve se kručením.

SVENDSON · Řekl jste něco?

ZÁKAZNÍK · Já? Ne. To mi jen kručí v žaludku. Měl jsem po nějakou dobu moc tučnou stravu. A tak se teď postím.

SVENDSON *se směje* · Ach tak! Nuže, na shledanou!

Zákazník odchází.

SVENDSON *telefonuje* · Jseš to ty, Danse-ne? Poslyš, byl u mne ten nový. — Tak, u tebe byl taky? Nakoupil u mne. — Tak, u tebe taky? Inu, dokud platí, proč ne. — Samozřejmě, proč ne, dokud i tobě platí.

Setmí se.

2

Kalendář v železářství ukazuje rok 1939.

Vstoupí obchodnice obuví, krabice s botami pod paži.

OBCHODNICE · Dobré jitro, pane Svendsone. Bude libo nějaké botičky? *Vybalí velké hnědé boty*. Pěkné, trvanlivé polobotky, jedenáct korun pár, zaručeně český výrobek!

SVENDSON · Dobrý den, paní Čechová. Ani nevíte, jak mě vaše návštěva pokračuje těší. Ale obchod nejde, jak bych si přál. A tak si ani teď nové boty popřát nemůžu. Ale budete ujištěna, že si od nikoho jiného boty nekoupím. A copak jste taková vyplašená?

OBCHODNICE *se chvílemi plaše ohlédne* · Nedivte se. Neslyšel jste o té strašlivé věci s trafikantem?

SVENDSON · O jaké?

OBCHODNICE · Přepadli přece na veřejné ulici trafikanta, nějakého Oesterreichera. Zavraždili ho a oloupili.

SVENDSON · Neříkejte! No to je hrozné.

OBCHODNICE · Nikdo o ničém jiném nemluví. Chtějí teď vytvořit něco jako ochrannou stráž. Každý má do ní vstoupit. I vy, pane Svendsone.

SVENDSON *nepříjemně dotčen* · Já? Naprosto vyloučeno. Nehodím se pro policejní služby, paní Čechová, absolutně se nehodím. Mám na to příliš pokojnou povahu. A železářství mi to nedovoluje ani časově. Chci pěkně v klidu dál prodávat své železo a dost.

OBCHODNICE · Muž, který přepadl trafikanta, byl zřejmě dobře ozbrojen. Opatřím si taky zbraň, jsem opravdu vystrašená. Pošlete mi nějakou železnou tyč, pane Svendsone.

SVENDSON · Rád. S největším potěšením, paní Čechová. Tyč je po koruně.

OBCHODNICE *prohlíží svou peněženku* ·

Musím přece ještě někde mít korunu.

SVENDSON · Vždyť se vám třesou ruce, paní Čechová.

OBCHODNICE · Tady. *Vylovila korunu*. Cestou k vám mě totiž oslovil nějaký chlap a nabídl mi ochranu. To mě pak docela vyvedlo z míry.

SVENDSON · A proč?

OBCHODNICE · Inu víte, nemám mezi známými jediného nepřítele. Jenže toho muže jsem neznala. A on chtěl přijít ke mně, aby mi poskytl ochranu. A to se mi přece jen nezdá. No řekněte: Cítíte se snad ohrožen?

SVENDSON · Já? Ne. Víte, se mnou musí být každý zadobře — každý potřebuje v těchhle nejistých dobách mé železo. A kdyby si nakonec vjeli do vlasů všichni, mě musejí vynechat. Co by si totiž bez mého železa počali?

OBCHODNICE · Ba, vy jste na tom dobře. Tak na shledanou, pane Svendsone. *Odchází.*

SVENDSON *volá za ní* · Na shledanou, paní Čechová! A tu tyč pošlu! *Vstane a provozuje k nudné hudbě znovu švédskou gymnastiku.*

Vstoupí zákazník. Ukrývá cosi pod kabátem.

ZÁKAZNÍK · Zač je teď železo?

SVENDSON · Tyč korunu.

ZÁKAZNÍK · Ještě pořád nezlevnilo? Nu, nedá se svítit.

SVENDSON · Zase čtyři tyče?

ZÁKAZNÍK · Ne, osm.

SVENDSON · To bude osm korun.

ZÁKAZNÍK *pomalou* · Poněvadž jsme přece jen trochu spříznění, chtěl bych vám něco navrhnout.

SVENDSON · Nemí povědomo, že bychom byli...

ZÁKAZNÍK · Nevadí, i když o tom nevíte. Chci vám navrhnout, abychom přešli na nový způsob obchodování, na obchod výměnný: zboží za zboží. Jsem například přesvědčen, že kouříte. Nuže, měl bych doutníky. *Vytáhne bedýnku s velkými doutníky.* Přenechám vám je lacino, poněvadž mě nic nestály. Zdědil jsem je po příbuzném. A sám nekouřím.

SVENDSON · Vy nekouříte. Vy nejíte. Vy nekouříte, a tohle jsou austrillos.

ZÁKAZNÍK · Kus deset öre. Čili deset korun bedýnka po sto kusech. Ale máte je mít mezi bratry za osm, tedy za to železo. Platí?

SVENDSON · Já toho trafikanta znal. Jakkak vlastně zesnul?

ZÁKAZNÍK · Naprosto pokojně, pane. Naprosto pokojně. Tíše a pokojně. V míru. Z ničeho nic mě k sobě zavolal a pak ho Nejvyšší k sobě povolal. Všecko šlo neobyčejně rychle. Stačil už jenom říct: Bratře, ať ten tabák nevyschne, a hned nato vypustil duši. Věvec, který pověsil na mou přivítanou nad dveře, jsem mu položil na hrob. *Setře si slzu. Přitom mu vypadne z rukávu revolver.* Rychle si jej zase zastří. Byl odvolán ze zlého světa. Ze světa, v němž jeden nedůvěřuje druhému. Ze světa, v němž se přepadává a loupi a v němž na ulicích číhá plno nebezpečí. Sám v poslední době už nevycházím beze zbraně. Samozřejmě nenabíté, jen tak pro postrašení. Tak co bude s těmi doutníky?

SVENDSON · Nemohu si je bohužel dopřát. Kdybych měl peněz nazbyt, koupil bych si spíš boty.

ZÁKAZNÍK · Boty nemám. Mám doutníky. A potřebuju železo.

SVENDSON · Nač vlastně potřebujete tolik železa?

ZÁKAZNÍK · Ach, železa je vždycky k něčemu třeba. *Jeho žaludek zase duře zakručí.*

SVENDSON · Měl byste si možná spíš koupit něco k snědku.

ZÁKAZNÍK · I na to dojde. I na to časem dojde. Ale teď abych šel, vypadá to na déšť a já mám oblek z vlny, kterou jsem si sám vynalezl a která nesnáší vlhko. Nemohl bych vám za to vaše železo nabídnout štůček toho výborného sukna?

SVENDSON · Vezmu si radši ty vaše austrillos. Obchodu se nedaří, jak bych si přál. *Vezme bedýnku.*

ZÁKAZNÍK *se jízlivě zasměje a naloží si svých osm železných tyčů.* Na shledanou, pane Svendsone.

SVENDSON *telefonuje, vychutnává si libou vůni doutníků.* · Jseš to ty, Dansene? Co říkáš posledním událostem? — Ano, to říkám taky. Nic tomu neříkám. — Aha, hledíš taky, abys nebudil pozornost? Ano, taky hledím, abych nebudil pozornost. — Tak, ty mu taky prodáváš? Ano, taky mu ještě prodávám. — Tak, taky tě to nezneklidňuje? Ano, ani mne to nezneklidňuje.

3

Kalendář v železářství ukazuje únor 1939. Svendson sedí a kouří doutník. Vstoupí dáma s pánem.

PÁN · Milý pane Svendsone, neměl byste pro mne a pro paní Galovou chvíličku? Rádi bychom se s vámi o něčem poradili.

SVENDSON · Pane Brite, buďte ubezpe-

čen, že pro svého největšího zákazníka mám vždycky čas.

Pán s dárou usednou.

PÁN · Jde o to hrozné přepadení paní Čechové.

SVENDSON · Přepadení paní Čechové?

PÁN · Včera v noci byla naše sousedka paní Čechová přepadena těžce ozbrojeným mužem, tím Tentononcem. Zabil ji a oloupil.

SVENDSON · Cože? Zabil paní Čechovou? Jak se mohlo něco takového stát?

PÁN · Ba, jak? Jsme z toho také úplně vyvedeni z míry a nejsme ještě vůbec s to si to srovnat v hlavě. Zvláště paní Galová s ní byla moc sprátena. Včera večer se najednou z jejího domu ozval křik. Paní Galová ihned za mnou přiběhla a tak jsme se dlouho radili, co by se dalo pro ni udělat. Potom jsme zašli k domu té nešťastnice a tam jsme viděli, jak se prudce o něčem s tím Tentononcem dohaduje. Žádal na ní cosi, co prý patří někomu z jeho příbuzných, a my jí radili, aby mu vyhověla, jestli se zaváže, že ji napříště nechá na pokoji. Přistoupila na to a on se k tomu zavázal. Ale pozdě v noci se zřejmě z ničeho nic vrátil a prostě chuděru zabil.

DÁMA · Byli bychom samozřejmě neodešli, kdybychom byli jeho slibu nevěřili.

PÁN · Teď jde o to, aby se všichni Tentononcovi sousedi spojili a vytvořili spolek, který by zajistil, aby se nic takového už neopakovalo. A proto přicházíme s dotazem, jestli byste do takového spolku pro zachování pořádku vstoupil a jestli byste se dal zapsat do seznamu strážců. *Podá mu listinu.*

SVENDSON *ji váhavě uchopí, neklidně.* · Inu, ale vždyť já mám jen malé železářství a nemohu se přece plést do spolku velkých firem. Kdybych do takového spolku vstoupil, popudil bych tím třeba i některého zákazníka.

DÁMA · Ach tak, vy chcete to své železo prodat stůj co stůj a je vám úplně jedno komu!

SVENDSON · To nikterak! Jak vás může něco takového napadnout! Mám svědomí jako vy. Ale víte, nejsem bojovná povaha. Vůbec přitom na obchod nemyslím. Ostatně: Nemohli bychom se bavit o něčem příjemnějším? *Pánovi:* Kouříte?

PÁN *si prohlíží doutníky.* · Austrillos!

DÁMA · Byla bych ráda, kdyby pánové nekouřili.

SVENDSON *odstrčí bedýnku i doutník, zmateně.* · Promiňte.

PÁN · Mluvil jste o svém svědomí, pane Svendsone.

SVENDSON · Opravdu? Ba, přirozeně. Prohlašuju vám upřímně, že se mi každé násilí z duše protiví. Po nedávných událostech už ani nespím. A že tolik kouřím, madam, to jediné z nervozity.

DÁMA · V zásadě byste tedy proti takovému spolku na ochranu před násilím nebyl?

SVENDSON · Byl — nebyl; rozhodně mě při všem vedou jen ty nejčestnější pohnutky.

PÁN · O tom jsme samozřejmě přesvědčeni. Neprodáváte své železo Tentononcovi jistě proto, že sympatizujete s jeho skutky!

SVENDSON · Správně. Odsuzuju je.

PÁN · A jistě se s ním ani necítíte spřízněni, jak on prý tvrdí?

SVENDSON · Nikterak.

PÁN · Prodáváte mu jediné proto, že od něho dostáváte zapláceno a dokud dostanete zapláceno.

SVENDSON · Tak.

PÁN · A vy myslíte, že by ten Tentononc o vaše železo už nestál, kdybyste byl v tom našem mírovém sdružení, které by vám i všem ostatním zaručilo bezpečnost?

SVENDSON · Zaručeně by o mé železo stál i potom. Ačkoli opravdu ani nevím, k čemu mu je...

DÁMA *laskavě* · K výrobě kulometů!

SVENDSON *jako by to byl přeslechl* · Jak jsem řekl, nevím, k čemu mu je, ale asi by o ně stál, i kdybych do toho sdružení vstoupil. Jenže, jak jsem už přece jen popudil, a jak víte, jsem člověk, který se snaží vyjít s každým. Ostatně ho zrovna zase čekám a docela upřímně: bylo by mi milejší, kdyby se s vámi tady v krámě nestřetl. Je totiž náramně jemnocitný a snadno se uráží. Buďte tedy tak laskaví a...
Vstoupí zákazník s balíkem pod paží.

ZÁKAZNÍK · Začpak je železo?

SVENDSON · Tyč korunu.

ZÁKAZNÍK · Ach, vy tu máte zrovna nějak plno. To jsou vaši přátelé, Svendsone?

SVENDSON · Hm. Ano. Ne. Jaksi. Jsou tady obchodně.

PÁN · Zrovna jsme mluvili o tom, že jste zabil paní Čechovou, pane.

ZÁKAZNÍK · Já?

DÁMA · Vy.

ZÁKAZNÍK · Taková lež! Taková pomluva!

PÁN · Cože, vy popíráte, že jste paní Čechovou zavraždil?

ZÁKAZNÍK · Rozhodně! Paní Čechová, kterou mi doporučili blízcí příbuzní, co byli u ní na bytě, mě požádala, abych jí poskytl ochranu. Na úpěnlivé prosby těchto mých příbuzných jsem se podvolil a včera jsem ochranu převzal. Způsobil jsem tím paní Čechové poslední velké potěšení na tomto světě. Brzy nato pokojně zesnula v mém náručí. Sešlostí věkem. Takhle to bylo ve skutečnosti, ale lidí vašeho druhu z toho dělají vraždu! Přitom jste to byli zrovna vy, co jste mi paní Čechovou přihráli! Nechali jste ji na holičkách! A stejně necháte na holičkách i ostatní přátele. Milý Svendsone, měl byste si to uvědomit!

DÁMA · Tak vy jste tedy o paní Čechovou jediné pečoval?

ZÁKAZNÍK · A proč bych jí měl ublížit? *Kručí mu v žaludku.*

PÁN · Opravdu tedy popíráte, že ohrožujete každého, kdo se octne ve vaší blízkosti?

ZÁKAZNÍK · A jak to popírám! Přišel jsem, abych koupil šestnáct tyčí, pane Svendsone. Ale jak vidím, dostal jsem se do nepřátelského prostředí. Nikdo samozřejmě na vás nemůže chtít, abyste prodával železo někomu, kdo vás ohrožuje. Ptám se vás tedy a prosím, abyste odpověď pečlivě uvážil: Připadá vám snad, že vás ohrožuju?

SVENDSON · Jestli mně připadá...? Proč se ptáte? Kolik byste si přál tyčí? Ach tak, šestnáct. Jestli si připadám ohrožený? Nemyslím, že by to někdo mohl předpokládat. Přejete si opravdu, abych vám na to odpověděl?

PÁN, DÁMA A ZÁKAZNÍK · Ano.

SVENDSON *sbalí tyče* · Pak tedy: Nikoli. Necítím se ohrožen.

Pán a dáma rozhořčeně odcházejí.

ZÁKAZNÍK, *zatímco mu Svendson seznamem účastníků ochranného sdružení utrá železné tyče* · Bravo. Tomu se aspoň říká odvaha! Jsme si přece jenom v něčem příbuzní, Svendsone. I když to popíráte. Jak se tak popírá všelicos. Ostatně: Nemohli bychom my dva, kteří tak bezvýhradně milujeme mír, uzavřít smlouvičku, podle které byste se směl pouštět železnými tyčemi a podobně do všech mimo mne, stejně jako já zase do všech mimo vás?

SVENDSON *přidušeným hlasem* · To bych nerad. Můj největší zákazník...

ZÁKAZNÍK · Ale já toho železa potřebuju víc, Svendsone. Chystají proti mně hrozné věci. Chtějí mě přepadnout. Všichni mě chtějí přepadnout. Prostě ze závisti, že se mi daří dobře. *Žaludek mu zase zakručí.* A že jsem tu osobu sprovodil ze světa? Jaká lež! Jaká to nehorázná lež! Jestlipak víte, co jsem u ní nakonec našel? Železnou tyč! Chtěla se do mě pustit! Děláte moc dobře, že se všemi těmi odpornými spory nechcete nic mít. Jste železář a žádný politik, Svendsone. Prodáváte své železo tomu, kdo vám za ně zaplatí. A já je u vás kupuju, poněvadž se mi zamlouváte a poněvadž vidím, že vás ten obchod živí. A taky, že nejste proti mně a že se nedáte mými nepřáteli poštvat. Proč jinak? Se mnou byste se neměl znepřátelit! Nepřál jste si posledně nějaké boty? Tady jsem vám jedny donesl. *Vybalí velké hnědé polobotky.* Přesně to, co potřebujete, Svendsone. Můžete je dostat lacino. Víte, co mě stály?

SVENDSON *slabě* · Co? Nic.

ZÁKAZNÍK · Vidíte, a kdo z toho bude

mít prospěch, Svendsone? Vy! Ba, staneme se jistě nejlepšími přáteli, zvláště až se ještě dohodneme o ceně železa. Ale i na to dojde, i na to dojde. Pomozte mi přece s těmi tyčemi, Svendsone.

Svendson mu pomůže sebrat tyče. Zákazník si jich po šesti strčí pod každou paži a zbytek si naloží na záda. Nатеž takto obtížen vykročí.

SVENDSON · Na shledanou!

ZÁKAZNÍK *se ve dveřích jen s námahou otočí.*
S úsměvem · Na brzkou.

4

Na kalendáři Železářství: 19??

Svendson přechází po krámě v botách paní Čechové a kouří doutník značky austrillo. Náhle se ozve dunění děl. Svendson velmi zneklidně a pokouší se marně telefonovat. Nedostane už spojení. Zapne rádio. Již nefunguje. Vyhledá z okna. Vidí požár.

SVENDSON · Válka!

Běží k tabuli s cenami, vymaže houbou trojku a v nesmírném chvatu napíše místo ní čtyřku. Vstoupí zákazník, bílý jako stěna, ukryvaje cosi pod kabátem.

SVENDSON *naslouchá* · Nevíte, odkud přichází to dunění?

ZÁKAZNÍK · To mi tak kručí v břiše. Jdu si teď pro něco k snědku, abyste věděl. Ale k tomu potřebuju víc železa. *Rozhrne kabát, pod kterým se objevují samopaly připravené vystřelit.*

SVENDSON · Pomoc! Pomoc!

ZÁKAZNÍK · Zač je železo?

SVENDSON *zlomeným hlasem* · Jen si poslužte.

Poznámka

Tuto drobnou hru nutno hrát knockabout-stylem. Železář musí mít paruku s vlasy, které možno zježit; boty musí být obrovské, také doutníky. Rámec dekorace by nejspíš měly tvořit citáty z řečí skandinávských státníků.

Dodatek *)

Norsenova hala s kulatým stolem. Norsen stojí u okna a pozoruje požár. Vtom vpadne vyděšený Svendson. Vzdálené hřmění.

NORSEN · Jsi to opravdu ty, Svendsone?
SVENDSON · Neptej se tak hloupě. Samozřejmě. Kdo je ten chlápek, co se ti povaluje přede dveřmi?

NORSEN · Jaký chlápek?

SVENDSON · Takový malý, stál před tvými dveřmi, když jsem přišel. A utekl, jakmile mě spatřil.

NORSEN · Nemám ponětí. Ale je mi moc nepřijemné, žes byl viděn, jak jdeš za mnou.

SVENDSON · Pěkné uvítání! Mezi starými přáteli!

NORSEN · Tíše.

Naslouchají, kdosi klepe.

NORSEN · Dál.

Vstoupí rozrušený Dansen.

SVENDSON · Dansen! To ty jsi stál přede dveřmi?

DANSEN · Ano. Poznal jsem tě teprve podle zad.

NORSEN · Jak to, že sem přicházíš v tuhle dobu?

*) Následující scéna bez titulu, jejíž strojopis obsahuje Brechtovy korektury, patří tematicky k jednoaktovkám o roce 1939 a snad vznikla ve stejnou dobu.

ZAČ JE ŽELEZO?

DANSEN · Copak o ničem nevíš?

NORSEN · Ne. A navíc s tím ani nesouhlasím! Co řekne Tentononc, jestli se doví, že tu strkáme hlavy dohromady!

SVENDSON · Ale vždyť on právě chtěl, abychom za tebou zašli! Vždyť mi kvůli tomu zvlášť napsal!

DANSEN · I mně.

NORSEN · To je ale podivné.

SVENDSON · To je.

DANSEN · Náramně podivné.

NORSEN · Nač vám vůbec potřebuje psát, když je u vás pomalu jako doma?

SVENDSON · Tomu taky nerozumím. Zachází se mnou hrozně. Odvléká mi všechno železo a platí cáry papíru.

DANSEN · Mně za prasata taky neplatí.

NORSEN · Já myslel, že od doby, co on vede tvůj podnik, už nedostáváš šrot!

DANSEN · To jsem se domníval taky. Myslel jsem, že mě ho proto nechá vést dál. Ale on si šrot někde obstará a posílá mi jej.

NORSEN · Měli jsme se sdružit, dokud byl čas.

SVENDSON · Byli jsme příliš slabí.

NORSEN · Hloupost. Měli jsme v ruce zbraň — mohli jsme říct, že už nedostane ani libru železa, ani libru masa a ani libru sledů, jakmile se do některého z nás pustí. A mohli jsme ty naše zbraně sloučit. Má už příliš nepřátel na to, aby ještě i z nás chtěl mít nepřátele.

SVENDSON · A nemůžeme to udělat ještě teď?

DANSEN · Vyloučeno. Vždyť už každému z nás sedí za krkem.

NORSEN · Dokud tomu tak nebylo, mohl jsi pohrozit, že své železo hodíš radši do moře. Teď už nemůžeš.

SVENDSON *Dansenovi* · Kdybys mu ne-

byl vydal klíč k mému skladu!

DANSEN · Kdyby ses byl dostavil včas, když si pro něj přišel! A přišel se samopaly vyrobenými z tvého železa!

SVENDSON · Jak jsi mohl uvěřit smlouvě s ním!

DANSEN · A ty, že ti železo nakonec zaplatí!

NORSEN · Nekřičte tak! Může tu být každou chvíli!

SVENDSON · Měli jsme prostě vytvořit ochranný svaz.

DANSEN · S tím je navždy konec.

NORSEN · Tíše!

Těžké kroky. Kdosi rozrážá dveře. Vstoupí zákazník s ocelovou přílbou na hlavě.

ZÁKAZNÍK *přistoupí ke stolu* · Sednout! Nesmím ztratit ani minutu. *Usednou kolem stolu. Zákazník předsedá.*

ZÁKAZNÍK · Snad jste už přišli na to, proč jsem vás sem pozval. Že ne? Jste prostě stupidní verbež, které se musí vysvětlit všechno, která sama na nic nepříjde. Potřebuju zelené sukno na stůl.

NORSEN · Stačila by plachta?

ZÁKAZNÍK · Stačila, ale dej laskavě

pozor, abys ji nenatrhł, budu všechny tvé plachty potřebovat.

Norsen rozprostírá přes stůl plachtu.

ZÁKAZNÍK · Krátce a dobře: Přeju si — a zvykl jsem si na to, že se má přání plní — aby konečně došlo tady mezi vámi k dohodě a ustavil se svaz.

SVENDSON · Cože?

ZÁKAZNÍK · Klid! Svaz. Převzal jsem vaši ochranu. A domníváte se snad, že mám nadbytek stráží? Můžu vám poskytnout jednu a nic víc. Proto potřebuju ten váš svaz. Jinak se železo ani vepřové či sledi ke mně včas nedostanou. S tím dosavadním šlendriánem a prapodivným hospodařením tady se skončí!

NORSEN · Ale...

ZÁKAZNÍK · Ticho, povídám. Vztyk! Postavte se do pozoru a podejte si ruce! Bude to! Budme svorným národem bratří atd. *Všichni tři povstanou, podají si ruce.* Je to historická chvíle. Tím je svaz ustaven. Napříště budete odvádět zboží společně. Tím jste tedy sjednoceni. Což se mělo stát už dávno.

VZESTUP
A PÁD MĚSTA
MAHAGONNY

OPERA

*Spolupracovníci: E. Hauptmannová, C. Neher,
K. Weill*

Osoby

*Paul
Heinrich
Jakob
Josef* } dřevorubci

Leokadja Begbicková

Trojediný Mojžíš

Willy Prokurista

Jenny

Muži a dívky z Mahagonny

1
Založení města Mahagonny

V pusté krajině zastaví veliké, zle dořízené nákladní auto.

WILLY PROKURISTA · Haló, musíme dál!

TROJJEDINÝ MOJŽÍŠ · Jenomže auto se porouchalo.

WILLY PROKURISTA · Jo, tak to teda dál nemůžem.

Pauza.

TROJJEDINÝ MOJŽÍŠ · Jenomže my dál musíme.

WILLY PROKURISTA · Před náma není nic než poušť.

TROJJEDINÝ MOJŽÍŠ · Jo, tak to teda dál nemůžem.

Pauza.

WILLY PROKURISTA · Takže: čelem vzad.

TROJJEDINÝ MOJŽÍŠ · Jenomže máme v patách policajty a ti nás znají jak svoje boty.

WILLY PROKURISTA · Takže čelem vzad to nejde.

Sednou si na stupátko a kouří.

TROJJEDINÝ MOJŽÍŠ · Ale když nahore u pobřeží jsou naleziště zlata.

WILLY PROKURISTA · Jenomže pobřeží je dlouhý.

TROJJEDINÝ MOJŽÍŠ · Jo, tak tam prostě nemůžem.

WILLY PROKURISTA · Jenomže je tam zlato.

TROJJEDINÝ MOJŽÍŠ · Jo, ale pobřeží je moc dlouhý.

PANÍ LEOKADJA BEGBICKOVÁ
se objeví nad jevištěm. Copak to dál nejde?

TROJJEDINÝ MOJŽÍŠ · Ne.

BEGBICKOVÁ · Dobrá, tak zůstanem tady. Mám nápad: když se nemůžem

dostat nahoru, tak holt zůstanem tady dole. Koukněte, všichni, co odtamtud přišli sem dolů, vykládali, že se těm řekám do rozdávání zlata zrovna moc nechce. Je to zatracená práce — a copak my neumíme makat? Ale já ty lidi viděla a povídám vám, že to zlato dostaneme od nich! Z chlapů vyrazíme zlato mnohem snadněji nežli z řek!

Založíme tu proto město ·
A nazveme je Mahagonny
To znamená: město—sít!
Měla by to být asi taková sít
Co se do ní chytají ptáci
Jako pochoutka pro labužníky.
Všude je plno lopoty a dřiny
Ale tady bude samý špás.
Vždyť mužům působí rozkoš
Netrpět a všechno smět.
To je klíč ke zlatu!
Džin a whisky
Děvčata a hoši.
A týden se tu rovná sedmi dnům
bez práce
A veliké tajfuny se až sem nedostanou.
A muži bez hádek
Čekají kouřice až nastane podvečer.
A každý třetí den se tu konají
boxerská utkání
S řevem a drsně, ale vždycky fér.
Zastrčte proto do země tuto udici
a vyvěste na ní
Tenhle cár, aby lodě plující kolem
od zlatonosného pobřeží
Nás mohly spatřit.
Postavte barový pult
Tam pod gumovník:
Tady je střed
Tohoto města
A jmenuje se: „Hotel u bohatce“.

VZESTUP A PÁD MĚSTA MAHAGONNY

Červená vlaječka města Mahagonny stoupá do výše po dlouhé udici.

WILLY A MOJŽÍŠ ·

Ale toto celé Mahagonny

Je jen proto, že na nic není spolehnutí

Ze nikde není klid

A žádná svornost

A že není nic

Čeho by ses mohl chytit.

2

V příštích týdnech rychle vyrůstalo město a usídlili se v něm první „žraloci“

S velkými kufry přichází Jenny a šest děvčat, sednou si na kufry a zpívají

ALABAMASONG:

Oh, show us the way to the next
whisky-bar

Oh, don't ask why, oh, don't ask
why!

For we must find the next
whisky-bar

For if we don't find the next
whisky-bar

I tell you we must die!

Oh moon of Alabama

We now must say good-bye

We've lost our good old mamma

And must have whisky

Oh, you know why.

Oh, show us the way to the next
pretty boy!

Oh, don't ask why, oh, don't ask
why!

For we must find the next pretty boy

For if we don't find the next
pretty boy

I tell you we must die!

Oh, moon of Alabama

We now must say good-bye

We've lost our good old mamma

And must have boys

Oh, you know why.

Oh, show us the way to the next
little dollar!

Oh, don't ask why, oh, don't ask why!
For we must find the next little
dollar

For if we don't find the next little
dollar

I tell you we must die!

Oh, moon of Alabama

We now must say good-bye

We've lost our good old mamma

And must have dollars

Oh, you know why.

Dívky se svými kufry odejdou.

3

Zpráva o založení rajského města dorazí do velikých měst

Projekce ukáže pohled na miliónové město stejně jako fotografie spousty mužů.

MUŽI · Sít kanálů je pod našimi městy
V nich není nic, nad nimi dýmná
clona.

V těch městech jsme se nedočkali
štěstí.

My pomínom rychle, zvolna zmizí
i ona.

Willy Prokurista a Trojjediný Mojžíš přicházejí s plakáty.

WILLY PROKURISTA · Daleko od
shonu světa...

TROJJEDINÝ MOJŽÍŠ · — tam, kdy
nejedí rychlovlaky —

95

WILLY PROKURISTA · ... leží město
Mahagonny, město zlata.

TROJJDINÝ MOJŽÍŠ · Zrovna včera
se tam po vás ptali.

WILLY PROKURISTA · Mnohým
lidem se už dnes život ve velkých
městech nelíbí. S otevřenou náručí
je uvítá Mahagonny, město zlata.

TROJJDINÝ MOJŽÍŠ · Laciné ná-
poje.

WILLY PROKURISTA ·
Ve vašich městech je příliš velký
rámus

Samý nekld, chaos, samé rozbroje
A nic, na co by bylo spolehnutí.

TROJJDINÝ MOJŽÍŠ · Mizérie skrz
naskrz.

WILLY A MOJŽÍŠ ·
Ale když budete pohromadě
S lidmi z Mahagonny
Svět je hned samý šprým
Tabák nádherně voní
A stoupá dým.

Nebe jak pergamen
Život jak sen!
Když San Francisco vzplane
Vše, co je dobré na něm
Bude hned jeden plamen
A lehne popelem.

MUŽI · Síť kanálů je pod našimi městy
V nich není nic, nad nimi dýmná
clona.

V těch městech jsme se nedočkali
štěstí.

My pominem rychle, zvolna zmizí
i ona.

WILLY PROKURISTA · Proto vzhůru
do Mahagonny!

TROJJDINÝ MOJŽÍŠ · Zrovna včera
se tam po vás ptali.

4
V příštích letech táhli nespokojenci
ze všech kontinentů do zlatého města
Mahagonny

ČTYŘI MUŽI — Paul, Jakob, Heinrich,
Josef — přicházejí s kufry ·

Náš směr: Mahagonny!
Tam prý je svěží chlad
Tam dost je koní, masa, žen
Tam můžeš pít i hrát.
Zelenavá
Luno z Alabamy
Začni růst!
Pod košilí jako špek
Máme plno bankovek
Zaplatíme
Za úsměv tvých velkých
Hloupých úst.

Náš směr: Mahagonny!
Už vítr duje z hor.
Tam prý jsou prima saláty
A svět je bez potvor.
Zelenavá
Luno z Alabamy
Začni růst!
Pod košilí jako špek
Máme plno bankovek
Zaplatíme
Za úsměv tvých velkých
Hloupých úst.

Náš směr: Mahagonny!
Vlá vítr do plachet.
I civi-syfilizaci
Tam vyhojí nám hned!
Zelenavá
Luno z Alabamy
Začni růst!
Pod košilí jako špek
Máme plno bankovek

Zaplatíme
Za úsměv tvých velkých
Hloupých úst.
Muži odejdou.

5
Spolu s jinými přišel tehdá do města
Mahagonny i Paul Ackermann a jeho
příběh vám hodláme vyprávět

*Přistaviště v Mahagonny. Čtyři muži stojí
před tabulkou s nápisem „Směr Mahagon-
ny,“ na níž visí centk.*

PAUL · Když člověk vstoupí na cizí břeh
Vždycky je napřed trochu
v rozpacích.

JAKOB · Nevíš ani, kam jít.

HEINRICH · Koho smíš seřvat!

JOSEF · A před kým máš smeknout.

PAUL · To je nevýhoda
Příchodu na cizí břeh.
*Pan Leokadja Begbicková přichází s vel-
kou listinou.*

BEGBICKOVÁ · Ó — pánové
Pěkně vítám doma.
Nahlédne do listiny.
Není tohle pan Paul Ackermann
Proslulý rváč?
Každý večer před spaním
Prý chcete džin s pepřem.

PAUL · Těší mě!

BEGBICKOVÁ · Vdova Begbicková.
Uvítání.

A na počest vašeho příchodu, pane
Jakobe Schmidte
Jsme uhrabali cestičky.

JAKOB · Děkuji vám.

BEGBICKOVÁ · A vy jste pan Merg?

PAUL ho představuje · Heinrich Merg.

BEGBICKOVÁ · A vy pan Josef Lett-
ner?

PAUL rovněž představuje · Joe — zvaný Aljaš-
ský vlk.

BEGBICKOVÁ · Abyste viděli, že vám
vycházíme vstříc, poněkud
Jsme snížili ceny.

Vymění centk.
HEINRICH, JOE · Srdečné díky!
Uvítání.

BEGBICKOVÁ · Nepřejete si být napřed
zaopatření svěžími děvčaty?

TROJJDINÝ MOJŽÍŠ přinese divočí
podobizny a rozestaví je jako obrázky ke
kramářské písni · Pánové, každý muž
nosí v srdci obraz vysněné milé. Co
jednomu připadá kypré, je pro druhé-
ho vychrlé. Tak smělá křivka boků,
to by asi bylo něco pro vás, pane Joe.

JAKOB · Třeba by se hodila pro mě.

JOE · Já ovšem myslel na něco tmavšího.

BEGBICKOVÁ · A vy, pane Mergu?

HEINRICH · Ani se nenamáhejte.

BEGBICKOVÁ · A pan Ackermann?

PAUL · Na obrázky nejsem. Já si musím
sáhnout, a pak vím

Jestli se mé srdce láskou chví.

Vylezte, vy krásky z Mahagonny

Prachy máme, a co máte vy?

JAKOB, HEINRICH, JOE ·
Sedm roků na Aljašce

To jsou prachy, to je mráz

Vylezte, vy krásky z Mahagonny

Prachy na dlaň, nadchnete-li nás.

JENNY A ŠEST DĚVČAT ·

Dobrý den, vy chlapani od Aljašky

Máte prachy, byl tam velký mráz?

PAUL · Dobrý den, vy krásky
z Mahagonny.

JENNY A ŠEST DĚVČAT ·

My jsme ty dívky z Mahagonny

Plaťte, pak dostanete, co nadchne vás.

BEGBICKOVÁ ukazuje na Jenny ·

Tohle je děvče pro vás, pan Schmidte.

Jestli ta nemá boky přímo strhující
Tak vašich padesát dolarů je ždíbec
vlnitého plechu.

JAKOB · Třicet dolarů!
BEGBICKOVÁ *krčí rameny k Jenny* · Třicet dolarů!

JENNY · Prosím, uvažte jen, pane Schmidt
Co za třicet dolarů můžete nakoupit!
Deset punčoch a víc nic.
Jsem z Havany rodem
Moje máma, ta byla bílá
A říkala mi:
„Ach, neprodávej se
Mé dítě, za pár dolarů tak jako já
Hrůza hrůz, jak mě páni zřídili!“
Prosím, uvažte jen, pane Schmidt.

JAKOB · Tedy — dvacet dolarů.
BEGBICKOVÁ · Třicet, milý pane, třicet.

JAKOB · Vyloučeno.

PAUL · Třeba si ji vezmu já. *K Jenny*: Jakpak se jmenuješ?

JENNY · Jenny Smithová z Oklahomy.
Přišla jsem sem před devíti týdny.
Byla jsem ve velkých městech tam dole.

Udělám všechno, co se po mně žádá.
Já už znám ty chlápce z Aljašky,
ty šelmy

Dřeli jak otroci, jak sloni
A zbohatli z toho, zbohatli velmi
Bankovkami dmou se jim kapsy —
a oni

Ted z extravlaků lezou a vidí:
Mahagonny.

Ach, Paule, Paule můj malý
Páni mi na nohy koukali
Ale ty mám jen pro tebe, Paule
Ach, Paule, sedni si na má kolena
malá

Ach, Paule, lásku jsem nikdy
nepoznala

Ach, napij se z mé sklenky, Paule!

PAUL · Dobrá, беру tě.

JENNY · Hlavu vzhůru, Paule!
*Všichni se chtějí zrovna odebrat do města,
tu jim přicházejí vstříc lidé s kufry.*

JOE · Co je to za lidi?

LIDÉ S KUFRY *pádnice kolem* ·
Loď už odplula?
Bohudíky ne! Ještě tam kotví!
Lidé s kufry se řítí k přístavišti.

BEGBICKOVÁ *za nimi nadává* ·
Hlupáci, zabeďněnci! Běží na loď
jak o závod

A přitom mají ještě kapsy plné peněz.
Špatná rasa! Lidi bez humoru!

JAKOB · To je divné, že odcházejí.
Kde je hezky, tam lidé zůstávají.
Jen jestli tu něco nesmrdí.

BEGBICKOVÁ · Ale vy, pánové
Pojďte s námi do Mahagonny.
Vůbec mi nebude vadit
Když cenu whisky ještě jednou snížím.
*Zastrčí před druhou tabulku třetí s cenami
ještě nižšími.*

JOE · Tohle, Mahagonny, co nám tak
vychvalovali

Se zdá tuze laciné, to se mi nelíbí.

HEINRICH ·
Všechno mi připadá příliš drahé.

JAKOB · A ty, Paule, myslíš, že to tam
bude dobré?

PAUL · Kde jsme my, je to vždycky dobré.

JENNY · Ach, Paule, sedni si na má kolena
malá.

ŠEST DĚVČAT · Ach, Paule, sedni si na
má kolena malá.

JENNY A ŠEST DĚVČAT ·
Ach, Paule, lásku jsem nikdy
nepoznala.

Ach, napij se z mé sklenky, Paule!

JENNY, ŠEST DĚVČAT, BEGBICKOVÁ,
PAUL, JAKOB, HEINRICH,

JOE · Tady jsou ti chlápce z Aljašky, ty šelmy.

JENNY A ŠEST DĚVČAT ·
Dřeli jak otroci, jak sloni.

PAUL, JAKOB, HEINRICH, JOE ·
A zbohatli z toho, zbohatli velmi.

JENNY A ŠEST DĚVČAT ·
Bankovkami dmou se jim kapsy
— a oni

Ted z extravlaků lezou a vidí:
Mahagonny.

Všichni odcházejí do Mahagonny.

6

Katechismus

*Plán města Mahagonny. Paul a Jenny
v chůzi.*

JENNY · Naučila jsem se, když se seznámím
s nějakým pánem, poptat se po
jeho zvyklostech. Povězte mi tedy,
jakou si mě přejete.

PAUL · Líbíte se mi, jaká jste. Kdybyste mi
tykala, uvěřil bych, že se líbím i já
vám.

JENNY · Prosím, Paule. A teď řekni, jak
bych se měla česat. Do čela nebo
dozadu?

PAUL · To by mohlo být různé, jak kdy.

JENNY · Ale co s prádlem, příteli? Mám
nosit pod sukní prádlo nebo mám
chodit bez prádla?

PAUL · Bez prádla.

JENNY · Jak chcete, Paule.

PAUL · A vaše přání?

JENNY · O tom mluvit by asi bylo před-
časné.

7

Všechny velké akce mají své krize

*Projekce ukáže statistiku zločinů a oběhu
peněz v Mahagonny.*

*Sedm rozličných centků. V „Hotelu u bo-
hatce“ sedí u barového pultu Willy Proku-
rista a Trojjediný Mojžíš. Vpadne dovnitř
bílá nalíčená Begbicková.*

BEGBICKOVÁ · Willy a Mojžíši! Willy
a Mojžíši, viděli jste, že lidi zase od-
jíždějí? Jsou už dole u přístavu. Viděla
jsem je.

WILLY PROKURISTA · Co by je tu
taky mělo držet? Pár hospod a hroma-
da ticha...

TROJJEDINÝ MOJŽÍŠ · A co to je
vůbec za chlapy! Chytnou rybu a jsou
šťastní! Sedí kouřice před domem
a jsou spokojení...

BEGBICKOVÁ, WILLY, MOJŽÍŠ ·
Ach, z tohohle Mahagonny
Obchod není prázdný.

BEGBICKOVÁ · Dneska stojí whisky
dvanáct dolarů.

WILLY PROKURISTA · Zítرا klesne
určitě na osm.

TROJJEDINÝ MOJŽÍŠ · A nikdy už
nepůjde nahoru!

BEGBICKOVÁ, WILLY, MOJŽÍŠ ·
Ach, z tohohle Mahagonny
Obchod není prázdný.

BEGBICKOVÁ · Nevím, co mám dělat!
Všichni po mně něco chtějí, a já už ne-
mám pranic. Co jim mám dát, aby tu
zůstali a nechali mě žít?

BEGBICKOVÁ, WILLY, MOJŽÍŠ ·
Ach, z tohohle Mahagonny
Obchod není prázdný.

BEGBICKOVÁ ·

Také já jsem kdysi stála opřena o zed
S mužským

A vyměňovali jsme si
Slůvka lásky
Ale prachy jsou pryč
A s nimi zmizel i chtíč.

WILLY, MOJŽÍŠ · Prachy probouzejí
smysly — prachy probouzejí smysly.

BEGBICKOVÁ · Před devatenácti lety
mi začalo to trápení a z existenčních
bojů jsem vyšla jak ruina. Tohle byl
můj poslední velký plán: Město—sít
— Mahagonny. Ale do sítě se nic
nechytlo...

BEGBICKOVÁ, WILLY, MOJŽÍŠ ·

Ach, z tohoto Mahagonny
Obchod není pražádný.

BEGBICKOVÁ ·

I vrátíme se tedy zpátky
Zas budeme projíždět tisíci městy
Zas budeme počítat těch devatenáct
roků.

Zabalte kufry!
Vracíme se.

WILLY PROKURISTA · Ano, vdovo
Begbicková! Zajisté, vdovo Begbicko-
vá, už tam na tebe čekají! *Předčítá z no-
vin:* Do Pensacoly přijel oddíl jízdní
policie stíhající ženu jménem Leokad-
ja Begbicková. Policisté započali s dů-
kladnou prohlídkou všech domů a jeli
potom dále...

BEGBICKOVÁ · Och! Teď už nás ne-
zachrání nic.

WILLY, MOJŽÍŠ ·

Jo, vdovo Begbicková
S bezprávím je to koneckonců přece
jen marné

A kdo si začal s neřestností
Ten nezestárne!

BEGBICKOVÁ · Jo — mít tak prachy!
Kdybychom byli nadělali prachy
V tomhle Městě—síti, které nenasytí
Pak by mohla policie klidně přijít!

Ale nepřijeli přece jen nějací noví
dneska?

Vypadali, jako by měli prachy.
Třeba nám svoje prachy dají.

8

Všichni upřímně hledající budou
zklamáni

*Přistaviště u Mahagonny. Od města při-
chází — tak jako předtím lidé s kufry —
nyní Paul. Jeho druzi se ho snaží zastavit.*

JAKOB · Paule, pročpak odtud utkáš?

PAUL · Jo — a co by mě tu mělo držet?

HEINRICH · A pročpak se takhle tváříš?

PAUL · Protože jsem musel shlédnout
Tabulku s nápisem:
„Zakázáno.“

JOE · Nemáš gin a lacinou whisky?

PAUL · Lacinou příliš!

HEINRICH · A klid a soulad?

PAUL · Přespříliš klidu!

JAKOB · Zamaneš-li si pojist rybu
Můžeš si ji ulovit.

PAUL · To mě šťastným neudělá.

JOE · Člověk kouří.

PAUL · Kouří.

HEINRICH · Člověk si pospí.

PAUL · Pospí.

JAKOB · Člověk si zaplave.

PAUL *se po něm opíčí* ·

Člověk si utrhne banán!

JOE · Člověk kouká na vodu.

Paul už jen pokrčt rameny.

HEINRICH · Člověk zapomíná.

PAUL · Něco však chybí.

JAKOB, HEINRICH, JOE ·

Krásné, když den se nachýlil a již se
připozdívá

A nádherné ty intimní rozhovory
mužů s muži!

PAUL · Něco však chybí.
JAKOB, HEINRICH, JOE ·

Krásný je klid a mír
A blažený je soulad.

PAUL · Něco však chybí.

JAKOB, HEINRICH, JOE ·

Nádherný je prostý život
A ničemu se nevyrovná velikost
přírody.

PAUL · Něco však chybí.

Sežeru svůj klobouk asi

A budu syt — ta legrace.

Proč by člověk nemohl sežrat svůj
klobouk i s vlasy

Když je jinak bez práce?

Prožili jste si koktejlový rej

Celou noc koukali jste
na měsíc

Už zavřeli vám bar, bar
v Mandelay

A pořád ještě nestalo se nic.

Ó chlapani, pořád ještě nestalo
se nic!

Měl bych asi jet do Georgie

Nějaké město hledat si.

Proč by člověk nemohl jet třeba
do Georgie

Když nemá co na práci?

Prožili jste si koktejlový rej
Celou noc koukali jste

na měsíc

Už zavřeli vám bar, bar
v Mandelay

A pořád ještě nestalo se nic.

Ó, chlapani, pořád ještě nestalo
se nic!

JAKOB, HEINRICH, JOE ·

Rozvahu, Paule, rozvahu!

Tohle je bar v Mandelay!

JOE · Paul chce sežrat svůj klobouk.

HEINRICH · Pročpak chceš sežrat svůj
klobouk?

JAKOB, HEINRICH, JOE ·

Paule, ty chlape bláznivá!

JAKOB · Paule, tohle se přece nedělá!

JAKOB, HEINRICH, JOE ·

Paule, jen ne tak hr!

Nebo tě pověsíme na klandr!

Všichni tři hvouce:

Seřezem tě jak prase

Pak z tebe bude zase

Člověk!

PAUL *klidně* · Ale chlapani, vždyť já vůbec
nechci být člověk.

JOE · Tak, teď ses vymluvil a pošpacíruješ
zas pěkně zpátky do Mahagonny.

Odvádějí ho zpátky do města.

9

*Před „Hotelem u bohatce“ pod klenbou
oblohy sedí kouřice, houpající se a pijíce
muži z Mahagonny, mezi nimi naši čtyři
přátelé. Poslouchají hudbu a dívají se
zasněně na bílý oblak, který táhne zleva
doprava po nebi, poté opět naopak a tak dál.
Kolem nich jsou plakáty s nápisy: „Setřte
laskavě moje židle“, „Nedělejte kravál“,
„Vystřihajte se neslušných písní“.*

PAUL · Hluboko v zasněžených lesích Al-
jašky

Jsem v družné pohodě s třemi
kamarády

Kácel stromy a vlácel je k řekám

Jedl syrové maso a shromažďoval
peníze.

Sedm roků jsem potřeboval

Než jsem se dostal až sem.

V chatrči u řeky v sedmi krutých
zimách

Vřezávali jsme nožem do stolu své kletby.
Domlouvali jsme se o tom, kam půjdeme
Kam půjdeme, až budeme mít dost peněz.
Všechno, všechno jsem snášel
Abych se dostal až sem.

Když ten čas minul, zastrčili jsme peníze
A ze všech měst si zvolili město Mahagonny
A bez prodlení
Nejkratší cestou jsme sem dorazili
Abychom spatřili tohleto.
Nic horšího neexistovalo
A nic hloupějšího nám nenapadlo
Nežli se dostat až sem.

Vyskočí. Jo, co vás to napadá? To přece s náma nemůžete dělat! To jste na špatné adrese. *Vystřelí zásobník svého revolveru.* Vylez ven, ty couro, co vše zapovídá! Tady je Paul Ackermann z Aljašky, a tomu se tu nelíbí!

BEGBICKOVÁ *se vyřítí z domu.*

Co se ti tu nelíbí?

PAUL · Ten tvůj hovnínec!

BEGBICKOVÁ · Rozumím pořád hovnínec! Řekl jste

Hovnínec?

PAUL · Jo, to jsem řekl já, Paul Ackermann.

Oblak se zachvěje a rychle zmizí.

PAUL · Sedm roků, sedm roků jsem kácel stromy.

ŠEST DĚVČAT, JAKOB, HEINRICH, JOE · Kácel, kácel stromy.

JAKOB · Tiše, tiše, Paule!

PAUL · A voda měla jen čtyři stupně.

ŠEST DĚVČAT, JAKOB, HEIN-

RICH, JOE ·

Voda měla jen čtyři stupně.

PAUL · Všechno jsem snášel, všechno, abych se dostal až sem

Ale nelíbí se mi tady

Protože se tu nic neděje!

JENNY · Milý Paule, milý Paule

Poslechni nás a nech nůž v kapse.

PAUL · Držte mě!

JAKOB, HEINRICH, JOE ·

Poslechni nás a nech nůž v kapse.

JENNY · Milý Paule, pojď s námi a buď džentlmen.

PAUL · Držte mě!

JAKOB, HEINRICH, JOE ·

Pojď s námi a buď džentlmen.

PAUL · Sedm roků stromy kácel

Sedm roků trpět mrazem

Vše jsem musel snášet

A teď tady tohleto!

BEGBICKOVÁ, WILLY, MOJŽÍŠ ·

Máš tu klid a svornost, whisky, dívky.

PAUL · Klid a svornost, whisky, dívky!

JENNY, JAKOB, HEINRICH, JOE ·

Necháš ten nůž v kapse!

CHÓR · Klid a mír!

BEGBICKOVÁ, WILLY, MOJŽÍŠ ·

Můžeš spát a kouřit, plavat, rybařit!

PAUL · Spát a kouřit, plavat, rybařit!

JENNY, ŠEST DĚVČAT, JAKOB,

HEINRICH, JOE ·

Paule, nech nůž v kapse! Paule, nech

nůž v kapse!

CHÓR · Klid a mír!

BEGBICKOVÁ, WILLY, MOJŽÍŠ ·

To jsou ti chlapi z Aljašky

To jsou ti chlapi z Aljašky.

PAUL · Držte mě, jinak se stane neštěstí!

Držte, držte mě!

CHÓR · To jsou ti chlapi z Aljašky, ty

šelmy

Dřeli jak otroci, jak sloni

A zbohatli z toho! Zbohatli velmi.
BEGBICKOVÁ, WILLY, MOJŽÍŠ ·
Ti hlupáci měli zůstat na Aljašce
navěky, ruší nám jen náš klid a naši
svornost. Vyhodte ho přece, vyhodte
ho!

PAUL · Držte mě, jinak se stane neštěstí

Protože tady chcípl pes!

Protože tady chcípl pes!

Stojí na jednom ze stolů.

Ach, v tom vašem slavném

Mahagonny

Člověk nebude šťastný nikdy

Protože je tu příliš moc klidu

A příliš moc svornosti

A příliš moc věcí

Jimiž se nutno řídit.

Světla zhasnou. Všichni zůstanou ve tmě stát na jevišti.

10

Na tabulích pozadí se objeví obrovský nápis: „TAJFUN!“, pak druhý: „HURIKÁN SE BLÍŽÍ K MAHAGONNY“.

VŠICHNI · Ó hrůzná události
Město radosti bude v ruinách.
Nad horami čhají hurikány
A smrt už vystupuje z vod.
Ó hrůzná události
Ó krutý osude!

Kde je zeď, která mě skryje?

Kde je sluj, která mě přijme?

Ó hrůzná události

Ó krutý osude!

11

V této noci děsu našel prostý drvoš-
těp jménem Paul Ackermann zákony
lidského štěstí

Noc hurikánu. Opření o zeď sedí na zemi Jenny, Begbicková, Paul, Jakob, Heinrich a Joe. Všichni jsou zoufalí, jen Paul se směje. Z pozadí je slyšet hlasy průvodů, které táhnou za zdí.

MUŽI Z MAHAGONNY *mimo jeviště* ·

Držte se zpřímá a nižádný strach

I když pozemské světlo zhasne

v tmách

Jen nezoufejte, páni

A žádné naříkání —

Nic dosud není v ruinách!

JENNY *tiše a smutně* ·

Oh, moon of Alabama

We now must say good-bye

We've lost our good old mamma

And must have whisky

Oh, you know why.

JAKOB · Ať kamkoli jdeš

Nepomůže to.

Ať kdekoli jsi

Neunikneš.

Nejlíp bude

Když zůstaneš sedět

A budeš čekat

Na konec.

MUŽI Z MAHAGONNY *mimo jeviště* ·

Držte se zpřímá a nižádný strach

I když pozemské světlo zhasne

v tmách

Jen nezoufejte, páni

A žádné naříkání —

Nic dosud není v ruinách!

Paul se směje.

BEGBICKOVÁ *Paulovi* · Proč se směješ?

VZESTUP A PÁD MĚSTA MAHAGONNY

103

PAUL · Vidíš, to je svět:
Klid a svornost neexistují
Ale hurikány existují
A tajfuny, když hurikán nestačí.
A zrovna takový je člověk:
Musí rozbořit, co tu je.
K čemu je potom hurikán
A jakýpak strach je z tajfunu
Ve srovnání s člověkem, když se
chce povyrazit?
Z dálky: Držte se zpřítma... a tak dál.

JAKOB · Tiše, Paule!

HEINRICH · Sedni si, kuř a zapomeň!

PAUL · Nač stavět věže jako Himálaj
Když nedají se převrhnout
Zástupům na posměch?
Co rovné je, musí se zkroutit
A co se tyčí, musí se změnit v prach.
Nepotřebujem hurikán
A tajfun také ne
Neboť tu hrůzu, kterou vyvolá
Vyvolat sami můžeme.
Z dálky: Držte se zpřítma... a tak dál.

BEGBICKOVÁ · Zlý je hurikán

Tajfun je horší
Nejhorší však je člověk.

PAUL *Begbickové* · Vidíš, pořídila sis tabulky
A napsala na ně:
Tohle je zakázáno
A tohleto nesmíš.
A žádné štěstí nevzešlo.
Zde, kamarádi, je tabulka
Na které stojí: Zpívat dnes v noci
veselé písně

Je zakázáno.
Ale ještě než uhodí druhá hodina
Budu já, Paul Ackermann
Zpívat veselé písně
Abyste viděli
Že nic není zakázáno!

JAKOB · Nepotřebujem hurikán
A tajfun také ne

Neboť tu hrůzu, kterou vyvolá
Vyvolat sami můžeme.
JENNY · Uklidni se, Paule! Co to mluvíš?
Pojď se mnou ven a pomiluj mě.
PAUL · Ne, teď budu mluvit já.

Odolejte svodu!
Není žádné vzkříšení
Nevěřte na náhodu
Už noc vám čerí vodu
A v den se nezmění.

Odolejte klamu
Že to nic není: Žít.
Jen krmte svoji tlamu!
Až vykopou vám jámu
Nebude se vám chtít!

Odolejte zdání
Že čas neřekne: Stop!
Červi nic nevyžvaní
Život je velké vzplání
A náhle zeje hrob.

Odvrzte pokušení
Dřít a dřít bez hranic!
Na strach už času není!
Budete pokoseni
A nezbude už nic.

Předstoupí na rampu.

Můžeš-li něco
Dostat za peníze
Tak si ty peníze vem.
Jde-li kolem někdo, kdo má peníze
Prašti ho po hlavě a jeho peníze si
vem:
Všecko smíš!

Chceš-li bydlet v nějakém domě
Vstup do toho domu

A lehni si do postele.
Když vejde paní domu, vezmi ji
k sobě
Když se však prolomí střecha, jdi
 pryč!
Všecko smíš!

Je-li nějaká myšlenka
Kterou neznáš
Mysli si tu myšlenku.
Stojí-li peníze, chce-li tvůj dům:
Mysli si ji! Mysli si ji!
Všecko smíš!

V zájmu pořádku
V prospěch státu
Pro budoucnost lidstva
Pro svoje vlastní zdraví
Všecko smíš!

*Všichni povstali, smekli, Paul se vrátil do-
zadu a přijímá blahopřání.*

MUŽI Z MAHAGONNY *venku* ·

Jen nezuřte, páni
A žádné nařikání —
Nic dosud není v ruinách!

BEGBICKOVÁ *přivolává pokynem Paula*
a jde s ním do kouta · Ty si tedy mys-
líš, že bylo špatné, když jsem něco za-
kazovala?!

PAUL · Ano, protože já, jenž jsem veselý,
raději rozbiju tvoje tabulky a tvoje
zákony, a tvoje zdi se musí zhroutit.
Jak to dělá hurikán, tak to dělám i já.
Dostaneš za to peníze. Tumáš.

BEGBICKOVÁ *ke všem* ·
I dělejte, co libo vám
Brzy to tajfun provede
Blíží se k nám už hurikán
A proto smí se vše.

PAUL, JAKOB, HEINRICH, JOE ·
Jak by se blížil hurikán

Tak chceme pořád žít
Chcem dělat jen, co libo nám
Orkán tu může každou chvíli být.
Den co den
Chce-li jen
Může nám život vzít.
Willy Prokurista a Trojčlenný Mojžíš se
rozčileně přitití.

WILLY A MOJŽÍŠ · V ruinách je
Pensacola!

V ruinách je Pensacola!
A svou cestou jde hurikán
Ve směru Mahagonny!

BEGBICKOVÁ *triumfálně se chechtajíc* ·

Pensacola!
Pensacola!
Vyhlazen je oddíl policie
A hynou spravedliví i nespravedliví.
Po všech je veta.

PAUL · Proto vás vyzývám:

Dělejte tuto noc vše, co je zapovězeno.
Až přijde hurikán, udělá to také tak!
Zpívejte například, protože je to
zapovězeno.

MUŽI Z MAHAGONNY *docela blízko*
za zdi ·

Jen klid, jen klid, jen klid.

PAUL SPOLU S JENNY A JOEM ·

I zpívejte s námi
Zpívejte s námi veselé písně
Protože je to zakázáno
Zpívejte s námi!
Paul skočí na zed.

PAUL · Jak postel sis ustlal, tak ležíš
Ať méně či víc přikrytý
A kopá-li někdo, jsem já to.
A je-li kdo kopán, tak jseš to ty.

Světla zhasnou. Na tabulích pozadí je vidět
už jen zeměpisnou kresbu, na ní je šipka,
která se blíží zvolna k Mahagonny a nazna-
čuje cestu hurikánu.

CHÓR z dálky · Držte se zpríma! A nižád-
ný strach!

12

*V sinalém světle čekají na silnici před Ma-
hagony děvčata a muži. Tabule v pozadí
ukazují opět šipku jako na konci jedenácté
scény, jak se zvolna blíží k Mahagonny.
Amplión hlásí v intervalech během or-
chestrálních mezíher: Rychlostí 120 mil
za hodinu pohybuje se hurikán směrem
k městu Atsena.*

*Druhé hlášení z ampliónu:
Města Atsena srovnáno se zemí. Žádné
zprávy. Spojení přerušeno.*

*Třetí hlášení z ampliónu:
Rychlost hurikánu stoupá, pohybuje se
v přímém směru na Mahagonny.
Telegrafické spojení s Mahagonny přeru-
šeno.
V Pensacole 11 000 mrtvých.*

*Všichni ztrájej plni zděšení na šipku. Mi-
nutu před Mahagonny se šipka náhle zasta-
ví. Ticho jak v hrobě. Pak se šipka rychlým
půlkruhem vyhne městu Mahagonny a běží
dál. Amplión:
Hurikán se obloukem vyhnul městu Maha-
gonny a pokračuje svou cestou.*

CHÓR, DĚVČATA, MUŽI ·

Ó zázračné řešení!
Město radosti zůstalo uchráněno.
Hurikány je minuly ve velké výši
A smrt se navrátila do vod.
Ó zázračné řešení!

OD NYNĚJŠKA SE STALA HES-
LEM LIDÍ Z MAHAGONNY SLO-
VA „VŠECKO SMÍŠ“, JAK SE
JIM NAUČILI V NOCI HRŮZY.

13
Konjunktura v Mahagonny zhruba
rok po velkém hurikánu

Muži předstoupí na rampu a zpívají.
CHÓR · Na prvním místě stojí žraní
Potom sexuální slast
Na třetím místě boxování
Za čtvrté pak taky chlast.
A hlavně všici vězte hned
Že tady všechno smíte smět.

*Muži se vrátí na jeviště a účastní se aktů.
Na tabulích v pozadí stojí obrovitými pís-
meny slovo „JÍST“. U jednotlivých stolů
sedí vždy jediný muž, před ním hora jídla.
I Paul je u toho. Jakob, zvaný nyní Vele-
žrout, sedí u stolu uprostřed a jí bez přestá-
ní. Bokem dva hudebníci.*

JAKOB VELEŽROUT ·

Dvě telátka mám už teď v břiše
Teď přijde na řadu vůl
Všeho je jen půl, všeho je jen půl
Pozřel bych sám sebe tiše.

PAUL A JAKOB ·

Bratře, vid, že je to blaženost?
Jen se s ničím nepárat!

NĚKTERÍ Z MUŽŮ · Pane Schmidt!

Tlustý jste dost:

Určitě, určitě máte hlad.

JAKOB VELEŽROUT ·

Bratři, bratři, ejhle, jak jím
Jaká to krása krás!
Klid jen mám, když všechno sním
Ale hned chci zas, ale hned chci zas.
Bratři... ještě jíst...

Svalt se mrtev.

MUŽI *za ním v půlkruhu, smeknuvše*
Ejhle, Schmidt už je v Pánu!
Ejhle, blažený výraz má
Ejhle, hladový výraz má
Štěstí čteme z jeho tváře!
Cpal se bez přestání
Bez bázně a hany
Ó veliký muž!
Muži si opět nasadí klobouky.
MUŽI *přecházejíce podél rampy*
Potom sexuální slast.

14

*Na tabulích pozadí stojí obrovskými písme-
ny slovo „MILOVAT“. Na podestě
je postaven jednoduchý pokoj. Uprostřed
něho sedí Begbicková, vlevo dívka, vpravo
muž. Pod podestou stojí špaltr mužů z Ma-
hagonny. V pozadí hudba.*

BEGBICKOVÁ se obrací na muže vedle ní ·

Vyplivni žvejkačku.
Umyj si napřed ruce.
A nehurtuj na ni
Promluv s ní pár slůvek.

MUŽI *aniž vzhlednou* ·

Vyplivni žvejkačku.
Umyj si napřed ruce.
A nehurtuj na ni
Promluv s ní pár slůvek.
Pokoj se zvolna zatemní.

Pohyb, hoši, héj!
Zazpívejte song o Mandelay:
Láska přece není s časem spjata
Ať už jste venku, hoši, natotata.
Věčně neplane nad tebou měsíc,
Mandelay!

*V pokoji se opět rozjasnilo. Mužova židle
je nyní prázdná. Begbicková se obrací na
dívku.*

BEGBICKOVÁ ·

Prachy k probuzení smyslů ne-
stačí.

MUŽI *aniž vzhledli* ·

Prachy k probuzení smyslů ne-
stačí.

Pokoj se opět zatemní.

Pohyb, hoši, héj!

Zazpívejte song o Mandelay:
Láska přece není s časem spjata
Ať už jste venku, hoši, natotata.
Věčně neplane nad tebou měsíc,
Mandelay!

*Pokoj se opět rozjasní. Jiný muž vstoupí
do pokoje, pověsí klobouk na zeď a sedne
si na prázdnou židli. Pokoj se opět zvolna
zatemní.*

MUŽI · Věčně neplane nad tebou měsíc,
Mandelay!

*Když se opět rozjasní, sedí Paul a Jenny
v jistém odstupu na dvou židlích vedle sebe.
On kouří, ona se líčí.*

JENNY · Hle: jeřábi jak velké ladné střely!

PAUL · Oblaka jako by jim byla stínem

JENNY · Už s nimi táhla, dřív než odletěli

PAUL · Z jednoho žití v živobytí jiné

JENNY · Ve stejné výšce, v rytmu téže
chvilě

OBA · Jako když voda vedle vody plyne.

JENNY · S oblakem aby jeřáb nebe sdílel

To krásné nebe, jímž je samodruhý

PAUL · Aby tu žádný neprodléval déle

JENNY · A aby každý viděl, jak ten druhý

Se houpe ve větru, jež oba cítí

Kdo — vlastně ležice — teď spolu

plují

PAUL · V Nic ať se vítr s nimi třeba zřítí

Dokud se sami sobě neroztrátí

JENNY · Zůstanou netknuti jak v modré sluji

PAUL · A lze je zahnat ze všech míst a trati

Kde duní rány, kde se čerti žení.

JENNY · Tak pod sluncem i pod lunou jsou spjati

A letí zcela v sebe pohroužení.

PAUL · Kam, kampak?

JENNY · Nikam.

PAUL · Před kým?

JENNY · Předě všemi.

PAUL · Ptáte se, jak už dlouho jsou tak spolu?

JENNY · Nedlouho.

PAUL · A kdy rozejdou se?

JENNY · Brzy.

OBA · Milence láska nikdy neomrzí.

Podél rampy táhnou muži.

MUŽI · Na prvním místě stojí zraní

Potom sexuální slast

Na třetím místě boxování

Za čtvrté pak taky chlast.

A hlavně všici vězte hned

Že tady všechno smíte smět.

(Máte-li prachy.)

15

Muži se vracejí na jeviště, kde před pozadím, na němž stojí slovo „ZÁPASIT“, se staví boxring. Na vedlejší tribunce hraje dechovka.

JOE stojí na židli · Veliký boxmatch, pánové a dámy

Bude tu nyní a skončí pouze knokautem.

Nastoupí Trojjediný Mojžíš, všeobecně známý

Proti mně, Aljašskému vlkovi, jenž rovněž znám je všem.

WILLY PROKURISTA ·

Co? Bít se s Mojžíšem? To nejsou obyčejné boje

Človče! Seber se a odjeď raději!

Tohle, u čerta, není soutěž, to je

Čistočistá vražda, vzdej se všech nadějí!

JOE · Prozatím jsem ještě neumřel, ba ne A všechny peníze na Aljašce vydělané

Sázím dnes beze zbytku — na sebe!

A prosím, aby neváhali přisadit si

Ti, kdo mě cení už od dětství. Všici!

Heinrichu, spoléhám především na tebe!

Kdo dává přednost hlavě před

pěstěmi

Chytrosti před hrubostí a lsti před silou

Každý rozumný člověk vsadí v této zemi

Své peníze na Aljašského vlka jménem Joe.

MUŽI · Kdo dává přednost hlavě před

pěstěmi

Chytrosti před hrubostí a lsti před silou

Každý rozumný člověk vsadí v této zemi

Své peníze na Aljašského vlka jménem Joe.

Joe přistoupil k Heinrichovi.

HEINRICH ·

Joe, jsi mi lidsky blízký velmi

Ale jak jsem spatřil tamtoho zabijáka

Tak už mě poněkud méně láká

Tolik peněz hodit do chřtánu té

šelmy.

Joe jde k Paulovi.

PAUL · Joe, já si tě vždycky vážil tuze

Od kolébky až ke hřbitovním tmám

I sázím dnes na tebe —

— a po zásluze —

Všecko, co u sebe mám.

JOE · Paule, já se tu rozbřečím —

Vzpomínka na Aljašku mi v srdci buší

Sedmero zim a hrůzné časy chladu

A my dva tam kácíme stromy do

úpadu.

PAUL · Joe, starý kamaráde, s největší

Radostí bych ti dal vše, co mám

v duši:

Sedmero zim a hrůzné časy chladu

A my dva tam kácíme stromy do

úpadu.

Aljaško, já se tu rozbřečím

Vzpomínka na tebe, Joe, mi v srdci

buší.

JOE · Přisámbůh, tvé peníze jsou v bezpečí

Raději vypustím duši.

Boxring je mezitím postaven. Vstupuje do

něho Trojjediný Mojžíš.

MUŽI · Ať žije Trojjediný Mojžíš! Sláva

mu!

Ahoj, Mojžíši! Rozfaširuj ho jak síto!

ZENSKÝ HLAS · To by byla vražda!

MOJŽÍŠ · Je mi líto.

MUŽI · Vyřídí ho jedna přes tlamu!

SOUDCE představuje oba soupeře ·

Trojediný Mojžíš sto kilogramů

Aljašský vlk osmdesát pět.

MUŽ volá · Natříská mu!

Poslední přípravy k boji.

PAUL dole · Haló, Joe!

JOE zdraví z ringu · Paule, haló!

PAUL · Nespolkni zub!

JOE · To by tak hrálo!

Boj začíná.

MUŽI mluví střídavě ·

Do toho! Podfuk!

Blbost! Dostává do těla!

Pozor! Ne tak zbrkle! Pod pás!

Nedržet!

Ta sedla! Nevadí! Má vejpůl ret!

Do něho, Joe! Nádhera! Je zmátořený docela!

Trojediný Mojžíš a Joe boxují do taktu.

Mojžíši, už je na maděru!

Fašírku z něho nadělej!

Uspi ho, Mojžíši!

Pořádně zabrat mu dej!

Joe klesne k zemi.

SOUDCE · Ten muž je mrtev.

Obrovský, dlouhotrvající smích. Dav se rozchází.

MUŽI na odchodu ·

K.o. je k.o. Zaslouží to.

SOUDCE · Vítězí Trojjediný Mojžíš.

MOJŽÍŠ · Je mi líto.

Odejde.

HEINRICH Paulovi, jsou sami v ringu ·

Já to říkal

Je teď k.o.

PAUL tiše · Haló, Joe!

Vpředu táhnou muži podél rampy.

MUŽI · Na prvním místě stojí zraní

Potom sexuální slast

Na třetím místě boxování

Za čtvrté pak taky chlast.

A hlavně všici vězte hned

Že tady všechno smíte smět.

16

Muži jsou opět na jevišti. Na tabulích v pozadí stojí velikými písmeny: „CHLASETAT.“ Muži si sednou, dají nohy na stůl a pijí. V popředí hrají Paul, Jenny a Heinrich kulečnick.

PAUL · Pojdte, zvu vás, přátelé

Pojďte se mnou pít

Poznali jste, že snadné je

Ze světa jak Joe odejít.

Vdovo Begbicková, jednu rundu

pro pány!

MUŽI · Bravo, Paule! Proč by ne?
Dobré chutnání!

Kdo chtěl v Mahagonny žít
Vydal denně pět dolar.
Když tam ale nechtěl shnit
Potřeboval něco navíc.
Každý skončil tehda totiž
Tam v baru, aby něco nepropás.
A prohrál — ó jaká potíž —
Ale byl to aspoň špás.

Na vodách
Na horách
Lidi velehbitě lidi vysvlékají z kůže
Proto všici, co jsou tady
Kůži prodali by rádi
Neboť kůže kdykoli se dolarem
vyvážit může.

PAUL · Vdovo Begbicková, ještě jednu
rundu pro pány!

MUŽI · Bravo, Paule! Sem s tou whisky!
Dobré chutnání!

Na vodách
Na horách
Proto celé spousty čerstvé kůže
prasknou na to.
Pořád máte svoje roupy?
Kdo to zaplatí, vy hloupí?
Neboť kůže, ty jsou levné, whisky
řádne drahá zato.

Kdo chtěl v Mahagonny žít
Vydal denně pět dolar.
Když tam ale nechtěl shnit
Potřeboval něco navíc.
Každý skončil tehda totiž
Tam v baru, aby něco nepropás.
A prohrál — ó jaká potíž —
Ale byl to aspoň špás.

BEGBICKOVÁ · A teď zaplatíme,
pánové!

PAUL *tiše k Jenny* ·
Jenny, pojď do mého náručí!
Nemám už ani vindru a za nic
neručím.

Nejlíp, když vezmeme roha
To je úplně jedno, kam vkročí naše
noha!

Hlasitě ke všem, s gestem na kulečnick:
Pánové, vstupme na tento skvělý
prám

Snadno na něm přeplujeme oceán!

Opět tiše:

Buď pořád vedle mne, Jenny
Neboť vše se houpe jak při
zemětřesení

A také ty, Heinrichu, buď pořád
se mnou

Neboť se opět chystám na Aljašku:
Tohleto město mi nevoní.

Nahlas:

Ještě dnes v noci vyplují na Aljašku.
*Všichni vybudovali z kulečnicku, záclonové
tyče a podobných věcí „loď“, na níž pak
vstoupí Paul, Heinrich a Jenny. Chovají se
na kulečnicku „po námořnicku“.*

PAUL · Kořalka proudem teče do záchodu
Růžové rolety stáhnuty v tmě
Vykouřen tabák a je konec hodů
Ve směru Aljaška teď plujeme.

Muži sedí dole a baví se tímto výstupem.

MUŽI · Haló, Paule, jsi veliký navigátor!
Jak umí to s plachtou, jak umí plout!
Svlékni se, Jenny, žár pad na ekvátor!
Heinrichu, drž si klobouk, blíží se
Golfský proud!

JENNY · Ó Bože, neženě se tamhle tajfun?

MUŽI *slavnostně jako pěvecké sdružení* ·
Hle, jak zlověstnou černí
Se zatahuje obloha!
Muži předstírají hvězdám a vytím vichřici.

JENNY, PAUL *hulákajíce* ·
Loď není žádné kanape!
Noc je zlá a moře do nebe se cpe
A loď se zmitá a noc je beze hvězd
Z nás tři jich mořskou nemoc má
šest.

MUŽI · Jak černé je nebe.
Hle, jak zlověstnou černí,...

JENNY *bojácně se držíc stožáru* ·
Nejlíp bude, když si zapíváme „Noc
je zlá“, abychom neztratili odvahu.

HEINRICH · „Noc je zlá“ je výborné,
když člověk ztrácí odvahu.

PAUL · Pro všechny případy si hned
zapíváme.

JENNY, PEUL, HEINRICH ·
„Noc je zlá a moře vzdouvá se
Loď zmužile se bije dnes.
Slyšte, jak příšerně zvoní
Najedem asi na útes!“

JENNY · Plujte rychleji a velice opatrně.
Rozhodně ne proti větru a nezkoušejte
žádné novinky.

MUŽI · Slyšte
Slyšte, jak vítr hučí v ráhnovi!
Vizte
Vizte, jak zlověstně se zatahuje
obloha!

HEINRICH · Když bouře bude ještě
prudčí, nemáme se přivázat ke stožáru?

PAUL · Ne. To černé tam, přátelé
To jsou lesy na Aljašce.

Vystupte nyní
Můžete být klidní.

Vystoupí a zvolá:
Haló, je tohle Aljaška?

TROJJEDINÝ MOJŽÍŠ *se vynoří vedle
něho* ·

Naval prachy za to pít!

PAUL *hluboce zklamán* ·
Och, je to Mahagonny!
Muži se sklenkami přicházejí dopředu.

MUŽI · Paule, tys častoval nás pitím
řádne

Proto zůstaneš naživu každopádně.
Vybral sis nás přímo neomylně
A krmil a napájel nás pilně.

BEGBICKOVÁ · Tak a teď platit —
a jsme kvit!

PAUL · Jo, vdovo Begbicková, tak mi
připadá

Že vůbec nemůžu zaplatit
Vydal jsem se z peněz, jak se zdá.

BEGBICKOVÁ · Cože, ty nehodláš
zaplatit?

JENNY · Paule, podívej se přece do kapes.
Někde jistě ještě něco máš.

PAUL · Když jsem s vámi mluvil, zrovna
dnes...

TROJJEDINÝ MOJŽÍŠ ·
Cože, pán nemá tititi?

Cože, pán nehodlá platit?

Víte vy, kam vás to zavléče?

WILLY PROKURISTA ·

Je s tebou ámen, človče.

*Všichni kromě Heinricha a Jenny od něho
odsedli.*

BEGBICKOVÁ *k Heinrichovi a Jenny* ·
Nemůžete to vzít za něho? Pro
jednou? Z nezbytí?

Heinrich němě odchází.

A ty, Jenny?

JENNY · Já?

BEGBICKOVÁ · A proč ne?

JENNY · Co se po nás, po děvčatech
všechno žádá!

Směšné!

BEGBICKOVÁ · Nepřichází to tedy
v úvahu pro tebe?

JENNY · Nemohu říct nic jiného než: ne!
TROJJEDINÝ MOJŽÍŠ · Svažte ho!

*Zatímco Jenny, přecházejíc na rampě sem
a tam, zpívá svou píseň, je Paul spoutáván.*

JENNY · Milí páni, máma mluvívála
Se mnou, až člověk se bál:
Že v nevěstinci prý skončím
Nečeká-li mě kriminál.
Jo, to tak, to je snadná řeč.
Z tohohle, milánku, nekouká nic.
S takovou pohoříš, tohle mi věř!
Uvidíme, v co se proměním!
No copak jsme zvěř?
Jak postel sis ustlal, tak ležiš
Ať méně či víc přikrytý
A kopá-li někdo, jsem já to
A je-li kdo kopán, tak jseš to ty.

Milí páni, můj přítel tenkrát
Hleděl mi do tváře a řek
Že vrcholem všeho je láska
Že nemyslit mám na zítřek.
Jo láska, kam s tím, prosím vás?
Dokud mladá jsi, tak mládí věř
A využij svůj krátký čas
A lásku plavat nech, je nežádoucí!
No copak jsme zvěř?

Jak postel sis ustlal, tak ležiš
Ať méně či víc přikrytý
A kopá-li někdo, jsem já to
A je-li kdo kopán, tak jseš to ty.

TROJJDINÝ MOJŽÍŠ ·

Haló, lidičky, koukněte, kdo je tu:
Muž, který nemůže zaplatit útratu.
Drzost, hloupost, hanba —
nehorázné!

Nic není horší než mít kapsy
prázdné!

Paula odvádějí.

Na to je ovšem provaz.

Bavte se dál, pánové, to není nic
pro vás!

*Všichni zaujmou opět svá místa. Pije se dál
a dál se hraje kulečnick.*

MUŽI · Kdo chtějí doma hnit

Ušetří tím víc než hodně
Chtějí-li se oženit
Nemusí to být nic extra.
Ale vysedávají dnes řádně
V baru Páně, laciném a bez sklenic.
Získají tím každopádně
Do taktu dupají.
Nemají však z toho nic.
*Přerušit zpěv a klidně zas dají nohy na stoly.
Vpředu táhnou muži zptvájíce podél rampy
a míží vzadu.*

MUŽI · Na prvním místě stojí žraní
Potom sexuální slast
Na třetím místě boxování
Za čtvrté pak taky chlast.
A hlavně všici vězte hned
Že tady všecko smíte smět.

17

Paul Ackermann v poutech. Je noc.

PAUL · Až se nebe rozjasní
Začne mi prokletý den.
Ale teď je obloha dosud temná.
Kéž by ta noc
Nikdy neskončila
Kéž by ten den
Nikdy nenadešel.

Nejdou už? Mám hrozný strach.

Musím si před nimi
Lehnout na zem.
Mám-li s nimi jít
Musí mě od země odtrhnout.
Kéž by ta noc
Nikdy neskončila
Kéž by ten den
Nikdy nenadešel.

Nacpi si s tím dýmku
Starý brachu

Vykuř to.
Co bývalo
Bylo pro tebe dobré dost
A s tím, co bude
Si nacpi dýmku.

Určitě bude nebe ještě dlouho temné.
Jasní se.
Nesmí svítat
Neboť potom nadejde prokletý den.

18

Soudy v Mahagonny nebyly o nic
horší než soudy kdekoli jinde

*Soudní stan. Stůl a tři židle jakož i malý
železný amfiteátr jako v posluchárnách
chirurgických klinik. Na něm publikum,
čtoucí noviny, přežvykující, kouřící. Na
soudcovské stoličce Begbicková, na obhájcově
křesle Willy Prokurista, na boční lavici
obžalovaný muž.*

TROJJDINÝ MOJŽÍŠ jako prokurátor
u vchodu ·

Mají všichni diváci lístky?
Tři místa jsou ještě volná, kus pět
dolarů.

Dva znamenité procesy
Lístek stojí pět dolarů.
Pouhých pět dolarů, pánové
A uslyšíte promlouvat Spravedlnost.
*Protože nikdo nepřichází, vrátí se na místo
prokurátora.*

Za prvé případ Toby Higginse.
Muž na lavici obžalovaných povstane.
Jste obžalován ze záměrné vraždy
Za účelem vyzkoušení starého
revolveru.

Nikdy dosud
Nebyl spáchán čin
Tak bezpříkladně surový.

Nestoudně jste poranil
Veškeré lidské citění.
Ze srdce uražené Spravedlnosti
Dere se volání po trestu.
Proto já, prokurátor, navrhuji
Vzhledem k zarputilému chování
tohoto obžalovaného
Člověka to neuvěřitelně zvrhlého
Dát spravedlnosti volný průchod
váhavě:

A — — —

Podle okolností ho — — —

Osvobodit!

*Během této řeči „prokurátora“ dochází
mezi obžalovaným a Begbickovou k něm-
mu rozhořčenému boji. Obžalovaný dával
zvednutím prstů najevo, jak vysokou úplatu
je ochoten zaplatit. Stejným způsobem
hnala Begbicková jeho nabídku stále výš.
Váhání na konci prokurátorovy řeči nazna-
čuje bod, kdy obžalovaný naposledy zvyšuje
nabídku.*

BEGBICKOVÁ · Co navrhuje obhajoba?
WILLY PROKURISTA ·

Kdo je poškozený?

Mlčení.

MUŽI diváci na tribuně · Mrtví nemluví.
BEGBICKOVÁ · Nehlásí-li se žádný
poškozený

Musíme ho, ať chceme nebo
nechceme, osvobodit.

Obžalovaný přejde mezi diváky na tribuně.

TROJJDINÝ MOJŽÍŠ čte dál ·

Za druhé případ Paula Ackermanna
Obžalovaného pro krádež
a nezaplacení útraty.

*Paul se objevil v poutech, provázen Hein-
richem.*

PAUL nežli usedne na lavici obžalovaných ·
Prosím tě, Heini, dej mi sto dolarů
Aby tady můj případ projednali
lidsky.

HEINRICH · Paule, jsi mi sice lidsky blízky

Ale peníze je jiná věc.

PAUL · Heini! Vzpomínáš si ještě Na ty společné časy tam na Aljašce? Sedmero zim a hrůzné časy chladu A my dva tam káceli stromy do úpadu Dej mi ty peníze.

HEINRICH · Paule, vzpomínám si ještě Na ty společné časy tam na Aljašce. Sedmero zim a hrůzné časy chladu A my dva tam káceli stromy do úpadu A jak bylo těžké Vydělat peníze Proto ti, Paule, nemůžu Dát peníze.

TROJEDINÝ MOJŽÍŠ ·

Obžalovaný, nezaplatil jste účet za whisky

A za poškozenou záclonovou tyč.

Nikdy dosud

Nebyl spáchán čin

Tak bezpříkladně surový.

Nestoudně jste poranil

Veškeré lidské citění.

Ze srdce uražené Spravedlnosti

Dere se volání po trestu.

Proto já, prokurátor, navrhuji

Dát spravedlnosti volný průchod.

Během prokurátorovy řeči Paul na hru s prsty vdovy Begbickové nereagoval. Begbicková, Willy Prokurista a Trojediný Mojžíš vyměňují významné pohledy.

BEGBICKOVÁ · Nuže, zahajují hlavní řízení

Proti tobě, Paule Ackermanne!

Sotva jsi dorazil do Mahagonny

Svedl jsi dívku Jenny Smithovou

A přinutil ji, aby se ti dávala

Za peníze.

WILLY PROKURISTA ·

Kdo je poškozený?

JENNY *předstoupí* · Já.

Šum mezi diváky.

BEGBICKOVÁ · Když se přiblížil tajfun Zpíval jsi v hodině zoufalství Veselou píseň.

WILLY PROKURISTA ·

Kdo je poškozený?

MUŽI · Nikdo se nehlásí.

Nikdo není poškozený

A není-li žádný poškozený

Máš naději, Paule Ackermanne.

TROJEDINÝ MOJŽÍŠ *je přerušit* ·

Ale v téže noci

Řádil ten člověk

Jak sám by byl hurikán

A sváděl celé město

A rušil klid a svornost!

MUŽI · Bravo! Ať žije Paul!

HEINRICH *vstává na tribuně* ·

Tento prostý dřevorubec z Aljašky

Objevil zákony blaženství

Podle nichž tu v Mahagonny

vy všichni žijete

Mužové z Mahagonny.

MUŽI · Proto musí být osvobozen

Paul Ackermann

Dřevorubec z Aljašky.

HEINRICH · Paule, to dělám pro tebe

Poněvadž myslím na Aljašku.

Sedmero zim a hrůzné časy chladu

A my dva tam káceli stromy

do úpadu.

PAUL · Heinrichu, cos tu pro mne udělal

Mi připomíná Aljašku.

Sedmero zim a hrůzné časy chladu

A my dva tam káceli stromy

do úpadu.

TROJEDINÝ MOJŽÍŠ *práskne do stolu* ·

Ale tento „prostý dřevorubec

z Aljašky“

Štval při boxu

Svého přítele na jistou smrt

Jen aby vydělal hromadu peněz.

HEINRICH *vyskočí* · Ale kdo, slavný soude

Ale kdo toho přítele zabil?

BEGBICKOVÁ · Kdo zabil řečeného Aljašského vlka?

TROJEDINÝ MOJŽÍŠ *po pauze* ·

To soudu není známo.

HEINRICH · Ze všech, co stáli kolem

Nevsadal ani jediný na toho

Jenž dal svůj život za boj

Kromě Paula Ackermanna.

A ten stojí před vámi.

MUŽI *střídavě* · Proto musí být popraven

Paul Ackermann

Proto musí být osvobozen Paul

Ackermann

Dřevorubec z Aljašky.

Muži tleskají a hvízdají.

TROJEDINÝ MOJŽÍŠ ·

Nyní hlavní bod žaloby:

Vypil jsi tři láhve whisky

A poškodil jsi záclonovou tyč.

Proč jsi však, Paule Ackermanne

Nezaplatil, co to vše stálo?

PAUL · Nemám peníze.

MUŽI *střídavě* ·

On nemá peníze

On nezaplatil, co to stálo.

Pryč s Paulem Ackermannem!

Pryč s ním!

BEGBICKOVÁ ·

Kdo však jsou poškození?

Begbicková, Willy Prokurista a Trojediný

Mojžíš povstanou.

MUŽI · Hle, tu stojí poškození.

To tedy jsou ti poškození.

WILLY PROKURISTA ·

Ortel, slavný soude!

BEGBICKOVÁ · Vzhledem k nepříznivé hospodářské situaci povoluje si soud polehčující okolnosti.

Ty, Paule Ackermanne —

TROJEDINÝ MOJŽÍŠ · Za nepřímou vraždu na svém příteli —

BEGBICKOVÁ · Jsi odsouzen ke dvěma dnům vězení.

TROJEDINÝ MOJŽÍŠ ·

Za rušení klidu a souladu —

BEGBICKOVÁ ·

Ke dvěma rokům ztráty cti.

TROJEDINÝ MOJŽÍŠ ·

Za svedení dívky jménem Jenny —

BEGBICKOVÁ · Ke čtyřem rokům podmínečně.

TROJEDINÝ MOJŽÍŠ ·

Za zpívání zakázaných písní za

hurikánu —

BEGBICKOVÁ · K deseti rokům žaláře.

Ale protože jsi mi nezaplatil

Tři láhve whisky a mou záclonovou tyč

Proto jsi odsouzen k smrti,

Paule Ackermanne.

BEGBICKOVÁ, WILLY, MOJŽÍŠ ·

Za to, že nemáš peníze

Což je největší zločin

Na této zeměkouli.

Bouřlivý souhlas.

19

Poprava a smrt Paula Ackermanna. Na následující popravu Paula Ackermanna budou se asi mnozí dívat jen neradi. Ale podle našeho mínění by ani oni nebyli ochotni za něho zaplatit. Tak veliká je v naší době úcta k penězům.

V pozadí projekce znázorňující celkový pohled na Mahagonny v pokojném osvětlení. Kolem stojí ve skupinkách mnozí lidé. Když se objeví Paul, prováděn Trojediným Mojžíšem, Jenny a Heinrichem, muži

smeknou. Vpravo se připravuje elektrické křeslo.

TROJEDINÝ MOJŽÍŠ *Paulovi* ·

Pozdrav!
Nevidíš, že tě lidé zdraví?
Paul pozdraví.
Vyříd si svoje pozemské záležitosti
hned teď
Neboť pánové, kteří chtějí být
přítomni tvému zániku
Nechtějí o tvých soukromých
záležitostech nic vědět.

PAUL · Milá Jenny
Odcházím nyní.
Dny s tebou prožité
Byly příjemné
A příjemný
Byl konec.

JENNY · Milý Paule
I mně bylo moc dobře
S tebou
A nevím
Co teď se mnou bude dál.

PAUL · Věř mi
Takových jako já je víc.

JENNY · To není pravda.
Já vím, že taková doba už se
nenavrátní.

PAUL · Nemáš dokonce bílé šaty
Jako vdova?

JENNY · Ano. Jsem tvoje vdova.
A nikdy na tebe nezapomenu
Až se teď navrátím
Mezi děvčata.

PAUL · Polib mě, Jenny.

JENNY · Polib mě, Paule.

PAUL · Vzpomínej na mne.

JENNY · Jistěže.

PAUL · A neměj mi nic za zlé.

JENNY · Pročpak?

PAUL · Polib mě, Jenny.

JENNY · Polib mě, Paule.

PAUL · A nyní tě svěřuji
Svému poslednímu příteli
Heinrichovi

Jenž jediný
Zbyl z nás
Kteří jsme přišli z Aljašky.

HEINRICH · Žij blaze, Paule.

PAUL · Žij blaze, Heinrichu!

Jdou k popravisti.

NĚKTERÍ Z MUŽŮ *jdou kolem nich a ho-
voří k sobě* ·

Na prvním místě stojí žrant
Potom sexuální slast
Na třetím místě boxování
Za čtvrté pak taky chlast.
Paul se zastavil a hledí za nimi.

TROJEDINÝ MOJŽÍŠ ·

Chceš ještě něco říct?

PAUL ·

Copak mě opravdu chcete popravit?

BEGBICKOVÁ · Ano. To je běžné.

PAUL · Vy asi nevíte, že existuje Pánbůh?

BEGBICKOVÁ · Jaký pán?

PAUL · Bůh!

BEGBICKOVÁ · Ach tak, jestli pro nás
existuje Bůh? Jo, na to máme odpo-
věd: Zahrajte mu ještě Hru o Bohu
v Mahagonny! Ale ty si sedni na
elektrické křeslo!

*Čtyři muži a Jenny Smithová předstoupí
před Paula Ackermanna a hrají mu Hru
o Bohu v Mahagonny.*

ČTYŘI MUŽI · V pošmourné dopoledne

Rovnou ve whisky

Bůh vstoupil do Mahagonny

Rovnou ve whisky

Všimli jsme si Boha v Mahagonny.

TROJEDINÝ MOJŽÍŠ *jenž hraje roli*

*Boha, se odliší od ostatních, předstoupí
a zakryje si tvář kloboukem* ·

Propíjíte v kvalitě
Rok co rok mé dobré obilí?
Nikdo z vás mě asi nečekal tu.
Lumpi, už jste všechno popili?

JENNY · V tvář pohlédli si mužové
z Mahagonny

Tak, řekli pak mužové z Mahagonny.

ČTYŘI MUŽI · V pošmourné dopoledne

Rovnou ve whisky

Bůh vstoupil do Mahagonny

Rovnou ve whisky

Všimli jsme si Boha v Mahagonny.

TROJEDINÝ MOJŽÍŠ ·

Smáli jste se v pátek večer?
Viděl jsem jak němou tresku plout
V solném moři Mary Weemanovou
Páni, je jí dáno neuschnout.

JENNY · V tvář pohlédli si mužové
z Mahagonny

Tak, řekli pak mužové z Mahagonny.

ČTYŘI MUŽI *dělají, jako by nic neslyšeli* ·

V pošmourné dopoledne

Rovnou ve whisky

Bůh vstoupil do Mahagonny

Rovnou ve whisky

Všimli jsme si Boha v Mahagonny.

TROJEDINÝ MOJŽÍŠ ·

Tyhle flinty jsou vám známy?

Střelíte z nich misionáře?

Mám snad v nebi družně sedět s vámi

Nad chlastem vám hledět do tváře?

JENNY · V tvář pohlédli si mužové
z Mahagonny

Tak, řekli pak mužové z Mahagonny.

ČTYŘI MUŽI · V pošmourné dopoledne

Rovnou ve whisky

Bůh vstoupil do Mahagonny

Rovnou ve whisky

Všimli jsme si Boha v Mahagonny.

TROJEDINÝ MOJŽÍŠ ·

Alou, do pekel teď, chlapi!
Viržinka vám v tom jen překáží!
Alou s vámi do mých černých pekel!
Kampak s takovouhle pakáží?

JENNY ·

V tvář pohlédli si mužové
z Mahagonny.

Ne, řekli pak mužové z Mahagonny.

ČTYŘI MUŽI · V pošmourné dopoledne

Rovnou ve whisky

Přicházíš do Mahagonny

Rovnou ve whisky

Začínáš teď v Mahagonny!

Nikdo pohnout se nesmí!

Stávkovat! A energicky!

Do pekla nás věru nepřitáhneš

Protože jsme byli v pekle vždycky.

JENNY *volá megafonem* ·

Tvář k Bohu pozvedli mužové
z Mahagonny.

Ne, řekli pak mužové z Mahagonny.

PAUL · Teď to vidím: když jsem vstoupil
do tohoto města, abych si za peníze
koupil radost, byl můj zánik už
zpečetěn. Teď tu sedím a přece jsem
neměl nic. Já to byl, kdo řekl: Ať si
každý vezme jakýkoli nůž a vyřízne si
libovolný kus masa. Ale to maso bylo
shnilé! Radost, kterou jsem si kupoval,
nebyla žádná radost, a svoboda za
peníze nebyla žádná svoboda. Jedl
jsem a nebyl jsem sytý, pil jsem a žízeň
vzrůstala. Dejte mi sklenku vody!

TROJEDINÝ MOJŽÍŠ *narazí mu helmu
na hlavu* ·
Hotovo!

20

A za narůstajícího zmatku, zdražo-
vání a nepřátelství všech proti všem

demonstrovali v posledních týdnech Města—sítě za svoje ideály ti, kteří dosud nebyli odrovnáni — nepoučili se.

Na tabulích pozadí je vidět hořící Mahagonny. Pak se objevují průvody demonstrantů, táhnou pomíchaně i proti sobě a trvá to až do konce.

První průvod. Begbicková, Willy Prokurista, Trojjediný Mojžíš a jejich družina.

Nápisy na tabulích prvního průvodu:

ZA ZDRAŽENÍ
ZA BOJ VŠECH PROTI VŠEM
ZA CHAOTICKÝ STAV NAŠICH
MĚST
ZA TRVALOST ZLATÉ EPOCHY

PRVNÍ PRŮVOD

Totíž toto krásné Mahagonny
Má vše, dokud máte dost peněz.
Je za ně všechno
Protože vše je prodejné
A protože není nic, co by se koupit nedalo.

Nápisy na tabulích druhého průvodu:

ZA VLASTNICTVÍ
ZA VYVLASTNĚNÍ JINÝCH
ZA SPRAVEDLIVÉ ROZDĚLENÍ
NADZEMSKÝCH STATKŮ
ZA NESPRAVEDLIVÉ ROZDĚLENÍ
POZEMSKÝCH STATKŮ
ZA LÁSKU
ZA PRODEJNOST LÁSKY
ZA PŘIROZENÝ NEPOŘÁDEK
VĚCÍ
ZA TRVALOST ZLATÉ EPOCHY

DRUHÝ PRŮVOD

Nepotřebujem hurikán

VZESTUP A PÁD MĚSTA MAHAGONNY

A tajfun také ne
Neboť tu hrůzu, kterou vyvolá
Vyvolat sami můžeme.

Nápisy na tabulích třetího průvodu:

ZA SVOBODU BOHATÝCH
ZA STATEČNOST PROTI BEZ-
BRANNÝM
ZA ČEST VRAHŮ
ZA VELIKOST ŠPÍNY
ZA NESMRTELNOST
SPROSTOTY
ZA TRVALOST ZLATÉ EPOCHY

TŘETÍ PRŮVOD

Jak postel sis ustlal, tak ležiš
Ať méně či víc přikrytý
A kopá-li někdo, jsem já to
A je-li kdo kopán, tak jseš to ty.

PRVNÍ PRŮVOD se opět vrací se svými tabulemi

Ale toto celé Mahagonny
Nic pro vás nemá, nemáte-li peníze.
Vše za peníze
A bez peněz nic
A proto držme se peněz, jen peněz,
jen peněz.

ČTVRTÝ PRŮVOD *Divky nesou na plátě- ných polštářcích hodinky, revolver a šekovou knížku Paula Ackermanna a na tyči jeho košili*

Oh, moon of Alabama
We now must say good-bye
We've lost our good old mamma
And must have dollars
Oh, you know why.

Pátý průvod s mrtvolou Paula Ackermanna.

Hned za ní tabule s nápisem:

ZA JUSTICI

PÁTÝ PRŮVOD · Mohou jít pro ocet
Mohou mu třít obličej
Mohou jít pro štipačky
Mohou mu vytáhnout jazyk
Nemohou mrtvému muži pomoci.

Šestý průvod s malou tabulkou:

ZA HLOUPOST

ŠESTÝ PRŮVOD

Mohou mu domlouvát
Mohou na něho řvát
Mohou ho nechat ležet
Mohou ho vzít s sebou
Nemohou mrtvému muži nic
předpisovat
Mohou mu vtisknout do ruky peníze
Mohou mu vykopat jámu
Mohou ho do ní vecpat
Mohou mu tam přihodit lopatu
Nemohou mrtvému muži pomoci.

Sedmý průvod s obrovskou tabulí:

ZA TRVALOST ZLATÉ EPOCHY

SEDMÝ PRŮVOD · Mohou jistě mluvit

o jeho velkých dobách
Mohou na jeho velkou dobu
zapomenout
Nemohou mrtvému muži pomoci.

Nekonečné průvody v trvalém pohybu.

VŠECHNY PRŮVODY · Nemohou
nám a vám a nikomu pomoci.

Poznámky k opeře
„Vzestup a pád města
Mahagonny“

1 OPERA — ALE NOVÁTORSKÁ

Nějakou dobu už probíhá úsilí o renovaci opery. Aniž by pozbyla kulinárního rázu, měla by se opera obsahově *zaktualizovat* a formálně *ztechnikovat*. Poněvadž je svému publiku drahá právě svou zaostalostí, mělo by se pamatovat na příliv nových vrstev s novými zálibami, a to se i děje: usiluje se o *demokratizaci*, aniž se ovšem mění charakter demokracie spočívající v tom, že „lidu“ se dávají nová práva, nikoli však možnost je pocítovat. Čišníkoví je koneckonců lhostejné, koho obsluhuje, hlavně že se obsluhuje! Nejpokročilejší jedinci tedy požadují anebo hájí novátorství, které by mělo vést k obrodě opery — zásadní diskuse o opeře (o její funkci!) se však nepožaduje a nikdo by ji patrně ani nehájil.

Tato skromnost v požadavcích nejpokročilejších jedinců má hospodářské důvody, které sami zčásti ani neznají. Veliké aparáty jako opera, činohra, tisk atd. prosazují svoje pojetí takříkajíc inkognito. Zatímco duševní práci (v tomto případě hudbu, básnictví, kritiku atd.) dosud spoluvydělávajících — ekonomicky vzato tedy spoluvládoucích, společensky vzato již proletaroidních — duševních pracovníků využívají tyto aparáty už dávno, svým způsobem tedy tuto práci zhodnocující a usměrňující, přetrvává u samotných duševních pracovníků pořád ještě fikce, že v celém tom provozu je jejich duševní práce toliko zžitkování, že je to tedy sekundární proces, který jejich práci nijak neovlivňuje,

nýbrž jí jen dopomáhá k vlivu. Tato neujasněnost vlastního postavení, mezi hudebníky, spisovateli a kritiky velmi rozšířená, má dalekosáhlé důsledky, které většinou unikají pozornosti. Neboť domnívajíce se, že ovládají aparát, který ve skutečnosti ovládá je, obhajují aparát, nad nímž už nemají kontrolu, jenž už není, jak dosud věří, prostředkem pro producenty, nýbrž stal se prostředkem proti producentům, tedy proti jejich vlastní produkci (totiž tam, kde tato produkce rozvíjí vlastní, nové, aparátu nepřiměřené nebo mu odporující tendence). Jejich produkce nabývá dodavatelského charakteru. Vzniká pojem hodnoty, jehož základem je zpeněžení. A z toho plyne obecná zvyklost, že se každé umělecké dílo posuzuje podle toho, nakolik se hodí aparátu, nikdy však se nezkoumá, nakolik je aparát způsobitý pro umělecké dílo. Říká se: to nebo ono dílo je dobré; a míní se, ale neříká: dobré pro aparát. Tento aparát je však určován nynější společností a přijímá pouze to, co jej v této společnosti udržuje. O každé novotě, která neohrožuje společenskou funkci tohoto aparátu, totiž večerní pobavení, se smí diskutovat. Nesmí se diskutovat o takových novotách, které by naléhaly na změnu funkce tohoto aparátu a chtěly jej třeba připojit k učilištím anebo k velkým publikačním orgánům. Skrze aparát přijímá společnost to, co potřebuje, aby se sama reprodukovala. Projít tedy může také jen „novota“ mířící k obrodě, nikoli však ke změně nynější společnosti — ať už je tento společenský útvar dobrý nebo špatný. Nejpokročilejší jedinci nepomýšlejí na změnu aparátu, neboť věří, že mají v rukou aparát, který servíruje to, co svobodně vymýšlejí, který se tedy s každou jejich myšlenkou proměňuje sám od sebe. Ale nevymýšlejí svobodně: aparát plní s nimi anebo bez nich svou funkci, divadla hrají každý večer,

noviny vycházejí x-krát denně; a přijímají to, co potřebují; a potřebují prostě určité kvantum látky.¹⁾

Mohlo by se zdát, že odhalení tohoto stavu věcí (nevyhnutelné závislosti umělců na aparátu) se rovná jeho odsouzení. Zastírá se tak stydlivě!

Samo o sobě je však omezení jednotlivcova svobodného vynalézání pokrokový proces. Jednotlivec je stále víc vtahován do velkého dění, které proměňuje svět. Nemůže se už pouze „vyjadřovat“. Je postaven před řešení všeobecných úkolů. Chyba je pouze v tom, že aparáty dnes ještě nejsou všeobecnými institucemi, že výrobní prostředky nepatří výrobcům a že práce tak dostává charakter zboží a podléhá jeho všeobecným zákonům. Umění je zboží — bez výrobních prostředků se nedá vyrobit! Opera se dá dělat pouze pro operu. (Operu nemůžeme vymyslet třeba jako nějaké böcklinovské mořské monstrum a vystavovat je potom, po uchvácení moci, v akváriích; ještě komičtější by bylo, kdybychom je chtěli vpašovat do našich dobrých starých zoologických zahrad!) I kdybychom chtěli o opeře jako takové (o její funkci!) diskutovat, musili bychom ji napřed napsat a uvést.

2 OPERA —

Opera, kterou máme, je *kulinární opera*. Byla prostředkem požitku dávno před tím, než se stala zbožím. Slouží požitku i tam, kde vyžaduje anebo zprostředkovává vzdělání, neboť pak prostě vyžaduje anebo zprostředkovává vzdělávání vkusu. Sama přistupuje ke každé-

¹⁾ Producenti jsou však hospodářsky a společensky zcela závislí na aparátu, aparát monopolizuje jejich působení a produkty spisovatelů, skladatelů a kritiků dostávají stále zřetelnější charakter suroviny: hotový produkt vyrábí aparát.

mu tématu s požitkářským postojem. „Prožívá“ a slouží jako „zážitek“.

Proč je „Mahagonny“ opera? Její základní postoj je operní, totiž kulinární. Přistupuje „Mahagonny“ k tématu s požitkářským postojem? Přistupuje. Je „Mahagonny“ zážitek? Je zážitek. Neboť: „Mahagonny“ je žert. Opera „Mahagonny“ vědomě vyhovuje *nerozumnosti uměleckého druhu opery*. Tato nerozumnost opery spočívá v tom, že se tu používá racionálních prvků, že se usiluje o plastičnost a reálnost, ale zároveň se všechno hudbou zase ruší. Umírající muž je reálný. Jestliže zároveň zpívá, vstupuje do sféry nerozumnosti. (Nebylo by tomu tak, kdyby při pohledu na něj zpíval *posluchač*. Cím nezřetelnější, ireálnější se realita stává působením hudby — vzniká arcíť cosi třetího, velice komplexního, samo o sobě opět zcela reálného, cosi, z čeho mohou vycházet zcela reálné účinky, co je však právě na míle vzdáleno od svého tématu, od použité reality —, tím větším požitkem je celkový průběh: stupeň požitku je přímo úměrný stupni ireality.

Pojmem opery — nehodláme na něm nic měnit — by mělo být pro „Mahagonny“ dáno vše další. Cosi nerozumného, neskutečného a nevážného, postaveno na správné místo, mělo by se tedy v dvojím smyslu samo zrušit.²⁾ Nerozumnost, která se tu projevuje, je pouze přiměřená místu, na němž vystupuje.

Takovýto postoj je veskrze požitkačský.

Co se týče obsahu této opery — *jejím obsahem*

²⁾ Úzké vymezení nebrání tomu, abychom při tom nepoužili proků apelativnosti a naučnosti a neuspřádali vše z hlediska gestičnosti. Okem, které do všeho vnáší zorný úhel gestičnosti, je morálka. Tudiž ličení mravů. Avšak subjektivní.

A ještě jednu rundu
A nepůjdeme domů k mámě
Pak ještě jednu rundu
A přestávku si uděláme.

Zpívají tu subjektivní moralisté. Popisují sami sebe!

je *požitek*. Tedy nejenom žert jakožto forma, nýbrž i jakožto téma. Když už by zkoumání mělo být předmětem zábavy, měla by být zábava alespoň předmětem zkoumání. Vystupuje tu ve své soudobé historické podobě: jako zboží.³⁾

Nelze popřít, že tento obsah musí zprvu působit provokativně. Jestliže se například v třináctém oddílu žrout přežere, až umře, dělá to proto, že panuje hlad. Přestože ani nenaznačujeme, že ostatní hladovějí, zatímco tenhleten žere, byl účín přesto provokativní. Neboť neumřeli na přežránání každý, kdo má co žrát, existují přece mnozí, kteří umírají hladem, protože on umírá přežráním. Jeho požitek provokuje, protože je tak obsažený.⁴⁾ V podobných souvislostech působí dnes opera jako prostředek požitku vůbec provokativně. Pravdaže nikoli na několik svých posluchačů. V provokativnosti vidíme obnovení reality. „Mahagonny“ nechce být nijak lahodná, má dokonce (ze špatného svědomí) ctižádost nebýt lahodná — je skrz naskrz kulinární. „Mahagonny“ není nic jiného nežli opera.

3 — ALE NOVÁTORSKÁ!

Šlo o to uvést operu na technický standard moderního divadla. Moderní divadlo je epické divadlo. Následující schéma ukazuje přesuny některých těžisek od dramatického k epickému divadlu.⁵⁾

³⁾ Zbožím je tu i romantika. Vystupuje pouze jako obsah, nikoli jako forma.

⁴⁾ „Důstojný pán s uzavřenou tváří vytáhl svazek klíčů a pronikavě bojoval proti epickému divadlu. Jeho chot ho v hodině rozhodnutí neopustila. Dáma si strčila dva prsty do úst, přivřela oči, tvář se jí vzdouvaly. Přehlušila svým písoktem klíč od pokladny.“

(A. Polgar o prvním uvedení opery „Mahagonny“ v Lipsku.)
⁵⁾ Toto schéma neukazuje absolutní protiklady, nýbrž pouze přesuny akcentů. Tak se může v průběhu sdělování dát přednost citové sugestivnosti nebo čistě rozumovému přesvědčování.

*Dramatická forma
divadla*

Jeviště „ztělesňuje“
příběh
zaplétá diváka do
akce a
spotřebovává jeho
aktivitu
umožňuje mu citová
hnutí
zprostředkuje mu
zážitky
divák je vsazován
do děje
pracuje se
se sugestivností
pocity se konzervují
předpokládá se, že
člověk je známý
nezměnitelný člověk
napětí,
jak to dopadne
jedna scéna pro
druhou
události probíhají
lineárně
natura non facit
saltus
svět, jaký je
co člověk má
jeho pudy
myšlení určuje bytí

*Epická forma
divadla*

je vypráví
dělá z něho pozorova-
vatele, ale
vzbuzuje jeho
aktivitu
nutí ho k rozhodnu-
tím
zprostředkuje mu
znalosti
je s ním konfronto-
ván
pracuje se s argu-
menty
dovádějí se k poznání
člověk je předmětem
zkoumání
změnitelný a měnící
člověk
napětí, jaký bude
průběh
každá scéna pro
sebe
v křivkách
facit saltus
svět, jaký bude
co člověk musí
jeho pohnutky
společenské bytí ur-
čuje myšlení

Vpád metod epického divadla do opery vede především k radikálnímu oddělení jednotlivých složek. Velký boj o primát mezi slovem, hudbou a scénickým zobrazením (při čemž se vždy klade otázka, co má být pohnutkou k čemu — zdali hudba pohnutkou k jevištní-

mu dění nebo jevištní dění pohnutkou k hudbě atakdále) se dá jednoduše skoncovat radikálním oddělením jednotlivých složek. Pokud „Gesamtkunstwerk“ znamená, že úhrn je něco jednorázového, pokud by tedy jednotlivá umění měla „splýnout“, musí se všechny jednotlivé složky stejnou měrou degradovat, a to tak, že každá může být pro tu druhou jen nositelkou narážek. Proces splývání se zmocní i diváka, jenž rovněž splyne a představuje pasivní (trpnou) část tzv. Gesamtkunstwerku. Proti takovéto magii nutno ovšem bojovat. Musíme se vzdát všeho, co se blíží hypnotickým pokusům, co plodí nedůstojné opojení, co zamlžuje.

Hudba, slovo a obraz musely nabýt větší samostatnosti.

a) Hudba

Pokud jde o hudbu, došlo k následujícímu přesunu těžišek:

Dramatická opera

Hudba servíruje
text umocňujíc
text potvrzujíc
ilustrujíc
vymalovávajíc
psychické situace

Epická opera

Hudba zprostředkovává
text interpretujíc
text předpokládajíc
zaujímajíc stanovisko
určujíc jednání

Hudba je nejdůležitější přínos k tématu.⁶⁾

b) Text

Ze žertu bylo třeba vypracovat něco naučného

⁶⁾ Velké množství řemeslníků v operních orchestrech umožňuje pouze asociální hudbu (z jednoho přívalu tónů vyplývá další); je proto nutné zúžit orchestrální aparát na maximálně 30 specialistů. Zpěvák se stane referentem, jehož soukromé pocity musí zůstat soukromou záležitostí.

ho, bezprostředního, aby nebyl pouze pošetilý. Z toho vyplynula forma mravolichnosti. Mravolichné jsou jednající osoby. Text neměl být sentimentální nebo moralistický, nýbrž měl sentimentalitu a morálku ukazovat. Stejně důležitým jako mluvené slovo se stalo (v titulcích) slovo psané. Při čtení si publikum patrně nejspíš osvojuje nejpříhodnější postoj vůči dílu.⁷⁾

c) Obraz

Vystavení samostatných výtvarných děl v rámci divadelního představení znamená novum. Projekce C. Nehera zaujímají stanovisko k dějům na jevišti, a to tak, že skutečný žrout sedí před nakresleným žroutem. Na scéně tak opakovaně probíhá to, co je fixováno na obraze. Neherovy projekce jsou stejně tak samostatnou součástí opery jako Weillova hudba a text. Tvoří k ní názorný materiál. Tyto novoty jistě předpokládají i nový postoj publika, které chodí do operních domů.

**4 DŮSLEDKY NOVATORSTVÍ:
POŠKOZENÍ OPERY?**

Na jistá přání publika, která stará opera beze zbytku uspokojovala, nebere nová opera bezpochyby už nižádný ohled. Jaké je chování publika v opeře a dá se změnit? Dospělí, v existenčním boji zocelení a neoblomní muži se vyřítí ze stanice podzemní dráhy a dychtíce po tom, aby se stali voskem v rukou mágů, chvátají k divadelním pokladnám. S kloboukem odkládají v šatně své navyklé chování, svůj postoj „v životě“ a zaujímají pak svá místa s majestátností přímo královskou. Máme jim to mít za zlé? Máme-li to shledávat směšným, netřeba dávat

⁷⁾ O významu „titulků“ viz Poznámky ke „Krejcarově opeře“ — české vydání Spisů B. Brechta, sv. 1, Praha 1963, str. 200.

přednost královskému chování před kramářským. Chování těchto lidí při opeře je jich nedůstojné. Je možné, že je změnit? Lze je přimět k tomu, aby si zapálili doutníky? Tím, že se, z technického hlediska, „obsah“ stal samostatnou součástí, k níž text, hudba a obraz „zaujímají stanovisko“, tím, že jsme se vzdali iluze ve prospěch diskutovatelnosti, a tím, že divák má takřka hlasovat, místo aby směl prožívat, že si má vytvářet odstup, místo aby do dění vstupoval, tím vším se připravuje přeměna, která daleko překračuje formální zřetele a začíná vůbec teprve chápat vlastní, společenskou funkci divadla. Stará opera diskusi o obsahu absolutně vylučuje. Kdyby se třeba stalo, že divák by při zobrazení nějakých situací zaujal k těmto situacím stanovisko, stará opera by svou bitvu prohrála, divák by „šel z kola ven“. Stará opera přirozeně obsahovala i prvky, které nebyly čistě kulinární — nutno rozlišovat epochu jejího vzestupu od epochy jejího sestupu — „Kouzelná flétna“, „Figaro“, „Fidelio“ obsahovaly světonázorové, aktivistické prvky. Přesto byla světonázorová složka, třeba u Wagnera, vždy tak kulinárně podmíněna, že *smysl* těchto oper byl takřka odumírající a přecházel pak v požitek. Když vlastní „smysl“ odumřel, opera rozhodně nepozbyla smyslu, nýbrž nabyla prostě jiného smyslu, totiž operního. Obsah v opeře se pomínil. Dnešní wagneriáni se spokojují se vzpomínkou, že původní wagneriáni nějaký *smysl* zjistili a tedy i poznali. Wagnerovi epigoni dokonce světonázorový postoj ještě tvrdošíjně dodržují. Světový názor, který neprospívá už ničemu, nežli že se promrhává jako prostředek požitku! („Elektra“, „Jonny vyhrává“.) Celá bohatě rozvinutá technika, která umožnila tento postoj, zachovává se i nadále: šosák si „světonázorově“ vykračuje svým blaženým všedním dnem. Jenom

z tohoto hlediska, z hlediska odumírajícího smyslu (tedy rozumějme: tento smysl *mohl* odumřít), jsou srozumitelné neustálé novoty, které pronikají do opery — jako zoufalé pokusy dát tomuto umění dodatečně nějaký smysl, „nový smysl“, přičemž se pak posléze stává tímto smyslem hudba sama; dostává-li tedy třeba průběh hudebních forem smysl jakožto průběh a jisté proporce, posuny atakdale se z prostředku staly šťastně cílem. Pokroky, které jsou následkem ničeho a mají za následek nic, které nevyvěrají z nových potřeb, nýbrž novými půvaby pouze uspokojují staré potřeby, mají tedy čistě konzervativní poslání. Přibírají se nové námětové prvky, které „na tomto místě“ dosud nejsou známé, protože když se zabíralo „toto místo“, nebyly známy ani na jiných místech. (Lokomotivy, haly strojírny, aeroplány, koupelny atakdale slouží jako rozptýlení. Ti lepší popírají obsah vůbec a přednášejí nebo spíše odnášejí jej v latinském jazyce.) To jsou pokroky, které toliko naznačují, že něco zaostalo. Provádějí se, aniž se mění celková funkce, nebo spíše: jen proto, aby se tato funkce nezměnila. A co užitečná hudba?

V téže chvíli, kdy se dosáhlo koncertantního, tudíž nejobnaženějšího lartpourlartismu (dosáhlo se ho jako reakce na emocionální moment impresionistické hudby), vynořil se takřikajíc zrozen z pěny pojem užitečné hudby, v níž hudba takřikajíc upotřebila laika. Laik byl upotřeben asi tak, jak je „upotřebena“ žena. Novota nad novotu: nasloucháním znavený posluchač se stal nadšencem. Boj proti posluchačské lenosti se přímo zvrtil v boj za posluchačskou píli a potom v hráčskou píli. Cellista v orchestru, mnohonásobný otec rodiny, už nehrál ze světového názoru, nýbrž z radosti. Kulinarismus byl zachráněn!⁹⁾

Ptáme se: Proč toto přešlapování na místě?

Proč toto houževnaté přimknutí k požívatelnosti, k opájení? Proč tento nepatrný zájem o vlastní záležitost, pokud přesahují vlastní čtyři stěny? Proč žádná diskuse?

Odpověď: Od diskuse se nedá nic očekávat. Diskuse o dnešní společenské soustavě, ba dokonce i jen diskuse o jejich nejdůležitějších složkách, by vedla ihned a nezadržitelně k absolutnímu ohrožení této společenské formy vůbec.

Viděli jsme, že se opera prodává jako večerní zábava, při čemž veškeré pokusy o její přeměnu narážejí na přesně vymezené hranice. Vidíme: tato zábava musí být slavnostní a věnovaná iluzím. Proč?

V dnešní společnosti si starou operu nelze takřikajíc „odmyslet“. Její iluze mají společensky důležité funkce. Opojení je nepostradatelné; nic je nemůže nahradit.⁹⁾ Nikde nemá člověk příležitost zůstat člověkem, jedine v opeře! Jeho veškeré rozumové funkce se dávno omezily na funkce úzkostné nedůvěry, ošizení svého bližního, sobecké vypočítavosti.

Stará opera ještě existuje nejenom proto, že

⁹⁾ Novoty tohoto druhu nutno kritizovat, pokud výhradně slouží obnově institucí, které se staly zbytečnými. Chceme-li provést zásadní změnu funkcí těchto institucí, znamenají pokrok. Pak jsou to kvantitativní zlepšení, zproštění, očišťovací procesy, které dostávají svůj smysl teprve provedenou nebo prováděnou změnou funkcí. Skutečný pokrok nespočívá v pokročilosti, nýbrž v kráčení. Skutečný pokrok umožňuje nebo vynucuje toto kráčení vpřed. Uváděje při tom na široké frontě do pohybu přílehlé kategorie. Skutečný pokrok vzniká z neudržitelnosti skutečného stavu věcí a má za následek jeho změnu.

⁹⁾ „Život, jak je nám dán, je pro nás příliš těžký, přináší nám přemíru bolesti, zklamání, neřešitelných problémů. Abychom jej snesli, neobejdeme se bez utišujících prostředků. Takovými prostředky jsou asi trojího druhu: mohutná rozptýlení, která nám umožňují bagatelizovat naši bídu, náhražková ukojení, která ji zmenšují, omamné látky, které nás vůči ní činí necitelnými. Takovými prostředky jsou nezbytné. Náhražková ukojení, jaká poskytuje umění, jsou vůči realitě iluze, proto neméně psychicky účinné, díky roli, kterou zaujala

je stará, nýbrž především proto, že poměry, jimž slouží, jsou pořád ještě staré. Nejsou takové beze zbytku. A v tom spočívají vyhlídky nové opery. Dnes už je načase klást si otázku, nedosáhla-li opera již takového stavu, že další novoty by už nevedly k oživení tohoto žánru, nýbrž k jeho likvidaci.¹⁰⁾ Byť je „Mahagonny“ jakkoli kulinární — prostě tak kulinární, jak se to na operu sluší —, plní přece jen už společenskopřevratnou funkci; předkládá totiž kulinárnost k diskusi, napadá společnost, která takové opery potřebuje; takřikajíc sedí ještě nádherně na staré větvi, ale (z roztržitosti anebo ze špatného svědomí) ji aspoň už trochu podřezává... A to způsobily svými zpěvy novátorské postupy.

Skutečné novátorství útočí na bázi.

5 ZA NOVÁTORSTVÍ — PROTI RENOVAČI!

Opera „Mahagonny“ vznikla v letech 1928 až 29. V pracích, které následovaly, se prováděly pokusy stále silněji zdůrazňovat naučnost na účet kulinárnosti. Tedy z prostředku požitku vyvinout předmět poučení a přebudovat jisté instituce ze zábavních podniků v publikační orgány.

1930 a 1938

Brecht. Suhrkamp.

v duševním životě fantazie.“ (Freud, *Nevolnost z kultury*, str. 22.) „Tyto omamné prostředky mají za jistých okolností vinnu na tom, že velké sumy energie, jichž by mohlo být užito ke zlepšení lidského údělu, se ztrácejí bez užítu.“ (Tamtéž, str. 28.)

¹⁰⁾ V opeře „Mahagonny“ jsou to novoty, které divadlu umožňují přinášet líčení mravů (odhalovat zbožní charakter zábavy jakož i toho, kdo se baví), a ty, které diváka naladují moralisticky.

3.

NAUČNÉ A CVIČNÉ HRY

LET PŘES OCEÁN
BADENSKÁ NAUČNÁ HRA
O SROZUMĚNÍ
KDO ŘÍKÁ ANO
A KDO ŘÍKÁ NE
OPATŘENÍ
VÝJIMKA A PRAVIDLO
CVIČNÉ HRY PRO HERCE:
PARALELNÍ SCÉNY
MEZISCÉNY
SOUBOJ HOMÉRA
S HÉSIODEM

LET
PŘES OCEÁN

ROZHLASOVÁ NAUČNÁ
HRA PRO CHLAPCE
A DĚVČATA

Spolupracovníci: E. Hauptmannová, K. Weill

1
Výzva každému z nás

RÁDIO · Společnost vás prosí: Zopakujte
Prvý přelet oceánu
A to společným
Zpíváním z not
A společným čtením textu.

Tady je stroj
Vstup do něho
Na druhé straně v Evropě
tě očekávají
Kyne ti sláva.

LET CI · Vstupuji do stroje.

2
Americké noviny velebí
lehkomyslnost letců

AMERIKA (RÁDIO) · Je to pravda,
že prý s sebou nemáš
Nic než svůj slamák a vlezl jsi tedy
Do letadla jak blázen? Chceš
Na takovém starém plecháči
Přeletět Atlantik?
Bez průvodce, který by se staral
o orientaci
Bez kompasu a bez vody?

3
Letci se představují a startují
v New Yorku k letu do Evropy

LET CI · Na mém jméně nezáleží
Je mi 25 let
Můj dědeček byl Švéd
Já jsem Američan.
Svůj stroj jsem si sám vybral.
Uletí 210 km za hodinu

Jmenuje se „Duch ze St. Louis“
Ryanovy letecké závody v San Diegu
Jej postavily za 60 dnů. Byl jsem
při tom

60 dnů, a 60 dnů jsem do map
Kontinentů i moří
Zakresloval svůj let.
Letím sám.
Namísto druhého muže si беру
více benzínu.

Letím v letadle bez rádia.
Letím s nejlepším kompasem.
3 dny jsem čekal na nejhodnější
počasí

Ale zprávy meteorologických stanic
Nejsou dobré a budou horší:
Mlha nad pobřežími a nad mořem
vichřice
Ale nebudu teď už déle čekat
Vzlétnu.

Odvážím se toho.
Mám s sebou:
2 elektrické svítilny
1 svinuté lano
1 klubko motouzu
1 lovecký nůž
4 rudé pochodně zapečetěné
v kaučukových trubcích
1 vodotěsnou krabici se zápalkami
1 velkou jehlici
1 velký kanystr vody a 1 polní láhev
s vodou
5 železných zásob, konzerv americké
armády, každá vystačí na 1 den.
Ale v nouzi i déle.

1 sekeru
1 pilu
1 gumový člun.
Nyní letím.
Před 2 desetiletími slavili
Muže jménem Blériot, protože

Přeletěl mizerných
30 km mořské vody.
Já přeletím
3 000.

4
Město New York se poptává lodí

MĚSTO NEW YORK (RÁDIO) ·
Hovoří město New York:
Dnes v 8 hodin ráno
Odtud přes moře
Odletěl muž
Ve směru vašeho kontinentu.
Již sedm hodin je na cestě
Nemáme o něm žádnou zprávu
A prosíme
Aby nám lodí řekly
Kdyby ho spatřily.

LET CI · Když tam nedorazím
Nikdo už mě nespattí.

LOĎ (RÁDIO) · Hovoří loď
„Empress of Scotland“
49 stupňů 24 minut severní šířky
a 34 stupňů 78 minut
západní délky

Před chvílí jsme slyšeli
Ve vzduchu nad námi
Ve značné výši
Hukot motoru.
Kvůli mlze
Jsmo nezahledli nic přesného
Je však možné
Že to byl váš muž
Se svým strojem
„Duch ze St. Louis“.

LET CI · Nikde loď a nyní
Se blíží mlha.

5
Téměř po celou dobu letu
musili letci bojovat s mlhou

MLHA (RÁDIO) · Jsem mlha a musím
se mnou počítat
Každý, kdo se vydá nad vodu.
1 000 let nikdo neviděl nikoho
Kdo by chtěl poletovat vzduchem!
Kdo vlastně jsi?
Ale však my už se postaráme
Aby tady ani nadále nikdo
nepoletoval!
Jsem mlha!
Leť zpátky!

LET CI · Co mi tu říkáš
Stojí za úvahu
Budeš-li takto pokračovat, poletím
Možná opravdu zpátky.
Neexistuje-li vyhlídka
Dál nebojuji.
Buď se štítem anebo na štítě
To není moje.
Ale nyní
Přece jen ještě zpátky nepoletím.

MLHA (RÁDIO) · Teď jsi ještě velikán,
protože
Se ve mně dosud nevyznáš
Teď ještě pod sebou vidíš krapet vody
A víš
Kde je vpravo a kde vlevo. Ale
Počkej ještě noc a den
Až už nevidíš vodu ani nebe
Ani své kormidlo
Ani svůj kompas.
Až budeš starší, budeš
Vědět, kdo já jsem:
Jsem mlha!
LET CI · Sedm mužů stavělo můj stroj
v San Diegu
Z několika metrů ocelových trubek
Častokrát 24 hodin bez přestávky.

Co udělali, musí mi postačit

Oni pracovali, já

Pracuji dále, nejsem sám, letí
Nás tady osm.

MLHA (RÁDIO) · Nyní jsi stár 25 roků a

Bojíš se málo, ale

Až budeš stár 25 roků a jednu noc
a jeden den

Budeš se bát už více.

Pozitíí a ještě tisíc roků tu bude voda

Vzduch a mlha

Ale ty

Už nebudeš.

LET CI · Až dosud byl den, ale teď

Nastává noc.

MLHA (RÁDIO) · Už 10 hodin bojuji

s mužem, který

Poletuje vzduchem, což

1 000 let nikdo neviděl. Nemohu

Ho dostat dolů

Postarej se o něho ty, sněhová
vichřice!

LET CI · Nyní propuká

Sněhová bouře!

6

V noci se přihnala sněhová vichřice

SNĚHOVÁ VICHŘICE (RÁDIO) ·

Už hodinu je ve mně muž

S letadlem!

Někdy vysoko nade mnou

Jindy dole těsně nad vodou!

Už hodinu ho vrhám

Proti vodě a proti nebi

Nemá čeho se chytout, ale

Nezaniká.

Padá nahoru

A stoupá dolů

Je slabší nežli na břehu strom

Zemldeny jako list bez větve, ale

Nezaniká.

Už několik hodin nevidí tento
člověk měsíc

Ani svou vlastní ruku

Ale nezaniká.

Naložila jsem na jeho letadlo led

Aby ztěžklo a táhlo ho dolů

Ale led z něho opadáva a

On nezaniká.

LET CI · Už to nejde

Hned spadnu do vody

Kdo by si byl pomyslíl

Že ještě i tady je led!

Byl jsem 3 000 metrů vysoko a

3 metry hluboko nad vodou

Ale všude je vichřice, led a mlha.

Proč jsem já blázen vzlétl?

Teď mám strach umřít

Teď zanikám.

4 dny přede mnou vzlétlí dva muži

Nad vodu jako já

A voda je pohltila, a mne

Pohltil také.

7

Spánek

SPÁNEK (RÁDIO) · Spi, Charlie

Škaredá noc

Už je za námi. Vichřice

Je pryč. Spi, spi, Charlie

Vítr tě přece nadnáší.

LET CI · Vítr pro mne nedělá pranic

Voda a vzduch jsou mi nepřátelské,

a já

Jsem jejich nepřítel.

SPÁNEK (RÁDIO) · Jen na minutu

se skloň

Nad páku kormidla, jen trochu

přivři oči

Tvá ruka zůstane bdělá.

LET CI · Častokrát 24 hodin bez přestávky

Stavěli moji kamarádi v San Diegu

Tento stroj. Kéž

Nejsem horší než oni. Já

Spát nesmím.

SPÁNEK (RÁDIO) · Odpočiň si.

Máš ještě daleko

Vzpomeň si na polnosti v Missouri

Tam je tvůj dům a tvá řeka

Tam jsi doma.

LET CI · Nejsem unaven.

8

Ideologie

LET CI ·

1

Mnozí říkají, že doba je stará

Ale já jsem vždycky věděl, že je to
nová doba.

Pravím vám, že nikoli samy od sebe

Rostou už 20 let domy jak pohoří

z kovu

Mnozí táhnou rok co rok do měst,

jako by něco očekávali

A na směřících se kontinentech

Se vykládá, že veliké obávané moře

Je pouhá louže.

Jako první nyní letím přes Atlantik

Ale jsem přesvědčen, že již zítra

Se mému letu budete smát.

2

Je to však bitva s primitivností

A úsilí zlepšit tuto planetu

Úsilí podobné dialektické ekonomii

Která od základu promění svět.

Nyní totiž

Bojujme s přírodou

Až sami se staneme přirozenými.

My a naše technika nejsme dosud
přirození

My a naše technika

Jsme primitivní.

Parníky vypluly proti plachetnicím

Které za sebou zanechaly veslařské
čluny.

Já

Letím proti parníkům

V boji s primitivností.

Mé letadlo, slabé a chvějivé

Mé přístroje plně nedostatků

Jsou lepší nežli ty dosavadní, ale

Tím že letím

Bojuju se svým letadlem a

S primitivností.

3

I bojuji tedy s přírodou a

Se sebou samým.

Ať jsem kdokoli a ať věřím jakýmkoli

hloupostem

Když letím, jsem

Skutečný atheista.

Tam, kde vody na nebi temněly

Mezi rozbřeskem a smrákáním

Po dobu desetitisíce roků

nezadržitelně vznikal

Bůh. A stejně tak

Nad pohořími, odkud přicházel led

Spatřovali nevědomí

Nepoučitelně Boha, a stejně tak

Se zjevoval v písčné bouři

v pouštích, a

Ve městech vznikal z nepořádku

Mezi společenskými třídami, neboť

jsou dva druhy lidí

Je vykořisťování a neznalost, ale
Revoluce ho zlikviduje. Proto
Budujte v pohořích silnice, pak zmizí
Řeky ho vyženou z pouště. Světlo
Odhalí prázdnotu a
Okamžitě ho zaplaší.

Proto se zúčastněte
Boje s primitivností
Likvidace „onoho světa“ a
Zahánění každého boha
Kdekoli se nějaký zjeví.

Pod přesnějšími mikroskopy
Odpadne.
Zlepšené přístroje
Ho vyhánějí ze vzduchu.
Vycištění měst
Zničení bídy
Ho odklízují a
Zahánějí ho zpátky do prvního
tisíciletí.

4

I vládne ve vylepšených městech
Pořád ještě nepořádek
Pocházející z nevědomosti
a rovnající se Bohu.
Ale stroje a dělníci
Budou s tím nepořádkem bojovat,
a také vy
Se zúčastněte
Boje s primitivností!

9

Voda

LETICI · Teď

Se voda opět blíží.

ŠUMĚNÍ VODY (RÁDIO)

LETICI · Musím

LET PŘES OCEÁN

Se dostat nahoru! Ten vítr
Mě tlačí dolů.

ŠUMĚNÍ VODY (RÁDIO)

LETICI · Teď je to lepší

Ale co tohle? Kormidlo

Nějak nefunguje. Cosi

Je v nepořádku. Někde

Něco v motoru? Teď

Už zase klesám.

Dost!

ŠUMĚNÍ VODY (RÁDIO)

LETICI · Můj ty bože! Málem

Nás to chňaplo!

10

Během celého letu hovořily
veškeré americké noviny
o štěstí letců

AMERIKA (RÁDIO) · Celá Amerika

věří, že let přes oceán

Se kapitánu Tomu a tomu poštěstí.

Navzdory špatným předpovědím
počasí a

Chatrnému stavu jeho lehkého
letadla

Každý ve Spojených státech věří, že
Dorazí k cíli.

Dosud nikdy, píšou jedny noviny

Nebyl žádný muž v naší zemi

Pokládán za tak velkého šťastlivce.

Když šťastlivec letí přes moře

Chovají se bouře zdrženlivě.

Nechovají-li se bouře zdrženlivě

Osvědčí se motor.

Neosvědčí-li se motor

Osvědčí se muž.

A neosvědčí-li se muž

Osvědčí se štěstí.

Proto tedy věříme

Že šťastlivec dorazí k cíli.

11

Myšlenky šťastlivců

LETICI · Dva kontinenty, dva kontinenty

Čekají na mne! Musím

Dorazit k cíli!

Ostatně na koho se čeká?

A dokonce i ten, na koho se nečeká

Musí dorazit.

Odvaha není vůbec nic, ale

Dorazit k cíli, v tom je vše.

Kdo vzlétne

Nad moře a utopí se

Je zatracený blázen, neboť

V moři se člověk utopí

Proto musím dorazit k cíli.

Vítr mě tlačí dolů a

V mlze nevím kudy kam, ale

Musím dorazit k cíli.

Ovšem můj stroj

Je slabý, a slabá je

Moje hlava, ale

Za oceánem mě čekají a říkají

Ten dorazí k cíli, a proto

Musím dorazit k cíli.

12

Tak letí, psaly francouzské noviny,
nad sebou vichry, kolem sebe moře
a pod sebou stín Nungesserův

EVROPA (RÁDIO) · K našemu
horizontu

Už déle než 24 hodin

Letí muž.

Až dorazí k cíli

Objeví se na nebi bod

A bude se zvětšovat a

Změní se v letadlo a

Přistane a

Na louce z něho vystoupí muž a

My ho poznáme.
Podle obrázku v novinách, který
K nám dorazil před ním.
Ale obáváme se, že
Nedorazí. Vichřice
Ho syrnou do moře.
Jeho motor nevydrží
On sám k nám nenalezne cestu.
Proto tedy si myslíme
Že ho nespátříme.

13

Rozhovor letců s jejich motorem

MOTOR BĚŽÍ (RÁDIO)

LETICI · Teď už to není daleko. Teď

Se my dva

Ještě musíme vzhopit.

Máš dost oleje?

Myslíš, že benzín vystačí?

Chladič v pořádku?

Vede se ti dobře?

MOTOR BĚŽÍ (RÁDIO)

LETICI · Led, který tě tísnil

Je už pryč.

Mlha, to je moje věc.

Děláš svou práci

Stačí, když poběžíš.

MOTOR BĚŽÍ (RÁDIO)

LETICI · Vzpomeň si: V St. Louis jsme
oba

Byli ve vzduchu déle

Už to není daleko. Teď

Už přijde Irsko, pak bude Paříž

Dokážeme to?

My oba?

MOTOR BĚŽÍ (RÁDIO)

14

Konečně nedaleko Skotska
spatří letci rybáře

LETCI · Tam
Jsou čluny rybářů
Ti vědí
Kde je ostrov.
Haló, kde
Je Anglie?

RYBÁŘI (RÁDIO) · Kdosi tady volá.
Poslouchej!

Kdo by tu volal?

Poslouchej, rachot!
Ve vzduchu
Cosí rachotí!

Co by rachotilo?

LETCI · Haló, kde
Je Anglie?

RYBÁŘI (RÁDIO) · Koukej, tam
Letí taková věc!
Je to letadlo!

Jak by se sem dostalo letadlo?
Taková věc z provázků
Plátěných hadrů a železa
Že by se vznesla nad vodu?
Nikdy!

Nesedl by si do toho
Ani blázen

Spadlo by to
Prostě do vody
Už jen vítr

By to spolkl, a kdo
By tak dlouho vydržel u kormidla?

LETCI · Haló, kde
Je Anglie?

RYBÁŘI (RÁDIO) · Tak se aspoň
koukni!

Nač se koukat, když
To přece vůbec nemůže být?

Teď je to pryč.
Taky nevím
Jak je to možné
Bylo to však.

15
Na letišti Le Bourget u Paříže
v noci 21. května 1927, v 10 hodin
večer očekává obrovský dav
americké letce

EVROPA (RÁDIO) · Už se blíží!

Na nebi se objevil
Bod.

Zvětšuje se. Je to
Letadlo.

Přistává.

Na louku

Vystupuje muž

A teď

Ho poznáváme: je to
Letec.

Bouře ho nepohltila
Ani voda.

Motor se osvědčil, a on
Nalezl cestu k nám.

Dorazil k cíli.

16
Letci na letišti Le Bourget
u Paříže

ŠUM VELIKÉHO DAVU (RÁDIO)

LETCI · Jsem Ten a ten. Prosím,
odnese mě

Do tmavé kůlny, aby

Nikdo neviděl mou

Přirozenou slabost.

Ale ohlaste mým kamarádům

z Ryanových závodů

v San Diegu

Že odvedli dobrou práci.
Náš motor vydržel
Jejich práce byla bez vady.

17
Zpráva o dosud nedosaženém

RÁDIO A LETCI · V době, kdy lidstvo

Začalo poznávat sebe samo

Sestavili jsme stroje

Ze dřeva, železa a skla

A letěli jsme vzduchem

A to rychlostí, která překonala

O dvojnásobek rychlost hurikánu.

A náš motor byl silnější

Vysvětlivky

„Let přes oceán“ není pro požitek, je to učební pomůcka.

Nežli sto koní, ale menší
Než jediný kůň.
Tisíc let padalo všechno seshora dolů
S výjimkou ptáků.
Ani na nejstarších kamenech
Jsme nenalezli kresbu
Nějakého člověka, který
By letěl vzduchem
Ale my jsme se vznesli.
Koncem 2. tisíciletí našeho letopočtu
Vznesla se naše
Ocelová prostota
Demonstrující to, co je možné
Aniž nám dala zapomenout na
Dosud nedosažené.
A tomu je věnována tato zpráva.

„Let přes oceán“ je bezcenný, pokud se na něm neškolíme. Nemá uměleckou hodnotu opravňující k provedení, pokud nemá za účel toto školení. Je to *objekt výuky* a má dvě vrstvy. První vrstva (zpěvy zvířel, chóry, šumění vody, hukot motoru atd.) má za úkol umožnit cvičení, tj. uvádět a přerušovat, k čemuž se nejlépe hodí nějaký přístroj. Druhá vrstva, *pedagogická* (part letců), je text pro cvičení: ten, kdo se cvičí, je posluchačem jedné textové vrstvy a mluvcem vrstvy druhé. Takto dochází k spolupráci mezi přístrojem a žákem, při čemž záleží spíše na přesnosti než na výrazu. Text se má říkat a zpívat mechanicky, na konci každého verše se má udělat pauza, vrstva, již nasloucháme, by se měla mechanicky číst s sebou.

„Podle zásad: stát má být bohatý, člověk má být chudý, stát by měl mít za povinnost umět mnohé, člověku by se mělo dovolit umět málo; pokud jde o hudbu, má stát vytvářet vše, co si žádá zvláštních přístrojů i zvláštních schopností, jedinec by však

Nebýt zákazníkem rozhlasu, nýbrž měnit jej.

Rozhlasový experiment v Baden-Badenu.

Proč se „Let přes oceán“ nedá využít jako objekt výuky a proč se rozhlas nedá změnit?

měl předvést lekci. City, volně při hudbě tleskáte, tělesně zchvácení, k němuž při pouhém poslechu hudby snadno dochází — to vše od hudby odvádí. Abychom tomu zabránili, podílí se na hudbě jedině, a to podle zásady: jednat je lepší než číst; sleduje při tom v knize očima hudební předlohu a doplňuje pro něho vyhrazená místa i hlasy, a to tak, že je pro sebe anebo společně s ostatními zptává (školní třída).“

Soudobému rozhlasu nemá „Let přes oceán“ sloužit k použití, nýbrž má jej měnit. Vzrůstající koncentrace mechanických prostředků stejně jako vzrůstající specializace ve vzdělávání — jevy, které nutno urychlit — si žádají posluchačovy vzpoury, jeho aktivizace a jeho opětného dosazení jakožto producenta.

Využití „Letu přes oceán“ a použití rozhlasu ve změněné formě se předvedlo na Hudebních slavnostech v Baden-Badenu 1929. Na levé straně pódia byl rozhlasový orchestr se svými přístroji a zpěváky, na pravé straně posluchač, jenž s partiturou v ruce předváděl part letců jakožto pedagogickou vrstvu. K instrumentálnímu doprovodu, produkovanému rozhlasem, zpíval svoje noty. Části určené k přednesu četl, aniž identifikoval svůj vlastní cit s citovým obsahem textu, na konci každého verše udělal pauzu, tedy na způsob cvičení. Na zadní stěně pódia stály teoretické poučky, které se takto demonstrovaly.

To cvičení slouží ke zdisciplinování, jež je podkladem svobody. Jediněc arcí sáhne sám od sebe po prostředku požitku, nikoli však po objektu výuky, jenž mu neslibuje ani výdělek, ani společenské výhody. Takováto cvičení prospívají jedinci jenom tím, že prospívají státu, a prospívají jenom státu, který chce prospět všem rovnoměrně. „Let přes oceán“ nemá tedy ani estetickou, ani revoluční hodnotu existující nezávisle na jeho realizaci, kterou může zorganizovat

Představení při falešném koncertantním použití.

Poznámka

Vznik: 1928—29. Předznamenání (Pokusy — sešit 1): „Let přes oceán“ (k němuž existuje hudba od Paula Hindemitha i od Kurta Weilla), rozhlasová naučná hra pro chlapce a děvčata, nikoli popis letu přes Atlantik, je zároveň dosud nevyzkoušený způsob využití rozhlasu, zdaleka ne nejdůležitější, ale jeden z řady pokusů používajících poezie k učebním účelům.“

Když Jihoněmecký rozhlas požádal Bertolta Brechta v prosinci 1949 o provozovací povolení pro „Let Lindberghů“, odpověděl Brecht dopisem, jehož obsah byl pak pro všechny další dotazy prohlášen za závazný. Pro tisk této rozhlasové hry nařídil Brecht slovo „Lindberghové“ škrtnout a nahradit slovem „Letci“. Jeho dopis Jihoněmeckému rozhlasu a prolog měly se rovněž otisknout.

Jihoněmeckému rozhlasu
Stuttgart.

Vážení pánové,
hodláte-li v historické retrospektivě uvést Let Lindberghů, musím Vás poprosit, abyste

pouze stát. Jeho správná realizace jej však přesto činí natolik „revolučním“, že soudobý stát nemá zájem pořádat takováto cvičení. O tom, jak realizace rozhoduje o textu, svědčí tento příklad: Postavy veřejného hrdiny v „Letu přes oceán“ by se dalo použít k tomu, aby třeba posluchači koncertu se vciťovali do hrdiny a izolovali se tak od mas. Aby se smysl celku zcela nenarušil, musí v koncertantním, tedy falešném provedení alespoň part letců zpívat *chór*. Toliko společným zpěvem v 1. osobě (Jsem Ten a ten, startuji, nejsem znaven atd.) může se zachránit něco málo pedagogického účinku.

Brecht. Suhrkamp.

do čela postavili prolog a v textu samém provedli několik menších změn. Lindbergh měl jak známo těsné kontakty s nacisty; jeho někdejší nadšená zpráva o neporazitelnosti nacistických leteckých sil působila v řadě zemí ochromujícím dojmem. L. hrál také jako fašista v USA temnou roli. Titul mé rozhlasové hry musí se proto změnit na „Let přes oceán“, nutno ji doplnit prologem a vymýtit jméno Lindbergh.

1. v 1 (Výzva každému z nás)
namísto: „Let kapitána Lindbergha přes oceán“

nyňí: „Prvý přelet oceánu“.
2. v 3 (Letci se představují a startují...)
namísto: „Mé jméno je Charles Lindbergh“
nyňí: „Na mém jméně nezáleží“.

3. v 16 (Letci na letišti...)
namísto: „Jsem Charles Lindbergh. Prosím odneste mě“

nyňí: „Jsem Ten a ten. Prosím, odneste mě“.
Souhlasíte-li s touto verzí, nemám nic proti uvedení. Změny snad znamenají malé poško-

zeň básně, ale vymýcení jména bude poučné.

S nejlepšími pozdravy

Vás

Bertolt Brecht v.r.

Berlín 3. 1. 50.

N. N. Kdyby se ponechaly titulky, musí tam být také vždycky „Letci“.

Prolog, jenž by se měl přednést před vysláním „Letu přes oceán“:

Uslyšíte nyní

Zprávu o prvním letu přes oceán

V květnu 1927. Uskutečnil jej

Jeden mladý člověk. Triumfoval

Nad vichřicí, ledem a nad žravou vodou.

Přesto

Budiž jeho jméno vymýceno, neboť ten

Jenž našel cestu nad neschůdnými vodami

Ztratil se v močálu našich měst. Vichřice

a led

Jej nepřemohly, přemohl ho však

Jeho bližní. Stačilo desetiletí

Slávy a bohatství a ten neblahý

Předváděl Hitlerovým katanům létání

Se smrtícími bombami. Proto

Budiž jeho jméno vymýceno. Vy však

Buďte varováni: Ani odvaha ani znalost

Motorů a námořních map nevnese asociála

Do hrdinské písně.

V sešitě Pokusů končil „Let přes oceán“

„Zprávou o nedosažitelném“, kde na konci

stálo: „Aniž nám dala zapomenout na nedo-

sažitelné.“ Podle Brechtova pokynu v po-

známce pod čarou na začátku „Badenské

naučné hry“ — „V prvním pokusu stojí

chybně: nedosažitelné. To je nutno zlepšit

na: dosud nedosažené.“ — se změnil řečený

verš a v souladu s tím i titul scény.

BADENSKÁ NAUČNÁ HRA O SROZUMĚNÍ

Spolupracovníci: S. Dudow, E. Hauptmannová

Osoby

Letec

Tři montéři

Vedoucí naučného chóru (Předpěvák)

Mluvíti

Tři klauni

Naučný chór

Na pódiu, jehož rozměry odpovídají počtu účinkujících, stojí v pozadí naučný chór. Vlevo je orchestr, vlevo v popředí stůl, u něho sedí dirigent zpěváků a hudebníků, vedoucí všeobecných zpěvů (Předzpěvák) a Mluvčí. Zpěváci čtyř zřítivších se letců sedí u pultu vpravo v popředí. K ozřejmění scény mohou vedle pódiá nebo na něm ležet trosky letadla.

1
Zpráva o létání

ČTYŘI LETCI *podávají zprávu* ·
V době, kdy lidstvo
Začalo poznávat sebe samo
Sestavili jsme letadla
Ze dřeva, železa a skla
A letěli jsme vzduchem
A to rychlostí, která překonala
O dvojnásobek rychlost hurikánu.
A náš motor byl silnější
Nežli sto koní, ale menší
Než jediný kuň.
Tisíc let padalo všechno seshora dolů
S výjimkou ptáků.
Ani na nejstarších kamenech
Jsme nenalezli kresbu
Nějakého člověka, který
By letěl vzduchem.
Ale my jsme se vznesli.
Koncem druhého tisíciletí našeho
letopočtu
Vznesla se naše
Ocelová prostota
Demonstrujíc to, co je možné
Aniž nám dala zapomenout na
Dosud nedosažené.

2
Pád

MLUVČÍ NAUČNÉHO CHÓRU

osloví zřítivší se · Už nelétejte.
Už nemusíte být rychlejší.
Nízká země
Je pro vás teď
Vysoká dost.

Stačí
Že nehybně ležíte.
Nikoli nahoře nad námi
Nikoli daleko před námi
Nikoli spěchajíce
Nýbrž nehybně
Nám povězte, kdo jste.

ZŘÍTVŠÍ SE LETCI *odpovídají* ·

Podíleli jsme se na práci svých
kamarádů.
Naše letadla se zdokonalovala
Létali jsme výš a výš
Překonali jsme moře
A hory se nám zdály nízké.
Popadla nás horečka
Výstavby měst a nafty.
Myslili jsme jen na stroje a
Na boje o rychlost.
Zapomněli jsme v těchto bojích
Na svá jména a na svou tvář
A nad rychlejším startem
Jsme zapomněli na cíl našeho startu.
Ale prosíme vás
Abyste k nám přistoupili
A podali nám vodu
A vsunuli pod hlavu podušku
A pomohli nám, neboť
Nechceme zemřít.

CHÓR *se obrací k davu* ·
Slyšte, čtyři lidé
Vás prosí, abyste jim pomohli.
Vzlétli
Do vzduchu a

Zřítili se na zem a
Nechtější zemřít.
Proto vás prosí
Abyste jim pomohli.
Tady máme
Sklenku s vodou a
Podušku.
Vy však nám povězte
Zdali jim máme pomoci.

DAV *odpovídá chóru* ·
Ano.

CHÓR *davu* · Pomohli vám?

DAV · Ne.

MLUVČÍ *se obrací k davu* ·
Nad chladnouchými těly se zkoumá,
zdali
Je běžné, že člověk pomáhá člověku.

3

Průzkum, zdali člověk
pomáhá člověku

Prvý průzkum

VEDOUČÍ CHÓRU *předstoupí* ·

Jeden z nás plul přes moře a
Objevil nový kontinent.
Po něm však mnozí
Tam s velkou námahou i chytrostí
Vybuodovali veliká města.

CHÓR *odvětl* · Chléb se tím nezlevnil.

VEDOUČÍ CHÓRU · Jeden z nás

sestavil stroj
Pohánějící párou kolo, a to
Byl počátek mnohých strojů.
Mnozí však na tom pracují
Den co den.

CHÓR *odvětl* · Chléb se tím nezlevnil.

VEDOUČÍ CHÓRU · Mnozí z nás
přemýšleli
O oběhu Země kolem Slunce

O nitru člověka, o obecných
Zákonitostech, o složení vzduchu
A o rybách hlubokých moří.
A přišli
Na veliké věci.

CHÓR *odvětl* · Chléb se tím nezlevnil.

Nýbrž
Chudoby v našich městech přibýlo
A už drahý čas neví nikdo
Co je to člověk.
Například: zatímco jste letěli, lezlo
Cosí vám podobného po zemi
Ne jako člověk!

VEDOUČÍ CHÓRU *se obrátí na dav* ·

Pomáhá tedy člověk člověku?

DAV *odvětl* · Ne.

Druhý průzkum

VEDOUČÍ CHÓRU *se obrátí na dav* ·

Pozorujte naše obrazy a řekněte pak
Že člověk člověku pomáhá!
*Předvede se dvacet fotografií, které ukazují,
jak v naší době jsou lidé zabíjeni lidmi.*

DAV *křičí* · Člověk člověku nepomáhá.

Třetí průzkum

VEDOUČÍ CHÓRU *se obrátí na dav* ·

Vizte naše klaunské číslo, v němž
Lidé pomáhají člověku!

*Tři cirkusoví klauni, z nichž jeden, zvaný pan
Schmitt, je obr, vstoupí na pódium. Mluví velmi
hlasitě.*

PRVNÍ · Dneska máme hezký večer, pane
Schmitt.

DRUHÝ · Co říkáte dnešnímu večeru,
pane Schmitt?

PAN SCHMITT · Myslím, že hezký
není.

PRVNÍ · Nesedl byste si, pane Schmitt?

DRUHÝ · Tady je židle, pane Schmitt, proč nám teď neodpovídáte?

PRVNÍ · Copak nevidíš: pan Schmitt by rád pozoroval měsíc.

DRUHÝ · Poslyš, proč ty lezeš panu Schmittovi pořád do zadku? To pana Schmitta obtěžuje.

PRVNÍ · Lezu panu Schmittovi do zadku proto, že pan Schmitt je takový silák.

DRUHÝ · Já taky.

PRVNÍ · Prosim pana Schmitta, aby si k nám přisedl.

PAN SCHMITT · Není mi dneska dobře.

PRVNÍ · Tak to se musíte rozveselit, pane Schmitt.

PAN SCHMITT · Myslím, že už se nedokážu rozveselit. *Pauza.* Jakoupak barvu má můj obličej?

PRVNÍ · Růžovou, pane Schmitt, vždycky růžovou.

PAN SCHMITT · Vidíte, a já myslel, že jsem v obličejí celý bílý.

PRVNÍ · To je podivné, vy si myslíte, že jste v obličejí celý bílý? Když se totiž na vás teď koukám, tak mi taky připadá, že jste v obličejí celý bílý.

DRUHÝ · To bych si teda sedl, pane Schmitt, když takhle vypadáte.

PAN SCHMITT · Dnes bych si nerad sedal.

PRVNÍ · Nesedat, nesedat, nesedat, rozhodně si nesedat, raději zůstat stát.

PAN SCHMITT · Proč si myslíte, že bych měl zůstat stát?

PRVNÍ *Druhému* · Nemůže si dneska sednout, protože by jinak třeba už nikdy nevstal.

PAN SCHMITT · Panebože!

PRVNÍ · Slyšíte, už si toho sám všiml. To už pan Schmitt zůstane raději stát.

PAN SCHMITT · Poslyšte, skoro se mi zdá, že mě trochu bolí levá noha.

PRVNÍ · Moc?

PAN SCHMITT *bolestně* · Jak?

PRVNÍ · Moc vás ta noha bolí?

PAN SCHMITT · Ano, už mě bolí moc...

DRUHÝ · To je od stání.

PAN SCHMITT · Nemám si sednout?

PRVNÍ · Ne, rozhodně ne, tomu musíme zabránit.

DRUHÝ · Když vás levá noha bolí, tak je jen jedno řešení: pryč s levou nohou.

PRVNÍ · A čím rychleji, tím lépe.

PAN SCHMITT · Jo, když myslíte...

DRUHÝ · Přirozeně.

Uříznou mu levou nohu.

PAN SCHMITT · Hůl, prosím.

Podají mu hůl.

PRVNÍ · Nuže, stojí se vám teď lépe, pane Schmitt?

PAN SCHMITT · Ano, nalevo. Tu nohu mi ale musíte dát, nerad bych o ni přišel.

PRVNÍ · Prosim, když nám nedůvěřujete...

DRUHÝ · My můžeme taky jít...

PAN SCHMITT · Ne, ne, teď tady musíte zůstat, protože sám už přece nemůžu chodit.

PRVNÍ · Tady máte tu nohu.

Pan Schmitt si vezme nohu pod paži.

PAN SCHMITT · Teď mi hůl upadla.

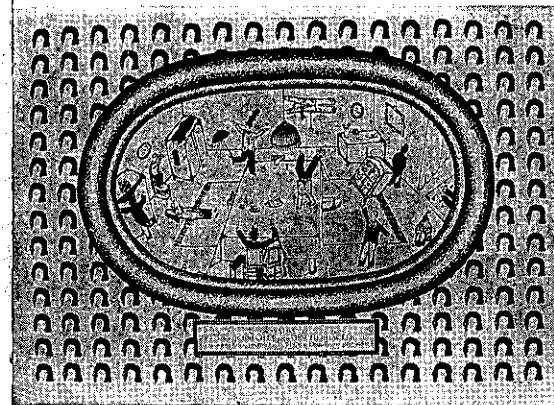
DRUHÝ · Zato teď zas máte svou nohu. *Oba se bleskně smějí.*

PAN SCHMITT · Teď už opravdu nemůžu stát. Protože teď ovšem začíná bolet i druhá noha.

PRVNÍ · To si umím představit.

PAN SCHMITT · Nerad bych vás obtěžoval víc, než je třeba, ale bez hole se teď těžko obejdu.

DRUHÝ · Než bychom šli pro hůl, to vám raději rovnou uřízneme druhou nohu. Stejně vás moc bolí.

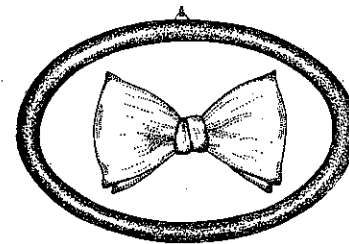

SVATBA

Plakát pro inscenaci Divadla na provázku

SVATBA

*(pozdější titul: Maloměstská svatba)
Přední strana programu (Divadlo na provázku — Brno 1978)*

BERTOLT BRECHT

SVATBA

SVATBA

Alena Ambrová jako Nevěsta a Petr Oslzlý jako Otec (Divadlo na provázku — Brno 1978 — foto Josef Kratochvíl)

SVATBA

(Divadlo na provázku — Brno 1978 — foto Josef Kratochvíl)

BADENSKÁ NAUČNÁ HRA O SROZUMĚNÍ

SVATBA
(Divadlo na provázku — Brno 1978 —
foto Josef Kratochvíl)

SVATBA
(Divadlo na provázku — Brno 1978 —
foto Josef Kratochvíl)

SVATBA
Dvě stránky z programu (Divadelní
studio DISK — Praha 1981)

LUX IN TENEBRIS —
ZÁTAH
Programový list (Die Komödianten —
Vídeň 1975)

Theater
im Künstlerhaus

Laden
ein zu
zwei Stunden
des jungen
Bertolt Brecht

"LUX IN
TENEBRIS,"
und
"DER FISCHZUG,"

Ab Di. 29.4.
Tägl. 20h.
außer So., Mo.
Tel: 57 05 04

Nach dem ersten Weltkrieg, nach
dem Zusammengebrochenen und zu-
sammengebrochenen Vertrieben dem
Deutschland ein anderer Aulitz zu ver-
leihen; nach der Inflation und nach vor
dem Europakonferenz der Traumer
Hitler; war Brecht in München auf dem Gönz; Er
spielte Klarinette bei Karl Valentini. Das Kaiserliche
Theater dieses bayrischen Originals blieb nicht ohne
Wirkung auf den jungen Spätschreiber.

"LUX IN TENEBRIS" ist eines jener
frühen, unbebaute, kaum gezielten
Schwänke, die zum Thema die bürger-
liche Scheinmoral haben. Da wird einer
wegen Mißhandlung von Prostituierten aus
dem Bordell geworfen und erzwungen einen
"Aufklärungszug" gegen die käuflich-
keit des Geschlechtsverkehrs, für er,
dadurch zum romantischen
Helden geboren, um Puffgeschäft
klingelt. Und das ist noch mit einer
List zum Jahresmarkt Theater im Künstler-
haus, die man hätte kaum noch finden unter den
Spickewacken. Das Carl-Charaplinische Slap-Stik-Technik
kommt man da nicht aus, — und so haben wir es
auch inszeniert. "DER FISCHZUG" ist der Brecht'sche
Stück Rätselhaftes. Es gibt in der ganzen Kommen literarischen
über das Theaterchaffen des Autors keine Zeile über dieses Stück. Nicht ein-
mal eine Wraufführungsjahr ist irgendwo vermerkt. Aber es ist ein wunder-
bar offenes Theater. Irrendwie kommt es an frische Alkoholtraum e-
an Belirien. Wand geht durch das Spiel und viel viel Schmeiß. Und es ist ein Volk-
stück ganz besonderer Art; nimmt die Unterdrückung der Frauen und die herrsch-
süchtige Brunnlichkeit der Männer zum Anlaß; erzähl uns eine antike Sage auf
die... ..

16 »Was Frau Tschek umgebracht?«

18 »Ich kann Ihnen sagen, mir ist jede Gewalttätigkeit tief zuwider.«

19 »Acht, da ist ja eine ganze Gesellschaft sammelt.«

20 »Aber ich sehe, es herrscht hier eine mir feindselige Atmosphäre.«

21 »Hier habe ich Ihnen Schuhe mitgebracht.«

22 »Und das kommt Ihnen zugute, Svendson.«

23 »Der Kunde geht schwerbeladen hinaus.«

24 »Was kostet das Eisen?«

DIE KOMÖDIANTEN BRINGEN

DANSEN

UND

**WAS KOSTET
DAS EISEN?**

VON

**BERTOLT
BRECHT**

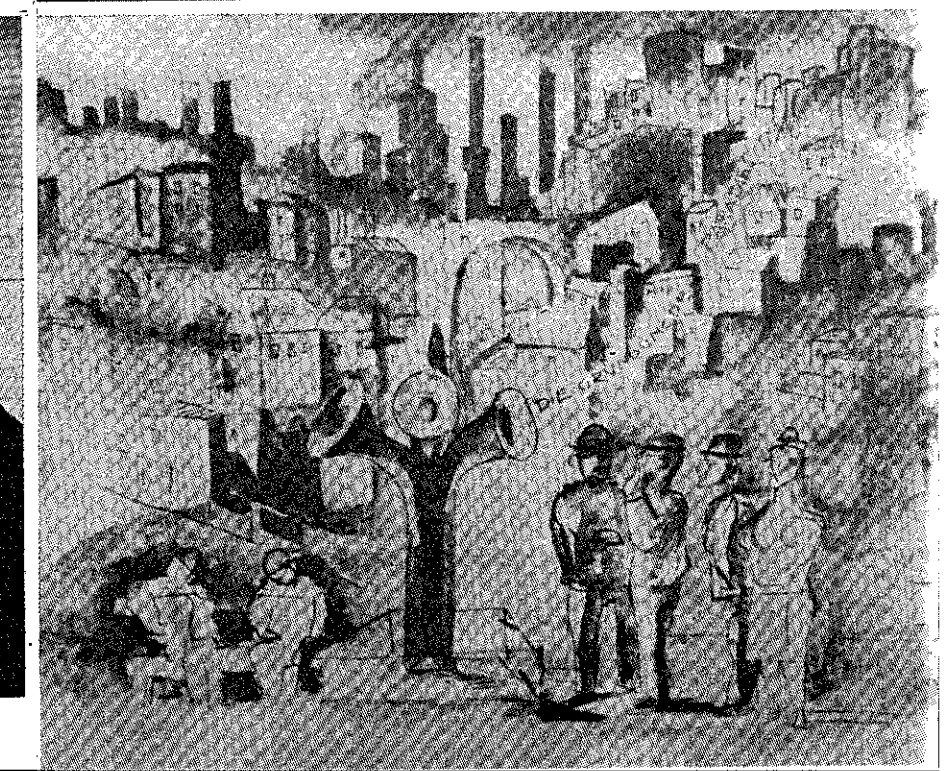
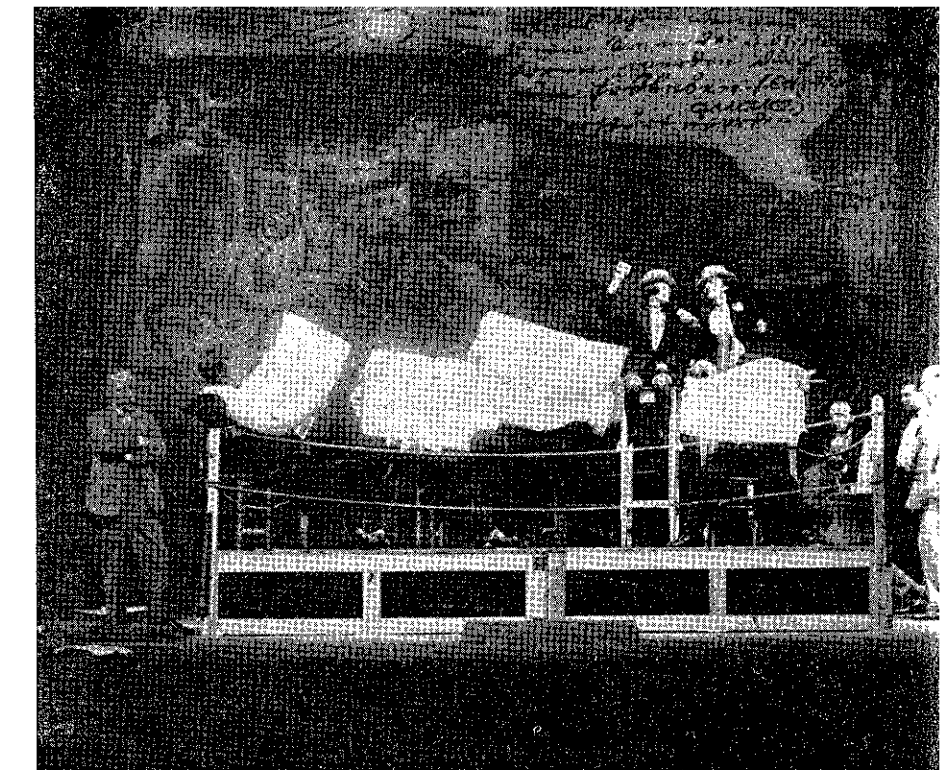
CO STOJÍ ŽELEZO?
*Scény ze závěru švédsky hrané aktovky
(Stockholm 1939)*

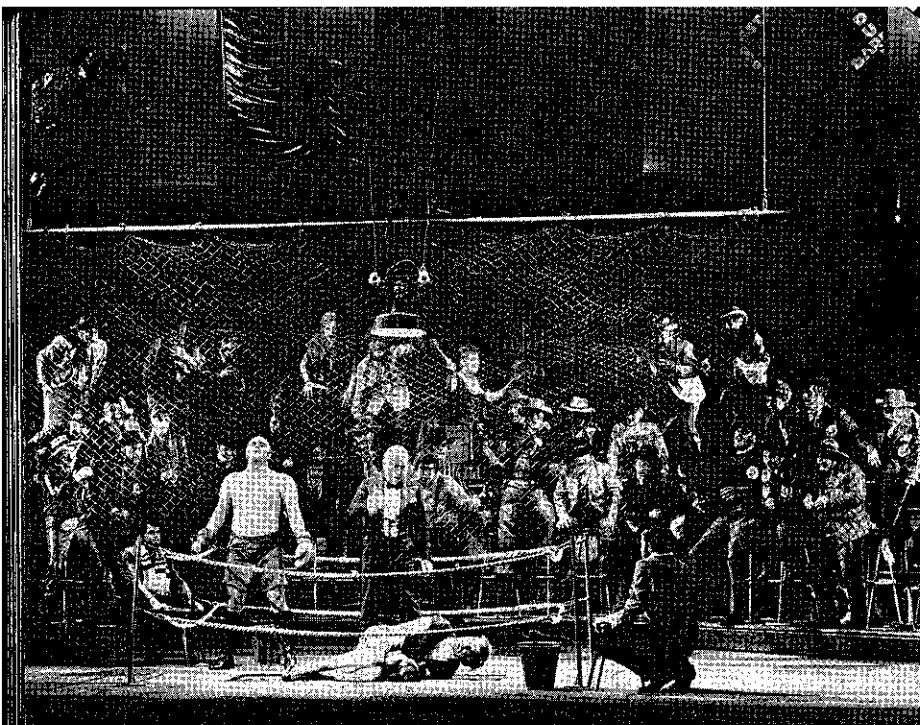
**DANSEN — CO STOJÍ
ŽELEZO?**
*Obálka programu (Die Komödianten —
Vídeň 1968)*

**VZESTUP A PÁD
MĚSTA MAHAGONNY**
*Trude Hesterbergová jako Begbicková,
Lotte Lenya jako Jenny (Theater
am Schiffbauerdamm — Berlin 1931)*

MAHAGONNY
*(také tzv. Malé Mahagonny)
(Baden-Baden 1927)*

**VZESTUP A PÁD
MĚSTA MAHAGONNY**
Jevištní skica Caspara Nehera

**BADENSKÁ HRA
O SROZUMĚNÍ**
(Baden-Baden 1929)

LET PŘES OCEÁN
*Demonstrace využití rozhlasové hry (Ba-
den-Baden 1929)*

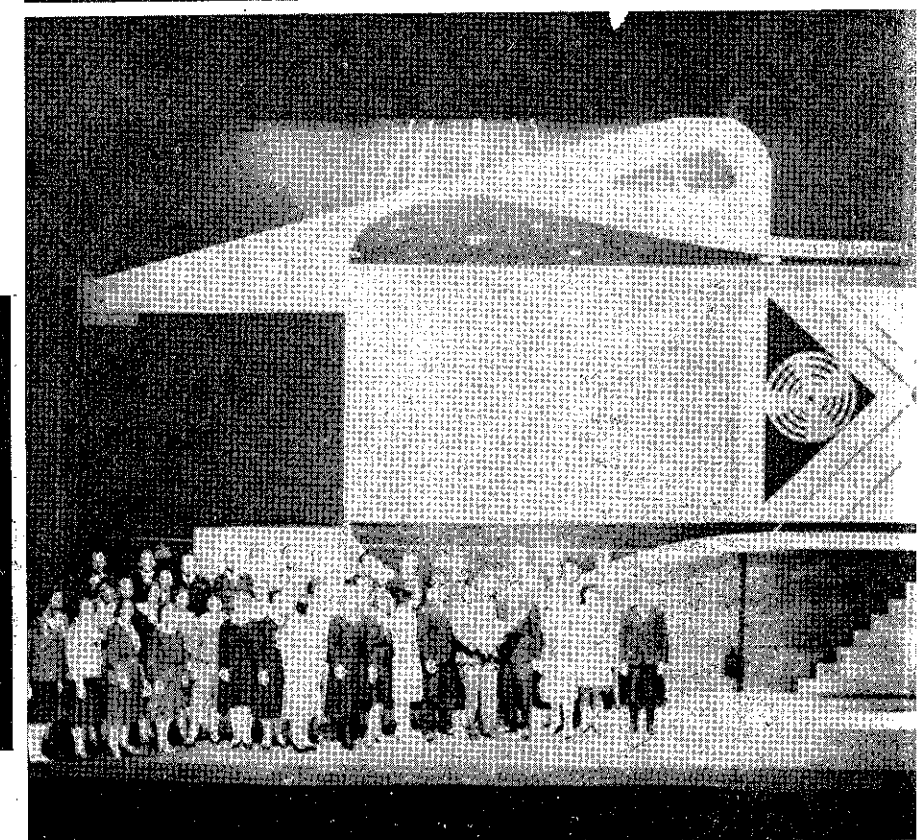
LET PŘES OCEÁN
*Scénická verze rozhlasové hry (Vratislav
1930)*

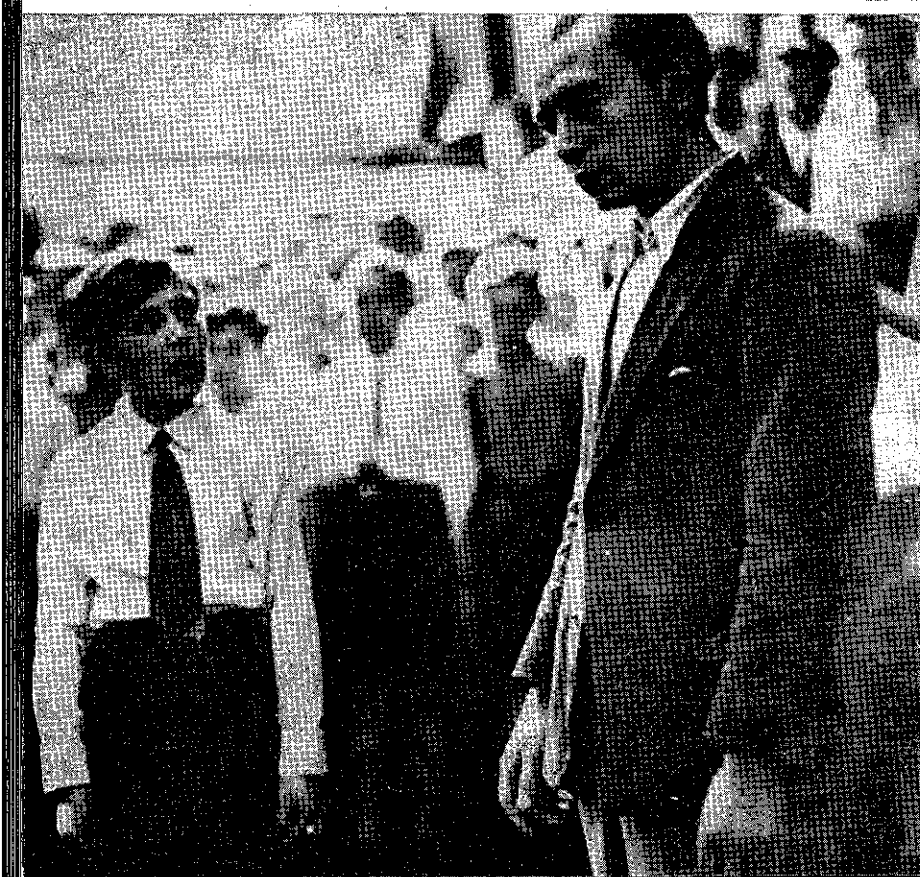
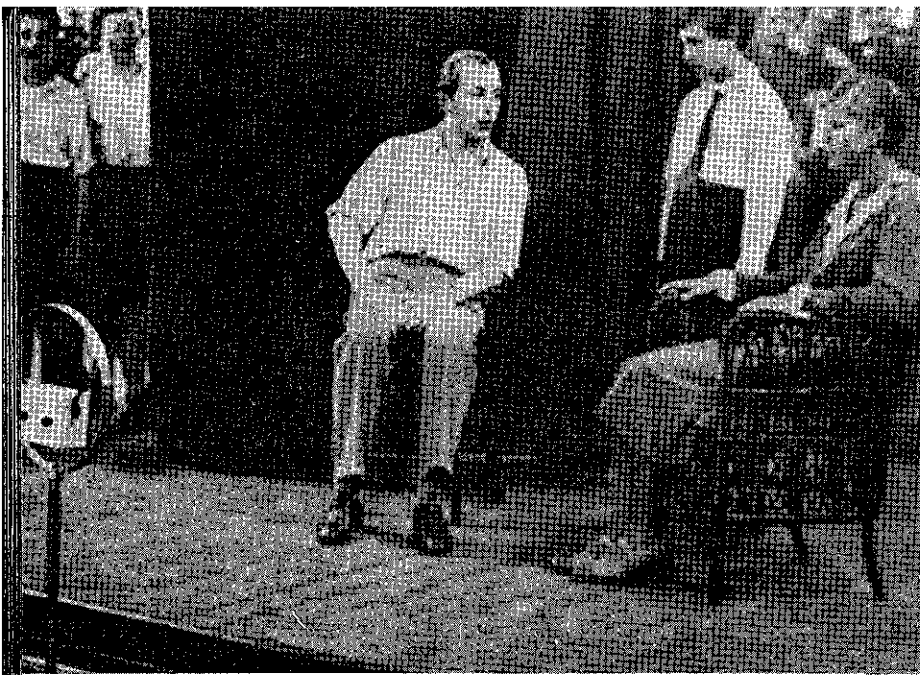

**VZESTUP A PÁD
MĚSTA MAHAGONNY**
*(Komische Oper — Berlín 1977 — foto
Arvid Lagenbusch)*

**VZESTUP A PÁD
MĚSTA MAHAGONNY**
*(Komische Oper — Berlín 1977 — foto
Arvid Lagenbusch)*

MALÉ MAHAGONNY
*Peter Kalisch, Carola Braunbocková
a Bruno Carstens v hlavních rolích
(Berliner Ensemble — Berlín 1963 —
foto Vera Tenschertová)*

DER JASAGER
UND
DER NEINSAGER

KDO ŘÍKÁ ANO
A KDO ŘÍKÁ NE
(Berlín 1930)

KDO ŘÍKÁ ANO
A KDO ŘÍKÁ NE
(Berlín 1930)

KDO ŘÍKÁ ANO
A KDO ŘÍKÁ NE
Obálka programu (Maxim Gorki-Theater — Berlín 1966)

PAN SCHMITT · Jo, třeba se to pak zlepší.
Uříznou mu druhou nohu. Pan Schmitt se svalí.

Teď už nemůžu vstát.

PRVNÍ · Hrozné, a zrovna tomu, abyste seděl, jsme chtěli bezpodmínečně zabránit.

PAN SCHMITT · Cože?!

DRUHÝ · Nemůžete už vstát, pane Schmitt.

PAN SCHMITT · To mi neříkejte, bolí mě to.

DRUHÝ · Co už nemám říkat?

PAN SCHMITT · To...

DRUHÝ · Že už nemůžete vstát?

PAN SCHMITT · Copak nemůžete být zticha?

DRUHÝ · Ne, pane Schmitt, ale můžu vám vyšroubovat levé ucho, pak už mě nebudete slyšet, jak říkám, že nemůžete vstát.

PAN SCHMITT · Jo, třeba by to tak bylo lepší.

Odsroubujť mu levé ucho.

K Prvnímu: Teď už slyším jenom vás.
Druhý přejde na druhou stranu. Prosím o ucho! *Rozvzteklí se:* A prosím taky o chybějící druhou nohu. Tak se s nemocným člověkem nejedná. Dodejte mně, jejich majitelé, ihned nazpět ztracené údy. *Dají mu pod paži i druhou nohu a ucho mu položí do klína.*

A vůbec, jestli tu se mnou snad chcete provádět nějakou taškařinu, tak se pořádně — co to jen je s mou rukou?

DRUHÝ · To bude prostě proto, že s sebou vláčíte tolik zbytečných věcí.

PAN SCHMITT *tiše* · Jistě. Nemůžete mě jich zbavit?

DRUHÝ · Ale vždyť my vás můžeme zbavit celé ruky, to pak bude lepší.

PAN SCHMITT · Ano, prosím, když myslíte...

DRUHÝ · Přirozeně.

Uříznou mu levou paži.

PAN SCHMITT · Děkuju, máte se mnou práce ažaž.

PRVNÍ · Tak, pane Schmitt, tady máte všechno, co vám patří, to už vám nemůže uloupit nikdo.

Položí mu všechny uřezané údy do klína. Pan Schmitt na ně hledí.

PAN SCHMITT · Divné, mám hlavu plnou tak nepříjemných myšlenek. Prosím vás — *Prvnímu* —, povězte mi něco příjemného.

PRVNÍ · Rád, pane Schmitt, chcete si poslechnout jednu historku? Dva páni jdou z hospody. Strašlivě se pohádají a hážou po sobě kobylince, jeden treťí druhého kobylincem rovnou do úst a ten druhý řekne: Tak, a ten si teď nechám v ústech, dokud nepříjde policie.

Druhý se směje, pan Schmitt se nesměje.

PAN SCHMITT · To není hezká historka. Nemohl byste mi vyprávět něco hezkého, jak už jsem řekl, mám plnou hlavu nepříjemných myšlenek.

PRVNÍ · Ne, bohužel, pane Schmitt, kromě této historky už nemám o čem vyprávět.

DRUHÝ · Ale vždyť my vám můžeme hlavu uříznout, když v ní máte tolik hloupých myšlenek.

PAN SCHMITT · Ano, prosím, třeba to pomůže.

Upilují mu vrchní půlku hlavy.

PRVNÍ · Jak je vám teď, pane Schmitt, ulevilo se vám?

PAN SCHMITT · Ano, velice. Velice se mi ulevilo. Jenomže mě do hlavy moc zebe.

DRUHÝ · Nasadte si přece klobouk. *Za-
ve: Klobouk nasadit!*

PAN SCHMITT · Vždyť nemůžu do-
sáhnout dolů.

DRUHÝ · Chcete hůl?

PAN SCHMITT · Ano, prosím. *Šmátrá
po klobouku.*

Teď mi hůl zase upadla, nemohu na
klobouk dosáhnout. Velice mě zebe.

DRUHÝ · A kdybychom vám vyšroubo-
vali celou hlavu?

PAN SCHMITT · Ano, já nevím...

PRVNÍ · Přece jen...

PAN SCHMITT · Ne, opravdu, já už
vůbec nic nevím.

DRUHÝ · Právě proto.

*Odsroubují mu hlavu. Pan Schmitt padne
naznak.*

PAN SCHMITT · Počkat! Ať mi někdo
z vás položí na čelo ruku!

PRVNÍ · Kam?

PAN SCHMITT · Ať mě někdo z vás
chytne za ruku.

PRVNÍ · Kde?

DRUHÝ · Ulevilo se vám teď, pane
Schmitt?

PAN SCHMITT · Ne. Ležím totiž zády
na kamínku.

DRUHÝ · Jo, pane Schmitt, všechno mít
nemůžete.

*Oba se břeskně smějí. (Konec klaunského
číska.)*

DAV *křičí* · Člověk člověku nepomůže.

VEDOUcí CHÓRU · Máme tu po-
dušku roztrhat?

DAV · Ano.

VEDOUcí CHÓRU · Máme tu vodu
vylít?

DAV · Ano.

4

Odmitnutí pomoci

CHÓR · I nemá jim být pomoženo.

Roztrháme podušku

Vylijeme vodu.

Mluví roztrhá podušku a vylije vodu.

DAV *si čte pro sebe* · Viděli jste ovšem

Leckde pomoc

Různého druhu, plynoucí ze situace

Dosud nepostradatelného

Násilí.

Přesto vám radíme krutěji čelit

Ukrutné skutečnosti

A zároveň se situací

Z níž plynou požadavky

Od požadavků upustit. Tedy

S pomocí nepočítat:

Chceme-li odepřít pomoc, je třeba
násilí

Chceme-li dosáhnout pomoci, je
rovněž třeba násilí.

Pokud vládne násilí, může se odepřít
pomoc

Až už nepovládne násilí, nebude
žádné pomoci třeba.

I nemáte žádat pomoc, nýbrž
odstranit násilí.

Pomoc a násilí tvoří celek

A tento celek musí být změněn.

5

Porada

ZŘÍTIVŠÍ SE LETEC · Zemřeme

Kamarádi.

TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTÉŘI ·

Víme, že zemřeme, ale

Víš to ty?

Slyš tedy:

Umřeš bezpodmínečně.

Život ti bude vyrván

Výkon ti bude škrtnut

Zemřeš sám pro sebe.

Nikdo si toho nevšimne.

Zemřeš s konečnou platností

A tak musíme zemřít i my.

6

Pohled na mrtvé

MLUVČÍ · Pohleďte na mrtvé!

*Ve velkém zvěšeni se předvedou fotografie
mrtvých, pak řekne mluvčí: „Druhý pohled
na mrtvé“, a fotografie se předvedou ještě
jednou.*

*Po pohledu na mrtvé začnou zřítivši se letci
křičet.*

ZŘÍTIVŠÍ SE · Nemůžeme zemřít.

7

Předčítání komentujících textů

CHÓR *se obrátí na zřítivši se* ·

Nemůžeme vám pomoci.

Můžeme vám doporučit

Jen pokyn

Jen postoj.

Očekávejte smrt, ale učte se

Učte se, ale neučte se falešně.

ZŘÍTIVŠÍ SE ·

Nemáme mnoho času

Už se moc naučit nemůžeme.

CHÓR · Máte-li málo času

Máte času dost

Neboť co je správné, je snadné.

*Z chóru vystoupí Mluvčí s knihou. Odebere
se ke zřítivším se, usedne a čte z komentáře.*

MLUVČÍ · 1. Kdo něco vyrve, ten něco
drží. A komu je něco vyrváváno, ten
to drží také. A kdo něco drží, tomu
bude něco vyrváno.

Čeho se vzdává ten, kdo z nás umře?
Nevzdává se přece pouze stolu anebo
lože! Kdo z nás umírá, ví také: vzdá-
vám se všeho, co tu je, rozdávám víc
nežli mám. Kdo z nás umírá, vzdává
se ulice, kterou zná, i ulice, kterou
nezná. Bohatství, které má, i toho,
které nemá. Samotné chudoby. Svě
vlastní ruky.

Jak pozvedne kámen ten, kdo se to
nenaučil? Jak pozvedne balvan? Jak
se vzdá svého stolu ten, kdo se nena-
učil něčeho se vzdávat, nebo: jak se
vzdá všeho, co má i co nemá? Ulice,
kterou zná, i té, kterou nezná? Bo-
hatství, které má, i toho, které nemá?
Samotné chudoby? Svě vlastní ruky?
2. Když Myslíci se dostal do velké
vichřice, seděl ve velkém vozidle a za-
bíral hodně místa. Co udělal? Před-
evším vystoupil z vozidla, za druhé
odložil plášť, za třetí ulehl na zem.
Tak přestál vichřici ve své nejmenší
velikosti.

ZŘÍTIVŠÍ SE *k Mluvčímu* · Přestál tak
vichřici?

MLUVČÍ · Ve své nejmenší velikosti pře-
stál vichřici.

ZŘÍTIVŠÍ SE · Ve své nejmenší veli-
kosti přestál vichřici.

MLUVČÍ · 3. Aby jednomu člověku do-
dal odvahy umřít, prosil ho pronikavě
Myslíci, ať se vzdá svého majetku.
Když už se vzdal všeho, zbýval mu
jen život. Ještě se něčeho vzdej, pravil
Myslíci.

4. Když Myslíci přestál vichřici, pře-
stál ji proto, že vichřici znal a byl s ní
srozuměn. Chcete-li tedy přemoci
umírání, přemůžete je, když umírání
znáte a jste s ním srozuměni. Kdo si
však přeje být srozuměn, ten drží

s chudobou. Věci se nedrží! Věci mohou být odňaty, a pak tu žádné srozumění není. Ani života se nedrží. Život bude odňat, a nebude tu už žádné srozumění. Ani myšlenek se nedrží, i myšlenky mohou být odňaty, a rovněž tu pak není žádné srozumění.

8
Zkouška

Chór zkouší zřítivši se letce před zraky davu.

1

CHÓR · Jak vysoko jste vzlétli?
TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTÉRI ·

Vzlétli jsme nesmírně vysoko.

CHÓR · Jak vysoko jste vzlétli?
TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTÉRI ·

Vzlétli jsme do výšky čtyř tisíc metrů.

CHÓR · Jak vysoko jste vzlétli?
TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTÉRI ·

Vzlétli jsme dosti vysoko.

CHÓR · Jak vysoko jste vzlétli?
TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTÉRI ·

Zvedli jsme se kousek nad zem.

VEDOUCÍ CHÓRU *se obrátí na dav* ·
Zvedli se kousek nad zem.

ZŘÍTIVŠÍ SE LETEC ·

Já vzlétl nesmírně vysoko.

CHÓR · A on vzlétl nesmírně vysoko.

2

CHÓR · Oslavovali vás?
TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTÉRI ·

Málo nás oslavovali.

CHÓR · Oslavovali vás?
TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTÉRI ·

Oslavovali.

CHÓR · Oslavovali vás?
TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTÉRI ·

Dost nás oslavovali.

CHÓR · Oslavovali vás?
TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTÉRI ·

Oslavovali nás nesmírně.

VEDOUCÍ CHÓRU *k davu* ·

Oslavovali je nesmírně.

ZŘÍTIVŠÍ SE LETEC ·

Mne dost neoslavovali.

CHÓR · A jeho dost neoslavovali.

3

CHÓR · Kdo jste?
TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTÉRI ·

Jsme ti, co přeletěli oceán.

CHÓR · Kdo jste?
TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTÉRI ·

Jsme jedni z vás.

CHÓR · Kdo jste?
TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTÉRI ·

Jsme nikdo.

VEDOUCÍ CHÓRU *k davu* · Jsou nikdo.

ZŘÍTIVŠÍ SE LETEC ·

Já jsem Charles Nungesser.

CHÓR · A on je Charles Nungesser.

4

CHÓR · Kdo na vás čeká?
TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTÉRI ·

Mnozí za mořem na nás čekají.

CHÓR · Kdo na vás čeká?
TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTÉRI ·

Náš otec a naše matka na nás čekají.

CHÓR · Kdo na vás čeká?
TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTÉRI ·

Nikdo na nás nečeká.

VEDOUCÍ CHÓRU *k davu* ·

Nikdo na ně nečeká.

5

CHÓR · Kdo tedy zemře, když zemřete vy?
TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTÉRI ·

Ti, co byli přespříliš oslavováni.

CHÓR · Kdo tedy zemře, když zemřete vy?
TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTÉRI ·

Ti, co se zvedli kousek nad zem.

CHÓR · Kdo tedy zemře, když zemřete vy?
TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTÉRI ·

Ti, na něž nikdo nečeká.

CHÓR · Kdo tedy zemře, když zemřete vy?
TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTÉRI ·

Nikdo.

CHÓR · Teď to víte:

Když vy umřete

Nezemře nikdo.

Teď dosáhli

Své nejmenší velikosti.

ZŘÍTIVŠÍ SE LETEC ·

Ale já jsem svým létáním

Dosáhl největší velikosti.

Tak vysoko jako jsem vzlétal já

Nevzlétl nikdo.

Málo mě vychvalovali, nemohu

Ani být dost vychválen

Létal jsem pro nic a pro nikoho.

Létal jsem kvůli létání.

Nikdo na mne nečeká, neletím

K vám, nýbrž letím

Od vás pryč, nikdy

Nezemřu.

9

Sláva a vyvlastnění

CHÓR · Nyní však

Ukažte, čeho jste dosáhli.

Neboť pouze dosažené

Je skutečné.

I dejte nám tedy motor letadla

A křídla a trup, všechno

S čím jsi létal a

Co jste vybudovali.

Vzdejte se toho!

ZŘÍTIVŠÍ SE LETEC ·

Nevzdám se toho.

Co

Je letadlo bez letce?

VEDOUCÍ CHÓRU · Vezměte si to!

Zřítivši se odnášejí letadlo do druhého rohu

pódia.

CHÓR *během vyvlastnění oslavuje zřítivši se* ·

Vznesete se, letci, změnili jste zákony

země.

Tisíc let padalo všechno seshora dolů

S výjimkou ptáků.

Ani na nejstarších kamenech

Jsme nenalezli kresbu

Nějakého člověka, který

By letěl vzduchem

Ale vy jste se vznesli koncem druhého

tisíciletí našeho letopočtu.

TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTÉRI

ukazují náhle na zřítivšího se letce ·

Co je to tam, podívejte se!

VEDOUCÍ CHÓRU *rychle k chóru* ·

Zanotujte „Změněn k nepoznání“.

CHÓR *obkloptí zřítivšího se letce* ·

Změněn k nepoznání

Je teď jeho obličej

Vyvstalý mezi jím a námi, neboť

Ten, kdo nás potřeboval a koho

Jsme potřebovali my: to

Byl on.

VEDOUCÍ CHÓRU ·

Tento muž

Pověřený úkolem

Byť i byl přiměřený

Vyrval nám, co potřeboval, a

Odepřel nám, co my jsme potřebovali.

Jeho tvář tedy

Zanikla s jeho úkolem:

Měl jen ten jediný!

Čtyři z chóru nad ním diskutují:

PRVNÍ · Existoval-li —

DRUHÝ · Existoval.

PRVNÍ · Co byl?

DRUHÝ · Byl nikdo.

TŘETÍ · Byl-li jedním —

ČTVRTÝ · Byl nikdo.

TŘETÍ · Jak se na něho přišlo?

ČTVRTÝ · Tím že byl zaměstnán.

VŠICHNI ČTYŘI ·

Vzniká tím, že se povolá

Existuje, když se mění.

Kdo ho potřebuje, ten ho zná.

Komu je užitečný, ten ho zveličuje

DRUHÝ · A přece je nikdo.

CHÓR *spolu s davem* ·

Co tu leží bez úkolů

Není už nic lidského.

Umři teď, ty Žádnýužčlovče!

ZŘÍTIVŠÍ SE LETEC ·

Nemohu zemřít.

TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTÉŘI ·

Vypadl jsi z proudu, člověče.

V proudu jsi ani nebyl, člověče.

Jsi příliš veliký, jsi příliš bohatý.

Jsi příliš zvláštní.

Proto nemůžeš zemřít.

CHÓR · Zemře

Však i ten

Kdo nemůže zemřít.

Kdo neumí plavat

Přesto plave.

10

Vyhnání

CHÓR · Jeden z nás

Tváří, postavou, myšlenkou

Veskrze se nám podobající

Musí nás opustit, neboť

Přes noc je poznamenán a

Od dnešního rána jeho dech je cítit
hnilobou.

Jeho postava se rozpadá, jeho tvář

Kdysi nám důvěrně známá, stává se
neznámou.

Člověče, mluv s námi, čekáme

Na obvyklém místě tvůj hlas. Mluv!

Nemluví. Hlas

Mu selhává. Neulekni se, člověče, ale

Musíš teď odejít. Jdi rychle!

Neohlížej se, jdi

Pryč od nás.

Zpěvák zřítivšího se letce opouští pódium.

11

Srozumění

CHÓR *osloví tři zřítivší se montéry* ·

Vy však, kdož jste srozumění

s během světa

Neklesejte zpátky do nicoty.

Nerospouštějte se jako ve vodě sůl,
nýbrž

Pozvedněte se

Zmírajíce svou smrt tak jako

Jste si odpracovávali svou práci

Převracejíte převrat.

Umírajíce neřídte se tedy

Smrtí

Nýbrž převezměte od nás úkol

Znovu vystavět naše letadlo.

Započněte!

Abyste za nás letěli

Na místo, kde vás potřebujeme

A v době, kdy je to nutné. Neboť

Vás vyzýváme

Abyste šli s námi a s námi

Neměnili toliko

Zákon země, nýbrž

Základní zákon:

Srozumění s tím, že vše se změní

Svět a lidstvo

Především nepořádek

Mezi lidskými třídami, protože jsou
dva druhy lidí

A je vykořisťování a neznalost.

TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTÉŘI ·

Jsmo se změnou srozumění.

CHÓR · A prosíme vás

Změňte náš motor a zlepšete jej

Zvětšete také bezpečnost a rychlost

A pro rychlejší start nezapomeňte

ani na cíl.

TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTÉŘI ·

Zlepšme motory, bezpečnost a

Rychlost.

CHÓR · Vzdejte se toho!

VEDOUcí CHÓRU · Na pochod!

CHÓR · Jestliže jste zlepšili svět, zlepšete

Tento zlepšený svět.

A vzdejte se ho!

VEDOUcí CHÓRU · Na pochod!

CHÓR · Jestliže jste zlepšující svět

zdokonalili pravdu

Zdokonalte zdokonalenou pravdu.

A vzdejte se jí!

VEDOUcí CHÓRU · Na pochod!

CHÓR · Jestliže jste zdokonalující pravdu

změnili lidstvo

Změňte změněné lidstvo.

A vzdejte se ho!

VEDOUcí CHÓRU · Na pochod!

CHÓR · Měníte svět sami se měňte!

Vzdejte se sami sebe!

VEDOUcí CHÓRU · Na pochod!

Poznámka

k „Badenské naučné hře“

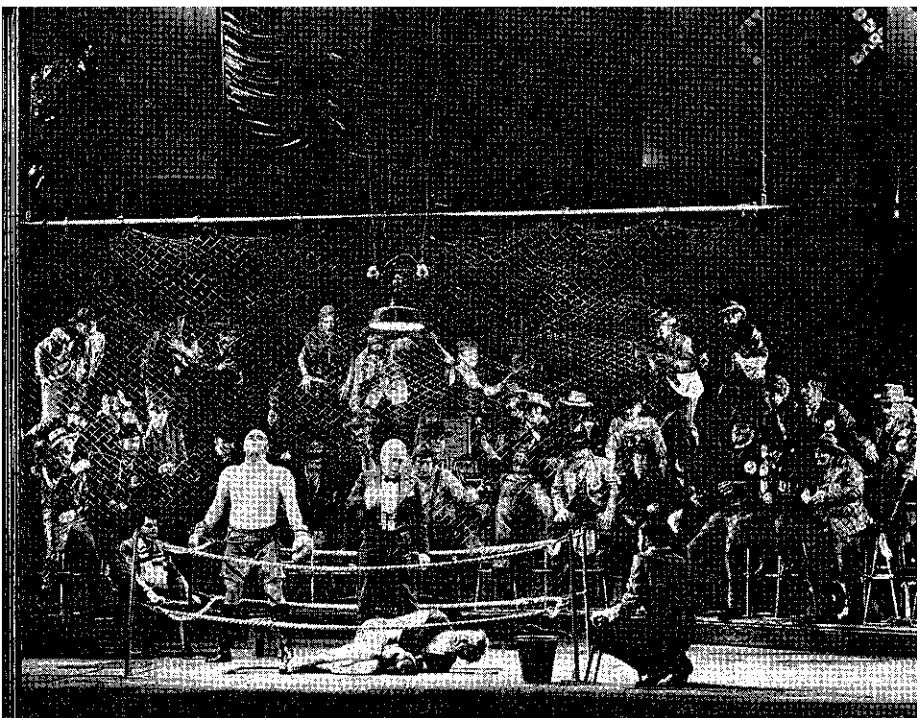
Aniž se budeme blíže obírat zvláštními zákonitostmi naučné hry (to se stane v rozsáhlé „teorii pedagogii“), musíme tu ve vši stručnosti korigovat jakožto scetné pokyny sklada-

datele Hindemitha (v klavírním výtahu k této hře, jehož podkladem byla první, velice neúplná verze textu). Hindemith mluví:

„Poněvadž naučná hra má za účel, aby se všichni účastníci podíleli na provedení díla, a nechce jakožto hudební a básnický projev v první řadě vyvolat určité dojmy, je formu hry podle možností nutno přizpůsobit dočasněmu účelu. V partituru uvedený průběh je tudíž spíše návrh než předpis. Vynechávky, přídávky a přesuny jsou možné. Mohou se škrtnout celá hudební čísla, vypadnout může tanec, klaunská scéna se může zkrátit nebo vynechat. Pokud je to nutné a vložené části nenarušují celkový styl, možno vsunout jiná hudební čísla, scény, tance a recitace. Méně náročný nácvik by spočíval v tom, že by se provedla samostatně zkouška anebo začátek a zkouška. Tomu, kdo nácvik řídí, a kolektivní účinkujících se ponechává na vůli najít formu vhodnou pro jejich účel.“

Toto nedorozumění zavinila asi hlavně moje vlastní ochota vydat k čistě experimentálním cílům nedokončenou a matoucí část textu, již byla verze naučné hry provedena v Baden-Badenu, takže vskutku jediný učební cíl, jenž mohl přicházet v úvahu, byl ryze hudebněformální. Smyslem baden-badenského provedení však bylo výhradně jednorázové sebedorozumění. Samozřejmě by naučná hodnota takového hudebního cvičení na základě „rozjímavého a žákovu fantazii oslovujícího“ textu byla příliš nepatrná. I kdybychom očekávali, že jedinec „se při tom do něčeho vřazuje“ anebo že zde na hudebním podkladě dochází k jistým duchovním formálním shodám, nebyla by taková umělá a plytká harmonie přece nikdy s to vytvořit — byť na několik minut — protiváhu kolektivním výtvorům na nejširší a nejvčetnější bázi, výtvorům rozervávajícím lidi naší doby silou naprosto jinou.

BADENSKÁ HRA
O SROZUMĚNÍ
(Baden-Baden 1929)

LET PŘES OCEÁN
Demonstrace využití rozhlasové hry (Ba-
den-Baden 1929)

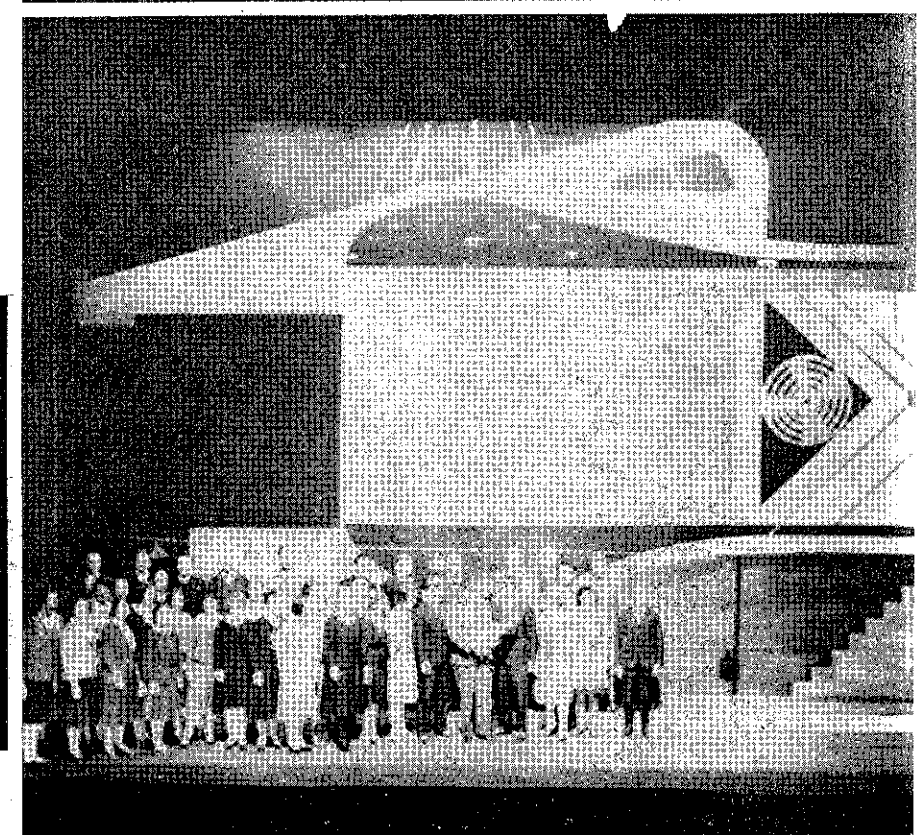
LET PŘES OCEÁN
Scénická verze rozhlasové hry (Vratislav
1930)

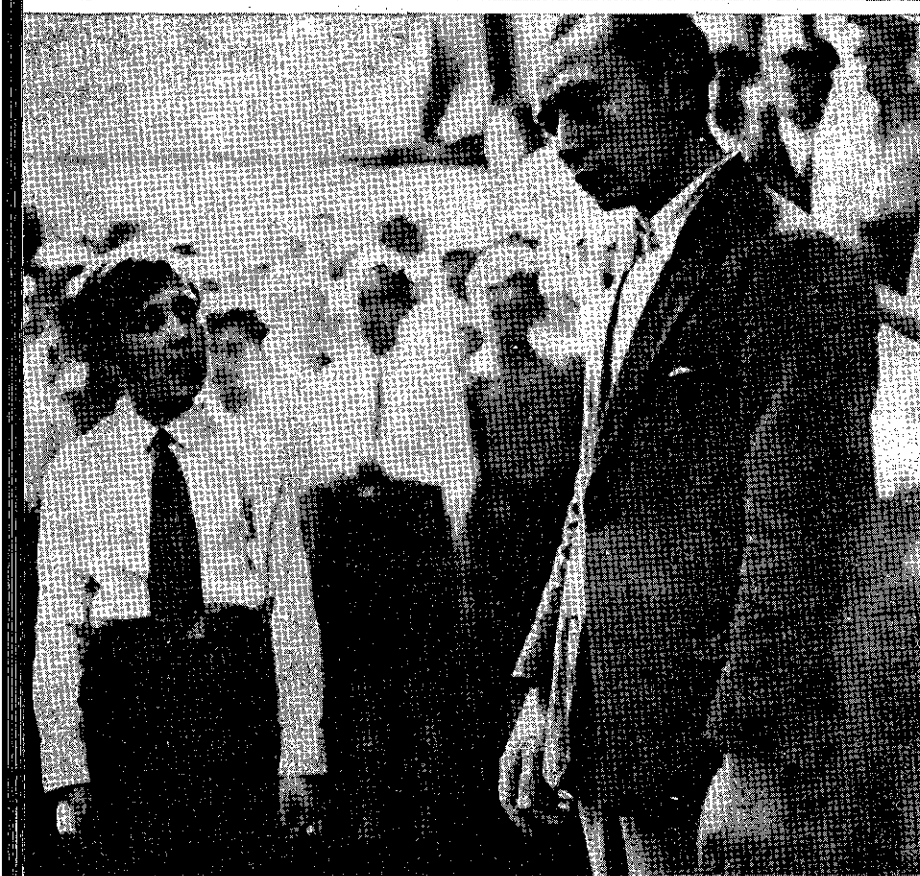
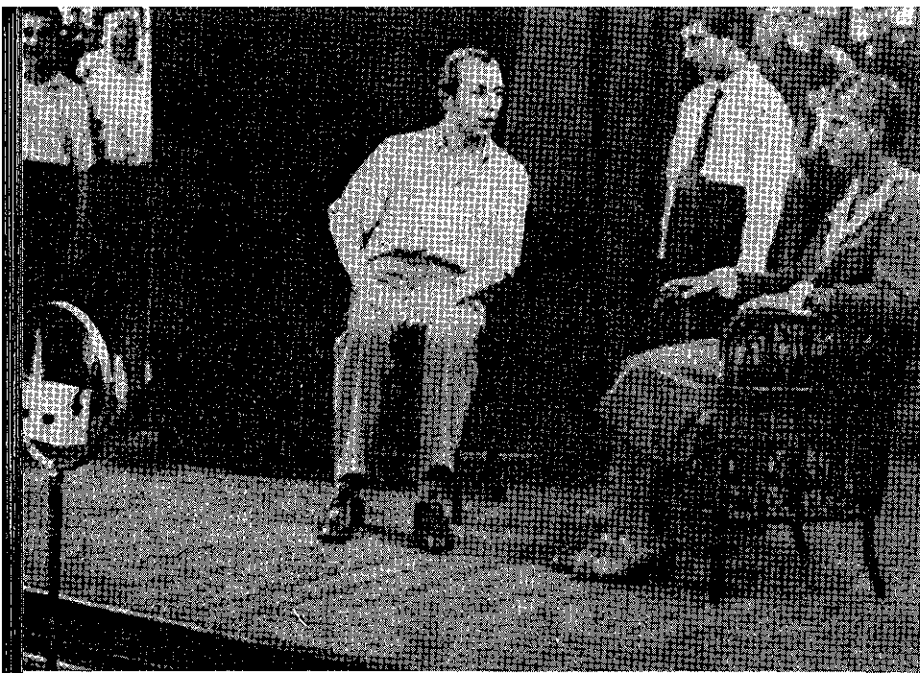

VZESTUP A PÁD
MĚSTA MAHAGONNY
(Komische Oper — Berlín 1977 — foto
Arvid Lagenbusch)

VZESTUP A PÁD
MĚSTA MAHAGONNY
(Komische Oper — Berlín 1977 — foto
Arvid Lagenbusch)

MALÉ MAHAGONNY
Peter Kalisch, Carola Braunbocková
a Bruno Carstens v hlavních rolích
(Berliner Ensemble — Berlín 1963 —
foto Vera Tenschertová)

DER JASAGER
UND
DER NEINSAGER

KDO ŘÍKÁ ANO
A KDO ŘÍKÁ NE
(Berlín 1930)

KDO ŘÍKÁ ANO
A KDO ŘÍKÁ NE
(Berlín 1930)

KDO ŘÍKÁ ANO
A KDO ŘÍKÁ NE
Obálka programu (Maxim Gorki-Thea-
ter — Berlín 1966)

PAN SCHMITT · Jo, třeba se to pak
zlepší.
*Uříznou mu druhou nohu. Pan Schmitt
se svalí.*

Teď už nemůžu vstát.

PRVNÍ · Hrozné, a zrovna tomu, abyste
seděl, jsme chtěli bezpodmínečně za-
bránit.

PAN SCHMITT · Cože?!

DRUHÝ · Nemůžete už vstát, pane
Schmitt.

PAN SCHMITT · To mi neříkejte, bolí
mě to.

DRUHÝ · Co už nemám říkat?

PAN SCHMITT · To...

DRUHÝ · Že už nemůžete vstát?

PAN SCHMITT · Copak nemůžete být
zticha?

DRUHÝ · Ne, pane Schmitt, ale můžu
vám vyšroubovat levé ucho, pak už
mě nebudete slyšet, jak říkám, že
nemůžete vstát.

PAN SCHMITT · Jo, třeba by to tak
bylo lepší.

Odšroubuj mu levé ucho.

K Prvnímu: Teď už slyším jenom vás.

Druhý přejde na druhou stranu. Prosim

o ucho! *Rozvztekl se:* A prosím taky

o chybějící druhou nohu. Tak se

s nemocným člověkem nejedná. Do-

dejte mně, jejich majiteli, ihned na-

zpět ztracené údy. *Dají mu pod paži*

i druhou nohu a ucho mu položí do klína.

A vůbec, jestli tu se mnou snad chcete

provádět nějakou taškařinu, tak se

pořádně — co to jen je s mou rukou?

DRUHÝ · To bude prostě proto, že s sebou
vláčíte tolik zbytečných věcí.

PAN SCHMITT *tíše* · Jistě. Nemůžete
mě jich zbavit?

DRUHÝ · Ale vždyť my vás můžeme
zbavit celé ruky, to pak bude lepší.

PAN SCHMITT · Ano, prosím, když
myslíte...

DRUHÝ · Přirozeně.

Uříznou mu levou paži.

PAN SCHMITT · Děkuju, máte se mnou
práce až až.

PRVNÍ · Tak, pane Schmitt, tady máte
všecko, co vám patří, to už vám nemů-
že uloupit nikdo.

Položí mu všechny uřezané údy do klína.

Pan Schmitt na ně hledí.

PAN SCHMITT · Divné, mám hlavu
plnou tak nepříjemných myšlenek.
Prosim vás — *Prvnímu* —, povězte mi

něco příjemného.

PRVNÍ · Rád, pane Schmitt, chcete si
poslechnout jednu historku? Dva páni
jdou z hospody. Strašlivě se pohádají

a hážou po sobě kobylince, jeden treť

druhého kobylincem rovnou do úst

a ten druhý řekne: Tak, a ten si teď

nechám v ústech, dokud nepříjde

policie.

Druhý se směje, pan Schmitt se nesměje.

PAN SCHMITT · To není hezká histor-
ka. Nemohl byste mi vyprávět něco
hezkého, jak už jsem řekl, mám plnou

hlavu nepříjemných myšlenek.

PRVNÍ · Ne, bohužel, pane Schmitt, kro-
mě této historky už nemám o čem
vyprávět.

DRUHÝ · Ale vždyť my vám můžeme
hlavu uříznout, když v ní máte tolik
hloupých myšlenek.

PAN SCHMITT · Ano, prosím, třeba to
pomůže.

Upilují mu vrchní pátku hlavy.

PRVNÍ · Jak je vám teď, pane Schmitt,
ulevilo se vám?

PAN SCHMITT · Ano, velice. Velice se
mi ulevilo. Jenomže mě do hlavy moc
zebe.

DRUHÝ · Nasadte si přece klobouk. *Za-
ke: Klobouk nasadit!*

PAN SCHMITT · Vždyť nemůžu do-
sáhnout dolů.

DRUHÝ · Chcete hůl?

PAN SCHMITT · Ano, prosím. *Šmátrá
po klobouku.*

Ted mi hůl zase upadla, nemohu na
klobouk dosáhnout. Velice mě zebe.

DRUHÝ · A kdybychom vám vyšroubo-
vali celou hlavu?

PAN SCHMITT · Ano, já nevím...

PRVNÍ · Přece jen...

PAN SCHMITT · Ne, opravdu, já už
vůbec nic nevím.

DRUHÝ · Právě proto.

*Odsroubují mu hlavu. Pan Schmitt padne
naznak.*

PAN SCHMITT · Počkat! Ať mi někdo
z vás položí na čelo ruku!

PRVNÍ · Kam?

PAN SCHMITT · Ať mě někdo z vás
chytne za ruku.

PRVNÍ · Kde?

DRUHÝ · Ulevilo se vám teď, pane
Schmitt?

PAN SCHMITT · Ne. Ležím totiž zády
na kamínku.

DRUHÝ · Jo, pane Schmitt, všechno mít
nemůžete.

*Oba se břeskňě smějí. (Konec klaunského
číska.)*

DAV *křičí* · Člověk člověku nepomůže.

VEDOUcí CHÓRU · Máme tu po-
dušku roztrhat?

DAV · Ano.

VEDOUcí CHÓRU · Máme tu vodu
vylít?

DAV · Ano.

4

Odmítnutí pomoci

CHÓR · I nemá jim být pomoženo.

Roztrháme podušku

Vylijeme vodu.

Mluví roztrhá podušku a vylije vodu.

DAV *si čte pro sebe* · Viděli jste ovšem

Leckde pomoc

Různého druhu, plynoucí ze situace

Dosud nepostradatelného

Násilí.

Přesto vám radíme krutěji čelit

Ukrutné skutečnosti

A zároveň se situací

Z níž plynou požadavky

Od požadavků upustit. Tedy

S pomocí nepočítat:

Chceme-li odepřít pomoc, je třeba
násilí

Chceme-li dosáhnout pomoci, je
rovněž třeba násilí.

Pokud vládne násilí, může se odepřít
pomoc

Až už nepovládne násilí, nebude
žádné pomoci třeba.

I nemáte žádat pomoc, nýbrž
odstranit násilí.

Pomoc a násilí tvoří celek

A tento celek musí být změněn.

5

Porada

ZŘÍTIVŠÍ SE LETEC · Zemřeme

Kamarádi.

TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTÉRI ·

Víme, že zemřeme, ale

Víš to ty?

Slyš tedy:

Umřeš bezpodmínečně.

Život ti bude vyrván

Výkon ti bude škrtnut

Zemřeš sám pro sebe.

Nikdo si toho nevšimne.

Zemřeš s konečnou platností

A tak musíme zemřít i my.

6

Pohled na mrtvé

MLUVČÍ · Pohledte na mrtvé!

*Ve velkém zvětšení se předvedou fotografie
mrtvých, pak řekne mluvčí: „Druhý pohled
na mrtvé“, a fotografie se předvedou ještě
jednou.*

*Po pohledu na mrtvé začnou zřítivší se letci
křičet.*

ZŘÍTIVŠÍ SE · Nemůžeme zemřít.

7

Předčítání komentujících textů

CHÓR *se obrátí na zřítivší se* ·

Nemůžeme vám pomoci.

Můžeme vám doporučit

Jen pokyn

Jen postoj.

Očekávejte smrt, ale učte se

Učte se, ale neučte se falešně.

ZŘÍTIVŠÍ SE ·

Nemáme mnoho času

Už se moc naučit nemůžeme.

CHÓR · Máte-li málo času

Máte času dost

Neboť co je správné, je snadné.

*Z chóru vystoupí Mluvčí s knihou. Odebere
se ke zřítivším se, usedne a čte z komentáře.*

MLUVČÍ · 1. Kdo něco vyrve, ten něco
drží. A komu je něco vyrváváno, ten
to drží také. A kdo něco drží, tomu
bude něco vyrváno.

Čeho se vzdává ten, kdo z nás umře?
Nevzdává se přece pouze stolu anebo
lože! Kdo z nás umírá, ví také: vzdá-
vám se všeho, co tu je, rozdávám víc
nežli mám. Kdo z nás umírá, vzdává
se ulice, kterou zná, i ulice, kterou
nezná. Bohatství, které má, i toho,
které nemá. Samotné chudoby. Svě
vlastní ruky.

Jak pozvedne kámen ten, kdo se to
nenaučil? Jak pozvedne balvan? Jak
se vzdá svého stolu ten, kdo se nena-
učil něčeho se vzdávat, nebo: jak se
vzdá všeho, co má i co nemá? Ulice,
kterou zná, i té, kterou nezná? Bo-
hatství, které má, i toho, které nemá?
Samotné chudoby? Svě vlastní ruky?
2. Když Myslíci se dostal do velké
vichřice, seděl ve velkém vozidle a za-
bíral hodně místa. Co udělal? Před-
evším vystoupil z vozidla, za druhé
odložil plášť, za třetí uleh na zem.
Tak přestál vichřici ve své nejmenší
velikosti.

ZŘÍTIVŠÍ SE *k Mluvčímu* · Přestál tak
vichřici?

MLUVČÍ · Ve své nejmenší velikosti pře-
stál vichřici.

ZŘÍTIVŠÍ SE · Ve své nejmenší veli-
kosti přestál vichřici.

MLUVČÍ · 3. Aby jednomu člověku do-
dal odvahy umřít, prosil ho pronikavě
Myslíci, ať se vzdá svého majetku.
Když už se vzdal všeho, zbýval mu
jen život. Ještě se něčeho vzdej, pravil
Myslíci.

4. Když Myslíci přestál vichřici, pře-
stál ji proto, že vichřici znal a byl s ní
srozuměn. Chcete-li tedy přemoci
umírání, přemůžete je, když umírání
znáte a jste s ním srozuměni. Kdo si
však přeje být srozuměn, ten drží

s chudobou. Věci se nedrží! Věci mohou být odňaty, a pak tu žádné srozumění není. Ani života se nedrží. Život bude odňat, a nebude tu už žádné srozumění. Ani myšlenek se nedrží, i myšlenky mohou být odňaty, a rovněž tu pak není žádné srozumění.

8
Zkouška

Chór zkouší zřítivši se letce před zraky davu.

1

CHÓR · Jak vysoko jste vzlétli?
TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTĚŘI ·

Vzlétli jsme nesmírně vysoko.

CHÓR · Jak vysoko jste vzlétli?
TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTĚŘI ·

Vzlétli jsme do výšky čtyř tisíc metrů.

CHÓR · Jak vysoko jste vzlétli?
TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTĚŘI ·

Vzlétli jsme dosti vysoko.

CHÓR · Jak vysoko jste vzlétli?
TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTĚŘI ·

Zvedli jsme se kousek nad zem.

VEDOUČÍ CHÓRU *se obrátí na dav* ·

Zvedli se kousek nad zem.

ZŘÍTIVŠÍ SE LETEC ·

Já vzlétl nesmírně vysoko.

2

CHÓR · Oslavovali vás?
TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTĚŘI ·

Málo nás oslavovali.

CHÓR · Oslavovali vás?
TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTĚŘI ·

Oslavovali.

CHÓR · Oslavovali vás?
TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTĚŘI ·

Dost nás oslavovali.

CHÓR · Oslavovali vás?
TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTĚŘI ·

Oslavovali nás nesmírně.

VEDOUČÍ CHÓRU *k davu* ·

Oslavovali je nesmírně.

ZŘÍTIVŠÍ SE LETEC ·

Mne dost neoslavovali.

CHÓR · A jeho dost neoslavovali.

3

CHÓR · Kdo jste?
TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTĚŘI ·

Jsme ti, co přeletěli oceán.

CHÓR · Kdo jste?
TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTĚŘI ·

Jsme jedni z vás.

CHÓR · Kdo jste?
TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTĚŘI ·

Jsme nikdo.

VEDOUČÍ CHÓRU *k davu* · Jsou nikdo.
ZŘÍTIVŠÍ SE LETEC ·

Já jsem Charles Nungesser.

CHÓR · A on je Charles Nungesser.

4

CHÓR · Kdo na vás čeká?
TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTĚŘI ·

Mnozí za mořem na nás čekají.

CHÓR · Kdo na vás čeká?
TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTĚŘI ·

Náš otec a naše matka na nás čekají.

CHÓR · Kdo na vás čeká?
TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTĚŘI ·

Nikdo na nás nečeká.

VEDOUČÍ CHÓRU *k davu* ·

Nikdo na ně nečeká.

5

CHÓR · Kdo tedy zemře, když zemřete vy?
TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTĚŘI ·

Ti, co byli přespříliš oslavováni.

CHÓR · Kdo tedy zemře, když zemřete vy?
TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTĚŘI ·

Ti, co se zvedli kousek nad zem.

CHÓR · Kdo tedy zemře, když zemřete vy?
TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTĚŘI ·

Ti, na něž nikdo nečeká.

CHÓR · Kdo tedy zemře, když zemřete vy?
TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTĚŘI ·

Nikdo.

CHÓR · Teď to víte:
Když vy umřete
Nezemře nikdo.

Teď dosáhli

Své nejmenší velikosti.

ZŘÍTIVŠÍ SE LETEC ·

Ale já jsem svým létáním

Dosáhl největší velikosti.

Tak vysoko jako jsem vzlétal já

Nevzlétl nikdo.

Málo mě vychvalovali, nemohu

Ani být dost vychválen

Létal jsem pro nic a pro nikoho.

Létal jsem kvůli létání.

Nikdo na mne nečeká, neletím

K vám, nýbrž letím

Od vás pryč, nikdy

Nezemřu.

9

Sláva a vyvlastnění

CHÓR · Nyní však

Ukažte, čeho jste dosáhli.

Neboť pouze dosažené

Je skutečné.

I dejte nám tedy motor letadla

A křídla a trup, všechno

S čím jsi létal a

Co jste vybudovali.

Vzdejte se toho!

ZŘÍTIVŠÍ SE LETEC ·

Nevzdám se toho.

Co

Je letadlo bez letce?

VEDOUČÍ CHÓRU · *Vezměte si to!*

Zřítivši se odnášejí letadlo do druhého rohu

pódia.

CHÓR *během vyvlastnění oslavuje zřítivši se* ·

Vznesete se, letci, změnili jste zákony

země.

Tisíc let padalo všechno seshora dolů

S výjimkou ptáku.

Ani na nejstarších kamenech

Jsme nenalezli kresbu

Nějakého člověka, který

By letěl vzduchem

Ale vy jste se vznesli koncem druhého

tisíciletí našeho letopočtu.

TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTĚŘI *ukazují náhle na zřítivšého se letce* ·

Co je to tam, podívejte se!

VEDOUČÍ CHÓRU *rychle k chóru* ·

Zanotujte „Změněn k nepoznání“.

CHÓR *obkloptí zřítivšého se letce* ·

Změněn k nepoznání

Je teď jeho obličej

Vyvstalý mezi jím a námi, neboť

Ten, kdo nás potřeboval a koho

Jsme potřebovali my: to

Byl on.

VEDOUČÍ CHÓRU ·

Tento muž

Pověřený úkolem

Byť i byl přiměřený

Vyrval nám, co potřeboval, a

Odepřel nám, co my jsme potřebovali.

Jeho tvář tedy

Zanikla s jeho úkolem:

Měl jen ten jediný!

Čtyři z chóru nad ním diskutují:

PRVNÍ · Existoval-li —

DRUHÝ · Existoval.

PRVNÍ · Co byl?

DRUHÝ · Byl nikdo.

TŘETÍ · Byl-li jedním —

ČTVRTÝ · Byl nikdo.

TŘETÍ · Jak se na něho přišlo?

ČTVRTÝ · Tím že byl zaměstnán.

VŠICHNI ČTYŘI ·

Vzniká tím, že se povolá

Existuje, když se mění.

Kdo ho potřebuje, ten ho zná.

Komu je užitečný, ten ho zveličuje

DRUHÝ · A přece je nikdo.

CHÓR *spolu s davem* ·

Co tu leží bez úkolu

Není už nic lidského.

Umři teď, ty Žádnýužčlověče!

ZŘÍTIVŠÍ SE LETEC ·

Nemohu zemřít.

TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTÉŘI ·

Vypadl jsi z proudu, člověče.

V proudu jsi ani nebyl, člověče.

Jsi příliš veliký, jsi příliš bohatý.

Jsi příliš zvláštní.

Proto nemůžeš zemřít.

CHÓR · Zemře

Však i ten

Kdo nemůže zemřít.

Kdo neumí plavat

Přesto plave.

10

Vyhnání

CHÓR · Jeden z nás

Tváří, postavou, myšlenkou

Veskrze se nám podobající

Musí nás opustit, neboť

Přes noc je poznamenán a

Od dnešního rána jeho dech je cítit
hnilobou.

Jeho postava se rozpadá, jeho tvář

Kdysi nám důvěrně známá, stává se

neznámou.

Člověče, mluv s námi, čekáme

Na obvyklém místě tvůj hlas. Mluv!

Nemluví. Hlas

Mu selhává. Neulekni se, člověče, ale

Musíš teď odejít. Jdi rychle!

Neohlížej se, jdi

Pryč od nás.

Zpěvák zřítivšího se letce opouští pódium.

11

Srozumění

CHÓR *osloví tři zřítivší se montéry* ·

Vy však, kdož jste srozumění

s během světa

Neklesejte zpátky do nicoty.

Nerouzpuštějte se jako ve vodě sůl,

nýbrž

Pozvedněte se

Zmírajíce svou smrt tak jako

Jste si odpracovávali svou práci

Převracejíce převrat.

Umírajíce neřídte se tedy

Smrtí

Nýbrž převezměte od nás úkol

Znovu vystavět naše letadlo.

Započněte!

Abyste za nás letěli

Na místo, kde vás potřebujeme

A v době, kdy je to nutné. Neboť

Vás vyzýváme

Abyste šli s námi a s námi

Neměnili toliko

Zákon země, nýbrž

Základní zákon:

Srozumění s tím, že vše se změní

Svět a lidstvo

Především nepořádek

Mezi lidskými třídami, protože jsou

два druhy lidí

A je vykořisťování a neznalost.

TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTÉŘI ·

J sme se změnou srozumění.

CHÓR · A prosíme vás

Změňte náš motor a zlepšete jej

Zvětšete také bezpečnost a rychlost

A pro rychlejší start nezapomeňte

ani na cíl.

TŘI ZŘÍTIVŠÍ SE MONTÉŘI ·

Zlepšíme motory, bezpečnost a

Rychlost.

CHÓR · Vzdejte se toho!

VEDOUČÍ CHÓRU · Na pochod!

CHÓR · Jestliže jste zlepšili svět, zlepšete

Tento zlepšený svět.

A vzdejte se ho!

VEDOUČÍ CHÓRU · Na pochod!

CHÓR · Jestliže jste zlepšující svět

zdokonalili pravdu

Zdokonalte zdokonalenou pravdu.

A vzdejte se jí!

VEDOUČÍ CHÓRU · Na pochod!

CHÓR · Jestliže jste zdokonalující pravdu

změnili lidstvo

Změňte změněné lidstvo.

A vzdejte se ho!

VEDOUČÍ CHÓRU · Na pochod!

CHÓR · Měníce svět sami se měňte!

Vzdejte se sami sebe!

VEDOUČÍ CHÓRU · Na pochod!

Poznámka

k „Badenské naučné hře“

Aniž se budeme blíže obírat zvláštními zákonitostmi naučné hry (to se stane v rozsáhlé „teorii pedagogii“), musíme tu ve vši stručnosti korigovat jakožto scestné pokyny skla-

datele Hindemitha (v klavírním výtahu k této hře, jehož podkladem byla první, velice neúplná verze textu). Hindemith mluví:

„Poněvadž naučná hra má za účel, aby se všichni účastníci podíleli na provedení díla, a nechce jakožto hudební a básnický projev v první řadě vyvolat určité dojmy, je formu hry podle možností nutno přizpůsobit dočasněmu účelu. V partituru uvedený průběh je tudíž spíše návrh než předpis. Vynechávky, přídávky a přesuny jsou možné. Mohou se škrtnout celá hudební čísla, vypadnout může tanec, klaunská scéna se může zkrátit nebo vynechat. Pokud je to nutné a vložené části nenarušují celkový styl, možno vsunout jiná hudební čísla, scény, tance a recitace. Méně náročný nácvik by spočíval v tom, že by se provedla samostatně zkouška anebo začátek a zkouška. Tomu, kdo nácvik řídí, a kolektivitu účinkujících se ponechává na vůli najít formu vhodnou pro jejich účel.“

Toto nedorozumění zavini la asi hlavně moje vlastní ochota vydat k čistě experimentálním cílům nedokončenou a matoucí část textu, již byla verze naučné hry provedena v Baden-Badenu, takže vskutku jediný učební cíl, jenž mohl přicházet v úvahu, byl ryze hudebněformální. Smyslem baden-badenského provedení však bylo výhradně jednorázové sebedorozumění. Samozřejmě by naučná hodnota takového hudebního cvičení na základě „rozjímavého a žákovu fantazii oslovujícího“ textu byla příliš nepatrná. I kdybychom očekávali, že jedinec „se při tom do něčeho vřazuje“ anebo že zde na hudebním podkladě dochází k jistým duchovním formálním shodám, nebyla by taková umělá a plytká harmonie přece nikdy s to vytvořit — byť na několik minut — protiváhu kolektivním výtvarům na nejšířší a nejvitalnější bázi, výtvarům rezervávajícím lidi naší doby silou naprosto jinou.

KDO ŘÍKÁ ANO A KDO ŘÍKÁ NE

ŠKOLNÍ OPERY

*Podle japonské nó-hry „Taniko“
v anglickém přebásnění Arthura Waleye*

Spolupracovníci: E. Hauptmannová, K. Weill

Osoby

Učitel

Chlapec

Matka

Tři studenti

Veliký chór

KDO ŘÍKÁ ANO

1

VELIKÝ CHÓR · Především důležité je učít se srozumění.
Mnozí říkají ano, a přece o srozumění nemůže být řeč.
Mnohých se nikdo neptá a mnozí Jsou srozumění s falešnými věcmi.
Proto:
Především důležité je učít se srozumění.
Učitel v prostoru 1, matka a chlapec v prostoru 2.
UČITEL · Jsem učitel. Mám ve městě školu a jednoho žáka, jehož otec je mrtev. Má už jen matku, která se o něho stará. Teď jdu k nim, abych se s nimi rozloučil, neboť záhy se vydám na cestu do hor. U nás totiž vypukla epidemie a ve městě na druhé straně hor bydlí několik velkých lékařů.
Zaklepe na dveře. Smím vstoupit?
CHLAPEČ *vstoupí z prostoru 2 do prostoru 1* · Kdo tu je? Ó, je tady učitel, učitel k nám přichází na návštěvu!
UČITEL · Proč jsi tak dlouho nebyl ve škole?
CHLAPEČ · Nemohl jsem přijít, matka byla nemocná.
UČITEL · Nevěděl jsem, že i tvoje matka je nemocná. Prosím tě, hned jí řekni, že tu jsem.
CHLAPEČ *volá do prostoru 2* · Matko, je tady učitel.
MATKA *sedí v prostoru 2* · Popros ho, aby šel dovnitř.
CHLAPEČ · Pojďte dál, prosím.
Oba vstoupí do prostoru 2.
UČITEL · Dlouho jsem tu nebyl. Váš

syn říká, že nemoc dolehla i na vás. Už je vám lépe?

MATKA · Bohužel mi není lépe, protože na tuto nemoc až dosud nikdo nezná lék.
UČITEL · Musí se něco najít. Proto přicházím, abych se s vámi rozloučil: zítra se vydám na cestu přes hory, abych získal lék a pokyny. Neboť ve městě na druhé straně hor jsou velcí lékaři.
MATKA · Pomocná expedice do hor! Ano, opravdu, slyšela jsem, že tam bydlí velcí lékaři, ale slyšela jsem také, že to je nebezpečná pouť. Hodláte snad vzít s sebou moje dítě?
UČITEL · To není cesta, na jakou bereme s sebou dítě.
MATKA · Dobrá. Doufám, že se vrátíte v pořádku.
UČITEL · Teď musím jít. Buďte zdráva.
Odejde do prostoru 1.
CHLAPEČ *jde za učitelem do prostoru 1* · Musím vám něco říct.
Matka naslouchá u dveří.
UČITEL · Co chceš říct?
CHLAPEČ · Chci jít do hor s vámi.
UČITEL · Jak už jsem tvé matce řekl Je to obtížná a Nebezpečná cesta. Nemůžeš Jít s sebou. Mimoto: Jak bys mohl opustit Svou matku, je přece nemocná? Zůstaň tady. Je naprosto Nemožné, abys šel s sebou.
CHLAPEČ · Právě že moje matka je nemocná
Chci jít s sebou, abych pro ni Od velkých lékařů ve městě na druhé straně hor Přinesl lék a pokyny.
UČITEL · Musím ještě jednou promluvit s tvou matkou.

Jde zpět do prostoru 2. Chlapec naslouchá u dveří.

Ještě jsem se vrátil. Váš syn říká, že chce jít s námi.
Já na to, že vás přece nemůže opustit, když jste nemocná, a že to je obtížná a nebezpečná cesta. Řekl jsem, že je naprosto nemožné, aby šel s sebou. Ale on na to, že musí, aby z města na druhé straně hor přinesl pro vás lék a pokyny.
MATKA · Slyšela jsem jeho slova. Nepochybuji o tom, co chlapec říká — že by rád s vámi podnikl tu nebezpečnou pouť. Pojď dovnitř, synu!
Chlapec vstoupí do prostoru 2.
Ode dne, kdy Nás opustil tvůj otec Nemám po boku nikoho Než tebe.
Nikdy jsi nebyl déle Z dosahu mé paměti a mých očí Nežli jsem potřebovala k tomu, abych Ti připravila jídlo Nachystala ti šaty a Opatřila peníze.
CHLAPEČ · Všechno je, jak to říkáš. Ale přesto mě nic nemůže odvrátit od mého záměru.
CHLAPEČ, MATKA, UČITEL · Podniknu (podnikne) tu nebezpečnou pouť
A z města za horami Přinesu (přinese) lék a pokyny Na tvoji (moji, její) nemoc.
VELIKÝ CHÓR · Viděli, že žádné námitky Jím nepohnou.
I pravili učitel a matka Jednohlasně:

UČITEL, MATKA ·

Mnozí jsou srozumění s falešnými věcmi, on však
Není srozuměn s chorobou, nýbrž S tím, že nemoc se musí vyléčit.
VELIKÝ CHÓR · Matka však řekla:
MATKA · Nemám už sílu.
Musí-li to být
Jdi s panem učitelem.
Ale rychle se vrať.

2

VELIKÝ CHÓR · Lidé se vydali Na cestu do hor.
Mezi nimi byl i učitel
A chlapec.
Chlapec námahám nestačil:
Přepínal své srdce
Které si žádalo rychlého návratu.
Za rozbřesku dne u paty hor
Sotva byl s to vláčet
Své znavené nohy.
Do prostoru 1 vstoupí: učitel, tři studenti, nakonec chlapec se džbánem.
UČITEL · Stoupali jsme rychle. Tam je první bouda. Tam nějakou chvíli zůstaneme.
TŘI STUDENTI · Souhlasíme.
Vstoupí na podestu v prostoru 2. Chlapec učitele zadržít.
CHLAPEČ · Musím něco říct.
UČITEL · Co chceš říct?
CHLAPEČ · Není mi dobře.
UČITEL · Zaráž! Ti, kdo se vydali na takovou cestu, nesmějí říkat takovéhle věci. Jsi třeba unavený, protože nejsi zvyklý na takový výstup. Zastav se na chvíli a trochu si odpočiň.
Vstoupí na podestu.
TŘI STUDENTI · Zdá se, že chlapec se výstupem unavil. Musíme se na to zeptat učitele.

VELIKÝ CHÓR · Ano. Zeptejte se!
 TŘI STUDENTI *učitel* · Ten chlapec
 prý se výstupem zchvátí. Co je s ním?
 Děláš si kvůli němu starosti?
 UČITEL · Není mu dobře, ale jinak je
 s ním všechno v pořádku. Výstupem
 se unavil.
 TŘI STUDENTI · Takže si tedy kvůli
 němu starosti neděláš?
Dlouhá pauza.
 TŘI STUDENTI *mezi sebou* ·
 Slyšíte? Učitel říkal
 že chlapec se jen unavil výstupem.
 Ale nevypadá nějak moc divně?
 Hned za boudou začíná uzounká
 stezka po skalním výstupku.
 Dostaneme se tudy
 Jen když se budeme oběma rukama
 přidržovat stěny.
 Doufejme, že není nemocný.
 Kdyby nemohl dál, museli
 bychom ho tu nechat.
Volají dolů do prostoru 1, s dlaní jako
trychtýřem před ústy.
 Jsi nemocný? — Neodpovídá. —
 Zeptáme se učitele.
Učitel: Když jsme se předtím ptali
 na chlapce, říkals, že se jen unavil
 výstupem, ale teď vypadá moc divně.
 Taky si sedl.
 UČITEL · Vidím, že onemocněl. Zkuste
 ho po té nebezpečné stezce přenést.
 TŘI STUDENTI ·
 Zkusíme to.
Technické poznámky: Tři studenti se po-
koušejí chlapce přenést přes „úzkou stezku“.
„Úzkou stezku“ musí herci zkonstruovat
z podest, lan, židlí, atd. tak, že tři studenti
se sice dostanou sami na druhou stranu,
nepřenesou tam však chlapce.
 TŘI STUDENTI · Nemůžeme ho tam
 přenést a nemůžeme u něho zůstat.

At jakkoli, musíme dál, neboť jedno
 celé město čeká na lék, který máme
 přinést. Vyslovujeme to s úděsem, ale
 když nemůže jít s námi, musíme ho
 tady v pohoří prostě nechat ležet.
 UČITEL · Ano, možná, že musíte. Ne-
 mohu se vám protivit. Ale považuji
 za správné zeptat se toho, jenž one-
 mocněl, zdali se kvůli němu nemáme
 vrátit. Mé srdce je naplněno velkým
 žalem nad tím chudákem. Půjdu za
 ním a šetrně ho připravím na jeho
 osud.
 TŘI STUDENTI · Prosím, udělej to.
Postaví se tvář v tvář.
 TŘI STUDENTI, VELIKÝ CHÓR ·
 Zeptáme se ho (zeptali se ho),
 zdali žádá
 Abychom se vrátili (aby se vrátili)
 kvůli němu
 Ale i když to bude chtít
 Nevrátíme se (nevrátí se)
 Nýbrž ho necháme (nechají) ležet
 a půjdeme (půjdou) dál.
 UČITEL *sestoupil k chlapci do prostoru 1* ·
 Poslouchej dobře!
 Poněvadž jsi nemocný a nemůžeš dál,
 musíme tě tu zanechat. Ale je správné,
 zeptat se toho, jenž onemocněl, zdali
 se kvůli němu nemáme vrátit. A zvyk-
 lost také předpisuje, aby ten, jenž
 onemocněl, odpověděl: Nevracejte se.
 CHLAPEC · Rozumím.
 UČITEL · Žádáš, abychom se kvůli tobě
 vrátili?
 CHLAPEC · Nevracejte se!
 UČITEL · Jsi tedy srozuměn s tím, že tě
 tu zanecháme?
 CHLAPEC · Rozmyslím si to. *Pauza pře-*
mýšlení. Ano, jsem srozuměn.
 UČITEL *volá z prostoru 1 do prostoru 2* ·
 Odpověděl, jak bylo nezbytné.

VELIKÝ CHÓR A TŘI STUDENTI
kteří sestupují do prostoru 1 ·
 Rekl ano. Pokračujte v cestě!
Tři studenti se zastaví.
 UČITEL · Jděte nyní dál, nezastavujte se
 Neboť jste se rozhodli jít dál.
Tři studenti zůstávají stát.
 CHLAPEC · Chci něco říct: Prosím vás,
 nenechávejte mě tu ležet, nýbrž
 svrhnete mě dolů do údolí, neboť se
 bojím zemřít sám.
 TŘI STUDENTI · To nemůžeme.
 CHLAPEC · Počkat! Žádám to.
 UČITEL · Rozhodli jste se jít dál a nechat
 ho zde.
 Je snadné rozhodovat o svém osudu
 Ale těžké jej uskutečňovat.
 Jste připraveni svrhnout ho dolů do
 údolí?
 TŘI STUDENTI · Ano.
Tři studenti odnášejí chlapce na podestu
v prostoru 2.
 Opři si hlavu o naše paže.
 Nenamáhej se.
 Poneseme tě opatrně.
Tři studenti se postaví před něho, zakrýva-
jíce ho, u zadního okraje podesty.
 CHLAPEC *kteřího není vidět* ·
 Dobře jsem věděl, že bych na této
 cestě
 Mohl zahynout.
 Myšlenka na matku
 Mě svedla k té cestě.
 Vezměte si můj džbán
 Naplňte jej léky
 A přineste jej mé matce
 Jestli se vrátíte.
 VELIKÝ CHÓR · Pak přátelé vzali
 džbán
 Želeli truchlivých cest tohoto světa
 I jeho hořkého zákona
 A svrhli chlapce dolů.

Bok po boku stáli v hloučku
 Na okraji strže
 A se zavřenýma očima svrhli ho dolů
 Žádný nenesl větší vinu než jeho
 soused
 A hodili za ním
 Hrsti hlíny
 A ploché kamínky.

KDO ŘÍKÁ NE

1

VELIKÝ CHÓR · Především důležité
 je učít se srozumění.
 Mnozí říkají ano, a přece
 o srozumění nemůže být řeč.
 Mnohých se nikdo neptá a mnozí
 Jsou srozumění s falešnými věcmi.
 Proto:
 Především důležité je učít se
 srozumění.
Učitel v prostoru 1, matka a chlapec v pro-
storu 2.
 UČITEL · Jsem učitel. Mám ve městě
 školu a jednoho žáka, jehož otec je
 mrtev. Má už jen matku, která se
 o něho stará. Teď jdu k nim, abych se
 s nimi rozloučil, neboť záhy se vydám
 na cestu do hor. *Zaklepe na dveře.*
 Smím vstoupit?
 CHLAPEC *vstoupí z prostoru 2 do prostoru 1* ·
 Kdo tu je? Ó, je tady pan učitel, pan
 učitel k nám přichází na návštěvu.
 UČITEL · Proč jsi tak dlouho nebyl ve
 škole?
 CHLAPEC · Nemohl jsem přijít, matka
 byla nemocná.
 UČITEL · To jsem nevěděl. Prosím tě,
 hned jí řekni, že tu jsem.

CHLAPEC *volá do prostoru 2* · Matko, je tady pan učitel.

MATKA *sedí v prostoru 2 na dřevěné židli* · Popros ho, aby šel dovnitř.

CHLAPEC · Pojďte dál, prosím.

Oba vstoupí do prostoru 2.

UČITEL · Dlouho jsem tu nebyl. Váš syn říká, že jste byla nemocná. Už je vám lépe?

MATKA · Nedělejte si starosti kvůli mé nemoci, neměla zlé následky.

UČITEL · To rád slyším. Přicházím, abych se s vámi rozloučil, záhy se vydám na výzkumnou cestu do hor. Neboť ve městě na druhé straně hor jsou velicí učitelé!

MATKA · Výzkumná cesta do hor! Ano, opravdu, slyšela jsem, že tam bydlí velicí lékaři, ale slyšela jsem také, že to je nebezpečná pouť. Hodláte snad vzít s sebou moje dítě?

UČITEL · To není cesta, na jakou bereme s sebou dítě.

MATKA · Dobrá. Doufám, že se vrátíte v pořádku.

UČITEL · Teď musím jít. Buďte zdráva.

Odejde do prostoru 1.

CHLAPEC *jde za učitelem do prostoru 1* · Musím vám něco říct.

Matka naslouchá u dveří.

UČITEL · Co chceš říct?

CHLAPEC · Chci jít do hor s vámi.

UČITEL · Jak už jsem tvé matce řekl Je to obtížná a

Nebezpečná cesta. Nemůžeš

Jít s sebou. Mimoto:

Jak bys mohl opustit

Svou matku, je přece nemocná?

Zůstaň tady. Je naprosto

Nemožné, abys šel s sebou.

CHLAPEC · Právě že moje matka je nemocná

Chci jít s sebou, abych pro ni Od velikých lékařů ve městě na druhé straně hor

Přinesl lék a pokyny.

UČITEL · Ale byl bys také srozuměn se vším, co by se ti na cestě mohlo přihodit?

CHLAPEC · Ano.

UČITEL · Musím ještě jednou promluvit s tvou matkou.

Jde zpět do prostoru 2. Chlapec naslouchá u dveří.

Ještě jsem se vrátil. Váš syn říká, že chce jít s námi. Já na to, že vás přece nemůže opustit, když jste nemocná, a že to je obtížná a nebezpečná cesta. Řekl jsem, že je naprosto nemožné, aby šel s sebou. Ale on na to, že musí, aby z města na druhé straně hor přinesl pro vás lék a pokyny.

MATKA · Slyšela jsem jeho slova. Nepochybuj o tom, co chlapec říká — že by rád s vámi podnikl tu nebezpečnou pouť. Pojď dovnitř, synu!

Chlapec vstoupí do prostoru 2.

Ode dne, kdy

Nás opustil tvůj otec

Nemám po boku nikoho

Než tebe.

Nikdy jsi nebyl déle

Z dosahu mé paměti a mých očí

Nežli jsem potřebovala k tomu,

abych

Ti připravila jídlo

Nachystala šaty a

Opatřila peníze.

CHLAPEC · Všechno je, jak říkáš. Ale přesto mě nic nemůže odvrátit od mého záměru.

CHLAPEC, MATKA, UČITEL ·

Podniknu (podnikne) tu nebezpečnou pouť

A z města za horami

Přinesu (přinese) lék a pokyny

Na tvoji (moji, její) nemoc.

VELIKÝ CHÓR · Viděli, že žádné námitky

Jím nepohnou.

I pravili učitel a matka

Jednohlasně:

UČITEL, MATKA ·

Mnozí jsou srozuměni s falešnými věcmi, on však

Není srozuměn s chorobou, nýbrž

S tím, že nemoc se musí vyléčit.

VELIKÝ CHÓR · Matka však řekla:

MATKA · Nemám už sílu.

Musí-li to být

Jdi s panem učitelem.

Ale rychle se vrať.

2

VELIKÝ CHÓR · Lidé se vydali

Na cestu do hor.

Mezi nimi byl i učitel

A chlapec.

Chlapec námahám nestačil:

Přepínal své srdce

Které si žádalo rychlého návratu.

Za rozbřesku dne u paty hor

Sotva byl s to vláčet

Své znavené nohy.

Do prostoru 1 vstoupí: učitel, tři studenti,

nakonec chlapec se džbánem.

UČITEL · Stoupali jsme rychle. Tam je první bouda. Tam nějakou chvíli zůstaneme.

TŘI STUDENTI · Souhlasíme.

Vstoupí na podestu v prostoru 2. Chlapec

učitele zadržel.

CHLAPEC · Musím vám něco říct.

UČITEL · Co chceš říct?

CHLAPEC · Není mi dobře.

UČITEL · Zaráž! Ti, kdo se vydali na takovou cestu, nesmějí říkat takovéhle věci. Jsi třeba unavený, protože nejsi zvyklý na takový výstup. Zastav se na chvílku a trochu si odpočiň.

Vstoupí na podestu.

TŘI STUDENTI · Zdá se, že chlapec výstupem ochořel. Musíme se na to zeptat učitele.

VELIKÝ CHÓR · Ano. Zeptejte se!

TŘI STUDENTI *učitelé* · Ten chlapec prý se výstupem zchvátil. Co je s ním? Děláš si kvůli němu starosti?

UČITEL · Není mu dobře. Ale jinak je s ním všechno v pořádku. Výstupem se unavil.

TŘI STUDENTI · Takže si tedy kvůli němu starosti neděláš?

Dlouhá pauza.

TŘI STUDENTI *mezi sebou* ·

Slyšíte? Učitel říkal

Že chlapec se jen unavil výstupem.

Ale nevypadá nějak moc divně?

Hned za boudou začíná uzounká

stezka po skalním výstupku

Dostaneme se tudy

Jen když se budeme oběma rukama

přidržovat stěny.

Nikoho nemůžeme nést.

Měli bychom se tedy řídit starou

zvyklostí a

Svrhnout ho dolů do údolí?

Volají dolů do prostoru 1 s dlaní jako

trychtýřem před ústy.

Ochořel jsi výstupem?

CHLAPEC · Ne.

Vidíte, že přece stojím.

Nesedl bych si

Kdybych byl nemocný?

Pauza. Chlapec si sedne.

TŘI STUDENTI · Řekneme o tom učí-

teli. Pane, když jsme se prve ptali na chlapce, říkals, že se jen unavil výstupem. Ale teď vypadá moc divně. Taký už si sedl. Vyslovujeme to s úděsem, ale odjakživa se tu řídíme obecnou zvyklostí: ti, kdo nemohou dál, jsou svrženi dolů do údolí.

UČITEL · Cože, vy chcete toto dítě shodit do údolí?

TŘI STUDENTI · Ano, to chceme.

UČITEL · Je to obecná zvyklost. Nemožu se jí protivit. Ale tato obecná zvyklost předpisuje také zeptat se toho, jenž onemocněl, zdali se kvůli němu nemáme vrátit. Mé srdce je naplněno velkým žalem nad tímto chudákem. Půjdu za ním a šetrně mu povím o této obecné zvyklosti.

TŘI STUDENTI · Prosím, udělej to.

Postav se tváří v tvář.

TŘI STUDENTI, VELIKÝ CHÓR ·

Zeptáme se ho (zeptali se ho), zdali žádá

Abychom se vrátili (aby se vrátili) kvůli němu

Ale i kdyby to chtěl

Nevrátíme se (nevrátí se)

Nýbrž ho svrhne (svrhnu) dolů do údolí.

UČITEL *sestoupil k chlapci do prostoru 1 ·*

Poslouchej dobře! Odjakživa existuje zákon, že ten, jenž na takové cestě onemocní, musí být svržen do údolí. Je ihned mrtev. Ale ta zvyklost také předpisuje zeptat se toho, jenž onemocněl, zdali se kvůli němu nemáme vrátit. A zvyklost také předpisuje, aby ten, jenž onemocněl, odpověděl: Nevracejte se. Kdybych mohl zaujmout tvé místo, jak rád bych zemřel!

CHLAPEC · Rozumím.

UČITEL · Žádáš, abychom se kvůli tobě vrátili? Nebo jsi srozuměn s tím, že budeš svržen do údolí, jak si to žádá obecná zvyklost?

CHLAPEC *po pauze přemýšlení* · Ne. Nejsem srozuměn.

UČITEL *volá z prostoru 1 do prostoru 2 ·* Pojdte dolů! Neodpověděl, jak žádá zvyklost!

TŘI STUDENTI *sestupující do prostoru 1 ·* Řekl ne. *Chlapci*: Proč jsi neodpověděl, jak žádá zvyklost? Kdo řekne a, musí říct i b. Když jsme se tě před časem ptali, budeš-li také srozuměn se vším, co by se na cestě mohlo přihodit, odpověděl jsi ano.

CHLAPEC · Odpověď, kterou jsem vám dal, byla falešná, ale vaše otázka byla falešnější. Kdo řekne a, nemusí říct b. Může i poznat, že a bylo falešné. Chtěl jsem své matce přinést lék, ale teď jsem sám onemocněl, není to tedy už možné. A chci se ihned vrátit, jak to odpovídá nové situaci. I vás prosím, abyste se vrátili a dopravili mě domů. Vaše učení může docela dobře počkat. Jestli se lze za horami něčemu naučit, v což doufám, mohlo by to být pouze to, že v naší situaci je nutno se vrátit. A co se týče staré obecné zvyklosti, neshledávám, že by byla rozumná. Je spíše třeba okamžitě zavést novou obecnou zvyklost, totiž zvyklost přemýšlet v každé nové situaci nově.

TŘI STUDENTI *učiteli* · Co máme dělat? Co chlapec říká, je rozumné, i když to není hrdinské.

UČITEL · Nechá vám na vás, co máte udělat. Ale musím vám říct, že vrátíte-li se, budete zasypáni posměchem a hanbou.

TŘI STUDENTI · Není to hanba, že mluví sám za sebe?

UČITEL · Ne. V tom nevidím žádnou hanbu.

TŘI STUDENTI · Tak se tedy vraťme, a žádný posměch a žádná potupa by nás neměly odvrátit od rozumného skutku, a žádná stará zvyklost by nám neměla zabránit v přijetí správné myšlenky.

Opři si hlavu o naše paže.

Nenamáhej se.

Ponese tě opatrně.

VELIKÝ CHÓR · Tak vzali přátelé přítele

A založili novou zvyklost

A nový zákon

A dopravili chlapce zpátky.

Šli v hloučku bok po boku

Vstříc potupě

Vstříc posměchu, s otevřenýma očima

Žádný zbabělejší než jeho soused.

VÝŇATKY Z PROTOKOLŮ

DISKUSÍ O HŘE

„KDO ŘÍKÁ ANO“

NA ŠKOLE KARLA MARXE
V NEUKÖLLNU

Diskutovalo se o verzi hry blízké japonské předloze, v níž expedice byla výzkumná (chlapec se k ní připojil, aby své matce přinesl léky a pokyny) a chlapcovo usmrcení se dalo na základě staré zvyklosti. (Chlapec s tím byl srozuměn.) Obě zde otištěné verze vznikly s ohledem k těmto protokolům. Námětky a návrhy, k nimž se přihlíželo, jsou vyloučeny kurzívou.

...Hra se nehodí pro naši školu, poněvadž učitel ve hře je velmi chladnokrevný a mohlo

by se to srovnávat s naší školou... Výzkum není tak důležitý jako lidský život... Hra zůstává; chlapec nemůže dál, ale zůstává a čeká. Hlad ho přinutí dobrovolně se vrhnout do hlubin... Měla by následovat ještě soudní dohra... Hra zůstává; chlapec s velkou námahou vzat s sebou. Na cestě dva uklouznou a zřítí se... *Vzít s sebou chlapce připoutaného lany...*

Třída 0 III. a

...Zcela nové nám připadá, že v této hře hudba neprobíhá zároveň s textem. V závěru, kdy chlapec je mrtvý, by asi jiný skladatel použil jako doprovodů chóru několika slavnostních, dlouhotrvajících akordů. Tím by námi tato scéna tak otrásla, že bychom podrželi v hlavě jen tuto část a jiné části by nám vůbec nebyly jasné. Toto nebezpečí je odstraněno svižným způsobem Bertolta Brechta. Hudba je v Brechtově opeře stále stejně svižná. Když je chlapec mrtev, opírá se hudba ke zpěvu chóru „A byl mrtev“ velice o jeden ze soudobých tanců. Zásluhou lehkého čilého způsobu Bertolta Brechta má člověk o opeře přehled, což je velmi výhodné, neboť na žádném místě není tak dojmavá, že by nás přiměla přímo k slzám, a ani tak odpudivá, že bychom mohli říci, že o jednotlivých místech nemáme vůbec žádný přehled, nýbrž můžeme si operu představit jen jako celek... Bohužel není text opery na jednom místě příliš přesvědčivý. *Chlapec se mění v mučedníka, neboť jde dobrovolně, bez odporu, na smrt.* Skoro bychom mohli dojít k názoru, že chlapec přistupuje na přání kamarádů, protože to jsou i jeho přání, která ovšem nevysloví. Jak by to bylo, kdyby chlapec zprvu trochu váhal? Podle našeho mínění by se tím v opeře podtrhl i *hlavní účín, kdyby chlapec zprvu trochu váhal...* Vcelku si myslíme, že hra patří k těm nemnohým, které by bez

větší námahy mohli předvést i žáci...

...Buď by měl student také onemocnět a expedice by se měla vrátit, přestože chlapec chce, aby ho svrhli se skály. Nebo *se mají pokusit přejít po srázné stezce a při tom by se měl chlapec zřítit anebo i všichni, takže by poté nikdo neměl na chlapcově smrti vinu...*

W. Berg, třída VI. a, 12 roků

Píšu jen to, co říkají žáci. „Opera je velice smutná.“ „Nezní dobře.“ „V operách se přece zpívá.“ „Je tam podivný slovosled a verš tam přece nepatří.“ „Hra se mi velice líbí, jen *to s tou zvyklostí není myslím správné.*“ „Je dobře, že se nemocní svrhnou dolů, neboť jinak by se víc trápili.“ „Vždyť to je vražda.“ „Byl jsem také v alpských boudách, ale vždycky jsme tam našli něco k jídlu, každý večer tam přijde někdo, komu patří nádobí.“ „Nerozumím smyslu toho, jenž říká ano.“ „To je tak: on říká ano, aniž o tom ví, a zrovna tak je to s matkou. Ale pokud jsem slyšel, tak ho přece nahoru vynesli a myslím si, že to není možné.“ „Jenom až k propasti.“ „Hra je spíš pro dospělé.“ „My přece nejsme žádné chuchvalce smutku.“ „Myslím, že by měl psát srozumitelněji.“ „Myslím, že to s tím chórem je jen pro žáky nejvyšších tříd.“ „Myslím, že řekl ano proto, že chtěl, aby se jeho matka uzdravila, a kdyby byl řekl ne, nebyli by ostatní také dorazili k lékařům.“ „Co vlastně chtějí, je to nejasné.“ „Řekl bych, že až se jeho matka dozví o jeho smrti, její nemoc se přece ještě zhorší.“ „Jápak ho shodí dolů?“ „Vždyť to je kruté.“ „Třeba je některý z nich houževnatý a ještě žije.“ „Myslím, že mladý život má větší cenu nežli starší.“ „*Bylo by hezké, kdyby řekl, že by si to rád rozmyslel, a pak by bylo slyšet chlapcovu samomluvu, to už by byly člověku pohnutky jasnější.*“

B. Korsch, VI. b, 10 roků

KDO ŘÍKÁ ANO A KDO ŘÍKÁ NE

...Přednesly se u nás dva návrhy, které by však smysl hry pozměnily. 1. Dát chlapci „sladovou trest“ (kde ji však vzít)?; 2. Chlapce napřed prohlédnout.

V. a, 11 roků

...Více hlasů se připojuje k názoru, že *osud toho, kdo říká ano, není předveden tak, abychom uznali jeho nutnost. Proč se celá společnost neobrátila a chorého člena nezachránila, místo aby ho usmrtila?* ... Z téhož směru přichází návrh silněji realizovat scénu výstupu na hory a svržení, aby se tím snad navodilo potřebné porozumění... *Mystičnost procházející operou se nepocituje příjemně... Motivace jednání není dost zřetelná (reálná)...*

Skupina z 01, 18 roků

...*Hra by se mohla přímo použít k tomu, aby se ukázala škodlivost pověry.* Byla by pochopitelná možná z hlediska japonského domova, nám je však cizí, nanejvýš něco pro umělecké labužníky...

M. Tautz, U III. a, 14 roků

...Většina třídy je toho mínění, že hra by rozhodně měla zůstat taková, jaká je. Při provedení by se leda snad mohl připojit program s vysvětlením... V tomto úvodu by se měl udělat pokus přesvědčit diváka o nutnosti této brutální, nikoli však nepravděpodobné věci.

H. Zeschel, U I. b, 17 roků

...Společnost musí jednat solidárně, neschopného nemocného odvést nazpět... Ostatní společnost rozhodně nesmí na chlapce vykonávat morální nátlak, aby dosáhla jeho svolení... *Je nutno uvážit, zdali výhoda toho, co se získá, vyváží chlapcovu obětní smrt.*

Gerhard Krieger (dělnická příprava),
20 roků

OPATŘENÍ

NAUČNÁ HRA

Spolupracovníci: S. Dudow, H. Eisler

Osoby

Čtyři agitátoři za sebou jako:

Mladý soudruh

Vedoucí odbočky strany

Dva kuliové

Dozorce

Dva textilní dělníci

Policiista

Obchodník

Kontrolní chór

KONTROLNÍ CHÓR · Předstupte!
Vaše práce byla šťastná, i v tamté
zemi pochoduje revoluce a vyřízeny
jsou tam řady bojovníků. Jsme s vámi
srozuměni.

ČTYŘI AGITÁTOŘI · Zadržte, musíme
něco říci! Hlásíme smrt jednoho
soudruha.

KONTROLNÍ CHÓR · Kdo ho zabil?
ČTYŘI AGITÁTOŘI · My jsme ho
zabili. My jsme ho zastřelili a hodili do
jámy s vápnem.

KONTROLNÍ CHÓR · Co udělal, že
jste ho zastřelili?

ČTYŘI AGITÁTOŘI · Častokrát dělal
věci správné, několikrát falešné, ale
nakonec ohrožoval hnutí. Chtěl správné
věci a dělal falešné. Žádáme váš
ortel.

KONTROLNÍ CHÓR · Předvedte, jak
se to stalo a proč, a uslyšíte náš roz-
sudek.

ČTYŘI AGITÁTOŘI · Váš rozsudek
přijmeme.

1
Učení klasiků

ČTYŘI AGITÁTOŘI · Přišli jsme jako
agitátoři z Moskvy, měli jsme odjet do
města Mukdenu, abychom tam pro-
váděli propagandu a podporovali
v podnicích čínskou stranu. Měli jsme
se ohlásit odbočce strany, poslední
před hranicemi, a žádat průvodce.
Tam nám v předsíni vyšel vstříc
mladý soudruh a hovořili jsme o pova-
ze našeho úkolu. Zopakujeme ten
rozhovor.

*Postaví se tři proti jednomu. Jeden ze
čtveřice představuje mladého soudruha.*

MLADÝ SOUDRUH · Jsem tajemník
stranické odbočky, poslední před hra-
nicemi. Mé srdce tluče pro revoluci.
Pohled na bezpráví mě vehnal do řad
bojovníků. Člověk musí člověku po-
máhat. Jsem pro svobodu. Věřím
v lidstvo. A jsem pro opatření komu-
nistické strany, která bojuje proti
vykořisťování a nevědomosti za bez-
třídní společnost.

TŘI AGITÁTOŘI · Přicházíme z Mosk-
vy.

MLADÝ SOUDRUH · Očekávali jsme
vás.

TŘI AGITÁTOŘI · Proč?

MLADÝ SOUDRUH · Nehneme se
z místa. Je tu nepořádek a nedostatek,
málo chleba a hodně bojů. Mnozí
jsou plni odvahy, ale málokterí umějí
číst. Málo strojů, a nikdo jim nerozu-
mí. Naše lokomotivy se porouchaly.
Přivezli jste nám lokomotivy?

TŘI AGITÁTOŘI · Ne.

MLADÝ SOUDRUH · Máte s sebou
traktory?

TŘI AGITÁTOŘI · Ne.

MLADÝ SOUDRUH · Naši rolníci se
ještě sami zapřahají do starých dřevě-
ných pluhů. Při tom nemáme, čím
bychom naše pole osili. Přivezli jste
satbu?

TŘI AGITÁTOŘI · Ne.

MLADÝ SOUDRUH · Přivážíte aspoň
munici a kulometry?

TŘI AGITÁTOŘI · Ne.

MLADÝ SOUDRUH · Jsme tu jen dva
na obhájení revoluce. Nesete nám
proto jistě dopis Ústředního výboru,
v němž stojí, co máme dělat?

TŘI AGITÁTOŘI · Ne.

MLADÝ SOUDRUH · Tak nám sami
hodláte pomoci?

TŘI AGITÁTOŘI · Ne.

MLADÝ SOUDRUH · Bráníme se ná-
poru hladu, rozkladu a kontrarevolu-
ce, ani v noci ze sebe nestáhneme šaty.
A vy nám nic nenesete.

TŘI AGITÁTOŘI · Tak jest: pro vás
neneseme nic. Ale přes hranice do
Mukdenu neseme čínským dělníkům
učení klasiků a propagandistů: abe-
cedu komunismu; nevědomým pouče-
ní o jejich situaci, utlačovaným třídní
uvědomění a třídně uvědomělým zku-
šenost revoluce. Od vás však máme
chtít automobil a průvodce.

MLADÝ SOUDRUH · Takže jsem se
ptal špatně?

TŘI AGITÁTOŘI · Ne, na dobrou
otázku následovala lepší odpověď.
Vidíme, že se od vás požadovalo už to
nejzazší, ale žádá se od vás ještě víc:
jeden z vás dvou nás musí provázet do
Mukdenu.

MLADÝ SOUDRUH · Opustím tedy
své místo, které bylo příliš obtížné
pro dva, pro něž však teď musí vysta-
čit jeden. Půjdu s vámi. Kráčeje
vpřed a roznášeje učení komunistic-
kých klasiků: světovou revoluci.

KONTROLNÍ CHÓR ·

CHVÁLA SSSR

Svět již rokoval
O našem neštěstí.

Ale dosud seděla u našeho
Chudého stolu

Naděje všech utlačovaných,
která

Se spokojovala s vodou.

A za rozpadajícími se dveřmi

Vědění zřetelným hlasem

Poučovalo hosty.

Když se dveře rozpadnou
Sedíme přece jen nadále viditelní:
Mráz ani hlad nás nezahubí
Neúnavně pečujeme
O osudy světa.

ČTYŘI AGITÁTOŘI · Tak byl mladý
soudruh z pohraniční stanice srozu-
měn se způsobem naší práce a před-
stoupili jsme, čtyři muži a jedna žena,
před vedoucího stranické odbočky.

2
Výmaz

ČTYŘI AGITÁTOŘI · Ale práce
v Mukdenu byla ilegální, proto jsme
musili, než jsme překročili hranici,
vymazat svoje tváře. Náš mladý sou-
druh s tím byl srozuměn. Zopakujeme
tuto událost.

*Jeden ze čtyř agitátorů představuje vedou-
cího stranické odbočky.*

VEDOUcí ODBOČKY STRANY ·

Jsem vedoucí poslední stranické od-
bočky. Jsem srozuměn s tím, že sou-
druh z mé stanice půjde s vámi jako
průvodce. V mukdenských továrnách
však vypukly nepokoje a celý svět
hledí v těchto dnech na toto město,
jestli neuvidí, jak jeden z nás vystoupí
z chatrčí čínských dělníků, a na ře-
kách prý jsou připraveny dělové
čluny a na železničních náspech stojí
pancéřové vlaky, aby nás ihned na-
padly, jakmile tam spatří někoho
z nás. Musíte tedy přejít hranice jako
Číňané.

Agitátorům: Nikdo vás nesmí spatřit.

DVA AGITÁTOŘI · Nikdo nás nespattí.

VEDOUcí ODBOČKY STRANY ·

Když jeden bude raněn, nikdo ho nesmí najít.

DVA AGITÁTOŘI · Nikdo ho nenajde. VEDOUcí ODBOČKY STRANY ·

Pak už tedy nejste sami sebou, ty už nejsi Karl Schmitt z Berlína, ty už nejsi Anna Kjerská z Kazaně a ty už nejsi Pjotr Šavič z Moskvy, nýbrž všichni jste beze jména a bez matky, prázdné listy, na které revoluce píše svůj pokyn.

DVA AGITÁTOŘI · Ano.

VEDOUcí ODBOČKY STRANY *jim rozdá masky, oni si je nasadí* · Pak tedy od této chvíle už nejste nikdo, nýbrž od této chvíle a pravděpodobně až do vašeho zmizení jste neznámí dělníci, bojovníci, Čiňané, narození z čínských matek, žluté pleti, mluvící ve snu i v horečce čínsky.

DVA AGITÁTOŘI · Ano.

VEDOUcí ODBOČKY STRANY ·
V zájmu komunismu srozumění s postupem proletářských mas všech zemí, říkáte ano zrevolučnění světa.

DVA AGITÁTOŘI · Ano. I mladý soudruh pravil ano. Tak dal najevo srozumění s vymazáním své tváře.

KONTROLNÍ CHÓR · Kdo bojuje za komunismus, musí umět bojovat i nebojovat; říkat pravdu i neříkat pravdu; prokazovat služby i služby odpírat; dodržovat sliby i sliby nedodržovat; podstupovat nebezpečí i nebezpečí se vystříhat; být poznatelný i nepoznatelný. Kdo bojuje za komunismus, má ze všech ctností jen jedinou: že bojuje za komunismus.

ČTYŘI AGITÁTOŘI · Šli jsme jako Čiňané do Mukdenu, čtyři muži a jedna žena.

MLADÝ SOUDRUH · Provádět propagandu a pomáhat čínským dělníkům učením klasiků a propagandistů, abecedou komunismu; nevědomým přinášet poučení o jejich situaci, potlačovaným třídní uvědomění a třídně uvědomělým zkušenost revoluce.

KONTROLNÍ CHÓR ·

CHVÁLA ILEGALNÍ PRÁCE

Krásné

Je chopit se slova v třídním boji.
Hlasitě a zvučně vyzývat k boji masy
Aby rozdrtily utlačovatele, osvobodily
utlačované.

Těžká a užitečná je každodenní
drobná práce

Houževnaté a tajné spřádání

Sítě strany před

Hlavněmi podnikateli:

Mluvit, ale

Ukryvat mluvčího.

Vítězit, ale

Ukryvat vítěze.

Umírat, ale

Ukryvat smrt.

Kdo by neudělal mnohé pro slávu,
kdo však

To udělá pro mlčení?

Ale nuzácký jedlík zve ke stolu čest

Z těsné a rozpadající se chýše
nezadržitelně

Vychází velikost.

A sláva se nadarmo ptá

Po strůjících velkého činu.

Předstupte

Na okamžik

Vy neznámí, se zakrytými tvářemi,
a přijměte

Náš dík!

ČTYŘI AGITÁTOŘI · Ve městě Mukdenu jsme pomáhali čínským soudruhům a prováděli propagandu mezi dělníky. Neměli jsme pro hladové chleba, nýbrž jen vědění pro nevědomčí, proto jsme mluvili o prapříčině bídy, bídu nevymycovali, nýbrž mluvili o vymýcení prapříčiny.

3

Kámen

ČTYŘI AGITÁTOŘI · Napřed jsme šli do dolního města. Kuliové tam vlekli na laně člun. Ale půda na břehu byla hladká. Když pak jeden uklouzl a dozorce do něho kopal, řekli jsme mladému soudruhovi: Jdi za nimi a prováděj mezi nimi propagandu. Řekni jim, že v Tiencinu viděl boty pro burláky, které měly naspodu dřevěné destičky, takže nemohli uklouznout. Pokus se dosáhnout toho, aby žádali také takové boty. Nepropadni však soucitu! A ptali jsme se: Jsi srozuměn, a on byl srozuměn a spěchal tam a propadl ihned soucitu. Ukážeme to.

Dva agitátoři představují kulie: vážou na kůl lano a táhnou za lano přes ramena. Jeden představuje mladého soudruha, druhý dozorce.

DOZORCE · Jsem dozorce. Do večera musím dostat rýži do města Mukdenu.

DVA KULIOVÉ · Jsme kuliové a vlečeme člun s rýží proti proudu řeky.

ZPĚV KULIŮ VLEKOUcÍCH ČLUN S RÝŽÍ

Ve městě nahoře proti proudu

Naplníme svá ústa rýží
Ale člun, jenž má doplout nahoru,
je těžký
A voda? Voda teče dolů.
Nikdy se nahoru nedostaneme.
Táhněte rychleji
Huby čekají na jídlo.
Táhněte stejnoměrně.
Nestrkejte
Jeden do druhého.

MLADÝ SOUDRUH · Je ošklivé slyšet krásu písně, jíž tito mužové zakrývají trýzeň své práce.

DOZORCE · Táhněte rychleji!

JEDEN KULI · Noc už se blíží. Za přístřeší

Malé i pro stín jednoho psa
Musíme zaplatit soustem rýže.
Protože břeh je přespříliš hladký
Ne a ne hnout se z místa.

Táhněte rychleji
Huby čekají na jídlo.
Táhněte stejnoměrně.

Nestrkejte

Jeden do druhého.

DRUHÝ KULI *uklouzne* · Už nemůžu dál.

KULIOVÉ *zatímco stojí a jsou bičováni, dokud se zhroutí opět nevzpřímí* ·

Déle než my
Vydrží lano zařezávající se
do ramenou.

Bič dozorcův

Viděl čtyři pokolení.

My nejsme to poslední.

Táhněte rychleji
Huby čekají na jídlo.
Táhněte stejnoměrně.

Nestrkejte

Jeden do druhého.

MLADÝ SOUDRUH · Je těžké dívat se na tyto muže bez soucitu.

DOZORCI: Nevidíš, že půda je příliš hladká?

DOZORCE · Co že je půda?

MLADÝ SOUDRUH · Příliš hladká!

DOZORCE · Cože? Chceš tvrdit, že břeh je příliš hladký, takže se na něm nedá táhnout člun plný rýže?

MLADÝ SOUDRUH · Ano.

DOZORCE · Ty si tedy myslíš, že město Mukden nepotřebuje rýži?

MLADÝ SOUDRUH · Když se lidé hrouť, nemohou táhnout člun.

DOZORCE · Měl bych snad každému podkládat kámen odtud až po město Mukden?

MLADÝ SOUDRUH · Nevím, co bys měl, ale vím, co oni by měli. Měli by se bránit. Nevěřte, že co nešlo dva tisíce roků, nepůjde nikdy. V Tiencinu jsem u burláků viděl boty, které měly naspođu dřevěné destičky, takže nemohli uklouznout. Dosáhli toho společným prosazováním požadavků. Požadujte tedy všichni společně takovéto boty!

KULIOVÉ · Vlastně ten člun bez takových bot už ani nemůžeme táhnout.

DOZORCE · Ale rýže musí být dnes večer ve městě.

Bičuje je, oni táhnou.

KULIOVÉ · Naši otcové táhli člun od ústí řeky

O kus dál proti proudu. Naše děti Dosáhnou pramene, my Jsme mezi tím.

Táhněte rychleji
Huby čekají na jídlo.
Táhněte stejnoměrně.

Nestrkejte
Jeden do druhého.

Kuli se opět zhroutí.

KULI · Pomozte mi!

MLADÝ SOUDRUH *dozorci* · Copak nejsi člověk? Tady zvednu kámen a položím ho do bahna — *kulimu* — a teď šlápní!

DOZORCE · Správně. Co nám pomůžou boty z Tiencinu? Raději dovolím, aby s kamenem vedle vás běžel váš soucitný kamarád a podložil jej každému, kdo uklouzne.

KULIOVÉ · V člunu je rýže. Rolník

Který ji sklídl, dostal
Hrst mincí, my
Dostaneme ještě méně. Vůl
By byl dražší. Je nás příliš mnoho.

Jeden z kuliů uklouzne, mladý soudruh mu podloží kámen, kuli se opět zvedne.

Táhněte rychleji
Huby čekají na jídlo.
Táhněte stejnoměrně.

Nestrkejte
Jeden do druhého.

Když rýže dorazí do města
A děti se zeptají, kdo
Přivlekl těžký člun, řekne se:
Byl přivlečen.

Jeden z kuliů uklouzne, mladý soudruh mu podloží kámen, kuli se opět zvedne.

Táhněte rychleji
Huby čekají na jídlo.
Táhněte stejnoměrně.

Nestrkejte
Jeden do druhého.

Jídlo zezdola přichází
K jedlíkům nahoře. Ti
Kdo je přivlekl, nejedli
Nic.

Jeden z kuliů uklouzne, mladý soudruh mu podloží kámen, kuli se opět zvedne.

MLADÝ SOUDRUH · Už nemůžu.

Musíte požadovat jiné boty.

KULI · Je to blázen, patří se mu vysmát.

DOZORCE · Ne, je to jeden z těch, které proti nám štvou ti lidé. Haló, chytte ho!

ČTYŘI AGITÁTOŘI · A ihned se za ním rozběhli a pronásledovali ho celé dva dny a pak nás potkal a pronásledovali nás i jeho po celý týden po městě Mukden a nesměli jsme se už ukázat v dolní čtvrti.

DISKUSE

KONTROLNÍ CHÓR ·

Ale cožpak není správné podporovat slabého

Kdekoli trpí, pomáhat vykořisťované-
mu

V jeho každodenní trýzni?

ČTYŘI AGITÁTOŘI · Nepomohl mu, ale nám zabránil provádět propagandu v dolní čtvrti.

KONTROLNÍ CHÓR · Souhlasíme.

ČTYŘI AGITÁTOŘI · Mladý soudruh uznal, že oddělil cit od rozumu. Ale my jsme ho utěšovali a řekli jsme mu slova soudruha Lenina:

KONTROLNÍ CHÓR ·

Moudrý není, kdo nedělá chyby,
nýbrž

Moudrý je, kdo je dokáže rychle odstranit.

4

Malé a velké bezpráví

ČTYŘI AGITÁTOŘI · Založili jsme

první buňky v podnicích a vyškolili první funkcionáře, zřídili stranickou školu a učili je tajně tisknout zakázanou literaturu. Pak jsme získali vliv v textilních továrnách, a když snížili mzdy, vstoupila část dělníků do stávky. Poněvadž však druhá část pracovala dál, byla stávka ohrožena. Řekli jsme mladému soudruhovi: Postav se k továrním vratům a rozděluj tam letáky. Byl srozuměn. Opakujeme ten rozhovor.

TŘI AGITÁTOŘI · Selhal jsi u těch, co vlečou člun s rýží.

MLADÝ SOUDRUH · Ano.

TŘI AGITÁTOŘI · Poučil ses z toho?

MLADÝ SOUDRUH · Ano.

TŘI AGITÁTOŘI · Budeš se při rozdávání letáků držet líp?

MLADÝ SOUDRUH · Ano.

TŘI AGITÁTOŘI · Ukážeme teď chování mladého soudruha při rozdávání letáků.

Dva agitátoři představují textilní dělníky a jeden policistu.

DVA TEXTILNÍ DĚLNÍCI · Jsme dělníci v textilní továrně.

POLICISTA · Jsem policista a od vládnoucích dostávám chleba za to, že potlačuji nespokojenost.

KONTROLNÍ CHÓR ·

Pojď už, soudruhu, pojď! Riskuj

Groš, který už není grošem

Přistřeší, kam přší

A pracoviště, které zítra ztratíš!

Vyjdi do ulic! Bojuj!

Je pozdě čekat na zítřek!

Pomoz si sám tím, že pomůžeš nám:

nezapomeň, že existuje

Solidarita!

MLADÝ SOUDRUH ·
Dej v sázku, co máš, soudruhu!
Nemáš nic.

KONTROLNÍ CHÓR ·
Pojď už, soudruhu, před hlavně pušek
A trvej na své mzdě!
Viš-li, že nemáš co ztratit
Policistům pušky nepostačí!
Vyjdi do ulic! Bojuj!
Je pozdě čekat na zítřek!
Pomoz si sám tím, že pomůžeš nám:
nezapomeň, že existuje
Solidarita!

DVA TEXTILNÍ DĚLNÍCI · Jdeme
záhy zrána do továrny. Naše mzdy
byly sníženy, my však nevíme, co
dělat, a pracujeme dále.

MLADÝ SOUDRUH *strčí jednomu leták,*
druhý se při tom nečinně zastaví · Čti to
a dej to dál. Až to přečteš, budeš vědět,
co dělat. *První leták vezme a jde dál.*

POLICISTA *vezme prvému leták* · Kdo ti
ten leták dal?

PRVNÍ · To nevím, kdosi šel kolem a pod-
strčil mi jej.

POLICISTA *přistoupí k druhému* · Tys mu
dal leták. My od policie hledáme ty,
co rozdávají takovéhle letáky.

DRUHÝ · Nikomu jsem nedal žádný leták.
MLADÝ SOUDRUH · Cožpak je to
zločin, když se nevědomý poučí o své
situaci?

POLICISTA · Ta vaše poučení vedou
k strašlivým věcem. Když poučíte
takovou továrnu, tak už nezná svého
majitele. Tenhle malý leták je ne-
bezpečnější než deset kanónů.

MLADÝ SOUDRUH · Copak tam stojí?
POLICISTA · To nevím. *Druhému:* Co-
pak tam stojí?

DRUHÝ · Já ten leták neznám, nerozdá-
val jsem jej.

MLADÝ SOUDRUH · Já vím, že to
neudělal.

POLICISTA *mladému soudruhovi* · Dals mu
ten leták ty?

MLADÝ SOUDRUH · Ne.
POLICISTA *druhému* · Tak jsi mu jej dal
ty.

MLADÝ SOUDRUH *prvnímu* · Co se
s ním stane?

PRVNÍ · Můžou ho uvrhnout do vězení.
MLADÝ SOUDRUH · Proč chceš, aby
šel do vězení? Policajte, copak taky
nejsi proletář?

POLICISTA *druhému* · Půjdeš se mnou.
Udeří ho po hlavě.

MLADÝ SOUDRUH *mu v tom brání* · On
to nebyl.

POLICISTA · Tak jsi to byl přece jen ty!
DRUHÝ · On to nebyl!

POLICISTA · Tak jste to byli oba dva.
PRVNÍ · Utíkej, člověče, utíkej, máš kapsu
plnou letáků.

Policista srazí druhého k zemi.
MLADÝ SOUDRUH *ukáže na policistu,*
prvnímu · Zabil nevinného, jsi svědek.

PRVNÍ *uchopí policistu* · Ty koupený pse.
Policista vytáhne revolver.

MLADÝ SOUDRUH *křičí* · Na pomoc,
soudruzi! Na pomoc! Zabíjejí se tu
nezúčastnění!

Mladý soudruh popadne policistu zezadu
pod krkem, první dělník mu pomalu zkroutí
ruku dozadu. Padne výstřel, policista je
odzbrojen a ztloučen.

DRUHÝ *ostáváje prvnímu* · Teď jsme ztloukli
policajta a nemůžem už do továrny a
— *mladému soudruhovi* — ty jsi tím
vinen.

ČTYŘI AGITÁTOŘI · I musel se u-
chýlit do bezpečí, místo aby rozdával

letáky, neboť policejní dozor byl zesi-
len.

DISKUSE

KONTROLNÍ CHÓR · Ale cožpak ne-
ní správné zabránovat bezpráví, kde-
koli se objeví?

ČTYŘI AGITÁTOŘI · Zabránil malé-
mu bezpráví, ale velké bezpráví,
stávkokazectví, pokračovalo.

KONTROLNÍ CHÓR · Jsme srozu-
měni.

5
Co je to vlastně člověk?

ČTYŘI AGITÁTOŘI · Bojovali jsme
denně se starými svazy, s beznadějí
a porobou; učili jsme dělníky přemě-
ňovat boj o lepší mzdu v boj o moc.
Učili jsme je zacházení se zbraněmi
a umění demonstrovat. Pak jsme sly-
šeli, že obchodníci jsou kvůli clům ve
sporů s Angličany, kteří ovládali
město. Abychom spor mezi vládnou-
cími využili pro ovládané, poslali jsme
k nejbohatšímu z obchodníků mladé-
ho soudruha s dopisem.

V něm stálo: Ozbroj kulie! Mladému
soudruhovi jsme řekli: Chovej se tak,
abys dostal zbraně. Ale když přišlo
na stůl jídlo, nemlčel. Ukážeme to.

Jeden agitátor jako obchodník.
KUPĚC · Jsem obchodník. Očekávám od
svazu kuliů dopis o společné akci proti
Angličanům.

MLADÝ SOUDRUH · Zde je dopis od
svazu kuliů.

OBCHODNÍK · Zvu tě, abys se mnou
poobědval.

MLADÝ SOUDRUH · Je pro mne čest,
že s vámi smím poobědvat.

OBCHODNÍK · Než nachystají jídlo, sdě-
lím ti své mínění o kuliích. Prosim tě,
sedni si sem.

MLADÝ SOUDRUH · Vaše mínění mě
velice zajímá.

OBCHODNÍK · Proč dostávám všechno
laciněji nežli jiní? A proč pro mne
kuliové pracují skoro zadarmo?

MLADÝ SOUDRUH · To nevím.

OBCHODNÍK · Protože jsem moudrý
muž. Vy jste také moudří lidé, neboť
víte, jak od kuliů dostat platy.

MLADÝ SOUDRUH · To víme. —
Hodláte ostatně kulie proti Angliča-
nům ozbrojit?

OBCHODNÍK · Možná, možná. Ví-
m, jak se s kuliím zachází. Musíš mu dát
jen tolik rýže, aby neumřel, jinak pro
tebe nemůže pracovat. Je to správné?

MLADÝ SOUDRUH · Ano, to je sprá-
vné.

OBCHODNÍK · Ale já říkám: Ne. Jestli-
že jsou kuliové lacinější než rýže,
mohu si najmout nového. Je to sprá-
vnější?

MLADÝ SOUDRUH · Ano, to je sprá-
vnější. — Kdy ostatně pošlete první
zbraně do dolní čtvrti?

OBCHODNÍK · Brzy, brzy. Měl bys vi-
dět, jak kuliové, kteří nakládají moje
kúže, v kantýně kupují moji rýži.

MLADÝ SOUDRUH · To bych měl.

OBCHODNÍK · Co myslíš, platím za tu
práci hodně?

MLADÝ SOUDRUH · Ne, ale vaše
rýže je drahá a práce musí být dobrá,
ale vaše rýže je špatná.

OBCHODNÍK · Jste moudří lidé.

MLADÝ SOUDRUH · A kdy ozbrojíte
kulie proti Angličanům?

OBCHODNÍK · Po obědě si prohlédneme skladiště zbraní. Nyní ti zazpívám svou oblíbenou píseň.

SONG O ZBOŽÍ

Rýže je na řece dole.
V horních provinciích potřebují lidé rýži.

Ponecháme-li rýži ve skladištích
Rýže pro ně se zdraží.
Ti, co vlečou člun s rýží, dostanou
pak ještě méně rýže
Rýže pak pro mne bude ještě
lacinější.

Co je to vlastně rýže?
Vím já, co je rýže?
Jak to vědět mám?
Nevím, co je rýže
Jen její cenu znám.

Zima se blíží, lidé potřebují šaty.
Proto je třeba skoupit bavlnu
A bavlnu dál neprodávat.
Až uhoří zima, šaty se zdraží.
Tkalcovny na bavlnu platí příliš
vysoké mzdy.

Je vůbec příliš mnoho bavlny.
Co je to vlastně bavlna?
Vím já, co je bavlna?
Jak to vědět mám!
Nevím, co je bavlna
Jen její cenu znám.

Takový člověk potřebuje hodně
žrádla
Tím se člověk podraží.
K přípravě žrádla je zapotřebí lidí.
Kuchaři uvaří jídlo laciněji, ale
Jedlíci je podraží.
Je vůbec příliš málo lidí.
Co je to vlastně člověk?

Vím já, co je člověk?
Jak to vědět mám!
Nevím, co je člověk
Jen jeho cenu znám.

Mladému soudruhovi: A teď pojíme mou
dobrou rýži.

MLADÝ SOUDRUH *povstane* · Nemůžu s vámi jíst.

ČTYŘI AGITÁTOŘI · To řekl a ani
posměch ani výhrůžky ho nepřiměly
k tomu, aby poobědval s tím, jímž
pohrdal, a obchodník ho vyhnal
a kuliové nebyli vyzbrojeni.

DISKUSE

KONTROLNÍ CHÓR · Ale cožpak ne-
ní správné stavět čest nade vše?

ČTYŘI AGITÁTOŘI · Není.
KONTROLNÍ CHÓR ·

ZMĚŇ SVĚT: MÁ TO ZAPOTŘEBÍ

S kým by si poctivý nesedl ke stolu
Aby pomohl právu?
Jaký že lék chutnal tak špatně
Umírajícímu?
Jaké podlosti by ses nedopustil, abys
Vymýtil podlost?
Kdybys konečně mohl změnit svět,
k čemu
By sis připadal příliš dobrý?
Kdo jsi?
Utop se ve špině
Obejmi kata, ale
Změň svět: má to zapotřebí!
Vyprávějte dál!
Dlouho už vám nebudeme
naslouchat jako
Soudcové. Již
Jako žáci.

ČTYŘI AGITÁTOŘI · Sotva byl na
schodech, poznal mladý soudruh svou
chybu. Nechal nám na uváženou,
nemáme-li ho poslat přes hranici
zpátky. Viděli jsme jasně jeho chyby,
ale potřebovali jsme ho, neboť měl
mezi nezaměstnanými mnoho přívr-
ženců a velice nám v těch dnech po-
mohl uplést síť strany před hlavními
puškami podnikatelů.

6

Zrada

ČTYŘI AGITÁTOŘI · V tom týdnu
pronásledování neobyčejně vzrostlo.
Měli jsme jako úkryt už jen jedinou
místnost se sázecím strojem a s letáky.
Ale jednou ráno došlo ve městě k prud-
kým hladovým bouřím a také z rovin
došly zprávy o velkých nepokojích.
Když jsme večer třetího dne po ne-
bezpečném stíhání dorazili k našemu
útočišti, narazili jsme mezi dveřmi na
mladého soudruha. Před domem stály
na dešti pytle. Opakujeme rozhovor.

TŘI AGITÁTOŘI · Co jsou to za
pytle?

MLADÝ SOUDRUH · To jsou naše
propagandistické brožury.

TŘI AGITÁTOŘI · Co se s nimi má
stát?

MLADÝ SOUDRUH · Něco vám mu-
sím sdělit: mezi nezaměstnanými je
veliké vzrušení. Nový vůdce neza-
městnaných z horní čtvrti sem dnes
přišel a přesvědčoval mě, že musíme
ihned začít s akcí. Máme rozdávat
propagandistické brožury a jako zna-
mení, že povstání započalo, máme
obsadit radnici. Ví s určitostí, že rad-

nici nikdo nehlídá, takže ji může
obsadit hrstka lidí. A až bude radnice
naše, pak masy uvidí, že vláda je
slabá. Říká, že povstání může začít
dnes v noci, a já mu věřím.

TŘI AGITÁTOŘI · Vyjmenuj nám dů-
vody, proč je povstání možné.

MLADÝ SOUDRUH · Bída je větší
a větší a nepokoj ve městě vzrůstá.

TŘI AGITÁTOŘI · Nevědoucí začínají
poznávat svou situaci.

MLADÝ SOUDRUH · Nezaměstnaní
přijali naše učení.

TŘI AGITÁTOŘI · Utláčování se tříd-
ně uvědomují.

MLADÝ SOUDRUH · Nový vůdce ne-
zaměstnaných je ryzí socialista. Ve
svých revolučních požadavcích nezná
téměř mezi a vehemence jeho řeči je
strhující.

PRVNÍ AGITÁTOR · Má pod pravým
uchem jizvu?

MLADÝ SOUDRUH · Ano, vy ho
znáte?

PRVNÍ AGITÁTOR · Znáám ho. Je to
agent obchodníků.

MLADÝ SOUDRUH · Tomu nevěřím.

TŘI AGITÁTOŘI · A na cestě sem
jsme viděli vojáky s děly, jak se pohy-
bují směrem k radnici. Radnice je
past a ten nový vůdce nezaměstna-
ných je provokatér.

MLADÝ SOUDRUH · Ne, je neza-
městnaný a s nezaměstnanými cítí.
Nezaměstnaní už nemohou čekat a já
Také už nemohu čekat
Chudáků je příliš mnoho.

TŘI AGITÁTOŘI · Ale bojovníků je
ještě příliš málo.

MLADÝ SOUDRUH · Jejich utrpení je
nesmírné.

TŘI AGITÁTOŘI · Nestačí trpět.

MLADÝ SOUDRUH · Vědí, že neštěstí nebudí jako na prsou lepra; že chudoba nepadá ze střech jako tašky, nýbrž že neštěstí a chudoba jsou lidská díla; vaří se pro ně nedostatek, ale jejich nařikání se hltá jako jídlo. Vědí všechno.

TŘI AGITÁTOŘI · Vědí, kolik pluků má vláda?

MLADÝ SOUDRUH · Ne.

TŘI AGITÁTOŘI · Tak to vědí málo. Kde máte zbraně?

MLADÝ SOUDRUH *ukáže dlaně* · Budeme bojovat pomocí nehtů a zubů.

TŘI AGITÁTOŘI · To nepostačí. Vidíš jen bídu nezaměstnaných, ale ne bídu pracujících. Vidíš jen město, ale ne rolníky z rovin. Vidíš vojáky jen jako utlačovatele a nikoli jako utlačující chudáky v uniformách. Jdi tedy k nezaměstnaným, odhal agenta obchodníků a jeho radu dobýt radnice, a přesvědč je, aby se dnes večer zúčastnili demonstrace dělníků z továren a my se pokusíme přesvědčit vojáky, stažené kolem radnice, aby v uniformách rovněž s námi demonstrovali.

MLADÝ SOUDRUH · Připomínal jsem nezaměstnaným, kolikrát na ně vojáci stříleli. Mám jim teď říkat, aby demonstrovali s vrahy?

TŘI AGITÁTOŘI · Ano, neboť vojáci by mohli poznat, že bylo špatné střílet na chudáky své vlastní třídy. Vzpomeň si přece na radu soudruha Lenina nepovažovat všechny rolníky za třídní nepřátele, nýbrž získat vesnickou chudinu za spolubojovníky.

MLADÝ SOUDRUH · A já se ptám: strpí klasici, aby bída čekala?

TŘI AGITÁTOŘI · Mluví o metodách,

kteří postihují bídu ve všech souvislostech.

MLADÝ SOUDRUH · Pak tedy klasici nejsou pro to, aby se každému chudákovi pomohlo ihned a okamžitě a především?

TŘI AGITÁTOŘI · Ne.

MLADÝ SOUDRUH · Pak jsou klasici na hovno a já je roztrhám; neboť člověk, živý člověk, řve a jeho bída boří všechny hráze nauky. Proto teď podniknu tu akci, nyní a ihned; neboť řvu a bořím hráze nauky.

Roztrhá brožury.

TŘI AGITÁTOŘI ·

Netrhej je! Potřebujeme je každou jednotlivou. Pohlédni přece na skutečnost!

Tvoje revoluce se provede rychle a potrvá jeden den

A zítra bude zardoušena.

Ale naše revoluce započne zítra

Zvítězí a změní svět.

Tvá revoluce přestane, když přestaneš ty.

Až ty přestaneš

Naše revoluce půjde dál.

MLADÝ SOUDRUH · Poslouchejte, co vám říkám: svýma dvěma očima vidím, že bída čekat nemůže. Proto odporuji vašemu rozhodnutí. Ještě dnes v noci obsadím v čele nezaměstnaných radnici.

TŘI AGITÁTOŘI · My víme, že radnice je plná vojáků. Ale i kdyby nebyla hlídána, k čemu by nám byla ta radnice, když nádraží, telegrafní stanice a kasárny jsou v rukou vlády? Nepřesvědčils nás. Jdi tedy k nezaměstnaným a přesvědč je, že nesmějí udeřit sami. K tomu tě nyní vyzýváme jménem strany.

MLADÝ SOUDRUH ·

Ale kdo je vlastně strana?

Sídlí v domě plném telefonů?

Jsou její myšlenky tajné, její rozhodnutí neznámá?

Kdo je to?

TŘI AGITÁTOŘI ·

My jsme strana.

Ty a já a vy — my všichni.

V tvém obleku vězí, soudruhu, a myslí v tvé hlavě

Kde já bydlím, je její dům, a kde ty jsi napaden, tam ona bojuje.

Ukazuj nám cestu, po níž máme jít, a my

Po ní půjdeme jako ty, ale

Nechod bez nás tou správnou cestou

Bez nás je to ta

Nejfalšnější.

Neodlučuj se od nás!

My se můžeme mýlit a ty můžeš mít pravdu, tedy

Neodlučuj se od nás!

Že kratší cesta je lepší než dlouhá, nepopře nikdo.

Ale když ji člověk zná

A není s to nám ji ukázat, co je nám platná jeho moudrost?

Zůstaň moudře u nás!

Neodlučuj se od nás!

MLADÝ SOUDRUH · Protože mám pravdu, nemohu povolit. Svýma dvěma očima vidím, že bída čekat nemůže.

KONTROLNÍ CHÓR ·

CHVÁLA STRANY

Jedinec má dvě oči

Strana má oči tisíc.

Strana vidí sedm států

Jedinec jedno město.

Jedinec má svou chvíli

Ale strana má chvíl mnoho.

Jedince lze zničit

Stranu však zničit nelze

Neboť je předvojem mas

A vede jejich boj

Metodami klasiků, které čerpají

Z poznání skutečnosti.

MLADÝ SOUDRUH · To všechno už neplatí; tváří v tvář boji zavrhuji vše, co platilo ještě včera, a dělám to, co je jedině lidské. Je tu akce. Stavím se v její čelo. Mé srdce tluče pro revoluci. Tady je.

TŘI AGITÁTOŘI · Mlč!

MLADÝ SOUDRUH · Je tu útlak. A já jsem pro svobodu!

TŘI AGITÁTOŘI · Mlč! Zrazuješ nás.

MLADÝ SOUDRUH · Nemohu mlčet, protože mám pravdu.

TŘI AGITÁTOŘI · Ať máš pravdu nebo ne — když promluvíš, jsme ztraceni!

Mlč!

MLADÝ SOUDRUH ·

Viděl jsem příliš mnoho.

Déle už mlčet nebudu.

Načpak teď ještě mlčet?

Když nevědí, že mají přátele

Jakpak se mají pozvednout?

Proto před ně předstoupím

Jako ten, kdo jsem, a řeknu, co je.

Sundá si masku a řve:

Přišli jsme, abychom vám pomohli.

Přicházíme z Moskvy.

Roztrhá masku.

ČTYŘI AGITÁTOŘI ·

A my jsme tam pohlédli a v šeru

Jsme viděli jeho nahou tvář
Lidskou, upřímnou, bezelstnou.
Roztrhal
Masku na kusy.
A z domů
Křičeli vykořisťovaní: Kdo tady ruší
Spánek zchvácených?
A jedno okno se otevřelo a jeden hlas
křičel:
Jsou tady cizinci! Chytněte štváče!
Tak jsme byli odhaleni!
A již jsme slyšeli, jak duní děla
Ve vnitřním městě a nevědoucí
pravili:
Teď nebo nikdy! A neozbrojení
křičeli:
Ven z domů!
On však nepřestával řvát
Na otevřené ulici
A my jsme ho srazili k zemi
Zvedli a spěšně jsme opustili město.

7
Útěk

KONTROLNÍ CHÓR ·

Opustili město!
Nepokoj ve městě vzrůstá
Vedení však prchá přes městské
hranice!

Vaše opatření!

ČTYŘI AGITÁTOŘI · Vyčkejte!

Je snadné vědět, co je správné
Když jsme z dostřelu
Když máme času celé měsíce
My však
Jsme měli jen pět minut času a
Přemýšleli jsme před hlavními pušk.

Když jsme se na útěku dostali za
městem do blízkosti jam s vápnem,
zaslechli jsme za sebou pronásledova-

tele. Náš mladý soudruh slyšel, probí-
raje se ze mdlob, dunění děl ve směru
od radnice, uznal, co udělal, a řekl:
Naše věc je ztracena. My jsme však
řekli: Naše věc není ztracena, on však
byl poznán a nemůže uniknout. A na
řekách kotví připraveny dělové čluny
a pancéřové vlaky stojí na železnič-
ních náspech, aby zasáhly, kdyby tu
našli někoho z nás. Nesmí ho objevit.

KONTROLNÍ CHÓR ·

Ať kdekoli nás kdo potká.
Každý ví: Vládnoucí
Mají být zničeni!
A kanóny se rozburácí.

Kdekoli hladový
Sténá a brání se
Křičí jeho trýznitelé:
My jsme mu zaplatili
Aby sténal a se bránil

Na čele máme napsáno
Že jsme proti vykořisťování.
Na našem zatykači stojí: tihle
Se zastávají utlačovaných!

Kdo pomáhá zoufalým
Je považován za vyvrhèle světa
My jsme vyvrhelové světa
Nikdo nás nesmí objevit.

KONTROLNÍ CHÓR ·

Vaše rozhodnutí!

8

Opatření

ČTYŘI AGITÁTOŘI ·

Rozhodli jsme se:

Musí zmizet, a to naprosto.
Neboť se musíme vrátit ke své práci
A nemůžeme ho vzít s sebou ani
zanechat zde
Musíme ho tedy zastřelit a hodit do
jámy s vápnem
Neboť vápno ho spálí.

KONTROLNÍ CHÓR ·

Žádné východisko jste nenašli?

ČTYŘI AGITÁTOŘI ·

Při nedostatku času jsme nenašli
žádné východisko.

Jako zvíře pomáhá zvířeti
Byli bychom i my rádi pomohli tomu,
jenž s námi

Bojoval za naši věc.

Zatímco pronásledovatelé se blížili
Pět minut jsme přemýšleli o nějaké
Lepší možnosti.

I vy nyní přemýšlejte
O nějaké lepší možnosti.

Pauza.

I rozhodli jsme, že teď
Uřízneme vlastní nohu od těla.

Zabít je strašlivé.

Ale nejenom jiné, i sebe zabíjíme,
když je nezbytí

Protože pouze násilím se dá změnit

Tento usmrcující svět
Jak ví každý, kdo žije.

Řekli jsme: není nám dosud dopřáno
Nezabíjet. Jedině touto

Nezlomnou vůlí změnit svět,
zdůvodnili jsme

Toto opatření.

KONTROLNÍ CHÓR ·

Vyprávějte dál, našim soucítěním
Si můžete být jisti.

Nesnadné bylo udělat, co bylo
správné.

Nikoli vy jste nad ním vynesli ortel,
nýbrž

Skutečnost.

ČTYŘI AGITÁTOŘI · Zopakujeme
naš poslední rozhovor.

PRVNÍ AGITÁTOR · Zeptáme se ho,
je-li srozuměn, neboť byl odvážný
bojovník.

DRUHÝ AGITÁTOR · Ale i kdyby
nebyl srozuměn, musí zmizet, a to
naprosto.

PRVNÍ AGITÁTOR *mladému soudruhovi* ·
Kdyby tě chytili, zastřelí tě, a poně-
vadž by tě poznali, byla by naše práce
zrazena. Proto tě musíme zastřelit
a hodit do jámy s vápnem, aby tě
vápno spálilo. Ale ptáme se tě: víš
o nějakém východisku?

MLADÝ SOUDRUH · Ne.

TŘI AGITÁTOŘI · I ptáme se tě: jsi
srozuměn?

Pauza.

MLADÝ SOUDRUH · Ano. Vidím, že
jsem jednal vždycky falešně.

TŘI AGITÁTOŘI · Vždycky ne.

MLADÝ SOUDRUH · Já, jenž jsem
chtěl být tak velmi prospěšný, jsem jen
škodil.

TŘI AGITÁTOŘI · Nejenom.

MLADÝ SOUDRUH · Ale teď by bylo
lepší, kdybych tu nebyl.

TŘI AGITÁTOŘI · Ano. Chceš to udě-
lat sám?

MLADÝ SOUDRUH · Pomozte mi.

TŘI AGITÁTOŘI ·

Opři se hlavou o naše ruce.

Zavři oči.

MLADÝ SOUDRUH *aniž je ho vidět* ·

Řekl ještě: V zájmu komunismu

Srozuměn s postupem proletářských
mas

Všech zemí

Říkaje ano zrevolučnění světa.

ČTYŘI AGITÁTOŘI

Pak jsme ho zastřelili a
Hodili do jámy s vápnem.
A když ho vápno pohltilo
Vrátili jsme se ke své práci.

KONTROLNÍ CHÓR

A vaše práce byla šťastná.
Šířili jste
Učení klasiků
Abecedu komunismu
Nevědomým poučení o jejich situaci
Utlačovaným třídní uvědomění
A třídně uvědomělým zkušenost
revoluce.
A revoluce pochoduje také tam
A také tam jsou vyřízeny řady
bojovníků
Jsme srozuměni s vámi.

Vaše zpráva nám ukazuje, co vše
Je nutné, chceme-li změnit svět:
Hněv a houževnatost, vědění
a rozhořčení
Rychlý zásah, hluboké rozjímání
Chladné snášení strastí, nekonečná
vytrvalost
Pochopení jednotlivostí i pochopení
celku:
Pouze poučení skutečností můžeme
Skutečnost změnit.

Poznámky

1

OTEVŘENÝ DOPIS
UMĚLECKÉMU VEDENÍ
FESTIVALU „NEUE
MUSIK BERLIN 1930“,
Heinrichu Burkhardovi, Paulu Hin-
demithovi, Georgu Schünemannovi

Berlín dne 12. května 1930

Odmítli jste před Vaším, nám jmenovitě
neznámým, „programovým výborem“ pře-
vzít zodpovědnost za provedení naší nové
naučné hry, o níž jsme se dohodli, a vyzýváte
nás, abychom kvůli rozptýlení politických
pochybností předložili text tomuto výboru.
(Tato kontrola, dodáváte, přichází v úvahu
pro všechna díla.) My jsme to odmítli. Zde
je důvod:

Hodláte-li pokračovat ve svých tak důležitých
akcích, jimiž předkládáte k diskusi nové
způsoby užití hudby, nesmíte se v žádném
případě dostat do finanční závislosti na lidech
a institucích, které vám předem zakazují tolik
a tolik a možná ne nejhorších způsobů uplat-
nění ze zcela jiných důvodů nežli umělec-
kých. Stejně tak jako nemůže být Vaším
uměleckým úkolem třeba kritizovat policii,
nebylo by také radno, kdybyste si Vaše
podniky nechali financovat zrovna od poli-
cie: vystavujete je totiž eventuálně předchozí
policejní kritice. Existují totiž úkoly nové
hudby, které stát sice nemůže zakázat, ale
ani ne právě financovat. Budme přece spo-
kojeni, že policejní prezident nezakazuje naše
práce, nepožadujeme přece ještě i spoluúčast
policejního orchestru! Ostatně jsme teď
konečně v situaci, po níž jsme vždy toužili:
nevolali jsme pořád po amatérském umění?
Neměli jsme už dávno pochybnosti vůči těm-
to velikým, tisíci pochybnostmi brzděným
aparátům?

Pozitivní návrh:

*Vyjmeme tyto důležité akce ze všech závislostí a ne-
cháme je provádět těmi, jimž jsou určeny a kdož
jedine mají pro ně využít: dělnickými sbory, ama-
téřskými divadelními skupinami, žákovskými sbory
a žákovskými orchestry, tedy těmi, kteří ani za
umění neplatí, ani za umění nejsou placeni, nýbrž
chtějí umění dělat.*

Musíte uznat, že v nynější situaci Vaše od-

stoupení z uměleckého vedení festivalu
„Neue Musik Berlin 1930“ jako protest proti
všem cenzurním pokusům by nové hudbě
mohlo více prospět, nežli když v létě 1930
hudební slavnosti ještě jednou spustíte.

Bertolt Brecht—Hanns Eisler

Festival se však konal a inscenace „Opatření“
byla „kvůli formální podřadnosti textu“
odmítnuta.

2 HUDBA K „OPATŘENÍ“

a) Úvod má v textu změnu situace. Agitátoři
přeruší chválu, již se jim dostává, návrhem,
aby jejich práce byla prozkoumána. Tím že
hudba, zakládajíc ve svém celku jakousi
zvyklost, postoj kontrolního chóru nezmění,
zpřobí zpětně i počáteční chválu své vše-
obecnější funkci, to jest fixovat postoj jedna-
cího řádu jakožto heroický. Představuje-li se
tedy celkový průběh od a po b jakožto vývo-
jový, přičemž a znamená postoj chvály, b
postoj jednacího řádu, tak tím, že hudba
podrží svůj heroizující postoj, jenž je vzat
z a, také u b, dostává chválicí postoj začátku
zpětně postoj jednacího řádu a postoj jedna-
cího řádu charakter heroický. Lze si však
představit, že se toho dosáhne i tím, když se
poslední věta „Předvedte, jak se to stalo“
řekne bez hudby.

b) Recitativní pasáže části 1 (Učení klasiků),
přerušující průběh obrazu, mají disciplinující
funkci. Určují časomíru mluvy. Rozhodně se
tedy neřídí podle mluvčích.

c) U čísel Chvála SSSR, Chvála ilegální
práce, Změň svět: potřebuje to, Chvála
strany byly hudbě dodány teoretické pod-
klady. Šlo o to nedovolit chórům, aby „se
vyjadřovaly“, bylo tedy namístě opatrně

využít modulací v síle tónu a vystříhat se
i melodické pestrosti. Chóry se tu mají s vypě-
tím zpívat plnou silou hlasu. Mají organiza-
torský charakter, samotné teorie nejsou pou-
hé odrazy („jak oni to vidí“), nýbrž bojové
prostředky.

d) Hudba k části 2 (Výmaz) představuje
pokus konstituovat společenskou přeměnu
funkcí jakožto heroickou zvyklost. Lze si
představit, že něco takového je nebezpečné,
neboť dění tak působí rituálně, tj. vzdáleně
od svého dočasného praktického účelu. Bude
záležet na tom, budeme-li v takových cviče-
ních vidět glorifikace psychických aktů anebo
toliko jejich umožnění. Tak či onak se tu
vytváří emocionální pole. (Zpívá jen vedoucí
stranické odbočky!) Je naprosto nutné, aby
trojice agitátorů řekla své „ano“ vědomě
mimo hudební konstrukci, tedy zcela volně.

e) Hudba k části 5 (Co je to vlastně člověk?)
je imitace hudby, která odráží základní
postoj kupcův, totiž jazzu. Brutalita, hlou-
post, suverénnost a pohrdání sebou samým
nemohla u tohoto typu lidí být „ztvárněna“
žádnou jinou hudební formou. Sotva také
existuje nějaká hudba, která by na mladého
soudruha mohla působit tak provokativně.
(Přesto je krokem zpátky odmítání jazzu,
které nevychází z odmítání jeho společen-
ských funkcí.) Nutno totiž umět rozlišovat
mezi jazzem jakožto technikou a mezi jazzem
jako odporným zbožím, jaké z něho udělal
zábavný průmysl. Buržoazní hudba nebyla
s to dále rozvíjet pokrokové rysy jazzu, totiž
schopnost montáže, která z hudebníka dělala
technického specialistu. Zde se ukázaly
možnosti, jak dosáhnout nové jednoty jed-
notlivcovy svobody a disciplinovanosti celko-
vého tělesa (improvizace s pevným cílem),
jak zdůraznit gestičnost, jak podřídít metodu
muzicírování funkci, tedy při změně funkce
měnit bez přechodu druhý styl atd.

3 VĚTY MLUVČÍHO PŘI VEŘEJNÉM PROVEDENÍ

Při veřejném provedení může člen kontrolního chóru říci tyto věty:

Str. 164, před: Předstupte!

Zdravíme nyní čtyři agitátory, kteří pracovali v Mukdenu.

Str. 164, před: Přišli jsme jako agitátoři. . . :

Kdo byl ten soudruh, kterého jste zabili, a jaký byl?

Str. 164, po: Zopakujeme ten rozhovor:

Předehřejte nám tu událost s rozdělenými rolemi!

Str. 165, před: Ale práce v Mukdenu. . . :

Znal mladý soudruh nebezpečí ilegální práce?

Str. 167, před: Napřed jsme šli do dolního města:

Jak pracoval mladý soudruh?

Str. 169, před: Založili jsme první buňky. . . :

Poučil se soudruh ze své první chyby?

Str. 171, před: Bojovali jsme denně. . . :

Dávali jste soudruhovi i snadnější úkoly?

Str. 173, před: V tom týdnu. . . :

Ohrozil soudruh hnutí?

Str. 176, před: Rozhodli jsme se:

Rekněte nyní svoje opatření!

4 NÁCVIK „OPATŘENÍ“

Dramatické předvedení musí být prosté a strážlivé, zvláštní vzmach a zvláště „výrazuplné“ hraní jsou zbytečné. Herci musí pouze

ukazovat dočasné chování čtveřice, které nutno znát pro porozumění a posouzení případu. (Text tří agitátorů možno rozdělit.) Každý ze čtyř herců by měl dostat příležitost ukázat jedenkrát chování mladého soudruha, proto by měl každý herec hrát jednu ze čtyř hlavních scén s mladým soudruhem. Předvádějící (zpěváci a herci) mají za úkol učít učíce se. Poněvadž v Německu je půl miliónu dělnických zpěváků, je otázka, co se děje ve zpívajícím, přinejmenším stejně důležitá jako otázka, co se děje v naslouchajícím. Přesto by se bez znalosti abecedy dialektického materialismu neměly podnikat pokusy odvozovat z „Opatření“ recepty pro politické jednání. Pro některé etické pojmy, jako spravedlnost, svoboda, lidskost atd., které se v „Opatření“ objevují, platí, co říká Lenin o mravnosti: „Svoji mravnost odvozujeme ze zájmů proletářského třídního boje.“ (Svazek XXV německého vydání, str. 483.)

5 LENIN O UČENÍ

„Neexistuje dosud odpověď na nejdůležitější, nejpodstatnější otázku: Jak a co se máme učit? Zde však jde především o to, že zároveň s přetvářením staré kapitalistické společnosti nelze starými metodami provádět výcvik, výchovu a vzdělávání nových generací, které vybudují komunistickou společnost.“ (Řeč na třetím všeruském sjezdu Komunistického svazu mládeže dne 2. října 1920. Svazek XXV německého vydání, str. 474.)

OPATŘENÍ

VÝJIMKA A PRAVIDLO

DIDAKTICKÁ HRA

Spolupracovníci: E. Burri, E. Hauptmannová

Osoby

Kupec

Vůdce první karavany

Kuli

Dva strážníci

Hostinský

Soudce

Žena kuliho

Vedoucí druhé karavany

Dva přísedící

HERCI · Dovíte se nyní o historii
Jedné cesty! Podnikli ji
Jeden vykořisťovatel a dva
vykořisťovaní.
Pozorně si všimněte chování těchto
lidí:
Chápejte je jako odcizené, byť ne
cizí,
Nevysvětlitelné, byť obvyklé
Nepochopitelné, byť je pravidlem.
I nejdrobnějšího, zdánlivě
jednoduchého děje
Všimněte si s nedůvěrou! Zkoumejte,
zdali je nutné
Zvláště to, co je běžné!
Prosíme vás výslovně: nechápejte to
Co se neustále přihází, jako přirozené!
Neboť nic nesmí být nazváno
přirozeným
V této době krvavých zmatků
Nařízených nepořádků, plánovitě
zvůle
A odlidštěného lidstva, aby nic
Nevypadalo jako nezměnitelné.

1 Běh o závod v poušti

Malá expedice spěchá pouští.

KUPEC svým průvodcům, vůdci karavany a kuli-
mu, který nese zavazadla · Pospěšte si,
lenochodi, ode dneška za dva dny
musíme být až ve stanici Han, poně-
vadž je totiž třeba získat stůj co stůj
jednodenní náskok. *Divákům:* Jsem
obchodník Karl Langmann a cestuji
do Urgy, abych vedl závěrečná jedná-
ní o koncesi. Konkurenti mi jsou
v patách. Kdo tam dorazí první, tomu
sousto připadne. Chytrostí a energií
při zdolávání všech překážek a ne-

úprosností vůči personálu jsem až
dosud vykonal cestu téměř za polovi-
nu obvyklé doby. Bohužel dosáhli
i moji konkurenti stejného tempa.
Divá se dalekohledem dozadu. Vidíte,
už nám jsou zase v patách! *Vůdci:*
Proč nosiče nepoháníš? Najal jsem
tě, abys jej popoháněl, ale vy si za mé
peníze zřejmě chcete udělat pro-
cházkou. Máš poněť, co ta cesta stojí?
Ale vaše peníze to samozřejmě nejsou.
Jestli se ovšem pokoušíš o sabotáž, tak
tě v Urze na zprostředkovatelné práce
udám.

VŮDCE *nosiči* · Snaž se běžet rychleji.

KUPEC · Neříkáš to přiměřeným tónem,
nikdy to na pořádného vůdce nedo-
táhneš. Měl jsem si najmout dražšího.
Dohánějí nás stále nebezpečněji. Proč
tomu chlápku jednu nevrazíš! Ne-
jsem pro to, aby se lidi bili, ale tady
by to bylo na místě. Jestli nedorazím
první, jsem na mizině. Nevybral sis za
nosiče bratra? Přiznej se! Je to nějaký
příbuzný, proto ho nebiješ. Jako bych
vás neznal! Suroví jste přece dost!
Vraz mu jednu, nebo tě propustím!
Kvůli platu mě pak můžeš klidně
žalovat. Proboha, dohánějí nás!

KULI *vůdci* · Uhoď mě, ale ne moc. Jestli
se totiž mám dostat až do stanice Han,
musím šetřit síly.

Vůdce uhoď kuliho.

VOLÁNÍ ZEZADU · Hej! Vede tudy
cesta do Urgy? Počkejte na nás! Jsme
přátelé!

KUPEC *neodpoví a také se neohlédne* · Čert
aby vás vzal! Přidejte do kroku! Tři
dny své lidi popoháním, dva dny na-
dávky, třetí den sliby. Jestli to
k něčemu bylo, ukáže se v Urze.
Konkurenti mi jsou pořád v patách,

ale já celou druhou noc pokračuji
v pochodu, a tak je konečně ztrácím
z očí a dosáhnu třetího dne stanice
Han. O den dříve než ostatní. *Zptvá:*
Nešel jsem spát — a proto teď mám
náskok.

Poháněl jsem — a proto jsem teď dál.
Jen slabý se opozdí, silný však zvítězí.

2 Na konci velmi frekventované silnice

KUPEC *před stanicí Han* · To je stanice
Han. Bohudík, dorazil jsem k ní o den
dříve než ostatní. Moji lidé jsou vy-
čerpáni. A navíc jsou na mě rozezlení.
Nemají pro rekordy porozumění. Ne-
jsou bojovníci. Je to nízká, přízemní
chamrad. Neodvažují se samozřejmě
reptat, je tu naštěstí ještě policie,
která dbá o pořádek.

DVA STRÁŽNÍCI *přistupují* · Všecko
v pořádku, pane? Jste se silnicí spoko-
jen? Spokojen s personálem?

KUPEC · Všecko v pořádku. Spotřeboval
jsem na cestu sem tři dny místo čtyř.
Silnice je svinská, ale když si něco
usmyslím, tak to prosadím. Jak vypa-
dá cesta, která vede z Hanu dál? Co
mě teď čeká?

STRÁŽNÍCI · Teď vás čeká liduprázdná
poušť Jahí, pane.

KUPEC · Sehnal by se tady policejní
doprovod?

STRÁŽNÍCI *na odchodu* · Ne, pane, jsme
poslední policejní hlídka, s níž se
setkáváte.

3 Vůdce je na stanici Han propuštěn

VŮDCE · Od chvíle, kdy jsme na silnici
před stanicí mluvili se strážníky, je
kupec jako vyměněný. Tón, kterým
až dosud k nám mluvil, se naprosto
změnil: je téměř přívětivý. S tempem
pochodu to nemá co dělat, vždyť ani
na téhle poslední stanici před pouští
Jahí se nám nedostalo dne odpočinku.
Nevím, jak mám tak vyčerpaného
nosiče dostat až do Urgy. Celkem mě
tahle obchodníkova přívětivost dost
zneklidňuje. Obávám se, že má něco
za lubem. Bývá moc často zamyšlený.
A zřejmě co nová myšlenka, to nová
sprostárna. Ale ať si vyvzpomene co-
koli, musíme to s nosičem vydržet.
Jinak nám totiž nevyplatí mzdu nebo
nás pošle uprostřed pouště k čertu.

KUPEC *se přiblíží* · Tumáš tabák! A tady
papírky! Pro jediného čouda byste
přece skočili do ohně. Uděláte nevím
co, abyste dostali do plic trochu toho
smradu. Bohudík máme s sebou tabá-
ku dost. Vystačil by nám i na tři
cesty do Urgy.

VŮDCE *si vezme tabák, pro sebe* · Nám!

KUPEC · Posadme se, příteli. Proč si ne-
sedneš? Taková cesta lidi sblízuje.
Jestli ovšem nechceš, můžeš také
zůstat stát. Každý jak je zvyklý. Já si
obvykle s lidmi tvého druhu nesesdám,
jako si ty nesesdáš s nosičem. Svět je
přece jen vybudován na jakýchsi
rozdílech. Ale zakouřit si spolu mů-
žeme. No ne? *Směje se.* To se mi na
tobě líbí. I v tom je kus důstojnosti.
Tak tedy zase všecko sbal. A nezapo-
meň na vodu. V poušti se prý zřídka
narazí na díru s vodou. Ostatně jsem

tě chtěl varovat, příteli. Všiml sis, jak se nosič po tobě díval, když jsi na něho poněkud tvrději dorážel? V jeho pohledu bylo něco, co nevěstilo nic dobrého. V příštích dnech si ho přitom budeš muset podat ještě docela jinak. Budeme totiž muset tempo ještě pokud možno zrychlit. A ten chlap je kůže líná. Oblast, do níž vkročíme, je pustá. Teprve v ní nám možná odhalí pravou tvář. Ba, jsi lepší člověk než on, vyděláváš víc a nepotřebuješ nic nosit. To stačí, aby tě nenáviděl. Uděláš dobře, když si ho budeš držet od těla. *Vůdce odchází otevřenými dveřmi do postranního dvora. Kupec zůstal sám. Divní lidé. Kupec zůstane mlčky sedět. Vůdce dozrál na nosiče při balení. Pak usedne a zapálí si. Když je kuli hotov, usedne rovněž a dostane od vůdce tabák a papírky. Pustí se s ním do řeči.*

KULI · Kupec říkává, že se lidstvu prokazuje služba, když se ze země dobude nafta. Až se nafta ze země vydobude, pojedou prý tudy železnice a nastane blahobyť. Tvrdí, že tudy zaručeně železnice povede. Čím se pak budu žít?

VŮDCE · Buď klidný! To tak hned nebude. Slyšel jsem, že naftový pramen utají, jakmile na něj přijdou. A ten, kdo díru s naftou ucpe, dostane odměnu za to, že nikomu o ní neřekne. Proto obchodník tak pospíchá. Vůbec o naftu nestojí, chce jen odměnu za mlčení.

KULI · Tomu nerozumím.

VŮDCE · Tomu nerozumí nikdo.

KULI · Cesta pouští bude asi ještě horší než ta dosavadní. Jen aby mi to nohy vydržely.

VŮDCE · Neměj strach.

KULI · Nejsou tady lupiči?

VŮDCE · Budeme si muset dát pozor jen dnes, první den. V blízkosti stanice se vždycky potlouká různá chamrad.

KULI · A potom?

VŮDCE · Až budeme za řekou Mir, musíme se držet dřer s vodou.

KULI · Ty tu cestu znáš?

VŮDCE · Znáám.

Kupec zaslechl hovor. Stoupne si za dveře a naslouchá.

KULI · Je nesnadné přebrodit řeku Mir?

VŮDCE · V tuhle roční dobu většinou ne. Když se ale rozvodní, je prudká a životu nebezpečná.

KUPEC · Opravdu s nosičem mluvím. S ním sedět může! S ním si zakouří!

KULI · Co se pak dá dělat?

VŮDCE · Často je nutné čekat až osm dní, než se člověk dostane bezpečně na druhou stranu.

KUPEC · Jen se podívejme! Ještě mu radí, aby si dal na čas a aby si ten svůj drahocenný život chránil! Je to nebezpečný chlap. Bude mu zaručeně nadržovat. Vůbec není z těch, co dokážou jednat rázně. Pokud není dokonce schopen ještě něčeho horšího. Koneckonců jsou ode dneška dva proti jednomu. A přinejmenším se bude zřejmě bát ostřeji zakročit proti tomu, koho má pod komandem. Zvláště teď, když je kraj pustší a pustší. Musím se toho chlapa rozhodně zbavit. *Zajde za nimi. Přikázal jsem ti, abys zkontroloval, jestli je všecko pořádně sbaleno. Podívám se, jak mé příkazy plníš. Trhne tak prudce popruhem, že praskne. Tomu se říká řádně sbaleno? Jak se přetrhne popruh, znamená to den zdržení. Ale o to ti*

přece jde. Chceš, abychom měli zdržení.

VŮDCE · O žádné zdržení mi nejde. A popruh se nepřetrhne, dokud se jím tak prudce nethrhe.

KUPEC · Cože, ty dokonce ještě odmlouváš? Přetrhl se popruh, nebo nepřetrhl? Opovaž se mi tvrdit do očí, že se nepřetrhl! A vůbec: jsi nespolehlivý. Udělal jsem chybu, když jsem s tebou jednal slušně. Nesvědčí vám to. Nemohu potřebovat vůdce, který si u podřízených nedokáže zjednat respekt. Hodíš se podle všeho spíš za nosiče než za vůdce. Mám dokonce důvodné podezření, že personál poštváš.

VŮDCE · Jak jste na to přišel?

KUPEC · To bys rád věděl! Propouštím tě!

VŮDCE · Nemůžete mě přeci propustit v půli cesty.

KUPEC · Buď rád, že tě navíc v Urze neudám u zprostředkovatelný práce. Tumaš mzdou, která ti za cestu až sem přísluší. *Zavolá hostinského a ten přichází. Jste svědek; vyplatil jsem ho. Vůdci: Říkám ti rovnou, že uděláš nejlíp, když se v Urze už ani neukážeš. Změří si ho od hlavy k patě. Nikdy to nikam nepřivedeš. Zajde s hostinským do druhé místnosti. Vyrazím okamžitě. Jestli se mi něco stane, jste svědek, že jsem tady s tím mužem — ukáže na kuliho ve vedlejší místnosti — dnes odtud vyrazil sám. Hostinský posunky naznačí, že mu nerozumí.*

KUPEC *zaraženě* · Nerozumí mi. Nebude tu tedy nikdo, kdo by mohl povědět, kam jsem šel. A nejhorší je, že si to ti chlapi uvědomují. *Usedne a píše dopis.*

VŮDCE *kulimu* · Udělal jsem chybu, že jsem si k tobě sedl. Měj se na pozoru, je to špatný člověk. *Dá mu svou láhev s vodou.* Nech si tu láhev jako rezervu, schovej ji. Kdybyste zabloudili — jakpak sám najdeš cestu? — zaručeně ti tu tvou láhev sebere. Vysvětlím ti, kudy půjdeš.

KULI · Raději ne. Nesmí slyšet, že se mnou mluvíš. A jestli vyžene mě, jsem ztracen. Mně nemusí zaplatit vůbec, poněvadž nejsem v odborech jako ty. Já si musím dát líbit všecko.

KUPEC *hostinskému* · Tenhle dopis odevzdejte těm, co sem dorazí zítra a míří rovněž do Urgy. Vydám se s nosičem na další cestu sám.

HOSTINSKÝ *kývne a vezme dopis* · Nosič přece nezná cestu.

KUPEC *pro sebe* · Tak přece jen mi rozumí! Prve mi prostě rozumět nechtěl! Vyzná se v tlačeni. Nechce se mu v takových věcech dělat svědka. *Hostinskému stroze: Vložte mému nosiči, jak se dostaneme do Urgy. Hostinský vyjde a vysvětluje kulimu cestu do Urgy. Kuli několikrát horlivě přikývne.*

KUPEC · Vidím, že to nepůjde bez boje. *Vytáhne revolver a vyčistí jej. Přitom si zptívá* ·

Nemocný zemře, zdravý se bije dál.

Proč by země měla vydávat naftu?

Proč by se kuli měl jen tak pachtit s mým rancem?

O naftu musí být boj

Boj se zemí jako boj s kulim

A v tomto boji platí:

Nemocný zemře, zdravý se bije dál.

Vstoupí do druhého dvora přichystán na cestu. Znáš teď cestu?

KULI · Ano, pane,
KUPEC · Tak vyrazíme!

Obchodník s kulis vyjde. Hostinský a vůdce se za nimi dívají.

VŮDCE · Nevím, jestli to kamarád opravdu pochopil. Zdá se mi, že to pochopil příliš rychle.

4
Rozhovor v nebezpečné krajině

KULI *zpívá* ·

Já kráčím do města Urgy.
Jdu a jdu a jdu do města Urgy.
Lupiči mě neodradí před Urgou.
V městě Urze dostanu jídlo a mzdu.

KUPEC · Jak je ten kuli bezstarostný! Jsme v místech, kde se obvykle slézají všelijaká verbež. A on si zpívá! *Kulimu*: Ten vůdce se mi nikdy moc nezdál. Hned byl hrubý, hned zase podlízavý. Nebyl to poctivý člověk.

KULI · Ano, pane. *Zpívá dál*:
Cesty jsou neschůdné směrem k Urze.
Doufejme, že mé nohy vydrží až k Urze.
Utrpení je nezměrné až k Urze.
Ale tam v Urze čeká mě oddych a mzda.

KUPEC · Proč vlastně zpíváš a jsi tak veselý, příteli? Ty se lupičů nebojíš? Říkáš si zřejmě, že to, co by ti mohli vzít, stejně tvoje není, poněvadž všechno, o co bys mohl přijít, náleží mně.

KULI *zpívá* ·
I moje žena mě čeká tam v Urze.

I můj malý synek mě čeká tam v Urze.

I ...

KUPEC *jej přeruší* · To tvoje zpívání se mi nelíbí. Není proč zpívat. Musí tě přece být slyšet až v Urze. Přímou nějakou tu sebranku svým prozpěvováním přivoláš. Zítra si zase zpívej podle libosti!

KULI · Ano, pane.

KUPEC, *který kráčí před ním* · Nebránil by se ani chvilku, kdyby mu brali věci. Co by asi udělal? Bylo by jeho povinností, aby v nebezpečí nakládal s mými věcmi stejně, jako kdyby patřily jemu. Ale to by nikdy neudělal. Patří k nízké rase. Ani nic neříká. Taková bývají nejhorší. Ale copak do něho vidím? Copak vím, co má za lubem? Směje se, ačkoli není čemu se smát. Čemu se tedy směje? A proč mě například nechává jít před sebou? Cestu přece zná on! Kam mě vůbec vede? *Ohlédne se a vidí, jak kuli šátkem za sebou zahlazuje v písku stopy*. Copak to děláš?

KULI · Zahlazuju naše stopy, pane.

KUPEC · A proč?

KULI · Kvůli lupičům!

KUPEC · Tak, kvůli lupičům. Já ale chci, aby bylo vidět, kam jsi mě vedl. Kam mě vůbec vedeš? Jdi napřed! *Jdou mlčky dál. Obchodník pro sebe*: V tomhle písku jsou stopy opravdu náramně zřetelně znát. Bylo by vlastně dobře, kdyby je zahlazoval.

5
U dravé řeky

KULI · Šli jsme úplně správně, pane. To před námi je řeka Mir. V tuhle roční dobu obvykle není těžké ji přebrodit. Ale jakmile se rozvodní, bývá dravá a životu nebezpečná. A teď je rozvodněná.

KUPEC · Musíme se dostat na druhou stranu.

KULI · Trvá to někdy celý týden, než se člověk bez riskování dostane na druhý břeh. Teď to je životu nebezpečné.

KUPEC · To se uvidí. Nemůžeme se zdržet ani den.

KULI · Musíme tedy najít brod nebo člun.

KUPEC · To by nám zabralo příliš času.

KULI · Neumím pořádně plavat.

KUPEC · Řeka není zvláště rozvodněná.

KULI *do ní vnoří klacek* · Voda by mi sahala nad hlavu.

KUPEC · Jak jednou budeš ve vodě, poplaveš. Poněvadž budeš muset. Dej na mě, tomu nemůžeš rozumět. Proč musíme do Urgy? Copak nechápeš, hlupáku, že se lidstvu prokazuje služba, když se zemi vyrove nafta? Až z půdy vyprýstí, pojedou tudy vlaky a nastane blahobyt. Bude dost chleba a šatstva a bůhvíčeho ještě. A kdo tohle všechno způsobí? My. Všecko závisí od naší cesty. Uvědom si, že oči celé země jsou vlastně upřeny na tebe, nepatrného človíčka. A ty se rozmýšlíš, jestli máš dostát své povinnosti?

KULI *slovům ponížene přikyvoval* · Neumím pořádně plavat.

KUPEC · Copak já život neriskuju? *Kuli ponížene kývne*. Nechápu tě. Nezáleží ti na tom, abychom se dostali do Urgy

co nejdříve, poněvadž sleduješ jen své nízké ziskové zájmy. Naopak, chceš tam dorazit co nejpozději. Poněvadž tě platím za počet dnů! Cesta sama o sobě tě tedy nezajímá, jediné mzda.

KULI *stane na břehu a otáčí* · Co mám dělat?

Zpívá:

Zde je řeka.

Plavat přes ni je nebezpečné.

Na jejím břehu stojí dva muži

Ten první ji přeplave, ten druhý váhá.

Je snad ten první smělý?

Ten druhý snad zbábělý?

Na druhém břehu má

Ten první svůj obchod.

Z nebezpečí vyleze

Celý zadýchaný na dobytý břeh

Stoupne si na svou půdu

A rádně se nají.

Ale ten druhý půjde z nebezpečí

Zchváceně v Nic.

Zesláblého zas jen čeká nebezpečí.

Jsou oba stateční?

Či jsou oba moudří?

Dva lidé přemohou řeku, ale

Vítěz bude jen jeden.

My — a já a ty

To je dost rozdílné.

My vyhrajeme boj

A ty mě přemůžeš.

Dovol, abych si aspoň půl dne odpočal. Jsem unaven, náklad je těžký.

Po odpočinku bych se možná na

druhou stranu dostal.

KUPEC · Znáš lepší prostředek. Přitisknu ti revolver pod lopatky. Takhle se

zaručeně na druhou stranu dostaneš.

Strká ho před sebou. Pro sebe: Peníze ve

mně vyvolávají strach z lupičů a dávají mi zapomenout na řeku. *Zptává:*

Tak přemáhá člověk
Pouště i prudký říční proud
Přemáhá sebe sama, člověka
A těží užitečnou naftu.

6
Nocování

Večer se kuli, který má zlomenou ruku, snaží postavit stan. Kupec sedí a přihlíží.

KUPEC · Rekl jsem ti přece, že dneska stan stavět nemusíš, když sis zlomil ruku, jak jsme přecházeli řeku. *Kuli mlčky stává dál.* Když bych tě byl z vody nevytáhl, tak ses utopil. *Kuli stává dál.* I když jsem tu nehodu nezavinil — pařez mohl stejně dobře zranit mě — stala se ti na cestě se mnou. Mám u sebe jen málo peněz, ale v Urze je filiálka mé banky, tam ti nějaké dám.

KULI · Ano, pane.

KUPEC · Skrovná odpověď. Každým pohledem dává najevo, že mou vinou utrpěl škodu. Tihle kuliové jsou záhudná spřež! *Kulimu:* Můžeš si jít lehnout. *Odejde a usedne stranou.* Zaručeně si z nehody nedělá tolik co já. Copak téhle verbeži nějak zvlášť na tom záleží, jestli má údy v pořádku nebo pochroumané? Někdo takový je spokojen, když má okraj misky na dosah. Neduživí od narození už o sebe nedbají. Jako někdo zahazuje, co se mu nezdařilo, zahazují tihle nevydařenci sami sebe! Bojuje jedině, kdo se vydařil. *Zptává:*

Nemocný zemře, zdravý se bije dál

A je dobře tak.
Silný se dočkal posil, slabý se zatím vzdal

A je dobře tak.
Padajícího kopni, jen žádný strach
Vždyť je dobře tak.
Šťastný vítěz k jídlu si sedá po bitvách
Je dobře tak.

Kuchaři nevaří padlým, to by byl krach —

A dobře jim tak.
A Pán všeho světa stvořil pány
i se sluhy

A dobře bylo tak.
Kdo žije slušně, je slušný, kdo žije špatně, je zlý —
A je dobře tak.

Kuli přistoupil. Kupec ho spatřil a vyleká se. Naslouchal! Stůj! Okamžitě se zastav! Co chceš?

KULI · Stan je hotov, pane.

KUPEC · Co se tak plížíš nocí? Nemám to rád. Chci slyšet kroky, když někdo jde. A chci mu také vidět do očí, když s ním mluvím. Ulehni a příliš se o mě nestarej. *Kuli se vrací. Stůj!* Vlez do stanu! Já tu zůstanu sedět, jsem zvyklý na čerstvý vzduch. *Kuli vlez do stanu.* Rád bych věděl, co z té písničky zaslechl. *Zámka.* Co teď asi dělá? Pořád něco kutí.

Je vidět, jak si kuli pečlivě chystá nocleh.
KULI · Doufejme, že si toho nevšimne.
Jednou rukou se tráva špatně řeže.

KUPEC · Hlupák každý, kdo se nemá na pozoru. Důvěřivost je hloupost. Ten člověk utrpěl mou vinou škodu, možná pro celý život. Bylo by od něho jen správné, kdyby mi to oplatil. A spící silák není silnější než spící slaboch. Proč jen člověk musí spát?

Bylo by samozřejmě příjemnější sedět ve stanu; tady venku jde o zdraví. Jenže žádná nemoc se nebezpečností nevyrovná nebezpečnosti člověka. Za málo peněz jde ten chlap se mnou, jenž mám peněz hodně. Ale cesta je pro nás oba stejně svízelná. Když se ho zmocňovala únava, byl bit. Když si vůdce k němu sedl, byl vůdce propuštěn. Když zahlazoval v písku naše stopy — snad opravdu kvůli lupičům — setkal se s nedůvěrou. Když u řeky dával najevo strach, ukázal jsem mu revolver. Jak mohu s takovým člověkem sdílet stan? Nikdo mi přece nenamluví, že si tohle všechno dá líbit. Rád bych věděl, jaké tam uvnitř teď sprádá plány! *Je vidět, jak kuli pokojně uléhá k spánku.* Byl bych blázen, kdybych šel do stanu.

7
Rozdělená voda

a

KUPEC · Proč se zastavuješ?
KULI · Cesta tady končí, pane.
KUPEC · No a?

KULI · Jestli mě chceš uhodit, tak ne do nemocné paže, pane. Nevím kudy dál.
KUPEC · Ten člověk na stanici ti přece cestu vysvětlil.

KULI · Ano, pane.
KUPEC · Když jsem se tě ptal, jestli jsi mu rozuměl, přisvědčil jsi.

KULI · Ano, pane.
KUPEC · A tys mu neporozuměl?
KULI · Ne, pane!

KUPEC · Proč jsi tedy přisvědčil?
KULI · Měl jsem strach, že mě vyženeš.

Vím jedině, že se máme držet děr s vodou.

KUPEC · Drž se tedy děr s vodou.
KULI · Když já ale nevím, kde jsou.
KUPEC · Hni se! A nebalamuť mě! Vím přece, žeš tudy už nejednou šel.
Pokračují v cestě.

KULI · Nebylo by lépe, kdybychom počkali na ty za námi?

KUPEC · Ne.
Jdou dál.

b

KUPEC · Kam vlastně běžíš? Míříme teď přece k severu. Východ je tamhle. *Kuli pokračuje východním směrem. Stůj!* Co tě napadá? *Kuli se zastaví, na pána však nepohlédne.* Pročpak se mi nedíváš do očí?

KULI · Já myslel, že východ je tam.

KUPEC · No počkej, chlape! Já tě naučím, jak mě máš vést! *Uhodí ho.* Víš teď, kde je východ?

KULI *vzkřikne* · Ne do ruky!

KUPEC · Kde je východ?

KULI · Tam.

KUPEC · A kde jsou ty díry s vodou?

KULI · Tam.

KUPEC *pln zuřivosti* · Tam? Šel jsi však tamhle!

KULI · Ne, pane.

KUPEC · Tak tys nešel tamhle? Šel jsi tamhle? *Uhodí ho znovu.*

KULI · Ano, pane.

KUPEC · Kde jsou ty díry s vodou? *Kuli mlčí. Kupec zdánlivě klidně:* Rekl jsi přece právě, že víš, kde jsou ty díry s vodou. Víš to? *Kuli mlčí. Kupec ho uhodí.* Víš to?

KULI · Ano.

KUPEC *ho uhodí* · Víš to?

KULI · Ne.

KUPEC · Dej sem svou láhev s vodou. *Kuli mu ji dá. Poněvadž jsi mě špatně vedl, mohl bych teď klidně prohlásit, že všechna voda patří mně. Já to však neudělám: rozdělím se o vodu s tebou. Lokni si a pak zase maž! Pro sebe: Zapomněl jsem se; v téhle situaci jsem ho bít neměl. Pokračuj v cestě.*

c

KUPEC · Tady jsme už byli. To jsou naše stopy.

KULI · Když jsme byli tady, nemohli jsme se ještě zvláště odchýlit od správné cesty.

KUPEC · Postav stan. Naše láhev je prázdná. V mé láhvi nic není. *Kupec usedne, zatímco kuli staví stan. Kupec se skrytě napije ze své láhve. Pro sebe: Nesmí poznat, že mám ještě co pít: Zabil by mě, jestli mu to v palici jen trochu myslí. Jakmile se ke mně přiblíží, střelím. Vytáhne revolver a položí si jej do klína. Kdybychom se jen znovu dostali k té poslední díře s vodou! Už se mi stahuje hrdlo. Jak dlouho člověk asi bez vody vydrží?*

KULI · Musím mu dát láhev, kterou jsem na stanici dostal od vůdce. Kdyby nás našli a já ještě žil, zatímco on by byl polomrtvý, tak by se mnou zatraceně zatočili.

Vezme láhev a zajde k němu. Kupec jej náhle spatří před sebou a neví, zda ho kuli viděl pít či ne. Kuli ho pít neviděl. Mlčky mu podává láhev. Kupec se však domnívá, že má v ruce jeden z velkých kamenů, na něž narazili cestou, a že jej chce ve hněvu zabit. Hlasitě vykřikne.

KUPEC · Zahod ten kámen! *Ranou z revolveru skotí kuliho, který mu bezelstně dál nabízel láhev. Tak přece jen! Tak, ty bestie. Teď máš pokoj.*

8

Píseň o soudech

Zpívají herci, zatímco představují jeviště pro soudní scénu.

Za lupičskými hordami
Táhnou soudcové.
Když nevinný byl zabit
Stanou soudcové nad ním a ještě ho
zatrátí.

Tak právo zabitého
Stínají nad hrobem.

Ach, rozsudky soudu
Jsou jako stíny jatečních nožů.
Nad všechny síly jsou přece nože!
Nač soud
Vůbec potřebuje ortel?

Viz ten let. Kam letí ta hejna supů?
Zahnala je vyprahlá pustina —
Ale soudní dvory jim poskytnou
potravu.

Tam prchají vrazi. A kdo je stíhá
Je tam v bezpečí. Tamtéž
Schovává zloděj vše to, co nakradl
a co zabalil
Do stránek s textem zákoníku.

9

Soud

*Vůdce a žena zabitého již usedli v soudní
stěně.*

VŮDCE *ženě* · Vy jste žena toho zabitého?
Jsem vůdce, který vašeho muže najal.
Slyšel jsem, že v tomhle procesu
žádáte potrestání kupce a náhradu
škody. Vypravil jsem se okamžitě
sem, poněvadž mohu dokázat, že váš
muž byl zabit nevinně. Mám doklad
o tom tady v kapse.

HOSTINSKÝ *vůdci* · Slyším, že máš v kap-
se nějaký doklad. Radím ti, ponech
ho tam.

VŮDCE · Má snad kuliho žena vyjít na-
prázdnou?

HOSTINSKÝ · Chceš se dostat na čer-
nou listinu?

VŮDCE · Uvážím tvou radu.

*Soud zaujme místa, rovněž obžalovaný
kupec, druhá karavana a hostinský.*

SOUDCE · Zahajují líčení. Slovo má žena
zabitého.

ŽENA · Můj muž nesl tomuto pánovi zava-
zadla poušti Jahí. Krátce před závě-
rem cesty ho pán zastřelil. Žádám,
aby byl vrah potrestán, i když se tím
mému muži život nevrátí.

SOUDCE · Mimoto žádáte náhradu škody.

ŽENA · Ano, poněvadž jsme se synkem
ztratili živitele.

SOUDCE *ženě* · Vždyť vám to nevyčítám.
To, že nárokujete hmotné odškodnění,
přece není hanba. *Druhé karavaně* · Za
expedicí kupce Karla Langmanna šla
výprava, ke které se též přidal propu-
štěný vůdce první nešťastné expedice.
Sotva míli od cesty našli její pozů-
statky. Co jste viděli, když jste přišli
blíž?

VŮDCE DRUHÉ KARAVANY ·

Kupec měl už jen docela málo vody
v láhvi a jeho nosič ležel v písku za-
střelený.

SOUDCE *kupci* · Zastřelil jste toho muže?

KUPEC · Ano. Nečekaně na mě zaútočil.

SOUDCE · Jakým způsobem na vás za-
útočil?

KUPEC · Chtěl mě zákeřně zabit kame-
nem.

SOUDCE · Dovedete si jeho útok vysvětlit?

KUPEC · Ne.

SOUDCE · Hodně jste své lidi poháněl?

KUPEC · Ne.

SOUDCE · Je tu propuštěný vůdce, který
se zúčastnil první části cesty?

VŮDCE · Ano.

SOUDCE · Vyjádřete se k tomu.

VŮDCE · Pokud mi bylo známo, šlo kup-
ci o to, aby byl kvůli koncesi co
nejdřív v Urze.

SOUDCE *vůdci druhé karavany* · Měl jste
dojem, že expedice před vámi neoby-
čejně spěchá?

VŮDCE DRUHÉ KARAVANY · Ne,
neobyčejně ne. Měli celodenní náskok
a ten si udržovali.

SOUDCE *kupci* · Za tím účelem jste přece
musel nosiče popohánět.

KUPEC · Vůbec ne. To byla starost vůdce.

SOUDCE *vůdci* · Neměl vás obžalovaný
výslovně k tomu, abyste nosiče popo-
háněl?

VŮDCE · Nepopoháněl jsem ho víc než je
zvykem, spíš méně.

SOUDCE · Proč jste byl propuštěn?

VŮDCE · Poněvadž jsem se podle kupcova
mínění choval k nosiči příliš přátelsky.

SOUDCE · A to jste neměl? Nabyl jste
dojmu, že onen kuli, ke kterému jste se
tedy přátelsky nesměl chovat, byl
člověk vzpurný?

VŮDCE · Ne, dal si líbit všecko, poněvadž
— jak říkal — měl strach, že ztratí
práci. Nebyl odborově organizován.

SOUDCE · Musel tedy snášet hodně?
Odpovězte. A nerozmýšlejte si po-

každé tak dlouho odpověď! Pravda vyjde stejně najevo.

VŮDCE · Šel jsem s nimi jen do stanice Han.

HOSTINSKÝ *pro sebe* · Správně odpovíš, vůdce!

SOUDCE *kupci* · Stalo se pak něco, co by dovedlo útok kuliho vysvětlit?

KUPEC · Ne, z mé strany nic.

SOUDCE · Poslyšte, nesnažte se vypadat nevinnější než jste. Takhle se přece z toho nedostanete, člověče. Když jste se svým kulim nakládal jako v rukavičkách, čím si pak kuliho hněv vyložíte? Oprávněnost vaší sebeobranu prokážete přece jedině tím, že prokážete také oprávněnost jeho hněvu. Trochu uvažujte!

KUPEC · Musím se k něčemu přiznat. Jednou jsem ho uhodil.

SOUDCE · Aha. A vy se domníváte, že z toho jediného udeření mohl v kuliovi vzkličít takový hněv?

KUPEC · Ne. Ale napráhl jsem přece na něho revolver, když se mu nechtělo přes řeku. A když se jí brodil, zlomil si navíc ruku. I to jsem zavinił.

SOUDCE *s úsměvem* · Podle mínění kuliho.

KUPEC *rovněž s úsměvem* · Samozřejmě. Ve skutečnosti jsem ho ovšem z řeky vytáhl.

SOUDCE · Když jste vůdce propustil, zavdal jste tedy kulimu příčinu k nenávisti. A co předtím? *Vůdci důrazně*: Přiznejte přeci, že ten člověk kupce nenáviděl. Když se to uváží, jde vlastně o samozřejmost. Je přece pochopitelné, že někdo, kdo je špatně placen, kdo je násilím hnán do nebezpečí a kdo dokonce prospěch kohosi druhého utrpní újmu na zdraví a riskuje téměř pro nic za nic život,

musí nutně toho druhého nenávidět.

VŮDCE · Není pravda, že ho nenáviděl.

SOUDCE · Vyslechněme teď hostinského ze stanice Han. Možná že nám poví něco, z čeho by se dalo usoudit na kupcův vztah k jeho personálu. *Hostinskému*: Jak zacházel kupec se svými lidmi?

HOSTINSKÝ · Dobře.

SOUDCE · Mám ty lidi tady poslat ven? Domníváte se, že by vaší živnosti uškodilo, kdybyste řekl pravdu?

HOSTINSKÝ · Ne, v tomhle případě není třeba.

SOUDCE · Jak chcete.

HOSTINSKÝ · Dal vůdci dokonce tabák a vyplatil mu bez řečí celou mzdu. A také s kulim zacházel slušně.

SOUDCE · Vaše stanice je poslední policejní stanicí na té cestě?

HOSTINSKÝ · Ano, za ní se rozprostírá liduprázdná poušť Jahí.

SOUDCE · Ach tak! Obchodníkova vlídnost byla tedy dána spíš okolnostmi a neměla asi také dlouhé trvání. Šlo jaksijen o něco jako vlídnost taktickou. Vždyť si i naši důstojníci ve válce dávali záležet na tom, aby se chovali k mužstvu tím lidštěji, čím byla fronta blíž. Taková vlídnost ovšem nic neříká.

KUPEC · Při chůzi si například pořád pozpěvoval. Ale od chvíle, kdy jsem mu pohrozil revolverem, abych ho dostal přes řeku, jsem ho už zpívat neslyšel.

SOUDCE · Byl tedy velmi zahořklý. Což je pochopitelné. Musím znovu připomenout válečné zkušenosti. I ve válce člověk chápal, proč prostí lidé nám oficírům říkali: Ba, vy vedete

svou válku, ale my vedeme tu vaši. A tak si mohl také kuli říct: Ty kupče si jdeš za svým obchodem, ale já jdu za obchodem tvým!

KUPEC · Musím se ještě k něčemu přiznat. Když jsme zabloudili, rozdělil jsem se s ním o láhev vody, ale tu druhou jsem chtěl vypít sám.

SOUDCE · Viděl vás snad při pití?

KUPEC · To jsem předpokládal, když ke mně přistoupil s tím kamenem v ruce. Věděl jsem, že mě nenávidí. Když jsme došli do toho liduprázdného kraje, byl jsem ve dne v noci ve střehu. Musel jsem být připraven na to, že se při první příležitosti po mně vrhne. Kdybych ho nebyl zabil já, byl by on zabil mě.

ŽENA · Chtěla bych něco poznamenat. Je vyloučeno, aby ho byl ohrožoval. Ještě nikdy nikoho neohrožoval.

VŮDCE · Buďte klidná, mám doklad o jeho nevině v kapse.

SOUDCE · Našel se kámen, kterým vás kuli ohrožoval?

VŮDCE DRUHÉ KARAVANY · Tenhle člověk — *ukáže na vůdce* — jej vzal mrtvému z ruky.

SOUDCE · Je tohle onen kámen? Poznáváte jej?

KUPEC · Ano, je to on.

VŮDCE · Tak se dívej, co v tom kameni je. *Vylíže vodu*.

PRVNÍ PŘÍSEDÍCÍ · Není to kámen, ale láhev na vodu. Podával vám vodu.

DRUHÝ PŘÍSEDÍCÍ · Teď to vypadá na to, že ho ani zabít nechtěl.

VŮDCE *obejme vodu zabitého* · Vidíš, mohl jsem to dokázat: byl nevinný. Výjimečně jsem to mohl dokázat. Když vyrazil z poslední stanice, tak jsem mu

totiž tuhle láhev dal. Hostinský to dosvědčí. Je to má láhev.

HOSTINSKÝ *pro sebe* · Hlupák! Teď na to doplatí i on.

SOUDCE · To nemůže být pravda. *Kupci*: Prý vám dával pít!

KUPEC · Musel to být kámen.

SOUDCE · Ne, nebyl to kámen. Vždyť vidíte, že to byla láhev s vodou.

KUPEC · Nemohl jsem však předpokládat, že jde o láhev. Ten člověk neměl proč mi dávat vodu. Nebyli jsme přátelé.

VŮDCE · Ale on mu přesto napít dával.

SOUDCE · Ale proč? Proč?

VŮDCE · Protože se asi domníval, že kupec má žízeň. *Soudcové se na sebe usmívají*. Prostě z lidskosti! *Soudcové se opět usmívají*. Nebo z hlouposti. Já si totiž myslím, že proti kupci vůbec nic neměl.

KUPEC · Pak tedy musel být hodně hloupý. Ten člověk utrpěl mou vinou škodu, možná pro celý život. Zlomil si ruku! Bylo by tedy jedině správné, aby mi to oplatil.

VŮDCE · To by bylo.

KUPEC · Ten muž šel za málo peněz se mnou, jenž jsem měl peněz hodně. Ale cesta byla pro nás oba stejně svízelná.

VŮDCE · To si tedy uvědomuje.

KUPEC · Když se ho zmocňovala únava, byl bit.

VŮDCE · A to není správné?

KUPEC · Předpokládat, že mě kuli neskoli při první příležitosti, znamenalo by předpokládat, že je blázen.

SOUDCE · Vy se tedy domníváte, že jste předpokládal právem, že kuli něco proti vám má. Podle toho jste sice pravděpodobně zabil člověka nevin-

ného, ale jen proto, že jste nemohl tušit, že je neviný. To se i naši policii občas stává. Střílí do davu, do demonstrantů, do docela pokojných lidí jen proto, že si nedovede představit, že by ji ti lidé nestrhli s koní a nezlynčovali. Ti policisté střílejí vlastně všichni ze strachu. A to, že mají strach, svědčí o tom, že mají rozum. Vy se domníváte, že jste nemohl vědět, že onen kuli tvoří výjimku!

KUPEC · Je třeba se držet pravidla, a nikoli výjimky.

SOUDCE · Ano, tak jest: Jaký důvod mohl ten kuli mít, aby dal svému trýzniteli napít?

VŮDCE · Žádný rozumný!

SOUDCE *zptává* ·

Pravidlo zní: oko za oko!
Jen blázen čeká na výjimku.
Ne, rozumný člověk nečeká
Že by mu nepřítel dal pít.

*K soudu: Teď se poradíme.
Soud se odebrá k poradě.*

SOUDCE *zptává* ·

V tom systému, který vytvořili
Je lidskost jen pouhou výjimkou.
Projevíš-li se jako člověk
Sám na to hned doplatíš.
Bojte se všech, kdo mají
Laskavý vzhled!
Zadržte toho
Kdo by snad chtěl pomoci!

Hle, tady někdo žízni: rychle si
zastři oči!

Zacpi si uši: kdosi tady úpí!
Zadrž své kroky: kdosi volá tě
o pomoc!

Běda tomu, kdo se zapomene!

VÝJIMKA A PRAVIDLO

Pít dává člověku, a zatím
S ním pije vlk.

VŮDCE DRUHÉ KARAVANY · Nemáte strach, že víckrát nedostanete práci?

VŮDCE · Musel jsem povědět pravdu.

VŮDCE DRUHÉ KARAVANY *s úsměvem* · Inu, když jste musel...
Soud se vrací.

SOUDCE *kupci* · Soud vám klade ještě jednu otázku: Nevzešel vám snad ze zastřelení toho kuliho nějaký prospěch?

KUPEC · Naopak, potřeboval jsem ho přece k obchodu, který jsem chtěl v Urze uskutečnit. Nesl mapy a výměrné tabulky, které jsem potřeboval. Copak bych ty věci tam donesl sám?

SOUDCE · Vy jste tedy svůj obchod v Urze neuskutečnil?

KUPEC · Ovšem že ne. Přišel jsem pozdě. Jsem na mizině.

SOUDCE · Pak tedy vynesu rozsudek: Soud má za prokázání, že se kuli ke svému pánovi nepřiblížil s kamenem, nýbrž s lahví na vodu. Ale i za tohoto předpokladu se dá přece jen usoudit, že kuli chtěl touto lahví svého pána spíše zabít, než mu dát napít. Nosič náležel k třídě, která má skutečný důvod cítit se zkrácena. Pro lidi nosičova druhu je naprosto rozumné snažit se předejít tomu, aby byli při rozdělování vody šizeni. Ano, těmto lidem se při jejich omezeném a jednostranném, jen na faktech lpějícím stanovisku muselo dokonce zdát spravedlivé, kdyby se svému trýzniteli pomstili. V den účtování mohli přece jedině získat. Kupec nenáležel k třídě, ke které náležel nosič. Mohl se od

ného nadít jen nejhoršího. Kupec nemohl předpokládat kamarádský čin od nosiče, kterého, jak přiznal, týral. Rozum mu říkal, že je nanejvýš ohrožen. Poušť byla liduprázdná, což ho muselo naplnit obavami. Nepřítomnost policie a soudů jeho zaměstnance povzbuzovala a umožňovala mu, aby si svou část pitné vody na něm vynutil. Obžalovaný tedy jednal v oprávněné sebeobraně, lhostejno, zda byl ohrožován, nebo zda se mu tak jen zdálo. Za daných okolností se mu tak zdát muselo. Obžalovaný se proto osvobozuje a žaloba ženy mrtvého se zamítá.

HERCI ·

Tak končí

Historie jedné cesty.

Slyšeli jste a viděli jste.

Viděli jste to, co je běžné, co se neustále přihází.

Ale my vás prosíme:

Co není cizí, chápejte jako odcizující!

Co je obvyklé, chápejte jako nevysvětlitelné!

Co je běžné, má vás udivit.

Co je pravidlem, odhalte jako zlořád

A kde jste odhalili zlořád

Tam se postarejte o nápravu!

CVIČNÉ HRY
PRO HERCE

PARALELNÍ SCÉNY

Následující převedení scén vraždy z „Macbetha“ a sporu královen z „Marie Stuartovny“ do prozaického prostředí mají sloužit zcizení klasických scén. Tyto scény se na našich divadlech už dávno nehrají se zaměřením na události, nýbrž jen se zaměřením na prudká vzplanutí temperamentů, jež události umožňují. Převody obnovují zájem o události a vyvolávají u herce navíc svěží interest na stylizaci a veršové mluvě originálů jako na něčem zvláštním, něčem, čeho se dostává navíc.

VRAŽDA VE VRÁTNICI

(K Shakespearově „Macbethovi“, druhé jednání, druhá scéna)

Vrátnice. Vrátný, jeho žena a spící žebřák. Šofér donesl balík.

ŠOFÉR · Jen na to dávejte pozor, snadno se to rozbije.

ŽENA *balík převeze* · Co v tom je?

ŠOFÉR · Prý čínský bůžek štěstí.

ŽENA · To ona mu dává?

ŠOFÉR · Ano, k narozeninám. Děvčata si k vám pro to přijdou, paní Fersenová. Zvláště je upozorněte, aby si dávaly pozor, má to větší cenu než celá ta vrátnice tady. *Odchází.*

ŽENA · Ráda bych věděla, nač potřebujou bůžka štěstí, když mají prachů jako

želez. To my bychom spíš nějakého potřebovali.

VRÁTNÝ · Nestěžuj si pořád a buď ráda, že máme aspoň tady to místo, je to štěstí ažaž. Odnes balík do komory.

ŽENA *jde s balíkem ke dveřím a přes rameno ještě dodá* · Je to ostuda. Můžou si koupit bůžky, co mají větší cenu než celý barák. Ale nám bez štěstí nezbuďte ani střecha nad hlavou. A přitom se dřeme, jak je den dlouhý. To člověka štve. *Jak se pokouší otevřít dveře, zakopne a balík jí vypadne z ruky.*

VRÁTNÝ · Dej pozor!

ŽENA · Je po tom!

VRÁTNÝ · K čertu! Nemůžeš dát pozor!

ŽENA · To je hrůza. Vyhodí nás, až to uvidí. Hlava se ulomila. Já se snad zabiju.

VRÁTNÝ · Po tomhle nám vysvědčení nedají. Můžeme táhnout rovnou s tím tady. *Ukáže na žebřáka, který se probral.* Tohle ti nikdo neodpustí.

ŽENA · Já se zabiju.

VRÁTNÝ · Tím to nespravíš.

ŽENA · Co jen řekneme?

ŽEBŘÁK *ospale* · Něco se stalo?

VRÁTNÝ · Drž hubu! *Ženě*: Co bychom říkali? Předali nám to a teď je po tom. Další řeči jsou zbytečné. Koukej radši sbalit.

ŽENA · Snad by se přece jen dalo něco říct. Prostě něco. Třeba že to už rozbité bylo.

VRÁTNÝ · Šofér je u nich deset let. Spíš uvěří jemu, než nám.

ŽENA · Ale my jsme dva. Dva proti jednomu.

VRÁTNÝ · To je přece nesmysl. Mou výpověď jako výpověď manžela vůbec neuznají. Vždyť milostivou znám. Dá těch našich pár švestek rovnou

vydražit, jen aby se nám pomstila.

ŽENA · Musíme si něco vymyslet.

Venku zvoní.

VRÁTNÝ · Jdou.

ŽENA · Schovám to. *Běží s balíkem do komory, vrací se. O žebřákovi, který zase usnul*: Byl vzhůru?

VRÁTNÝ · Byl, docela krátce.

ŽENA · Viděl to?

VRÁTNÝ · Nevím. Proč?

Nové zazvonění.

ŽENA · Odveď ho do komory.

VRÁTNÝ · Musím otevřít, aby to nebylo nápadné.

ŽENA · Zdrž je venku. *O žebřákovi*: Udělal to on. Uvnitř. Až přijdou, tak o ničem nevíme. *Zatřese žebřákem*: Hej ty! *Vrátný chce vyjít*. Vem s sebou noviny, jako že jsi četl. *Vrátný vyjde s novinami. Žena zatlačuje žebřáka do komory. Vrací se a odchází jinými, protějšími dveřmi.*

VRÁTNÝ *zpět s dvěma děvčaty ze statku* · Je dneska zima a vy jste si ani nic na sebe nenatáhly.

HOSPODYNĚ · Chceme jen rychle odnést ten balík.

VRÁTNÝ · Uložili jsme ho do komory.

HOSPODYNĚ · Milostivá se už nemůže dočkat. Kde je?

VRÁTNÝ · Odnesu ho tam radši sám.

HOSPODYNĚ · Co byste se obtěžoval, pane Fersene.

VRÁTNÝ · Udělám to rád.

HOSPODYNĚ · To vím, pane Fersene. Ale není třeba. Je tady v komoře?

VRÁTNÝ · Je, takový větší balík. *Hospodyně vejde*. Prý to je bůžek štěstí.

DĚVČE · Ano, milostivá se vzteká, že ho šofér nedonesl už před hodinou. Prý jí kdekdo dělá naschvály, na nikoho není spolehnoutí. Každý prý myslí jen na své pohodlí, a když něco neklope,

tak to strká jeden na druhého. Ale co, každý se přece pro takové panstvo nezblázní. Nemám pravdu?

VRÁTNÝ · Máte, máte, nejsou všichni stejní.

DĚVČE · Teta vždycky říkala: Kdo chce s čertem snídat, musí mít dlouhou lžici.

HOSPODYNĚ *z komory* · To je hrůza!

VRÁTNÝ A DĚVČE · Copak?

HOSPODYNĚ · To musel někdo udělat schválně! Prostě urazit hlavu!

VRÁTNÝ · Urazit?

DĚVČE · Bůžkovi štěstí?

HOSPODYNĚ · Jen se podívejte! Hned jak jsem to vzala do ruky, poznala jsem, že to je vejpúl. A tak jsem se rozmýšlela, jestli to vůbec mám otevřít. Načež jen trochu odhrnu papír a hlava vypadne!

Vrátný vejde s děvčetem do komory.

HOSPODYNĚ · Dárek k narozeninám. A přitom je tak pověřivá.

ŽENA *ustoupí* · Co je? Co jste tak rozčilená?

HOSPODYNĚ · Paní Fersenová, nejradši bych vám to ani neřekla, vždyť vím, jaká jste pořádná. Ale bůžek se rozbil.

ŽENA · Cože? Rozbil? U nás v baráku?

VRÁTNÝ *s děvčetem zpět* · Vůbec to nedokážu pochopit. Tím jsme vyřizeni. Svěří nám takovou věc a pak se tohle stane! Vždyť milostivé už ani nemůžu přijít na oči!

HOSPODYNĚ · Kdo to asi udělal?

DĚVČE · Podle všeho ten žebřák, ten hauzírnik. Dělal, že spí a že se jednou probudil, ale měl špagát ještě na klíně. Asi se chtěl do balíku podívat, jestli v něm není něco, co by se dalo ukrást.

VRÁTNÝ · K čertu, neměl jsem ho vyhazovat!

HOSPODYNĚ · Proč jste ho nezadržel?
VRÁTNÝ · Sám nevím, ale kdopak stačí
vždycky hned na všechno myslet?
Nikdo! Byl jsem prostě vzteky celý
bez sebe. Bůžek štěstí tam leží, hlava
na metr od něho, a na lavici ten chlap
a dělá, jako by o ničem nevěděl.
Pořád jsem myslel jen na milostivou.
HOSPODYNĚ · Však ho policie zakrát-
ko chytne.
ŽENA · Je mi z toho nanič.

SPOR PRODAVAČEK RYB

(K Schillerově „Marii Stuartovně“, 3. jednání)

1

Ulice. Paní Zwillichová provázena sousedem.

ZWILLICHOVÁ · Ne, já to nedokážu, pane kuchaři. Takhle se pokořit nedokážu. Moc mi toho nezůstalo, ale hrdost jsem si zachovala. Prstama by na rybím trhu na mě ukazovali a říkali: To je ta, co Scheitové, té potvoře falešné, lízala paty.

KUCHAŘ · Nesmíte se tak rozčilovat, paní Zwillichová. A za tou Scheitovou zajít musíte. Kdyby ten její synovec u soudu proti vám svědčil, naparí vám čtyři měsíce.

ZWILLICHOVÁ · Ale vždyť já špatně nevážila, všechno je lež!

KUCHAŘ · Samozřejmě, paní Zwillichová, to my víme, ale ví to policie? Scheitová je mazanější než vy. Na tu jste krátká.

ZWILLICHOVÁ · Jsou to od ní jen sprosté triky.

KUCHAŘ · Nikdo neříká, že to bylo od Scheitové slušné, když vám poslala na krk toho svého povedeného synovce, aby vám odkoupil tresku a zašel pak s ní za strážníkem kvůli úřednímu převážení! Na policii samozřejmě vědí, že se tím Scheitová chtěla jenom zbavit konkurence. Ale do těch dvou liber tresce bohužel přece jen to nešťastné deko chybělo.

ZWILLICHOVÁ · Poněvadž jsem se při vážení se synovcem bavila a váhy si pořádně nevášimala. To mám z toho, že se snažím být k zákazníkům přívětivá!

KUCHAŘ · Tu vaši přívětivost chválí kdekdo. V tom jsou všichni zajedno.

ZWILLICHOVÁ · Zákazníci chodili samozřejmě za mnou a ne za ní. Poněvadž jsem pozorná a dokážu všemu propůjčit osobní notu. A to jí štvalo. Živnostenská policie mi ovšem nebere jen stánek a zakazuje prodávat, ale ten její synovec mi z jejího příkazu pověsil ještě na krk soud, a to je trochu moc.

KUCHAŘ · A taky náramně opatrná budete muset být, náramně opatrná, to vám povídám. Každé slovo si rozvažte.

ZWILLICHOVÁ · „Rozvážit si každé slovo!“ Vůči ní! To jsme se dostali daleko, když si před takovou potvorou musím rozvážit každé slovo. Ji by měli strčit do kriminálu, pro nactiutrhaní!

KUCHAŘ · Pečlivě si to rozvažte! Už to, že souhlasila, abych vás k ní přivedl, znamená hodně, paní Zwillichová. Tak abyste zase všechno nezkazila

tím svým temperamentem a oprávněným rozhořčením.

ZWILLICHOVÁ · Pane kuchaři, já to nedokážu. Cítím, že to nedokážu. Čekala jsem celý den na její zprávu, jestli jako bude tak milostivá a vyslechne mě. Řekla jsem si: Snaž se, může tě přivést do basy. Malovala jsem si, jak jí domluvím a jak ji dojmu. Ale teď vím, že to nedokážu. Víم jedině, že ji nenávidím a že bych jí s radostí vyškrabala oči.

KUCHAŘ · Musíte se krotit, paní Zwillichová, prosím vás. Musíte se k tomu přinutit. Má vás v rukou. Apelujte na její velkomyšlnost. Jen se proboha zbavte vší hrdosti, na tu teď není vhodná chvíle.

ZWILLICHOVÁ · Víم, že to se mnou myslíte dobře. A taky za ní půjdu. Ale vězte mi, nic dobrého z toho neokouká. Jsme na sebe jako pes a kočka. Šlápla mi na prsty a já bych jí nejradši oči... *Odchází.*

2

Večer na rybím trhu. Sedí tam už jen jedna prodavačka, paní Scheitová. Vedle ní její synovec.

SCHEITOVÁ · Ne, nebudu se s ní bavit, nač taky? Teď, když jsem se jí konečně zbavila. Jaký to byl včera a dnes na trhu božský klid! Jaký klid od chvíle, co už nejsou slyšet ty její žvásty, jako třeba: „Moc pěkný úhoř, milostivá, a co pan manžel? Zdráv? Ne, jak vy dnes zase báječně vypadáte!“ Vždycky mi vzkypěla žluč.

ZÁKAZNICE · Teď jsem se zapovídala tak, že už ani nevím, co jsem chtěla

k večeri. Ta štika je trochu malá, ne?
SCHEITOVÁ · Tak si chyťte větší, madam. Já za to nemůžu, že nevyrostla. Jestli se vám nezdá, tak si ji prostě neberte, snad se kvůli tomu nezblázním.

ZÁKAZNICE · Pročpak jste hned uražená? Vždyť jsem jenom řekla, že mi připadá trochu malá.

SCHEITOVÁ · A fousy taky nemá. Krátce a dobře se vám nezdá a basta. Hugo, sbal košíky, končíme.

ZÁKAZNICE · Však si ji vezmu, jen se hned tak nečertěte.

SCHEITOVÁ · Marku třicet. *Dá jí štiky. Synovci: Přijdou si po fajruntě a ještě vybírají. To mám ráda. Tak, a jde se.*

SYNOVEC · Vždyť jsi ještě chtěla mluvit s paní Zwillichovou, teto.

SCHEITOVÁ · Řekla jsem: po fajruntě, a přišla snad?

Paní Zwillichová přichází s kuchařem. Zastavují se poněkud opodál.

SYNOVEC · Tady jde.

SCHEITOVÁ, *jako by Zwillichovou ani nepozorovala* · Seber košíky. Dneska byl obchod docela slušný, prodali jsme dvakrát tolik co minulý čtvrtek. Přímo mi to rvali z ruky. „Můj muž vždycky říká: Ten kapr je jistě od paní Scheitové, to se pozná na jazyku.“ Lidí jsou opravdu blázni. Jako by nebyl kapr jako kapr.

ZWILLICHOVÁ *ke kuchaři, zhržila se* · Takhle nemluví člověk, kterému ještě zbyla aspoň špetka soucitu!

SCHEITOVÁ · Přejou si vašnosti snad koupit tresku?

SYNOVEC · Vždyť to je paní Zwillichová, teto.

SCHEITOVÁ · Cože? Kdopak mi přivádí na krk tuhle osobu?

SYNOVEC · Když už tu jednou je, teto. V Písmu se přece taky říká: Miluj bližního svého!

KUCHAŘ · Snažte se být trochu přívětivá, paní Scheitová. Máte před sebou nešťastníci. Vůbec si netroufá na vás promluvit.

ZWILLICHOVÁ · Nedokážu to, pane kuchaři.

SCHEITOVÁ · Co to říká? Slyšel jste, pane kuchaři? Nešťastnice, která chce, aby se jí prokázala laskavost, která si může oči vyplakat, jestli jsem dobře rozuměla. Abych se nesmála! Nafoukaná je! Drzá jako vždycky!

ZWILLICHOVÁ · Tak dobře. I tohle ještě spolknou. *Scheitové*: Povedlo se vám to. Poděkujte pánu bohu. Ale jen to nepřezněte. Podejte mi ruku, paní Scheitová. *Natáhne ruku.*

SCHEITOVÁ · Dostala jste se do šlamastyky, sama jste se do ní vmanévrovala, paní Zwillichová.

ZWILLICHOVÁ · Paní Scheitová, nezapomeňte, že se štěstí může taky obrátit. I to vaše. To moje už se obrátilo. A navíc nás lidi poslouchají. Nebyly jsme snad kolegyně? Nic podobného se ještě na rybím trhu nestalo! Můj ty bože, nebudte přece jako balvan. Víc, než vás prosit na kolenou, udělat nemůžu. Není už dost zlé, že mě čeká basa, jestli vás neobměkčím? Ale slova mi váznou v krku, jak vás jen vidím.

SCHEITOVÁ · Budte stručná, jestli smím prosit. Nemám nejmenší chuť se s vámi před lidmi moc ukazovat. Souhlasila jsem jen z křesťanské povinnosti. Po celé dva roky jste mi přetahovala zákazníky.

ZWILLICHOVÁ · Nevím, co bych ještě

řekla. Když říkám pravdu, jste uražená. Slušně jste se totiž ke mně nezachovala. S tou treskou, kterou váš synovec koupil, jste mě chtěla jedinež koupit. Něčeho takového bych se byla od vás ani od nikoho jiného nenadála. Nikdy! Neprodávala jsem tady ryby jinak než vy. A teď mě taháte před soud. — Podívejte, považujeme tohle všechno jen za něco, na čem vy ani já neneseme vinu. Chtěly jsme obě prodat ryby. A zákazníci vám vykládají to a mně zas ono. Vy jste prý řekla, že moje ryby páchnou, a já že špatně vážíte, nebo obráceně. Ale co je vám teď po zákaznících. Mohly bychom být docela dobře sestry. Vy tou starší, a já tou mladší. Kdybychom si byly spolu včas promluvily, nebylo by to nikdy došlo tak daleko.

SCHEITOVÁ · To bych hrála na prsou pěknou zmiji! — Vy na rybí trh nepatříte! Jste nepoctivá! Nepřejete nikomu výdělek, všechno byste chtěla zhltnout sama! Odlákala jste mi sladoučkými řečmi jako „Ještě platež zívka, madam?“ jednoho zákazníka po druhém, a když jsem vám to vytkla, pohrozila jste mi žalobou pro urážku na cti. Jenže teď to potrefilo vás!

ZWILLICHOVÁ · Děj se vůle boží, paní Scheitová. Snad byste se nechtěla takhle prohřešit —

SCHEITOVÁ · Kdo mi v tom brání? Vy jste s tou policií a s těmi žalobami pro urážku na cti začla! Jestli se na vás vykašlu a řeknu synovci, aby vzal žalobu zpátky, sedíte zítra ráno zase tady. Jako bych vás neznala! Žádnou lítost neprojevíte. Naopak, pořídíte si novou rtěnku, aby vám číšník od Červeného lva odkoupil tresku! Jedině

to se stane, jestli se nebudu domáhat práva a ukážu se milosrdná.

ZWILLICHOVÁ · Tak si ten rybí trh sežerte celý! Prodávajte si na něm spánembohem sama! Vzdám se stánku navždycky. Dostala jste mě na kolena. Zlomila jste mě. Jsem už jenom stín bývalé Zwillichové. Ale tak už přece skončete s tím pronásledováním a řekněte: Jděte spánembohem, paní Zwillichová, ukázala jsem vám, zač je toho loket, ale teď vám taky ukážu, jak se chová křesťan. Tohle mi povězte a já vám upřímně poděkuju. Ale nenechte mě na to moc dlouho čekat. Jestli to neřeknete a zajdete na policii, tak bych před lidmi nechtěla být na vašem místě. Ani za nic!

SCHEITOVÁ · Konečně tedy uznáváte, že vás mám na kolenou? Už jste se svými figlemi v koncích? Už ten policajt z trhu trochu ochladl? Už nemáte žádného frajera? Vždyť vy jste ochotná jít do bijáku s každým, kdo vám dohodí nějaký ten kšeft, a kdyby byl stokrát ženatý!

ZWILLICHOVÁ · Teď se ale musím opravdu krotit, co je moc, to je moc.

SCHEITOVÁ, *když si ji dlouho opovrživě měřila* · Tak tohle je ta vždycky tak přívětivá paní Zwillichová, Hugo! Ta, na niž všichni letí a vedle níž je našinec jen stará obluda, taková odleželá kupka hnoje, co se jí každý obloukem vyhne! Prachšprostá kurva to je!

ZWILLICHOVÁ · To je příliš!

SCHEITOVÁ *se jízlivě zasměje* · Teď jste ten svůj ksicht odhalila! Teď vám z něj maska spadla!

ZWILLICHOVÁ *rozlíceně, ale důstojně* ·

Pane kuchaři, přiznávám, že jsem mladá a že mám chyby. Možná že jsem se sem tam na některého mužského i přívětivěji koukla, když u mě nakupoval, ale tajně jsem nic neprováděla. Jestli mám takovou pověst, pak na to můžu jedinež říct, že jsem prostě lepší než ta moje pověst. Ale zato vy se ještě všeličeho dočkáte, paní Scheitová! Zatím ty své zábavičky skrýváte pod pokličkou. Přitom celý trh ví, jak to s vámi vypadá. Vaše matka neseděla v kriminále pro nic za nic.

KUCHAŘ · Proboha! Tohle je konec! Neovládla jste se, paní Zwillichová, jak jste slíbila!

ZWILLICHOVÁ · Ovládnout se, pane kuchaři, je dobrá věc. Spolkla jsem, co se spolknout dalo. Ale teď spustím já! Teď to vybalím! Všecko!

KUCHAŘ · Je zlostí bez sebe, neví, co říká, paní Scheitová!

SYNOVEC · Neposlouchej ji, teto! Pojď, půjdeme! Beru ty košíky!

ZWILLICHOVÁ · Smradlavé ryby poslala do Červeného lva! Celý trh se musí za ni stydět! Dostala ten stánek jen proto, že její povedený bratr má u policie kumpána, s kterým chlastá!

MEZISCÉNY

Meziscény pro Shakespearova „Hamleta“ a „Romea a Julii“ nemají se snad vsouvat do inscenací těchto her, nýbrž herci je mají hrát pouze na zkouškách. Převoznická scéna pro Hamleta, vložka mezi třetí a čtvrtou scénou 4. jednání, a recitace závěrečné zprávy mají zabránit zheroizovanému pojetí Hamleta. Buržoazní hamletovská kritika obvykle chápe Hamletovo váhání jako zajímavý nový moment této hry, považuje však masakr pátého jednání, to jest odvržení reflexe a přechod k „činu“, za pozitivní řešení. Masakr je však krok zpět, neboť čin je zločin. Hamletovo váhání se cvičnou scénkou vysvětluje: odpovídá novodobému buržoaznímu způsobu jednání, který je již rozšířen v politickosociální oblasti. Meziscény pro „Romea a Julii“ nemají samozřejmě dokládat prostoduchou větu, že „Co jednomu radost, druhému žalost“, nýbrž mají pomoci představitelům Romea a Julie vybudovat tyto charaktery protikladně.

PŘEVOZNICKÁ SCÉNA

(Hrát mezi 3. a 4. scénou IV. jednání Shakespearova „Hamleta“.)

Prám. Hamlet a převozník. Hamletův důvěrník.

HAMLET · Co je to za stavení tam na břehu?

PŘEVOZNÍK · To je kastel, Výsosti, postavený pro pobřežní hlídku.

HAMLET · Ale nač odtamtud vede dolů k sundu ta dřevěná rýna?

PŘEVOZNÍK · Spouštějí se v ní ryby do člunů, které plují do Norska.

HAMLET · Podivný kastel. Copak v něm ryby bydlí?

PŘEVOZNÍK · Nasolují se tam. Váš nejjasnější otec, nový král, uzavřel s Norskem obchodní smlouvu.

HAMLET · Dřív tam pluli naši vojáci. Tak teď je tedy nasolili? Podivná válka.

PŘEVOZNÍK · Válka už není. My jsme ustoupili a zřekli se pobřežního pruhu a oni se zavázali, že budou od nás brát ryby. Od té doby tam naše slovo platí víc než dřívě, opravdu, pane.

HAMLET · Pak tedy asi jsou rybáři velicí příznivci nového krále?

PŘEVOZNÍK · Říkají, že válečný ryk žaludky nenasytí, pane. Jsou pro krále.

HAMLET · Ale vyslanec mého nejjasnějšího otce, toho musíte odlišovat od toho druhého, byl prý na norském dvoře zpolíčkován? To se teď smažalo?

PŘEVOZNÍK · Váš nejjasnější druhý otec, abych tak řekl, pane, prý prohlásil, že na vyslance země, která má příliš mnoho ryb, má pan vyslanec příliš podsaditou tvář.

HAMLET · Moudrá zdrženlivost.

PŘEVOZNÍK · Půl roku jsme tady na pobřeží měli těžké starosti. Král váhal s podpisem.

HAMLET · On váhal? Vskutku?

PŘEVOZNÍK · Váhal. Jednou stráž v kastelu dokonce posílili. Všichni říkali, že bude válka a žádný obchod s rybami. Naděje se zoufalstvím se neustále střídaly! Ale Bůh vedl dobré-

ho krále a on uzavřel smlouvu.

HAMLETŮV DŮVĚRNÍK · A co čest?

HAMLET · Upřímně řečeno, žádné porušení cti v tom nevidím. Nové metody, přáteli. S tím se teď setkáváme všude. Krev už nevoní, změna vkusu.

DŮVĚRNÍK · Neválečné časy, slabošská pokolení.

HAMLET · Proč neválečné? Třeba teď bojují ryby? Zábavná myšlenka: nasolit vojáky. Krapet hanby a hodně cti. A kdo zpolíčkuje vyslance, musí koupit ryby. Hanba mu kope hrob a čest pojídá ráda ryby. Tak i vrah se nejnověji dobře připomene tím, že si s úsměvem tře tvář, a špatný syn ukazuje na peníze za dobře prodané ryby. Jeho skrupule vůči vrahovi, nikoli vůči zavražděnému, začínají mu být ke cti, jeho zbabělost je jeho nejlepší vlastnost, byl by lump, kdyby nebyl lump, atakdále atakdále, a tak je na čase ulehnout k spánku, abychom nerušili rybolov.

A obchod vzkvétá, hrob se rozpadá. Čím větší rozpad, tím víc obžaloby! Obchod je dosud neuzavřen, přesto Už uzavíráš starý účet, nový Jsi ale ukvapeně nepřeskrtil? Lump oddychne si? Dobrým člověkem

Se možná stane. Nebo jím už je? Strhni, co staví se, vždyť na troskách To stojí (plody přináší a vzrůstá!) Kastel zas nacpí zabijáky, vrať se Zas ke krvavým skutkům: on s tím začal!

Kéž by byl přec jen váhal! Kéž, ó kéž!

ZÁVĚREČNÁ ZPRÁVA

A tak, pozorně využívaje dunění náhodných bubnů

Chtivě vnímaje bitevní pokřik neznámých zabijáků

Zabíjí, takovou náhodou konečně zbaven

Svých tak rozumných i lidských zábran

V jediném strašném amokovém běhu Krále, svou matku, sebe sama.

Ospravedlňuje tak tvrzení svého nástupce

Že kdyby se byl vyšvihl, byl by se jistě Osvědčil svrchovaně královsky.

SLUŽEBNÍCI

(Hrát mezi 1. a 2. scénou II. jednání Shakespearova „Romea a Julie“.)

1

Romeo a jeden z jeho pachtýřů.

ROMEO · Už jsem ti říkal, starý, že ty peníze potřebuji, a ne pro špatnou věc.

PACHTÝŘ · Ale kam máme jít, kdyby Vaše lordstvo teď ten pozemek tak náhle prodalo? Je nás pět.

ROMEO · Nemůžeš k někomu vstoupit do služby? Jsi přece dobrý pracovník, ode mne dostaneš nejlepší doporučení. Já ty peníze mít musím, mám závazky, o tom nemáš ani ponětí, nebo ti snad mám vykládat, že dámu, která mi dala všechno, nemohu bez jaké-

hokoli prezentu prostě vyhodit na ulici? Sbohem, má lásko, a víc nic? Chceš, abych se dopustil takové sprostoty? Pak nejsi nic než ničemný lotr a sobecký pes. A prezenty na rozloučenou něco stojí. A jsou opravdu nezištné, to musíš připustit, člověk už za ně nic nedostane. Je to tak, starý kamaráde? Nebuď kazisvět. Kdo mě houpal na kolenou a udělal mi první luk? Ty! Má se říct: už ani Gobbo mi nerozumí, nechá mě chladně na holičkách, chce, abych byl považován za darebáka? Člověče, já miluju! Obětoval bych všechno. Kvůli té, kterou miluju, bych spáchal i zločin, vraždu. A byl bych na to hrdý, tomu ty nerozumíš. Starý Gobbo, jsi příliš letitý, vyschlý. Chápej, musím se té druhé zbavit. A teď jsem se ti svěřil a ptám se tě nyní: Jsi ještě ten starý Gobbo jako dříve, nebo ne? Odpověz.

PACHTÝŘ · Pane, nejsem řečník. Ale nevím, kam se svými lidmi, když mě z vašeho pozemku vyženete.

ROMEO · Ubohý starý Gobbo. Nerozumí už. Říkám mu, že jsem celý v plameni, a on cosi mumlá o jakémsi pozemku. Mám nějaký pozemek? Zapomněl jsem na to. Ne, žádný pozemek nemám, anebo přece, musím se ho zbavit, co já vím o pozemcích: Hořím.

PACHTÝŘ · A my hladovíme, pane.

ROMEO · Hlupáku. Copak se s tebou nedá rozumně mluvit? Copak vy zvířata nic necítíte? Tak pryč s vámi, čím dřív, tím líp.

PACHTÝŘ · Ano, pryč s námi. Tady, chcete taky mou kazajku?

Svlékne si ji. Můj klobouk? Boty? Jsme zvířata? Tak to tedy musíme žrát.

ROMEO · Aha, s takovou tedy na mne? To je tvoje pravá tvář? Kterou jsi pětadvacet roků schovával jako morovou skvrnu? To je mzda za to, že s tebou mluvím lidsky? Koukej, ať už jsi pryč! Jinak na tebe ještě vztáhnou ruku, ty zvíře. *Zahání ho, ale během milostné scény se pachtýř ještě potlouká v pozadí.*
Smích z jizev má, kdo nepocítil rány.

2

Julie a její služka.

JULIE · A ty svého Thuria miluješ? Jak ho miluješ?

SLUŽKA · Když v noci už mám za sebou otčenáš a chůva už, s dovolením, chrápe, ještě jednou vstanu a jdu bosky k oknu, slečno.

JULIE · Jen proto, že by možná mohl dole stát!

SLUŽKA · Ne, jen proto, že už jednou dole stál.

JULIE · Ó, jak tomu rozumím. Ráda se dívám na měsíc, protože jsme se na něj dívali spolu. Ale povídej mi ještě víc o tom, jak ho miluješ. Kdyby se například octl v nebezpečí...

SLUŽKA · Myslíte, kdyby byl například propuštěn? Rovnou bych se rozběhla za jeho pánem.

JULIE · Ne, kdyby byl ohrožen jeho život...

SLUŽKA · Aha, kdyby byla válka? To bych do něho mluvila tak dlouho, až by předstíral, že je nemocný, a prostě by už nevstal z postele.

JULIE · Ale to by bylo zbabělé.

SLUŽKA · Však já už bych toho dosáhla, aby byl zbabělý. Kdybych si k němu

lehla, však už by zůstal v posteli.
JULIE · Ne, myslila jsem, kdyby se octl v nebezpečí a ty bys ho mohla zachránit tím, že bys sama obětovala svůj život.

SLUŽKA · To jako kdyby ho postihl mor? Strčila bych si do úst šátek s octem a ošetřovala bych ho, jistě.

JULIE · Myslela bys ještě vůbec na ten šátek?

SLUŽKA · Jak to míníte?

JULIE · Stejně to nepomůže.

SLUŽKA · Ne moc, ale trochu přece.

JULIE · Tak či tak bys tedy dala pro něho v sázku život, a to bych pro svého Romea udělala také. Ale ještě něco: kdyby například táhl do války a vrátil se zpátky a něco by mu chybělo...

SLUŽKA · Co?

JULIE · To nemohu říci.

SLUŽKA · Ach tak, tohle! To bych mu vyškrabala oči.

JULIE · Proč?

SLUŽKA · Že táhl do války.

JULIE · Tak to by tedy byl mezi vámi konec?

SLUŽKA · Ano, cožpak by konec nebyl?

JULIE · Vůbec ho nemiluješ.

SLUŽKA · Cože, to že není láska, když s ním jsem tak ráda pohromadě?

JULIE · Ale to je pozemská láska.

SLUŽKA · Pozemská láska, to je hezké, ne?

JULIE · Ano, ano, ale já miluji svého Romea víc, to mi věř.

SLUŽKA · Myslíte, že svého Thuria tak nemiluju, když s ním jsem tak ráda pohromadě? Ale třeba bych mu odpuštěla dokonce i to, o čem jste mluvila. Myslím, až by bylo po prvním rozčilení. Jistě. Miluju ho přece jen příliš.

JULIE · Ale váhalas.

SLUŽKA · To bylo z lásky.

JULIE *ji obejmě* · To je také pravda. Musíš dnes večer za ním jít.

SLUŽKA · Ano, kvůli té druhé. Jsem tak ráda, že mi dáváte volno. Kdyby se s ní setkal, byl by všemu konec.

JULIE · A víš to jistě, že ho u zadních vrátek ve zdi vyčkáš?

SLUŽKA · Ano, tamtudy musí ven. A má se s ní setkat teprve v jedenáct.

JULIE · Když teď hned půjdeš, nemůžeš ho zmeškat. Tady, vezmi si ten šátek na hlavu, je hezký. A co máš na sobě za punčochy?

SLUŽKA · Svoje nejlepší. A nasadím nejprívětivější úsměv a budu k němu laskavější než kdykoli dříve. Miluju ho moc.

JULIE · Nezapraskala někde větev?

SLUŽKA · Jako by někdo seskočil se zdi. Podívám se..

JULIE · Ale nepromeškej svého Thuria.

SLUŽKA *u okna* · Kdo myslíte, že seskočil se zdi a stojí dole v zahradě?

JULIE · To je Romeo! Ó, Nerido, musím s ním mluvit z balkónu.

SLUŽKA · Ale dveřník spí pod vašim pokojem, slečno. Všechno uslyší. Na jednu už tady v pokoji nikdo nebude přecházet, ale zato na balkóně, a venku se bude mluvit.

JULIE · Tak tady musíš chodit sem a tam a hřmotit umývadlem, jako bych se umývala.

SLUŽKA · Ale pak se nesetkám se svým Thuriem a všemu pro mne bude konec.

JULIE · Třeba ho dnes večer něco zdrží, vždyť je ve službě. Chod tady sem a tam a dělej rámus s umývadlem. Milá, milá Nerido! Nenech mě na

holičkách, musím s ním mluvit.
SLUŽKA · Nemohlo by se to odbyť rychle? Prosím, pospěšte si!

JULIE · Velmi si pospíšíme, Nerido, velmi, přecházej tady v pokoji sem a tam.
Julie se objeví na balkóně. Během milostné scény služka přechází sem a tam a občas zahřmotí umývadlem. Když bije jedenáct, padne do mdlob.

SOUBOJ HOMÉRA S HÉSIODEM

je převzat ze starořecké homérovské legendy a opírá se o překlad Wolfganga Schadewaldta („Legenda o Homérovi, putujícím pěvci“, nakladatelství Eduard Stuchnot, Postupim). Cvičná hra poskytuje příležitost studovat přednes veršů a zároveň načrtnout charakter dvou ctižádostivých starců, kteří předvádějí gesticky bohatý souboj.

PŘEDČITATEL · Stalo se, že na ostrově Eubóia chtěl Ganyktor uskutečnit tryznu za svého otce krále Amphidamase. I sezval všechny muže, kteří vynikali tělesnou silou a hbitostí, ale i umem a věděním, k závodům do svého města Chalkidy a vypsals na jejich počest znamenité ceny. I vydal se na cestu i Homér a setkal se pravděpodobně, jak se praví, v Aulidě s pěvcem Hésiodem a oba se společně objevili v Chalkidě. Jako rozhodčí byli zjednáni vznešení chalkidští páni, mezi nimi bratr mrtvého krále Panedes. I poskytli si oba pěvci nádherný souboj. Vítězem však, jak se vypráví, zůstal Hésiodos, a stalo se to takto. Hésiodos vstoupil do kolbiště a kladl Homérovi otázku za otázkou a Homér musel odpovídat. A Hésiodos započal:

HÉSIODOS · Homére, milý bratře, jsi chválen, že do veršů vplétáš

Veliké myšlenky. Do toho tedy! Ať z tvého myšlení

Těž něco máme! I řekni: co pro lidi bylo by nejlepší?

Chceš-li být pečlivý: co nejlepšímu je na dosah?

HOMÉR · Nikdy se nenarodit by pro lidi bylo nejlepší!

Když ses však narodil, hleď, abys brzy odtáhl v Hádese!

HÉSIODOS · Hezké. Snad trochu chmurné...

HOMÉR · Ne příliš.

HÉSIODOS · Leč trochu. Pověz nám:

Co podle tebe je pod sluncem zdaleka nejvzácnější?

HOMÉR · Když radostí po celém městě všechna srdce se dmou.

Pak hodují hosté v sále a naslouchají pěvci.

V lavičkách sedí, v řadách, a kolkolem na všech stolech

Kupí se maso a chléb a číšník v měsídle míchá

Rozličné druhy vín a plní jimi číše: Toť pro mne největší vzácnost a krása na této zemi.

PŘEDČITATEL · Když tyto verše dozněly, vyvolaly nelíbený obdiv Řeků, a to v takové míře, že byly nazvány „zlatými průpověďmi“ a ještě dnes se jimi na společných obětních slavnostech začínají hodokvasy a ulévání vína.

Hésioda však mrzelo, že Homér má tak šťastný den. I přešel k záladným otázkám s dvojím smyslem. Přednesl četné verše, které působily zcela bláznivě, a chtěl, aby Homér na ně vždy

navázal tak, aby vzniklo něco rozumného.

HÉSIODOS · K obědu měli hovézí a dýmající krky koní —

HOMÉR · Zbavili jha; a jejich rozepře trvala do rána.

HÉSIODOS · Na lodi nebyl nikdo tak pilný jak fryžský lenoch —

HOMÉR · Když za noci volali na břehu vazaly, aby šli jíst.

HÉSIODOS · V boji byl udatný před zraky všech a stále

v úzkostech —

HOMÉR · Tesknila pro něho matka; válka je pro ženy tvrdá.

HÉSIODOS · Od rána do noci jedli a pili, a přece vůbec nic —

HOMÉR · Nepřinesli si s sebou; hostitel dopřál jim všeho.

HÉSIODOS · Do ohně směle strčili ruku, plamenný příval —

HOMÉR · Nevnímající táhli člun do vody, která vše uhasí.

HÉSIODOS · Obětovali a popili, ochotní i slanou vodu —

HOMÉR · Poznovu přeplout na lodích navzájem pospojovaných —

HÉSIODOS · I volal Agamemnón k všem bohům, že přeje si zánik —

HOMÉR · Nikoli náš ale!

HÉSIODOS · Vžívaje božstva započal opět:

Dobré chutnání, mužové, vězte, že žádný z nás

Nestane nikdy na vytouženém pobřeží vlasti —

HOMÉR · Zraněn a chorý! Netknut a zdravse každý navrátí domů!

To jsi jistěže mnil, krásně jsi přihrál mi míč!

PŘEDČITATEL · Hésiodos však nechtěl Homérovi dopřát, aby tak suverénně ovládl pole, a započal znovu.

HÉSIODOS · Řekni mi pak a ukuj to ve verš, ó potomku Mělův:

Jak a v jakém duchu se národům daří nejlíp?

HOMÉR · Nestrpí-li, aby jeden z obchodů těžil, druzí však

Prodělávali pouze. Jestliže na ctnost sázejí

Nikoli na neřest, jestliže ctnost chápou jako výnosnou

Neřest naproti tomu jak nebezpečnou a drahou.

HÉSIODOS · Tak aby veřejný prospěch měl vždycky přednost před vlastním?

HOMÉR · Nikoli, příteli, ve státě mělo by být to tak

Aby vždy vlastní prospěch byl zároveň také veřejný.

HÉSIODOS · Má tedy člověk být sobecký, ó pěvče bohů?

HOMÉR · Má rozpoznat svoje dobro a myslet to se sebou dobře.

HÉSIODOS · Smysl pro dobro obecné nesvede nic nebo málo?

HOMÉR · Hodně i dosti, příteli, jen je-li vskutku obecný.

HÉSIODOS · A není nikdo, k němuž sám ty jsi pojal důvěru?

HOMÉR · Ano, jestliže ve své práci riskuje totéž.

HÉSIODOS · Co je však pro smrtelníka vrcholem všeho štěstí?

HOMÉR · Jestliže trpěl jen málo a mnoho se v životě radoval.

PŘEDČITATEL · Když skončilo i toto kolo, žádali Řekové jednohlasně, aby

byl Homér korunován jakožto vítěz. Král Panedes však nařídil, aby každý z obou pěvců ještě přednesl nejkrásnější číslo ze své vlastní poezie. I ujal se slova Hésiodos, a to ukázkou ze svých „Děl a dnů“:

HÉSIODOS · Atlantovy dcery když v Plejádách stoupaly k nebi
Začala žatva; orba pak, když opět klesaly k zemi!

Čtyřicet nocí a čtyřicet dnů ty hvězdy jsou skryty

Lidskému oku, potom však ve střídě ročních dob

Stoupají opět, když za časných jiter brousí se železo.

Taková zvyklost je v rovinách, ať už nablízku moří

Venkovan bydlí, nebo ať v hlubokých horských údolích

Vzdálen mořského příboje obdělává své pole.

PŘEDČITATEL · Nato Homér z *Iliady*:*)

HOMÉR · Hned kol Aiantů obou se stavěly šiky tak silné

Že by je nemohl zblízka ni Áres pohanět, ani

Athéna budící k boji, vždyť nejlepší, vybraní muži

Trójany očekávali i Hektora, slavného reka:

K oštěpu srazili oštěp, štít ke štítu přitiskli těsně

Štít se pak dotýkal štítu a přilbice přilby, muž muže;

* S použitím překladu Rudolfa Mertlika.

Přilbice s chocholy z žíní se srážely lesklými štítky

Jak se kdo pohnul — tak hustě a těsně tam u sebe stáli.

V řadách trčela kopí a chvěla se v odvážných rukách

Vpřed jak se chystali jít a dychtivě po boji prahli.

Zrak byl oslněn třpytem kovových lesklých přilbic

I novým brněním, míhavým zrcadlením štítů

Když proti sobě teď stáli.

PŘEDČITATEL · Řekové opět žasli nad Homérem, chválili uměleckost jeho veršů a požadovali, aby se mu přiřklo vítězství. Král Panedes však vložil věnec na hlavu Hésiodovi, neboť je správné a spravedlivé, jak vysvětlil, aby vítězství patřilo muži, jenž vyzývá k obdělávání půdy a k mírové práci, namísto aby líčil války a bitvy.

4.

SONGY
A JINÉ

SONG O TOM, ŽE MUŽ JE
JAKO MUŽ
SONGY ZE HRY HAPPY
END
SEDM SMRTELNÝCH
HŘÍCHŮ MALOMĚŠŤÁKŮ
PÍSNĚ Z CEST BOHA
ŠTĚSTÍ
PŘÍBĚH MATKY KURÁŽE
DVĚ BÁSNĚ K UVEDENÍ
URFAUSTA

SONG O TOM, ŽE MUŽ JE JAKO MUŽ

1

Ó Tommy, Tommy, taky jsi na vojně?
Protože já jsem taky na vojně!
Když vidím, jak náš pluk rádí
Zase rád jsem u armády.
A jak to, žes mě neviděl?
Protože já tě taky neviděl.
Ale to je fuk!
Muž je jako muž.
Jakže? Proč? Už ani muk!
Ticho, Tommy, vždyť je to
namouduši fuk
Neboť muž je muž!
Dost těch řečí! Kuš!
Kasárny, palmy, Kilkoa
A slunce praží na náš pluk
Bez lítosti smrt všechny udolá
Co je nám do těch muk.
I pravíme: Je lhostejné
Nad kterou hlavou slunce plá!

2

Ó Tommy, obědvals taky dnes rýži?
Protože já taky obědval rýži!
Když maso nevidím v kádi
Tuze nerad jsem u armády.
Ó Tommy, už jsi dnes taky blil?
Protože já dneska taky už blil!
Ale to je fuk
Muž je jako muž.
Jakže? Proč? Už ani muk!
Ticho, Tommy, vždyť je to
namouduši fuk!

Neboť muž je muž!
Dost těch řečí! Kuš!
Kasárny, palmy, Kilkoa
A slunce praží na náš pluk
Bez lítosti smrt všechny udolá
Co je nám do těch muk.
I pravíme: Je lhostejné
Nad kterou hlavou slunce plá!

3

Ó Tommy, Jenny Smithovou taky jsi viděl?
Protože já jsem ji taky viděl!
Když takovou má ruka hladí
Zase rád jsem u armády.
Ó Tommy, jestlipak jsi s Jenny taky spal?
Protože já s Jenny taky spal!
Ale to je fuk
Muž je jako muž.
Jakže? Proč? Už ani muk!
Ticho, Tommy, vždyť je to
namouduši fuk!
Neboť muž je muž!
Dost těch řečí! Kuš!
Kasárny, palmy, Kilkoa
A slunce praží na náš pluk
Bez lítosti smrt všechny udolá
Co je nám do těch muk.
I pravíme: Je lhostejné
Nad kterou hlavou slunce plá!

4

Ó Tommy, sbalil sis taky už kufr?
Protože já si už taky sbalil kufr!
Když vidím takových bažantů řady
Zase rád jsem u armády.
Ó Tommy, taky jsi neměl co do kufru?
Protože já taky neměl co do kufru!
Ale to je fuk

Muž je jako muž.
Jakže? Proč? Už ani muk!
Ticho, Tommy, vždyť je to
namouduši fuk!
Neboť muž je muž!
Dost těch řečí! Kuš!
Kasárny, palmy, Kilkoa
A slunce praží na náš pluk
Bez lítosti smrt všechny udolá
Co je nám do těch muk.
I pravíme: Je lhostejné
Nad kterou hlavou slunce plá!

5

Ó Tommy, taky už odsud táhneš pryč?
Protože já taky už odsud táhnu pryč.
Ale dokud jsme u armády
Tak mašrujem rádi!
A víš ty vůbec, kam se jde?
To teda nevím, kam se jde.
Ale to je fuk.
Muž je jako muž.
Jakže? Proč? Už ani muk!
Ticho, Tommy, vždyť je to
namouduši fuk!
Neboť muž je muž!
Dost těch řečí! Kuš!
Kasárny, palmy, Kilkoa
A slunce praží na náš pluk
Bez lítosti smrt všechny udolá
Co je nám do těch muk.
I pravíme: Je lhostejné
Nad kterou hlavou slunce plá!

SONGY KE HŘE HAPPY END

BILBAO

1

Billův bar tam v Bilbao
To byl zázrak kontinentu, krása krás.
Tam za dolar byl rámus, rum i slasti
Vše, čím svět obdařil nás.
Když jste vešli dovnitř, jenom žádný
strachy
Nevím ovšem, kdo zrovna tohleto má rád
Ach!
Všude louže brandy, řach a řach
Na parketě tráva ve spárách
Luna plála dírou po kamnech
Hudba prima, každéj moh si za svý prachy
Stěžovat!

Joe, zkus to jak tenkrát v dávných dnech.

Bilbao měsíční
Kde píseň lásky zní —
Sakramenckej text
Takový leta už —
Nevím ovšem, kdo zrovna tohleto
má rád, ale
Byla to krása
Byla to krása
Na kvadrát.

2

Billův bar tam v Bilbao
Jednoho dne koncem května v roce pět —
Přišli tam čtyři chlapi z Friska s pytlím
peněz

Ti s náma teda uměli dovádět!
Kdybyste u toho bejvali byli
Nevím ovšem, kdo zrovna tohleto má rád
Ach!
Všude louže brandy, řach a řach
Na parketě tráva ve spárách
Luna plála dírou po kamnech
Čtyři chlapi s revolvery to tam všechno
vybílili.

Pán snad zvad?

No tak, zkuste nabrat dech...

Bilbao měsíční
Kde píseň lásky zní —
Zapomněl jsem ten text
Takový leta už —
Nevím ovšem, kdo zrovna tohleto
má rád, ale

Byla to krása,
Byla to krása
Na kvadrát.

3

Billův bar tam v Bilbao
Je dneska přestavěnej na decentní štyl
S palmou a zmrzlinou docela vobyčejně
Jak jedna z běžnejch restauračních vil.
Kdybyste tam, páni, dneska vpluli — achich
Třebas někdo z vás zrovna tohleto má rád
Ech!

Lidi v loužích brandy neplují
Na parketě tráva nebují
Měsíc stornovali, nesmí plát.
A ta hudba! Musíš studem za svý prachy
Zčervenat!

Joe, zkus to jak tenkrát v dávných dnech.

Bilbao měsíční
Kdykoli jsem šel s ní
Neměl jsem strpení —
No ták, to je ten text —
Bilbao měsíční

Takový leta už...
Nevím ovšem, kdo zrovna tohleto
má rád, ale
Byla to krása
Byla to krása
Na kvadrát.

NÁMOŘNICKÝ SONG

1

Helou, do Birmy teď plujem na plný pecky
Whisky je pro nás běžnější než čaj
A kouříme doutníky značky Henry Clay
A holky jsme spotřebovali už všechny
Takže jsme volní a život je ráj.
Neboť jiné doutníky, ty nekouříme
A dál než do Birmy nevystačí naši kistně
uhlí

A po žádným Pánubohu netoužíme
A opletačkám jsme dosud vždycky uhlí.
Tak teda good-bye!

I plujou si jen tak — někdy i najdou cíl
A žádný Pánbůh se neukáže
Třeba svůj božský zrak docela jinam namířil
Či možná, že je bez kuráže.
Tak teda good-bye!

Jánicjámuzikant a Miláčkujenklid
A kdyby, tak víš, kde se schovat
A za nic na světě žádný jemnější cit
Na vše se patří vytentovat.

Jo, moře je modrý, tak modrý —
a všechno plyne jak má
A když už je dohráno, nic znova
nezačne
Jo, moře je modrý, tak modrý,
tak už to chodívá

Jo, moře je modrý, tak modrý,
tak modrý.

2

Např. bysme mohli jít i do kina
Stojí to prachy, je to tudíž bezcenné.
Nechat si narůst šediny? To teda ne
Lidi jak my se taky musí bavit.
Nic pro ně není povinné.
Cigára pod 5 centů? Nekouří se!
Jejich břich nesnáší ani černý chleba.
Bouřit se pro jiné? Ne, nebouří se!
Jít do sebe? To taky není třeba
Tot' bezcenné.

I žijou si jen tak a pášou to i to
A žádný Pánbůh se neukáže.
Třeba Pánubohu to vše zůstává ukryto
Či možná, že je bez kuráže.
Jo, pročpak ne?

Jánicjámuzikant a Miláčkujenklid
A kdyby, tak víš, kde se schovat
A za nic na světě žádný jemnější cit
Na vše se patří vytentovat.

Jo, moře je modrý, tak modrý —
a všechno plyne jak má
A když už je dohráno, nic znova
nezačne

Jo, moře je modrý, tak modrý,
tak už to chodívá

Jo, moře je modrý, tak modrý,
tak modrý.

3

(Jo, stačí, když teď najednou přijde bouře.)
No jo, vždyť tady už jsou doky Birmy.
Och, je to jen černá stěna mračen, pozor,
stát!

SONGY A JINÉ

Člověče — a ty vlny! Odevšad!
To bude konec naší slavné firmy.
To je náš pád, to je náš pád.
Loď záhy půjde ke dnu, vše se nahne
Z utopenců se stane žraločí ráj
Nic nezmuže whisky ani doutník Henry Clay
Semhle už s tebou žádná holka nepotáhne
Náhle už zbývá jenom good-bye!

A voda, co stoupá, a loď co jde níž a níž
A záchranný břeh, který nezamává.
Jenom loď, co nepluje, jen břeh,
který nevidíš
Co zbývá? To už se prostě stává.
Tak teda good-bye!

Tu náhle všichni ti velikáni splasknou ažaž
Ti, co se chvástali a znali klít
A všichni najednou začnou blekotat
Otčenáš
Každý se hledí nějak vykrotit.

Teď už je po všem a
Musím vám říct, že je to obecně známá věc!
Hulákals vždycky jak hovado všech hovad
Když před božím trůnem staneš nakonec
Můžeš se strachy potentovat.

Jo, moře je modrý, tak modrý —
a všechno plyne jak má
A když už je dohráno, nic znova
nezačne

Jo, moře je modrý, tak modrý,
tak už to chodívá

Jo, moře je modrý, tak modrý,
tak modrý.

SONG O MANDELAY

Bordel matky Goddamové — tot'
Sedm prken, moře, v dálce loď.

Goddam, co je ale tohle za bordel!
Podél plotu už se tísní patnáct mužských těl
V ruce hodinky, řvou: Holahej!
Je jen jeden člověk v Mandelay?

Děvky nádherné jsou velice
Tudíž stojí za investice
Všechno prostě v krásném pořádku
by bylo

Kdyby se ten vevnitř tolik neloudal.
Rozstřílejte browningem ta dvířka
Ten chlap vevnitř brzdí provoz,
jde se dál.

Rychlej, Džony, hej, rychlej, Džony,
hej!

Zazpívejte Song o Mandelay!
Láska přece není s časem spjata.
Ať už jsi venku, Džony, natotata!
Věčně neplane měsíc nad tebou,
Mandelay.

Bordel matky Goddamové — tot'
Dnes už nic než moře, v dálce loď.
Och, goddam, a byl to bordel nad bordel!
Podél plotu netísní se ani náznak těl!
Žádné hodinky a žádné hej!
Liduprázdné už je Mandelay.

Dávné děvky, krásné velice
Věru stály za investice.
Nic, nic prostě v krásném pořádku
už není

Takovýhle bordel neznal sám pan král
Žádný browning už a žádná dvířka
Bez člověka není provoz a tak dál.
Rychlej, Džony, hej, rychlej, Džony,
hej!

Zazpívejte Song o Mandelay!
Láska přece není s časem spjata.
Ať už jsi venku, Džony, natotata!
Věčně neplane měsíc nad tebou,
Mandelay.

SURABAJSKEJ DŽONY

1

Bylo mi, bože, teprv šestnáct
Tys přišel z Birmy sem k nám
Říkals, že sneseš mi modrý z nebe
Že s tebou vodejít mám.
Na votázku, jaký máš místo
Tvrdilš mi, přísámboh
Že vod dráhy jseš, vod železnice
K moři žes nepřičuch.
Mluvil jsi moc, Džony
Ani zbla pravdy, Džony
Ty jsi mě voklamal, Džony,
hnedka prvej den
Nenávidím tě, Džony
Jak se tu tak šklebíš, Džony
Pse, tu lulku vyndej z huby ven.
Surabajskej Džony, proč jseš
surovej tak?
Surabajskej Džony, bože, jak ráda
tě mám.
Surabajskej Džony, proč je mi
všeljak?
Nemáš srdce, Džony, a já tě tak
ráda mám.

2

Napřed to byl vždycky svátek
Když jsme my dva spolu šli
Ale už po dvou tejdnech
Vím, že von tak nesmejšlí.
Po proudu řeky až k moři
Pandžábem vzhůru a zpět:
V zrcadle vypadám, sakra
Jak by mi bylo čtyřicet.
Tys nechtěl mou lásku, Džony
Čhtěls prachy jen, Džony

Tvé ústa, ach Džony, to byl můj sen.
Tys chtěl po mně všechno, Džony
A dostals víc, Džony
Pse, tu lulku vyndej z huby ven.
Surabajskej Džony, proč jseš
surovej tak?
Surabajskej Džony, bože, jak ráda
tě mám.
Surabajskej Džony, proč je mi
všeljak?
Nemáš srdce, Džony, a já tě tak
ráda mám.

3

Vůbec mi nevadilo
To tvoje přízvisko
Široko daleko na pobřeží
Znal tě však dobře kdekdo.
Jednou ráno na lůžku za šest pencí
Ach, uslyším oceán hřmět
A ty vodejdeš na loď tam dole
Nikdy už se nevrátíš zpět.
Jseš ničema, Džony
Teď vodcházíš, Džony, ach proč, pro jen?
Já miluju tě, Džony
Jak v ten prvej den, Džony
Pse, tu lulku vyndej z huby ven.
Surabajskej Džony, proč jseš
surovej tak?
Surabajskej Džony, bože, jak ráda
tě mám.
Surabajskej Džony, proč je mi
všeljak?
Nemáš srdce, Džony, a já tě tak
ráda mám.

BALADA O PEKELNÉ LILI

1

Až se budu smažit v pekle —
Komu na tom záleží
Zda se zpitá slípka vlekle
Nebo rychle usmaží —
Řeknu vám:
Zítra je až zítra, dosti
Času, buďte bez starosti
O zítra se nestarám
(Vlezte mi až bůhvíkam!)
Rady pro zítřek vzal čas
Zítra se kaješ za dnešní špás
Někdo dřív a někdo pozděj zhas
Kdopak řekne „Škoda vás“?
(Vlezte mi až bůhvíkam!)

2

Jestli podle vašich zásad
Staráte se o mě moc
Jestli se vám tohle zdá snad
Děkuju vám za pomoc.
Řeknu vám:
Jenom buďte bez starosti
Zítra bude času dosti
O to se však nestarám
(Vlezte mi až bůhvíkam!)
Rady pro zítřek vzal čas
Zítra se kaješ za dnešní špás
Někdo dřív a někdo pozděj zhas
Kdopak řekne „Škoda vás“?
(Vlezte mi až bůhvíkam!)

3

Výdaje vyčísílím vztekle
Až Boží soud zasedne.

Budu se pak smažit v pekle?
Možná, že už ani ne —
Řeknu vám:

Jak známo, je času dosti
Zítra, buďte bez starosti
O zítra se nestarám
(Vlezte mi až bůhvíkam!)
Rady pro zítřek vzal čas
Zítra se kaješ za dnešní špás
Někdo dřív a někdo pozděj zhas
Kdopak řekne „Škoda vás“?
(Vlezte mi až bůhvíkam!)

SEDM SMRTELNÝCH HŘÍCHŮ MALOMĚŠŤÁKŮ

Balet

Sedm smrtelných hříchů maloměšťáků

Lenost
při páchání bezpráví

Pýcha
na to nejlepší, co je v člověku (ne-
úplatnost)

Hněv
nad sprostotou

Obžerství
(hltačnost, přesytení)

Smilstvo
(nezištná láska)

Chamtivost
při loupeži a podvodu

Závist
vůči šťastným

Balet má být zobrazením cesty dvou sester z jižních států; chtějí si pro sebe a pro svou rodinu vydělat peníze na stavbu domku. Obě sestry se jmenují Anna. Jedna z nich je manažer, druhá umělkyně; jedna (Anna I) je prodavačka, druhá (Anna II) je zbožít. Na jevišti stojí tabulka, na níž je nakreslena cesta turné po sedmi městech a před níž stojí Anna I s ukazovátkem v ruce. Na jevišti je i neustále se měnící tržiště, na něž sestra posílá Annu II. Na konci každého z obrazů, které ukazují, jak se uvarovat sedmi smrtelných hříchů, vrací se Anna II k Anně I, a na scéně je vidět rodinu obou, otce, matku a dva syny, v Louisianě, a za rodinou roste domek, na jehož stavbu sestry vydělávají tím, že se vystřihají sedmi smrtelných hříchů.

SESTRINA PÍSEŇ

Moje sestra a já jsme obě z Louisiany
Tam, kde řeka Mississippi plyne pod měsícem
Jak se o tom zpívá v kdejakém slágru
Tam se chceme jednou vrátit zpět
Raději dnes nežli zítra.

Tak jsme vyšly zkusit štěstí
Do tmy velkoměst jsme vyšly před čtyřmi
týdny.
Za sedm let, až získáme, co chceme
Vrátíme se zpět
Ale raději za šest!

Čekají na nás totiž rodiče a dva bratři
v Louisianě

Jim budeme posílat, co vyděláme
A za ty peníze bude vybudován
Malý dům tam u Mississippi,
tam v Louisianě.

Platí, Anno?
Platí, Anno.

Moje sestra je krásná, já jsem praktická.
Ona je potrhlá, já jsem rozumná.
Vlastně nejsme ani dvě, jsme jedna
Jsme vlastně jedna jediná.
Jmenujeme se obě Anna.
Jen jednu minulost máme, jednu budoucnost
Jednu duši i vkladní knížku
Každá dělá jen, co pro druhou je dobré
Je to tak, Anno?
Je, Anno.

1
Lenost

Toto je první město jejich turné. Aby si opatřily první peníze, provádějí sestry následující trik: courají se městským parkem a číhají na manželské dvojice. Anna II se pak přívítá k muži, jako by ho znala, obejmě ho, zasype ho výčitkami atd., přivede ho zkrátka do rozpaků, zatímco Anna I se jí v tom snaží zabránit. Pak se Anna II náhle vrhne na ženu a ohrožuje ji slunečníkem, zatímco Anna I nyní vydírá na muži peníze za to, že svou sestru odvede. Tento trik provedou velmi rychle několikrát za sebou. Pak se však jednou stane, že Anna I se snaží vydírat na muži, kterého k sobě přilákala od jeho ženy, spoléhajíc se na to, že její sestra mezitím tuto ženu obtěžuje, ale s úlekem vidí, že sestra sedí na lavičce a spí, místo aby pracovala. Musí ji vzbudit a přidržet k práci.

SONGY A JINÉ

PÍSEŇ RODINY

Doufejme, že se naše Anna vzchopí
Byla vždy trochu lenoch, trochu podivín
A když jí člověk nevyhodil z lůžka
Neráčila uznat, že je ráno
A přitom jsme jí vždycky říkali: Lenivost
Je všech neřestí prazdroj, Anno.

Uhrnem je však naše Anna
Dítě velmi rozumné
Byla vždycky poslušná a rodičům oddána
A tak pevně doufáme, že bude
Snaživá a velmi pilná
I tam v těch cizích dálkách.

2
Pýcha

Malý špinavý kabaret. Anna II vstupuje na jeviště za aplausu 4—5 hostů, kteří vypadají tak strašidelně, že se celá vyleká. Je oblečena chudobně, ale tančí něco velmi vkusného, vydává ze sebe to nejlepší, ale nemá úspěch. Hosté se hrozně nudí, ztváří jako žraloci (jejich masky ukazují v obrovitých hubách strašlivé zuby), házejí na jeviště různé předměty, ba sestřelí dokonce jedinou lampu. Anna II pokračuje v tanci, oddána svému umění, až ji patron stáhne z jeviště, pošle na scénu jinou tanečnici, tlustou starou děvku, a ukazuje Anně, jak to musí dělat, aby zde dosáhla úspěchu. Děvka tančí sprostě a sexuálně a má nesmírný úspěch. Anna se zdráhá tančit jako ona. Ale Anna I, která stála vedle jeviště, napřed jako jediná své sestře tleskala a s pláčem viděla její neúspěch, ji přiměje tančit tak, jak se to žádá. Strhne z ní příliš dlouhou sukni a pošle ji zas na jeviště, kde jí děvka vštíplí svůj taneční noh: vysoké

zvedání sukně, po němž následuje potlesk publika. Anna I vede pak zhroucenou sestru zpátky k tabulce, aby ji utěšila.

SESTRINA PÍSEŇ

Když jsme potom byly vybaveny
Měly prádlo, klobouky, šaty
Brzy našly jsme zaměstnání jako tanečnice
v kabaretu
Ve městě Memphis, na naší druhé zastávce.

Ach, s Annou byla svízel!
Má plný šatník, hnedka je pýchou posedlá.
I toužila Anna stát se umělkyní
Ve městě Memphis, na naší druhé zastávce.

A právě to tam nechtěl
Žádný člověk.
Protože lidi za prachy chtějí
Taky něco vidět. Jak by ne!
Ale když některá chce nahotu skrýt
jak shnilou kost
Nemůže čekat aplaus.

Tak jsem tedy řekla své sestře: Anno
Pýcha se hodí jen pro bohaté!
Dělej to, co se po tobě chce
Nedělej, co bys chtěla, aby chtěli.

Často večer měla jsem moc práce
Jak jí tu pýchu vyrazit z těla
Utěšně jsem k ní hovořila:
Mysli na náš dům tam v Louisianě!
A ona pak řekla: Ano, Anno.

PÍSEŇ RODINY

Takhle to dál nejde!
To, co nám posílají

Jsou mizivé částky, dům z nich nebude nikdy!

Všecko prožerou samy!
Těm se musí zvednout mandle
Jinak to dál nejde
To, co nám posílají
Jsou mizivé částky, dům z nich nebude nikdy!

Těm se musí zvednout mandle
Všecko prožerou samy.

3
Hněv

Anna je statistkou při natáčení jednoho filmu. Filmový herec, muž typu Douglase Fairbankse, skáče na koni přes koš s květinami. Kůň je nešikovný a herec jej bije. Kůň padá a nemůže už vstát, ačkoliv pod něj podkládají deku a dávají mu cukr. Herec koně opět uhodí a v této chvíli předstoupí malá statistka, vyrvě mu z ruky bičik, a uchváčena hněvem, sama ho uhodí. Je ihned propuštěna. Ale sestra se k ní přívítá a pohne ji k tomu, aby se vrátila, aby se před hercem vrhla na kolena a líbala mu ruku, načež ji herec režisérovi opět doporučí.

SESTRINA PÍSEŇ

A jde se dál. Jsme už v městě Los Angeles.
Statistům se dokořán otvírají brány.
Když teď dáme rozum dohromady
A nikde neklopýtáme
Půjdem neustále výš a dál.

Kdo se bezpráví vzpírá
Je vyhnán, kamkoli vkročí
Ten, v němž surovost vyvolá hněv

Ať rovnou do hrobu skočí.
Kdo svini nazývá svini
Musí stejným názvům zvykat.
Kdo nic nezaviní
Zle bude na zemi pykat.

Tak jsem sestře z hlavy hněv důkladně
vytloukla
Tam v Los Angeles, ve třetím městě naší
cesty.

Řekla jsem jí: Mít zjevný odpor k bezpráví
To se velmi trestává.
Buď zdrženlivá, Anno
Když se neovládneš, všechno přestává.
A ona mi dala za pravdu:
Já vím, Anno.

4 Obžerství

Anna je teď sama filmovou hvězdou. Uzavřela smlouvu, podle níž si musí zachovat svou váhu a nesmí tedy nic jíst. Jednoho dne ukradne jablko a tajně je snít, ale při vážení váží o gram více a impresáři si rve vlasy. Od té chvíle jí sestra při jídle hlídá. Obsluhují ji dva sluhové s revolvery a ze společné mísy si smí vzít jen malou lahvičku.

PÍSEŇ RODINY

Anna nám píše z Philadelphie:
Má se dobře, konečně vydělává.
Má smlouvu jako sólová tanečnice.
Podle ní musí jíst velmi málo.
Těžký úkol: naše Anna je hrozně žravá.
Ach, kéž neporuší tak dobrou smlouvu!
Jistě nechť jí hrocha ve Philadelphii
Jistě ne.

SONGY A JINĚ

Každý den jí přísně váží
Běda, je-li těžší o gram
Páni zastávají názor:
Padesát dva kil jsme si zakoupili
Je-li co navíc, je to špatné a zlé.

Ale Anna je přece rozumná!
Postará se o plnění smlouvy!
Řekne: Cpát se můžeš koneckonců
V Louisianě, Anno. Vepřo-knedlo-zelo-
-buchto!
A ty sladké dorty se šlehačkou!

Mysli na náš dům tam v Louisianě!
Hle, už roste, patro za patrem!
Drž se zpátky. Žravost je špatná a zlá.

5 Smilstvo

Anna má nyní velmi bohatého přítele, který ji miluje a nosí jí šaty a šperky, a milence, kterého sama miluje a který jí šperky opět odnímá. Anna I jí to vyčítá a prosadí, že se Anna II s Fernandem rozejde a zůstane věrná Edwardovi. Ale jednoho dne jde Anna II kolem kavárny, před níž sedí Anna I s Fernandem, který se nyní, mimochodem bez úspěchu, uchází o Annu I. Anna II se vrhne na Annu I, za rvačky se obě sestry válí na ulici před zraky Edwarda a jeho přátel a sběhnuvších se zevlounů a uličníků. Děti si ukazují drahocenné zadky obou sester a Edward pln zděšením prchá. Anna I zahrne sestru výčtkami a pošle ji — po jímavém rozloučení s Fernandem — zpět k Edwardovi.

SESTRINA PÍSEŇ

A pak jsme si našly muže v Bostonu
Který dobře platil, a to z lásky.
A já měla velkou svízel s Annou
Jiného měla totiž ráda
A tomu platila zas ona — a taky z lásky.

Říkávala jsem jí: Bez věrnosti
Žena ceny pozbývá.
Kdopak by rád platil za nectnosti?
Jen za ctnost se řádně platívá.
To si může doprát leda
Ženská, která není závislá.
Jiná odskáče to až běda
Situace je to prostě zlá.

Řekla jsem jí: Jen tak dál — a budeš
nahraná!

Pak jsem ho šla navštívit.
Řekla jsem mu: Moje sestra Anna
Nemůže si doprát takovýhle cit.
To si může doprát leda
Ženská, která není závislá.
Jiná odskáče to až běda
Když jedinkrát takhle vzplá.

Bohužel jsem s Fernandem se někdy sešla
Nic jsme spolu neměli! Ne, vážně ne!
Viděla nás ale sestra Anna
A hned vztekle ztloukla mne.
Za prohřešek prostě platíš daní
Naříkajíc, bědujíc!
Když je proti tobě zdání
Nenaděláš vůbec nic.

Jak se rve, odhalí zadek bílý
věru velecenný kapitál.
Zevlouni a kluci hned se přihltili
Zdarma dav se smál.
Spláčeš, když si pozor nedáš
Z dobré věci rázem je věc zlá.

To si může doprát leda
Ženská, která není závislá.

Bylo to těžké zase všechno srovnat
A říci Fernandovi sbohem, Edwardovi
Se pěkně omluvit! A za noci slýchávat
Jak moje sestra hořce pláče a říká:
Je to tak správné, Anno, ale tak těžké!

6 Chamtivost

Za krátký čas přivádí Anna Edwarda na mizinu. Edward se zastřelí a v novinách se o Anně píše lichotivě, čtenáři před ní uctivě smekají a ihned ji s novinami v rukou sledují, aby se rovněž přivedli na mizinu. Když se však zakrátko jiný muž, oloupen Annou, vrhne z okna, zakročí sestra a zachrání třetího, který se chce právě oběsit, vezme Anně II opět jeho peníze a vrátí mu je. Dělá to proto, že lidé se už začínají vyhýbat její sestře, která si zásluhou své lakoty vysloužila špatnou pověst.

PÍSEŇ RODINY

Zde se píše v novinách, že Anna
Už je v Tennessee. Všelijací lidé prý se
Kvůli ní střelíjí: to teď hodně vydělá.

Když takového něco stojí v novinách
Je to vždy pro dívku dobré!
Výborný můstek ke kariéře.

Jen aby nebyla
Chamtivá
Jinak by se jí záhy
Začali vyhýbat.

Kdo slyne lakotou
Tomu se všichni vyhýbají
A prstem ukazují na toho
Jehož chtivost je nezměrná.
Jedna ruka bere
Druhá musí zas dávat.
Brát a zas dávat, tak to je!
Groš za groš
Tak zní ten zákon!

Doufejme, že naše Anna je tak rozumná
A nebere lidem poslední košili.
Nýbrž ví: nahá chamtivost
Není doporučením.

7
Závist

*Ještě jednou vidíme Annu, jak jde velko-
městem, spatřuje na své cestě jiné Anny
(všichni tanečnicki mají Anninu masku),
jak se oddávají zahálce atd., tedy jak pášou
bezstarostně všechny smrtelné hříchy, jež jí
jsou odepřeny. V baletu se zobrazuje téma
„POSLEDNÍ SE STANOU PRVNÍ-
MI“: zatímco ostatní Anny si hrdě vykra-
čují ve světle, ploužt se jejich sestra Anna II
namáhavě a shrbeně, ale pak začíná její
vzestup, kráčí hrději a hrději, posléze trium-
fálně, zatímco ostatní Anny chřadnou
a pokorně jí musí uvolnit cestu.*

SESTRINA PÍSEŇ

Konečně jsme dorazily na konec naší cesty,
do San Franciska.
Všecko šlo dobře, jen unavená Anna
Velmi všem záviděla
Kdo smějí svoje dny trávit klidně a líně
Hrdě se nikdy neprodávat

SONGY A JINÉ

Nad každou surovostí soptit hněvem
Oddávat se — šťastně! — jen svým zálibám
Milovat jen milého
Upřímně dávat mu všechno, co chce.
I řekla jsem chudáčkovi sestře:

Sestro, jsme všichni ve volnosti narozeni
A můžem si chodit, jak zlíbí se nám.
Tak hrdě si chodí jen bláznivé ženy
Jenomže naprosto nevědí kam.

Pojď, sestro, za mnou a zanechej s klidem
Všech slastí, jež většinu snad ukojí.
Přenechej radosti bláhovým lidem
Kteří se prý smrti nebojí.

Nejez a nepij, žeň lenost z těla!
I láska se vždycky zle odpyká!
Jen prohraj, kdybys pudům vyhověla
Mládí nech být, protože záhy zaniká.

Uvidíš, sestro, že ze všeho toho
Vyjdeš a budeš se naposled smát.
Ale ty druhé — a bude jich mnoho! —
Před branou tmy budou třaslavě stát.

SESTRINA PÍSEŇ

Potom jsme se vrátily — sestra a já —
do Louisiany
Tam, kde řeka Mississippi plyne
pod měsícem
Jak se o tom zpívá v kdejakém šlágru.
Sedm roků žily jsme v cizích městech
A zkoušely tam štěstí:
Dobře to dopadlo!
Je postaven náš malý dům
Náš malý domek tam v Louisianě
Náš malý dům u Mississippi
tam v Louisianě.

Poznámka

Brecht psal text pro balet Sedm smrtelných
hříchů maloměstáků na jaře 1933 v Paříži.
Premiéra s hudbou Kurta Weilla byla
v červnu 1933 rovněž v Paříži. Mezi Brechtov-
ým původním textem, který zde v překladu
přinášíme, a textem, který Weill zhudebnil,
jsou jisté rozdíly. Pro zhudebnění Brecht
některé verše připsal, např. refrén pro rodinu,
která naléhavě očekává od dcer peníze na
stavbu domku u Mississippi:
Ať Pánbůh nám osvítlí děti
Aby poznaly cestu vedoucí k blahobytu.
Ať jim dá Pánbůh sílu i veselí
Aby nehřešily proti zákonům a řádům
Z kterých plyne zisk a štěstí.

PÍSEŇ Z „CEST BOHA ŠTĚSTÍ“

ÁRIE BOHA ŠTĚSTÍ

Bratře, nad tebou se mi plakat chce
Tvůj život, jak vidím, není legrace.
Tady je jabko, koukej, mám tři
Takže ti jedno dám.
To k přehnanostem nepatří:
Je dáno žít nám oběma.
Zrníčka hltavě ale
Nepolykej, to příslib mi
Nýbrž je, než půjdu dále
Vyplivni do hlíny.
Až z nich v tvém poli vyroste
Jabloň, tak sebedýl
Smíš si tam chodit pro jabka
Ze stromu, který jsi zasadil.

DRUHÁ PÍSEŇ BOHA ŠTĚSTÍ

Synku, provázek si vem
A starosti zahod.
Co ti bylo osudem
Bude ti hrou náhod.
Rosa padá tisíc let
Zítřka nebude.
Hvězdy pozmění svůj let
Nový dům je zve.
Že vše stejné zůstane
Učil jsem se znát.
Malá radost? Asi ne.
Velká? Přec jen snad.
Jak na koni důvěrně
Peřejemi lítěj:
Hory vždy jsou nádherné
A hlubiny lité.

TŘETÍ PÍSEŇ BOHA ŠTĚSTÍ

Když nevěsta pivo měla v sobě
Šli jsme na dvůr. Noc se tměla.
Za záchodem smrad jak v hrobě
Těla ale dováděla.

Pak jsme zpátky, jako pěna
Dav se náhle rozhrne
A já zpívám: Žádná změna
Nečeká nás pod drnem.

VÝUKA LÁSCE

Vřeštíš, dívko? Nejsme hluší
Sváděj přitom maličko:
Tělesně miluji duši
Duchovně zas tělíčko.

V cudnosti že slast je špatná?
Chci být sytý, když mám hlad.

Ctnost, která má zadek, rád mám
Zadek ctnosti též mám rád.

To, že bůh jel na labuti
Roztoužilo mnohou děvů
Na totéž má hned sto chutí:
Lpěl však na labutím zpěvu.

SEDMÁ PÍSEŇ BOHA ŠTĚSTÍ (I)

Přátelé, upíšete-li se mi
Což může být pro vás éra
Vězte, že už pak trpění
Nebudete ve vyšších sférách.

Vznešení bozi pro každý případ
Vyhnali natotata
Mne malého, tlustého, abych hned vypad
Do chlívků pro prasata.

Žádný kněžourek, jenž slast ješitně okouší
Mě nepřihrál svému zákazníkovi
Kdo se jen jednou protáhne rozkoší
Je k zpovědi hnán v okamžiku.

Kdo mlaská vzpomínaje mých vín
Kdo říct si o polštář se nezastydí
Kdo nemravně se škrabe, co já vím
Je vypovězen z jizby slušných lidí.

Kdo okouzlen je krásnou prdýlkou
Pro toho nejranější mše jsou pranic!
Kdo k pozemskosti jat je úctou velikou
Toho už nikdo nezachrání.

Mít dům, jíst maso a pít na litkup?
Copak se člověk zrodil pro tohleto?
Tomu, kdo je takovýhle hňup
Přisáhá nebe pomstu — a je to!

Už úsměvem se můžeš znelíbit

Chechtot vždy podezřelý zdá se!
Kdo směje se, je hoden býti bit.
Kdo k hvězdám nesahá, je prase.

Bůh nízkosti jsem, bijte mě!
Bůh žravosti a varlat!
Štěstí je prostě nízko u země
A nehalí se v šarlat.

SEDMÁ PÍSEŇ BOHA ŠTĚSTÍ (II)

Když za vás kostky vrhám, přátelé
Chvěju se jako listí:
Nervy jen potřebuje, kdo se chová zle
Štěstí však potřebuje, kdo je čistý.

Při mém povolání — ví se to —
Nutno se hbitě chovat
Nastavte dlaně: kopyto
Nemohu obdarovat.

Vinou zraku, který klame nás
Nepravého obdařil jsem zhusta
Vínem, chlebem, spoustou mas:
Lump měl plná ústa!

Dřu se a potím, sotva jsem zdřím
A on se mračí a kleje
Nejpeprnější vtípy vyprávím
On se však nezasměje.

A mezi námi: tuze rád mám
Duchy neklidné a bystré
Zkažené vejce jim s úšklebkem podávám
Aby mě nazývali svým Místrem.

Životu dodal bych ze své profese
Rád loď, nejen přístav.
Přátelé, nejenom pánů zbavte se
I otroků dozajista.

A potom v žert proměním svízele
A v slušivé jizvy rány
Nestoudníci jsou moji přátelé
Mí zákazníci k pohledání!

Jsem bůh, co dává za lacino
Drahých je spousta, přátelé!
Dáváte-li jim sladké víno
Dejte mi aspoň kyselé.

JEDENÁCTÁ PÍSEŇ BOHA ŠTĚSTÍ

Když žena pod sekyrou vzkřikla
Když vykřikl muž na kříži
Radil jsem k tomu já, bůh štěstí.

Umírající, buďte umělci!
S aischylovským křikem
Se to snad podaří.

BŮH ŠTĚSTÍ JSEM

Bůh štěstí jsem, kacíře kolem sebe mám
O štěstí v tomto bědném světě dbám.
Zavřete dveře: agitátor jsem a štváč
Jsem ilegální, hledá mě zatykač.

JSEM OCHRANNÝ BŮH ROZSÉVAČŮ, ORÁČŮ

Jsem ochranný bůh rozsévačů, oráčů
Učitel ženců a učitel trhačů:
Pěnové mléko jsem rozdával
Voňavý chleba, hrozny a tak dál.

PŘÍBĚH MATKY KURÁŽE

Byla jednou jedna matka
Matka Kuráž jí říkali
V Tricetileté válce táhla
Jak markytánka po kraji.

Války se vůbec nebála
Chtěla z ní něco mít
Tři děti musily se s ní
Na válce přizívit.

Ten nejstarší padl, neboť byl hrdina
Ten druhý, že nepáchal zlo
Dcera, ta měla srdce ze zlata
A tak ji to trefilo.

K INSCENACI GOETHOVA URFAUSTA

LÍZA A MARKÉTKA U STUDNY

Za jitra čerpá Líza vodu
Ze studny. Prozpěvujíc si přichází
Markétka a staví na zem vědra.

V studni je voda pro obě.
V studni je voda pro všechny.

Sedíc na roubení naslouchá Markétka
Z Lízinych úst historce
O Barboře a jejím nevěrném frejřovi.

Líza vypráví prostorece
Neboť si plní vědra, že
Když teď Barbora jí a pije
Krmí vlastně dva. Ve vodě studně
Dívá se škodolibá
Samolibě na svůj obraz.

Markétka nesmí Barborku politovat.
Řada je na ní. Čerpá vodu.
Odchází odtud s pohledem
Upřeným na špičky svých nohou.

ACH, SKLOŇ SE,
TY BOLESTIPLNÁ

Ve své komůrce, před velice malým
Obrázkem Madony klečí Ustrašená

Klečí Zkrušená, klečí
Trýzněná velká hříšnice

Jedenkrát ještě Zoufalá
Pozvedá k Marii ruce. Takto
Si počínala od dětství, kdykoli
Byla v nesnázích a v nouzi.

Ztrápená prosí Marii, laskavou
Skvělou orodovnici, o záchranu před hanbou
A o smrt. Sama plna bolesti přinesla
Bolestiplné ráno květiny.

Němě se tedy modlí Zdeptaná.
Žádné zvony v modlitbě, jako v srdci
Už žádné doufání v Marii
K níž se modlí, podle pradávnej zvyklosti.

TURANDOT ANEB KONGRES PŘEKRUČOVAČŮ

Úmysl napsat hru „Turandot“ vznikl už v třicátých letech a za exilu jsem se pustil do přípravných prací k románu „Zlatý věk tuiů“. Zvláště když jsem dopsal „Život Galileiho“, v němž jsem vylíčil úsvit rozumu, zachtělo se mi vylíčit jeho soumrak, soumrak právě onoho druhu rozumu, který byl koncem šestnáctého století kolébkou kapitalistického věku.

Hra „Turandot aneb Kongres překrucovačů“ patří k rozsáhlému literárnímu komplexu, který se skládá většinou z plánů a skic. Náleží k němu román „Zánik tuiů“, svazek povídek „Tuiovské historky“, sled drobných her „Tuiovské šprýmy“ a svazček traktátů „Umění patolízalství a jiná umění“. Všechny tyto práce, které autora zaměstnávají po desetiletí, se zabývají zneužíváním intelektu.

Osoby

Čínský císař

Turandot, jeho dcera

Fao Jie, jeho bratr

Císařovna-Matka

Služebná

Dvě Turandotiny služby

Dvorní tui

Ministerský předseda

Si Wej, rektor školy tuiů a předseda Svazu tuiů

Munka Tu

Jeho matka
Ki Lie, rektor Císařské univerzity
Zeměpisec Powder Mill
Generál-Ministr války

Mo Si
Ka Mü
Ži Ka
Nu Šan, tajemník Si Weje
Wen
Ku

Dva svazové tuiové
Ši Fu, žák tuiů
S' Mie, mladý tui
Wang, písař školy tuiů
Čtyři tuiové z tuiovského tržiště

A Ša Sien, rolník
Er Fej, jeho vnuk
Delegát kabátníků
Delegát bezkabátců
Kiung, Su, Jao, pradleny
Zbrojář

Gogher Gogh, pouliční lupič
Ma Gogh, jeho matka
Jeho dva osobní strážci
Popravčí

Tuiové
Mladí tuiové
Žáci školy tuiů
Bezkabátci
Strážníci
Ozbrojenci
Vojáci
Pouliční lupiči
Muži
Ženy

1

V CÍSAŘSKÉM PALÁCI

*Služebná myje podlahu. Vběhne císař.
Za ním Dvorní tui a ministerský předseda,
rovněž s tuiovským kloboukem na hlavě.*

CÍSAŘ · Jsem zlostí bez sebe! Když do mne hučí, že špatné hospodaření a korupce přivedly stát na mizinu, musím je vyslechnout. Co se dá dělat? Ale aby mi proto odepřeli po snídani druhou dýmku, to jde trochu daleko! Myslím, že si to jako čínský císař nemusím dát líbit.

MINISTERSKÝ PŘEDSEDA · Vaše srdce, Veličenstvo! Děje se tak jediné v zájmu vašeho zdraví!

CÍSAŘ · V zájmu mého zdraví! Jestli není v pořádku, pak jediné proto, že si mě nikdo jaksepatří neváží. Minulý týden se mi škrtlo dvě stě závodních koní, abych nemohl jezdit. Mlčel jsem...

MINISTERSKÝ PŘEDSEDA · Mlčel!

CÍSAŘ · No tak tedy: Téměř mlčel. A dnes se dovidám, že se mi odepírá druhá dýmka. Kvůli srdci! Příjmy se tenčí! Kdysi mi dali na vybranou mezi monopolem na hedvábí a monopolem na bavlnu. Byl jsem všemi desíti pro hedvábí. Ale radilo se mi k bavlně. Ačkoli jsem neviděl chodit jediného člověka v bavlně, všechno nosilo hedvábí. Já si však řekl: No dobrá, třeba se lid do bavlny strojít začne. Vsadím si na lid. A výsledek? Jsem na mizině! *Bratři Jao Jieovi, který vstoupil:* Jao Jie, odstupuji.

JAO JIE · A pročpak tentokrát?

DVORNÍ TUI · Čína bez císaře!

MINISTERSKÝ PŘEDSEDA · Nemyslitelné! Zrevidovaly by se pokladny.

CÍSAŘ · Jestli někomu na mně záleží, tak ať se mi neodepírá ta druhá ranní dýmka.

SLUŽEBNÁ, která si šuškala s Dvorním tuiem · Pane císaři, nesmíte nás opustit. Na znamení Dvorního tuiho poklekne. Jako prostá ženská z lidu vás na kolenu prosím, abyste nes břemeno koruny dál.

CÍSAŘ · Jsem dojat, milá paní, ale nelze. Nemohu si už dovolit zůstat císařem. *Jao Jieovi:* A vinu na tom neseš ty! Jen nezapírej! Kdybych tenkrát nebyl souhlasil, aby se ten monopol přenesl na tebe...

MINISTERSKÝ PŘEDSEDA s pohledem na služebnou · Jeho Veličenstvo monopol slavnostně odmítlo, aby nikdo nemohl tvrdit...

DVORNÍ TUI · ...že Jeho Veličenstvo má cokoli společného s obchodními transakcemi.

CÍSAŘ · Právě! Aby se získaly nějaké peníze. Ale získaly se? A vůbec: Žádné vyúčtování!

JAO JIE *vztekle* · Tak dost. *Přítáhne k němu služebnou.* Kolik jste zaplatila za šátek, který máte na hlavě?

SLUŽEBNÁ · Deset jenů.

JAO JIE · Kdy? Kdy jste ho koupila?

SLUŽEBNÁ · Před třemi lety.

JAO JIE *císaři* · A víš, co stojí dnes? Čtyři jeny.

CÍSAŘ *zkoumá prsty kvalitu šátku, se zájmem* · Je to bavlna?

MINISTERSKÝ PŘEDSEDA · Bavlna, Veličenstvo.

CÍSAŘ *zachmuřeně* · A proč se teď prodává tak lacino?

MINISTERSKÝ PŘEDSEDA · Veličenstvo, budeme vám muset vyjevit pravdu. Prožili jsme jeden z nejstraš-

nějších roků čínských dějin. Úroda...

CÍSAŘ · Co je s úrodou? Nepřálo jí počasí?

MINISTERSKÝ PŘESEDÁ *se dutě zasměje* · Přálo!

CÍSAŘ · Sedláci byli líni?

MINISTERSKÝ PŘESEDÁ · Byli pilní!

CÍSAŘ · Tak co je tedy s úrodou?

MINISTERSKÝ PŘESEDÁ · Byla obrovská! A v tom je celé neštěstí. Poněvadž je všeho nadbytek, je všechno za babku!

CÍSAŘ · Chcete tím snad naznačit, že na to, abych dostal slušně zapláceno, mám té bavlny přespříliš? — Pak se laskavě postarejte, aby zmizela!

MINISTERSKÝ PŘESEDÁ · Ale co veřejné mínění, Veličenstvo?

CÍSAŘ · Jakže? Nosíte klobouk tuiů a chcete mi namluvit, že se bojíte veřejného mínění? Připravte mi abdikační listinu! *Odchází.*

MINISTERSKÝ PŘESEDÁ · Bože můj!

CÍSAŘ *se ještě vrací* · A ne aby se zas podniklo něco, co by mi pošramotilo pověst! *Odchází definitivně.*

MINISTERSKÝ PŘESEDÁ · Račte mě umýt, ale ne abyste mě pomokřili! Přátelé, vyrostl jsem v nejlepší tuiovské škole země, znám tuiovskou literaturu, po třicet let probírám s nejvýznačnějšími tuii všechny možnosti, jak Čínu zachránit. Ale na žádnou se nepříšlo, přátelé.

CÍSAŘOVNA-MATKA *vstoupí s malým podnosem* · Nesu koflík výtečného čaje. Kdepak mám syna?

JAO JIE · Odešel. To tě zas... *Císařovna-Matka běží ke dveřím.* Je to hrozné,

ti lékaři ji nechají vždycky upláchnout! Čaj je samozřejmě otrávený.

DVORNÍ TUI · Klame lékaře tím, že se chová celkem rozumně.

JAO JIE *vzdychne* · Občas ji ovšem chápu.

CÍSAŘOVNA-MATKA *se vrátí.* *Jao Jieovi* · Tak si posluž aspoň ty.

JAO JIE · Mamá, jsi nemožná. *Císařovna-Matka odchází zklamaně ke dveřím.* *Vřítí se lékař.*

LÉKAŘ · Veličenstvo, dejte mi prosím ten koflík. *Odebere jí ho.* *Oba odcházejí.*

MINISTERSKÝ PŘESEDÁ · Předpovídám Číně ještě tak nanejvýš dva roky.

2

ČAJOVNA TUIŮ

Tuiové vysedávají u malých stolků, čtou a hrají různé hry. Zákazníci, většinou z venkova, čtou reklamní hesla: „Dvě kratší formulace pouze tři jeny,“ „Zde se převracejí staré názory. Od nových k nerozeznání!“ „Mo Si, král vytáček“, „Jednejte — argumenty dodám“, „Proč jste nevinný? Nu Šan vám to poví“, „Čiňte cokoli se vám zlíbí, ale rádně to zdůvodněte!“

MO SI · Musím si pospíšet, čeká mě dnes ještě jedna těžká formulace. Pro pokladníka Městské banky. Vzrůst cen.

KA MŮ · Dnes si dám pohov. Prodal jsem včera střívkari mínění o atonální hudbě.

MO SI · Pro nebo proti?

KA MŮ · Proti. Konfekční názory, slušící kdekomu, neprodávám. Jedině modely. Moji zákazníci si nepřejí pronášet mínění, jež současně zastávají také

jiní. Ale vaše názory pro prostý lid se prý také setkávají se slušným ohlase, Ži Ka?

ŽI KA · Ano, zavedl jsem splátkový systém. A víte, jak jsem na to přišel? Manželka jednoho z mých klientů si přála mermomocí díž. Radil se tedy se mnou, jak jí to vymluvit. Tvrdila mu, že dostane díž na splátky, a tak se mě přišel optat, jestli bych mu mohl na splátky dodat i výmluvu. Že by ho jinak přišla díž laciněji. Inu, doba je prostě zlá. Copak je zas tohle? *Číšník připevňuje štítek: „Podle policejního nařízení se hosté v rozedraných šatech už neobsluhují.“ Jakýsi otrhanec opouští důstojně lokál. Zavdechne.*

ŽI KA · Při té drahotě šatstva!

JINÝ TUI · Prostý člověk si už pomalu nebude moct dopřát mínění.

KLIDNÝ HLAS · Ať žije Kaj Ho! *Směch.*

JEDEN Z TUIŮ · Jen žádnou politiku tady, prosím.

JINÝ TUI · Když žádnou politiku, tak ani debaty o drahotě čaje, prosím.

PRVNÍ TUI · A vy myslíte, že pan Kaj Ho, ten štváč, dosáhne toho, čeho nedosáhli ani největší z tuiů? Totiž, že se mu podaří proměnit Čínu v obyvatelnou zemi?

DRUHÝ TUI · Ano.

Velký smích.

KYPRÁ ZÁKAZNICE · Nač by přišla stručnější formulace při manželské nevěře?

MO SI · Do čtyř jenů, jestli...

Žena k němu usedne.

Vchází Turandot s Dvorním tuim. Nikdo ji nepoznává.

TURANDOT · Tohle je tedy jedna z nejproslulejších čajoven tuiů!

DVORNÍ TUI · Jen těch nejnižších, Císařská Výsosti. Ti vyšší, co vynášejí rozsudky, píší knihy, vychovávají mládež, krátce ti, co z tribun, kazatelen a univerzitních stolic řídí lidstvo podle svých ideálů, ti sem nechodí. Ale i tihle méně významní snaží se tady obyvatelstvu při nejrozmanitějších problémech duchovně pomoci.

TURANDOT · Tím, že lidem radí, co mají udělat?

DVORNÍ TUI · Spíš tím, že jim radí, co mají říkat. Zkuste to sama!

Turandot přisedne k Nu Šanovi.

TURANDOT *lenivě* · Proč jsem nevinná?

NU ŠAN · Na čem? Ach tak. *Hlasitě se zasměje.* Deset jenů. *Dostane je.* Dámo, chtěla byste na mně těch deset jenů zpátky, kdybych se vám přiznal, že nevím, proč jste nevinná, že však můžete kdykoli tvrdit, že jste na tom nevinná?

TURANDOT *lenivě* · Jsem nátura smyslná. Fi, vylož mu, co mě vzrušuje.

DVORNÍ TUI · Tady?

TURANDOT · Rozhodně.

DVORNÍ TUI · Osobnost, o níž je řeč, nejhůř odolává přednostem duchovním. Některé elegantní formulace ji vzrušují.

TURANDOT · Tělesně.

DVORNÍ TUI · Jakmile se postaví...

TURANDOT · ...některý problém nově...

DVORNÍ TUI · ...stane se mužovou otrokyní.

TURANDOT · Pohlavně. — Pověz mu o té krvi!

DVORNÍ TUI · Krev se jí okamžitě vzbouří v žilách, jakmile zahlédne vysoké čelo, významné gesto, pěkně zaoblenou...

TURANDOT · ... větu.
 ČÍŠNÍK *projde lokálem a volá* · Obchodní dům Le Me hledá překrucovače!
Tři tuiůvé spěchají dozadu.
 JEDEN Z TUIŮ *u sousedního stolu* · Tady zbývá rozluštit už jen jediný obtížný problém: Kdo čaj zaplatí?
Vejde Gogher Gogh v doprovodu osobního strážce, který zůstane u dveří.
 TURANDOT · Kdo je ten pohledný muž?
 DVORNÍ TUI · Proslulý pouliční lupič jménem Gogher Gogh.
 NU ŠAN · Neříkejte to moc nahlas, pane. Vydává se rád za tuiho. Propadl ovšem už dvakrát při první zkoušce... Ale proslychá se, že studuje dál.
Gogher Gogh si přisedl k tuimu s reklamou: „Dvě kratší formulace za pouhé tři jeny“.
 GOGHER GOGH · Tumaš tři jeny a vylechni mě. Potřeboval jsem peníze na studium.
 WEN · Nikdy zkoušku neuděláš.
 GOGHER GOGH · Drž hubu. Ostatně jsem s tou školou skončil. Za nic nestojí. Ale jak jsem řekl, potreboval jsem peníze.
 TURANDOT · Proč se chce stát tuim, když je pouliční lupič?
 NU ŠAN · Stal se lupičem jediné proto, aby se mohl stát tuim.
 TURANDOT · Byl mi hned nápadný.
 GOGHER GOGH · Sebral jsem na první zkoušku peníze z pokladny firmy.
 WEN *znudně* · Vypůjčil.
 GOGHER GOGH · Vypůjčil. Peníze na druhou zkoušku se daly opatřit jediné tak, že jsem odnesl firemní samopaly i s municí do zastavárny.
 WEN · Vyčistit. Pokud jsi tím ještě nekončil, budeš si muset připlatit.

Gogher Gogh hledá po kapsách mince.
 TURANDOT · Žije se tuimu snadněji než lupiči?
 NU ŠAN · Rozdíl není valný. Ale on vlastně ani z loupeží nežije. Totiž od doby, co začlo zdrazování. Žije se svou bandou z toho, že poskytuje ochranu prádelnám na předměstí.
 TURANDOT · Ochranu prádelnám? Před čím?
 NU ŠAN · Před přepadením.
 TURANDOT · Kým?
 NU ŠAN · Vlastní bandou. Rozumějte: Když se jí zaplatí, k přepadení nedojde.
 DVORNÍ TUI *cynicky* · Dělá totéž co stát. Když se daně zaplatí, dá policie pokoj.
 TURANDOT *zamilovaně* · Fi! Ve veřejném lokále ne! Všichni na nás vidí!
 GOGHER GOGH · Tady tři jeny. Už jen jedno: Jak to povím svým lidem?
 NU ŠAN *ukáže na osobní stráž* · Lidem jako tamhle tomu? To si vyžádá dost přemýšlení.
Vchází bělovousý rolník Sien s chlapcem. Tui Ku jej vede ke stolku Nu Šana.
 KU *k celému lokálu* · Neslýchaná věc! Tenhle člověk přichází z provincie Sečuan. Je dva měsíce na cestě s kárkou bavlny. A dnes ráno, když chtěl bavlnu prodat, tak mu ji na náměstí Tři prstů zabavili!
Všude kolem protesty.
 WEN · Ačkoli je bavlny tak málo, že šátek na krk přijde na padesát jenů.
 JINÝ TUI · Tkalcovny zastavily včera práci. Pro nedostatek bavlny. Svaz kabátníků hrozí nepokoji, jestli vláda nevysvětlí, kde bavlna zůstala.
 WEN · Peking chodí už pomalu v cárech.
 KU · Dovolte. *Usedne s bělovousým starcem,*

chlapec zůstane stát za nimi. Co vás přivedlo do Pekingu?
 SIEN · Jmenuju se Sien. A tohle je Er Fej. Jsem tady kvůli studiu.
 KU · Ten mladý pán chce studovat?
 SIEN · Ne, já. Hoch má ještě čas. Vyučí se napřed sandálníkem. Ale já, pánové, tak nějak cítím, že jsem pro studium uzrál. Padesát let jsem snil o tom, že se stanu členem velkého bratrstva, jež se podle začátečních písmen slova Telekt-Uál-In zve bratrstvem tuiů. Poněvadž se jejich velkými myšlenkami řídí stát, poněvadž oni dirigují lidstvo.
 KU · Jistě. A z výnosu bavlny jste chtěl...
 SIEN · Navštěvovat školu tuiů.
 MU *vstane* · Pánové! Právě se dovídám, že tenhle stařec, jemuž státní orgány zkonfiskovaly bavlnu, chtěl z výtěžku své bavlny naštěvovat školu tuiů! Prahne po studiu a stát jej okrádá! Doporučuji, aby přítomní vzali věc svého budoucího kolegy za svou.
 NU ŠAN · Nesmysl! O všem, co souvisí s bavlnou, rozhoduje císař.
Turandot na znamení Dvorního tuiho vstane a odchází s ním.
 JEDEN Z TUIŮ · Nikoli císař! Císařův bratr!
Smích.
 NU ŠAN · Z tvého studia nic nebude, dědo.
Číšník, s nímž si Dvorní tui u vchodu šuškal, přistoupí k Sienově stolku a cosi mu pošeptá.
 KU · Pánové, stala se neuvěřitelná věc. Mecenáška, která nechce být jmenována, dala právě panu Sienovi vyplatit částku, kterou by byl stržil za bavlnu. Pogratulujme panu Sienovi k nečekané možnosti stát se členem našeho velkého bratrstva!

Několik tuiů obklopilo Siena a blahopřeje mu.
 GOGHER GOGH · Teď ses už napřemýšlel dost. Co tedy mám povědět své firmě?
 WEN *mu vrací ony další tři jeny* · Nevím.

3

a

V CÍSAŘSKÉM PALÁCI

Císař si nacrpává druhou ranní dýmku. Vstoupí Turandot s Dvorním tuim.
 TURANDOT *pozvedne vrchní šat a ukáže otci bavlněné kalhotky* · Co říkáš kalhotkám? Jsou z bavlny. Fi říká, že bavlna škrábe. A opravdu škrábe, ale je teď zdaleka nejvzácnější, je drahá a přesto lidová. Proč mičíš? Jakmile ty na něco přijdeš a já nic neřeknu, jako tenkrát, když tě napadla ta daň ze soli, tak se na mne tři dny mračíš.
 CÍSAŘ · Ano, bavlna prý teď pěkně podražila. Vezmi štěteček a napiš, co by sis přála. Finanční situace mi teď také umožňuje, abych se ti svěřil, že se při volbě manžela můžes řídit hlasem srdce. Toho Mongola definitivně odepíšeme. Nedokázal bych ti nikdy někomu vnutit. Leda v krajní nouzi.
Vzdálená pochodová hudba.
 TURANDOT · Když se vdám, tak jediné za tuiho.
 CÍSAŘ · To je přece zvrácenost.
 TURANDOT *potěšeně* · Myslíš? Jak někdo prohodí cokoli vtipného, tak to mnou totiž vysloveně zalomcuje.
 CÍSAŘ · Jen žádné neslušnosti! Hned po

ránu. Nikdy nedopustím, aby ses zahodila s tuim. Nikdy.

TURANDOT · Bábinka bývá taky neslušná, když spolu mluvíme. Co ta toho napovídá o...

CÍSAŘ · Nedopustím, abys takto mluvila o své babičce. Císařovna-Matka je velká vlastenka, to se můžeš dočíst už i v čítankách. A vůbec: Na takové věci jsi ještě moc mladá.

TURANDOT · Fi, jsem ještě moc mladá? „Škrábe!“

CÍSAŘ · Co je to za hudbu?

DVORNÍ TUI · Demonstrace Svazu kabátníků, Veličenstvo.

TURANDOT · Proto jsem se přece tak vyparádila. Jdu se s Fim na demonstraci podívat. Ale nemusí se spěchat, potrvá osm až deset hodin.

CÍSAŘ · Proč osm až deset hodin?

TURANDOT · Než všichni přejdou!

Vstoupí ministerský předseda s letákem.

MINISTERSKÝ PŘESEDÁ · Veličenstvo, račte věnovat pozornost tomuto letáku, který se našel před obchodním domem La Me. Má velmi nepřijemný obsah. Čte: „Kde je čínská bavlna? Mají snad synové Číny chodit na pohřeb rodičům nazí, když jim umřou hlady? První mandžuský císař měl bavlny jen tolik, kolik jí bylo třeba na vojenský plášť. Kolik jí má ten poslední?“ — Styl pamfletu prozrazuje, že ho napsal Kaj Ho.

CÍSAŘ · Ten zatracený tui?

DVORNÍ TUI · Ne, ne! Dejte nás všechny zbičovat, Sire, ale nenazývejte to mrzké individuum tuim! Je to neukázněný štváč, obklopující se pouze lůzou! Odvráťte laskavě na okamžik zrak, musím si... *Utírá si studený pot.*

CÍSAŘ, který během dalšího naslouchá vzdáleně

hudbě · Toho člověka přece nikdo nebere vážně.

MINISTERSKÝ PŘESEDÁ · Ten člověk dokázal poštvat dvacet miliónů lidí provincie Ho, Sire. Račte ho brát vážně.

TURANDOT · O jakém plášti se to v tom letáku vlastně mluví?

DVORNÍ TUI · O bavlněném vojenském plášti prvního mandžuského císaře, který byl sedlák. Visí ve starém mandžuském chrámku a mezi lidem koluje pověst, že dokud ten plášť bude viset na svém provaze, bude lid viset na svém císaři. Je to pověra a pan Kaj Ho, který studoval v Kantonu, se nestydí jí využívat.

MINISTERSKÝ PŘESEDÁ · Věř jí milióny.

TURANDOT *zpívá* ·

„Špagát tlustý sebevíc

Jedenkrát udělá ryc.

Což neznamena zajisté

Že všechny provazy jsou nejisté.“

CÍSAŘ · Lůza — A jaké důsledky mohou mít taková odhalení?

MINISTERSKÝ PŘESEDÁ · Další skandál! Svaz kabátníků, který má dva milióny členů, se spojí se Svazem bezkabátců, který má čtrnáct miliónů členů. Poněvadž kabátníci už nemají bavlnu na šití kabátů a nemají už ani sami kabáty, které by na sebe natáhli, spustí křik, že „bavlnu má císař“, a všechny lid se pohne za Kaj Hoem. *Vstoupí Jao Jie.*

JAO JIE *nic netuše* · Dobré jitro. Šmakuje ranní dýmčička?

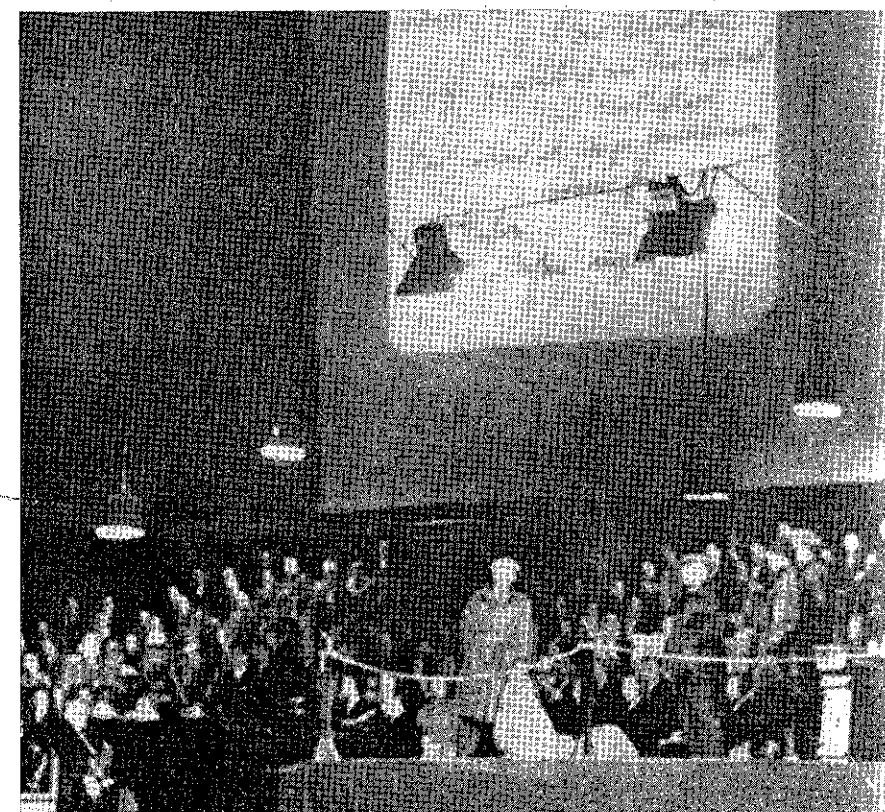
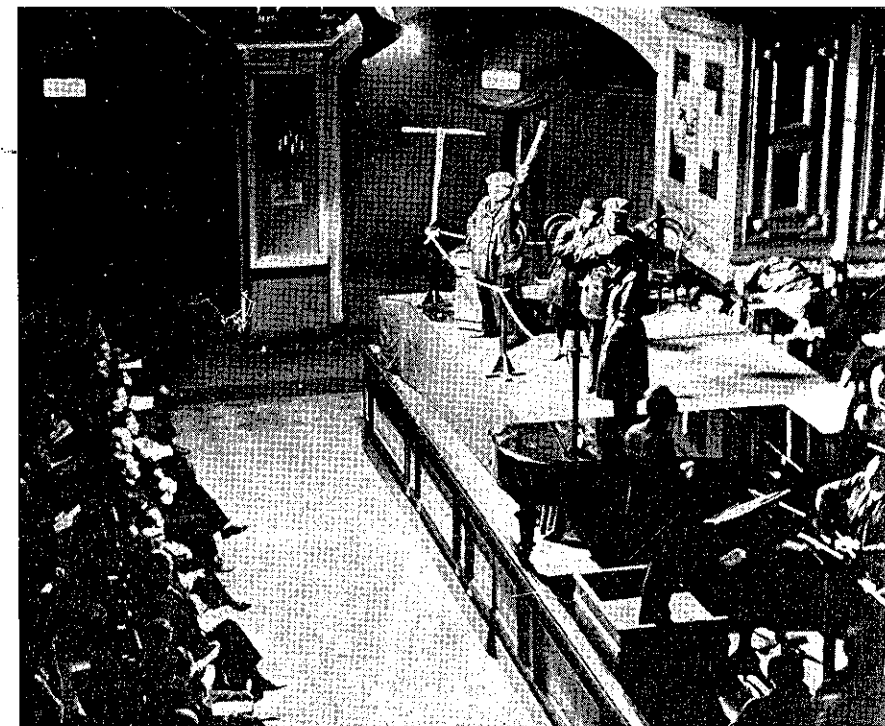
CÍSAŘ *zařve* · Ne! Kde je bavlna?

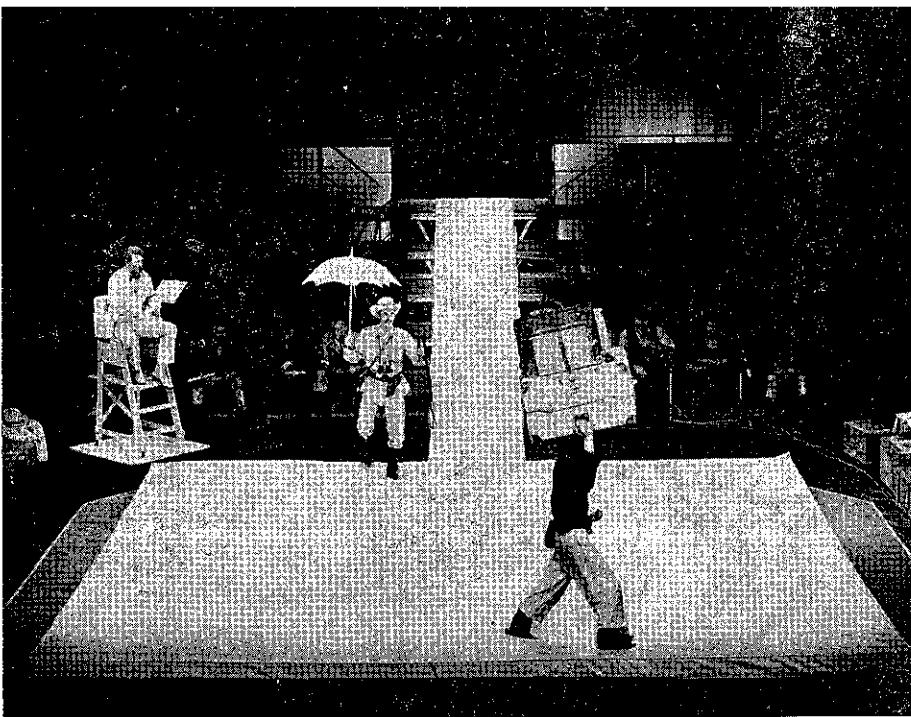
JAO JIE · Bavlna?

CÍSAŘ *mu přidrží leták pod nos* · Tady jsem podezříván a osočován, a já se ptám,

OPATŘENÍ
(Berlín 1930)

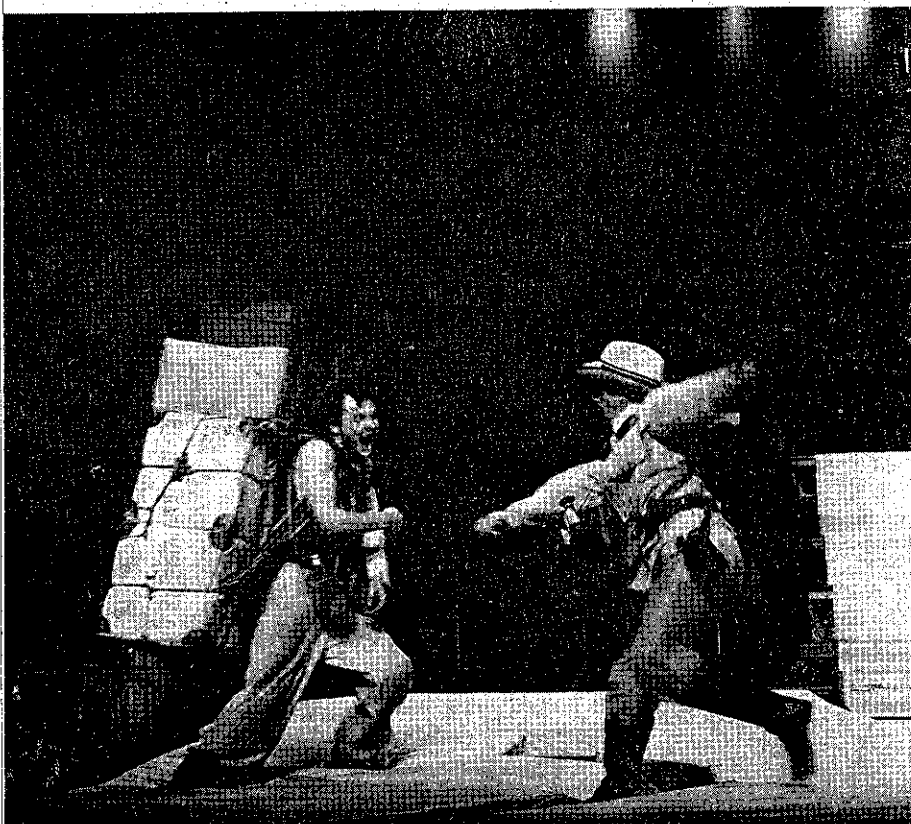
OPATŘENÍ
(Berlín 1930)

VÝJIMKA A PRAVIDLO
*(Berliner Ensemble — Berlín 1980 —
 foto Vera Tenschertová)*

VÝJIMKA A PRAVIDLO
*(Berliner Ensemble — Berlín 1980 —
 foto Vera Tenschertová)*

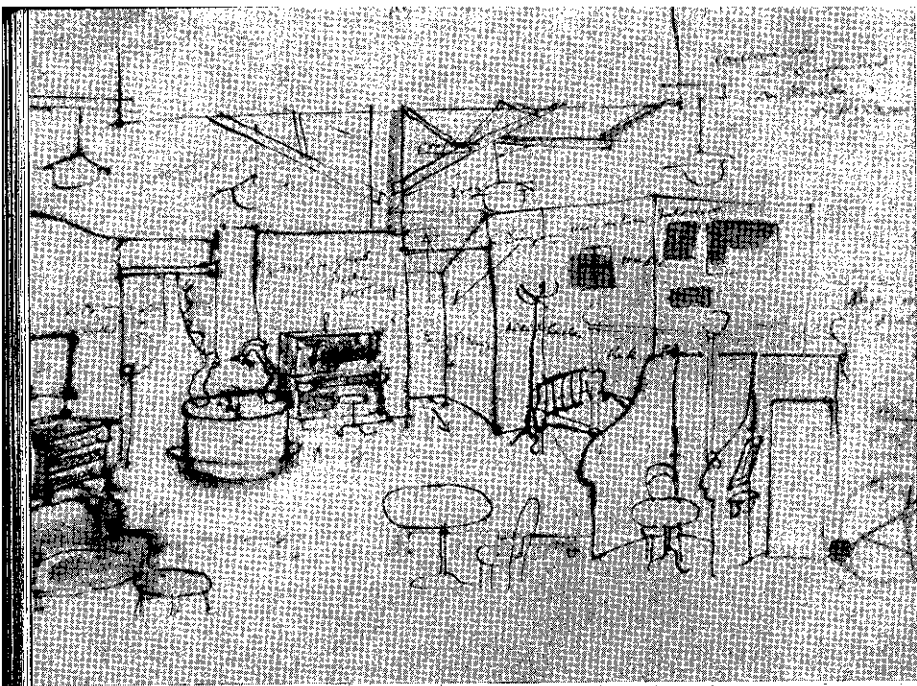

MUŽ JAKO MUŽ
*Roman Mecnarowski, Jan Honsa, Anto-
 nín Naurátil a Hynek Kubasta jako Jesse
 Mahoney, Uria Shelley, Galy Gay
 a Polly Baker (Divadlo pracujících —
 Gottwaldov 1972 — foto Jan Regal)*

MUŽ JAKO MUŽ
*Plakát pro pohostinské vystoupení gottwal-
 dowského Divadla pracujících v Berlíně
 1973 — návrh Josef Ruzelák — foto
 Jan Regal*

ELISABETH
 HAUPTMANNOVÁ
*Brechtova nejužší spolupracovnice od pěti
 dvacátých let*

HAPPY END
Jevištní skica Caspara Nehera

HAPPY END
Závěrečná scéna (Theater am Schiffbauerdamm — Berlín 1929)

SEDM SMRTELNÝCH
HRÍCHŮ MALOMĚŠTÁKŮ
*(Státní divadlo — Brno 1962 — foto
Rafaël Sedláček)*

SEDM SMRTELNÝCH
HRÍCHŮ MALOMĚŠTÁKŮ
*(Státní divadlo — Brno 1962 — foto
Rafaël Sedláček)*

SEDM SMRTELNÝCH
HRÍCHŮ MALOMĚŠTÁKŮ
*(Státní divadlo — Brno 1962 — foto
Rafaël Sedláček)*

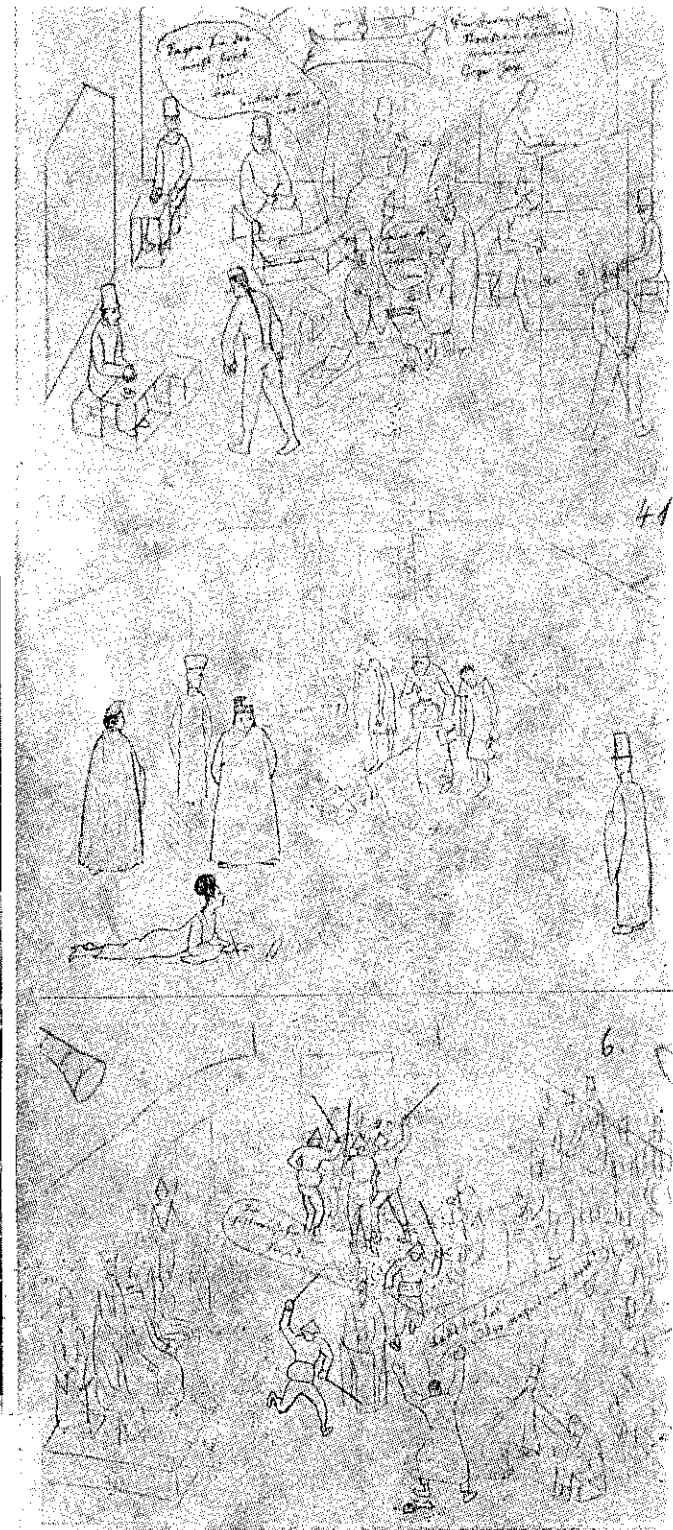
**SEDM SMRTELNÝCH
HŘÍCHŮ MALOMĚŠTÁKŮ**
(Státní divadlo — Brno 1962 — foto
Rafael Sedláček)

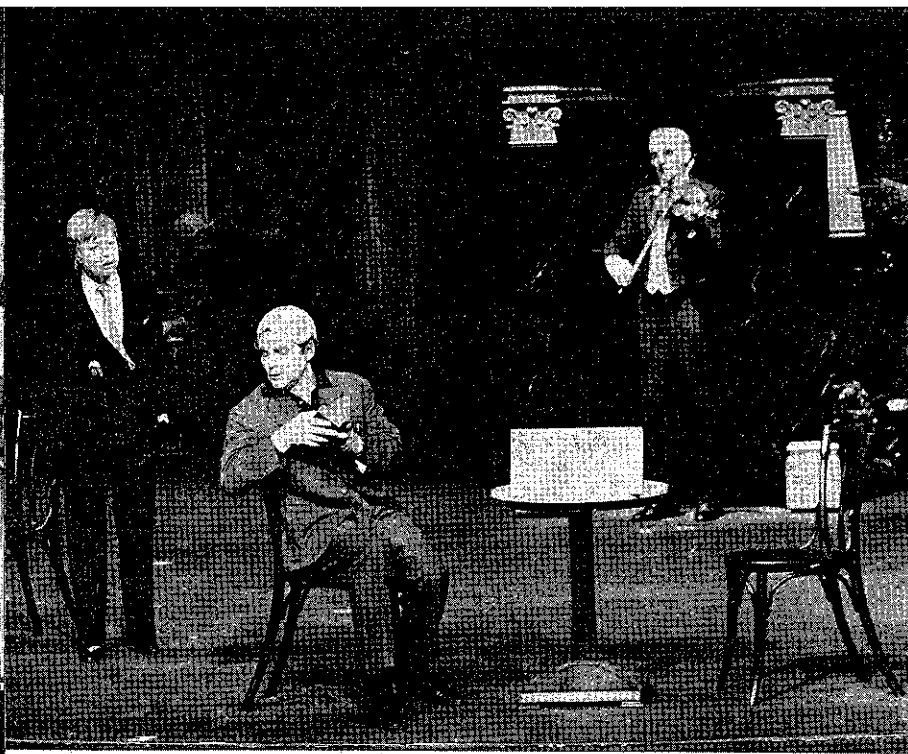
**SEDM SMRTELNÝCH
HŘÍCHŮ MALOMĚŠTÁKŮ**
(Státní divadlo — Brno 1962 — foto
Rafael Sedláček)

*Soška čínského bůžka Šěstí, Brechtova
inspirace k zamýšlené opeře Cesty boha
Šěstí*

TURANDOT
*Karl von Appen: návrhy aranžmá (Berli-
ner Ensemble — Berlin 1973)*

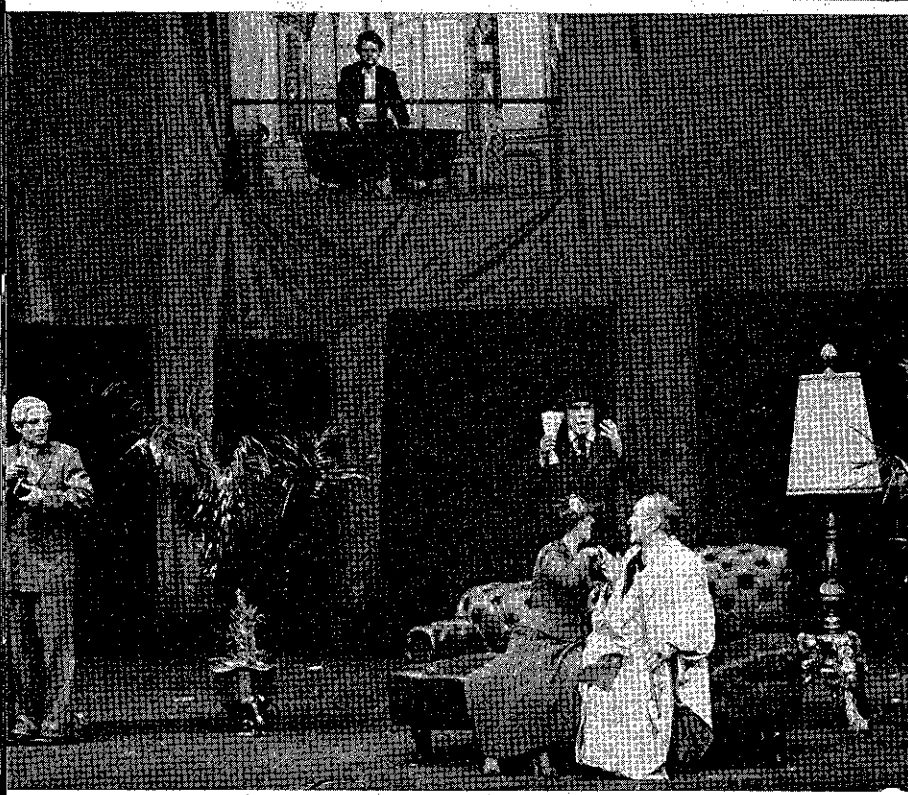
TURANDOT
*(Berliner Ensemble — Berlin 1973 —
foto Vera Tenschertová)*

TURANDOT
(Berliner Ensemble — Berlin 1973 —
foto Vera Tenschertová)

TURANDOT
(Berliner Ensemble — Berlin 1973 —
foto Vera Tenschertová)

co se proti tomu podniká? Odstoupím. Jestli se okamžitě všechno nevysvětlí, jestli se nevydá ihned prohlášení, odstoupím jednou provždy.

MINISTERSKÝ PŘEDSĚDA · Kaj Ho všechno odhalil.

CÍSAŘ · Takový šlendrián! Taková lhostejnost! Takové tupství!

JAO JIE · Pánové, prosím, abyste mě nechali s bratrem o samotě.

CÍSAŘ *zatímco ostatní až na Turandot vyjdou* · Žádám, aby se viníci co nejpřísněji potrestali. Zdůrazňuji: co nejpřísněji.

TURANDOT · Správně, papá.

JAO JIE · Přestaň rvát, už jsou venku.

TURANDOT *zatímco pilně píše* · Správně papá. Teď buď zase civilní.

CÍSAŘ · Kde je bavlna?

JAO JIE · Chápu, že jsi řval před taměmi, ale teď přestaň.

CÍSAŘ *ještě hlasitěji* · Kde je bavlna?

TURANDOT · Ano, kde je vlastně?

JAO JIE · To snad víš. V tvých skladištích.

CÍSAŘ · Cože? To si mně ty odvažuješ tvrdit? Dám tě zatknout!

TURANDOT · Ano prosím, ano!

JAO JIE · Souhlasil jsi, nebo snad ne?

CÍSAŘ · Mám zavolat stráž?

JAO JIE · Tak tedy hodíme bavlnu na trh.

Pauza.

CÍSAŘ · A já odstoupím.

JAO JIE *zaťve* · Tak odstup a připrav se na šibenici!

Pauza.

JAO JIE · Svolej konferenci tuiů. A něco jim slib, když tě očistí. Něco, co by tě nic nestálo. Nač máš těch svých dvě stě tisíc zdůvodňovatelů? Pro koho vydržuješ patnáct tisíc škol?

TURANDOT · Soutěž tuiů! To by bylo zábavné!

CÍSAŘ · Tuiové! Nikdo se jich necení víc než já. Činí se seč jsou, ale na všechno nestačí. Co si mají vymyslet? Svaz kabátníků přece ví co a jak.

MINISTERSKÝ PŘEDSĚDA *vstoupí* · Veličenstvo, delegáti Svazu kabátníků — a bohužel i delegáti Svazu bezkabátců.

CÍSAŘ · Cože, přicházejí společně? Pak nám nepomůže už ani konference tuiů.

TURANDOT · Dobře ti tak.

JAO JIE · Budeš muset s bavlnou vyrukovat.

TURANDOT *zatímco stále ještě píše* · Dobře ti tak, nejsi prostě člověk duchovní. *Vstoupí delegáti kabátníků a bezkabátců. Za nimi dva tuiové.*

CÍSAŘ *mrzutě* · Oč jde?

PRVNÍ SVAZOVÝ TUI *než se dostane ke slovu některý z delegátů* · Veličenstvo! Jak dosvědčuje klasik Ka Me, nedokáže odolat síle lidu nic, pokud je lid jednotný. Veličenstvo, otázka po osudu bavlny je otázka, v níž by se mezi Svazem kabátníků, který zastupují, s Svazem bezkabátců, který zastupuje můj vážený kolega, dalo dosáhnout dohody.

DRUHÝ SVAZOVÝ TUI · Ale nikoli shora, jak se domníváš, nýbrž zdola!

PRVNÍ SVAZOVÝ TUI · Tak dobře, zdola. Poněvadž se u nás volí vedení zdola... *Druhý svazový tui se směje.* Svoboda se dá vydobýt jen za naprosté svobody. *Vytáhne z brašny knihu. Turandot zatleská. Ka Me!*

DRUHÝ SVAZOVÝ TUI · Zanech citací! Kdo kdy slyšel, že armáda naprosto svobodná vyhrála bitvu? *Turandot zatleská.* Odkdy se disciplína rovná nesvobodě? *Vytáhne rovněž knihu.* Co říká Ka Me?

PRVNÍ SVAZOVÝ TUI · Bitvu! Tedy násilím! Z tebe mluví ten váš Kaj Ho!

DRUHÝ SVAZOVÝ TUI · A z tebe honorář, který zrádcovští vůdcové tvého Svazu kšeftařů...

PRVNÍ SVAZOVÝ TUI · Chceš snad tvrdit, že jsem podplacen?

DRUHÝ SVAZOVÝ TUI · A od zrádců!

Delegát kabátníků, který přišel s Prvním svazovým tuim, dá Druhému svazovému tuimu políček. Ten se zarazí a udeří pak Prvního svazového tuiho knihou Ka Mea, což toho zase přiměje, aby ho udeřil svým výtliskem Ka Mea. Načež delegát bezkabátců uštědří delegátu kabátníků rozhořčeně políček a nastane obecná mela.

TURANDOT *suť* · Naber ho nohou! — Proč se nekryješ? — A teď do brady!

CÍSAŘ · Tak dost! *Boj ustane, ale První svazový tui zůstane ležet.* Děkuji za vaše jasuplné vývody a prisvědčuji argumentům, zvláště tomu poslednímu. Jsem rovněž dojat hudbou, která se ozývá před palácem. Zřejmě není dost bavlny. Poněvadž se ovšem mezi vámi nedosáhlo dohody, navrhuji — *vstoupí císařovna-Matka s talířem koláčů, které symovi nabídne. Ten však odmítne a pokračuje: — aby otázku po osudu bavlny objasnili a rozhodli nejmoudřejší a nejucenější mužové říše. Svolávám tímto mimořádný kongres tuiů, který jistě dokáže lidu uspokojivě vysvětlit, kam se čínská bavlna poděla. — Ale mamá, nech už toho! Dobrý den.*

Delegace se zmateně ukloní a odchází. Omráčeného tuiho bere s sebou.

CÍSAŘ · Přehnal jsem to?

MINISTERSKÝ PŘEDSEDA · Byl jste obdivuhodný.

CÍSAŘ · Myslím, že kongres tuiů těm

dobrým lidem postačí. Nejsou jednotní ani mezi sebou.

TURANDOT · Nevím, co tentokrát vlastně na tobě chtějí. Pokud jde o mne, mám bavlny velmi poskrovnou. *Císař jí brání, aby to prokázala.*

MINISTERSKÝ PŘEDSEDA · Uvažovalo Jeho Veličenstvo už o odměně tomu z tuiů, jemuž se podaří obyvatelstvu vysvětlit, kde bavlna zůstala?

CÍSAŘ · Ne, finanční situace mi to ještě pořád nedovoluje. — Nech toho, mamá, když kouřím, nemohu jíst koláčky.

MINISTERSKÝ PŘEDSEDA · Veličenstvo, nechci se vás dotknout, ale zodpovědět tu otázku dokáže jedině nejmoudřejší hlava Číny. Co jí slíbíte?

TURANDOT *radostně zavýje* · Huhuhuhu! Mne!

CÍSAŘ · To jsou nápady! Přece nedám v plen vlastní dceru!

TURANDOT · Proč? Vy najdete nejmoudřejší hlavu a já se za ni vdám.

CÍSAŘ · Nikdy. *Naslouchá.* Ten průvod je nějak dlouhý.

b

VE STARÉM MANDŽUSKÉM CHRÁMKU

V napolo rozpadlém rondelu visí se strofu na tlustém provaze starý záplatovaný plášť. Před ním stojí císařova rodina, ministerský předseda, ministr války a vysocí tuiové.

CÍSAŘ · Milá Turandot, toto zde je onen úctyhodný plášť. Tvůj předek jej nosil v poli, a poněvadž byl chudý,

musel si jej občas vyspravit, když jím prolétla nějaká ta kulka, jak všichni vidíte. Ten plášť nosí každý císař při korunovaci, jelikož se k němu víže známé proroctví. Podle mne je pro císaře nezbytné, aby mu lid důvěřoval. Stačí si připomenout vojáky, kteří prý jsou se všemi ostatními mými poddanými nějak spřízněni. Rozhodl jsem se proto, že tomu z mých milých tuiů, kterému se podaří uchovat důvěru lidu v otcovskou péči jeho císaře, dám ruku své jediné dcery. *Ach a och překvapení a souhlasu. Turandot se ukloní.* A poněvadž ctím staré zvyky, také materiálně, jak bych rád zdůraznil, příkazují zahalit budoucího zetě před svatebními obřady v tento starý plášť. Konec státního aktu.

4.

a

ŠKOLA TUIŮ

Za přestavby je slyšet vyvolávací: „Důležité oznámení: Císař slibuje ruku své dcery Turandot tomu z tuiů, který lidu vysvětlí, kam se poděla bavlna.“ Ve škole značný vzruch. Pobíhání sem tam. Pisáři upevňují nápis: „Císařovým zetěm se stane tui.“ Učitel s tuiovským kloboukem vyučuje v jedné z tříd.

UČITEL · Si Fu, vyjmenuj nám hlavní filozofické problémy.

SI FU · Jsou věci mimo nás, samy o sobě a také bez nás, nebo jsou věci v nás, pro nás a ne bez nás.

UČITEL · Který názor je správný?

SI FU · To dosud nebylo rozhodnuto.

UČITEL · Ke kterému názoru se většina

našich filozofů nakonec přiklonila?

SI FU · Že věci jsou mimo nás, samy o sobě a také bez nás.

UČITEL · Proč zůstala otázka nerozřešena?

SI FU · Kongres, jenž o ní měl rozhodnout, se konal celých dvě stě let v klášteře Mi Sang při břehu Žluté řeky. Otázka zněla: Existuje Žlutá řeka skutečně, nebo pouze v našich myslích? Během kongresu však začal v horách náhle tát sníh, Žlutá řeka se rozlila a odplavila klášter Mi Sang se všemi účastníky kongresu. A tak se nepodařilo dokázat, že jsou věci mimo nás, samy o sobě a také bez nás.

UČITEL · Dobře! Tím končím. Co je nejdůležitější událostí dne?

TŘÍDA · Kongres tuiů.

Třída odchází s učitelem. Vstoupil tui Ku a bělovousý Sien, vedený chlapcem.

SIEN · Ale Žlutá řeka přece opravdu existuje!

KU · To se ti snadno řekne, ale dokáž to!

SIEN · A naučím se tady takové věci dokazovat?

KU · To [záleží na] tobě. Ještě jsem se tě ostatně nezeptal, proč chceš studovat?

SIEN · Těší mě přemýšlet. A všemu, co nám dokáže způsobit potěšení, je přece třeba se naučit. Ale snad bych měl ještě dodat: Učení bývá tak užitečné.

KU · Hm. Nu, napřed se rozhlédni, než se dáš zapsat a zaplatíš školné. Tady se kdosi učí řečnit.

S' Mie, mladý člověk, přichází s Nu Šanem, který je zde učitelem, a přistoupí k malému řetnickému pultu. Nu Šan si stoupne ke zdi a obsluhuje provazový mechanismus, s jeho pomocí se dá před řetníkem vytahovat nebo spouštět košík s chlebem.

NU ŠAN · Téma zní: „Proč Kaj Ho nemá pravdu?“ Vždycky když košík s chlebem vytáhnu výš, znamená to, žeš odpověděl špatně. Tak!

Š'MIE · Kaj Ho nemá pravdu, poněvadž nerozděluje lidi na moudré a méně moudré, ale na bohaté a chudé. Byl vyloučen ze Svazu tuiů, poněvadž vyzval člunaře, nádeníky a tkalce, aby se vzepřeli násilí, jehož — *koš se zvedá — prý — koš kolísá* — jsou oběťmi. Tím je jednoznačně vyzval k násilí! *Koš kolísá*. Kaj Ho mluví o svobodě. *Koš klesá*. Ale ve skutečnosti chce z člunařů, nádeníků a tkalců udělat otroky. *Koš klesá*. Říká se, že člunaři, nádeníci a tkalci nevydělávají tolik — *koš se zvedá* — aby své rodiny — aby se svými rodinami mohli žít v přepychu a hojnosti — *koš se zarazí* — a že musí příliš tvrdě pracovat — *koš se zase zvedá* — poněvadž chtějí žít v zahálce — *koš se zarazí* — což bývá přirozené. *Koš kolísá*. Této nespokojenosti mnohých — *koš stoupá* — některých lidí — *koš se zarazí* — Kaj Ho využívá, a proto je kořistník. *Koš rychle klesá*. Pan Kaj Ho rozdává v Ho Nangu půdu chudým pachtýřům. Poněvadž však za tím účelem musí napřed jiným půdu sebrat, je tedy zloděj. Podle filozofie Kaj Hoa — *koš znovu kolísá* — je smyslem života být šťastný, mít co jíst a pít jako sám císař — *koš se prudce zvedne* — ale to jen dokazuje, že Kaj Ho vůbec filozof není, nýbrž že je žvanil — *koš klesá* — štváček, po moci bažící lump, neodpovědný hazardér, provokatér, prznitel matek, pohan, lupič, prostě zločinec. *Koš se vznáší těsně před řečnickovými ústy*. Tyran!

NU ŠAN · Jak vidíš, dopouštíš se ještě chyb, ale jádro máš dobré. Teď se osprchuj a dej se namasírovat!

Š'MIE · Domníváte se, pane Nu Šane, že mám naději? Nebyl jsem zvláště dobrý v příkrašlování a v umění patolízalství jsem skončil až na sedmáctém místě. *Odchází*.

KU · Nu Šane! Nový žák! *Nu Šan příběhne*. Ostatně, co říkáte Kaj Hoovi?

SIEN · V bavlnářské oblasti se o něm ví jen to, co vykládají statkáři. Že je špatný člověk, že je proti svobodě.

NU ŠAN · Líbí se vám, co se tady učí?

SIEN · Byla to dobrá řeč. Bylo v ní leccos nového. Je pravda, že Kaj Ho chce rozdat půdu?

NU ŠAN · Ano, napřed ji chce ukrást a pak prý rozdat. Smím vás do školy zapsat?

SIEN · Jistě. Brzo. Chtěl bych si jen napřed ještě něco vyslechnout. Za to se přece zatím neplatí? *Vstoupí Gogher Gogh s matkou, s tuim Wenem a třemi členy své bandy*.

MA GOGH · Syn by se chtěl podrobit zkoušce.

PÍSAŘ · Ach, tys přišel znovu? To je už potřetí, že? Nemyslím, že dnes budeme mít kdy. Jakmile se oznámilo, že císařovým zetěm se stane tui, hlásí se stovky nových uchazečů. Proč se chceš mermomocí stát tuim?

GOGHER GOGH · Schopnosti a také předběžné vzdělání mě pro státní službu přímo předurčují.

Písař na něho pohlédne pln soucitu, hluboko se před Ma Gogh ukloní a spěchá pryč.

PRVNÍ LUPIC · Pochop. Musíš municí vrátit. Drahota teď poleví a obchodní ruch oživne. A každý nový krám je okamžitě třeba přepadnout, aby si

hned na začátku zvykli zaplatit za ochranu před takovým nebezpečím. GOGHER GOGH · Nepřeju si žádné střelení. Mám jiné plány.

DRUHÝ LUPIC · Dobře, ale jaké? *Gogher Gogh zarytě mlčí*.

MA GOGH · Vite přece, že na syna je spolehnutí.

PRVNÍ LUPIC *nejistě* · Jistě.

MA GOGH *ukáže na nápis „Vědění je moc“*. Krukhere, učený člověk má teď vyhlídky jako ještě nikdy. Důvěřuju Gogherovi.

Vstoupí velký tui Si Wej s písaři. Usedne.

SIEN · Kdo je to?

KU · To je Si Wej, rektor Císařské univerzity. Bude zkoušet.

WEN *přistoupil ke zkušebnímu stolu, tlumeně*. Můj kandidát je tu potřetí. Při obou předcházejících zkouškách se ho vždy ptali, kolik je třikrát pět. A naneštěstí pokaždé odpověděl: pětadvacet. A to jedině proto, že má tak pevný charakter. Poněvadž je ale jinak výborný obchodník a dobrý občan, a poněvadž navíc velice baží po vědění, prosím pana rektora, aby mu položil znovu otázku „Kolik je třikrát pět?“ Můj kandidát si totiž pilným studiem teď osvojil korektní odpověď, že třikrát pět je patnáct. *Odevzdá mu váleček s penězi*.

SI WEJ *se směje* · Promluví si s přisedícími.

PRVNÍ LUPIC · Copak jsi jim tady pokaždé odpověděl, žeš vždycky prolít?

GOGHER GOGH · Pětadvacet. A to nebylo správné, poněvadž odpověď na otázku „Kolik je třikrát pět?“ prý má znít: patnáct.

PRVNÍ LUPIC · Jestli by se ale zeptali

„Kolik je pětkrát pět?“, tak by odpověď seděla. Budou se teda muset uráčet položit i otázku správně. *Vytáhne pistoli z podpaždí, přistoupí ke zkušebnímu stolu, ukáže ji Si Wejovi, vymění s ním pár slov a vrací se*. Všechno v pořádku, budeš trvat na pětadvaceti.

WEN *zatím Nu Šanovi* · Zvýšil jsem poplatky na pateronásobek.

PÍSAŘ *volá* · Pan Gogh. Ten předstoupí. SI WEJ *s křivým úsměvem, dívá se na Prvního lupiče* · Kolik je pětkrát pět, pane kandidáte?

GOGHER GOGH · Patnáct.

Si Wej pokrčí rameny na znamení, že se nedá nic dělat, a rychle odchází.

PRVNÍ LUPIC · Všecko jsem tak krásně zařídil...

GOGHER GOGH · Žádný div, když mi dávají pořád jiné otázky... Je to neslýchané, jak se tady mrhá těžce získanými penězi. *Hlasitě*: Žádám, abych byl podle velmi uvážené odpovědi neodkladně zaregistrován jako člen Svazu tuiů. Examinátoři prokazatelně nedokázali položit otázku tak, aby se na ni dalo správně odpovědět. Jsou tedy neschopní. Rozmyslím si ostatně, jestli se mám vůbec ještě o členství v tom Svazu ucházet. Vždyť každý ví, že se v něm zcela nebezpečně kupčí s názory. Prodali by vlastní matku, pokud by se jim nehodila do definice. Ale ještě mě poznají!

MA GOGH · Pojď, tady tě jenom okradou. *Odchází s Gogher Goghem, Wenem a lupiči*.

SIEN · Pojď, Er Feji. Musím se ho na něco optat.

KU · Copak se nechcete dát zapsat?

SIEN · Možná že jsem si už osvojil většinu z toho, čemu se tady člověk může

naučit. Er Feji, přemýšlím o tom Kaj Hoovi, o tom štváci, lumpovi, przniteli, který chce rozdělit půdu. *S chlapcem pryč.*

b

ULICE

Tuiové loví zákazníky. Sien a Er Fej. Rozedraný tui, kterého vykárali z čajovny, Siena osloví.

TUI · Je libo mínění o politické situaci, dědo?

SIEN · Nepotřebuju. Promiňte.

TUI · Za pouhé tři jeny, a dá se to vyřídít ve stoje, dědo.

SIEN · Jak si mě dovoluješ obtěžovat v přítomnosti toho dítěte?

TUI · Nebud tak upejpavý. Mít mínění je přirozená potřeba.

SIEN · Jestli hned nezmezíš, zavolám policii. Ze se nestydíš! Z přemýšlení, z toho nejušlechtilejšího, čeho je člověk schopen, dělat špinavý obchod! *Žene ho pryč.*

TUI *utíkaje* · Šosáku hnusný!

ER FEJ · Nech ho, dědo, to možná chudoba...

SIEN · Ta omlouvá téměř vše, ale tohle ne.

5

a

DŮM VELKÉHO TUIHO

Munka Tu, kterého barbtř líčí, a jeho matka.

MATKA · A uvěří vám? Když se ví, kde

bavlna skutečně je? Mé čtyři služky o tom mluví úplně bez ostychu.

MUNKA TU · Uvěří, když budou chtít uvěřit. Jako lázně slouží těm, co si chtějí zaplavat, poslouží vysvětlení těm, co mu chtějí uvěřit. Mimimimimi. Ale jako je nutno vytvořit předpoklady pro to, aby si lidé mohli zaplavat, tak se také musí vytvořit předpoklady pro to, aby mohli uvěřit.

MATKA · Nepřipadá ti tedy obtížné zformulovat odpověď?

MUNKA TU · Neobyčejně. Jen opravdový mistr takový úkol zvládne. Už jen na to, abys dokázal, že dvakrát dvě je pět, třeba být mistrem.

MATKA · Rodina očekává, že jí neuděláš ostudu.

MUNKA TU · Takovou poznámku sis mohla ušetřit. Vždyť víte, že všem, co nedokáží dát uspokojivou odpověď, srazí hlavu. Mimimimimi.

MATKA · Srazí jen hlavy, které za nic nestojí.

MUNKA TU · Nad nimiž zapláčou jen rodiny, jež za nic nestojí! *Bryskně vstane.*

Matka zatáhne za zvonec. Vstoupí dvě sestry Munka Tua. Za nimi sekretář.

MUNKA TU · Dostal jsi ten citát?

SEKRETÁŘ · Tady jsou dva, na vybranou. *Dá mu dva lístky.*

MUNKA TU *si vybere jeden* · Kolik stály?

SEKRETÁŘ · Dva tisíce.

MUNKA TU · To je nestydatost.

SEKRETÁŘ · Citáty jsou téměř neznámé.

MUNKA TU · Záleží také na tom, jestli jsou dobré. *K rodině:* Dělalí se mi ještě na zádech faldy?

MATKA · Ne. Rozluč se s rodinou.

MUNKA TU · Mimimimimimimi. Drazí.

V agónii a zoufalství — počkat, kde je kreslíř, který můj odchod k soutěži zachytí pro potomstvo? *Matka zazvoní. Vstoupí kreslíř. Rychle cosi načrtne.* V agónii a zoufalství vzhlíží země ke svým duchovním vůdcům. Co jí povědí? Mimimimimimi. Neboť nikoli moc, nýbrž duch je strůjcem osudů každého národa. Och, jak si uvědomuji odpovědnost, která mi byla vložena na bedra! Vyšší místa uslyší ode mne tak všelicos, ba. Budou mě možná tupit...

KRESLÍŘ · Račte v téhle póze chvilku setrvat.

MUNKA TU, *když na několik okamžiků v póze setrval* · ...Ale tím můj názor nezmění. Mimimimimimi. Možná že se mezi vás už nevrátím. Ale v análech dějin bude přežívat má neoblomná snaha pomoci zemi v její nouzi svým — mimimimimimi — svým jasným a naprosto jednoznačným postojem. *Pompézně odchází.*

b

V PALÁCI SVAZU TUIŮ

Sál

První den velké konference tuiů. Předseda, rektor Si Wej, představuje císařské rodině a kongresu bělovousého Siena.

SI WEJ · Je mi ctí a potěšením představit Urozené císařské rodině a Vznešenému kongresu hosta, jehož přítomnost nám připadá symbolická. Tento prostý muž — *potlesk* — obyčejný sedlák — *potlesk* — z bavnářské oblasti přijel se svou károu bavlny do hlavního

města, kde se bavlny nedostává. Z výtežku však, a to je na celé věci tak povznášející, krásné, příkladné, z výtežku té bavlny chtěl Sien, tento muž ze Severu, studovat tuismus! *Potlesk.* Jeho nejvroucnějším přáním bylo spatřit všechny ty velké tuii, kteří lidstvu svítí na cestu jako pochodně. *Potlesk.*

Vestibul

Před ministerským předsedou se prou velcí tuiové Ki Lie a Munka Tu. Z velké dřevěné trouby se ozve sdělení: „Pozor! Kongres začíná.“

KI LIE · Řeklo se mi, že budu mluvit jako první. Ačkoli vím, že právě to je ze všeho nejtěžší. Ale přesto jsem souhlasil.

MUNKA TU · Mohu jedině prohlásit, že bych byl rovněž ochoten...

KI LIE · Nijak se o to nederu.

MUNKA TU · Moc nerad bych se vnucoval.

KI LIE · Jestli se to ovšem na mně chce, prosím.

MUNKA TU · Podřídím se, kdykoli budu vyzván.

KI LIE · Nikdo vás nevyzval.

MUNKA TU · A kdo na vás co chce?

KI LIE · Vaše způsoby jsou obecně známé.

MUNKA TU · O vašich tricích mluví celé město.

KI LIE · Je pod mou důstojnost se s vámi přít. Nepromluvíím proto, že bych z toho měl potěšení. Jedině... *Vytrhne se Munka Tuovi, který se ho snaží zadržet, a vstoupí.*

MINISTERSKÝ PŘEDSEDA ·

Pojďte, představím vás za to císaři. *Oba pryč. U vchodu se rozpoutala menší*

mela. Gogher Gogh se snaží uniknout se dvěma osobními strážci.

GOGHER GOGH · Žádám, aby se i mně poskytla příležitost. Muži z lidu se tady zakazují vstoupit! *Vytlačí ho.*

Sál

SI WEJ · Veličenstvo a pánové! Blaží mě, že vám jako prvního řečníka smím představit celým bratrstvem vroucně milovaného rektora Císařské univerzity, pana Ki Lie.

TUIOVÉ *zpívají tuiovskou hymnu.*

Kupředu! Není

Nad vědění!

Vše všude rozdmýchat!

Musíte v čele stát!

Musíte bez umdlení

Hlídat a panovat!

KI LIE · Urozená císařská rodino, vznešený kongrese! Bavlna, lana arboris, se získává z bombaceí, z bavlníků, z rostlin s prstovitými listy a květy na pni a větvích. Má podobu hebkých chumáčů, jež se zpracovávají v látky, hlavně pro chudobnější obyvatelstvo. Velevážené shromáždění! Sešli jsme se, poněvadž se ty chumáče, zvané lana arboris, nevyskytují na našich trzích a že byste tam proto také marně hledali bavlněné látky. Tak jest. Ale teď soustředíme pozornost napřed na lid. Zkoumejme jej odvážně, bez bázně a předsudků. Některým vědcům se občas vytýkalo, když zjišťovali, že mezi lidmi existují jakési rozdíly, čili když dospěli k závěru, že lid není jednoduší, že mezi jeho příslušníky jsou jisté rozdíly, ano, nazveme to rozdíly, rozdíly, dané jejich různými

zájmy atd. atd. Nuže. Dovolte, abych se vám přiznal — zcela lhostejno, zda se mi to vytkne nebo ne — že toto stanovisko sdílím! Prosim. Les přece není jen prostě les, nýbrž skládá se z množství nejrůznějších stromů. A právě tak není lid prostě jen lid. A z čeho se tedy skládá tento lid? Nuže. Patří mezi něj úředníci, myčky nádobí, statkáři, cínaři, obchodníci bavlnou, lékaři a pekaři. Dále oficíři, muzikanti, truhláři, vinaři, advokáti, ovčáci, básníci a kováři. A neopomeňme ani rybáře, služky, matematiky, výtvarníky, řezníky, obchodníky smíšeným zbožím, chemiky, ponocné, rukavičkáře, učitele jazyků, strážníky, zahradníky, novináře, hrncíře, košíkáře, čišníky, hvězdáře, kožešníky, obchodníky ovocem, ledaře, kameloty, klavíristy, flétnisty, bubeníky, houslisty, harmonikáře, hráče na ceteru, na cello, na violu, na trumpetu, na dřevěné foukací nástroje, na obchodníky dřevem a dřevařské experty. A kdo z vás dosud neslyšel o zpracovatelských tabáku, kovodělních, lesních dělnících, zemědělských dělnících, textilních dělnících, stavebních dělnících, o architekttech a námořnících? Jiná povolání zase vykonávají tkalci, pokrývači, herci, fotbalisté, průzkumníci mořských hlubin, kameníci, brusiči, pohodní, hostinští, kati, písaři, listonoši, bankéři, vozkové, porodní báby, krejčí, havíři, sportovci a kormidelníci. *Neklid mezi shromážděnými.* Nuže. Připadám vám možná trochu příliš zevrubný, příliš precizní, příliš vědecký. Jenže proč volím tuto cestu? Jedině abych ukázal, že všichni tito různorodí lidé, nebo řekněme

z opatrnosti, jejich převážná část, ona část nemajetná, má jen jedno společné, totiž že...

HLAS ... je nemajetná.

KI LIE · Ne, že potřebuje lacinou bavlnu. Volá po bavlně! Nuže. Přátelé, my všichni víme, že bavlnou disponuje císař — *šum ve shromáždění* — nikoli ve smyslu vlastnickém, ale příkazujícím, tím že o ní rozhoduje, že jí prostě disponuje — a kdo by s ní dokázal nakládat štedřeji, nezištněji, otcovštěji než císař? Ale bavlna tu není. Dobře. Když ji však tolik lidí tak nutně potřebuje, neměla by tu tedy být? Velevážené shromáždění, dovolte mi, abych odpověděl, i když se znovu vystavuji nebezpečí, že se tím stanu nepopulárním: nikoli! Příroda, vážení, je bohyně, jíž nelze poručit. My lidé duchovní se rádi hrozíme prostých zjištění. Připadají nám hloupá, připadají nám mělká. Nuže, já se jich bát nehodlám. Kde bavlna zůstala? Můj neúplatný soud zní: Inu, prostě se neurodila. Buď bylo slunce moc, nebo ho bylo málo, buď přšelo příliš, nebo bylo nežádoucí sucho. To se dodatečně ještě zjistí. Bavlna krátce a dobře není — poněvadž se neurodila.

Opouští důstojně řečnický pult. Ticho. Císařská rodina odchází ze sálu.

LI WEJ · Děkuji panu Ki Lieovi. Porota oznámí své rozhodnutí.

Šatny

Císař, císařovna-Matka, Turandot s ministerským předsedou. Munka Tu zde postává očekává rozhodnutí.

CÍSAŘ · Promluvil jste se zástupci svazů?

MINISTERSKÝ PŘESEDNA · Pár slov, Veličenstvo.

Císař na něho pohlédne tázavě, ministerský předseda zavrtí hlavou.

CÍSAŘ · Příliš si to ulehčil. S tak průhlednými nepravdami se nic nesvede. Naopak, spíš to lidi ještě upozorní, že něco není v pořádku, domněle. Pět minut předtím se přivítá sedlák, který bavlnu do hlavního města přivezl! Prostě nedostatek smyslu pro skutečnost!

U vchodu došlo k výměně názorů. Gogher Gogh se snaží uniknout se dvěma osobními strážci.

GOGHER GOGH · Však já si ty vaše vizáže zapamatuju! Nesu náramně důležitou zprávu.

Vytlačí ho.

TURANDOT · Já sice na duchovní lidi trpím, ale tohle!

CÍSAŘ · A ta vzpurnost! „Zcela lhostejno, jestli se mi to vytkne nebo ne...“ a „Převážná část, část nemajetná!“ Pryč s chlapem!

MINISTERSKÝ PŘESEDNA · Víc-krát nás nudit nebude.

TURANDOT · Bábinko, já nechci. *Vrhne se císařovně-Matce do náruče.* Nedám se zaprodat. Aspoň ne takovému! *Uštědří ministerskému předsedovi kopanec.* To on mu dovolil vystoupit. Celá čajovna se mi teď směje. Srazit hlavu! I tu tvoji! *Štká.* Můj osud je každému lhostejný. Srazit hlavu! Srazit hlavu! Srazit hlavu! *Skryje tvář na prsou císařovny-Matky.*

MINISTERSKÝ PŘESEDNA *po menší pauze* · Smím Vaši Císařské Milosti představit řečníka pátého dne, pana Munka Tua?

Turandot po něm mrkne.

Vestibul

Sien, chlapec Er Fej a tui Ku.

SIEN · Ten člověk se mylí. Letos je víc bavlny než loni. Kde ho najdu? Rád bych mu to pověděl.

Strážníci vedou Ki Liea kolem.

SIEN · Co je s ním? Proč ho vedou strážníci? Nemůžu si s ním promluvit?

KU *ho zadržel* · Raději se k němu nehlas, nemuselo by se ti to vyplatit.

SIEN · Myslíš, že ho zatkli? Jen proto, že nezná pravdu?

KU · Zná ji.

SIEN · Zatkli ho tedy, že lhal?

KU · Ne proto, že lhal, ale že lhal málo přesvědčivě. Budeš se muset ještě mnohemu přiučit, dědo.

Šatny

Ministerský předseda představuje Turandot rektora Si Weje, jehož provází sekretář Nu Šan. S Turandot je Munka Tu. Ze sálu zazní hymna tuiů.

SI WEJ · Smím Její Císařské Výsosti dedikovat kostým, který jsem sám navrhl?

Nu Šan vyjme z kartonu papírový kostým potříštěný verši.

MINISTERSKÝ PŘEDSEDA · Pro neuspokojivý průběh kongresu a velký nápor uchazečů se již dnes, v třetí den kongresu, ujme slova sám předseda Svazu tuiů, pan Si Wej.

TURANDOT · Och, jak duchaplné! Z papíru!

SI WEJ · Z látky, která je ze všech látek nejušlechtilější!

TURANDOT · Necht ušlechtilá látka zahálí cosi ještě ušlechtilějšího! *Volá na služebné.* Hned si to obléknu.

Donese se zástěna, za níž se Turandot převlékne.

MINISTERSKÝ PŘEDSEDA *Si Wejovi* · Pojdte!

Z tlampače zazní sdělení: „Oznámení.

Z kláštera Taši Lumpo se ke kongresu vypravil zeměpisec Powder Mill.“
Potlesk.

Sál

JAO JIE · Jaké to včera bylo?

CÍSAŘ · Nevalné. Nějaký teolog. Vzmohl se jedině na to, že řekl: Příliš šatstva škodí zdraví. Kvůli slunci. — A kde jsi byl ty?

JAO JIE · Na venkově. Pokusil jsem se pár žoků spálit.

CÍSAŘ · Nač? To nepřipustím. Proč tu sedím?

JAO JIE · Jak chceš jinak zvednout cenu?

CÍSAŘ · Přece ne spalováním! Co mi bude platná vysoká cena, když nebudu mít co prodávat.

JAO JIE · Když chceš se mnou diskutovat, osvoj si napřed základy ekonomie. Představ si, že máme třeba pět milionů žoků... *Vysvětluje to císaři dál i za následujícího projevu Si Weje, který vstoupil do sálu.*

SI WEJ · Císařská Výsosti, pánové. Na začátku kongresu kdosi nehodný tuiovského klobouku tvrdil, že se v Číně letos bavlna neurodila. To je urážka čínského lidu. Mohu vám oznámit, že se sklídilo ne méně než jeden a půl milionů žoků. A jak, za jakých podmínek náš lid, nejpilnější lid pod sluncem, tuto bavlnu sklízal! My víme, kolik potu si vyžádá neobyčejně tvrdý režim nájemců velkých klášterů a feudálních statků. Navíc se milióny

drobných rolníků do úmoru pachtí na svých neuvěřitelně malých políčkách. Především jim, drobným rolníkům, kteří tak heroicky zajišťují oděv drobného člověka — čest a slávu!

JAO JIE · Tobě to obchodně vůbec nemyslí! Zapamatuj si pro případ, že by se mi něco stalo: Ještě než zahájíme prodej, musí polovička zmizet. Ale spálit se nemůže. Proč? Moc by to páchlo.

CÍSAŘ · Nepáchlo, jediné vlna páchne.

JAO JIE · Náramně čoudí.

SI WEJ · Ale teď se mě asi tážete, a s vámi všechen lid: Kde tedy zůstala? Kde je bavlna? A já vám to povím: ztrácí se.

Pobouření.
JAO JIE · Zbláznil se? Hned to zaraž!

SI WEJ · A kde se ztrácí? Pro všechno na světě, kde? Prozradím vám i to: ztrácí se při dopravě. *Pobouření vzrůstá.* Velevážené shromáždění! Tušíte cosi strašlivého, jste právem pobouřeni. Ale přitom jste na hony vzdálení pravdě. Dovolte, abych vám teď zapěl nový hymnus na velikost a ctnost čínského lidu. Mluvím o pokroku pod osvícenou vládou našeho Císařského domu. Pánové, ještě před nepřilíh dlouhou dobou byl venkov obrazem bídy a utrpení. Dědiny se hemžily otrhanci, lidmi polonahými, lidmi ve své nahotě takměř podobnými zvířatům. Pořádný oděv, vkusné látky neznali a také po nich sotva toužili. A dnes? Pánové, tím, že člen Císařského domu převzal produkci bavlny, se vše změnilo. Do našich vesnic vtáhla kultura. Kultura! *Se střechy se snášejí letáky.* To, že se bavlna při dopravě z polí do měst ztrácí, se dá vyložit vzrůstající kultur-

ností naší země. Obyvatelstvo ji skoupuje! Nevím, co na těch letácích stojí...

VOLÁNÍ · Letáky Kaj Hoa! — Policie!
SI WEJ · ...ale vím, že jsou to lži. Pravda zní: bavlna se vyprodala!

MLADÝ ME NES *ve skupině mladých tuiů* · Zřejmě ji skoupili bezzemci, co ty své štipecčky půdy pomalu zrývají kapesními noži a pěstují bavlnu v uších svých babiček! *Strážníci jej odolehou.* Ti si vůbec nemůžou bavlněný oděv dopřát!

CÍSAŘ · Je to osel, ten Si Wej!

MINISTERSKÝ PŘEDSEDA · Zástupci svazů opustili sál, s letáky v rukou.

SI WEJ *zoufale* · Prosím o klid. Čína stojí na pokraji propasti! *Potlesk jej přerušuje.* *Turandot vstoupila do lože, následována Munka Tuem. Má na sobě papírový kostým Si Weje.* Císařská Výsosti, vznešená konference! Aby se odstranil nedostatek oděvních látek, který nastal jako důsledek vzrůstajících kulturních potřeb našeho lidu, což zdůrazňuji, navrhuji, aby se okamžitě, aby se neprodleně, bez jakékoli byrokracie, bez ohledu na platné předpisy použilo na oděvy té nejušlechtilější látky, látky, které naši básníci a myslitelé propůjčili vznešenost: papíru! A to v hlavním městě okamžitě!

ZVOLÁNÍ · Navrhni zároveň, že napříště už nebude smět přšet!

Směch. *Strážníci hledají napřed toho, kdo vykřikl, a posléze ty, co se smějí.* *Turandot rozevřela demonstrativně slunečník.*

NOVÉ ZVOLÁNÍ · Naši silniční dělníci budou pracovat pod slunečníky!

JINÉ ZVOLÁNÍ · Oblečte se radši do letáků Kaj Hoa!

Císařská rodina opouští sál.

Šatny

JAO JIE · Bavlna se ztrácí při dopravě! Teď stačí, aby někdo ještě vytroubil, kam se ztrácí, a můžeme sbalit kufry!

TURANDOT · Byla jsem znovu před celou zemí zesměšněna! Ten padouch! *Strhne si papírový kostým.* Na — na — na!

CÍSAŘ · Nevyvolávej další skandál, mně stačí jeden. *Pryč s Jao Jiem.*

MINISTERSKÝ PŘEDSEDA · Jste předsedou Svazu tuiů.

NU ŠAN · To přece nejde, jsem jeho žák. MINISTERSKÝ PŘEDSEDA · To si srovnajte se svým svědomím.

Oba vyjdou.

CÍSAŘOVNA-MATKA · Srazit hlavu, srazit hlavu, srazit hlavu! *Odchází s chichotáním.*

Služebné donesou s úsměšky zástěnu před Turandot. Zůstali tu jedině Dvorní tui a Munka Tu. Oznámení z tlampače: „Uchazeči čtvrtého dne se žádají, aby se přihlásili ve Velkém sále.“

TURANDOT za zástěnou · Munka Tu! Počkáš přece?

MUNKA TU · Musím se ve Velkém sále přihlásit, Císařská Výsosti.

TURANDOT · Na to je čas. Čeká jich tam zase na tucty. Chci, abys promluvil jako poslední.

MUNKA TU · Ano, Císařská Výsosti.

TURANDOT · Munka Tu! Pojď dnes se mnou do paláce, něco ti ukážu.

MUNKA TU · Císařská Výsosti, nic by mě tak netěšilo, ale budu se muset připravit na onen velký projev.

TURANDOT · Jsem přesvědčena, že Fi Jej tu ještě je.

DVORNÍ TUI · Jistě, Císařská Výsosti.

TURANDOT · Klidně tady zůstaň. Munka Tu, ukážu ti dnes večer něco bavlněného.

Služebné se hlasitě chichotají.

Z tlampače zazní znovu dřívější oznámení.

MUNKA TU · Císařská Výsosti, prosím o propuštění, abych si mohl připravit svůj velký projev.

TURANDOT · Fi Jeji, zajdi do Velkého sálu a podívej se, kolik je tam ještě uchazečů.

Dvorní tui odchází do Velkého sálu.

TURANDOT · Munka Tu!

Sál

Ministerský předseda a sekretář Nu Šan hledí na přicházejícího Dvorního tuiho.

MINISTERSKÝ PŘEDSEDA · Je to nepříjemné, ale už se nikdo víc nepřihlásil. Ačkoli nám končí teprve třetí den! Přijdou samozřejmě ještě řečníci z provincií. Zpravte pana Munka Tua, že bude mluvit zítra ráno. Nu Šanovi: A vy zlikvidujte toho hlupáka. *Dvorní tui se rozmýšlí, zda se má vrátit do šaten.*

Vestibul

Sekretář Nu Šan nachází svého pána, rektora Si Weje, zcela opuštěného. U dveří, hlídán strážníky, Me Nes a jiní mladí tuiové. Starý Sien a tui Ku odcházejí k východu.

KU · Co si o tom všem myslíte, milý Siene?

SIEN · Výmluvnost pánů je značná, ale nepostačí. Pozemky jsou příliš nepatrné.

SI WEJ · Sdělte okamžitě vyšším místům, že žádám co nejpránsnější potrestání těch holomků tady! Jsou to zjevně

přivrženci Kaj Hoa! Potrestání co nejpránsnější, smrtí! *Sekretář dá strážníkům znamení a ti mladé lidi odvedou.* Děkuji. Zaslýchli jste něco? Co se soudí o mém projevu? Ty letáky mu trochu ubraly na efektu, že? Myslím si však, že demonstrativní objevení princeznino v mém kostýmu leccos zase napravilo. Bylo shromáždění spokojené? *Chraptivě:* Nesete nějaký vzkaz? Nic se mi nereкло, asi se ještě nezná reakce dvora. Zkontrolujte co nejbedlivěji záznam mého projevu, dříve než se zveřejní. Horko v sále poněkud ovlivnilo náladu, že? Člověče, co mlčíte? Jste jedenáct let mým žákem, činím vás za protokoly odpovědným. Chápu. Řekněte mým synům...

Vestibul

Čtvrtý den. Ministerský předseda, Nu Šan a písař školy tuiů. Oznámení z tlampače: „Uchazeči pátého dne se přihlásí ve vestibulu u komitétu ministerského předsedy.“

MINISTERSKÝ PŘEDSEDA · Odvažuje se nás nechat čekat! Obsadily se vchody, prohledaly sklepy, oťukaly zdi?

NU ŠAN · Ministr války převzal osobně kontrolu.

MINISTERSKÝ PŘEDSEDA *neklidně* · To neříká vůbec nic. Ten člověk byl ještě před necelými třiceti lety členem Společnosti pro mírný pokrok v mezích zákona. — Přihlásil se ještě zeměpisec z kláštera Taši Lumpo. Ale stěží se dostaví dřív než pozítí. — Vyloučili se včerejší rušitelé ze Svazu tuiů?

NU ŠAN · Byli popraveni.

MINISTERSKÝ PŘEDSEDA · To mě nezajímá. Ptal jsem se, jestli byli vyloučeni ze Svazu tuiů.

Munka Tu s Turandot přispěchají. S ní její služebnice. Munka Tu je zřejmě nevyspalý. Úklony.

TURANDOT · Gratulujte mu, pánové. Obeznamil mě dnes v noci s tím, co chce přednést.

MINISTERSKÝ PŘEDSEDA · Pane Munka Tu, jistě najdete pochopení pro to, že se po včerejších událostech rozhodlo, aby se každý uchazeč bez rozdílu napřed prošetřil, zdali nevyznává nečínské názory.

TURANDOT · Nevyznává žádné.

MINISTERSKÝ PŘEDSEDA *se ukloní* · O tom nepochybují. *Munka Tuovi:* Podropte se té formalitě. *Usednou.* Močíte do postele?

MUNKA TU *bezmocně* · Ne.

MINISTERSKÝ PŘEDSEDA *služebnicím* · Prosím, abyste se nechichotaly. Otázka je předepsána. — Náležel jste někdy ke Společnosti přátel ozbrojeného povstání? *Munka Tu vrtí hlavou.* Ke Lhářům za lidská práva? *Munka Tu vrtí hlavou.* Jste pro mír v některé z jeho podob? *Munka Tu vrtí hlavou.* Máte příbuzné? *Munka Tu vrtí hlavou, pak se vzpomíná a přikývne.* V severních provinciích? *Munka Tu vrtí hlavou.* Vyslovte jméno Kaj Ho!

MUNKA TU · Kaj Ho.

MINISTERSKÝ PŘEDSEDA · Třese se.

MUNKA TU · Jsem nevyspalý.

TURANDOT *odstrčí služebné, které ji česaly* · Tak dost! *Vstane, dá Munka Tuovi znamení a vyjde s ním a se služebnicemi. Tuiovská hymna slabě a falešně.*

Sál

Všude ozbrojené stráže. Vstupují Munka Tu a Turandot. Munka Tu se odplouží k dřevěnému řeznickému pultu, Turandot odcupitá do císařské lóže. Zbaví se přehození a sedí polonahá.

CÍSAŘ · Jak se můžeš takhle odhalovat!
TURANDOT · Nebruč, je to v tvém zájmu.

NU ŠAN · Jako předseda Svazu tuiů mám čest představit vám uchazeče čtvrtého dne, pana Munka Tua, vedoucího filozofického semináře.
Turandot zatleská.

MUNKA TU · Císařská Výsosti, pánové. V historickém okamžiku...
Po menší potyčce u vchodu vtrhnou dovnitř čtyři mužové, polonazí. Za zpěvu míří těžkými kroky do středu.

ČTVEŘICE ·

Sluníčko nás ozdraví
Vzhůru, do toho!
Když mráz hlodá na zdraví
Ať žije Kaj Ho!
Ozbrojené stráže se do nich pustí a snaží se je vytláčit.

ČTVEŘICE *vztyčuje na klacku korouhvičku z bavlny.*
Kabát je jen blud a fór
A ne nadlouho.
Pak poslouží za prapor
Ať žije Kaj Ho!

MUNKA TU *zatímco čtveřici vyprávějí.*
Císařská Výsosti, pánové...

MLADÝ Š'MIE *zahodí tuiovský klobouk, který nedávno nabyl, a dupe po něm.*
Pusťte je! Nebo seberte i mne! *Seberou i jeho.*

MUNKA TU · V historické chvíli...

Š'MIE *u vchodu.* · Co tu řečníš? Ty, světlo filozofického semináře! Žádnými řečmi jim oděv na nahá těla nepřičaruješ! *Násilně jej vyvolečou.*

NU ŠAN *vztekle.* · Škrťám tě ze seznamu, Š'Mie!

HLASY · Tak už konečně promluv, Munka Tu! — Palác Svazu tuiů se pomalu stává tržištěm. — Smrad je tady dokonce ještě větší.

MUNKA TU *bledý.* · Mluvím tady, Š'Mie, mluvím tady, poněvadž si nedám vzít právo mluvit kdekoli a cokoli se mi zachce. Ano, stojím tu, abych hájil svobodu, svou, vaši, svobodu všech.

ZVOLÁNÍ · I svobodu vlků?

MUNKA TU *zatímco policie hledá rušitele.*
Ano!

ZVOLÁNÍ · A ovčí?

MUNKA TU *zatímco policie hledá rušitele.*
Ano, též ovčí! Nesdílím názor, nesdílím názor — *osuší si pot* — nesdílím názor, že by se nahým měl upřít nárok na bavlnu, ale kdybych ten názor sdílel, ten názor sdílel, tak si přeji mít právo jej vyslovit, názor, který nesdílím, s nikým. Nejde o bavlnu, jde o svobodný názor na bavlnu, na bavlně nezáleží, o tu nejde. Tady se totiž nekupčí, tady se vyslovují názory. *Neklid.* Jde o názor a nikoli o kupčení!
Vchodem násilně unikl Gogher Gogh se dvěma osobními strážci.

GOGHER GOGH · Snad tedy dovolíte, aby tady řekl svůj názor i člověk, který sice nenosí tuiovský klobouk, ale který svými skutky dokázal, že...
Vytláčí ho.

HLAS · Páše se násilí na lupičích!

MUNKA TU · Císařská Výsosti, pánové! Nemluvme tady už o bavlně, ale

o ctnostech, kterými se národ musí vyznačovat, aby bavlnu mohl postrádat. Otázka nezni: Kde je bavlna? nýbrž: Kde zůstávají ctnosti? Kam se ztratila povznášející odříkavost, kam se poděla proslavená trpělivost, s kterou dokázal čínský lid nést svá nesčetná břemena? Věčný hlad, úmornou práci, tvrdost zákonů?

CÍSAŘ · Ujždí. Po výtečném začátku!

MUNKA TU · Dokázal to díky — *z manuskriptu* — vnitřní svobodě. Veličinstvo, pánové, ale ta se teď vytratila.

ZVOLÁNÍ · I s tou vnější.

MUNKA TU · Ctím památku prostých lidí dřívějších pokolení, kteří oděni v cáry — neboť nebylo vždy dost bavlny — kteří živi z hrsti rýže uměli trávit své dny v důstojenství, bez žebřonění a násilí. Říká se, že sedíš mezi námi, Kaj Ho. *Neklid.* Já o tom nic nevím. Ale jestli tady jsi, pak se tě ptám: Cos udělal se svobodou? Všechny zotročuješ. Po všech chceš, aby už volali jedině po bavlně, jako by nic lepšího nebylo!

ZVOLÁNÍ · Totiž hedvábí.

MUNKA TU · Žádám na tobě, abych směl svobodně projevit své mínění, slyšíš? Mne nezajímá bavlna v císařových skladech, mne zajímá svoboda. *Velký neklid.*

JAO JIE · Teď to prasklo. Hlupáci, všechno vyzradili!

Císařská rodina opouští sál.

MUNKA TU · Svoboda! Svoboda! Svo...
Z tlampače zazní zpěv: „Sluníčko nás ozdraví, vzhůru, do toho! Když mráz hlodá na zdraví, ať žije Kaj Ho!“ — Policie se zmochuje Munka Tua.

Vestibul

Tuiové se tlačí k východu.

HLASY · Znemožnil celý Svaz tuiů! — Dělal na mě takový vyčerpaný dojem. — Proto ta útočnost. — To o těch skladech bylo blábolení. — Blábolení, které udeřilo jako hrom.

KU *starému Sienovi.* · Neztrácej odvahu.
SIEN · Dnes jsem odvahy nabyl. „Kočka zahlédla myš,“ jak se říká.

ER FEJ · Dědo, ta píseň byla pěkná.
SIEN · Pst! Myslí tu melodii, ty tóny, ten jejich lahodný souzvuk. *Chytke:* Vidiš, tuiové mě už leccemu naučili. Před policií musí být člověk tuim.

KU *práskne náhle tuiovským kloboukem o zem.*
Začínám svým řemeslem opovrhovat, dědo. *Polekaně se ohlédne a opatrně zase klobouk zvedne a opráští.* Ale přesto bys tady mohl získat spoustu moudrosti.

SIEN · Jsou různé druhy moudrosti. Jsem pro tu, při níž se rozdává půda.

6

U MĚSTSKÉ ZDI

Kat a jeho pomocník vztyčují na městské zdi vedle jiných hlav utatou hlavu Munka Tua.

KAT · Není nic strašnějšího než vrtkavost lidského štěstí. Ještě včera vztyčoval Jen Fej se svým pomocníkem poslední hlavu na západní straně. Byli veselí a v báječné náladě. Zvolili západní stranu, poněvadž tudy včera táhla tibetská karavana s poutníky Sedmého očišťování. Měl slušný úspěch. Poutníci se vyjadřovali velmi uznale o podívané a zdálo se, že štěstí Jen Fejovi přeje. Ale dnes v noci přinesly

Sál

Vsude ozbrojené stráže. Vstupují Munka Tu a Turandot. Munka Tu se odpouští k dřevěnému řečnickému pultu, Turandot odcupitá do císařské lóže. Zbaví se přehození a sedí polonahá.

CÍSAŘ · Jak se můžeš takhle odhalovat!
TURANDOT · Nebruč, je to v tvém zájmu.

NU ŠAN · Jako předseda Svazu tuiů mám čest představit vám uchazeče čtvrtého dne, pana Munka Tua, vedoucího filozofického semináře.
Turandot zatleská.

MUNKA TU · Císařská Výsosti, pánové. V historickém okamžiku...
Po menší potyčce u vchodu vtrhnou dovnitř čtyři mužové, polonazí. Za zpěvu míří těžkými kroky do středu.

ČTVEŘICE ·

Sluníčko nás ozdraví
Vzhůru, do toho!
Když mráz hlodá na zdraví
Ať žije Kaj Ho!
Ozbrojené stráže se do nich pustí a snaží se je vyiláčit.

ČTVEŘICE *vztyčují na klacku korouhvičku z bavlny.*

Kabát je jen blud a fór
A ne nadlouho.
Pak poslouží za prapor
Ať žije Kaj Ho!

MUNKA TU *zatímco čtveřici vypráskávají.*
Císařská Výsosti, pánové...

MLADÝ Š'MIE *zahodí tuiovský klobouk, který nedávno nabyl, a dupe po něm.*
Pusťte je! Nebo seberte i mne! *Seberou i jeho.*

MUNKA TU · V historické chvíli...

Š'MIE *u vchodu.* · Co tu řečníš? Ty, světlo filozofického semináře! Žádnými řečmi jim oděv na nahá těla nepřičaruješ! *Násilně jej vyolečou.*

NU ŠAN *vztekle.* · Škrťám tě ze seznamu, Š'Mie!

HLASY · Tak už konečně promluv, Munka Tu! — Palác Svazu tuiů se pomalu stává tržištěm. — Smrad je tady dokonce ještě větší.

MUNKA TU *bledý.* · Mluvím tady, Š'Mie, mluvím tady, poněvadž si nedám vzít právo mluvit kdekoli a cokoli se mi zachce. Ano, stojím tu, abych hájil svobodu, svou, vaši, svobodu všech.

ZVOLÁNÍ · I svobodu vlků?

MUNKA TU *zatímco policie hledá rušitele.*
Ano!

ZVOLÁNÍ · A ovcí?

MUNKA TU *zatímco policie hledá rušitele.*
Ano, též ovcí! Nesdílím názor, nesdílím názor — *osuší si pot* — nesdílím názor, že by se nahým měl upřít nárok na bavlnu, ale kdybych ten názor sdílel, ten názor sdílel, tak si přeji mít právo jej vyslovit, názor, který nesdílím, s nikým. Nejde o bavlnu, jde o svobodný názor na bavlnu, na bavlně nezáleží, o tu nejde. Tady se totiž nekupčí, tady se vyslovují názory. *Neklid.* Jde o názor a nikoli o kupčení!

Vchodem násilně unikl Gogher Gogh se dvěma osobními strážci.

GOGHER GOGH · Snad tedy dovolíte, aby tady řekl svůj názor i člověk, který sice nenosí tuiovský klobouk, ale který svými skutky dokázal, že...
Vytlačí ho.

HLAS · Páše se násilí na lupičích!

MUNKA TU · Císařská Výsosti, pánové! Nemluvme tady už o bavlně, ale

o ctnostech, kterými se národ musí vyznačovat, aby bavlnu mohl postrádat. Otázka nezní: Kde je bavlna? nýbrž: Kde zůstávají ctnosti? Kam se ztratila povznášející odříkavost, kam se poděla proslavená trpělivost, s kterou dokázal čínský lid nést svá nescetná břemena? Věčný hlad, úmornou práci, tvrdost zákonů?

CÍSAŘ · Ujždí. Po výtečném začátku!

MUNKA TU · Dokázal to díky — *z manuskriptu* — vnitřní svobodě. Veličinstvo, pánové, ale ta se teď vytratila.

ZVOLÁNÍ · I s tou vnější.

MUNKA TU · Ctím památku prostých lidí dřívějších pokolení, kteří oděni v cáry — neboť nebylo vždy dost bavlny — kteří živi v hrsti rýže uměli trávit své dny v důstojenství, bez žebročení a násilí. Říká se, že sedíš mezi námi, Kaj Ho. *Neklid.* Já o tom nic nevím. Ale jestli tady jsi, pak se tě ptám: Cos udělal se svobodou? Všechny zotročuješ. Po všech chceš, aby už volali jedině po bavlně, jako by nic lepšího nebylo!

ZVOLÁNÍ · Totiž hedvábí.

MUNKA TU · Žádám na tobě, abych směl svobodně projevit své mínění, slyšíš? Mne nezajímá bavlna v císařových skladech, mne zajímá svoboda. *Velký neklid.*

JAO JIE · Teď to prásklo. Hlupáci, všechno vyzradili!

Císařská rodina opouští sál.

MUNKA TU · Svoboda! Svoboda! Svo...
Z tlampače zazní zpěv: „Sluníčko nás ozdraví, vzhůru, do toho! Když mráz hlodá na zdraví, ať žije Kaj Ho!“ — Policie se zmocňuje Munka Tua.

Vestibul

Tuiové se tlačí k východu.

HLASY · Znemožnil celý Svaz tuiů! — Dělal na mě takový vyčerpaný dojem. — Proto ta útočnost. — To o těch skladech bylo blábolení. — Blábolení, které udeřilo jako hrom.

KU *starému Sienovi.* · Neztrácej odvahu.

SIEN · Dnes jsem odvahy nabyl. „Kočka zahlédla myš,“ jak se říká.

ER FEJ · Dědo, ta píseň byla pěkná.

SIEN · Pst! Myslí tu melodii, ty tóny, ten jejich lahodný souzvuk. *Chytře:* Vidiš, tuiové mě už leccemu naučili. Před policií musí být člověk tuim.

KU *práskne náhle tuiovským kloboukem o zem.* · Začínám svým řemeslem opovrhovat, dědo. *Polekaně se ohlédně a opatrně zase klobouk zvedne a opráší.* Ale přesto bys tady mohl získat spoustu moudrosti.

SIEN · Jsou různé druhy moudrosti. Jsem pro tu, při níž se rozdává půda.

6

U MĚSTSKÉ ZDI

Kat a jeho pomocník vztyčují na městské zdi vedle jiných hlav utatou hlavu Munka Tua.

KAT · Není nic strašnějšího než vrtkavost lidského štěstí. Ještě včera vztyčoval Jen Fej se svým pomocníkem poslední hlavu na západní straně. Byli veselí a v báječné náladě. Zvolili západní stranu, poněvadž tudy včera táhla tibetská karavana s poutníky Sedmého očisťování. Měl slušný úspěch. Poutníci se vyjadřovali velmi uznale o podívané a zdálo se, že štěstí Jen Fejovi přeje. Ale dnes v noci přinesly

západní větry děšť a ráno vypadala celá galerie strašně. Z hlav, jaké se už nenajdou v celé Číně, zbyly pouze žalostné stíny. Jen Fej prostě neměl ze snahy po vnějším efektu zvolit západní stranu. Princezna Turandot prý dnes zrána celé dvě hodiny plakala. *Jsou hotovi a jdou dál.* Ba, v našem povolání si štěstí s neštěstím podávají ruku.

MUŽSKÝ HLAS *opodál zptvá* · Řekni tomu, kdo táhne vůz
Že záhy umře.
Řekni mu: kdo bude žít?
Ten, kdo sedí ve voze.
Sklání se večer.
Ještě hrst rýže
A jeden dobrý den
Je u konce.

Pisár školy tuiů přišel s chlapcem Si Fuem. Prohlíží si hlavy a před jakousi neznámou se zastavují.

PÍSAŘ · To je můj učitel, největší pýcha čínské filologie. Mluvil na kongresu hlouposti, jenže teď už nebude nikoho, kdo by uměl vyložit básně Po Tü-ia. Ach, proč jen se nedrží svého řemesla! — Někdo jde. *Oba pryč.*

Přichází Turandot, která je na procházce se služebnicemi. Za ní ozbrojenci.

TURANDOT *spatří hlavu Munka Tua* · Tutíčku! A tady Si Wej, co šije z papíru! Vlastně bych měla nosit vdovský šat, ale uchazeči by se ho zalekli. Těch hlav na zdi ostatně nebezpečně přibývá. Jako by se ta politika vůbec obhájit nedala. Kdo to jde?

PRVNÍ SLUŽEBNÁ · Lupič Gogher Gogh, takový směšný panák z čajovny tuiů.

DRUHÁ SLUŽEBNÁ · Naopak. Dámy celého Pekingmu leží u nohou pro jeho mužnost.

TURANDOT · Tedy pěkný trouba.
PRVNÍ SLUŽEBNÁ · Jako by mu byli ti dva chlapi v patách. Pojďte.

TURANDOT · Zůstaneme.
Gogher Gogh přichází, plaše se ohlédne, jako by před někým prchal. Když zahlédne ženy, zastaví se. Turandot se usměje.

GOGHER GOGH · Na procházku?
TURANDOT *se směje* · Koupit kuře.
GOGHER GOGH · Tak. To je dobře.

Smím se přidat?
První služebná se podívá směrem, odkud přišel, a zasměje se.

TURANDOT · Proším.
Osobní strážci Goghera Gogha se blíží a výhružně si ho měří.

GOGHER GOGH *nabídne Turandot kavalérsky paži a přejde s ní kolem strážců* · Potřebujete silnější ochranu, slečno. Je tu plno verbeže.

TURANDOT · Ti pánové vám něco chtějí?

GOGHER GOGH · Obrací se na mě spousta lidí, kteří to nikam nedotáhli.

TURANDOT · Možná že se vás jen chtějí něco zeptat?
GOGHER GOGH · Mám toho věčného ptaní po krk. Zásadně na otázky neodpovídám.

TURANDOT · Jsou to snad otázky nepřijemné?

GOGHER GOGH · Nevím, neposlouchám je.

TURANDOT · Vy politiku! — A co říkáte konferenci?

GOGHER GOGH · Nic. Výsledek mluví za všecko. Snažil jsem se marně tomu všemu zabránit, jenže mě nepustili dovnitř, že nejsem tak učený jako ti

páni. Teď jsou v koncích. Kdyby stát měl zodpovědět každou otázku, která se mu položí, udělal by bankrot. Proč? Poněvadž je z toho vždycky jen nepřijemnost. Jak dlouho byste si ponechala psa, kdyby se vás ráno co ráno zeptal: Kde je moje kotleta? Prostě by ztratil vaše sympatie.

TURANDOT · Na tom něco je. A co soudíte o ženách?

GOGHER GOGH · Čínská žena je věrná, pilná a poslušná. Ale musí se s ní zacházet jako s lidem, totiž tvrdě. Jinak je zle. *Poněvadž osobní strážci zase projdou hrozivě kolem.* Jak někdo projeví vzpurnost, udělám s ním krátký proces.

TURANDOT · A co soudíte o mně?
GOGHER GOGH · Jste pro mě záhadná bytost, jestli to tak smím vyjádřit. Musel jsem ostatně už kdesi mít čest vás vidět.

TURANDOT · Mohu být vaší paměti nápomocná: V literárním prostředí.

GOGHER GOGH · Národ bez literatury není národ kulturní. Ale musí být zdravá. Pocházím ze slušné, ale prosté rodiny. Ve škole jsem míval dobrý prospěch z náboženství a tělocviku, ale záhy se u mě projevovaly jakési vůdcovské vlohy. A tak jsem založil se sedmi stejně smýšlejícími druhy podnik, který se díky železné kázně stal časem tím, čím dnes je. Žádám na svých kumpánech, aby mi fanaticky věřili. Jen tak dosáhnu svých cílů. *K ozbrojencům: Zatkněte tahle individua. Osobní strážci rychle zmizí.* Kam vás smím doprovodit?

TURANDOT *pobaveně* · Pokud nemáte nic jiného na práci, tak někde do blízkosti císařského paláce. *Druhé slu-*

žebné: To, co jsem prve řekla, беру zpátky. Všichni odcházejí tam, odkud Turandot se svou suitou přišla.

HLAVA SI WEJE · Bojím se, že dnes večer zase sprchne.

NEZNÁMÁ HLAVA · Můj hlavní argument byl správný, ale detaily mohly být opravdu barvitější.

HLAVA KI LIEA · Žádná se neurodila.
HLAVA SI WEJE · Musí existovat odpověď. Včera v noci jsem jí byl na stopě.

HLAVA MUNKA TUA · Kdybych se byl pořádně vyspal, tak...

HLAVA KI LIEA · Že jí disponuje — disponuje, to bylo nešťastné slovo, nemělo se vůbec užít.

HLAVA SI WEJE · Opravdová věda se nikdy nevzdává! Samozřejmě, že se na každou otázku najde odpověď. Ale musí na to být čas.

NEZNÁMÁ HLAVA · Čas bychom teď měli.

HLAVA KI LIEA · Ať je tomu jak chce, jakési svobody tu požíváme. *Zeměpisec Powder Mill na vozičku taženém dvěma tuii.*

MLADÝ TUI volá · Všechno z cesty, jede velký zeměpisec Powder Mill!

POWDER MILL · Jen mi nepředstírejte únavu! Bojím se, že kongres skončí dřív, než tam dorazím. Každou chvíli může někdo přijít na odpověď. A co pak?

Mladí tuiové se zastavují a ukazují vystrašeně na hlavy.

POWDER MILL · Pár zločinců! Spěchejte, mladí přátelé!

V CÍSAŘSKÉM PALÁCI

Ministerský předseda přijímá delegáta kabátníků a tuje jejich svazu.

SVAZOVÝ TUI · Excelence! Rozbor situace ukazuje...

DELEGÁT *mávně rukou* · Zanech řečí! Stačí poznamenat, že se naši kabátníci už nedají udržet.

MINISTERSKÝ PŘEDSEDA · Mohu vám sdělit závazně, že císař vyvodí ze ztroskotání Velké konference důsledky.

DELEGÁT *radostně* · To je slovo! Jak jsem už řekl, nemohu své lidi déle udržet.

MINISTERSKÝ PŘEDSEDA *jej vyvádí* · Můžete vyčkat rozhodnutí v předšíní. Konstatuji ostatně, že se delegát Svazu bezkabáčtů nedostavil.

DELEGÁT · Ti dělají svou vlastní politiku.

MINISTERSKÝ PŘEDSEDA · Vy s nimi nejste zadobře?

DELEGÁT · Jisté je jedno: Že mě s tím jejich chlapem už nikdo nevidí. *Pryč se svým tuim.*

CÍSAŘ · Všecko zavínili tihle tuiové. Já chtěl vždycky jen to nejlepší.

JAO JIE · A také dostával. *Vstoupí Dvorní tui, generál-ministr války a Nu Šan.*

DVORNÍ TUI · Veličenstvo, k neklidu není důvod.

NU ŠAN · Obyvatelstvo si zachovává pokojnou mysl, Veličenstvo.

MINISTR VÁLKY · Městské brány jsou pevně v našich rukou, Sire.

CÍSAŘ · Děkuji vám. Počkat. Co se přihodilo?

MINISTR VÁLKY · Veličenstvo, Kaj Ho vyrazil ze severních provincií k hlavnímu městu.

JAO JIE · Zásoby jistého druhu zboží nutno ihned zničit.

CÍSAŘ · V tom případě odstoupím. MINISTERSKÝ PŘEDSEDA · Jak?

CÍSAŘ · Jak odstoupím? MINISTERSKÝ PŘEDSEDA · Ne,

jak se ty zásoby dají zničit. JAO JIE · Spálit se nedají. Poněvadž bavlna smrdí.

CÍSAŘ · Dobře, tak odstoupím. MINISTR VÁLKY · Vojsko se tím po-

věřit nedá. To by se riskovala vzpoura. CÍSAŘ · Odstoupím.

Ticho. Císař hledí nevěřičně na přítomné.

CÍSAŘ · Můžete si to rozmyslet, ale... *Poněvadž všichni mlčí, pomalu odchází.*

MINISTR VÁLKY · Veličenstvo se chová nemožně.

JAO JIE · Nečekejte, že já... Nikdy bych proti bratrovi... Je naprosto zbytečné mě prosit... Aby se pak řeklo, že jsem využil příležitosti... Vůbec mě nepřemlouvejte, nejsem ctižádostivý... Nanejvýš v krajní nouzi, řekneme v zájmu dynastie... Mohu s vámi počítat? Generále, zatkněte mého bratra! *Pryč.*

MINISTR VÁLKY · Veličenstvo! *Všichni se uklánějí a odejdou.*

CÍSAŘ *vstupuje jinými dveřmi* · Rozmyslel jsem si to... *Vidí, že všichni zmizeli.* To je neuvěřitelné. Takhle se tu zachází s císařem? *Zvenčí bubnování. Císař běží k oknu.* Proč se stráž chápe zbrani? Jao Jie! To zaručeně on... Příště abych i ve vlastním domě vážil každé

slovo na zlatých vážkách! Musím okamžitě...

Vstupuje Turandot se služebnicemi a Gogher Goghem.

TURANDOT · Otče, tady ti vedu jednoho z nejinteligentnějších mužů, s jakými jsem se kdy setkala.

CÍSAŘ · Máte u sebe nějaké drobné? GOGHER GOGH · Teď zrovna ne.

TURANDOT · Nač potřebuješ drobné? CÍSAŘ · Musím odcestovat. Odstoupil jsem, ve slabé chvílce. Jao Jie se

ihned prohlásil císařem. To je samozřejmě nezákonné. Lidu se přece musí dát možnost zvolit si režim.

GOGHER GOGH *občas vyhlédne z okna* · Jaképak: lidu se musí dát možnost zvolit si režim. Může si snad režim zvolit svůj lid? Nemůže. Vy byste si

snaž tenhle lid zvolil, kdybyste měl na vybranou?

CÍSAŘ · Samozřejmě že ne. Myslí výlučně na svůj prospěch a žije tedy hanebně nad naše poměry.

GOGHER GOGH · Lid je obecně nebezpečí. Ukládá o stát.

TURANDOT · Chytré. *Gogher Goghovi:* Povězte mu, co by měl podle vás udělat.

GOGHER GOGH · To je náramně jednoduché. Mám bohužel sám dost problémů, které se tak snadno řešit nedají. S těmi vašimi mají ovšem

všelicos společného. Nesmíte zkrátka a dobře — poněvadž nám moc času nezbyvá — chtít, aby se otázka po bavlně kladla, nýbrž — aby se zakázala. — Vždyť stráž odchází!

CÍSAŘ · Rozumím. Bylo by to také snadnější.

GOGHER GOGH · Jestli stráž odtáhne, jsem ztracen.

TURANDOT · Otče, ihned zakaž stráž odtáhnout.

CÍSAŘ *přechází rozčileně sem tam* · Člověče, na tom, co říkáte, něco je. Jsou to první rozumná slova, která slyším,

a přitom ani nenosíte tuiovský klobok. Stráž už nemohu nic zakazovat.

TURANDOT · Otče, poněvadž tě znám, chtěla bych při té příležitosti poznamenat, že ten nápad je páně Goghovým vlastnictvím. Ze se pan Gogh tedy tímto přihlašuje do soutěže Svazu tuiů a že si vyhraduje všechna práva. Doufám, žeš mi rozuměl?

Vstoupí Jao Jie, ministr války a Dvorní tui.

JAO JIE · Tady to máte. Proč bratr ještě pořád není zatčen? Ihned ho zastřelte!

MINISTR VÁLKY *císaři* · K paláci se valí dav lidí. Nejste společen s obyvatelstvem?

CÍSAŘ · Už zase jedna z těch otázek? A bez předepsaného oslovení?

GOGHER GOGH · To je konec. Kru Ki a ostatní.

TURANDOT · Odkud vůbec víte, co ten dav chce?

JAO JIE · Oběsit nás chce, huso hloupá! Co jiného může takový dav chtít?

CÍSAŘ · To je pravda.

GOGHER GOGH *náhle* · Musím vás požádat o pozornost. Jsou to lidé rozliční, někdo je poštal. V okamžiku, kdy se dovědí, že jsem tady...

JAO JIE · Chcete tím říct, že vás znají? GOGHER GOGH · Jisté.

CÍSAŘ · Tak s nimi přece promluvte, člověče!

GOGHER GOGH · To nejde. Když jim do rukou, totiž, když před ně před-

stoupím s prázdnýma rukama...

CÍSAŘ · Hloupost. Slibte jim cokoli.
MINISTR VÁLKY · Ano, slibte jim všecko.

JAO JIE · Všecko!

GOGHER GOGH · To se snadno řekne. Ale kdo já jsem?

CÍSAŘ · Vážený a milý, uvážil jsem zevrubně vaše návrhy a přikazuji, abyste ihned podle nich jednal. Máte mou důvěru. Já sám se na pár minut vzdám do svých komnat, abych se trochu posilnil.

GOGHER GOGH · Veličenstvo, nikdy vám to nezapomenu.

Císař odchází s Jao Jiem, Turandot a Dvorním tuim. Vzadu hluk.

GOGHER GOGH *ministru války* · Excellence, musím vás požádat o šerpu. *Poněvadž mu neporozumí:* Excellence, život i smrt závisí na vaší duchapřítomnosti. Prosím o šerpu. Ušetřte mě toho, abych musel před vámi pokorně pokleknout, Excellence. Před vámi stojí nešťastník a prosí o šerpu. *Strhne nerozhodnému ministru šerpu a nátrhá z ní pásky.*

Vstupují dva osobní strážci se třemi jinými lupiči.

PRVNÍ OSOBNÍ STRÁŽ · Tak jsme tě přece jen našli?

GOGHER GOGH · Vy jste mě hledali, že? *Ministru války:* Hledali mě. Kamarádi, Čína spoléhá na vaši pomoc.

PRVNÍ OSOBNÍ STRÁŽ · Žerty stranou.

DRUHÁ OSOBNÍ STRÁŽ · Konec žvástů.

GOGHER GOGH · Velmi správné, konec žvástů! Dosti žertů. Excellence! Neodpovědní živlové, kteří se otevřeně snaží vztáhnout ruku na majetek

spoluobčanů a bezostyšně narušili posvátný státní pořádek, si dělají co chtějí, zatímco drsní, ale císaři oddaní mužové musí beze zbraní přihlížet. Žádám na základě císařského zmocnění pro ty muže zbraně. A to z císařského arzenálu. *Přistoupí ke strážím a slavnostně jim uváže pásky z šerpy kolem rukávů.* Jako strážci pořádku nabere se fanatickou zběsilostí do břicha každého, kdo se odváží rebelovat. Vaše odměna: dvojnásobek žoldu obyčejných strážníků.

DRUHÁ OSOBNÍ STRÁŽ · Ano, šéfe. *Císař s ostatními zpět. Všichni srkají z koflíčků.*

CÍSAŘ · Nuže?

GOGHER GOGH · Veličenstvo, v této historické chvíli vám představuji své staré druhy ve zbraní, bratry Krukher Kruovy. Zjistil jsem, že dav, jenž byl viděn v okolí paláce, se skládá z mých osvědčených spolubojovníků, kteří jsou Vašemu Veličenstvu tělem i duší k dispozici.

CÍSAŘ · Milý pane Goghu, jsem pohnut. Ochranu potřebuji především císařské sklady.

GOGHER GOGH · Veličenstvo, poskytněte mi čtyřadvacet hodin času a už své hlavní město nepoznáte.

JAO JIE · Co chcete se skladišti udělat?

CÍSAŘ · Zakazuji si otázky. *Ministru války:* Generále, zatkněte mého bratra! *Turandot zatleská na souhlas.*

JAO JIE · Vždyť jsi odstoupil!

CÍSAŘ · Nikoli definitivně. *Zlomyslně:* Nedal jsi snad příkaz, aby mě zastřelili?

JAO JIE · Hloupost. V rozčilení se řekne ledacos.

GOGHER GOGH *horlivě* · Veličenstvo,

na mně je, abych vašim příkazům dostal bez jakýchkoli ohledů.

MINISTR VÁLKY *jej předejde* · Císařská Výsostí...

JAO JIE · Bez mé pomoci celý obchod pěkně zmrvíš. *Odchází vztekle s ministrem války, následován také První osobní stráží a dvěma lupiči. Ve dveřích se srazí s ministerským předsedou a Nu Šanem. Ti se hluboce ukloní, potom však zahlédnou císaře a polekaně se ukloní i jemu.*

CÍSAŘ · Vzal jsem otěže vlády zase pevně do rukou, můj drahý, a s vámi se ještě vypořádám. V tuto chvíli na to není kdy.

Za ministerským předsedou se objevil delegát kabátníků se svým tuim.

DELEGÁT · Jeho Excellence, pan ministerský předseda mi při ranní audienci naznačil, že Veličenstvo vyvodí důsledky ze ztroskotání konference tuiů.

CÍSAŘ · Ano. Jsi zatčen.

GOGHER GOGH · Následujte mě. *Vidí Nu Šana.* Kdo je tenhle pán?

MINISTERSKÝ PŘEDSEDA · Pan Nu Šan, předseda Svazu tuiů.

GOGHER GOGH · Tedy tui! *Zařve:* Jste zatčen! Jak každý ví, kupčí všichni velmi nebezpečně s názory. Nebo řekněme přesněji: čachrují s náramně nebezpečnými názory. Nejsem proti tomu, aby si někdo dal za názor zaplatit. Pod mým vedením stát dokonce vydá za názory ještě větší sumy. Ale jen za názory, které vyhovují. A vůbec — mám tohohle věčného špekulování plný zuby. Stačí být slušný a mít úctu před těmi, kteří znají všecko lépe. *Zařve:* Odvést!

TURANDOT *rozzářená* · Goghíčku! *Císařovna-Matka příběhne s číši zázvorového vína.*

b

NA DVOŘE CÍSAŘSKÉHO PALÁCE

Gogher Gogh ke své družině.

GOGHER GOGH · Jak se zrovna ukázalo, jsou císařská skladiště až po střechy nacpaná bavlnou. Bezectní živlové roztrušovali ještě před několika dny na Velké konferenci lživá tvrzení, že žádná bavlna není. Dostalo se jim zaslouženého trestu. Právě tak byl zatčen a zastřelen císařův bratr Jao Jie, který za zády svého císařského bratra bavlnu skrýval. Měl v úmyslu část bavlny spálit, aby zločin nevyšel najevo. Nemohl však už svůj nestvůrný plán uskutečnit. Kamarádi! Bezectná vojenská klika se teď snaží namluvit císaři, že vás a vašich služeb už není třeba. Musím proto, jako už kdysi v raných dobách našeho hnutí, předvést na daleko široko viditelném výstražném příkladu, že se bez dostatečné energické ochrany nedá bezpečnost majetku zaručit. Aby to poznal i největší hlupák. Za tím účelem zapálíte ještě dnes v noci část skladiště, a to jejich polovinu. — Konejte svou povinnost!

8

a

MALÉ TRŽIŠTĚ TUIŮ

Na velkých stojanech vystavují tuiové rozevřené knihy. Za jeden jen si chodci smějí přečíst jednu stránku.

TUI PRO OBEČNÉ VZDĚLÁNÍ · Hlupák se dře, ať v Číně nebo v Římě
A nemá nic, je pánem z Nemanic
A to, co má, i podrží: své břímě.
Co z toho vyplývá? Že nezná nic!
Kdo koně nemá, koněm kopnut bude
Kdo koně má, najednou jezdec je.
Záleží na vědění vždy a všude
Neboť kdo zná, přijde si na svoje.

*Prastará žena zaplatí a nahlédne do knihy.
Přichází Sien s chlapcem Er Fejem.*

ER FEJ · Musím se taky stát takovým tuim, dědo?

SIEN · Pořád ty peníze ještě máme.

ER FEJ · A co kdybychom si za ně koupili žábu?

SIEN · Co máš proti tuiům, Er Feji?

ER FEJ · Myslím, že to jsou špatní lidé.

SIEN · Podívej se tam na ten most. Kdo myslíš, že jej postavil?

ER FEJ · Císař.

SIEN · Ne. Přemýšlej.

ER FEJ · Zedníci.

SIEN · Ano. Ale kdo ještě? *Pauza.* Zedníci jej postavili, ale některý tui jim řekl, jak. My je slyšeli jen mluvit, ale k jejich vědění jsme nepronikli. A tady se to vědění vystavuje. Jsem jen trochu zklamán, že je poměrně drahé. Er Feji, jestli se ovšem i tentokrát ukáže, že za tím nic není, pak bude třeba, aby se vyhladili ohněm a mečem. *Obchází nerozhodně stojany.*

Přicházejí čtyři pradelny, mezi nimi Ma Gogh.

KIUNG · Prostě jsem ho koupila a basta. *Ukáže tuimu pro ekonomii nový šátek na hlavu.* Bavlna.

SU · Milionářka.

KIUNG · Dala jsem za něj čtyři týdenní mzdy, ale za ty peníze stojí. *K Jao:*

Všichni říkají, že mi sluší. Nebo snad ne, Jao?

JAO · Ne, jseš na ten šátek moc vyzáblá.

KIUNG · No dovol! Ty courou si podle všeho myslíš, že máš na krásu patent! Že si to myslíš?

JAO · Ne, já taky nejsem hezká.

MA GOGH · Proč se jí ptáš? Vždyť víš, že má pravdu.

King se hlasitě zasměje.

TUI PRO EKONOMII · Co speciálního si dámy ráceji přát?

KIUNG · Jsme z prádelny u Mandloňového květu a jdeme nakupovat.

TUI PRO EKONOMII · Dámy! Jak se dosáhne úspěchu v obchodním životě? Račte nahlédnout do mé knihy a osvojíte si za jediný den vše, co je ekonomické vědě a tom známo!

Když coby obchodníček slyším stále že žralokům se nelze vyrovnat
Zbytek svých vlasů rvu si neurvale
A táži se: jak žralokem se stát?

Jakožto žralok vím, že život není
Procházka, vím, co jsou to za boje:
Celý den oddávám se kořistění:
Vím své a přicházím si na svoje.

KIUNG · To by bylo něco pro tebe, Ma. — Ona totiž má prádelnu a chce synovi koupit velkoprádelnu. — Tady se můžeš dovědět, jak se přijde k prachům.

MA GOGH · Můžete mi najít místo, kde je něco o půjčkách?

TUI PRO LÉKAŘSTVÍ · Máte bolesti? Jste nemocná, aniž to víte? Chcete se dovědět, co lékař ví? Za jediný jen!

Někdo je chorý na gicht dejme tomu.
Jde k lékaři. Ten do řiti mu zří.

Po čtyřech nemocný se plazí domů
Zaplativ předtím. Lékař totiž ví
Co je to za nemoc, co dohromady
Bolesti stojí tyhle zástoje.
Jo, kdo nic neví, musí zmírat hlady
Kdo ale ví, přijde si na svoje.

MA GOGH · Do téhle knihy bych se měla podívat, škube mě od prání v ramennou. Ale snad abych spíš zjistila, jak by se pro syna získala prádelna. I když to šhubání je poslední dobou zlé.

KIUNG · Vlněný šátek by na to byl lepší.

MA GOGH · Ale stojí patnáct jenů.

Přichází druhý z osobních strážců Gogher Gogha se dvěma jinými lupiči a oběma služebnicemi Turandot.

DRUHÁ OSOBNÍ STRÁŽ · Tak vy jste tady, matko Ma. A v tak nezdramém prostředí. Víte, čím teď jsme? *Ukáže na svou pásku.* Policie. Ale žádné strachy. Ode dneška je všechno jiné. Matko Ma, váš syn povýšil a čeká na vás v císařském paláci. To se divíte, co?

MA GOGH · Dej pokoj a neoslovuj mě na veřejném místě, ty sprostáku! Uvedeš mé přítelkyně do rozpaků.

DRUHÁ OSOBNÍ STRÁŽ · Matko Ma, tyhle slečny budou ještě svým dětem a dětem jejich dětí vykládat, že se s vámi stýkaly. A teď už pojdte. *Popadne ji.*

PRVNÍ SLUŽEBNÁ · Vznesená paní, osobnost, která stojí tak vysoko, že je zakázáno vyslovit její jméno, vás čeká po boku vzneseného syna.

MA GOGH · Synovi se snad něco přihodilo. Musím se po něm poohlédnout. *Chce jít s nimi.*

PRVNÍ SLUŽEBNÁ · Dovolte, vznesená paní, abychom vás doprovodily za roh k nosítkům. Nosiči se zdráhali jít sem na to špinavé tržiště. *První osobní stráž přichází s pěti jinými lupiči, kteří všichni nesou louče.*

PRVNÍ OSOBNÍ STRÁŽ · Tak jste ji přece jen našli. Nastala velká doba, matko Ma! *Matka Ma udělá pohrdavé gesto a vrací se s Druhým osobním strážcem.* Vy tady, povězte, kde jsou císařova skladiště?

KIUNG · Za mostem Koželuhů. *Lupiči odcházejí.* Co tomu říkáte? Je mi nějak úzko. Snad abychom radši šly domů. Su!

SU se přiblížila ke stánku tuiho pro milostné vztahy. · Přijdu za vámi.

TUI PRO MILOSTNÉ VZTAHY · Záhady milostného života! Blaženost nebo zlomené srdce? Jak se chovat k milenci?

Dvě možnosti jsou v lásce vždycky dány

Buď miluješ, či někdo rád tě má
Buď balzám dostáváš, anebo rány
Buďto se bere, nebo přijímá.
Zahal si tvář, když děvčátko jsi hodné.
Zakaž si přiznat bolest. Co to je?
Že ho máš ráda? Dej mu nůž. On bodne!

Jsa láskou jist, přijde si na svoje.
Přistupte blíž, slečno. Informujte se,
dokud je čas. Za pouhý jen.

SU zaplatí · Mám mu padnout kolem krku nebo dělat, že ho nechci?

TUI PRO MILOSTNÉ VZTAHY · To druhé, slečno, to druhé! *Polohlasně jí cosi předčítá.*

KIUNG · Nač si to dáváš číst, Su? Kdyby

si ten, co to napsal, dokázal najít holku, zaručeně by mu nezbyl čas napsat takovou knihu.

SIEN *který postával nerozhodně před stánkem tuího pro ekonomii* · Dámy, nedělejte si z vědění legraci. Kdyby mě nepřitahovala táhle kniha, rozhodně bych studoval tuhle. Myslím, že člověk nemá nikomu odepřít potěšení, ani sobě. Proč se slečna směje? *Usmívá se na Jao, která se směla.*

KIUNC *znepokojeně* · Jao, neodpovídej mu!

SIEN · Proč? Vždycky se má odpovědět.

JAO · Směju se, protože přece už nemůžeš.

SIEN *se směje rovněž* · To je pravda, ale nikomu to neříkej. Kdo nedokáže chytit tygra, chytne třeba ježka. A kdo se nechce pro sebe, ať se učí pro jiné. *O hlupci: Roste jak z vody.*

Neklid mezi tuí. Všichni hledí dozadu.

KIUNC · Podívejte, tamhle hoří. Je to za mostem Koželuhů.

SIEN · A táhne sem smrad jako ze spálené bavlny.

TUIOVÉ · Bude nejlépe, když stánky sbalíme. Až pojedou hasiči, nevyhnou se ničemu. — Žádní hasiči nepřijedou. — Jak to myslíte?

Gogher Gogh a ministerský předseda s ozbrojenci.

GOGHER GOGH · Ten oheň museli založit kabátníci a bezkabátcí spolu s tuí. Jako signál pro povstalce Kaj Hoa. Uchýlím se teď k nejpřísnějším opatřením. Především vyhledám duchovní paliče. Prozkoumejte všechny knihy, jestli nejsou státu nepřátelské. *S ministerským předsedou pryč.*

PRVNÍ OZBROJENEC *k tuimu pro lékařství* · Co je napsáno v téhle knize?

TUI PRO LÉKAŘSTVÍ *rozčesně*

Vše, co je třeba znát o úbycích nebo zlomených kostech

PRVNÍ OZBROJENEC · Cože? O zlomených kostech? Se žvaněním o zlomeninách je teď konec! Míří se tím skrytě proti policii. Zatknout! *Shodí knihu na zem a šlape po ní.*

SIEN *se mu v tom snaží zabránit* · Nešlap po ní, je užitečná!

PRVNÍ OZBROJENEC *jej srazí* · Pse prašivá! Vztáhl ruku na vykonavatele státní moci. *K tuimu pro obecné vzdělání: A co je tohle za svinstvo? Přiznej se!*

TUI PRO OBECNÉ VZDĚLÁNÍ · Kniha obsahuje různé poznatky, pane hejtmane.

PRVNÍ OZBROJENEC · Poznátky o bavlně, co?

TUI PRO OBECNÉ VZDĚLÁNÍ *vrtí hlavou* · To k obecnému vzdělání nepatří, pane hejtmane.

PRVNÍ OZBROJENEC · Vy lumpové jste s paličí pod jednou dekou! Brojili jste proti císaři.

TUI PRO OBECNÉ VZDĚLÁNÍ · Nanejvýš ti nahore, a ani ti ne.

PRVNÍ OZBROJENEC · Viděli jste tady běžet nějaké lidi s loučemi?

TUI PRO OBECNÉ VZDĚLÁNÍ · Nějaké s páskami na rukávech. *Z druhé strany se vrací lupič s páskou na rukáve a s loučí.*

LUPIČ · Pane hejtmane, v čajovně tuíů prý někdo viděl dva stoupence Kaj Hoa.

PRVNÍ OZBROJENEC · Podobali se tomuhle?

Tui pro obecné vzdělání vrtí zděšeně hlavou.

PRVNÍ OZBROJENEC · Viděli jste nějaké lidi s loučemi?

KIUNG *se postaví před Jao* · My ne.

JAO · Ale vždyť louč má Kiung.

KIUNG · To je jen klacek, co nosí policie. Jdeme, Jao. Su, jde se.

PRVNÍ OZBROJENEC · Kampak? Možná žes tady nablízku viděla ještě nějaké! Takové, jako je tenhle.

JAO · Celkem pět. A tohle taky žádný klacek není.

PRVNÍ OZBROJENEC · Ale tohle klacek je. *Srazí ji a ozbrojenci ji odtáhnou.*

TUI PRO MILOSTNÉ VZTAHY *pomůže Sienovi na nohy* · Neplač, hochu, ještě žije. Sami sklady zapálili a teď zatýkají každého, kdo to viděl.

TUI PRO OBECNÉ VZDĚLÁNÍ · A tuhle knihu, která mě živí a přitom jen mizerně, chtějí zakázat. Tenhle škvár, v němž nic proti nim nestojí, v němž se nenajde jediná pravdivá řádka! Básníci, kteří jim lížou pěsti, myslitelé národa, kteří myslí jen na své příjmy! Je to škvár, škvár, škvár!

SIEN · Neblázni, žil jsi z toho.

TUI PRO OBECNÉ VZDĚLÁNÍ · Jako podvodník!

PÍSAŘ ŠKOLY TUIŮ *příběhne se zakroččenou hlavou* · Ach Su, hledám tě už celé hodiny.

SU *se mu vrhne do náručí* · Wangu! Neměla bych tě objímat, vím. Tohle je totiž on, promiňte, že se nedokážu řídit knihou.

TUI PRO OBECNÉ VZDĚLÁNÍ · A co ta rána?

PÍSAŘ · Jsem písarř ze školy tuíů. Byl jsem. Také palác Svazu tuíů vzaly bandy Gogher Gogha útokem. Přijali je k policii a ti darebáci dostali pásky s razítky. Nařkli Svaz tuíů, že urazil císaře tím, že při Velké konferenci odhalil státní tajemství. Právě lehá popelem tři tisíce formulací o dějinách Číny, poně-

vadž se v nich mluví o porážkách, k nimž došlo v sedmém století. Nu Šana oběsili, že prý rozhlašoval, že Gogher Gogh, který je od pěti hodin kancléřem, neví, kolik je tříkrát pět. A já sám jsem také ohrožen, poněvadž to mohu dosvědčit. A to všechno jen proto, že Kaj Ho je už v provincii Sečuan.

KIUNG *tuíům* · Koukejte se zbavit svých klobouků!

TUI PRO MILOSTNÉ VZTAHY · Ale kam s ním? Bydlím na druhém konci města.

TUI PRO EKONOMII *ke Kiung* · Ujměte se mého! Bydlím ještě o hodný kus dál.

TUI PRO MILOSTNÉ VZTAHY · Požádal jsem vás první.

TUI PRO EKONOMII · Zasloužíte se tím o duchovno, slečno.

KIUNG · Tak sem ty klobouky dejte, chudáci. *Strčt si je pod sukni.* Jestli mě takhle uvidí můj Sun, bude si myslet, že jsem v tom, a už nepřijde.

TUI PRO OBECNÉ VZDĚLÁNÍ · Svazy si tohle jistě nedají líbit. Teď se zaručeně dohodnou.

Ozbrojenci táhnou spoutaného delegáta kabátníků a jeho tuího.

OZBROJENEC · My tě naučíme, klást císaři otázky!

DELEGÁT · To budete muset naučit spoustu lidí. *Je bit.*

Lupiči táhnou delegáta bezkabátců a jeho tuího.

LUPIČ · Ještě pořád budeš podezřívát našeho vůdce, že zapálil sklady? *Bije ho.*

OZBROJENEC · Hej, vy tam! Pojdte rovnou s námi do jatek: patří do jednoho pytle.

Lupiči obracejí a odvádějí oba zajatce.
DELEGÁT BEZKABÁTCŮ · O ničem jsme nevěděli.

PÍŠAR · Kam půjdeme, děvčata?

KIUNG · Do prádelny. Možná že Ma tam někoho pošle. Vzkázali pro ni z paláce, její Gogher se stal ministrem. Třeba se jí podaří ubožačku Jao zachránit. Řekla zase jednou pravdu, nemohla jsem jí v tom zabránit. Ale snad bychom měly vzít s sebou i toho dědu. Na jeho bouli je znát, že byl bit, a tak by ho možná ještě podezřivali, že je protistátní živel, a nakonec by odvěkli i jeho.

SIEN *tuimu pro ekonomii, který usilovně trhá jisté stránky ze své knihy* · Co to vytrháváš?

TUI PRO EKONOMII · Stránky o drobných příjmech.

SIEN · Koupil bych je.

TUI PRO OBECNÉ VZDĚLÁNÍ *kyně Sienovi, aby přišel k němu, a šeptá mu* · Rozumím ti, dědo. Ale mám tady pro tebe něco lepšího. *Vytáhne z rukávu knížku.* Ale nikomu to neukazuj, knížka je od Kaj Hoa.

SIEN · Ano, zrovna o něco takového bych, myslím, stál.

KIUNG · Pojď radši s námi na předměstí, dědo. Vždyť stejně neumíš číst.

SIEN · Já ne, ale jiní. Tumaš peníze, co jsem dostal, za bavlnu. Cesta se mi vyplatila.

Dá mu váček a odchází s děvčaty a písařem. Tui pro milostné vztahy, který vleče svou knihu, se připojí. Nerozhodně na místě setrvávají tui pro obecné vzdělání a tui pro lékařství, který dřepí na své rozdupané knize a vzlyká.

b

NA DVOŘE CÍSAŘSKÉHO PALÁCE

Dvě služebné Turandot přicházejí s měděnou koupací vanou.

PRVNÍ SLUŽEBNÁ *spouští vanu na zem* · Takhle přes dvůr nejdu. *Zvětší si výstřih.*

DRUHÁ SLUŽEBNÁ · Jestli tě ta čubka uvidí, dá tě zmrskat.

PRVNÍ SLUŽEBNÁ · Že kvůli tomu hlupákovi tak žárli!

DRUHÁ SLUŽEBNÁ · Naschvál jsem se na chodbě ke konferenční síni, tam kde je tak úzká, o něho otřela a víš, co on na to? Řekl: Promiňte. Tomu se říká zásadovost.

PRVNÍ SLUŽEBNÁ · Tvrdí, že ho miluje pro jeho chytrost.

DRUHÁ SLUŽEBNÁ · Tvrdí, že je chytrý, poněvadž za ním páli.

PRVNÍ SLUŽEBNÁ · Jasně. Chytrých je jako máku, ale statných poskrovnu. *Uchopí znovu vanu a odnášejí ji dovnitř.*

9

PŘED PRÁDELNOU MANDLOŇOVÝ KVĚT

Na dřevěném džberu před prádelnou sedí starý Sien a chlapec mu ochlazuje čelo šátkem. Vedle něho si Kiung přeštvá tuiovský klobouk. Na druhé straně, před vysokým štíhlým domem, stojí zbrojtř a řídí jakési operace, které neviditelně probíhají v prvním patře. U něho tui Ka Mü s balíky not. Prostředí je velmi chudobné.

KA MŮ · Pane, tohle všechno jsou mistrov-

ská díla! Uchovejte je, já odjízdim. Jde o starou hudbu. Je v nebezpečí, že není čínského původu, a dnešní vláda...

ZBROJÍŘ · Nemám to kam dát. Už mi pověsili na krk sochu, nějakou bohyni Spravedlnosti. Tak vysokou, že jsme museli probourat strop do druhého patra. — Hej, zacházejte s ní opatrně!

KA MŮ · A tohle je nová hudba. Stíhají ji, že není dost lidová.

SIEN · To být nemusí. Vždyť lid o žádnou lidovost nestojí.

ZBROJÍŘ *si povzdychne* · Tak dobře, když po tom jdou, uložím to v komoře, kde spím. *Vpouští ho do domu.*

ŽENA *volá z horního patra* · Pane Lü Sangu, promiňte, ale bude muset stát na hlavě, děti se její tváře bojí.

KA MŮ *vyjde bez balíků* · Dík! Dík! *Obejme ho.* Zasloužili jste se o Čínu! *Rychle odejde.*

SIEN · Když jsem byl v tvém věku, chtěl jsem slyšet pořád jen jednu melodii. Hrával ji tesař z naší vesnice na flétnu. Ale dnes mám rád změnu, pořád něco nového.

ZBROJÍŘ · Jak můžou chtít zničit něco, co jistě stálo dost práce! Namalovat tolik puntíků!

ŽENA *z okna* · Slyšeli jste, Zapovězený prý stojí sto mil před hlavním městem.

SIEN · Neříkejte to tak nahlas. *Ma Gogh přichází s Jao.*

MA GOGH *volá z dálky* · Kiung! Su! Dobrý večer, Lü Sangu. Tak bychom tu zase byly. *Kiung a Su vyjdou z domu. Objímání.* Byla nakonec tak chytrá, že banditům řekla, že dělá v mé prádelně. A co mi vykládala, to mi dodalo. Ale stejně bych to tam byla nevydržela. Gogher se zbláznil — vládne. Na

jeho dřívější zaměstnání jsem byla hrdá, ale teď se za něj stydím. Chtěli, abych se v paláci cítila doma. Dnes ráno mi postavili do komnaty, která by byla i pro padesát soumarů moc velká, měděný škopek z muzea na modrý koberec a ministerský předseda řekl: „Vznešená paní, váš Úrozený syn tvrdí, že je vám dobře jedině při praní. Perte, prosím, podle libosti!“ Nakopla jsem ho, ale to jsem neměla. Když byl venku, vešel sluha a nastrčil mi zadek, abych měla někoho, komu by se dalo kdykoli nakopat. Jediná rozumná osoba v celém paláci byla císařovna-Matka. Svěřila se mi, co si o svém synovi myslí a jak se připravuje jistý koláč. A o té tvrdí, že jí straší v hlavě! Zapamatovala jsem si ten recept pro Goghera. Kdepak mám čaj? A kdo je tohle?

KIUNG · To je pan A Ša Sien z bavlnářského kraje. Vypravil se do hlavního města studovat.

SIEN *se omlouvá* · Řekli mi, že na to nemám hlavu, ale jak dokazuje tahle boule, nebude to se mnou tak zlé.

SU · Strašná boule!

JAO · Není zvlášť veliká a ztratí se rychle.

KIUNG *ji obejmě* · Jseš nezdvornilá, Jao. *V prvním patře se rozbije papírové okno a z něho se vynoří velká kovová paže sochy, která — hlavou dolů — drží velké váhy.*

ZBROJÍŘ · Dávejte přece pozor, troublevé!

HLAS *zevnitř* · Na ruku není dost místa!

SIEN · Schovávají kulturní statky, nebo jak se tomu říká. Potkal jsem u Východní brány před chrámem tuiho, který tam uvnitř měl neviditelného boha. Asi jej teď povede na řetízku na předměstí, aby mu ho tam ukryli.

Tři bezkabátcí vyjdou s velikými vaky ze štíhlého domu. Náhle se dají na útěk.

ER FEJ *táhá Siena za rukáv* · Dědo, vojáci! Všichni rychle do domu. Zbrojít stačí už jen taktak přehodit z okna hořejšího patra přes paži Spravedlnosti koberec, když ulicí dolů přicházejí dva ozbrojenci, kteří jsou na obchůzce. Jakmile přejdou, ozve se vzadu volání pouličního handlíře: „Bavlna! Bavlna! Bavlna na prodej! Bavlna ze skladiště nepřítelů státu Jao Jie!“ Z okna hořejšího patra vyhlédne žena. Ulicí dolů přichází pouliční handlíř s bavlněnými látkami na vozíku, chráněn ozbrojencem.

POULIČNÍ HANDLÍŘ · Bavlna! Bavlna! Bavlna, která se našla v hořících skladech popraveného Jao Jie! Půlroční úroda zničena ohněm! Ceny stoupají! Zásobte se včas! Dokud na ni máte! *Poněvadž se nikdo nepřihlásí, pokračuje v cestě. Je ještě slyšet jeho volání:* Bavlna! Bavlna!

ŽENA · Teď si ji můžete nechat. Vždyť už není ani co žrát a o obutí radši nemluví! Až přijde Zapovězený, tak se tohle všechno změní.

Přibouchne okno. Vyjde Su se svým písařem.

PÍSAŘ · Neplač moc, jen trošku, dnes večer. Ale zítra už neplač vůbec, to mi slib.

SU · Ještě i zítra.

PÍSAŘ · Tak dobře. A když nebudu do tří týdnů zpátky, tak jsem prostě musel jít oklikou.

SU · Jak se tam chceš vůbec dostat? A v těchhle starých krápech!

PÍSAŘ · Znáš na druhé straně tkalce, ten se dnes vypraví ještě se třemi. Jsou jich už tisíce, takže je člověk ani minout nemůže.

SU · Jenže ty tvoje rozedrané boty, Wangu. Co uděláme?

SIEN *vyjde s chlapcem a Kiung* · Nepočkal byste ještě chvíli? Mohli bychom pak třeba vyrazit spolu.

SU · Vy přece jdete na sever a on jen k sousedovi. Ale nemá slušné boty. Jak to jen provést?

SIEN · Tak, nemá na cestu k sousedovi dost slušné boty.

KIUNG · Dám mu aspoň teplý šátek na krk. *Dá mu svůj nový šátek.*

SIEN · Nezastavuj se cestou u každého bezpráví, je to nebezpečné. Řeka zaplavuje údolí, ale hráz se staví v horách.

PÍSAŘ · Snad byste přece jen mohl jít se mnou. Musím ovšem vyrazit hned, čekají mě.

SIEN · To bohužel nemůžu, ještě jsem neskončil s přemýšlením.

PÍSAŘ · Půjdu Tibetskou branou. Žijte blaze! *Odchází zadem.*

SU · Tak zítra na shledanou, Wangu! *Zpět do domu.*

Dva bezkabátcí přicházejí a zaklepou na zbrojště. Ten je vpouští.

ZBROJÍŘ · Pro tu zatracenou kulturu se už pomalu nedostanu ani ke svému náčiní. A v horním patře táhne dírou v podlaze. A tady jsou ještě další bez klobouků. *Rychle zmizí.*

Přicházejí čtyři tuiové z čajovny: Wen, Ži Ka, Ku a Mo Si.

KU · Tak vy jste tu ještě pořád, pane A Ša Siene? Prosím vás, bydlí tady ten zbrojít, co schovává cennosti?

KIUNG · Dům je už plný. A jak můžete chodit takhle prostovlasí? Každý přece ví, že jste nosili tuiovské klobouky. Proto teď budou chytat všechny, co klobouky nemají.

WEN · Je to hrůza. Zavřeli čajovnu. Duch přišel o domov.

KU · Přece jen to zkusím. Kam by Čína přišla, kdyby ztratila svá umělecká díla? *Zaklepe na štíhlý dům.* Už neotevírá. *Ukáže druhým svinutý obraz.* To je Pi Jeng. Dvanácté století. Kopce Hoang Ho. Všimni si jejich tvaru. Té modři. A něco takového by se mělo zničit!

KIUNG · Proč?

KU · Říkají, že kopce takhle nevypadají. *Ukáže obraz Sienovi.*

SIEN · To je pravda, kopce tak nevypadají. Ne docela tak. Ale kdyby pro každého tak vypadaly, tak bychom žádné obrazy nepotřebovali. Když jsem byl malý, ukázal mi děda, jak vypadá salám. A tenhle malíř, jakpak se jmenuje, zase ukazuje, jak vypadají kopce. Hned tomu samozřejmě nerozumím. Ale až zase jednou na nějaký ten kopec vylezu, bude se mi třeba líbit víc. Možná že mi bude připadat stejný jako kopec na obraze a bude modrý.

KU · Možná. Ale na dlouhé úvahy není kdy. Zavolejte vy na toho zbrojíte. Vždyť tenhle Pi Jeng je z Císařského muzea, lidi!

SIEN · Měli jste ho svěřit nám! U nás by byl spíš v bezpečí!

MA GOGH *ve dveřích* · Já ti ho schovám. Tak, aby se Goghovi nedostal do práce. Zničil by ho. Že mi radši luno nevypálili!

KIUNG · Ona je kancléřovou matkou, abyste věděli.

MA GOGH · Nebojte se. Vydědím ho. Dejte ten obraz sem. Myslí, že všemu rozumí, a tak vládne. A na obrazy je kat, poněvadž sám maluje.

ŽI KA · Také stavitelé mají strach.

MA GOGH · To věřím, syn je taky stavitel.

WEN · Měli jsme se dát na vědu.

MA GOGH · Ani to ne. Je největší vědec.

MO SI *jí ukáže glóbus* · Nemohla byste ukrýt tenhle glóbus? Možná že jednou bude důležité vědět, že země je kulatá.

ER FEJ *zatahne Siena za rukáv* · Dědo, nějaký ozbrojenec!

TUIOVÉ · Nesmí nás spatřit, jsme prostovlasí.

MA GOGH · Dejte ten glóbus sem. *S glóbusem a obrazem do domu.*

Tuiové utečou až na Mo Siho, který se zpozdil.

DRUHÁ OSOBNÍ STRÁŽ *přichází a sledí* · A co vidí mé nevyspalé oči? Tuiho. Kdepak máš klobouk? Nu, ale protentokrát žádné strachy. Pojď sem. Ztrať se, Kiung, ty mrcho. *O Sienovi:* Máte v prádelně prapodivné hosty.

SIEN · Jsem pokojný rolník a sedím tu jen proto, abych si trochu zapřemýšlel. A to mi vždycky nějakou dobu trvá, abys věděl.

KIUNG · Neopovaž se vkročit. Matka Gogh ti otluče čajník o šišku. *Nasadí si koketně klobouk a vejde do domu.*

DRUHÁ OSOBNÍ STRÁŽ *důvěrně Mo Siovi* · Jak se jmenuješ?

MO SI · Jsem Mo Si, král vytáček.

DRUHÁ OSOBNÍ STRÁŽ · Dobře, něco totiž potřebujeme, ne zvlášť, ale... Jak říkáš tomu, co provádíte?

MO SI · Formulujeme.

DRUHÁ OSOBNÍ STRÁŽ · Tak, tak. Šéf, abys věděl, se totiž žení. Co čumíš? Proč by si s ní neměl tentononc? Jasně? Ale to právě nemůže. Jestli

se ještě jednou zašklebíš, máš po kebuli, jasné? Co jí tedy má říct? Pojď a kápni božskou. *Odvede ho. Bezkatáctví vycházejí s velkými vaky ze zbrojírny. Jednomu z nich se však rozváže. Jsou v něm pušky a šavle. Pohlédnou vylekaně na Siena, ten se však jen usměje a pokyne jim. Bezkatáctví všechno zase sbalí a rychle odcházejí.*

SIEN · Er Feji, skončil jsem s přemýšlením. Zavaž mi boty. Myšlenky, které se tady dají koupit, páchnou. V zemi vládne bezprávi a ve škole tuiů se člověk nanejvýš doví, proč tomu tak musí být. Pravda, staví se tu kamenné mosty přes nejširší řeky. Ale přes ně se vozí mocní do zahálky a chudí přes ně putují do poddanství. Pravda, existuje umění lékařské. Ale jedny uzdravují, aby mohli i nadále páchat bezprávi, a ostatní, aby se na ně dřeli. Kupčí s názory stejně jako handlíři s rybami, a tak má přemýšlení špatnou pověst. Říká se: přemýšlí — jakoupak sprostárnu si zase vymýšlí? Ačkoli přemýšlení je to nejužitečnější a nej-příjemnější, co se dá podnikat. Co jen se s ním provedlo? Je tu samozřejmě ten Kaj Ho, tady mám jeho knížечku. Vím o něm zatím jen to, že ho hlupáci nazývají hlupákem a podvodníci podvodníkem. Ale všude tam, kde byl a přemýšlel, jsou velké lány rýže a bavlny a lidé jsou podle všeho šťastní. A když jsou lidé šťastní proto, že si někdo zapřemýšlel, Er Feji, pak musel přemýšlet správně, to o tom svědčí. Nepůjdeme domů, Er Feji, ještě nepůjdeme. I když umřu dřív, než prostuduju to, co teď mám v úmyslu. Co za něco stojí, nezíská se lacino.

ER FEJ · Dědo, je třeba je vyhladit ohněm a mečem?

SIEN · Ne, je to s nimi spíš jako s půdou. Musí se určit, co z ní má vzejít, jestli proso, nebo plevel. Ale na to je třeba napřed půdu mít.

ER FEJ *mrzutě* · A budou vždycky tuiové, i tehdy, až Kaj Ho půdu rozdělí?

SIEN *se usměje* · Už ne zvlášť dlouho. Budeme mít všichni velká pole a budeme tedy všichni mít možnost hodně studovat. A jak se k těm polím dostat, stojí tady. *Sien vytáhne svou knížku a mává s ní. Oba odcházejí zadem.*

Z prádelny vyjde Kiung.

KIUNG *volá za nimi* · Počkej, dědo, jdeš špatně! Tudy se domů nedostaneš! Jdeš nesprávnou silnicí!

SIEN · Ba ne, Kiung, myslím, že jdu tou správnou.

10

VE STARÉM MANDŽUSKÉM CHRÁMKU

Malé oddíly po zuby ozbrojených vojáků a lupičů s páskami na rukávech neustále přicházejí a odcházejí. Do toho přichází ministerský předseda a klade vojákům otázky.

MINISTERSKÝ PŘEDSEDA · Došla nějaká nová hlášení o postavení vzbouřenců?

HEJTMAN · Ještě pořád nic.

MINISTERSKÝ PŘEDSEDA · A přidělili se zvědům zkušené poddůstojníci?

HEJTMAN · Tak jest, Excellence.

MINISTERSKÝ PŘEDSEDA · A poddůstojníkům spolehliví pracovníci tajné služby?

HEJTMAN · Tak jest, Excellence.

MINISTERSKÝ PŘEDSEDA · A přesto žádné zprávy?

HEJTMAN · Žádné, Excellence.

MINISTERSKÝ PŘEDSEDA · Jsem naprosto optimistický, pane hejtmane.

HEJTMAN · Jsem naprosto vašeho mínění, Excellence.

Ministerský předseda odejde a po něm vojáci. Přichází ministr a Dvořní tui, bez tuiovského klobouku.

MINISTR VÁLKY · Už jste slyšel o posledním skandálu? Ten, jehož jméno je zakázáno vyslovit, prý vlastnoručně zastřelil malého tuiho, kterého poslal k Její Císařské Výsosti, aby jí cosi vysvětlil, a který pak u ní zůstal celé dvě hodiny. A když vyšel, bylo mu prý známo, kde se bavlna dá najít. Haha-ha!

Oddíl vojáků se vrací.

MINISTR VÁLKY · Opakujte instrukce!

HEJTMAN · Uvedený se zatkně bezprostředně před obřadem.

Oba odcházejí a po nich vojáci. Přichází slavnostně vstrojený Gogher Gogh se skupinou lupičů.

GOGHER GOGH *První osobní stráž* · Opakuj rozkaz.

PRVNÍ OSOBNÍ STRAŽ · Všechny po obřadu zatknout.

GOGHER GOGH · Tvůj bratr měl dnes ráno u mě stráž. Už jsi s ním mluvil? *První osobní stráž vrtí hlavou.* To je dobře. Zastřelili kohosi. Dej ho ihned rozčtvrtit, rozuměls? A to za zvuku bubnů, aby nebylo slyšet, co říká.

PRVNÍ OSOBNÍ STRAŽ · Provedu, šéfe.

GOGHER GOGH *vezme dýku svého druhá a zastrčí si ji do rukávu* · Budu ji potře-

bovat; v paláci je to samý úskok a samá zrada. A ještě něco: Těsně po svatebním obřadu vezmeš Mandžuský plášť a přehodíš mi jej přes ramena. Nikdo pak nenažde odvalu se mě dotknout, leda člověk úplně zpustlý. Však já to císaři, tomu padouchovi, vytmavím, že se ve chvíli nebezpečí nebalí prostě kufry a nenastrčí cizí hlava!

Vstoupí císař s ministrem války a ministerským předsedou, za nimi hejtmán a jeho lidé.

CÍSAŘ · Milý Goghu, trochu jsem se opozdil. Musel jsem podepsat ještě pár velepřísných nařízení, jak bývá při takových situacích zvykem.

GOGHER GOGH · Prosím, abych směl ta nařízení spolupodepsat.

CÍSAŘ · Jak? Ach tak, ta nařízení spolupodepsat, samozřejmě. — Ale tady už jde nevěstinka.

Vstoupí Turandot s Dvořními tuii a služebnicemi. Úklony.

TURANDOT · Papá, právě jsem poznala velmi milého člověka, chtěla bych si ho vzít. Nemyslím toho tuiho z čajovny včera večer, ten byl také inteligentní, a já ti, Goghery, velmi zazlívám, co jsi s ním provedl; ty tak máš zapotřebí být neúslužný! Ale toho nemyslím, nýbrž důstojníka, který mi vysvětlil, jak se má palác bránit. Podle mne je totiž situace velice vážná, takže již nelze ztrácet čas. Smím si ho vzít?

CÍSAŘ · Ne.

TURANDOT · Pročpak ne? Nejde o žádnou chvilkovou zamilovanost, je to hlubší. Teď záleží vše na obraně, na obraně každé píďe. Byl by to pro tebe velmi dobrý zeť, rozumí báječně

koním. Přišel důstojník, který se pokouší ministra války na sebe upozornit. Ten jej odmítne, poněvadž Turandot dosud nedomluvil. Vojsko bez jízdy, papá...

CÍSAŘ · Palác se nedá bránit koňmi. Přistoupíme teď k obřadu.
Důstojník odchází.

TURANDOT · Papá, to by byla od tebe velká nerozvážnost. Goghere, musíš mít pro to pochopení. Chvilí tě to asi zabolí, ale život půjde dál a tvé válečné zranění se brzy zase zahojí. Udělej mi tu laskavost a nebuď umíněný. Smím, papá?

CÍSAŘ stroze · Rekl jsem, že ne. *Gogherovi*: Samozřejmě kdybyste si přál ustoupit...

GOGHER GOGH · Veličenstvo, císařská Výsost. Stojíme v historickou chvíli pohnutí před posledním útlukem prvního mandžuského císaře. Jsem prostý muž. Vznešené řeči mi nesedí. Ale Vaše Veličenstvo pověřilo syna lidu, aby ochránil trůn. A Její císařská Výsost mi poskytla své srdce. Nesluší se, abych takovou důvěru zklamal, vždyť v tomto zlém čase na ničem tak nezáleží, jako na důvěře. Když zesnulý bratr Vašeho Veličenstva v neblahé zaslepenosti riskoval čest císařské rodiny, zmocnil jsem se okamžitě železnou pěstí příslušných skladišť a získal tak jedinečným způsobem znovu důvěru lidu.

Důstojník s obvázanou hlavou hledá ministra války.

DŮSTOJNÍK · Kaj Ho... u Tibetské brány...

GOGHER GOGH *nerózně pokračuje* · Osvětím teď zevrubněji události posledních týdnů. Nešlo jen o bavlnu, jak se někteří domnívali. Osoby,

kteří od rána do večera žvanily o bavlně a snažily se tím rozkládat důvěru lidu, došly zaslouženého trestu. *Na pokyn ministra války vojáci odtáhnou.* Mému energickému zákroku vděčí se za to, že císař a lid teď v jednotě, jaká tu dosud nebyla...

TURANDOT · Papá, já to neudělám.

CÍSAŘ · Mlč. Pane Goghu, hlášení zvláštního druhu vyžaduje, aby se obřad co nejrychleji skončil, nebo aby se případně odložil.

GOGHER GOGH · Vyloučeno. Ujímám se tím ochrany osoby Vaší i Její císařské Výsosti.

CÍSAŘ · Pane ministře války...

MINISTR VÁLKY · Pánové, situace se zřejmě zhoršila. *Císaři*: Dal jsem palácové strážci rozkaz, aby obsadila brány.

CÍSAŘ *zatímco lupiči Gogher Gogha obsazují východy* · Cože? Vy jste je poslal pryč? Měl jste rozkaz...

GOGHER GOGH · Dejte sem klíče! Kde je strážce chrámu?

PRVNÍ OSOBNÍ STRÁŽ · Snad utekl. *Lomcuje chrámovými dveřmi. Ty se otevrou.* Není zavřeno!

Zvenčí křik. Je vidět dovnitř chrámku. Plášť mandžuského císaře zmizel.

PRVNÍ OSOBNÍ STRÁŽ · Zrada! Plášť je pryč.

CÍSAŘ · Někdo jej ustříhl.

MINISTERSKÝ PŘEDSEDA · Strážce zmizel: ukradl jej.

GOGHER GOGH · Pánové, přikročme k svatebnímu obřadu. Tenhle drobný incident je naštěstí naprosto bezvýznamný.

TURANDOT · Asi mu bylo zima, papá.

CÍSAŘ · Vždyť to byl stejně hrozně chatrný plášť, samá záplata.

GOGHER GOGH · I chatrných plášťů je dnes nedostatek. Neměl jste zašantročit bavlnu! Ale teď pánové — svatební obřad!
Vzdálené bubnování. Turandot pronikavě vykřikne.

CÍSAŘ · To Jao Jie, já to nebyl.

Jásot velkého davu lidí.

VOJÁK · To vy všichni, a proto teď pryč s vámi, se všemi!

Poznámky

Scéna musí být rychle změnitelná, přičemž se výjevy Ulice a Na dvoře císařského paláce mohou hrát před malou oponou. Stavby musí být vzdušné, jen poetické a realistické náznaky.

Bude nejlépe, když se kongres tuiů umístí na otáčivém jevišti, aby se scéna mohla vždy proměnit ve vestibul a v šatny, bez opony.

Tuiové jsou charakterizováni malými klobouky, jaké nosívali tibetští a evropští duchovní. Klobouky jsou rozruzněny podle význačnosti tuiů, jsou více nebo méně přepychové a také různé barvy.

Kostýmy mohou být všelijak pomíchané, vycházejí však z čínského způsobu oblékání.

Hra musí mít tempo.

6.

FRAGMENTY
HER

HANNIBAL

ZÁNİK EGOISTY

JOHANNA FATZERA

OBCHOD S CHLEBEM

Z NIČEHO BUDE NIC

SKUTEČNÝ ŽIVOT

JAKUBA POSLUŠNÉHO

ŽIVOT KONFUCIŮV

HANNIBAL

Scény z prvního dějství

Alpská náhorní plošina. Je podzim.

Hannibal. Mago. Maharbal, Kaleb, Mattan s třemi kolonami vojska.

HANNIBAL · Bubny!
VOJÁCI · Ledovce. Ledovce. Ledovce.
HLAS · Máme mezi těmi ledovci shnít?
VOJÁCI · Shnít.
DRUHÝ HLAS · Co ještě chceš mít?
HANNIBAL · Itálii. — Bubnujte!
VOJÁCI · Močál. Močál. Močál.
HLAS · Dej nám jediný paprsek slunce!
VOJÁCI · Slunce.
HANNIBAL · Slunce je v Itálii.
HLAS · Slunce! Na kůži snít!
HANNIBAL · Tak kůži ještě máte.
HLAS · Černý déšť!
HANNIBAL · A kde je teď ten déšť?
HLAS · Zavlekl nás do pekla.
VOJÁCI · Do bažin. Do bažin. Do bažin.
HLASY · Pochodovat. Pochodovat.
HANNIBAL · Bubny! Bubny!
HLAS · Copak tu nenastane ráno, až uplyne noc?
DRUHÝ HLAS · Zvedá se vítr.
HLAS · Tak vy zůstaňte ležet, jako déšť.
MAGOVI VOJÁCI · Co máme dělat, Mago?
MAGO · Pochodovat!
VOJÁCI · Bez nohou!
MATTAN · Na koně!
VOJÁCI · A kde máme koně?
KALEB · Tak zůstaňte ležet, blázni!
HLAS · Strhněte ho! Chce nás oklamat!
HANNIBAL · Nevidíte mezi jedlemi zelené světýlko?
HLAS · To je sliz ve tvém oku.
HANNIBAL · Je to černozem. Je to Itálie!
DRUHÝ HLAS · V noci pobíhá mezi jedlemi a volá po Římě.
HLAS · Sám už tomu nevěří.

HANNIBAL

HANNIBAL · Dejte mi dva dny!
HLAS · To zatím všichni zpráchnivíme.
VOJÁCI · Dva dny!
HLAS · Má to na mapě!
Chechtot.
HLAS · Té nerozumí.
HANNIBAL · Jestli za dva dny a dvě noci nad námi nevyjde slunce, tak mou mapu roztrhejte — i s mou hrudí. Copak nemáte nosy? Je ráno, to poznáte po větru. A sestupujeme, však už vidíte jedle.
HLAS · Podle čeho poznáš, že sestupujeme tam, kde jsou jedle?
HANNIBAL · Cítím to v srdci, bratře.
HLAS · Tak mu dejte dva dny a srdce mu pak vyrvete!
VOJÁCI · Dva dny. A pak ho pověsíme!
HANNIBAL · Na pochod!
Bubny.
VOJÁCI *přiběhnou* · Pane, mezi jedlemi se vynořují nepřátelé!
HANNIBAL · Nepřátelé?
VOJÁCI · Římsíi prakovníci. Plný les!
HANNIBAL · Itálie.
HLASY VOJÁKŮ *zepředu* · Pane, tady je mýtina.
DRUHÝ HLAS · Pane, za mýtinou je údolí.
PRVNÍ HLAS · A z údolí je vidět světlo rána.
DRUHÝ HLAS · A ve světle...
PRVNÍ HLAS · Ve světle zemi...
DRUHÝ HLAS · A ta země...
PRVNÍ HLAS · Ta země...
HANNIBAL · To je Itálie!
VOJÁCI *s divým jásotem* · Itálie! Itálie!
Některé se vrhají na zem, mnozí dotírají na Hannibala · Hannibale! Bubny.
HANNIBAL · Chcete vidět můj zadek? Neslyšeli jste, že v šedivých stržích číhají nepřátelé? *Vojáci se vztyčí.* Klid

a sešikovat! *Hannibal prochází mezi řadami.* Sklouzli jsme po šedivém zadku Alp do těchto údolí, kdo by teď chtěl zadržet vás, laviny černých tygrů?

VOJÁCI · Nikdo!
HANNIBAL · Nejste ospalí? Ve stržích jsou chýše. Vidíte ten kouř? Cítíte Itálii? Tam je kořalka, tam jsou ženské. Počkejte ještě chvílku. Co se děje vpředu?
Světlo zhasne.
HLAS *vpředu* · V cestě je řeka.
HANNIBAL · Přebroďte ji!
HLAS · Sahá až po krk.
HANNIBAL · Přeplavte ji na dřevěných štítech!

Synedrium v Kartágu

Hanno. Melkir. Gisgon. Barkas.
MELKIR · 21 slonů. *Vzdychání.* 30 000 koní. *Sténání.* Boty, zbraně, mužstvo. *Vzdychání a sténání.*
HLAS · Lidské životy!
Souhlas.
GISGON · O tom raději pomlčme.
BARKAS · Triumf lidského pokolení, a vy počítáte.
GISGON · My jej platíme!
MELKIR · Takové triumfy to lidské pokolení sežerou.
HLAS · 30 000 lidských životů!
MELKIR · Samozřejmě 60 000 bot.
BARKAS · Jste vskutku zruinováni.
DRUHÝ HLAS · A pšeničné sýpky v Hispánii jsou nechráněné.
GISGON · Doly na cín!
BARKAS · Vy chudáci, dobyli jste nejvyšších pohoří světa.
PRVNÍ HLAS · Jeden lidský život je cennější než všechna pohoří světa.

TŘETÍ HLAS · Přepjatost! Jalové blouznění! Když se kácí les, lítají třísky.
PRVNÍ HLAS · Dejte napřed ubožákům ve vašich rtuťových dolech boty!
TŘETÍ HLAS · Štváci! Tohle máš za lubem?
DRUHÝ HLAS · Štve proti Hannibali!
PRVNÍ HLAS · Koně oplakáváte, lidi věšíte.
ČTVRTÝ HLAS · Co jsou koně a boty proti největšímu vítězství v dějinách světa! Doly na Sardinii všechno desetkrát vyváží.
TŘETÍ HLAS · Příležitost pověsit něco z té sebranky přichází jak na zavolanou. Štítí se světla, neuznávají žádnou vlast.
ČTVRTÝ HLAS · Zakročit!
PRVNÍ HLAS · Otroci, co zdechají ve rtuťových dolech, musí vám zákony lidskosti teprv...
DRUHÝ HLAS · Lidskosti! Zatímco Hispánie je nechráněná a naše armáda v Itálii postupuje celá otrhaná na Řím.
TŘETÍ HLAS · Peníze pro armádu!
BARKAS · Ano, boty, loď, zbraně pro Hannibala!
Potlesk.
ČTVRTÝ HLAS · Pryč s vlastizrádci!
TŘETÍ HLAS · Ať žije Hannibal!
MELKIR · Boty opatří doly.
PRVNÍ HLAS · Prošoupané!
Volání fuj.
GISGON · Lodi dodají obchodníci s otroky.
PRVNÍ HLAS · Shnilé!
Hrozí mu pěstmi.
BARKAS · Vojáky pro Hannibala!
TŘETÍ HLAS · Vojáky!
HANNO · Dobrá. Hannibal ať dostane,

co žádá, Melkir a Gisgon seženou proviant.

PRVNÍ HLAS · Keťasi! Lichváři!

HANNO · Nadává na celý svět.

Vyplečou křiklouna ze sálu.

HLASY · Pryč se zrádci!

HANNO · Já sám vyberu Hannibalovi vojáky. *Souhlas.* Nikdo nesmí říct, že Kartágo nechává své syny na holičkách. *Jásot.*

V bažinách u Arna. Je léto

Armáda. Hannibal, Mago, Mattan, Maharbal na pochodu.

MAGO · Vítězství u Ticinu. Vítězství u Trebie. Samým vítězením si ještě uženeme smrt.

MATTAN · Měli bychom pověsit ty, co nás vedou.

HANNIBAL · Raději ať pověsí nás.

MATTAN · Tak, protože stát se už v téhle bažině skoro nedá.

VOJÁCI *táhnouce kolem* · Příšerné slunce! Kdy nás odtud vyvedeš?

HANNIBAL · Pochodujte!

MAGO · Když jste viseli na zledovatělých skalách, křičeli jste, aby vás vyvedl na slunce.

MATTAN · Je rudé, jako by z něho stáhli kůži.

MAGO · Proč se pořád zastavují? Vždyť zapadneme do bahna.

HANNIBAL · Pár už jich asi zapadlo.

VOJÁK · Hejtmane, chce se mi spát.

HEJTMAN · Tak si lehni do bahna. Dávám ti dovolenou na věčné časy.

Unavený chechtot.

MATTAN · Kdyby člověk aspoň viděl nějakého nepřítele!

HANNIBAL · Všecky jsme je pobili.

MAHARBAL · Jak jsou hloupi, že podstupují takovéhle útrapy.

MAGO · Všichni nepřátelé nejsou bradou vzhůru. Pár jsi jich ještě ušetřil.

MAHARBAL · Hlavně hloupost.

HANNIBAL · To je přece naše přítelkyně, říkals.

MATTAN · Nač se ještě přít? Jestli Kartágo nepomůže, můžete se klidně navzájem pozabíjet.

Vojáci přivedou spoutané venkovany.

VOJÁCI · Vojevůdce, tyhle svině zardousily naše lidi, co byli na obchůzce.

HANNIBAL · Sežrali vám vaše domy?

VOJÁK · Naši lidé zdvořile požádali, jestli by tam nemohli přespát.

HANNIBAL · Nechcete se bavit s černochem?

JEDEN Z VENKOVANŮ · Vypalují nám naše chýše!

VOJÁK · Vidíš, jak lže. Neměli bychom ho raději hned pověsit?

HANNIBAL · Ne, chlapče. Dobře jste udělali, že jste ho nepověsili. Má tehotnou ženu, smí tedy mluvit.

MAGO · To, co tam hoří, nejsou to chatrče?

HANNIBAL · Ne, žádné chatrče. Hledají tam s pochodněmi ty zardoušené.

MAHARBAL · Udělejte místo, vojáci!

MAGO · Nuže, přátelé, našli jste jídlo?

HOUFEC GALLŮ *zamračených, stojících zády k sobě* · Ne, žádné jídlo.

MAGO · Tak jste spěchali kvůli kořalce?

GALLOVÉ · Žádná kořalka není. Žádné jídlo není. Žádné pití není. A co jsme vytáhli z Gallie, nezamhouřili jsme oko.

HANNIBAL · Ba, vypadáte špatně.

MAHARBAL · Jsou to dobří vojáci.

HANNIBAL · Jsou, ale špatně vypadají. Je Kaleb na svém místě?

GALLOVÉ · Ano, pane. Kaleba máme vpatách ve dne v noci. A kdo usne, už se nikdy neprobudí.

HANNIBAL · Jde jen o to, abyste nezapadli do bažin.

MAHARBAL · Nemají co jíst.

MAGO · A máš ty co jíst?

HANNIBAL · Ne, nemá. Navíc mě nenávidí.

MAHARBAL · Ano, my máme co jíst. Včera večer bylo vpředu maso.

MAGO · To je zrada!

HANNIBAL · Pochcípali koně. Ale nesmíte prostě vypalovat chatrče, milánkové. Pak dostanete od nich všecko. Je to tak?

Venkovaní úlevně zasténají.

HANNIBAL · Neozehli vám Gallové trochu vaše chatrče?

VENKOVANI · Ano, pane.

HANNIBAL · A teď chtějí zůstat ve vaší zemi. Co tomu říkáte?

VENKOVANI · Ano, pane.

HANNIBAL · Dobře je přijměte, milákové, postarejte se jim o jídlo.

VENKOVANI *téměř vzkřiknou* · Ano, pane.

HANNIBAL · A teď všechny odvedte někam stranou, majitele chýší i jejich hosty, ať se vypovídají.

Stane se.

MAGO · Nejsou to tvoji lidé, Maharbale?

MAHARBAL · Tak, je to moje sebranka.

HANNIBAL · Rudé slunce. Ta Itálie!

MATTAN · Mít něco v žaludku!

VOJÁCI *na pochodu* · Nemáš pro nás něco k žrádlu, Hannibale?

HANNIBAL · Copak už nemáte na prstech nehty?

VOJÁCI · A ty nějakou bitvu? Jazyk nám visí až na pupek. A kořalka došla. A spánek žádný!

HANNIBAL · Bitva brzy zas bude, vojáci!

VOJÁCI · A před ní něco k snědku?

HANNIBAL · Koňské maso.

VOJÁCI · Co máš s okem?

HANNIBAL · Je po něm.

VOJÁCI · Nevadí. Nic si z toho nedělej, máš ještě jedno.

HANNIBAL · Já vím, žerete už jen cibuli. Musíte to dělat takhle — *předvádí to* — vsunout mezi zuby a nic nevyplivnout, žádné sliny nevyplivnout. Nechutnají velkolepě?

VOJÁCI · No, velkolepě zrovna ne.

HANNIBAL · Co to v břiše dělá?

VOJÁCI · Hryže to.

HANNIBAL · Vypalte taky všechny chýše, na které narazíte!

MAHARBAL · Aby se to mohlo svést na moje Gally!

HANNIBAL · Ano, aby u nás zůstali!

MAGO · Copak si myslíš, že to bude zítra lepší?

HANNIBAL · To nevím.

HANNIBAL

ZÁNÍK EGOISTY
JOHANNA
FATZERA

(Scény z třetí části, chóry)

Fatzerova obchůzka městem
Mühlheimem

FATZER · Především tak vědět
Na kterém bodě mapy
Jsme vylezli
Ze zakrvavené, nezřetelné,
zatracené kůry zemské
Co tu mají k žrádлу
Jací lidé a kolik
Jich tu vůbec ještě je.
Neboť tady, to cítím
Pobudeme déle.

Před městským prodejnami masa.
FATZER *se ptá nějaké ženy* · Co je to za
úřad?

ŽENA · To jsou masné krámy.
FATZER · A maso se tu dostane?
ŽENA · Muž co muž na den pět deka.
FATZER · Tak to mi musí dát čtyřnáso-
bek.

ŽENA · Ty vydáš za čtyři muže?
FATZER · Risk je zisk.

Žena směje se odchází.
VOJÁK *nějakému řezníkovi* ·
Ten celý vlak veze proviant.
Jak řečeno, na cedulce chybí už jen
těch pět volů
A kvůli tomu jsem k vám přišel.

ŘEZNÍK · Jo, tak zítra byste mohli mít
tři. Pozitíří

V pátek, se zase poráží.
VOJÁK · A ty zbývající dva musíme
Mít nejpozději pozitíří večer
V sobotu se jde do toho.

ŘEZNÍK ·
Aha! Pak půjdete na porážku vy!
Lidé se smějí.

VOJÁK *jde dál* · Blbec!
FATZER *kluše za ním* ·
Za tímhle musím jít!
Tento krvavý pach pěti volů

Mě povede. Přitom
Se poohlédnu, jak se daří
Mé přítelkyni válce.
V jakýchž šatech chodí lid? Vidím
Že lid chodí v mizerných šatech.
Troška jejich ovčí vlny a lnu
Leží už na hromádách za bajonety
a rozdílí se

Nitka po nitce. Tahleta válka šlape
V mizerných botách; nepošlape
Tedy dlouho. Zdá se mi také, že vidím:
Chudý je nyní chudší a bohatý
bohatší a

Mezi tím není nic: to je taky dobré.
Děti, které při narození nic neváží a
Mají bledou pusou a
Nepřibývají už na váze. To je dobré.
Dobré je také, že tu brzy nastane zima.

Když lid mrzne, válka chřadne.
Teď už jich sedí patnáct
V každé skulině ve zdi, protože
Už se nestaví, a čím víc
Jich sedí pohromadě, tím
Se stávají rozumnějšími.

A tihle zas pobíhají za svými ženskými
Jak za stara s tak chtivým výrazem
Jako by neměli jinou starost
Než na ně vlézt. To není dobré.
Nejsou dosud pořádně oslabeni
Anebo hůře:

Přivykli krvavé době.
Všecko jde dál. Tihle ovšem
Lezou ještě i po rozdrčených českách
K ochlupacené díře. Dokud
Mají ještě tohle, se všim
Souhlasí. Tu bychom jim měli
Také ještě ucpat. Čím víc toho vidím
Tím spíš musím

Jít za svými dobrými pěti voly.
Četa mladých rekrutů pochoduje kolem.
FATZER *vojákovi* · Tohle jsou mladí lidé.
To už by nemuselo být.

Nedokážou se ještě ani sami nažrat
a už by měli
Zabíjet lidi. Tím válka chřadne.
Ti by měli napřed teprve odrůst
A potom vést válku.
Voják se odvrátí a jde dál.

FATZER *kluše za ním* ·
Ten nemá žádný názor
To je pak špatné. Proto trvá
Válka tak dlouho a bylo by
Už dávno po ní, ale tenhle mi musí
Vyklopit maso.
Já tyhle chlapíky znám. Určitě
Vyklopí maso.
Před pekařstvím.

ČTYŘI ŽENY *křičíce* · Dejte nám mouku!
Dejte nám mouku!

FATZER · Co tak řvete?
ŽENY · Máme poukaz

A na něm stojí, že dostaneme mouku
Ale kdykoli přijdeme k pekaři
Jsou dveře zavřené a
Žádná mouka pro nás tu není.
Ale my víme
Že za dvěma mouka je.

FATZER · Jak to, že vám ji nevydají?

ŽENY · Páni ji sežerou!
Co nesežere armáda, sežerou páni.
My však a naše děti
Dostaneme otruby.

FATZER · Proč nevyrazíte dveře?
Vyrazte dveře a mouku si vezměte.

ŽENY · To je taky jeden z těch, co jen
mlátí hubou
Takového jako ty patří odprásknout!
Proč není v poli, kam patří?
Jídlo nám nepřejí Angličani
A Francouzi zabíjejí naše muže
A tady je jeden, který to táhne
s nepřitelem!

Vidíte toho štváče? Teď se hledí
zdejchnout!

FATZER *jde dál, k vojákovi* ·
Lid je příliš hloupý! S takovými
Válka nikdy neskončí.
Voják se odvrátí a jde dál.

FATZER *kluše za ním* ·
Pokud ještě máte
Pár šlach masa mezi zuby anebo
Mezi zuby svého bratra
Nepřestanete s tím zabíjením.
Proto ať vám
Shnijou v hubě i sliny.
Jak mouchy ať pojedete ještě
do prosince
A do ledna ať vás sežerou molí.
Jdou kolem dva muži.

PRVNÍ · Máš ještě ve skladě dříví?

DRUHÝ · 1 000 kmenů.
PRVNÍ · Tak svoje dříví neprodávej
Ale schovej je. Až potom
Bude mrznout, můžeme
Vyndávat poleno za polenem, a oni
Nám musí zaplatit
Oč si řekneme.

DRUHÝ · Ano a musíme jim také
Putnu za putnou odstranit z očí
Naše uhlí. Válka
Přestat nesmí.
Oba odejdou.

FATZER · Uhlí a dřevo zřejmě ještě je.
Ale dobře

Že tu jsou i lidé, co dají bokem
Takovéhle borovice. Tím válka
chřadne!

Jsou to dobří lidé!
Kdyby takových bylo víc, bylo
By brzy po válce.
Ale moc jich není a těm nemnohým
Se daří příliš dobře, a pokud ještě
Mohou žvýkat uvařenou trávu
A maso ze shnilých herek
Bez přestání ze sebe vymačkávají
válku

A proto musíme vybojovat
Svou vlastní při a zásobit se potravou
Na dlouhý čas.
Pozor! Aby mi neutekl!
Teď vidím pořád zřetelněji: nesmíme
Něco uzmut jen pro dnešní oběd:
Válka potrva déle.

VOJÁK *se otočí* ·
Ty tam! Co za mnou pobíháš
jako pes?
Proč nic neříkáš
Když se tě ptám?
Koukej, pro ty
Co nás špehují
Máme takovýhle nůž.

FATZER *pro sebe* · Na toho musím jinak.
Když chci dostat maso —
A já je potřebuju pro ty, které jsem
sem přivedl —
Musím něco vymyslet! Slíbil jsem
jim to. Musím
Před ním padnout na zem a ukázat
svůj hlad.
Hej, kamaráde.
Svalí se.

VOJÁK · Co je s tebou?
FATZER · Dej mi něco k žrádlu!
VOJÁK · Vstaň! Nic nemám!
FATZER · Dej mi něco k žrádlu!
VOJÁK · Člověče, já ti nevěřím.
Lehne si na zem
Ty mi dáš loknout, a on
Ti vrazí do zad nůž.

FATZER · Jo, takové je to teď všude.
VOJÁK · Nemysli si, že jsem si nevšiml,
jak
Se za mnou táhneš. Kdybys byl
pocitivý
Nebyl by ses svalil, protože
Slabý zrovna nejsi.

FATZER · Mysli si, co chceš, ale
Kdybys měl co žrát

Nebyl bych se svalil.
VOJÁK · Co je mi po tom?
FATZER · Jistěže nic. Já tady ležím
a můžu
Chcípnout, a ty řekneš:
Co je mi po tom?
VOJÁK · A pročby ne?
FATZER · Ovšem, pročby ne?
VOJÁK · Tedy, nedám ti nic.
FATZER · Samozřejmě nic!
Dávej pozor: my
Jsme čtyři a potřebujeme
Něco k žrádlu, a když nás
Někdo zpozoruje, rázem
Je po nás. Ale ty máš pět volů
A za těmi jsem běžel, když
Jsem běžel za tebou, a zítra
Přijdu se svými kamarády
Až bude tma, a přitáhneme
Káru a ty pěkně vyrukuješ
S vaším masem a s moukou
I s troškou tuku z vašeho magacínu
Který je určen armádě; protože my
Jsme taky od armády. A teď mi
pomoz vstát.

VOJÁK · Nepomůžu. Ale
Jestli jste skutečně od armády a
Upláchlí jste z téhle zasrané války
a zítra
Budete s károu čekat u řezníka,
ale tam
Kudy chodí hodně lidí, uvidím,
Co pro vás můžu udělat.

FATZER · A to pro čtyři muže!

Fatzerova druhá úchyłka.
Dva večery po sobě pokoušejí se na-
vrátilci opatřit si proviant.
Fatzer tyto pokusy zmaří.

ZÁNIK EGOISTY JOHANNA FATZERA

1

KEUNER · Tohle je to místo
Tudy musí pak jít
Ten, jenž nám pomůže, ten, kterého
Našel Fatzer
A určená hodina se taky už blíží.

BÜSCHING · Jen kdyby Fatzer
Který ho zná
Přišel včas. Je to
Neřád nespolehlivá, když má být
přesný.

KEUNER · Fatzer přijde.
LEEB · Až budou troubit večerku
Musí ten jeho člověk být v kasárnách.

KEUNER · Pak tedy přijde Fatzer
Než budou troubit večerku
A jeho muž je určitě už tady.

BÜSCHING · Jo, bude mezi těmihle.
Kterýpak z nich to asi je?
Voják jde kolem.

LEEB · Tenhle! Nebo je to ten?
BÜSCHING · Ten by to mohl být, co
myslíte? Vypadá
Přívětivě.
KEUNER · Příliš přívětivě! Trošku
příliš přívětivě. Kdyby
Měl rysy mezi ústy a nosem o něco
tvrdší
Nedalo by se říct, že vypadá jako
šplhoun? A není
Na něm něco chamtivého? V jeho
chůzi!
Přívětivý ano — ale na koho?
Říkám vám, čím déle si prohlížím
zrovna tohohle
Tím měkčí se mi zdá, jak propoceny
límeček vrahův: ne
Ten to být nemůže.
Civilista jde kolem.

BÜSCHING · A tenhle?
KEUNER · Ta koňská hlava? Jo, je možné

Že odložil uniformu, aby
Ho nikdo nepoznal, ale podívejte se
Neodložil i vlastní kůži, aby ho nikdo
Nepoznal, a svaly a šlachy
Aby ho nikdo nepoznal?
Na tom trochu odstávajícím uchu
je něco nerestného
Říkám vám: ten nenacpe čtyři
žaludky
Které (zatímco svět je na povrchu
rozsápán válkou)
Jsou roztaženy pod zemí a čekají
na maso.
Ne, ten ne.
BÜSCHING · Bez Fatzera ho nenajdeme.
KEUNER · Když toho, kdo nám pomůže
Vybral Fatzer, musí vypadat tak
Že ho poznáme, protože jinak
Jak on by ho byl poznal?
Voják z předešlého večera jde kolem.

BÜSCHING · Tenhle by to například
nemohl být
Vypadá jak železný kotel
Toho bych neoslovil.
KEUNER · Jo, je to
Tvrdý člověk, to se pozná.
BÜSCHING · Jestli teď Fatzer nepřijde
Jsme tu dneska nadarmo.
KEUNER · Čím upřeněji se koukáš,
tím méně
Se ti jeví člověk jako člověk. Žádný
z těch všech
Co tu šli kolem, mi nepřipadal jako
někdo, kdo nám
Když budeme v bryndě, podá
pomocnou ruku.
Troubí se večerka.

BÜSCHING · Teď můžeme jít domů.
Nechápu, že nepřišel.
Zvolna přichází Fatzer.

FATZER · Jste tady?
BÜSCHING · Kdes byl?

287

FATZER · Zdržel jsem se.
 KEUNER · Fatzere, proč
 Jsi nepřišel? Jak bylo ujednáno!
 FATZER · Rozdělal jsem nějaký kšeftík
 s několika řezníky
 Mysleli si, že mě můžou
 Vzít na hůl.
 BÜSCHING · Tak to je asi teď
 Konec s proviantem na příští týdný?
 FATZER · Zítřejší je taky den. A třeba
 Najdete zítra i jiný tón
 Jak se mnou mluvit
 Když mě potřebujete.
 KEUNER · Nepotřebujeme hledat jiný
 tón, ale
 Ty tu máš být, když je třeba.
 FATZER · Tak, já tu mám být?
 BÜSCHING · A co zítra? Budeš tady?
 FATZER · Budu.
 KEUNER · A nic tě nezdrží?
 FATZER · Nic.
 KEUNER · Tak zítra.

2

Keuner, Büsching, Leeb, Fatzere.
 KEUNER *Fatzerovi* · Musíme to maso
 dostat
 Nezačíněj si dnes žádné hádky.
 Protože ti nemůžeme přijít na pomoc
 Neboť nás, jak jsi sám řekl
 Nikdo nesmí znát.
 Nic už nesmíme promeškat
 Takové darované maso
 Se nám podruhé nenaskytne.
Přicházejí dva řezníci.
 FATZER · Tamhle jdou dva, co mě
 včera urazili
 Těm musíme ukázat
 Že si na nás nesmějí dovolovat.
 BÜSCHING · Zůstaň tady, Fatzere,
 musíme

Dostat to maso.
 FATZER · To je mi fuk. Musím
 S nimi mluvit.
*Fatzere se vrhne na jednoho z řezníků. Nato
 se z obchodu vyřítí jiní řezníci a obklopi ho.*
 ŘEZNÍCI · To je ten, co včera
 Dostal na šišku! Potřeboval
 By dneska zase.
 FATZER · Včera jsem byl sám. Ale
 dneska
 Je nás víc. Hej, Büschingu!
 ŘEZNÍK · Dejte mu přes držku!
 Kdo to vůbec je?
Sraží Fatzera k zemi.
 KEUNER *Büschingovi a Leebovi* · Stůjte!
 Nedejte
 Nic najevo, dělejte, jako bychom
 Ho neznali.
 ŘEZNÍK *k nim* ·
 Haló, vy tam!
 Patříte k němu?
 KEUNER · Ne!
 ŘEZNÍK · Stáli jste s ním
 Musíte ho znát.
 KEUNER · Ne, neznáme ho.
 ŘEZNÍCI *vracejí se do krámu* ·
 Tak to máte štěstí!
 BÜSCHING · Musíme ho teď zvednout.
 KEUNER · Stůj! Přišli jsme sem, abychom
 Si odnesli maso.
 LEEB · K tomu ho ale potřebujeme.
 KEUNER · Ať vstane sám.
*Fatzere, zalitý krví, vstane a vrávoravě
 odchází.*
 KEUNER · Fatzere!
 Sem, Fatzere!
 LEEB *volá za Fatzere* · Pojď sem k nám!
Fatzere odchází, jako by nic neslyšel.
 LEEB · Kam jde?
 Slízl to.
 KEUNER · Až se vzpamatuje
 Vrátí se k nám; neboť my

Jsme tady a musíme
 Dostat to maso.
 BÜSCHING · Teď už budou troubit
 večerku.
 Měli jsme mu asi
 Pomoc; je to jediný, kdo
 Nám mohl něco opatřit.
 Když ležel na zemi
 Viděl jsem, jak po nás kouká.
Troubí se večerka.
 KEUNER · Tak, a teď jdeme.
 Už o tom nemluvte.
 Musíme to zaspát, ale
 Povídám vám: co tuším
 Není dobré.
Trojice odchází.

CHÓRY

Fatzere, pojď

I

Opusť svou hlídku.
 Byla vítězství. Byly
 Porážky:
 Opusť nyní svou hlídku.

Vítězi, ponoř se opět do hlubin.
 Jásot proniká tam, kde byl boj.
 Ty už tam nebuď.
 Očekávej pokřik porážky tam, kde je
 nejhlasilější:

V hlubinách.
 Opusť starou hlídku.

Odvolej svůj hlas, řečníku.
 Tvé jméno na tabulích bude smazáno.
 Tvé rozkazy
 Nebudou provedeny. Dovol

Aby se na tabulích objevila nová jména
 a aby
 Lidé byli poslušni nových rozkazů.
 (Ty, jenž už nerozkazuješ
 Nevyzývej k neposlušnosti!)
 Opusť starou hlídku.

Nevystačil jsi
 Nejsi hotov
 Teď máš zkušenost a stačíš
 Teď můžeš začít:
 Opusť hlídku.

Ty, jenž jsi ovládal úřady
 Zatop si v kamnech.
 Ty, jenž jsi neměl čas k jídlu
 Uvař si polévku.
 Ty, o němž se mnohé napsalo
 Studuj abecedu.
 Začni s tím ihned:
 Postav se na novou stráž.

Porazený neuniká
 Moudrosti.
 Pevně se drž a klesej! Strachuj se!
 Tak klesej! Na dně
 Tě čeká naučení.
 Ty přespříliš tázaný
 Buď účasten nedocenitelné
 Výuky mas:
 Postav se na novou stráž.

II

Stolaři, stůl je hotový.
 Dovol, abychom si jej odnesli.
 Dál už na něm nehobluj
 Přestaň s natíráním
 Nemluv o něm ani dobře ani špatně:
 Bereme jej takový, jaký je.
 Potřebujeme jej.
 Sem s ním.

Jsi hotový, státníku
Stát hotový není.
Dovol, abychom jej změnili.
Podle podmínek našeho života.
Dovol, státníku, abychom my byli státníky.
Pod tvými zákony stojí tvé jméno.
Zapomeň na to jméno
Dbej svých zákonů, zákonodárče.

Podvol se pořádku, pořadateli.
Stát už tě nepotřebuje
Vzdej se ho.

Tvář toho, jenž myslí na dobu,
která přijde po něm

Zrovna
Postavili s předepsaným pohybem
Na staré místo židli, tu starou
Na které stojí: „Na této
Židli nechtě sedí ten, kdo je dobrý
Nejlépe každý.“ Z věšáků
Vzali si ohmatané masky.
Zčásti řvouce, zčásti mumlající
Zpívali text a snažili se
Aby jej nezanešvařili city.
Na předepsaných místech jejich posluchači
Zdvořile zatleskali, dávající najevo
Že jsou zasvěceni a dosud
Srozuměni.
A čekal
Ještě na ono místo, kdy první herec
Si musí nepodařeně sednout, a když
Stanoveným způsobem zahvízdali, viděl
Že uctívají zákony a
Opustil je.

Bezpráví je lidské (Chór VII)

1

Bezpráví je lidské
Lidštější však
Boj proti bezpráví!
Ale zastavte se přece i zde
Před člověkem, nechte ho
Nedotčeného. Usmrceného
Nepoučí už nic!
Noži, neoškrabávej
Znečištěné písmo
Jinak ti zůstane
Jedině prázdný list
Pokrytý jizvami!

2

Takový čistotný list
Jizvami pokrytý, nechtě konečně
Smíme vsunout do zprávy
O lidstvu!

Dobře tak. Špatně tak!
(Chór a protichór)

Když se narodili, nechtějí zemřít
Dobře tak.
Jedí a nechtějí se nasýtit
A opět jedí
Dobře tak.
Ale až přijde jejich čas, zemřou a padnou
do děr
A už se nenavrátní, a půda
Pod níž byli vrženi
Zaroste.
Dobře tak.
A na jejich místo
Vstoupí druzí, spí na jejich prostěradle a
Jedí s rozkoší z jejich talíře

Dobře tak.
Co se děje, musí se dít, proč
By se to jinak dělo?
Nepovykujte tolik
Kvůli jednomu člověku
Narodil se a musí
Zdechnout a nedosáhne daleko
I nezalkněte se
Neboť i vy
Musíte brzy zdechnout!

Povykujte kvůli jednomu člověku!
Má zdechnout?
Špatně tak!
Co se děje, nemusí se dít

Změňte to.
Nedávejte nikomu svůj talíř
Ach, načpak?
Špatně tak!

Nic není dobré, co dobře
Neudělá člověk!

Bezpráví existuje
Jako voda.
Neštěstí
Vychází jako slunce
A člověk rozsápává člověka
Jako ryba požírá rybu.
Tak je to, a tudíž
Je dobře tak.

Neštěstí je už
Tak obvyklé jak u nás voda
Špatně tak.
A slunce nám nevychází s větší
jistotou
Nežli neštěstí
Špatně tak.
Člověk rozsápává člověka
Špatně, špatně, špatně, špatně tak!

OBCHOD
S CHLEBEM

(Tři scény; zpěvy a písně)

Boj o groš

NEZAMĚSTNANÍ *se obracejí na dívky*

Dovolte, abychom vám
Kdož zrovna přicházíte
Od plných talířů, předvedli, jak
neustále usilujeme
O jídlo, jaké máte vy
Stačilo by nám i skromnější.

Prosíme vás, abyste pochopili
Že neustále hledáme práci!
O jídle a práci existují bohužel
Nezvratné zákony
Které neznáme.

Pořád však padají
Dolů
Mřížemi v asfaltu
Všelijací lidé bez zvláštního znamení
Nebo cejchu, dolů
Náhle, neslyšně, rychle dolů
Jdou vesele vedle nás dolů
Rovnou z hemžení lidí podle
Náhodného výběru
Šest ze sedmi dolů, ale sedmý
Odchází do jídelny.

Kdo z nás to je? Kdo
Je předurčen k záchraně?
Kdo oceňován?
Kde je ta mříž, ta příští?
Nevíme.

ULIXES SCHMITT *majitel novinového stánku, obrací se na nezaměstnané* · Hej vy tam! Hledám někoho, kdo by pro mě roznášel noviny a získal pro můj stánek nové kupce; v poslední době se totiž okruh mých zákazníků už nerozšiřuje, a já sám musím zůstat u stánku.

REGISTROVANÍ *pokračují v jídle, vy-*

skrabávají plechovými lžicemi plechové talíře

My nemáme
Sebemenší zájem o tvou
Nespolehlivou živnost.

NEZAMĚSTNANÍ · Ó mocný, vyber si někoho z nás

My všichni chceme
Roznášet tvoje noviny.

ULIXES SCHMITT · Já ale nemohu
potřebovat každého. Ty tam, máš ro-
dinu?

PRVNÍ NEZAMĚSTNANÝ *přikývne.*
DRUHÝ NEZAMĚSTNANÝ *se postaví před prvního*

Já rodinu nemám.

NEZAMĚSTNANÍ · Ten chlastá.

TŘETÍ NEZAMĚSTNANÝ *se postaví před druhého*

Já bych

Hodně vydržel, byl jsem
Nosičem zavazadel.

ČTVRTÝ NEZAMĚSTNANÝ *se postaví před třetího*

Jseš moc starý.

WASHINGTON MEYER *mu proleze mezi nohama a postaví se před něho*

Já jsem mladší.

ULIXES SCHMITT · Pojď sem. *Dává chlapeci stoh novin.*

ČTVRTÝ NEZAMĚSTNANÝ *chlapece zadržel*

Haló, Washington!

A co já?

Na mě nevybude nic? Nemůžeš se
u svého chleboďárce snažit

Aby se dostalo i na mě?

WASHINGTON MEYER ·

Můžeš se spolehnout, Edmunde
Jak to jen půjde, hned se poptám, ale
Napřed se musím uchytit sám.

Jde za Schmittem k novinovému stánku.

REGISTROVANÍ · Jediný groš vydělá
Deseti novinami!

To není žádný kšeft.

NEZAMĚSTNANÍ · Ulixes Schmitte,
muži ostřílený v boji

Instruuuj nyní nováčka a vylož mu
Zákonnosti svého obchodu.

ULIXES SCHMITT ·

Tady je deset kusů novin.

Utři si ploutve!

Musíš za ně dostat deset grošů.

Jeden pro tebe, devět pro mě.

Stůj rovně!

Kdo jsi?

Jsi nula.

Nic než díra řvoucí po chlebě

O hubu víc, která chce žrát!

Ale tady máš noviny.

Těch deset výtisků to je tvoje všecko:

Stéblo slámy, provaz, ostrov a kotva

Žrádlo, kvartýr a boty

Rozhodně však všechno

Co svět pro tebe má.

(Utři si nos!)

Kdo ti tohle vyrve, je

Tvůj nepřítel.

A nemáš žádného jiného, ale tenhle

Tě hodlá zabít.

(Poslouchej!)

Desetkrát tedy budou tě zkoušet

Jsi-li odvázný, tvrdý a vytrvalý

Líp se nenarodit

Než jedinkrát zklamat

Neboť pro takového

By bylo příliš škoda

I doušku vody ze Sprévy.

Nejsi zrovna nejsilnější. Já však

Přimhouřil oko. Už silnější než ty

Nedostali zapláceno, ale

Jestli ty peníze neseženeš

Srazím ti hlavu

Tak jak těm ostatním.

*Washington Meyer odchází, aby rozpro-
dal noviny.*

NEZAMĚSTNANÍ ·

Teď jsi sám a jdeš do toho

Osvědči se!

Že nadešla tvá hodina, to víš

Co tě čeká, jsi slyšel

Teď jednej!

ODBORNÁ ŠKOLA:
PRODEJ NOVIN

*Na běžícím pásu jakoby ulici prodává nyní ka-
melot Washington Meyer noviny. Potkávají ho:
pekař Meininger, major Armády spásy v civilu
Draws, obchodník s dřívím Reuter, agent s nemo-
vitostmi Flamm, paní Niobe Quecková. Napřed
vyvolává: „Noviny! Noviny!“ a to na stojícím
pásu. Neprodá nic. Nezaměstnaní mu radí: „Pověz
jim, co se v novinách píše pro ně!“ Volá: „Pravda
o buržujázi! Šmelinařina s dřívím v městské
radě!“ Agent s nemovitostmi Flamm přejde kolem, aniž
co koupí.*

Nezaměstnaní Meyera poučují:

„Věz, že giganti nikdy nekupují

Pravdu o gigantech!

Pochop také, že jsou dva druhy

Lidi! Jejich přání

Jsou rozličná, různé jsou jejich názory a

Rozdílné jejich skutky.“

Chlapec hledá v novinách a pravi: „Tak musím

přijít na to, co chtějí jedni a co druzí.“

Zatímco pás se dává do pohybu, používá Meyer

odteďka dvou vět, jednou „Ochranná opatření

západní policie pro Štědrý večer!“, podruhé

„Pravda o buržujázi! Šmelinařina s dřívím v měst-

ské radě!“ „Ochranná opatření“ nabízí pekari

Meiningerovi, agentovi s nemovitostmi Flammovi a

obchodníku s dřívím Reuterovi, kteří je také koupí.

Ale „Pravdu o buržujázi“ nabídne kvůli jeho

špatnému oblečení majorovi Armády spásy, ten však

tuto pravdu nekoupi. Když se vrátí, koupí naproti tomu nabízená „Ochranná opatření.“ Mimoto nabídne chlapec „Ochranná opatření“ už jen chudé ženě Niobě Queckové a později pekařskému tovaryšovi Ajaxovi Januschkově.

PANÍ QUECKOVÁ Washingtonovi Meyerovi · Mějte se na pozoru před panem Januschkem, je to brutální chlap a jistě nehodlá zaplatit. Odejde.

WASHINGTON MEYER · To se uvidí, jestli mi nezaplatí. Položím semhle noviny, a když si je vezme, tak mi tam dá groš. Pokládá noviny na roh ulice.

NEZAMĚSTNANÍ ·
Předstup, Ajaxi! Janusku!
Drtiči mužů!
Ocelová pěsti!

AJAX JANUSCHEK vystoupí, vezme si opět noviny a odejde.

NEZAMĚSTNANÍ se smějí ·

Teď ti tvůj chlebobárce srazí hlavu!
WASHINGTON MEYER ·

Nač tady pobíhám jak blázen
Když každého večera
Přijde Janushek, přivyklý boji, a
Zadarmo si vezme noviny
Z jejichž deseti výtisků mi patří
Tržba za jeden výtisk
A ten mi docela veřejně ukradne
Janushek

Jedině proto, že je silný.
Sklíčeně si sedne a pláče. Pak praví:
Teď už vím, co udělám.
Pomůže lest!
Volá do jednoho okna nahoru:
Paní Januschková!

PANÍ JANUSCHKOVÁ vykoukne z okna.

WASHINGTON MEYER · Váš syn, pan Janushek, si tady vzal noviny a nezaplatil!

PANÍ JANUSCHKOVÁ · Tomu nemohu uvěřit, protože když si můj syn

vezme noviny, tak je taky zaplatí.
Zmizí.

WASHINGTON MEYER · Stará kráva! Přemýšlí.

Tady máme popelnici. A to je záchrana! Stéblo slámy, provaz, ostrov a kotva! Přitáhne popelnici, odkutá ji na určité místo a noviny pak položí na jiné místo. Je to můj nepřítel, chce mě zabít. Však já mu ukážu.

Každý kamelot přede mnou
Dával noviny tam, kam se kouká
stará paní.

Já se tam však položím sám, neboť vím
Že ji už nemohu přesvědčit, i kdyby
Viděla, že její syn za noviny
Nezaplatil. Je matka, i
Nevidí to. Nic pro ni neznamena
Že chybí jeden groš, proto
Jí musím ukázat svou useknutou
hlavu.

Sedne si na zem a vyřízne kapesním nožem
dno popelnice a na zkoušku jím prostrčí
hlavu.

NEZAMĚSTNANÍ se mezitím obrátí na
diváky ·

Teď se chová státnicky
Washington Meyer, státník
A je poslušen zákona, jenž vládne
v hlubinách:

Tváří v tvář násilí zataj, že žiješ!
Neboť když násilí udeří do prázdna
Samo se oslabí.
Proč nyní vymýšlí lest
S tou popelnicí?

ODBORNÁ ŠKOLA: BOJ

Ajax Janushek se vrátí a chce si zase vzít noviny.
Washington Meyer se na něho divoce vrhne volaje:
„Paní Januschková! Paní Januschková, vykoun-

něte!“ Janushek se ho téměř dobrácky zbaví,
takže Meyer spadne na zem. S hlasitým křikem
„Paní Januschková! Paní Januschková, vykoun-
něte“ vrhne se Washington Meyer znovu na pekař-
ského tovaryše. Začíná vyslovený pěstní souboj.

NEZAMĚSTNANÍ se mezitím obrátí na
diváky ·

Ještě je sláb, neboť bojuje.
Slabý je sláb, dokud
Bojuje.
Brzy bude poražen a bude silný
A nasadí lest.
Pod údery nepřítel
Padne do popelnice
A bude předstírat, že nepřítel
Jeho ubohou hlavou
Násilně prorazil přinýtované
Dno popelnice, takže člověk
Musí být mrtev.
To všechno však zamýšlí provést
před zraky matky
I poleká se rváč
A bude ochoten platit.

Paní Januschková opět vykounne z okna a volá:
„Ajaxi.“ Janushek se polekaně otočí. V téměř
okamžiku však bojující chlapec s výkřikem „Paní
Januschková“ klesne do popelnice, a to tak, že jeho
hlava pronikne vyříznutým dnem, jako by je prora-
zila. Janushek vystrašeně vytáhne chlapce z popelni-
ce a marně se snaží skrýt jej před matkou a praví:
„Zaplatím dva groše!”

Zaplatím dva groše!
Jen když se opět probudíš!“
Washington Meyer řekne se zavřenými očima:
„Tři groše!“
Janushek: „Zaplatím tři groše!“ Washington
Meyer „se probudí“, stojí opět na nohou a protahuje
se.

Janushek si sedne a štká:
„Že moje matka v stáří
Musila spatřit mou nízkost, to
Nesnesu.“

Zaplatí plačky groš, a přísně volán svou matkou,
vrať se zpátky do domu.

WASHINGTON MEYER ·

Jediný groš! Přesto však groš!

Zkrvaven bojem a otrhán ukazuje groš
nezaměstnaným.

NEZAMĚSTNANÍ · Ten šťastlivec!

REGISTROVANÍ · Tolik námahy je třeba,
chceme-li vyrvat

Jediný groš ze sevřené pěsti toho
Kdo jej namáhavě ulovil.

NEZAMĚSTNANÍ · Má svůj groš.

Dřevo vdovy Nioby Queckové

VDOVA QUECKOVÁ před pekařstvím ·

Jsem vdova Quecková s nezaplacenou
činží. Obstarávám všechny pochůzky
pro pana pekařského mistra Meininger-
gera, kterému patří tento dům. Muž
mi umřel, a tak těmito pochůzkami
živím svých sedm nezletilých dětí,
z nichž Vilém je obzvláště čiperný
hoch. Těch dětí je sedm, protože
nebožtík si jaktěživ a zhola v ničem
neukládal zdrženlivost a já bych si
nedovolila neuspokojit ho — kdykoli
a v každém bodě, na místě, beze
zbytku a dokonale. Vejde do domu.

MEININGER volá nahoru · Paní Quecko-
vá!

PANÍ QUECKOVÁ · Ano, pane Mei-
ningere!

MEININGER · Pojdte dolů.

PANÍ QUECKOVÁ · Už spěchám. Za-
tímco běží dolů.

Pane Meiningere, nikdy bych si ne-
dovolila neuspokojit vás — kdykoli
a v každém bodě, na místě, beze
zbytku a dokonale.

MEININGER · Potřebuji pro ručně vy-
tápěné pece svého malého pekařství

za sto marek dřeva. Deset kubíků by mělo stačit. Běžte k obchodníkovi s dřívím Reuterovi a rovnou sem dřevo dopravte. Jako obvykle vezme oklestky a nezaměstnaní, kterých je víc jak žlutých psů, nám to posekají. To bude o dobrých třicet marek lacinější, než kdybychom vzali naši pané dříví.

PANÍ QUECKOVÁ · Pane Meininger, objednáme tedy 10 kubíků dříví za sto marek, a sice oklestky, a sice ihned. *Odejde.*

NEZAMĚSTNANÍ *vpadnou na jeviště* · Růžový den! Práce! Bude tu hromada dříví Na štěpání!

MEININGER · Kdopak vám tohleto zas řekl, vy supi?

NEZAMĚSTNANÍ · To se rozneslo rychlostí blesku, pane Meininger. Kde jsou sekýry, kde je špalek? A potřebujeme i pily! Růžový den!

MEININGER · Postavte se tamhle do fronty.

NEZAMĚSTNANÍ *se staví do fronty* · Růžový den! Plno práce!

FLAMM *přichází* · Dobré jitro, pane Meininger! Jsem agent s nemovitostmi Flamm, jsem na obchůzce.

MEININGER · Dobré jitro, pane Flamme!

FLAMM · Konečně zas jednou správná, krásná zima! Se sněhem a ledem! Člověk vlastně nikdy nemá takový svěží pocit jako v zimě, v poledne si přináší domů správný hlad. To je tím ostrým vzduchem. Ostatně jak jdou obchody?

MEININGER · Meiningerovo pekařství, založené roku 1848, vděčí za své dobré

jméno u zákaznictva důslednému zachování ruční výroby.

FLAMM · Ano, Meiningerovo pekařství se považuje za jeden z nejlepších malých podniků na této ulici. Bohužel je takových krámů jak žlutých psů.

MEININGER · Váš obchod je samozřejmě nesrovnatelně větší, pane Flamme. Jakožto firma obchodující s nemovitostmi jednáte přece přímo s bankami.

FLAMM · Ale i pro nás jsou časy strašlivé. Máme co dělat s malými bankami, které nás drží za chrťán a jsou zcela v rukou velkých bank. Velké banky však jsou v nejhlubší krizi. Protože jste nestudoval ekonomii, mohu vám samozřejmě jen naznačit nesmírně spletité souvislosti mezi průmyslem a obchodem. Sám jim sotva rozumím. Bezpochyby vám postačí, když se dozvíte, že vy, pane Meininger, už jste vyřízený. Byť se vám jevíme jako menší firma obchodující s nemovitostmi bůhvíjak mocní, protože jsme vám přece povolili na váš dům dvě hypotéky, přece je naše situace prostě úděsná. Naše malé banky jsou jako citróny vymačkávány velkými bankami, které už po celé týdny nezamhouřily oko, poněvadž kolísají dokonce i ty ještě větší, průmysl totiž pohlcuje sumy, aniž to kam dotáhne, neboť stát už si zahrává s myšlenkou vymáhat daně dokonce na průmyslu a existuje dokonce záměr tyto daně skutečně vybírat, což se nepřihodilo, kam lidská paměť sahá, Amerika totiž, u níž je Evropa až po krk zadlužená, se svíjí ve strašlivé krizi, o jejíchž příčinách si absolutně nemohou zjednat jasno ani nejučenější znalci národního

hospodářství — zkrátka malé banky jsou samy na mizině.

MEININGER · Opravdu myslíte, pane Flamme?

FLAMM · Nerozumím vám, pane Meininger. Zaměstnáváte tu tolik lidí jako nějaký velkopodnik. Siemens a Schuckert své dělníky propouštějí, a vy je přijímáte do zaměstnání. Kdopak vy vůbec jste? Můžete k Novému roku zaplatit úroky? Vyčerpali jsme svou trpělivost, Meininger. Tohle Meiningerovo pekařství s dlužnými úroky se 1. ledna zavře, pokud se nezaplatí aspoň úroky z hypoték, které tímto vypovídáme. Zaplatíte-li úroky 1. ledna, můžete svou ruční výrobu ještě nějakou tu chvíli provozovat.

MEININGER · Pane Flamme, vy jste mi otevřel oči. Nedovolil bych si vás 1. ledna v tomto bodě beze zbytku a dokonale neuspokojit. *Flamm odejde.*

NEZAMĚSTNANÍ · To je nejvznešenější člověk, jakého jsme kdy spatřili. A on si nařikal!

MEININGER *vchází* · Když vás vidím, vy lumpi, tak dostávám vztek. *Je slyšet, jak v domě pořává.* V pekárně zas hoří světlo! Vaše lehkomyšlnost mě zničí. Dva z vás propouštím. Nevíte už, co to je fenik, nevážíte si ho už, pivo ke svačině nebude, a vánočního kapra hodím do kanálu, tak aspoň ušetříme na másle.

NEZAMĚSTNANÍ ·

Běda náš gigant kolísá!

Když kolísají giganti

Jsou oběti i mezi nezúčastněnými!
Paní Quecková se vrací, vchází hned do domu. Přiváží se a skládá dřevo. Obchodník s dřívím Reuter přišel s nákladem.

MEININGER *vystoupí ze dveří* · Co je to za dřevo, co tady leží?

REUTER · To je to dřevo, pane Meininger.

MEININGER · Jaké dřevo?

REUTER · Borové.

MEININGER *zvedne jedno polínko, jako by mu nepatřilo* ·

Pěkné dřevo. Paní Quecková, to je vaše dřevo!

PANÍ QUECKOVÁ · Potřebujete ještě něco, pane Meininger?

MEININGER · Ne. Dovězli vám dřevo, paní Quecková.

REUTER · Ale pane Meininger, to dřevo bylo přece objednáno pro vás.

MEININGER · Kdo objednal to dřevo, paní Quecková?

PANÍ QUECKOVÁ · Vy, pane Meininger.

MEININGER · Já? Vy jste dobrá! Myslete, že mám peníze na vyhazování?

REUTER · Pane Meininger, jen žádná komplikace, prosím. Paní Quecková pro vás objednala dřevo a tady to dřevo je. Přišel jsem s sebou, abych hned vybral peníze, neboť se samozřejmě rozšířilo rychlostí blesku, že už tu všechno není v pořádku. Tady je účet.

MEININGER · Paní Quecková, ptám se teď v přítomnosti pana dodavatele dříví Reutera, jestli jsem vám dal příkaz jít mi pro dříví. Co na to odpovíte, paní Quecková?

PANÍ QUECKOVÁ · Ano, pane Meininger.

MEININGER · Co ano? Dal jsem vám ten příkaz nebo ne?

PANÍ QUECKOVÁ · Ano, pane Meininger.

MEININGER · Paní Quecková, máte výpověď.
PANÍ QUECKOVÁ · Musím se vystěhovat, pane Meiningere?
MEININGER · Zajisté.
PANÍ QUECKOVÁ · To musíme snést nábytek.
MEININGER · Pane Reutere, účet jde na paní Queckovou, jak vidíte. Dříví patří paní Queckové.
REUTER · Pane Meiningere, nevěřím sluchu.
MEININGER · Jo, pane Reutere, spíš jste neměl věřit svému sluchu, když paní Quecková údajně pro mne objednávala dříví. Na mou věru, pane Reutere, ptám se sám sebe, jak můžete brát vážně takovou paní Queckovou. Paní Quecková je nula.
PANÍ QUECKOVÁ · Ano, jak můžete, pane Reutere? Když řeknu, že máte přivést dříví! Kdopak já vůbec jsem?
REUTER · Nebyl bych přece svěřil paní Queckové deset kubíků dřeva ani ve snu!
PANÍ QUECKOVÁ · To nikdy.
REUTER · Copak jsem blázen?
MEININGER · Tuto otázku si můžete zodpovědět jen vy sám, pane Reutere.
PANÍ QUECKOVÁ · Ano, to musíte, pane Reutere.
MEININGER A REUTER · Jo, to se uvidí.
PANÍ QUECKOVÁ · Ano.
MEININGER · Vždyť to jsou oklestky. Odkdy objednávám já oklestky?
REUTER · Už pět let, pane Meiningere.
MEININGER · Tak vám povím, odkdy už žádná oklestky neobjednávám — ode dneška ráno.
NEZAMĚSTNANÍ · Běda, mezi giganty

Se rozpoutal opět boj.
Kdo jej zaplatí?
Gigant přece určitě ne.
Běda, náš gigant se kymácí!
Na koho
Hledí toužebně jeho ztrhaný zrak?
Určitě na nás!
Neboť giganti bojují, ale
Oběti jsou mezi nezúčastněnými!
REUTER · Takže ano, pane Meiningere: dřevo jste objednal vy, o tom teď snad už nejsou pochyby.
MEININGER · Ale milý pane Reutere, přece se nebudeme přít kvůli dříví.
REUTER · Pane Meiningere, pro mne je také trapné handrkovat se s vámi před touhle sebrankou.
MEININGER · Směl bych prosit, abyste šel dovnitř, pane Reutere?
REUTER · Prosim, pane Meiningere. *Jdou dovnitř.*
PANÍ QUECKOVÁ · To je dneska den! *Tři nezaměstnaní přinášejí dolů prádelník, pohovku, dvě židle a sedm dětí.*
PANÍ QUECKOVÁ · Dejte pozor na prádelník. Nenaražte ho vlevo, tam má nohu.
TŘI NEZAMĚSTNANÍ · Narazíme ho vpravo, paní Quecková.
PANÍ QUECKOVÁ · Děkuji vám, pane Maschere. Drž klapačku, Bedřichu! *Nábytek je dole, děti usednou na pohovku.* Tak, aspoň tohle je za náma. *Z chóru se vyčlení rodina.*
RODINA · Uvolněný byt! Jeden celý pokoj! *Vtáhně do domu.*
PANÍ QUECKOVÁ · Přitáhněte pořádně kohoutek, jinak kape. Dvacet let bydlíme v tomto domě Začali jsme mít rádi svůj útulný domov.
Teď ve stáří bych nemohla postrádat

Ani děravou výlevku.
Bez této vlhké zdi
By můj život nebyl žádný život —
Vážím si dokonce i
Houby v podlaze.
Znám
I poryv větru, jenž proniká zdi
Nerušil nás dokonce ani
Pach záchodu.
Přivykli jsme kouřícím, ale
Dřevo pohlcujícím kamnům
A přivykli jsme
Otřesům domu
Pod vlaky městské dráhy
Nad vlaky podzemní dráhy.

Meininger a Reuter vycházejí s tlustými doutníky z pekařství.

REUTER · Pane Meiningere, vy víte, že bych se s vámi rád dohodl, ale svízel je v tom, že paní Quecková nic nemá.
MEININGER *s gestem na nábytek* · Paní Quecková má málo, pane Reutere, nikoli však nic.
REUTER · Tak, ten nábytek patří vám, paní Quecková.
PANÍ QUECKOVÁ · Ano, pane Reutere.
REUTER *zkoumá nábytek* · Harampádí. Objednal jste si naštipané dříví, pane Meiningere?
MEININGER · Copak si to dříví nemůžete vzít zpátky, pane Reutere?
REUTER · Ne, v těchto dobách principiálně nic nebereme zpátky. Výslovně jste si objednal naštipané dříví, pane Meiningere?
MEININGER · Ano, borové. — Samozřejmě, naštipané. *Zařve na paní Queckovou:* A vůbec, objednal jsem si prostě naštipané dříví. *Reuterovi:* Jo, když paní Quecková vyřídí nějaký můj

příkaz, a to špatně, odpovídám za to vůbec?

REUTER · Platit musíte tak jako tak. Ale vůči paní Queckové máte přirozené finanční nároky. *Oba zasněně hledí na paní Queckovou:* A paní Quecková má přece jen nábytek.
MEININGER · Pane Reutere, odmítám převzít dřevo, které jsem objednal, pokud není naštipané. Pro mne je to vaše dřevo, paní Quecková.
REUTER · Tak dobrá, musíme se tedy hojit na vašem nábytku, paní Quecková. A mimoto mi ještě dlužíte 50 marek, a těch 50 marek z vás taky vytrískám, paní Quecková. *K muži, který přivezl dřevo:* Alfonsi, nábytek můžeš vzít hned s sebou. *Na odchodu:* Pane Meiningere!
MEININGER · Pane Reutere! *Reuter odejde.*
NEZAMĚSTNANÍ · Pane Meiningere, máme začít štípat?
MEININGER · To se musíte zeptat paní Queckové!
TŘI NEZAMĚSTNANÍ · Cože, štípat už se nebude? Ale my jsme tu přece postávali na mrazu půl hodiny, to se nám musí zaplatit.
MEININGER · Jak to, že jen půl hodiny? Vždyť vy už tady postáváte na mrazu pět dní, mám za to taky platit?
TŘI NEZAMĚSTNANÍ · Ne.
MEININGER · Tak vidíte. *Chce odejít.*
TŘI NEZAMĚSTNANÍ · Počkat, stát, za tu půlhodinu nám musíte zaplatit, tu půlhodinu jsme tu přece stáli z vašeho příkazu a na váš účet.
NEZAMĚSTNANÍ · Tady vládne logika, tady vládne hlad.
MEININGER · Můžete mi snad říct, co jste udělali?
TŘI NEZAMĚSTNANÍ · Jen žádné

vytáčky. Snesli jsme například paní Queckové dolů nábytek.
MEININGER · Aha, vy jste snesli paní Queckové dolů nábytek?
PANÍ QUECKOVÁ · Ano, to udělali, žádné vytáčky, pane Meiningere.
MEININGER · Aha, takže vy to platíte, paní Quecková, že? Dobře dobře. Jo, páni, já mám velikánské starosti.
Odejde.
NEZAMĚSTNANÍ ·
Jiné nežli boje ve výškách
Jsou boje hlubin. Rozdrcený gigant
Jde po boji na svačinu.
Tak tedy, paní Quecková, to dělá za půl hodiny na hlavu 25 feniků. To dělá marku dvacet pět.
PANÍ QUECKOVÁ · Marku dvacet pět, souhlasí to? V pořádku!
NEZAMĚSTNANÍ *natahují ruce* · Tak tedy marku dvacet pět.
PANÍ QUECKOVÁ · Víte, já ty peníze nemám v hotovosti. Leopoldé, stůj rovně! Víte, ten chlapec se pořád hrbí.
NEZAMĚSTNANÍ · Jo, paní Quecková, tím ta věc ale nekončí.
PANÍ QUECKOVÁ · Jojo. — Tak teď mám 51 marek 25 feniků dluhů? Minulý týden jsem už skoro nevěděla kudy kam, protože Leopold potřeboval punčochy, a teď je rázem fuč 200 marek. Kdyby mi páni mohli snad půjčit 30 feniků, tak bych aspoň pro začátek nebyla docela bez prostředků.
ALFONS · Tak teda, paní Quecková, tak teď teda musím odtransportyrovat pohovku.
PANÍ QUECKOVÁ · Heinrichu, dolů. Udělej místo, Leopoldé.
ALFONS · Je mi to samozřejmě nepřijemné...

PANÍ DITTMEIEROVÁ *vychází z domu* · Copak to tady je? Nemůžete přece paní Queckové opravdu odvézt poslední nábytek! To už je vrchol! Paní Franzkeová! *Paní Franzkeová vykoukne.* Tady odvázejí paní Queckové ještě i nábytek!
PANÍ FRANZKEOVÁ · To by ale opravdu nemělo být, aby paní Queckové odvezli ještě i nábytek.
PANÍ QUECKOVÁ · To by nemělo být.
PANÍ DITTMEIEROVÁ · Jo, co si teď jen počnete, paní Quecková, bez bytu, s dětmi na krku? Paní Januschková!
Paní Januschková vykoukne. Paní Queckové odvázejí nábytek.
PANÍ FRANZKEOVÁ · Tady by přece jen měl zakročít pan Bölke!
PANÍ DITTMEIEROVÁ · Pane Schmitt! *Paní Franzkeové*: To je kamelet z nároží.
WASHINGTON MEIER *přiběhne* · Co se tu děje, paní Dittmeierová?
PANÍ DITTMEIEROVÁ · Paní Quecková tu je na dlažbě a odvázejí jí nábytek.
PANÍ JANUSCHKOVÁ *dozadu* · Emile, pojd se na to podívat.
AJAX JANUSCHEK *vykoukne* · Tak teda, co chcete provést s tím nábytkem?
ALFONS · Mám od pana Reutera příkaz nábytek odvézt, ale když mi v tom budete bránit a maličko na mě houknete, tak odejdu bez.
WASHINGTON MEYER · V tom případě bychom na vás ovšem pokud možná maličko houkli.
AJAX JANUSCHEK · Tak teda v tom tu jsme všichni zajedno, že nábytek tady zůstane. Je to tak?
ALFONS · Prosim. *Chce odejít.*

ULIXES SCHMITT *přichází* · Stát! Co děláte? Vy poštelci Ochotní vrhnout se do boje Beze zbraní, slepí soucitem! Chcete snad
Přinést zpátky
Oblázek, který
Spadl do moře!
Kdo vůbec jste? Pět ulic daleko je slyšet vaše řeči
Jak milionáři mluvíte, kteří rozhodují o osudech světa
Podle libosti. Stěží jste schopni
Sami sobě pomoci, s poloprázdnými žaludky
Žebrajíce o šaty
Pořád ještě nechcete mlčet!
Vraťte se do svých příbytků, pevně držíce to, co je vaše
Uši si zalijte voskem, abyste Se mohli vrátit.
Pauza.
NEZAMĚSTNANÍ ·
Teď se vzpamatovávají.
Varování před následky
Váhají se svým soucitem.
Záhy je uvidíme, jak stisknou ruku
A odeberou se do vlastních Teplých příbytků.
WASHINGTON MEYER ·
Ano, paní Quecková, s politováním vás vidím
Ve změněné situaci, která jistě Nepotrvá dlouho. Já sám
Jsem zrovna dnes obtížně našel přístřeší a práci
A byl bych rád, kdybych vám mohl říci: Zde
Můj první groš!
Navíc ovšem nemohu pro vás udělat nic.
VŠICHNI · Počkat! Nevyndávej ten groš

Z kapsy! Ty, jenž jsi na vzestupu
Zacpi si uši vůči nářkům tonoucích!
Zalijte si voskem uši
Nebo vypustíte duši!
ŽENA *nahoře* · Ještě nám dluží džbán na mléko, ten už jaktěživ neuvidíme.
JEJÍ MUŽ *vedle ní* · Pořád jsem se tě ptal, jestli už ho vrátila!
PANÍ QUECKOVÁ · Ne, taky bych si nebyla pomyslela, že bych jednoho dne už nemohla vrátit džbán na mléko.
AJAX JANUSCHEK *vyjde z domu* · Ale paní Quecková, co to vidím
Jste na dlažbě. Dnes dopoledne ještě Jste se mnou tak laskavě rozmlouvala.
Schody jste udržovala vždycky v čistotě
A častokrát jste říkala: To a to Byste si nikdy nedovolila.
Co budete dělat nyní? Kam půjdete Dneska v noci —
VŠICHNI ·
Počkat! Dál se nevyptávej!
Co uděláš, když odpoví?
Nemůžeš jí pomoci!
Zalijte si voskem uši
Nebo vypustíte duši!
Schmitt přistoupí k paní Queckové, podá jí ruku a mlčky se na ni dívá.
NEZAMĚSTNANÍ ·
Tenhle ten má pravdu!
Nic neříká!
Na nic se neptá!
A nic nedá!
Neboť zná svou situaci!
VŠICHNI · Zalijte si voskem uši
Nebo vypustíte duši!
Neptejte se! Odpověď nešťastných
Vás zaplete jen do neštěstí
Vy, kdož jste příliš slabí na to, abyste pomáhali

Nejste dost silní, abyste snesli smrtelný výkřik!
 Jiné nežli boje ve výškách jsou boje hlubin!
 Neboť člověk hlubin zaniká
 Téměř bez příčiny. Lehký úder ho zcela
 Povalí. Sedmkrát sedm neštěstí ho zasáhlo
 Ještě nežli se narodil. Každá pohroma, která ho stihne
 Je pro něho poslední.
 ALFONS · Mám teda nábytek odvézt? *Mlčení.* Tak teda nábytek odvezu. *Odjede s vozíkem. Nařikajíc jako slípka pobíhá paní Quecková po jevišti sem a tam.*
 NEZAMĚSTNANÍ · I nábytek fuč! Třetí neštěstí! Ale
 Koho zasáhne nejenom jedno neštěstí, ten pozbude
 Njenom vyhlídky na záchranu, nýbrž
 I své důstojnosti. Snáze se člověk odloučí od toho
 Komu už není pomoci. Je pryč, bohudíky
 Nebylo mu už pomoci.
 Tak totiž bývá
 Ten, kdo je stížen vředy
 Sám pocítován jako vřed.
 Neosvobozujeme jeho od vředů, nýbrž
 Osvobozujeme od něho sebe.
 VŠICHNI · Ale přesto je těžké se odtrhnout, zvláště
 Tomu, kdo sám bydlí na kraji propasti a z propasti
 Loví svůj chléb. Kdo sám je ohrožen, těžko se zříká
 Toho, kdo je ve stejné situaci. Kdo podepíše rozsudek smrti
 Když jméno je ještě vynecháno?

Třeba to bude jeho jméno!
 PANÍ QUECKOVÁ · Mně samotné je nepříjemné, že takhle sedím na ulici. Víte, já jsem velice nerada odkázána na jiné. Lidi stejně pro člověka nic neudělají. Když někdo upadne do neštěstí, nevytrhnou si nohu, sami mají hlavu plnou svých vlastních starostí. Sama bych vám opravdu nemohla ani říct, co si počnu v příští hodině.
 WASHINGTON MEYER · Tady přichází slečna Hipplerová. Slečno Hipplerová! Co tomu říkáte jakožto diplomovaná sociální pracovnice?
 SLEČNA HIPPLEROVÁ · Vím už o všem od pana Reutera. Copak se to dřevo nedá prodat?
 WASHINGTON MEYER · Pan Meininger to dřevo bohužel nepřijme, protože není poštipané.
 SLEČNA HIPPLEROVÁ · Copak se nedá poštipat?
 PANÍ QUECKOVÁ · Nedá se poštipat?
 SLEČNA HIPPLEROVÁ *nezaměstnaným* · Kolikpak žádáte za poštipání?
 WASHINGTON MEYER · Padesát feníků na hodinu.
 SLEČNA HIPPLEROVÁ *si píše do notýsku* · Kolik hodin by bylo třeba?
 NEZAMĚSTNANÍ · Pro čtyři lidi dvě hodiny.
 SLEČNA HIPPLEROVÁ · A co stojí to dříví? Nenaštípáné?
 WASHINGTON MEYER · Paní Quecková dluží obchodníkovi s dřívím panu Reuterovi sto marek.
 SLEČNA HIPPLEROVÁ · A co by pan Meininger musil zaplatit za naštípané dříví?
 WASHINGTON MEYER · Sto padesát.

Hipplerová počítá. Jo, u Armády spásy umějí počítat.
 SLEČNA HIPPLEROVÁ · To je čtyřadvacet marek pro vás, paní Quecková.
 WASHINGTON MEYER · Máte čtyřadvacet marek, paní Quecková, a nábytek zas dostanete zpátky.
 PANÍ QUECKOVÁ · Mám čtyřadvacet marek, pane Schmitte.
 VŠICHNI · Zázrak se stal! Nejchudšímu Se dostává šance: on
 Si odnáší domů kořist, on shromazďuje zisk
 Pozůstalé jmění poražených gigantů. Zázrak! Když se dva boháči prou
 Třetí se směje! Jako by ustrašený obr kálel
 Uprostřed náměstí, a nárek
 By se předčasně zvedal z řad postižených, na nichž
 To ulpělo. Hle, ráno pak vidí:
 Ty výkaly se dají prodávat.
 Bohudíky, paní Queckové je pomozeno!
 Bohudíky, už není bez prostředků!
 Není bez vyhlídek, má hromadu dříví!
 To nám opravdu spadl
 Ze srdce kámen!
 WASHINGTON MEYER · Dřevo prodáte panu Meiningerovi a máte čtyřadvacet marek kapitálu.
 PANÍ QUECKOVÁ · To je víc, než bych byla čekala, pane Meyere.
 AJAX JANUSCHEK · Vidíte, paní Quecková, člověk nesmí klesat na duchu, vždycky se nějaké východisko najde.
 SLEČNA HIPPLEROVÁ · Bůh svoje ovečky neopouští, paní Quecková. *Odejde. Polední přestávka. Sireny. Zvony.*

Chlebová bitva a smrt Washingtona Meyera

Nezaměstnaní. Mascher, jeden z nich, stojí na hromadě dříví a rozhlíží se.
 NEZAMĚSTNANÝ · Co vidíš?
 MASCHER · Pořád ještě nic.
 NEZAMĚSTNANÝ · Že jsme si nevyjednali nějaké znamení! Sotva by se objevili za rohem, už bychom věděli, jestli se to povedlo. Pořád ještě nic nevidíš?
 MASCHER · Vidím toho ovšem hodně: proud lidí z podzemky a frontu naproti před úřadem práce, ale po Meyerovi, Queckové, Januschkovi ani stopa. Co odešli pro peníze, sekyry a pily, jak by se po nich zem slehla, ale teď cosi vidím: Meyera!
 DRUHÝ NEZAMĚSTNANÝ · Jde sám?
 MASCHER · Ano.
 PRVÝ · Rychle?
 MASCHER · Pomalu.
 TŘETÍ · Co nese?
 MASCHER · Nic.
 TŘETÍ · To mě udivuje. *Přichází Meyer a mlčky usedá na hromadu dříví.*
 MASCHER · Tak jak? *Meyer pokrčí rameny.* Mluv, člověče! Počkat! Přicházejí!
 NEZAMĚSTNANÍ · Teď bude práce! Vyhrňte si rukávy!
 Chopte se sekyr, připravte špalek, namastěte pily
 A celou hromadu rozsekejte na úhledná polínka a pak
 Se koupí chleba!
 MASCHER · Ale nevidím paní Queckovou! Ani Januschka!
 NEZAMĚSTNANÍ · Ale pily, sekyry a špalek vidíš, ne?

MASCHER · Ne, nevidím. Vidím jen káru.

WASHINGTON MEYER · Tak a teď se divte.

NEZAMĚSTNANÍ ·

Vítejte, přátelé! Osloboditelé!

Jsme plni ochoty

S vytasenýma rukama stojíme

Připraveni k práci!

Ať se tempo zdvojnásobí

My zabereme trojnásob prudčeji!

Vystoupí Armáda spásy s Hipplerovou.

Hipplerová vstoupí do pekařství, ostatní se před ní rozestaví, ladí si své nástroje a otvírají své knížky.

MASCHER · Ptám se: co ta dělá v pekařství?

WASHINGTON MEYER · Dobrý večer, pane Meiningere, praví, vždyť vám tady leží dřevo. Co stojí, pane Meiningere? — Slečno Hipplerová, to dřevo stojí mně samotnému sto dvacet marek. — Pane Meiningere, potřebujete hotové peníze? Potřebujete přece hotové peníze? Pro obchodního přítele Flamma? Dřevo přece nepotřebujete a tady, tady jsou peníze v hotovosti. My ale to dřevo potřebujeme a posekají nám je za čtyřicet feniků na hodinu naší ctihodní chudí. — Ujednáno, slečno Hipplerová. — Tak to chodí, pane Meiningere.

MASCHER · Tomu nemohu věřit. To by bylo protiprávní.

SLEČNA HIPPLEROVÁ *na odchodu, ještě mezi dveřmi* · Tak to chodí, pane Meiningere. *K oddílu* · Započneme s pobožností.

NEZAMĚSTNANÍ · Prosím, slečno Hipplerová, ale kde jsou sekyry? Kde je špalek? Ani pily nevidíme!

SLEČNA HIPPLEROVÁ · Zazpíváme nyní číslo 27.

ODDÍL ARMÁDY SPÁSY *zpívá* ·

Pozvedněte k Bohu svůj zrak!

Ni pohled na jiné!

Pozemskost směšná je tak!

I pozvedněte k Bohu svůj zrak

Na váš pozemský dům ale ne!

Mezitím na pozadí část Armády spásy odváží v pytlích a na vozících dřevo.

MASCHER · Copak ti tam provádějí?

Kam odvázejí to dříví?

JEDEN NEZAMĚSTNANÝ · Berou dříví!

DRUHÝ · Počkat! Nechte to dřevo tady!

ODDÍL ARMÁDY SPÁSY *zpívá hlasitěji* ·

Slyšte jen boží hlas

Ne to, co říká vám svět!

Pryč, dáble, jsi jenom plaz

Pro nás platí jen boží hlas

Nesmíme proto otálet.

NEZAMĚSTNANÍ ·

Běda, odtahují dříví!

Ta práce nám znamenala chleba

A soldátů nebes

Nám teď tu práci vezou pryč!

SLEČNA HIPPLEROVÁ ·

Naslouchejte teď alespoň chvíličku, tři

minuty jen naslouchejte hlasu nebes!

NEZAMĚSTNANÍ · Ve službách kapitálu! Ty alelujová couro, teď nám

odvlékáš dříví! Nechte to dřevo tady!

Vy psi krvežízniví! Vy kytaroví

hřebci! Zpívat a kopat! Seberte si

svoje modlitební knížky a dřevo tady

nechte!

SLEČNA HIPPLEROVÁ · Odolejte

osočování, i když po vás kydají špínou,

a dělejte rychle!

MEININGER · Kdo by rušil slečnu

Hipplerovou při zpěvu, toho si

vypůjčím!

Nadávat bezúhonným slečnám!

Vy hladovci! Nic nejste, nic nemáte

A nic neumíte a jen byste pořád žrali!

Jak jste se mohli opovážit za bílého

dne

Vylézt z plesnivých děr, špinaví

Jak štenice a jak štenice početní.

Vy pijavice!

Sebranko štítící se práce! Pobudové!

Rejpalové!

NEZAMĚSTNANÍ ·

Ty nejsi rejpal, zato jsi

Smrad. Přezraná řiti!

Když z banky přijde dopisek

Hned má plné kalhoty!

Ale vdovu kope

Nemytýma nohama!

Špinavý maloměšťáku!

Sádru míchá do chleba, a pak zvýší

cenu!

Teď ale koukejte, jak má nahnáno

Protože hrozí jaderná pěst masy!

Vytlučte mu okna!

MEININGER · Cože, vy tu hodláte

tropit výtržnosti!

Hejhola, nájemníci! Lehmanne, paní

Franzkeová a paní Dittmeierová

A také vy podnájemníci a nocleháři,

hej!

Ženou útokem na pekařství! I od vás,

Hipplerová

Očekávám, že tu teď zůstanete!

JEDEN NEZAMĚSTNANÝ · K novostavbě! Pro kamení!

WASHINGTON MEYER · Vemte si

taky laťky!

MEININGER · Laťky! Já vám dám laťky!

Počkejte, rozdrťím vás!

NÁJEMNÍCI *vykouknou* · Co je, pane Meiningere?

MEININGER · Výtržnosti! Útočí na pe-

kařství! Kdo mi teď okamžitě nepomůže chránit výkladní skříň a kdo nepřitáhne všechno, co je po ruce, dostane výpověď.

NÁJEMNÍCI *scházejí dolů a pokoušejí se nezaměstnané zahrnat* · Nestačíme na ně!

MEININGER · Tak vezměte pecny chleba! A žemle!

WASHINGTON MEYER *vraceje se v čele nezaměstnaných* ·

Ha! Zalízá!

Spíš slouží mu žemle jako munice

A pecen chleba jak ochrana výkladní skříňe

Než aby jimi nasytil hladové! Vyjdi ven, ty vyvrheli

Lidstva! Ty kapitalisto!

MEININGER · Vy zbabelá chátro!

A dvacet je vás!

Pane Bölke, víte, co mi dlužíte!

BÖLKE · Čtrnáct marek padesát.

MEININGER · Jděte ven a zkrotte

všechny, kdo mě urážejí.

Bölke vystoupí.

NEZAMĚSTNANÍ ·

To je pan Bölke, to prase! Předtím

stál ještě na naší straně.

Za plesnivý pokoj jde teď proti nám!

WASHINGTON MEYER ·

Když vám nedají práci

Tak si násilím vezměte chleba rovnou

z krámu!

MEININGER *plačky* · Slečno Hipplerová!

Vaše místo je po mém boku!

Vemte si staré tvrdé housky.

A mírte do oka!

Armáda spásy zpívá „Nuž vzhůru do bitvy.“

NEZAMĚSTNANÍ · Zesláblí hladem

chápu se laťek

Ochablou paží vrhají dlažební

kostky

Ale hněv je spravedlivý a nahrazuje
dražší bojové náčiní.
Od porážky k porážce stále
udržování v slabosti
Bojujíte o holou existenci, přesto
Dosáhnou úplného
Zániku nesmírného
Nepřítele. Vědí to.
A také Mascher, jenž nyní
rozškubává matraci
Bojuje za konečné vítězství.
WASHINGTON MEYER ·
Neochabujte!
NEZAMĚSTNANÍ ·
Vy hlupáci, myslíte si
Že se vše zlepší, když dobudete
Nějakého pekařství nebo dáte po hubě
Nějakému svinskému pekaři? To
Je naprosto bez vyhlídek; ale
Bez vyhlídek není náš boj
Nepřetržitý boj o samotnou vládu
Ve státě a o samotnou diktaturu.
MEININGER ·
Tu vystoupí sám mocný
Meininger
S očima blýskajícíma vztekem
na chlebovou barikádu
A řve: Zachraňte
Zachraňte stát, Bólka
a Dittmeierovy!
NÁJEMNÍCI · A nájemníci se zdivočele
chápou
Pecnú chleba, aby chránili
Svůj majetek.
Boule způsobujete tím, co se má
jíst, a také rychlopalbou
Ztvrdlých housek.
Hledajíce protivníkovy oko namísto
jeho úst, takže
Hladový musí se svému pokrmu
bránit.
Kupředu tedy!

NEZAMĚSTNANÍ ·
Tak vyrukujte se žrádlem, křičeli
nezaměstnaní
S chvěním proměňující slabost
V odvahu.
NÁJEMNÍCI ·
A braňte vlastnictví, křičeli
Vlastníci a zdvojnásobili
Krupobití svých střel —
NEZAMĚSTNANÍ · Které sami nepekli!
NÁJEMNÍCI · Takže housky
Zatemnily nebesa.
NEZAMĚSTNANÍ · Ve stínu housek se
však hladoví bili dál.
NÁJEMNÍCI · Leckteré oko, příliš
chtivě upřené
Na náš majetek, na naše housky
Potměšile opustilo pod našimi zásahy
Domovskou dutinu, stékajíc
Jak olej dolů do úst, která si žádala
jiného pokrmu.
NEZAMĚSTNANÍ · Sem a tam
Se přeléval boj.
NÁJEMNÍCI · Ba i paní Januschková,
vizte stařenu
I ona vzplála. S mohutným
rozmachem
Lije na hlavy útočící
Hladové masy
Z horké konve
Svůj poslední olej na salát.
PANÍ JANUSCHKOVÁ · Vydržet, pane
Meininger, vidím policii!
NÁJEMNÍCI · Běda, kolísáme,
Chleba jsme vystříleli!
MEININGER ·
To je dílo paní Franzkeové!
Tajně vyklouzla
Z ohroženého domu, aby spěšně
přivolala
Strážce pořádku.
NEZAMĚSTNANÍ · Běda!

*Někteří z nich opouštějí úprkem bitevní
pole.*
POLICISTA · Pane Meininger, poslal
jste pro mne. Pane Meininger, jsem
zde. Pane Meininger, co si račte
přát?
MEININGER · Přejí si pořádek.
WASHINGTON MEYER · To je dřevo
vdovy Queckové. Armáda spásy je
odtud má protiprávně odvézt.
POLICISTA · A jaká je pravda, pane
Meininger?
MEININGER · Dřevo patří Armádě spá-
sy, a to podle práva.
WASHINGTON MEYER · Pane Schmit-
te, dosvědčte, že dřevo patří vdově
Queckové.
ULIXES SCHMITT · Jistě patří
paní Queckové, ale
Co to znamená? Nevěřte přece
Že klape nějaký účet, z něhož
vyplyvá
Že by vám něco mělo patřit. Byt by
Ve vašem účtu klapala každá cifra,
nikdy
Nebude proplaceno to, co se
vypočítalo, tomu
Kdo nic nemá.
Tak nyní zmizí dříví, které vám
na své cestě
Ze šumících lesů k železným
kamnům
V přeměně ze stromu v teplo
Po jistou dobu bylo štítem i nadějí,
nikdy však
Vaším majetkem.
POLICISTA · Velice správně, pane
Schmitte. Jste rozumný muž. Slečno
Hipplerová, odvezte si to dříví.
WASHINGTON MEYER · I pravím:
pokud jsem na světě, dřevo vdovy
Queckové se neodveze.

NÁJEMNÍCI A ZBÝVAJÍCÍ
NEZAMĚSTNANÍ ·
Pokud je na světě, praví,
Dřevo vdovy Queckové se neodveze.
WASHINGTON MEYER · Ty železný
klacku, dlouhý a bez mozku
Pojď a vezmi vdově
Ve službách kapitálu dříví!
POLICISTA · Klid! Meyer udeří policistu
svou lafkou několikrát do hlavy: Mlátit
mě do hlavy je zakázáno!
ZBYLÍ NEZAMĚSTNANÍ ·
Předstup ty, jenž jsi varován, opust
masu, která tě skrývá!
Byl jsi spatřen, nyní
Se koná tvé vymýcení!
Nekonečně daleko sedí ti, proti nimž
útočíš.
Ale připravena je železná pata,
aby tě rozdrtila.
Viš ovšem dobře, ty nepoučitelný
Že ta věc s dřevem, které jí vzali
Není skončena tím, že je vzali.
Protivíš se a padneš na rohu ulice.
K sedmé hodině večerní a za tři dny
budeš zakopán
Až dřevo bude dávno spaleno, ale
Tvá pře je neskončena.
Washington Meyere, státníku
Jenž jsi nesnesl pohled na bídu
ležící na ulici
Na nepořádek a násilí —
Padni!
WASHINGTON MEYER · Lépe, když
odejdete. Posbírejte v blátě housky
a zmizte. Meyer udeří policistu ještě
dvakrát do hlavy. Policista zavrtí hlavou,
zvedne housku a Meyera jí zabije.
ZBYLÍ NEZAMĚSTNANÍ · Tak padl
Washington Meyer dnes v sedm
hodin večer
Na nároží v boji za zájmy

Jedné ženy, sám tona
Sám bez rodiny, stoupenců a bez
přístřeší.

Klesaje pro spravedlnost
Z nejspodnějšího schodu
Dolů.

MEININGER · Washington Meyer padl!
Odvezte vdově dříví!

Zpěvy a písně

KOLOZPĚV NEZAMĚSTNANÝCH

Když neseká se dřevo
Nepečte pekař chléb
Když nepečte se chleba
Tak umře drvoštěp.
Když drvoštěpi umřou
Pro koho péct se má?
Když chleba nepečte se
Dřevo se neseká.

NA STOLE POLÍVKA STÁLA

Na stole polívka stála
Moje však nebyla
Rádně ji přesolili
Co na tom? Ani zbla.

Na stole polívka stála
Chutná prý náramně
Já nesnědl z ní lžíci
Neb nepatřila mně.

Pokud pro ně nepracuju
Mé právo je jen drek
A jestliže pro ně dělám
Jsem jejich pacholek

Pacholka neždají si
Práci dnes nenajdeš

OBCHOD S CHLEBEM

Na práci totiž nemám právo
Právo na právo nemám též.

PÍSEŇ NEZAMĚSTNANÝCH V LOKÁLU ARMÁDY SPÁSY

Zde je teplo, zde se kajte
Naposled se pojdte nasytit
Sedněte si, slovo Páně slyšte
O tom, jaký měl by člověk být.

Nechte stud a sebeúctu boháčovi
Za zpověď je tady chleba k mání
Všeho zbavte se, co od vás žádalo se
Neboť zadarmo je umírání.

Při jídle se tady zpovídejte
Jak ti lidé na vás byli zlí
U kamen tu rychle omluvte se
Za vše, co vám provedli.

ALE I POD NÁMI JSOU JEŠTĚ ROVINY

Ale i pod námi
Jsou ještě roviny
A zdá se, že pod nimi
Jsou ještě další roviny, a také
Nás nešťastníky
Nazývají
Jiní ještě
Šťastlivci.

CESTA DOLŮ!

Neptej se, kamaráde
Kam vede tvá cesta.
Tvá cesta vede
Dolů.

Když ti byl rok, kamaráde
Začals chodit

Šel jsi —
Dolů.

Šels do školy
Šels do práce
Šels bujaře
Šels namáhavě
Kamaráde, nechoď moc rychle
Jdeš dolů.

Vezmeš si ženu, kamaráde
Budete mít děti
Půjdete společnou cestou
Dolů.

Ale v neděli jdeš v řadě s kamarády
Zpíváte, máváte vpředu praporem
Jdete za úderu bubnu
Dolů.

Pochodovali jsme spolu, kamaráde
Demonstrovali jsme
Mluvili jsme o nové době
Rozcházíme se.

Kde
Se potkáme?
Dole.

Neboť ani ty, kamaráde
Nepůjdeš navěky
Dolů.
Až budeš ležet v zemi
Už dolů nepůjdeš.

BALADA O VDOVĚ QUECKOVĚ

Vdova Quecková, pět dětí
Všichni mají vyhazov
Mezi nábytkem tak stáli
Na ulici, škoda slov.

Listopad byl, byla zima
Nemrzl jen červotoč.
Mnoho žen v takové chvíli
Zmohlo se jen na mdlé Proč.

Co však udělala vdova
Vprostřed houfu sousedů?
Na žitnou a na úhoře
Pozvala je k obědu.

A poslala nejstarší tři
Do kina. A tramvají.
Ať v svých mladých letech velký
Svět atd. poznají.

Edáčkovi vrazila pak
Import - doutník do huby
Když tak kouřil, tak ji aspoň
Šikanami nehubil.

Pro nejmenší telefonem
Poslala si pro kojnou
Akcie pak odprodala
Aspoň z toho zisky jsou.

Taxikáři řekla: Jděte
Do hotelu X jedna á
Než s úsměvem nastoupila
Všem i ruku podala.

Při tom padl výrok hodný
Krále Šalomouna ba:
Když to dojde k nejhoršímu
Výloh šetřit netřeba.

Výrok ten byl velmi záhy
Proslavený velice
Neboť svědčil o moudrosti
Z níž je nutno učit se.

Z NIČEHO
BUDE NIC

(VESELOHRA)

(Začátek hry; song a chór)

Herci veřejně vítají Myslíciho

Herci přivlákají Myslíciho na křesle na jevišti a seskupují se před ním.

HERCI · Ó Myslíci, dlouho tě nebylo v divadle vidět. Mnoho jsme zde mezitím udělali a značně pokročili.

MYSLÍCI · Jestli jste sdostatek pokročili, mohli bychom konečně započít! Co hodláte například hrát dnes?

HERCI · Chtěli jsme dnes večer předvést hru „Americká tragédie“, ale protože jsi nečekaně přišel ty, ó Myslíci, předvedeme hru pro tebe.

MYSLÍCI · To je správné, že je vám jedno, co budete hrát.

HERCI · Ale musíš pak ostatním divákům vysvětlit, co se tu nahoře děje; neboť na myšlení v divadle nejsou zvyklí. A my to vysvětlit neumíme.

PRVÝ HEREC · Herců jako my je mnoho.

DRUHÝ HEREC · Nikoli velice mnoho.

PRVÝ HEREC · Ale přece jen hrstka, zato publika je spousta.

DRUHÝ HEREC · Ne vždycky.

PRVÝ HEREC · Ale někdy přece jen. Zato myslící člověk sem zavítá zřídka-kdy.

MYSLÍCI · Předvedu jim, jak se myslí, pokud to nebude rušit mé vlastní myšlení. Tedy: co chcete zobrazit?

HERCI · Chceme dnes zobrazit život člověka mezi lidmi.

MYSLÍCI · Co tím chcete dokázat?

HERCI · To nevíme. Co myslíš, že se dokáže, když zobrazíme život člověka mezi lidmi?

MYSLÍCI · Z ničeho bude nic.

HERCI · ???

MYSLÍCI · Protože člověk je nic, může být všechno.

Herci jdou ke svým stolkům s líčidly.

Řeč Myslíciho k hercům

MYSLÍCI · Mám přání. Chcete-li, abych četná vaše jednání bral vážně, nepřipusťte, aby na vás bylo znát ono rozčilení, které zjišťujeme u potřeštěnců, kteří ve svém rozčilení řeknou téměř všechno.

Sledující svou věc neupadněte do přílišného vzteku, aby mi zbyl čas srovnávat vaše jednání s jednáním, které mám sám uloženo v paměti, a myšlenky, které vyjadřujete, s těmi, které znám.

Nehrejte také tak, jako by všechno, co člověk dělá, bylo samozřejmé. Nepřivádějte mi ho příliš blízko, nýbrž raději ho ode mne vzdalujte, abych ho lépe viděl. Neboť především mi záleží na tom, abych mohl na své židli zaujmout postoj, jaký se sluší pro myslícího, totiž postoj, že nejsem na obtíž, že jsem zvědavý a vědoucí.

PRVÝ HEREC · Víme, čím jsme ti zavázáni. Požádali jsme tě, abys na našem divadle zaujal místo proto, protože chceme, aby zas mělo lepší pověst.

Herci postaví na pódium: dvě stoličky, stan z kůže, dvě hůlky, kámen, hrnec s chlebovými kůrkami.

Skotáci angažují Bogderkhana jako pastýře hovězího dobytka

Tři herci vstoupí na pódium.

HEREC · Naše scéna se jmenuje: Skotáci angažují Bogderkhana jako pastýře hovězího dobytka.

JINÝ HEREC · V této scéně bude náš první herec představovat „Nic“.

Dva herci si v odstupu sednou na dvě stoličky jako dva skotáci s čapkami Dobytčího syndikátu Ogh-Urga.

STARŠÍ SKOTÁK · Naše stáda hovězího dobytka se stále zmenšují. Lupiči nám každý týden odhánějí naše nejlepší kusy.

MLADŠÍ SKOTÁK · Tak se tě tedy ptám, příteli, z jakého důvodu by nám lupiči neměli krást náš dobytek?

STARŠÍ · Protože ten dobytek hlídáme, vyhledáváme mu pastviny a máme s ním hodně práce.

MLADŠÍ · Ale když jej lupiči odeženou, nehlídají jej pak oni, nevyhledávají mu pastviny oni a nemají s ním hodně práce oni?

STARŠÍ · To je podivná otázka.

MLADŠÍ · Jinou odpověď neznáš?

STARŠÍ · Ne.

MLADŠÍ · Odpověď zní: mají s naším dobytkem hodně práce.

STARŠÍ *sáhne po hůlce* · Tak tohle je odpověď?

MLADŠÍ · Ptám se dále: když někdo udělá stůl, tak mu patří. Udělali my jsme ten dobytek?

STARŠÍ · Ne, ale teď se raději ptám dál já. Kamaráde, patří nám ten dobytek?

MLADŠÍ · Když o tom tak dumám, tak tedy ne.

STARŠÍ *uhodí ho hůlkou* · Tak tumáš. Patří nám ten dobytek?

MLADŠÍ · Ne. Přemýšlej přece sám!

STARŠÍ · Patří nám ten dobytek?

MLADŠÍ · Ano. Bije se někdo proto, že říká pravdu?

STARŠÍ · Ne.

MLADŠÍ · Tys mě uhodil, protože jsem řekl pravdu.

STARŠÍ · Neřekl jsi pravdu. Jak může

být pravda to, co mě stojí můj dobytek? Zlobí mě, když dospělý člověk nenajde mezi stovkou pravd jednu, která je mu prospěšná.

MLADŠÍ · Když jsem prve nemohl pochopit, proč nám lupiči nemají krást dobytek, tak jsem tím mínil, odlož tu hůlku, že musíme takový důvod vymyslet. To se divíš, co?

STARŠÍ · Nedivím se.

MLADŠÍ · Lupiči by nám například náš dobytek nekradli, kdybychom jim v tom mohli zabránit. Musíme přijmout hlídače. Tak, a teď si říkáš, žeš mě neměl uhodit.

STARŠÍ · Pročpak? A jakéhopak hlídače bychom měli přijmout?

MLADŠÍ · Takového, co má dost síly.

STARŠÍ · A kdo má dost síly?

MLADŠÍ · Gogergok je největší silák. Kromě mne.

STARŠÍ · Ano, největší žrout kromě tebe. Ten sežere každý týden jedno dobytce.

MLADŠÍ · Tak přijmi Jambeka. Ten sice tak silný není, ale zato míň sežere.

STARŠÍ · Ale přesto bude každých čtrnáct dní žádat jednoho vola.

MLADŠÍ · Tak koho máme vzít?

STARŠÍ · Musíme vzít takového, kterému se nic jiného nenabízí.

MLADŠÍ · A komu se nic jiného nenabízí?

STARŠÍ · Nejubožejšímu. Nejslabšímu. Nejchudšímu. Úplnému nic. Toho musíme přijmout.

MLADŠÍ · Ale ten není silný.

STARŠÍ · Zato laciný.

MLADŠÍ · Bogderkhan je ubohý. Bogderkhan je slabý. Bogderkhan je laciný. Máme na něho zahvízdnout?

STARŠÍ · Ne, teď je poledne a jeho hlad vzrostl, a jako včera a především

bude se i dnes potloukat kolem nás.
MLADŠÍ · Tamhle je.
STARŠÍ · Dělej, jako bychom ho neviděli.
Bogderkhan obchází kolem nich.
 Courá se, k večeru bude pršet.
MLADŠÍ · To by bylo nejlepší.
Zaženou ho.
 Teď jsi ho zaplašil. Už se nevrátí.
STARŠÍ · Uvidíme, jestli má dostatečně velký hlad.
Bogderkhan se opět objeví.
MLADŠÍ · Hej, ty tam, půjčil bys nám prachy?
BOGDERKHAN se šklebí.
MLADŠÍ · Přines hrnc s chlebovými kůrkami. *Počítají kůrky.*
BOGDERKHAN se při pohledu na kůrky svalt.
MLADŠÍ · Svalil se. Jeho hlad je pro nás dostatečně velký.
STARŠÍ · Vyprávěj nám, jak žiješ.
BOGDERKHAN · Na jaře mívám hrozně velký hlad.
MLADŠÍ · Říkáme ti bez obalu: Přiznej se! Vůbec jsi nejedl.
BOGDERKHAN · Nejedl.
MLADŠÍ · Říkáme ti také bez obalu: ani předečtírem jsi nic nejedl.
BOGDERKHAN · Přece jen.
STARŠÍ · Co?
BOGDERKHAN · Kořínek
MLADŠÍ · To už je pro nás možná až moc zesláblý. Ukaž svaly. Chatrné, velice chatrné.
BOGDERKHAN · Třesu se jen proto, že se mnou cosi zamýšlíte.
STARŠÍ · Kdo ti to říká?
BOGDERKHAN · Potřebujete někoho se silnými svaly?
STARŠÍ · Nepotřebujeme vůbec nikoho.
BOGDERKHAN · Mám zvednout tenhle kámen? Abyste viděli, že mám ještě dost síly?

STARŠÍ · Nechceme to vidět, ale máš-li chuť, můžeš ho zvednout.
BOGDERKHAN *zvedne kámen; poněvadž mu hned zase vypadne z rukou* · Vzal jsem ten největší.
MLADŠÍ · Poslyš, Bogderkhane, rozhodli jsme se, že ti pomůžeme. Je nám líto, že žereš koříny. Potřebovali bychom někoho, kdo by nám hlídal stáda.
BOGDERKHAN · To bych mohl.
STARŠÍ · Jen pomalu! Víme, že bys to udělal. V Tibetu je víc než tisíc takových, co by to udělali, kdyby za to dostali na den několik chlebových kůrek. Stovky by to dělaly za pět kůrek. Ptáme se tě tedy: dělal bys to za jednu chlebovou kůrku? Jestli ano, tak tě bereme.
BOGDERKHAN · Za jednu kůrku bych dělal, na co si vzpomenete.
MLADŠÍ · Ano, protože teď máš hlad, ale až bys ji sežral, lehl by sis na břicho a spal bys.
BOGDERKHAN · Kdybych měl před sebou ještě pár kůrek, tak ne.
STARŠÍ · Kolik kůrek?
BOGDERKHAN · Řekneme čtyři.
STARŠÍ · Víc než dvě ti dát nemůžeme.
BOGDERKHAN · Za dvě chlebové kůrky bych vám byl vděčný, ale kdybych dostal tři, nemusel bych shánět žádné koříny a běhal bych celý den kolem vašich stád.
MLADŠÍ · To je správné, pak by na to měl čas. Dej mu tedy tři kůrky. S třemi kůrkami nám bude dobře hlídat.
STARŠÍ · Bude to moje zkáza, ale my chudáci stejně spějeme ke zkáze. Bogderkhane, jsi tedy nyní skoták, ale my jdeme na druhý konec pastviny.

BOGDERKHAN · Nezapomeňte na kůrky.
MLADŠÍ · V tomhle hrnci je jich dost na celý týden. Vezmi si ho. A tamhle budeš bydlet a tady máš ještě na noc deku.
BOGDERKHAN · Děkuji vám za kůrky, za přístřeší a za deku, jste zázrační lidé.
STARŠÍ · Jen abys nás nepodfoukl.
Oba pastýři odcházejí.
BOGDERKHAN *hvízdne.*
Přiběhne jeho žena.
ŽENA · Našels něco?
BOGDERKHAN · Jo.
ŽENA · Co?
BOGDERKHAN · Stan a na noc deku.
ŽENA · Dobrý stan, takovou kůží děst nikdy neprosákne.
BOGDERKHAN · Neměl bych ti to říkat, ale dostal jsem ještě něco.
Ukazuje jí hrnc.
ŽENA · Chlebové kůrky!
Pustí se do jídla.
BOGDERKHAN · Hlídám jim za to dobytek. Hrnc mi museli přidat.
Zatímco se převléká, baví se představitel Bogderkhana s Myslíčím.
HEREC · Jak se ti líbilo moje pojetí muže jménem „Nic“?
MYSLÍČÍ · Zpočátku jsem se obával, že to velké ohlášení bude na škodu, že by tě přinejmenším mohlo zlákat k tomu, že bys toho dělal příliš mnoho. Ale nestalo se tak. Proč ses vlastně tak šklebil, když ses objevil?
HEREC · To znamenalo přívětivost! Jak se mělo Nic vyšívnout až k úsměvu?
MYSLÍČÍ · Byly v tvém vystoupení obsaženy nějaké požadavky?
HEREC · Ano, požadoval jsem všecko nebo přinejmenším aspoň trošku, sko-

ro nic. Zkrátka co možná nejvíc. Chtěl jsem se něčím stát.
MYSLÍČÍ · Zdálo se mi, že doufáš, že se tu dělá z ničeho něco.
HEREC · Samozřejmě jsem dal na srozuměnou, že bych přesto zůstal nic, myslím: pro sebe.
MYSLÍČÍ · Zdá se, že nic to má těžké — podle tvého pojetí!
HEREC · Tak dost. Ale všiml sis, jak jsem naznačil, že jsem také pevně přesvědčen o tom, že všichni jsou nic?
MYSLÍČÍ · Kde jsi to naznačil?
HEREC · Ve větě „...“
MYSLÍČÍ · Jak to bylo? Můžeš to opakovat?
HEREC *opakuje gestus věty.*
MYSLÍČÍ · Zvláště se mi líbilo, že tvoje Nic byl přece jen člověk, docela určitá bytost se zvláštními rysy, mimořádná, jedinečná forma tohoto Nic. Nebylo takříkajíc zcela bez kvality, pouze ze společenského hlediska to bylo Nic.
HEREC · A právě společensky se chtělo něčím stát!

2

Stan. Na zemi leží pět volských kůží, pod jednou se choulí Bogderkhan, jeho žena sedí a křičí.

ŽENA · Vylez, Bogderkhane, vojáci jsou pryč, porazili a sežrali voly, a ty, jenž jsi je měl hlídat, jsi zalezl. Co řeknou pastýři, až najdou ty kůže? Pozbude-me svých kůrek. Vylez, Bogderkhane, vystrč aspoň hlavu. Copak se bojíš, Bogderkhane?
BOGDERKHAN *pod dekou* · Jo.

*) (Věta ve strojopisu chybí)

ŽENA · Copak nemáš rozum, Bogderkhan-
ne?

BOGDERKHAN · Ne.

ŽENA · Pozbudeme teď svých kůrek.

BOGDERKHAN · O to jsem se nemohl
starat, protože byl ohrožen můj život.
*Vystrč hlavu. Vidíš, kdybých se nebyl
bál, už bych tu teď nebyl.*

ŽENA · Když nemáš odvalu, jsi stejně
ztracen.

BOGDERKHAN · Jsem vůbec ztracen.
Jak mám mít odvalu za pět chlebo-
vých kůrek? Za pět chlebových kůrek
nemám žádnou odvalu.

ŽENA · Tak, a teď jdou skotáci. *Bogderkhan
se schová. Teď se teprv musíš bát.
S křikem přiběhnou oba skotáci.*

SKOTÁCI · Ale kde jsou naši volí? Kam
se poděli naši volí?

ŽENA · Ó ti vojáci! Jeli kolem a voly
porazili!

SKOTÁCI · A kde je náš hlídač?

Žena hlasitě pláče.

Kde je hlídač, abychom ho mohli
propustit?

ŽENA *pláče usedavěji* · Vašeho hlídače ve
službě zabili.

*Pauza. Oba skotáci smekli čapky Dobyččeho
syndikátu Ogh-Urga.*

STARŠÍ · To je od něho slušné, že se za
nás nechal zabít.

MLADŠÍ · Jak by taky mohl uniknout,
sám by musel být zabiják.

SKOTÁCI · Přece jenom jsme najali ne-
pravého.

STARŠÍ · Jenomže byl nejlacinější

MLADŠÍ · Ale byl taky největší nicka.

Oba teď žerou kůrky.

ŽENA · Copak to jíte?

STARŠÍ · Jíme kůrky, které jsme vám
chtěli přinést.

BOGDERKHAN *pod kůží* · Panebože!

ŽENA *pozorujíc, jak oba jedí* · Bogderkhan
není mrtvý, nýbrž zahání vojáky.

SKOTÁCI · To už se nevrátí, vojáci s ním
udělají krátký proces, na to je příliš
špatně živený.

ŽENA *velice hlasitě, aby ji Bogderkhan pod kůží
slyšel* ·

Kdyby tu ale stál, byl by to strašlivý
zabiják.

*Bogderkhan, celý zakrvacený, se vzadu
zvedá. Tady tě máme, Bogderkhane!*

SKOTÁCI *se strachem* · Kdes byl?

BOGDERKHAN · Zahnal jsem vojáky.
Hned mi dejte kůrky, mám strašlivý
hlad.

SKOTÁCI · Kolik jsi jich musel zabít?

BOGDERKHAN *pohlédne na jednu ruku,
protože druhou jí počítá na prstech* · Pět.

STARŠÍ · Když jich pět zabil, tak se vojá-
ci vrátí a najdou nás tady a všechny
nás pobijou. Musíme se ho zbavit.

Song a chór

SONG O TOM, ŽE Z NIČEHO
BUDE NIC

1

Vizte, jak stoupá! Přichází
Nezadržitelně, v rukou má slunce.

Stoupá sem vzhůru

Jmenuje se: César!

Slyšte, co praví!

Praví teď: Pomohu vám!

Ve skutečnosti však

Pomůže jen sobě, ale vás bude

Utlačovat, a vy se ho

Bojíte.

Kým je?

Nebojte se!

Prohlédněte si ho

Vyčkejte

Je nic!

Dlouho nevydrží

Nevyzná se

Je jen a jen nic

Je nic!

2

Vizte, jak vystoupil! Přišel
Nezadržitelně, v rukou má slunce.

Častokrát stoupal sem vzhůru

Jmenoval se vždycky jinak.

Častokrát pravil: Pomohu vám!

Ve skutečnosti však

Pomáhal jen sobě, ale vás

Utlačoval, a vy jste se ho

Báli.

Kým byl?

Dlouho nevydržel

Nevyznal se

Byl jen a jen nic

Byl nic!

3

Vizte, jak sestupuje! Jde
Nezadržitelně, v rukou má prázdno.

Sestupuje dolů

Slyšte, co praví!

Praví teď: Kdo mi pomůže?

4

Záhy opět slyšíte: Přichází
Nezadržitelně, v rukou má slunce.

Záhy vystoupí vzhůru

Záhy se bude jmenovat: Kdo ví jak?

Záhy řekne: Pomohu vám!

Nebojte se!

Prohlédněte si ho

Vyčkejte

Je nic!

Dlouho nevydrží

Nevyzná se

Je jen a jen nic

Je nic!

VŽDY ZNOVU
V OBNOVOVANÝCH BOJÍCH

Vždy znovu
V obnovovaných bojích
Věčně neukončených, věčně neurovnaných
Stojí znavený
Bez vyhlídky.

Vždy znovu
Ujíždí mu pod nohama půda
Odpadávají přátelé
Mnohá půda, rozliční přátelé.
I vyčerpá
Nepatrnou důvěru.

A ten, jenž přestál nekonečnou noc
Zapleten do bojů
Častokrát zkoumaje, či
Krev to má na tváři
Spatřuje
V nadcházejícím ránu
Před sebou
Mladé, sotva se zmenšivší, ale
Odpočaté houfce
Nesmírné spousty
Skutečných nepřátel.

A
Tak velmi se mu nedostává
Jakýchkoli prostředků k boji
(Neboť kdo vytáhl s tisíci, nenalezne
Pro sebe večeri)
Že mu jako nejlepší možnost
Zbývá jediná naděje
Ještě jedenkrát
Všechno to podstoupit a ke svým starým
Porážkám přidat
Ještě jednu novou.

Z NIČEHO BUDE NIC

319

SKUTEČNÝ ŽIVOT JAKUBA POSLUŠNÉHO

PRVNÍ DĚJSTVÍ

Jevišťe představuje předstih malé víkendové restaurace na břehu Labe, Temže nebo Hudsonu. Jmenuje se „U dvou rytířů“. Personál tvoří vrchní číšník František, číšník Poslušný, kuchařka paní Dlouhá, výčepník a myčka.

Je k večeru, kdy se lokál chystá pro večerní hosty.

POSLUŠNÝ · V tomhle hostinci je život náramně nudný. Tím spíš, že sem od doby, co lidi mají málo peněz, už pomalu nikdo nepřijde. Samozřejmě se to navíc u nás také hodně zhoršilo, jídlo už není jak bývalo a přitom je dražší. A takové ubrusy by se dřív sotva daly na stůl. Když mám být upřímný, tak se vlastně divím, že to hostinský prostě nezavře. Asi jen proto, že mu dluhy už narostly příliš. Od minulé soboty ovšem jako by se rýsoval obrat k lepšímu. Malá společnost, členové nějakého jachtařského klubu, jak se všichni domníváme, strávila u nás konec týdne. Slibujeme si od toho hodně. Ti mládenci sem možná časem zatáhnou celý klub. Krajina je tu přece docela slušná. Doufejme, že dnes zase přijdou.

KUCHAŘKA · Slyšel jste opravdu, Františku, že mluvili o klubu, rozpomeňte se. Jinak nás čeká jen další zklamání.

VRCHNÍ ČÍŠNÍK · Jeden z těch mladých mluvil výslovně o klubu. A nevšimla jste si, že měli klubovní svetry?

KUCHAŘKA · To je pravda, klubovní svetry měli.

VRCHNÍ · Minulý týden odložil náš starý vyúčtování o celý den.

KUCHAŘKA · Hmhmhmhm...

VRCHNÍ · A to je špatné znamení.

KUCHAŘKA · Ale teď podle všeho zase chová naději. Vybral tentokrát maso sám.

VRCHNÍ · Jakpak dnes vypadá?

KUCHAŘKA · Mizerně. Ten člověk zaručeně není zdravý. Měl by zajít k doktorovi. Nemohl byste mu to nějak naznačit, Františku?

VRCHNÍ · Nepotřebuje doktora, ale finančníka. Podle mne je to největší všivák mezi hostinskými tohohle města. Umí lidi ždímat jako málokdo. A my si budeme dělat starosti o jeho zdraví! K zblití!

VÝČEPNÍK přichází · Ten jejich kormidelník volal, že přijdou!

KUCHAŘKA · Zaplat Pánbůh! *Odhází zadem.*

VRCHNÍ · Upřímně řečeno: nevěřil jsem, že ještě přijdou. Sylva tady ještě není? Sáším krk, že ta přitahuje hosty spíš než kotlety paní Dlouhé. *Zašklebí se.* Poslušný, jestlipak víš, že náš starý tentokrát vybral maso sám? Nepoblbl by ses z takových příprav pro pár mizerných hostů? Radši ani nemyslet na časy, kdy tu bývalo rušno. Bylo tu tak narváno, že by nůž mezi hosty nepropadl. A jak se s nimi zacházelo! Stačilo, aby se mi nelíbil něčí nos, a pečení jsem klidně zase odnesl. A když host, který už čekal dvě hodiny, projevil jen trochu netrpělivosti, pak se prostě řeklo: Panstvo, tenhle pán spěchá, takže tady bude místo. Vládla tu krátce a dobře úplná rovnost a zákazníkovi jsi mohl klidně prohlásit: Vám se ještě něčeho nedostává, vy hnusná kupko hnoje? Že by si váš chřtán ždál navíc i skleničky vody? A čím vám můžu posloužit dále, mizero? Ještě na chodbě jsem

z jedné porce rostbifu nadělal dvě, a když jsem je donesl, dostalo se mi dokonce uznalého pohledu. A jakmile se někdo třeba ozval: Pane Františku, vy jste na mne zřejmě pozapomněl, tak se mnou pak častokrát už celý den nebyla řeč. A běda, kdo se ozval, že si objednal špikovanou husí pečínku, ale dostal dort se šlehačkou. A pokud takový chlápek byl navíc ještě drzý, tak jsem se nejednou rozmýšlel, jestli bych ho vlastně neměl jít udat. To, že jsme vůči hostům nepoužívali pendreku, se dá přičíst jedině naší lidumilnosti, i když to možná zní tak trošku sentimentálně. Přitom jsme se dívali na hosty s tak zdrcujícím opovržením, že si přáli, aby je zem spolkla se vším všudy, i kdyby si funus měli zaplatit sami. Po celý půlrok, bylo to v létě 27, léto, na něž nikdy nezapomenu, jsem nezaslechl ani jednou z hostových úst, že je pivo moc teplé. A kvůli protekci při donáše šlehačky by se mi nejedna dáma byla nejradši vrhla kolem krku, jen být na to dost místa. Něco à la hořčice, pepř či párátka už vůbec nepřicházelo v úvahu. Všichni žrali jako prasata, bez ubrusů! Za vidličku, nůž nebo tácek pod pivo se platilo zvlášť. Teď sice trochu přeháním, ale moc ne. A jak jsem zpozoroval, že někdo přemýšlí, jestli bych se dal odbýt deseti-procentním spropitným, tak jsem okamžitě viděl rudě. A to moje písmo tenkrát — můjtybože! Všechny cifry si byly podobné, abys věděl, trojka vypadala jako pětka, jednička jako sedmička, čtyřka jako devítka. Konečnou sumu jsem jim vždycky jen tak hodil přes rameno a peníze se zastrči-

ly do kalhot. Jó, léto 27, ty úsvite nové doby, kam ses to jen vytratilo?

POSLUŠNÝ · Jestli se nám podaří dostat sem nějaký ten klub, tak se to třeba zase zlepší.

Přichází Sylva, děvče na mytí nádobí, v kostýmu a provázena přítelem.

PAN KABÁT · Potřebuju mluvit s restaurátérem.

VRCHNÍ · Copak mu chcete?

SYLVA o Kabátovi · To je můj přítel.

KABÁT · Jde o soukromou věc. Hned mi pro něho dojděte!

VRCHNÍ · Už letím. Zaručeně vás vzadu čeká už týden!

KABÁT Sylvě · V pěkném to žiješ prostředí.

SYLVA · Nemluv tak. Jsou to moji kolegové.

KABÁT · Potřebuju si promluvit s restaurátérem. Tak mi dej pokoj.

SYLVA · Když s ním budeš mluvit takhle načůřený, všechno pokazíš. Slib mi, že se nebudeš vztekat a že nebudeš křičet, jinak mě propustí. Sám máš jen výpomocné místo, a že by sis mě chtěl vzít, jsem od tebe taky neslyšela.

POSLUŠNÝ · Starý!

HOSTINSKÝ · Copak mi chcete? *Sylvě:* Proč vůbec přicházíte do práce tak pozdě? Předevčirem jste ostatně večer odešla dřív. Promíjel jsem vám všelicos po celý týden, ale jen to nepřežene! *Kabátovi:* Tak copak si přejete?

KABÁT · Například vědět, proč jste mé nevěstě po celý týden všelicos promíjel.

HOSTINSKÝ · Nemyslím, že bych vám z toho musel skládat účty.

KABÁT · Možná že přece. Nech mě, Sylvo! — Snoubenka se mi totiž svěřila s něčím, co je úplný skandál.

Sylvo, opakuj, co se tady minulou sobotu dalo.

SYLVA · Jde o ty mladělidi z jachtařského klubu.

HOSTINSKÝ *ostře* · A co s těmi hosty z jachtařského klubu jako mělo být? *Sylva mlčí.*

KABÁT · Vy víte moc dobře, že ji pozvali na pokoj a že ji tam obtěžovali. A váš vrchní jí prohlásil, že pozvání musí přijmout.

HOSTINSKÝ · Františku, řekl jste slečně Kovárové, že tam musí jít?

VRCHNÍ · Já? Ani nápad!

SYLVA · Pane Františku, řekl jste přece opravdu...

HOSTINSKÝ · To je vše, co jste chtěl vědět? Poslušný, doneste mi ty tištěné pokyny pro personál.

Poslušný je donese.

HOSTINSKÝ · To jsou, mladý muži, pokyny, kterými se můj personál řídí, když nechce riskovat vyhazov. Tady si můžete přečíst, že se ženské části osazenstva zakazuje uposlechnout, když ji hosté vyzvou, aby se s nimi napila a podobně. „Personálu se ukládá, aby se choval naprosto rezervovaně.“ To vám snad postačí.

KABÁT · Když byla uvnitř, nutili ji pít, ačkoli nechtěla. Vrátila se pak do kuchyně a požádala kuchařku, paní Dlouhou, o lok kafe. A výslovně řekla: Ale ať je hodně silné.

HOSTINSKÝ · Váš přítel má zřejmě značný zájem o vaše chování. *Volá:* Paní Dlouhá, snoubenec naší slečny Kovárové nám tu vykládá hrůzostrašnou historku o něčem, co se tady prý dělo minulou sobotu. Prý ji u nás vysloveně opili a vás prý uprostřed noci požádala o kafe.

KABÁT · Přece jen tedy o té věci víte! Jak byste jinak přišel na to, že to bylo uprostřed noci?

HOSTINSKÝ · Paní Dlouhá, jak to tedy bylo s tím kafem?

KUCHAŘKA · Ale mladý pane, na tom přece nic nebylo.

KABÁT · Chci vědět, jestli vás požádala o šálek kafe, a hodně silného.

KUCHAŘKA · U nás se personálu navěčer kafe vůbec nedává.

HOSTINSKÝ · Ještě něco, mladý pane?

KABÁT *Sylvo* · Tomu, co tvrdí vrchní, nevěřím, ten člověk se mi nezdá, ale kuchařka nevypadá na to, že by lhala.

SYLVA *pláče* · Proč neřeknete, jak to bylo? Copak nevidíte, že si můj přítel myslí, že jsem holka zkažená?

Mlčení.

SYLVA · Pane Poslušný, řekněte, jestli jsem se vás nechytla, když mě jeden z hostů a vrchní vlekli do vozu. A povězte jim, prosím, čistou pravdu.

KABÁT · Pochopte, pánové, nejsem někdo, kdo má předsudky, ale mezi mnou a mou nevěstou musí být jasno. Vyrovnal jsem se přece s celým případem, vím, že se v pohostinství musí člověk s ledačím smířit, ale potřebuji prostě vědět, jestli mi nevěsta mluvila pravdu, když tvrdila, že se bránila.

HOSTINSKÝ · Poslušný, to se ptá vás!

POSLUŠNÝ · Mne...

Změna osvětlení. Spustí hudba, která propůjčí následujícímu dojem skutečnosti. Na projekčním plátně se objeví slova:

**PRVNÍ SEN JAKUBA POSLUŠNÉHO:
JAKUB POSLUŠNÝ ŘÍKÁ, JAK TO BYLO.**

POSLUŠNÝ · Nemůžu mlčet. Jiní ať si lžou. Pro drobné hmotné výhody za-

pomínají na povinnost říkat pravdu stále a za všech okolností, zvláště když by někdo měl utrpět nepravdou škodu. Já, Jakub Poslušný, to neudělám. Co by mi mělo zabránit, abych promluvil? Takhle žalostná existence tady v hostinci, pane Bedřichu? Co vás vede! Pošlete mě pod most, jestli to dokážete, ale napřed mě nechte povědět pravdu tak, jak to udělal Galileo Galilei, když k obecnému údivu vmetl ve tvář všem slova „A přeci se točí!“, jak se lze dočíst v slavném románě Na hranici. Já se zachovám stejně. Ne, pane Kabáte, vaše nevěsta vás neobelhala, nebyla zmítána trestuhodnou smyslností. Tady na té chodbě se mě chytla a úpěnlivě prosila, abych ji před svědцем ochránil. Když ji opili — po vaší kávě, paní Dlouhá, kterou jste jí tak ochotně poskytla, ale kterou jste tady ze strachu zapřela, totiž nevystřízlivěla — se mě chytla a hlasitě křičela: Ne, já nechci! A teď, pane Bedřichu, když se řeklo, co se říct muselo, mě vyhodte! Víím, že mě to nutně čeká. Byl bych tady rád zůstal. Ale stejně rád se nyní vydám na svou ponurou pouť. Nikdo mě totiž po tomhle už nezaměstná. Neplačte pro mne, slečno Sylvo, hleďte, jak se zrak vašeho snoubence rozjasnil. To mi budiž jedinou odměnou. Spustte hromobití, pane Bedřichu! Ne? Vy mlčíte? Váš pohled jihne? Vy otáľíte? Otřesen takovou obětavostí zapomínáte na svůj hostinec, přistupujete ke mně, není to k uvěření, podáváte mi ruku, hledíte mi do očí, říkáte...

Změna osvětlení. Hudba ustane.

HOSTINSKÝ · Tak bude to!

POSLUŠNÝ · Jistě, pane Bedřichu! — Nemyslím, slečno Sylvo, že bych vám v tomhle nějak mohl pomoci. Udělal bych to moc rád, ale opravdu si nevzpomínám, že byste se byla na mě obrátila.

HOSTINSKÝ · Nuže, pane Kabáte? Chtěl byste slyšet ještě i výčepního?

KABÁT · Myslím, že už nebude třeba.

SYLVA · Žorži, nemůžou ti přeci tvrdit něco, co není pravda.

KABÁT · Neměla bys brečet, Sylvo, a spoléhat přitom na rytířskost pánů. Nedělá to na mě dobrý dojem.

Sylva s pláčem odchází.

HOSTINSKÝ · Kdybyste nebyl tak mladý, pane, věc by pro vás tak dobře neskončila. Ale teď snad dovolíte, aby se můj personál konečně zase věnoval práci. Stejně to jde tady od deseti k pěti.

Odchází, taktéž kuchařka a vrchní.

KABÁT *Poslušnému* · Pane Poslušný, byl byste tak laskav a zatelefonoval mi, jestli ti lidé dnes zase přijdou? Jsem uvaděčem v kinu Admirál, 33 333.

POSLUŠNÝ · Zavolám vás, ale myslím, že nikdo nepřijde. Počasí je příliš špatné.

KABÁT · Byl vlastně pohledný, ten host?

POSLUŠNÝ · Myslím, že by se ženy shodly na tom, že pohledný byl.

KABÁT · To je zlé, nevěsta mi totiž tvrdila, že byl břichatý. *Odchází.*

KUCHAŘKA *se vrací* · Už konečně vypadl? Všiml jste si ostatně, že kulhá? Sylva říká, že jsme ji překazili sňatek.

POSLUŠNÝ · Myslíte, že jsem se měl zachovat jinak? Chvilí jsem byl opravdu na rozpacích, jestli bych přece jen neměl odpovědět jinak.

KUCHAŘKA · Při tak malém platu, který navíc ani není jistý, po vás nikdo nemůže chtít rytířské chování.

POSLUŠNÝ · Bojím se jedině, že to tím neskončilo. Ten mladý muž mě totiž o cosí požádal. Ale možná že dnes večer přece jen nepřijdou.

KUCHAŘKA *při odchodu* · Doufejme, že se tak nestane.

POSLUŠNÝ · A když přijdou, třeba tentokrát na děvče nezazvoní. Nebo zazvoní, ale ona tam nepůjde.

Přicházejí čtyři mladí lidé. Vějdou do místnosti pro hosty. Jeden z nich se ve dveřích otočí.

HOST · Totéž co minule!

POSLUŠNÝ · Ano, pane.

Vrchní číšník nese čtyři láhve a sklenky.

VRCHNÍ · Dones karty a cigarety!

Vějde. Poslušný donese rovněž žádané.

POSLUŠNÝ *s vrchním zase venku* · Podle všeho dnes chtějí hrát jen karty. Zaplat Pánbůh, že tedy nebudu muset zatelefonovat. Proč se vlastně vždycky uvěří tomu, co se o lidech tvrdí nejhoršího?

Zazvonění z místnosti hostů.

VRCHNÍ *tam zajde* · Obsloužím je sám.

HOSTINSKÝ *vstoupí* · Všecko v pořádku?

POSLUŠNÝ · Mažou karty.

HOSTINSKÝ · Právě. Vidíte, mažou docela pokojně karty. Nemám skandály rád.

Zajde ke stolu kormidelníka, který sedí u svého piva.

HOSTINSKÝ · Mladí pánové jsou zřejmě z nějakého jachtařského klubu.

KORMIDELNÍK · Co vás nemá. Jsou sami něco jako jachtařský klub.

HOSTINSKÝ · Ach tak.

KORMIDELNÍK · Snad jste si nedělal naděje?

HOSTINSKÝ · Já? Kdepak. Žít by se nedalo ani z jachtařského klubu, který sem zavítá jen o víkend.

Odhází.
VRCHNÍ *přichází z místnosti hostů* · Patří zaručeně k nějakému klubu. Vždyť mají i odznaky. *Odejde.*

POSLUŠNÝ · Mám toho mladého muže teď zavolat, nebo nemám? Slíbil jsem, že ho zavolám, jestli přijdou, ale když Sylva k nim nezajde, tak snad ani zavolat nemusím. Pak to je vlastně stejné, jako kdyby sem vůbec nebyli přišli.

Z kuchyně přichází Sylva a upravuje si před malým zrcadlem účes.

SYLVA · Můžeš se spolehnout, Poslušný, dnes si už nedám líbit ani to nejmenší. A kdyby za sebou přitáhli celý ten svůj jachtařský klub. Na to je mě škoda. O Žorže jste mě sice připravili, ale to ještě dávno neznamená, že teď na všecko skočím. Nechci ztratit místo, ale kvůli téhle mizerné hospodě se děvčkou nestanu. Jste mi pěkní kolegové! Na vaši rytířkost je spolehnoutí!

Vějde.
POSLUŠNÝ · Jestli teď zase dojde k tomu jako minule, tak přece jen budu muset...

Změna osvětlení. Spustí hudba, která propůjčí všemu dojem naskutečnosti. Na proskleném plátně se objeví slova:

DRUHÝ SEN JAKUBA POSLUŠNÉHO:
ČERNÝ RYTÍŘ

Ve tmě je slyšet Poslušného křičet:

POSLUŠNÝ ·

Zvůle, bezpráví, hnus a zlořád!
Copak nízcí budou pod jhem pořád?

Budou se věčně násilím spoutávat
A nikdo nezavolá: Stát?

To proto, že nikdo se nevzchopí
A nikoho nevytáhne z potopy.
Kde je člověk, jenž dá žíznicímu pít?

Kde je člověk ochotný oběť
ochránit?

Kde je kdo se srdcem, nikoli
s kamenem v hrudi?

A kdo za chudáka se postaví,
ačkoli sám je chudý?

Jevíště se vyjasní, Poslušný zmizel. Z místnosti pro hosty vycházejí čtyři muži se Sylvou, všichni opilí.

SYLVA · Pustte mě! Nechci! Copak není pomoc nejbližší, když je nouze nejvyšší? Copak nikdo člověka čistého srdce neochrání? Což tu není, kdo by se mě ujal?

TEMNÝ HLAS *hlasitě* · Ale je.

JEDEN Z HOSTŮ · Měl tu někdo poznámku? Je tu snad někdo proti malé vycházce při měsíčku?

Černý rytíř, který stál vpravo od vchodu, sestoupí náhle ze svého soklu.

ČERNÝ RYTÍŘ · Já.

Opilci vrávorají zpět jako zasažení bleskem.

ČERNÝ RYTÍŘ *postoupí těžce o několik kroků* · Slyš tedy, Egone Kličko, který jsi toto čisté, nevinné děvče ponížil pro svou kratochvíli, že nastala hodina soudu. Oženíš se s tím děvčetem. A to dřív, než kohout tohoto hostince zakokrhá.

HOST KLIČKA · A kdopak vám dal právo, pane, míchat se do mých záležitostí?

ČERNÝ RYTÍŘ · Pokud nesouhlasíte, musím vás vyzvat na souboj. Co to

pro vás znamená, spočítáte si na prstech, jsem totiž Černý rytíř a nemívám ve zvyku se s lidmi vašeho ražení zvláště párat.

KLIČKA *rozmrzle* · A kdepak by se ten báječný souboj konal?

ČERNÝ RYTÍŘ · Souboj se koná samozřejmě tam, kde pokaždé, totiž...

VRCHNÍ, *který přišel s hostinským* · Jistě ho pozve do Šeré rokle, kde se souboje vždy konají.

ČERNÝ RYTÍŘ · Koná se v Šeré rokli. *Vzrušeně.*

VRCHNÍ · Jsou tam hroby sedmi padlých.

DRUHÝ HOST · Vše bude muset proběhnout podle pravidel. Boj až do rozhodnutí. Zbraně si opatří bojující.

KLIČKA · Brnění a kopí! Černému rytíři: Doufejme, že jste s to si kopí obstarat. Doufejme, že disponujete potřebnými drobnými.

ČERNÝ RYTÍŘ · Budte bez obav. *Má se k odchodu.*

KLIČKA · Číšníku, dvojitou žitnou! Černý rytíř odběhne a donese Kličkovi žitnou.

KLIČKA · Rád bych věděl, jestli se někdy naučíte nosit nápoje, aniž byste něco rozlil.

ČERNÝ RYTÍŘ *na odchodu* · Než kohout tohoto hostince zakokrhá, budete mluvit docela jinak. Na shledanou v 11.45 v Šeré rokli!

Malá zastavárna.

Velké nástěnné hodiny, na nichž je 11.40, přičemž ručička rychle postupuje. Stará žena právě nakupuje housky, takže Černý rytíř musí u plotu čekat. Nikdo si ho nevšimne.

STARÁ ŽENA · Já vůbec nevěděla, že taky prodáváte housky.

MAJITELKA ZASTAVÁRNY (PANÍ DLOUHÁ) · V okolí bydlí spousta chudáků a ti u nás zastavují občas i nějakou tu housku, když nečekané potřebují peníze na péknou knížku. A pak ji už ovšem nemůžou vyplatit.

STARÁ ŽENA · Doufejme, že jsou hodně tvrdé, jinak je můj Emil zase sežere jako nic.

MAJITELKA ZASTAVÁRNY · Z opatrnosti je ale přece jen rozmočte v dobré studniční vodě.

ČERNÝ RYTÍŘ · Neměla byste náhodou nějaké slušně zachovalé kopí? Netušil jsem, že je budu muset k turnaji sám donést, a proto jsem teď v nesnázích.

MAJITELKA ZASTAVÁRNY · Po křížových výpravách se jich zastavila spousta a nikdo si už pro ně nepřišel. *Donese mu několik velkých kopí.* Tohle trochu popraskalo, ale zato je levné. Mohla bych vám je přenechat za 43,50.

ČERNÝ RYTÍŘ · Inu, když ale na jeho kvalitě je závislý můj život.

MAJITELKA ZASTAVÁRNY · To tedy zřejmě budete muset něco investovat. Tohle kopí je dobré, ale také dražší. Stojí 49,95.

ČERNÝ RYTÍŘ · Ano, vezmu si tohle. Na dlouhé vybírání by už stejně bylo moc pozdě.

MAJITELKA ZASTAVÁRNY · Prodávám samozřejmě jediné za hotové. Zbrojní pas podle všeho máte?

ČERNÝ RYTÍŘ *hledá pracně po kapsách kalhot peníze* · Ne, ale zrovna zjišťuji, že nejsem zvlášť při penězích. Vezmu si tedy přece jen raději to laciné.

Vypadá vlastně docela obstojně. MAJITELKA ZASTAVÁRNY · Zač vám život stojí, musíte vědět především sám.

ČERNÝ RYTÍŘ · Jistě. Zabalte mi tedy klidně to laciné. Víte, s dvackou týdně se nedají dělat zvlášť velké skoky.

MAJITELKA ZASTAVÁRNY *vycházejíc* · Ba, a ani ta obvykle nebývá jistá, že? Pohlíďte mi zatím pokladnu.

ČERNÝ RYTÍŘ · Správně, vyberu pokladnu.

Vypáčí ji dýkou a peníze zastrčí. Majitelka zastavárny se vrací s kopím zabaleným do papíru.

ČERNÝ RYTÍŘ · Tady jsou peníze. Laciněji byste mi kopí prodat nemohla, když je popraskané a když tím riskuji život? *Majitelka zastavárny vrtí hlavou.* Smíte zastavené věci vůbec prodat?

MAJITELKA ZASTAVÁRNY · Vlastně ne. Ale za toho obecného nepořádku si myslím, že to klidně udělat můžu.

ČERNÝ RYTÍŘ *na odchodu* · Vzpomínejte na mne v dobrém, milá paní.

Šerá rokle.

Sedm hrobů, jichž se občas použije k sezení. Z provazů a kůlů vznikl boxerský ring. Druhý host drží šimla, kterého vytvářejí zbylí dva hosté. Na druhé straně drží výčepní za uzdu vraníka. Představují ho hostinský s vrchním číšníkem. Fotograf a reportér, kormidelník jako rozhodčí a několik diváků. Vedle vraníka Sylva, upravující si účes. Vedle šimla kouří host Klíčka v rytířském brnění nervózně cigaretu. Všichni mají v rukou hodinky.

REPORTÉR · Potřebujeme rozhodně dostat do večerníků, kdo je onen pán, jenž se tak nezištně zastává ohrožené nevinnosti.

SYLVA · To sama netuším. Všechno přišlo tak nečekaně. Napište, že jsem velmi šťastná.

REPORTÉR · Tak snad nejspíš zapějme: „Kdo jen ten Černý rytíř je?“

FOTOGRAF · Doufejme, že se opravdu dostaví. Musím ho bezpodmínečně dostat na desku, jinak se zase řekne, že to byla kachna. Když jsem při vítání Lindbergha neměl Lindbergha na desce, měl jsem z toho náramně nepříjemnosti.

REPORTÉR · Ba, kdepak asi dorazí? Už je nejvyšší čas. A kdo to asi bude? Že by Adolf Hitler?

SYLVA · Nebo Hans Albers?

REPORTÉR · Prosim, pánové! *Diriguje.*

VŠICHNI *zptávají* · Nevinnost v ohrožení, v trýzni je. Černý rytíř však nepřátele pobije.

Kdy je však pobije? A kdo to asi je?

VÝČEPNÍ · Už jde. Kormidelník telefonoval.

Vystoupí Černý rytíř s kopím. ČERNÝ RYTÍŘ *ve spěchu* · Kohout snad ještě nezakokrhal?

ROZHODČÍ · Proč by měl kohout kokrhat uprostřed noci?

ČERNÝ RYTÍŘ · Neobyčejně trapná věc. Až ho porazím, musí totiž kohout zakokrhat, abyste věděli. Všecko nutno dodržet do puntíku.

ROZHODČÍ · Nu dobře, že jste konečně přišel. Začneme. Pánové, na koně!

Bojovníci nasednou na koně. FOTOGRAF · Vaše jméno, pane?

ČERNÝ RYTÍŘ · Nepřeji si být jmenován.

KUCHAŘKA *za Černým rytířem* · Ach, tady je i pan Kabát! Vidíte, slečno Kovářová, nic vašeho ženicha nepřimělo, aby se vzdal vaší obhajoby. Tak mu přece pokyňte!

Sylva mu pokyne, on však odvrací zrak.

SYLVA · Odvrací zrak. Nechce se mnou nic mít. Odpudili jste ho ode mne.

ČERNÝ RYTÍŘ · Až budeme tak daleko, slečno Sylvo, podám mu kopí. Vsaďte se, že je přijme. Chce jen, aby ho člověk o to požádal. Zajedu mu ještě koně.

Všemi zdrazen jede jedno kolo.

HOSTINSKÝ *vyhlédne za vraníkem* · Až budete hotov, přijďte do mé kanceláře. Je to skandál, jak se loudáte.

Černý rytíř pobídne koně ostruhami tak, že se vzepne.

ČERNÝ RYTÍŘ *zařve* · Ještě slovo a mezi námi je konec! Copak si myslíte, že mě za dvacku týdně budete šikanovat?

ROZHODČÍ · Tak, při úderu gongu do toho!

ČERNÝ RYTÍŘ · Jak slyšíte, pane Kabáto, vyzvali vás, jak domluveno. Tady si vezměte kopí, pane Kabáto, a zastaňte se slečny Kovářové. Vám to nejspíš přísluší.

KABÁT · Jak k tomu přijdu? Přál bych si, aby tolik na mužskou rytířskou nespolehála. Riskuju zaměstnání!

ČERNÝ RYTÍŘ · Cože, vy otálicate? Děvče, jež milujete, vás potřebuje, a vy mluvíte o svém zaměstnání? Kdo to kdy slyšel? Každý druhý by se ochotně vzdal všeho, aby ochránil ženu, kterou miluje. Já tak dokonce učiním, aniž bych ji miloval. Ano,

slečno Sylvo, podstoupím pro vás boj, já číšník, kterého jste si nikdy ani nevšimla, ale který je teď ochoten se vás ujmout. Laskavě si to zapamatujte! Udělejte místo!

Úder gongu. Při prvním kole jezdců jen proti sobě vyrazí, aniž by se kopími střetli. Potom nový úder do gongu. Bojovníci usednou na židle. Otvářejí je ručnky.

KLÍČKA svému sekundantovi, druhému hostu · Zpravte mého otce. Mám takové tušení, že z toho nevyvážnu živ. Dobrá věc zvítězí, je příliš silná. Číšníku, whisky se sodou!

Černý rytíř donese whisky se sodou.

KUCHAŘKA · Jen se podívejte, ještě než protivníka skolí, poskytne mu občerstvení! Tomu se říká sportovní duch!

ROZHODČÍ · Z rozhodnutí těch, kteří boj řídí, se druhé kolo věnuje obchodním jednáním. Proto se rače posadit, pánové.

Jezdci slézají s koní a usednou proti sobě na prosté židle. Donesou jim doutnky. Kouří.

KLÍČKA · Kolikpak jste zaplatil za tu výzbroj? Nemůžete přece mít zvlášť velké příjmy.

ČERNÝ RYTÍŘ · Pochybuji, že vám na to dlužím odpověď.

KLÍČKA · Doufejme, že můžete předložit příslušné kvitance.

ČERNÝ RYTÍŘ · Co tohle má s celou věcí společného?

KLÍČKA · Není přece vyloučeno, že jachtařský klub hostinec koupí.

ČERNÝ RYTÍŘ · To by napřed musel projevit zájem. Závazný.

KLÍČKA · Nabídla by se nanejvýš polovina ceny.

ČERNÝ RYTÍŘ · Nám ne. Nešli bychom pod dvojnásobek.

KLÍČKA · To by přece bylo přemrštěné.

ČERNÝ RYTÍŘ · Jak myslíte. A záruky můžete předložit?

KLÍČKA · Abyste rozuměl, šlo o to, aby byla zahrnuta i výzbroj. Čekám na vaši odpověď.

Černý rytíř mlčí.

KLÍČKA · Dostal jste se do rozpaků? Prosím, aby kolo bylo připraveno v můj prospěch. Vstane.

Jezdci se vracejí do svých rohů, kde se jim dostává osvěžení.

KUCHAŘKA · To byla strašná rána. Teď je všechno na vážkách.

ROZHODČÍ · Pánové, třetí kolo.

Jezdci nasednou znovu na koně. Úder na gong. Tentokrát kopí Černého rytíře zasáhne, ale zlomí se.

VÝČEPNÍ · Můjbože! Kopí se zlomilo!

KUCHAŘKA · Vždyť jsem vám říkala, abyste si vzal to dražší. Všecko lepší je dražší, ale spíš vydrží.

Černý rytíř se rozprávěne železnou pěstí po Klíčkově. Potyčka. Mezitím se koně pustí do rozhovoru.

HOSTINSKÝ se zapřísáhne · Promiňte, pánové! Toho muže samozřejmě propustím. Můj personál musí vůči hostům zachovávat co největší rezervovanost.

HOSTÉ · Ten klub jachtařů můžete odepsat.

VRCHNÍ · A kdyby se měl zbořit celý svět, jestli vám náš hostinec není dost dobrý, tak všichni ven! Ach léto 27!

Černý rytíř srazí Klíčku strašným úderem s koně. Obecné vzrušení. Když ho rozhodčí odpočítal, úder do gongu. Výčepní odveče s rozhodčím Klíčku stranou. Přivážou ho provazem k ohonu vraníka.

ČERNÝ RYTÍŘ dá s koně všem znamení,

aby zmlkli, a naslouchá · Žádný kohout nekokrhá! To je strašné!

KUCHAŘKA · Zachovejte klid, vždyť také ještě není poražen.

KLÍČKA · Se mnou je konec! Teď vidím, že jsem po slečně Sylvě neměl nikdy vztáhnout ruku. Bude mi to poučením! Černý rytíř vrtí ustaraně hlavou a jede čestné kolo, vleka poraženého za sebou. Jede stále rychleji.

DIVÁCI · Usmývá ho k smrti! Bez pardu! Ubohý, lehkomyšlný mladý muž! A ke všemu je tak pohledný!

HOSTINSKÝ vyhlédne zase za vraníkem · Nepřeženěte to! Koneckonců z našich hostů zijeme.

Sylva rozprávěne paže a vrhne se Černému rytíři do cesty.

SYLVA · Zaražte! Dost! Darujte mu ten jeho mladý život!

ČERNÝ RYTÍŘ zaraží · Slečno Sylvo, zařídím se úplně podle vás. Přejete-li si jeho smrt, dobře! Přejete-li si jeho život, také dobře! Jedno si však v případě posledním vymíňuji: Musí odčinit vám způsobenou potupu tím, že se s vámi ožení.

KUCHAŘKA · Pane Klíčko, teď je na vás, abyste se rozhodl.

KLÍČKA · Dobře. Nastylizujme tedy svačební smlouvu.

Teď kohout zakokrhá. Pánové usednou na náhrobní kameny. Dostává se jim doutníků.

DRUHÝ HOST · Přejete si majetek rozdělit?

ČERNÝ RYTÍŘ · Jak rače.

KLÍČKA · Pocituji naléhavou potřebu svou ženu zabezpečit.

ČERNÝ RYTÍŘ · Počkat, slečno Sylvo! Vezme ji stranou. Váš manžel by vám někdy později, ne hned zítra, na samém začátku vašeho štěstí, ale až

vzájemná náklonnost poněkud vyprchá, mohl vytknout, že jste vstoupila do manželství bez prostředků. Tady máte! *Dá jí peníze. V té chvíli mu dva páni v torzáscích, kteří k němu přistoupili, položili ruce na ramena.*

PÁNOVÉ · Půjďte s námi, a bez rozruchu! Zatýkáme vás pro krádež v zastavárně.

ČERNÝ RYTÍŘ · Okamžik, pánové!

Zajde stranou. Sylva a Klíčka se drží za ruce.

KLÍČKA se usměje · Což jsi nepoznala, Sylvo, že jsem tě chtěl jen zkoušet? Když jsi mi tak hrdě řekla, že by sis dnes už nedala nic líbit, uvědomil jsem si: Ty, a žádná jiná!

SYLVA · Možná že já to nepoznala, ale Černý rytíř ano. Což by ti byl jinak už minulou neděli v tom všem nezábránil?

ČERNÝ RYTÍŘ · Musím si s těmihle pány ještě vyrovnat menší účet. Jděte a buďte šťastní! A neohlížejte se! Aby na vaše mladé štěstí nepadl sebe-menší stín. O mne, který vás spojil, se nestarejte, ať se stane se mnou cokoli! *Oba odcházejí ruku v ruce a také ostatní se vytráť.*

SYLVA se otočí · I když tu nikdo neví, kdo jste, já to vím.

HOSTINSKÝ · Mohu vám dát jen to nejlepší vysvědčení.

KUCHAŘKA · Chtěla si vlastně vzít pana Kabáta.

V tom okamžiku začne muž, který Sylvu odváděl, kulhat. Černý rytíř na něho ukáže.

ČERNÝ RYTÍŘ · Je to pan Kabát. Ano, paní Dlouhá, zase jste mě jednou podcenila. Ale teď jste na řadě vy, pánové! *Vytáhne krátkou dýku. Kramáři bídí! Pro mrzký mamon štvete lidi, ale Černý rytíř vám do špinavých*

rukou nepadne! Nikdy! Nikdy! Nikdy!

Vraží si dýku skrz brnění do prsou a klesne.
ČERNÝ RYTÍŘ *umíraje* · Nastává večer.
Neplačte pro mne. Odcházím od vás,
tak, jak jsem přišel, se spuštěným
hledím. Podepřete mě, chci před Něho
předstoupit vzpřímený. *Nadzvednou ho.*
Dík, přátelé!

PÁNOVÉ · Je mrtev! Víte vůbec, kdo to
je?

KUCHARKA *odkryje hledí* · Myslím, že se
tím nedopouštím žádné indiskrece.
Je to pan Poslušný.
*Změna osvětlení. Hudba ustane. Vyzvání
telefon.*

*Znovu se objeví hostinec. Číšník Poslušný
opět u okna. Vstoupí výčepní.*

VÝČEPNÍ · Ten pan Kabát volá.

POSLUŠNÝ · Ach tak! Povězte mu, že
jsem moc zaneprázdněn a že k telefo-
nu nemůžu. Že je vše v pořádku.

VÝČEPNÍ *při odchodu* · Vše je tedy v po-
řádku.

HOSTINSKÝ *prochází pomalu a melancho-
licky lokálem* · To už zase sníte za
bílého dne, Poslušný? Slyšel jsem
ostatně, že Sylva sedí znovu s hosty.
Nepřeju si to. Zajděte tam a řekněte
jí, aby šla okamžitě za svou prací.
A kdyby ti lidé něco namítali, tak je
vyhoďte.

Dvě písně

NOVÝ DONKICHOT

V takových dobách si připadám
Nějaký jiný, nějaký vyšší
Jak ti, o kterých čtu a slyším
Žádný Poslušný, jenž zná jen blamáže
Nýbrž muž, jenž to, co chce, i dokáže.

Uprostřed svých každodenních námah
Tajuplná síla se ve mně vzmáhá
A roste a roste velmi velice
Svou podobu mění světlice
Jak mstitel předstupuji, znám jen trest
a postih!

Vzdoruji moci! Slitovávám se nad slabostí!
Přede mnou žádnou slabost si přiznat
nesměli

Uražení, ponížení a nesmělí
Nyní si ale oddechli bez prodlení
Neboť běžný běh světa měním
A kromě svého života, zřejmého všem
žiju ještě druhým a lepším životem.

**NÁS SE PROSTĚ VEJDE
TRINÁCT NA TUCET**

Nás se prostě vejde třináct na tucet
Malé kusy, žádné kusy
A pak klnem, hrbíme se, neboť my jsme teď
K pronajmutí
O cokoli žadonit nás nutí
Bída — žít se musí.
Jedinečné exempláře
Nejsou k mání už dost dlouho.
Zboží tuctové a levné ráže
Nelze žádat příliš mnoho..

Nutno říci bez dojetí
Že vždy budem pro konfekci
A když zaremcají děti
Na zadek dostanou lekci.

Manželé jsme za groš kopa
Z výprodeje zboží.
Nejsme děšť, ale už okap
V sobotu si ale každý zasouloží.

Ach, ty jemné duše mezi námi
Jsou teď rychle dány napospas,
A tak jako lidé jsme teď ležák samý,
velmi levní, neboť samý kaz.

SKUTEČNÝ ŽIVOT JAKUBA POSLUŠNÉHO

ŽIVOT KONFUCIŮV

HRNEK SE ZÁZVORKAMI

KUNG · Jsem Kung, syn Kunga, vojáka. Otec zemřel jako chudák a matka mě vychovává tak, abych si ošklivil každé násilí. Jsem na svůj věk dost zdatný a všechny své kamarády ze školy bych dokázal položit na lopatky, ale matka říká, že přednější než síla svalů je síla rozumu. Od ní vím, že nejsou duchové, bubáci ani draci. Věří z vás někdo v duchy? V draky? Znáš všech pět důvodů, proč nic takového nemůže být. Ale teď přicházejí moji kamarádi. Hrajeme si většinou na školu.

Tři kamarádi. Největší nese míč.

NEJVĚTŠÍ · Kungu, pojď si s námi zahrát s míčem!

PROSTŘEDNÍ · Náš jen sebral míč těm z Mincovní ulice. Pustili se za ním, ale toho nikdo nedožene. Když si zahraješ s námi, tak ať nás jen klidně chytanou, jsi přece nejsilnější.

KUNG · Myslel jsem, že si zahrajeme na školu.

PROSTŘEDNÍ · Vždyť teď máme míč. KUNG · Jenže já taky postavil lavici a stůl, jak vidíte. Jako ve škole.

PROSTŘEDNÍ · Tak budeme hlasovat! Pojdte!
Uchylují se stranou.

PROSTŘEDNÍ · Hrát si s míčem je sice mnohem zábavnější, ale Kung je tak silný, že by si poradil i s námi.

NEJMENŠÍ · Ale on se nikdy nepere.

NEJVĚTŠÍ · Hraní na školu ho ovšem vždycky zaujme tak, že by třeba i zapomněl, že se nikdy nepere.

KUNG · Při dnešním vyučování by šlo o způsobné vyjádění hrnku se záz-

vorkami, které jsem dostal od matky.

NEJMENŠÍ · Jémine!

PROSTŘEDNÍ · To je něco jiného. Když jsme se totiž posledně učili zdravít, tak to byla otrava.

KUNG · Poněvadž se ale zdravít sluší, když se vstupuje do školy, museli bychom si to přece jen zopakovat.

NEJVĚTŠÍ · Jsem ještě pořád spíš pro to, abychom si zahráli s míčem.

PROSTŘEDNÍ · Ne, zahrajeme si na školu. Na vyjádění hrnku se zázvorkami.

Vyjdou a znovu vejdou a uklánějí se Kungovi. Také Kung se ukloní. Trojice zasedne do lavice, Kung za stůl.

KUNG · Mladí přátelé, dnes pokračujeme ve výuce způsobného chování. Posledně jsem si všiml, že jste jahelník, který jsem ke konci hodiny rozdal, spolykali tak hltavě, že jste zapoměli pozdravit, jak jsme se to učili. Naším tématem je tedy způsobné chování. *Vstane.* Jsem teď velký bájný král Jen a vy jste moji generálové. Vracíte se z bitvy, kterou jste vyhráli, a to proto, že jste si osvojili umění válečné. Přijmu vás velmi milostivě a jako projev uznání vám nabídnu královský hrnek se zázvorkami. Předstup, generále Fu! *Ukáže na největšího, který předstoupí a dostává královský hrnek.* Posluž si, generále!

Největší do něho pln dychtivosti sáhne a nacpe si do úst co nejvíc.

KUNG mu hrnek sebere · Špatně, moc špatně. Ale ještě vám nepovím, proč. *Obrátí se na prostředního.* Tak, teď ty, generále Tao. Také ty dostáváš královský hrnek se zázvorkami a měj na paměti, že i tebe budu bedlivě sledovat.

Prostřední přijme hrnek a obslouží se stejně dychtivě.

KUNG · Kdepak, kdepak takhle! Bohužel zjišťuji, že jste ve způsobném chování dost zaostali. *Nejmenšímu:* Všiml sis, s jakou lačností sáhli po hrnku? A jak ošklivě to vypadalo? Jako když pes chňapne po kosti. *Nejmenší přikývne a čile sáhne po hrnku, který Kung drží před sebou.* Povím vám, jak je třeba přijmout královský hrnek, pokud chceme prokázat slušnost. Na to, aby se mohlo jít s důstojnou zdrženlivostí, nutno mít vyvinutý smysl pro slušnost. *Nejmenšímu:* Podrž hrnek! *Když ten po něm dychtivě sáhne:* Ne, oběma rukama, poněvadž teď ty jsi bájný král Jen, zatímco já představuji generála Goa. *Nejmenší drží hrnek.* Napřed se ukloním. Potom dar oběma rukama odmítnu. Tak. Tím jsem dal najevo, že se mi odměna zdá nepřiměřeně veliká. Poněvadž však král nabídne hrnek znovu, přijmu jej, když jsem se předtím opět uklonil, abych tím naznačil, že hrnek přijímám jen proto, abych projevil poslušnost. Ale jak teď hrnek přijmu? Dychtivě? Jako když se vepř vrhá na žaludy? Ne. Klidně a důstojně — *učiní tak* — téměř lhostejně, i když s vědomím, že se mi dostává veliké cti. A netečně do hrnku sáhnu. Jak do něho sáhnu?

NEJMENŠÍ · Netečně.

KUNG · A dvěma prsty vyjmu nejmenší kousek, jaký objevím, a s úsměvem jej strčím do úst. *Předvede to.* Dobře jste vše viděli, nebo vám to mám zopakovat?

PROSTŘEDNÍ · Ne, nech nás to znovu zkusit.

KUNG · Inu, musíte se ještě všeličemu naučit. Generále Fu, posluž si!
Větší si zase vylouí velký kus.

KUNG · Špatně! Kde zůstal odmítavý posunek, náznak toho, že tak činíš jen z poslušnosti, kde zůstal úsměv, že si laskavosti vážíš?

NEJVĚTŠÍ · Když ty zázvorky jsou tak chutné, Kungu. Prostě to nedokážu. Ale nech mě to zkusit ještě jednou.

PROSTŘEDNÍ · Ne, teď já, ty se to stejně nenaučíš. *Vykoná kvapně požadované gesto, sáhne poměrně lhostejně do hrnku.*

KUNG · Tak je to lepší.

PROSTŘEDNÍ · Podruhé bych to dokázal ještě lépe, Kungu. Zvláště jak vylouit menší kousek. *Znovu sáhne do hrnku a vylouí menší kus.*

KUNG vezme hrnek · Teď je na řadě Li. Generále Go, posluž si z královského hrnku!

Nejmenší hbitě naznačí odmítnutí, potom se ukloní. Oba zbývající se smějí.

KUNG · Nesmějte se! Popletete ho. Ten úklon byl velmi pěkný. Dál!

Nejmenší přijme hrnek, nahlédne dovnitř, podívá se pak po smějících se kamarádech a zeptá se: Zapomněl jsem, Kungu, co přijde teď.

KUNG · Teď následuje způsobné sáhnutí do hrnku, Li.

Nejmenší sáhne zcela netečně dovnitř a nic nevyloví.

KUNG · Velmi dobře! Ale vždyť jsi vůbec nic nevylovil! Což je ovšem výborné, ještě lepší, než jsem ti předvedl! Generále Go, jsem spokojen, velice spokojen, jmenuji tě maršálem a budeš všem mým generálům vzorem. Neviděl jsem u tebe ani stopu po lačností, jen důstojnost a slušnost.

Oba větší se smějí, vezmou míč a vyběhnou.
KUNG *hledí za nimi a vrtí hlavou* · Neobstáli.
Ale ty, Li, dostaneš za způsobné cho-
vání vše, co v hrnku zbylo. *Podtvá se do*
hrnku. Ale vždyť je prázdný!

Nejmenší přikývne.

KUNG · To je nepřijemné, Li. Vidím, že
po tom, co ostatní zkoušeli, jak se
sluší chovat, pro tebe už nic nezbylo.
Bohužel teď už ani tebe nemohu
pochválit, Li, ani tebe. Jak mám totiž
vědět, zdali by ses dost ovládl, kdyby
se to ještě vyplácelo? Obávám se, že
na to, aby se při vyjídání hrnku zacho-
vala důstojná zdrželivost, je třeba
dvou věcí: za prvé jemného smyslu
pro slušnost a za druhé plného hrnku.
V našem případě zázvorky nevysta-
čily. Muselo by jich být v hrnku víc.
Oba přejdou dopředu a zpívají za doprovodu
hudby:

Málo zázvorek

Málo slušnosti!

Důstojnost — to je krása

A zázvorka je sladkost sama.

Poznámka

Hra „Život Konfuciu“ je psána pro divadlo
s dětskými představiteli. Může se zdát, že
vznešenému předmětu nelze učinit zadost,
svěřili-li se jeho znázornění dětem. Proti tomu
se ovšem dá namítnout, že dětem bývají jen
nejvznešenější předměty dost vznešené. Mi-
móto se znázornění takového života na
jevišti bude vždy vyznačovat jistou nedoko-
nalostí, i když se ho ujmou nejlepší herci,
a dramatik může nedokonalému znázorně-
ní dětmi docela dobře dát přednost před
nedokonalým znázorněním dospělými u-
mělci. Odstup od předmětu se u dětí projeví
jako větší a lze mu dát přednost před odstú-
pěm menším. Na dětech nelze chtít jemné
psychologické interiéry — silný důvod pro to,
aby se jim svěřilo znázornění velké veřejné
postavy, která sama zformulovala, co pova-
žuje za užitečnou informaci. Ale zvlášť je
třeba, aby se autority vítaly s laskavou blaho-
vůlí: Nechtě takové přivítání velkého učitele
je vyhrazeno dětským hercům!

ZÁNIK EGOISTY
JOHANNA FATZERA
*(Schaubühne am Halleschen Ufer — zá-
padní Berlín 1976 — foto Ruth Wal-
zová)*

ZÁNIK EGOISTY
JOHANNA FATZERA
*(Schaubühne am Halleschen Ufer — zá-
padní Berlín 1976 — foto Ruth Wal-
zová)*

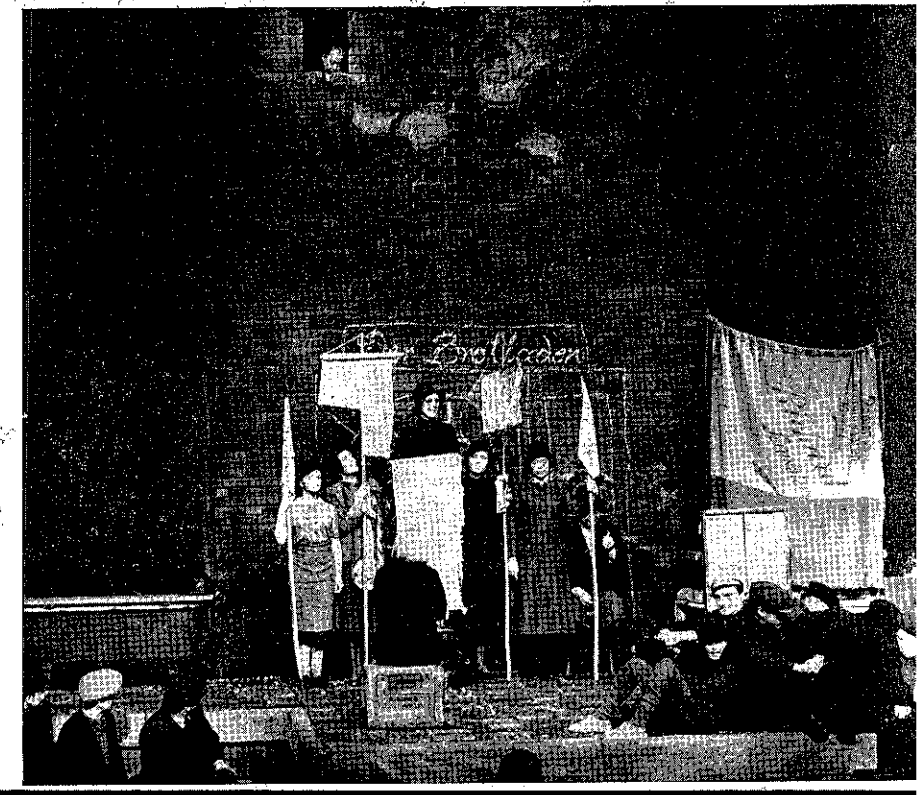

OBCHOD S CHLEBEM
(Berliner Ensemble — Berlín 1967 —
foto Vera Tenschertová)

OBCHOD S CHLEBEM
(Berliner Ensemble — Berlín 1967 —
foto Vera Tenschertová)

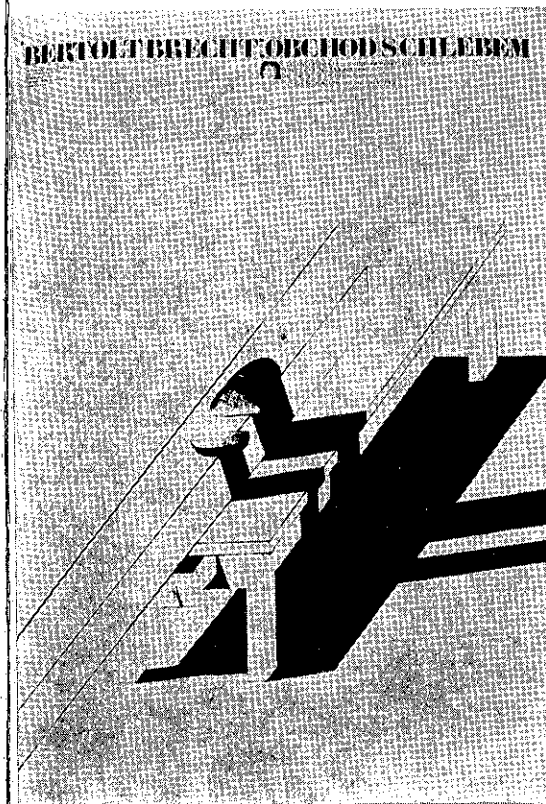
OBCHOD S CHLEBEM
(Berliner Ensemble — Berlín 1967 —
foto Vera Tenschertová)

OBCHOD S CHLEBEM
(Divadlo na provázku — Brno 1981 —
foto Vladislav Vaňák)

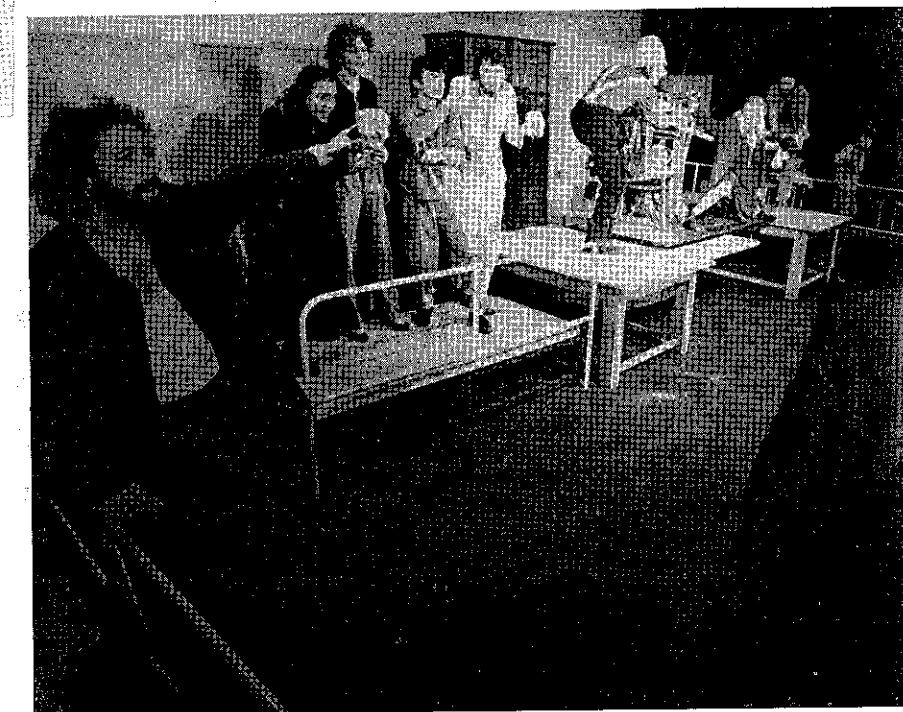
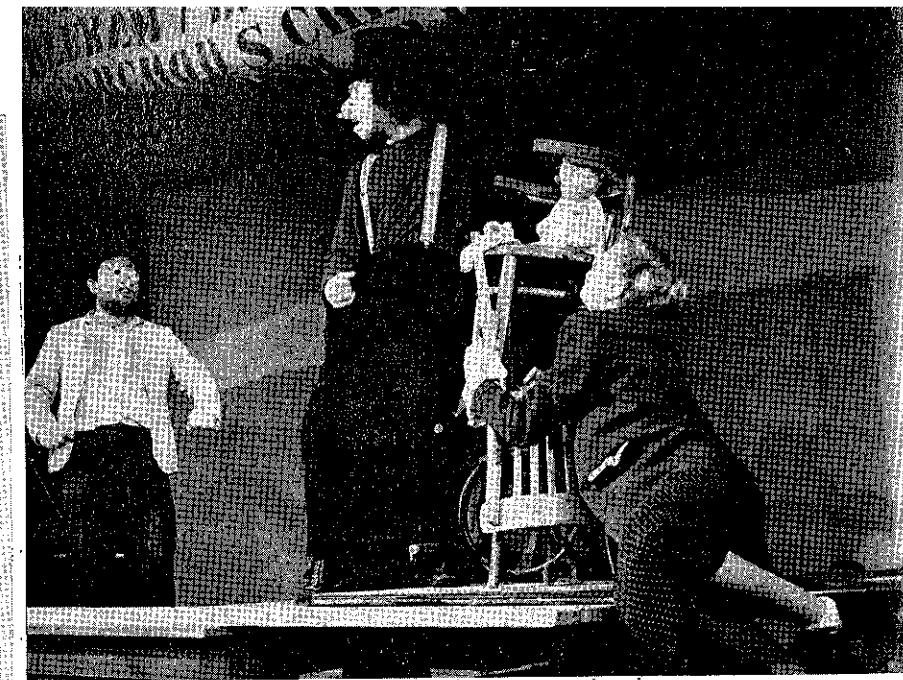
OBCHOD S CHLEBEM
(Divadlo na provázku — Brno 1981 —
foto Vladislav Vaňák)

OBCHOD S CHLEBEM
Plakát pro inscenaci Divadla na provázku

OBCHOD S CHLEBEM
(Divadlo na provázku — Brno 1981 —
foto Vladislav Vaňák)

OBCHOD S CHLEBEM
(Divadlo na provázku — Brno 1981 —
foto Vladislav Vaňák)

HAPPY END
*Renate Richterová, Heinz Dietrich Knaup
a Peter Aust (film televize NDR —
1977)*

HAPPY END
*Renate Richterová a Wolf Kaiser (film
televize NDR — 1977)*

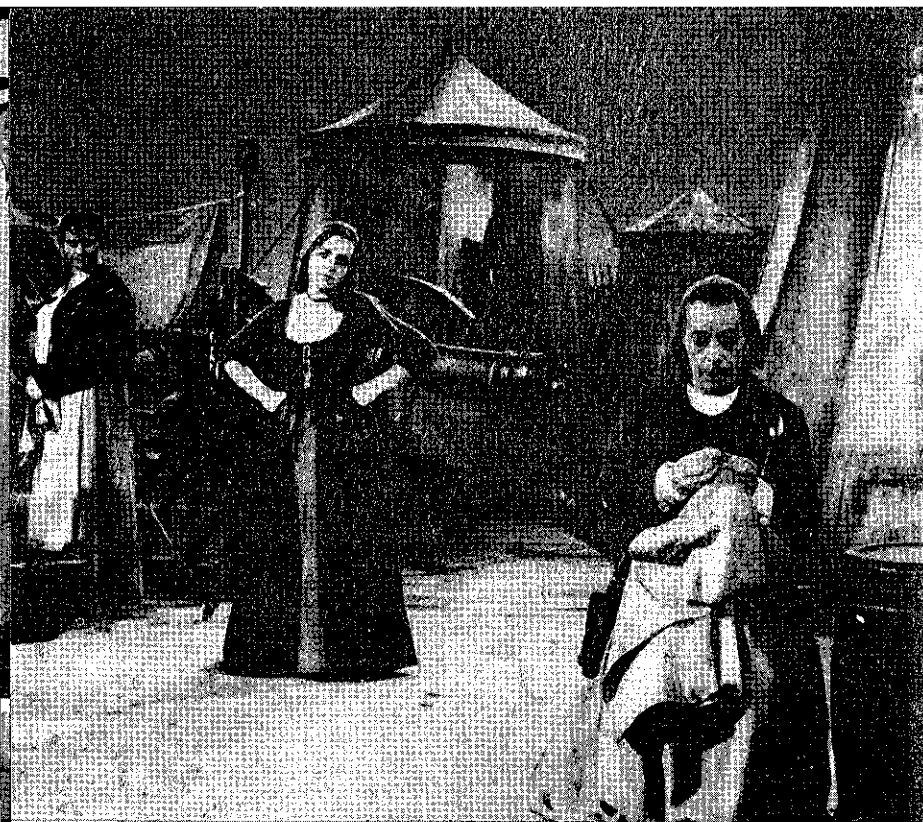

**PAN PUNTILA A JEHO
SLUŽEBNÍK MATTI**
*Curt Bois jako Puntila (rakouský film —
1955)*

**MATKA KURÁŽ
A JEJÍ DĚTI**
*Helena Weigelová v titulní roli a Simone
Signoretová jako Yvette v nedokončeném
filmu z roku 1955*

**MATKA KURÁŽ
A JEJÍ DĚTI**
z nedokončeného filmu z roku 1955

MATKA KURÁŽ
A JEJÍ DĚTI
*Angelika Hurwiczová (Katrin), Regine
Lutzová (Yvette) a Helena Weigelová
(Kuráž) ve filmu NDR z roku 1960*

MATKA KURÁŽ
A JEJÍ DĚTI
*Helena Weigelová (Kuráž) a Ernst
Busch (Kuchař) ve filmu NDR z roku
1960*

7.

PRÁCE PRO FILM

HAPPY END

BOULE

OFFENBACHOVY

„HOFFMANNOVY
POVÍDKY“

V NOVÉ VERZI

ENŠPIGL

PAN PUNTILA

A JEHO SLUŽEBNÍK MATTI

MATKA KURÁŽ A JEJÍ DĚTI

HAPPY
END

Do pověstného lokálu v pověstné chicagské čtvrti vkročí jednoho dne se svou družinou děvče Armády spásy, aby v ní agitovalo. Vejde, když právě několik mužů, v těch končinách zřejmě neznámých, opouští místnost za hlasitého sakrování pro jakousi křivdu, která je potkala, a za smíchu tam vysedávajících pánů. Děvče dá napřed zazpívat píseň, při níž se člen jejího oddílu pokouší udat své letáky, a pak spustí: „Pánové,“ řekne, „naš dnešní text zní: Jsi králem, nebo jen jedním z nás, co ještě zbyl? Žiješ na rytířském statku, nebo bydlíš v jedné z postranních ulic? Pánové! Když se na vás tak dívám, docházím jediné k závěru, že bydlíte v kteréši postranní ulici a možná že ani tam ne.“ — „Nono!“ — „Tak jest. Pročpak vás není nikdy vidět v některém z pěkných a skrznastrz posvátných domů Páně tohoto města? Poněvadž se vám nedostává opravdové odvahy, poněvadž jste zbabělci, kteří se bojí překročit práh boží a stanout v jeho září. Neboť tam by se ukázalo, že — obrazně řečeno — nenosíte stojaté límce, nýbrž nanejvýš límce kaučukové. Bůh je největší džentlmen, který na světě nebo kdekoli jinde existuje. To je jasné. A jeho svatí jsou tou nejlepší společností, o jaké jste kdy slyšeli. Ale jakpak se tam dovnitř chcete dostat v stavu, v němž se nacházíte? Vždyť každý z vás by ještě deset kilometrů proti větru páchl whiskou, kdyby se opravdu stalo a vy někdy předstoupili před našeho Pána, což se ovšem nestane. A kdyby se jednou stalo, že by vám některý ze svatých poklepal na rameno, vysypaly by se z vás přece pistole a nože, takže by z toho povstaly jen obrovské rozpačky. Povím vám, že každého z vás čeká škvareň v pekelném jícnu, pokud v poslední chvíli nepůjdete do sebe a nepřijmete zaměstnání ať už jako účetní ve filiálce First National Bank, nebo jako učni v některé továrně na

motocykly značky indián, speed apod. Neboť až v den Posledního soudu zatroubí pozouny Páně a vy prohlédnete, bude šupin, jež vám spadnou s očí, na celé košíky. Ale ovšem, vždyť vás nevidím ani oplachovat talíře v nebeské kuchyni, dokud budete šermovat svými noži a uvádět takto své bližní do rozpaků. Pro mě je takový zločinec, který s kudlou v ruce klopýtá po Five Points k šibenici, prostě jen uličník, jemuž se nedostalo patričního vychování. To je přece jasné. Ale v pekle, pánové, je natolik horko, že i těm oschne za ušima.“ Tak a podobně děvče promluví.

U jednoho ze stolů sedí před sklenkou limonády osamocený muž jménem William Cracker, majitel květinářství. Má na nedalekém rohu pěkný a elegantní obchod, samé sklo a samá kytka. On nebo spíše jeho personál prodává přes den květiny, ale kdekdo ví, čím se Cracker zabývá doopravdy: je pašerák. Je vůdcem bandy a každý se ho bojí. I dnes má zase hlavu plnou zlých a krvavých myšlenek. Sedí tu a čeká na muže, jenž ho, jak se dověděl, chce zradit.

Děvče zatím skončilo s projevem, když závěrem prohlásilo: „Není sice vyloučeno, že se i mezi vámi najde někdo s tvářmi prozrazující aspoň stopy charakteru, ale nepřihlédne-li se k takové výjimce, jste jen hnusná hromada hnoje...“ — „Nono!“ — „...která prostě není s to odolat ani nejprostším nástrahám a pokušením. A ještě něco: Ke spáchání zločinu vůbec není třeba odvahy, stačí, aby policie nebyla v dohledu a plynové osvětlení nefungovalo. Tak jest. Ale vám se nechce, jak vidím, vám se nechce. Vy si přejete dál vegetovat jako dobytek a ještě hůř. Neboť každý vůl má chlév, v němž je doma, a i pták má své hnízdo. A tak to má být. Ale kde jste doma vy? Ve smradlavém brlohu, jakým je třeba tenhle lokál...“ — „Nono!“ — „Ano,

ve smradlavém brlohu, a podle všeho se tu všichni cítíte dobře — až snad na toho, kdo má přece jen trochu slušnější ksicht a třeba už přemýšlí, jak by se odtud dostal. Tak, tohle jsem vám chtěla povědět.“

Načež dívka dá pokyn, aby se přítomní obešli s pokladničkami, a sama strčí jednu pod nos velikému Crackerovi. Jenže ten nemá u sebe peníze, ani v kapse kalhot, ani v žaketu. Přivětivě na ni pohlédne a řekne: „Samozřejmě vám něco dám, snad nepochybujete?“ — „To nepochybují,“ odvěti ona s úsměvem. (Cracker vypadá strašně, ale ona nepochybuje!) Nechtě tedy přijde za ním do obchodu, roh Main Street, květinářství. Dobře, že tedy přijde. „V šest?“ — „V šest.“

Armáda spásy odchází. Muž, kterého Cracker čeká, nejde. Odchází tedy i Cracker.

Muž, na něhož Cracker marně čekal, je advokát Frederick Collins, právní poradce a důvěrník Crackerovy bandy, a v tu chvíli činí přesně to, z čeho ho Cracker podezřívá: přihrává náklad alkoholu, na který Cracker právě číhá, nepřátelské bandě. Za tím účelem sedí v elegantním kadeřnictví blízko květinářství a proti němu dáma, majitelka salónu — hlava nepřátelské bandy, „dáma v šedém“, zvaná též „Moucha“. A „Moucha“ ho má v hrsti, odevzdala mu již jako menší závdavek šek a dostala od něho potvrzení. „Kdypak to zboží dostanu?“ zeptá se, přičemž dobře ví, že člun dorazí ještě v tu noc. „Doba příjezdu není přesně známa,“ on na to. Ale ona na něho pohlédne tak, že zbledne a celý roztřesený opouští salón.

Cracker přichází cestou z restaurace ulicí dolů a střetne se s Collinsem, právě vycházejícím z kadeřnictví. „Nu, dal jste se zušlechtit, Collinsi? Půjďte přece se mnou, že?“ A Collins se neodvážá odmítnout, ačkoli si je dobře vědom, že Cracker o všem ví a že se s ním bude chtít vyrovnat. „Dáme si partičku

pokra,“ řekne Cracker. „Peníze přece u sebe máte, že?“ — „Nějaké mám,“ odpoví Collins sklíčeně. Oba projdou květinářstvím do malého zadního kontoru a záhy jsou Cracker, advokát a část personálu uprostřed zhoubné hry. „Nějaké peníze prý u sebe má,“ řekne Cracker, „přesvědčme se tedy, kolik?“ Collins vyhrává, ale kolika penězi vlastně disponuje, není jasné, a proto si může počínat zcela svobodně. Skrytě však má pocit, že ani to není zvláště dobře. Načež Crackera vyvolají, že ho čeká dáma, která si přeje, aby ji obsloužil osobně. Je to „Moucha“ a ta řekne: „Jestli se advokátovi něco stane, promění se tenhle krám osmačtyřicet hodin poté v místo hrůzy.“ — „Takový zájem na panu Collinsovi máte, paní Oxlettová?“ — „Takový mám na něm zájem,“ potvrdí paní Oxlettová a požádá o kytičku aster, s níž opustí krám. Cracker se zamyšleně vrací k hráčům. Tam Collins ještě stále vyhrává, má bankovek už plnou bedýnku od doutníků. „Nemůžu za to,“ omlouvá se Collins Crackerovi. „To samozřejmě nemůžete,“ odvěti Cracker, „ostatně: Kdypak dorazí to zboží, Collinsi?“ — „Nevím to přesně, snad k ránu.“ Nu, Cracker to ví naprosto přesně. Pak Crackera znovu vyvolají. Děvče od Armády spásy si přišlo pro slíbené peníze a přivedlo svou družinu rovnou s sebou. Cracker k ní s úsměvem přistoupí: „Pročpak nejdete sama?“ zeptá se. Dívka mlčí. Hráči vstali od stolu a stojí s kartami v rukou ve dveřích kontoru. „Nu,“ řekne Cracker svým lidem, „všechny je vyhodte. Nepotřebujeme, aby nás někdo učil slušnému chování. Jestli si dáma něčeho žádá, tak ať pro ty chudáky také něco riskuje.“ A okamžitě je dívka izolována a její doprovod vytlačen ze dveří. „Mám pro strach uděláno,“ prohodí dívka ke svým lidem. „My se vrátíme,“ oni na to, „ale s policií. Neboj se, Holidayová!“

A tak stane poručice Armády spásy Lilian Holidayová sama mezi rododendrony Crackerova květinářství — po konci prodejní doby! (Žaluzie se právě na noc hlučně spouštějí a také dveře uzavírají.) Cracker na ni pohledne a řekne: „Ale prachy teď podle všeho klopit budeme muset, hoši,“ zašklebí se a odejde se svými lidmi zpět do kontoru pro peníze. (Podle všeho potřebuje dostat své kumpány z krámu, podle všeho si přeje zůstat se slečnou Holidayovou o samotě!) „Můžete tady zůstat,“ řekne, „a dohrát s Collinsem toho pokra. Ale kampak se nám Collins ztratil?“ Vrací se tedy do krámu a tam shledá, že advokát v něm zůstal a že si zatím s děvčetem promluvil. Cracker na něho pohlédne nedůvěřivě a okamžitě ho pošle zpět k pokru. Jenže Collins dívku požádal, aby rozhodně neodešla bez něho. „Je v sázce lidský život, slečno.“ Přesto se však silně zneklidněn vrací do kontoru. Vyhrál hodně peněz. Příliš mnoho.

„Tady jsou ty peníze,“ řekne Cracker v krámě dívce. „Ty dostat můžete, ale jinak nic, jasné?“ — „Ne,“ ona na to. — „Jak?“ — „Tak.“ Zámka. „Víte, slečno, co to znamená mít hroší kůži? Už jste někdy při lovení duší kousla do něčeho tvrdého jak kámen?“ — „Kousla,“ usměje se, „například Eddie Walker takovou hroší kůži měl. Ze začátku nám vždycky střílel do zpěvníků.“ — „A nakonec?“ zeptá se Cracker. „Nakonec podle nich zpíval,“ odpoví ona. „Jenže já mám tvrdší kůži než Eddie Walker. A na ženské už vůbec netrpím.“ A s těmi slovy jí strčí peníze, aby už konečně vypadla. Načež si dívka, peníze v ruce, stoupne na špičky a políbí krvavého Crackera na ústa. „Teď ale ven!“ on na to. Vtom se z kontoru ozve rána. „Co to?“ Dívka se celá rozklepe. „Ale jen taková legrácka,“ řekne Cracker a vůbec už nenaléhá na její odchod.

„Co to tam s panem Collinsem provádíte? Okamžitě mě pusťte!“

„Co je vám po panu Collinsovi?“

„Požádal mě, abych bez něho neodcházela. Co je s ním?“

„Nu, pak tedy bez něho neodcházejte.“ A sevře jí paže. „To by se vám tak hodilo, běžet teď pro policii jen proto, že se tu provádějí nějaké legrácky.“ A vtom kdosi zaklepe na dveře krámu.

„Otevřít! Policie!“ V kontoru, kde Collins, bílý jako stěna a zcela bez vlády klesl na desku stolu, ruce na kartách a dolarových bankovkách, a kde Crackerovi lidé postávají mlčky u zdi, ono zaklepání rovněž zaslechli. Cracker stane ve dveřích kontoru a řekne: „Ta holka je ještě tady.“ — „Zatracená věc! Zaslechla něco?“ — „Samozřejmě.“ —

„Trochu ho upravte a hrajte dál, jako že je opilý.“ A k dívce, která se v krámě opírá o gumovník: „Collins je namol opilý, jinak mu nic není. Ale k vám mám prosbu (stále silnější bouchání): Nemůžete k nám pronést některý z proslovů zaměřených na napravení hříšníků? Aby se celá Clark Street neptala, co jste po uzavření krámu měla se mnou tady ve tmě co dělat. A navíc s rukama plnými peněz.“ (Bouchání na dveře.) „Kde je pan Collins?“ zeptá se dívka bezmocně. „Tady,“ a Cracker jí Collinse ukáže. Vskutku dřepí u stolu, poněkud bledý a pokleslý, karty v ruce. Je nepochybně opilý, ale přece jen sedí. A tak se děvče mechanicky, s očima na něho upřenýma, pouští do nijak zvlášť veselého zpívání. Cracker zatím vpustí policii a za konstáblem lidi z Armády spásy. Nacházejí muže hrající pokra (zčásti opilé) a zpívající dívku. Policie nezjistí nic podezřelého. Ani alkohol. Ale Armáda spásy je méně uspokojená, neboť i když jejich poručice není zvlášť veselá, je to, co zpívá, o to veselejší. Jde o ne zvlášť slušnou námořnickou odrhovačku.

„Máme dojem, pane konstáble,“ řeknou, „že jsme vás obtěžovali zbytečně. Když zpívá takové písničky a opije se na takovém místě, tak může klidně zůstat, kam podle všeho patří.“ A vskutku odcházejí a zanechají svou poručici v květinářství.

Ale dívka nevypadá nikterak zkroušeně. „Dostal jste mě před mými lidmi do pěkné kaše,“ řekne. „Ale co nejhoršího, octl jste se sám na scestí, pane Crackere. A je vás, pane Crackere, škoda.“

Cracker stojí zasmušile u hracího stolu, ruce na ramenou „opilého“ pana Collinse, a prohlásí poněkud podivným, ne zcela pevným hlasem: „Rád bych věděl, kdo mi zabrání, abych sjel do pekla způsobem, jaký se mi zamlouvá.“ — „Já,“ ona na to, a vyjde.

K ránu téže noci je advokát Collins nalezen na pobřeží East Riveru se střelnou ranou pod paží a donesen policií na strážnici 85. ulice. Rešerše konstábla, který ho viděl naposled v Crackerově květinářství, ukáží, že dívka z Armády spásy, Lilian Holidayová, může dokázat Crackerovu nevinu. Nepřízná to však hned, poněvadž nechce, aby její lidé věděli, že zůstala s Crackerem v krámě sama. Když to nakonec přece jen udělá, aby ho zprostita obvinění, je z Armády vyloučena. Její výpovědi se Cracker zbaví podezření, aspoň u policie, nikoli ovšem u paní Oxlettové. Pro paní Oxlettovou byl Cracker jako pachatel usvědčen.

Pohřeb advokáta to potvrdí. Crackerova banda uspořádá tento pohřeb ve velkém stylu, účastní se ho všichni jen poněkud prominentní zločinci Chicaga. Až na Crackera. A důvod, proč se ten nedostaví k pohřbu svého přítele Collinse, ačkoli tím na sebe soustředí podezření celého podsvětí? Když už má na sobě redingot a chce do krematoria, dostaví se náhle děvče z Armády spásy

v civilu, kufr se svým skrovným majetkem v ruce, a řekne, že vinou pana Crackera ztratila práci a že ji proto musí zaměstnat v květinářství. Ve skutečnosti však přichází proto, že neustala doufat v jeho napravení a tím i v ospravedlnění svého chování v květinářství, tedy ve svou rehabilitaci u Armády. Zaslechla o advokátově pohřbu a domnívá se, že by se Cracker účastí na něm vystavil velikému nebezpečí. V tu dobu už sama ovšem nemá jasno, zda ji ke Crackerovi přitahuje pouze snaha ho napravit. Tím, že ho zaplete do podivného rozhovoru a že mu zazpívá tklivou píseň, která Crackera dojme k slzám, se jí ho podaří přimět, aby se pohřbu nezúčastnil. Banda Oxlettové si to ovšem vykládá jako projev špatného svědomí a také jeho vlastní lidé ztrácejí v něho důvěru. Vidí v jeho neúčasti zbabělou zradu. Dočká se společně s Holidayovou ošklivého pronásledování. Lidé Oxlettové mu jsou v patách. Nakonec se na Lilianinu radu zachrání do lokálu Armády spásy. Může tam však zůstat jen tehdy, když se dá „napravit.“ Během tohoto „napravování“ se lokál naplňuje podezřelými individui — bandou Oxlettové — a za takto náramně vyhrocené situace dochází řadou podivných okolností k happy endu.

Vylekaná Lilian kryje „napraveného“ majitele květinářství ohrožovaného bandou Oxlettové v okamžiku, kdy policie vniká do lokálu. Pro její zájem o něho ji proto major Armády spásy volá k odpovědnosti, a tak Lilian oznámí, že se s Crackerem zasnoubila, což policii zase poskytne možnost prohlásit její alibi za Crackera neplatným, poněvadž je to alibi nevěsty. Ale v zoufalém okamžiku, kdy Cracker má být znovu zatčen pro vraždu advokáta Collinse, dostaví se k velikému překvapení všech pan Collins osobně — trochu se omlouvaje, že některým pří-

tomným způsobil potíže. Vůbec ho nepohřbili: Byl sice na strážnici, ale v okamžiku, kdy úřadující policista opustil místnost s jeho papíry, se sebral a odešel, ranou jen lehce otřesen. Záměnu potom způsobila okolnost, že krátce poté byl donesen ještě jiný postřelený muž. Sotva překvapení přítomných nad tak šťastným rozuzlením poněkud poleví, stane ve dveřích — plaché zamumlání — „Moucha“. Odhalí všechna tajemství? Výkřik! Seržant Hannibal Smith z Armády spásy pozná v paní Oxlettové svou před lety zmizelou manželku a prohlásí: „Já jsem totiž policejní seržant Hannibal

Oxlett, který při razii v 45. ulici náhle zmizel a pozbyl paměti.“ Obecné nadšení.

Poznámka editora

Text B. Brechta a E. Hauptmannové vznikl asi v době prací na stejnojmenné komedii, která měla premiéru 1929 v Divadle na Schiffbauerdammu. Brecht však posléze v předtuše neúspěchu hry své jméno stáhl a znal se jen k autorství songů, zhudebněných K. Weillem. DEFA natočila podle námětu roku 1977 v režii M. Wekwertha barevný film s R. Richterovou a W. Kaiserem v hlavních rolích.

BOULE

KREJCAROVÝ FILM

HAPPY END

První díl: *Láska a sňatek Polly Peachumové*);²⁾

LÁSKA NA PRVNÍ STISKNUTÍ

Old Oak Street, křivolaká ulička vetších skladišť, sýpek a činžáků, se táhne podél špinavého kanálu, přes který se klene několik dřevěných mostů, z nichž největší je most Svateho Jiří. Jednoho dne krátce po poledni vyjde ze zdejšího nevěstince „U bažin Drury Lane“ pan Macheath a zahlédne děvče, které jde pro pivo a které ho pak během několika málo hodin přivede před oltář a za několik málo dní do nebezpečné blízkosti šibenice.³⁾

Zahlédne ji jen zezadu. Okamžitě se vydá za ní a ví: S tímhle rozkošným zadečkem se ožení. Menší shluk lidí kolem otrhaného jarmarečního zpěváka na konci uličky mu umožní, aby se slečnou Peachumovou lidsky sblížil. Písníkářův morytát je chatrnou zprávou o hrozných hanebnostech jakéhosi Mackieho Messera, hanebnostech o to strašnějších, že mu je nikdo nemůže dokázat. Na místě, kde písníkář se smutkem i obdivem zdůrazňuje tuto nemožnost Mackiemu cokoli dokázat, si pan Macheath dovolí nanejvýš povážlivý trik: stiskne obdivovanému děvčeti zkušeným hmatem svůdce z doků zezadu útlý krček palcem a prostředníkem, a když se děvče polekaně otočí, zopakuje s úsměvem poslední verš morytátu — „kdo mu něco dokáže?“ Takto atakovaná Polly se okamžitě rozhodne pokračovat v cestě, ale Macheath se bez rozmyšlení pustí za ní — už mu neunikne. Lidé, postávající kolem, teď před ním ustupují jako před dravou šelmou, a jakmile je muž pronásledující děvče se džbánkem mine, strkají hlavy dohromady a ozve se hněvivé mručení.⁴⁾

KDE JE SNAHA, TAM SE NAJDE I CESTA

Nastal den, pro který si Macheathova banda — už kolem roku 1900 víc než sto dvacet příslušníků nejrůznějších vrstev obyvatelstva⁵⁾ — naplánovala, že zvečera důrazně zaklepe na vrata Národní depozitní banky. Je to její čtrnáctá akce toho druhu. Posléze se ale zmocní ctihodného starého peněžního ústavu poněkud jinak, než bylo pro ten večer naplánováno. Setkáváme se s panem Macheathem znovu ve chvíli, kdy s potěšením zjistí, co skrývá výloha, které slečna Polly věnuje pozornost: voskové figuríny svatebčanů. Když děvče spatří ve skle odraz svého pronásledovatele, pokračuje rozhořčeně v cestě. Ale už když vstupuje do hotelu „U sépie“, kam ji poslali pro pivo, padne rozhodnutí: v husté zvěti nevěstek, služtiček a povaleců, tančících před výčepem mazurku, Polly cítí, že je náhle a přece jen nikterak nečekaně svým pronásledovatelem vtažena do víru taneční zábavy. Téměř se nebrání. Její osud je zpečetěn. Beze slova opouští s tím, koho vůbec nezná, lokál východem, jenž ústí do jiné uličky (tančili spolu snad jen půl kola), a míří kolem rozdováděných dvojic, které se na dvorku miliskují, do sadů podél kanálu, nad nímž právě vychází měsíc.⁶⁾ Její průvodce však přitom přece jen ještě najde čas sdělit několika pánům, kteří postávají u dvou aut před hotelem, že se pro dnešek chystaná návštěva banky odkládá a že místo toho mají zorganizovat svatbu, k níž se právě rozhodl.⁷⁾ Polly zatím s plným džbánkem na něho trpělivě čekala a pak řekne: „Půjdu s vámi ale jen kousíček.“ Načež se dva po uši zamilovaní vydají bezstarostně do noci. Láska jim dala zapomenout na celý svět.⁸⁾ Neslyší ani střelbu z revolverů na obchodní třídě City, kde motorizovaní

bandité obstarávají nevěstě výbavu. Je zapotřebí ne méně než dvaceti neobyčejně obtížných vloupání, aby se sehnalo všechno od svatebního lože po kartáček na zuby a aby výběr byl přitom co nejbohatší. Ve chvíli, kdy tři auta blokují chodník a několik mužů se škraboškami rozbíjí výklad, aby uloupili kartáček na zuby, projíždějí se oba milenci na loďce.⁹⁾ A když se posléze nevěsta za jakýmiś továrními vraty převléká do svatebních šatů (jež zabalené do novin kdosi z bandy strčil ženichovi pod paži), udá jakýś slepý žebrák policii jiné čtyři muže při pokusu ukrást stojací hodiny, a ta je zatkne.

SPOLEČENSKÁ UDÁLOST

Svatba pana Macheatha se slečnou Polly Peachumovou se koná čtyři hodiny poté, co se poznali, a to v jízdárně vévody ze Somersetshiru. Poněvadž onen pán v tu dobu není v Londýně, stačí spoutat dva služebníky a slavnostní síň pro sto padesát lidí je „najmuta“. Úderem jedenácté je místnost zaplněna do posledního místečka. Svatebčané nacházejí jízdárnu proměněnou v obrovskou parádní světnici — duchaplný nápad aranžérů. Na první pohled vypadá všechno sice poněkud šosácky: oni příčinliví, ba poněkud přitloustlí mužové přivedli s sebou manželky; kdyby ovšem někdo chtěl na těch dámách oddací list, upadla by zaručeně nejedna do rozpaků a nevěsta možná podává talířek s ovocem i někomu, jehož společenskou funkci sice tuší, ale s níž by souhlasit nemohla. Celkem je svatba společenskou událostí. Z prominentních osobností je mezi hosty¹⁰⁾ vrchní soudce z Drury Lane, jakýś generál, dva členové horní sněmovny, tři známí advokáti, farář od Svaté Markéty; zvláštní pozornost budí policejní prezident

Tygr Brown — starý ženichův kamarád z války, jak si hosté šeptají. Několik Macheathových kolegů znalých zpěvu zpestřuje písničkami slavnostní hostinu — na dvoře je po celou dobu svatby zřízeno řeznictví, jež zpracovává tři voly. Také nevěsta dá k lepšímu malou baladu,¹¹⁾ za níž se jí dostává zvláštního uznání. Drobná nemilá příhoda nebudí valnou pozornost: Ke konci oslavy, která se protáhne do rána, svěří se tři členové bandy svému vůdci Mackiemu, že je při „obstarávání náležitostí“ pro hostinu udal jakýś žebrák, člen žebráckého trustu J. J. Peachuma, a že unikli jen stěží policii.¹²⁾

Druhý díl: *Moc Krále žebráků*

ŠEĎ VŠEDNÍHO DNE

Na druhý den se příslušníci Macheathovy bandy, přicházející zřejmě rovnou ze svatby, vloupají do Peachumových žebráckých garderob, zmocní se v krámě pokladny a zmizí. Když „král žebráků“ vstoupí do své kanceláře, spatří na dveřích křídou napsanou „kvitanci na 40 liber, 6 šilinků a 2 pence na zakoupení stojacích hodin“. Krátce nato se mu dostane vysvětlení. Provoz zrovna začal — lidé prostě, ale slušně oblečení se proměňují v žalostné vraky — když jakýś žebrák odevzdá libru policejní odměny za to, že zabránil krádeži jakýchś stojacích hodin. Zároveň se však vykáže obrovskou boulí na hlavě, kterou mu lupiči před chvílí dole před krámem uštědřili za to, že je udal. Pan Peachum ho udeří do tváře: Jaká hloupost poštvat mu na krk Macheathovu bandu! Nedlouho poté zjistí, že jeho dcera strávila noc mimo otcovský dům. Oznamuje mu suše, že se vdala za mladého muže, jehož jméno ani

nezná. Ale pan Peachum ví, o koho jde. A v té chvíli si také uvědomí, že ho tentokrát čeká jedině nelítostný boj. Vytáhne žebračka s boulí z jeho kouta a postaví ho před sebe jako živé svědectví veřejného přikofí. Slíbí svým zaměstnancům, že křivdu, jejíž obětí se jeden z nich při službě policií stal, ihned a krutě pomstí. Vypraví se na policejní ředitelství.¹³⁾ Muž s boulí ho provází.

V místnosti policejního prezidenta najde neznámého pána zabraného v důvěrný rozhovor s šéfem londýnské Bezpečnosti. (Dohadují se zřejmě o spisech jakéhosi Jimmyho Becketta alias Johna Millera alias Stanforda Sillse, odsouzeného v Southamptonu, Newcastleu a Doveru k smrti, spisech, které tomu pánovi přitěžují a které se mu mají odpoledne vydat — jako dodatečný svatební dar hlavy policie.) A tento pán — pan Macheath — to také je, který odbude Peachumovo udání vůdce bandy Macheatha větou, že by se obviněními takového druhu dalo žádat i zatčení londýnského starosty. Mlčky stojí Král žebračků vedle muže, kterému se i tady zase dostává jen urážek, a mlčky s ním také opouští prezidium. Za nimi se ozývá hlasitý smích. Pan Peachum? Kdo to vůbec je?¹⁴⁾

KDO JE PAN PEACHUM?

Události, ke kterým dojde při obhlídce renovované Old Oak Street,¹⁵⁾ vyjeví však policejnímu prezidentu záhy, ještě téhož dne odpoledne, co je pan Peachum zač. Poněvadž královna musí po svém příjezdu (je stanoven na nadcházející pátek) projet touto ulicí u přístavu, mění policie onu skvrnu Londýna v čarovný kout uprostřed zahrad — několik hektolitrů barvy dokáže udělat divy.¹⁶⁾ Z rumišť se stávají dětská hřiště, obyvatelky

„Bažiny Drury Lane“ opouštějí s křikem a za doprovodu policie své pracoviště, které v onen národem tak vytoužený pátek bude předstírat, že je domovem padlých dívek. Tak, jak pan Peachum proměňuje své zaměstnance ve vraky, mění se prostě i zde vrak ulice v idyllické, očím lahodící místo. Ale když se policejní prezident seznamuje s výsledky renovace, předvede také pan Peachum, co umí: Spousty žebračků opustily City, hrnou se z center velkoměsta sem a mezi čerstvě natřenými domy uprostřed záhonů květin se vynořují neřestmi i bídou rozežrané obličejy žebračků z povolání.¹⁷⁾ Úmyslně se nepřikročilo k tomu, aby se nějak vyšňorily i děti té čtvrti, poněvadž by u nich totiž každá snaha veřejnost oklamat byla marná: tenké rachitické údy žádný sametový obleček nezakryje. A co platno, že se pro stafáž použilo dětí strážníků, když se občas přece jen podaří vpašovat mezi děti importované nějaké to dítě pravé, které na dotaz tlustého, růžolícího premiéra, kolik je mu let, neodpoví, že pět, jak by se dalo soudit podle vzrůstu, ale šestnáct. Slavnostní obhlídka tedy končí pronikavou disonancí, a když se policejní prezident vrací po tomto debaklu domů, může svému příteli Macheathovi, který netrpělivě urguje svatební dar, jedině poradit, aby se co nejrychleji ztratil. Zahlédl totiž velmi zřetelně hned u prvního rohu pana Peachuma, jak tam mlčky postává vedle muže s boulí. Prohlásí: „Macheathe, tentokrát máme co dělat s protivníky, kterým jsou morálka i nejprimitivnější formy lidské slušnosti cizí.“ A o oněch policejních spisech už ani muk.

LOUČENÍ A PLÁNY...

Slečna Polly Peachumová vděčí nerozváž-

nosti mládí za den ničím nezkaleného štěstí; již příští jitra ji kruté otcovo odhalení pravé tváře jejího manžela uvede v zoufalství. Ale navečer už je uvážlivou, střízlivou a energickou paní Macheathovou. Hned po strašlivém výstupu v otcově domě si pospíšila na místo svého nočního blaženství, aby tam vyhledala pomoc. V houfu zvědavců, jež přilákalo podivné divadlo, vidí s tvář u plotu, jak čilí strážníci vynášejí z jízdrny vévody ze Somersetshiru na trávník nábytek — její nábytek! Tři vrchovatě naložené cestovní kočáry zvěstují návrat majitele paláce. Ve chvíli, kdy se takto hroutí všechny její iluze, ucítí však na šiji cosi, co až příliš dobře zná: palec a prostředník svého milého! „Ubohá Polly, z toho si můžeš vzít ponaučení!“ A okamžitě spolu odcházejí. Zase cesta ve dvou, teprve druhá, ale jak se liší od jejich cesty první! Macheath jí oznámí, že bude muset zmizet, a to co nejrychleji, a ona mu odpoví, že se nemůže smířit s jeho povoláním, a pláče. „Copak se nemůžeš stát něčím pořádným?“ ptá se a její pohled padne na firemní reklamu Národního depozitního banky. Je to peněžní ústav, s kterým pracuje i její otec. „Nemohl by ses stát bankérem nebo něčím podobným?“ — „Po téhle bance šilháme už dlouho,“ on na to. — „Ne, takhle ne,“ však ona se vzlykotem. „Tak si ji tedy kup!“ odsekne Mackie mrzutě. „Ano?“ odpoví ona. „Inu, víš, kdyby se dala koupit banka, ve které má otec uloženy peníze...“ a oba odcházejí zabráněni v živý rozhovor. Na kterém rohu se rozloučí. „Teď mi je vše jasné,“ řekne Polly, „zatím tě tady nebude třeba. Bude líp, když se skryješ v „Bažině Drury Lane“, jak jsi měl v úmyslu.“

Třetí díl: Hra s ohněm

HISTORICKÁ ZMĚNA MAJITELE NÁRODNÍ DEPOZITNÍ BANKY

Když prostitutky od Západoindických doků čtou zatykač, kterým policie stíhá jakéhosi pana Macheatha, koná se ve společenské místnosti jednoho restaurantu valná hromada Macheathovy bandy. Za předsednictví paní Macheathové se usnesou převzít Národní depozitní banku legální cestou. Důvod: Nastala nová doba. Zatímco pan Macheath právě udiveně prochází zcela změněnou Old Oak Street, vylučuje valná hromada ze svého středu ony členy, kteří stojí společensky tak nízko, že by za naprosto změněných podmínek už těžko obstáli. Dostane se jim důchodu. Vlastní převzetí ctihodné Národní depozitní banky Macheathovou bandou se dá nejspíš znázornit scénou: Vystupující ze svých ukradených aut¹⁸⁾ a krácejíc ke skromným a tím důvěru budícím vratům tohoto renomovaného domu, překročí asi padesát pánů jakousi pomyslnou čáru na chodníku a v tom okamžiku se k divákově velkému údivu mění vousatí lupiči zašlé epochy v kultivované vládce moderního peněžního trhu. — Pan Macheath míří svižným krokem k Západoindickým dokům, hledaje neúnavně „Bažinu Drury Lane“, broukaje si přitom několik nových veršiček právě zastaralé písničky...¹⁹⁾

BOJ O MACHEATHOVU HLAVU

Ono dopoledne vstupují pan Jonathan Jeremiah Peachum a muž s boulí do policejního prezidia. Doprovází je sedm advokátů. Při rozmluvě s šéfem policie padne poprvé

expressis verbis hrozba „demonstrací bídy“²⁰⁾, která pak napříště vždy vyvolá takové zděšení... Před zrakem Tygra Browna se znovu vynořují hrůzné postavy slums, za housku ochotné ke všemu. Pan Peachum žádá stručně a jasně hlavu pana Macheatha alias Jimmyho Becketta. Prohlásí: „Můj přítel Sam trvá na tom, abyste toho člověka oběsili.“ Na to může pan Brown jediné odpovědět, že policii není známo, kde se onen velký bandita právě zdržuje. „To se dovíte,“ slibuje pan Peachum.

K zatčení dojde za pikantních okolností při automobilovém pikniku, který pan Macheath pořádá v boží přírodě pro dámy nevěstince „U bažin Drury Lane“. V policejním autě, které jej pronásleduje, sedí po boku paní Peachumové jeho stará známá, prostitutka Jenny Diverová. Pod prastarými duby uprostřed žen nevalné pověsti se nešťastníkovi od ní dostává jidášského políbení. Po šlétné honičce (v době kolem 1900) — auto plné strážníků pronásleduje auto plné prostitutek — je pan Macheath dopaden. „Pojďte klidně s námi, pane Macheathe, je to jen pro formu.“

Půl hodiny poté vstoupí deputace bankéřů a právníků, vedená paní Macheathovou, do policejního prezidia. Když dojde k rozmluvě s šéfem policie, žádají ředitelé Národní depozitní banky stroze, abych jejich šéfa propustil. Mluvčí banky upozorňuje pány, že se v chudinských čtvrtích agitačně využívá chování policie k bankéři Macheathovi a že to může způsobit nemilé komplikace při očekávané návštěvě královny.

„Policie, pánové, je proti tak obrovské bídě příliš bezmocná.“ — „Pak je naší povinností, pane, abychom proti té bídě něco podnikli.“ — „A to?“ — „Posílíme policii.“
Následující úvahy o tom, jakými prostředky by se dalo policii pomoci, úvahy, které

nabývají čím dál tím více charakteru státně-filozofického, poskytnou paní Macheathové možnost navštívit manžela. Přichází do jeho cely, aby ho ujistila, že její city zůstávají událostmi nedotčeny, a spatří u něho rivalku: Jenny Diverovou, která pana Macheatha vyhledala v náhlém návalu lítosti. Znovu: Boj o Macheatha.²¹⁾

Když se paní Macheathová vrací vyčerpána trapným výstupem, při němž se jí šťastně podařilo Diverovou vystrnadit, potká na schodišti pány, kteří právě přicházejí shora. Jejich zprávy o chování policejního prezidenta jsou podle všeho pro ni natolik zdrcující, že se skácí v bezvědomí.

Macheathovým zatčením se dostaly události do pohybu. K večeru předčítá pan Peachum na nároží jakémusi muži s bouli novinovou zprávičku, podle níž zcela bezdůvodně zatčení majitele Národní depozitní banky vyvolalo v City velké pobouření. Vlivné kruhy prý policii varovaly, aby neustupovala hrozbám lůzy. S bankéřovým propuštěním se prý dá počítat ještě během večera. V jednom z průjezdů sejme pan Peachum svému společníku opatrně klobouk, aby mu zkontroloval bouli. „Vždyť se ztrácí!“ vzkřikne vztekle. „Můžu snad za to?“ odpoví muž udiveně. „A ne?“ prohlásí pan Peachum a uhodí ho surově a s největším klidem právě na místo, kde se cosi ztrácí. „A teď ať ho večer klidně propustí.“

Čtvrtý díl: Jízdní poslové pana Macheatha

NEKLIDNÁ NOC

Toho večera prochází pět šest žebráků chudinskými čtvrtěmi Západoidických doků a jeden z nich nese na tyči plakát. V jejich

středu kráčí muž bez klobouku, na hlavě velkou bouli, a na plakátě je napsáno: Pomozte chudákovi Samovi k jeho právu! Jdou od krčmy ke krčmě a ukazují bouli každému, kdo má smysl pro spravedlnost. A jak je vidět, má spousta lidí v těch končinách smysl pro spravedlnost nebo aspoň pro legraci, a proto jsou ochotni se dostavit nazítří ráno k mostu Svatého Jiří, aby vznešenému a nejvznešenějšímu panstvu bouli chudáka Sama předvedli.

Nechť je boule jakkoli nepatrná: strach oněch nahoře ji zvětší — vždyť mají příliš špatné svědomí.

Policejní prezident projíždí téže noci ještě jednou pln neklidu ulicemi, které se mohou stát nazítří místem radosti, ale třeba i něčeho horšího. Když přejíždí policií uzavřený prázdný a čistý most Svatého Jiří, lemovaný prapory, má dojem, že cosi slyší. Vystoupí a spatří pod mostem jakési chmurné beztvaré houfy: Bídu v celé nahotě, jak se právě ukládá k spánku. Bídu, kterou poznal pan Peachum a která ani jiným není tak zcela neznámá...

Paní Polly Peachumová bdí u manžela ve vězení. S rozbřeskem nadejde chvíle, kdy se oblékne stejně chvatně do smutečních šatů, jako se před pouhými třemi dny strojila do šatů svatebních... Neuvázila snad dvojice v noci přece jen ještě možnost rozchodu?

Okna domu Peachumova žebráckého trustu jasně září do ranního přitnutí. Je snad panu Peachumovi a jeho choti do smíchu? Padne rozhodnutí tady, kde čtyřicet padesát individuí vyčkává, až šéf, který jim zahání spánek cigaretami a kávou, vydá příslušné rozkazy, až jim svěří poselství pro bezpočet obyvatelů slums, pro ono vtělení bídy? V provozních místnostech maluje již několik věrných působivě plakáty pro demonstraci, které se v „oněch tmavých děrách, jimž se Londýn

vyhýbá“, zaručeně setkají s úspěchem. Ale jaké představy vzbudí ne právě logická, zato však závažná řeč paní Peachumové, která je jako obvykle opilá, v jejím manželovi, jenž se beztak strachuje o svůj podnik? „Jsi génius, Peachume,“ praví, „ale nežeň věci do krajnosti! Chceš přivolat na pomoc bídu, ale uvaž, že bída je obrovská!“ — „Povím jim, že je na čase zúčtovat,“ odpoví mírně. „To můžeš,“ dává mu žena na uváženou, „zúčtují, ale copak víš, s kým vším zúčtují? Zabrániš, aby nakonec zúčtovali i s námi? Vydou ze svých brlohů, proč ne, ale kdepak se zastaví? Pověsí pana Macheatha, zlynčují policejního prezidenta, královnu a nevímkoho, ale nás vynechají? Co se stane, jestli přijdou, Jonathane?“ Což na to náhle neřekne: „To by se mělo uvážit, to by možná opravdu nebylo zvláště příjemné...“

Ne, nechť si celá ta společnost vymyslí cokoli, jedno je jisté: Vše bude zacíleno na její záchranu. A nezadržitelně se na tomto místě vynoří otázka: Před kým?

Sen policejního prezidenta nejednu otázku zodpoví.

SEN POLICEJNÍHO PREZIDENTA

K ránu má policejní prezident sen: Vidí most a vidí jej ze zdola, z nepatrného ždíbečku země, který ještě zbyl a kolem něhož se dravě valí řeka. Ale na tomto malém poloostrovku pod prapory se cosi hýbe, cosi, co rychle narůstá neznámo odkud; jako by se vespod skrývalo ještě něco hlubšího. Jsou toho už prostě obrovské houfy, které se teď derou vzhůru, po svahu nahoru, přes čerstvě natřená zábradlí, na most, přímo pod prapory. Ano, ta nepatrná výspa vyvrhuje bez ustání nekonečný proud lidí; jakmile to jednou začlo, je marná každá snaha učinit

tomu přítrž; existuje samozřejmě policie, tamhle stojí, jistě most uzavře, a tamhle jsou zase tanky, spustí palbu, a mimoto je v záloze vojsko, které... Ale Bída už stanula před nimi, formuje se, dává se v sevřených řadách na pochod zabírajíc celou šíři ulice, vyplňuje všecko jako voda, vším jako voda proniká, vždyť je bez substance. Policie se samozřejmě na ni vrhá, obušky samozřejmě sviští, ale co to? Vždyť údery míří jakoby do prázdna: Bída se valí širokou vlnou přes ně, vstříc dřímajícímu městu, přes rachotící tanky, skrze drátěné překážky; marně jí policie velí stát, marně praskají kulometry, nic jí nezastaví, nic jí nezabrání, aby zachvátila domy a vnikla do nich. Tisíce ubožáků, průhledných a bez tváří, pochoduje mlčky, pochoduje paláci bohatých, proniká zdmi obrazáren, rezidencí, soudních paláců, parlamentu.

Takové sny mívají následky.

POSLOVÉ JEDOU

Když svítá, stojí u mostu Svatého Jiří muži a ženy od Západoidických doků a čekají na chudáka Sama s boulí. Ale hlaholem zvonů, který vítá zvláštní vlak královny, kolem špalírů a vlajících praporů se žene policejní prezident do vězení Old Bailey, aby obětoval svého přítele Macheatha. A jemu kráčí na poloviční cestě v ústrety pan Peachum, aby mu vydal svého přítele Sama — *ze stejných pohmutek*. Oba poznali, že mají téhož nepřítele — dav, vyčkávající u mostu Svatého Jiří.

A pan Macheath? Naštěstí také není zcela bez prostředků: tamhle právě přivázejí jízdní poslové — auta Národní depozitní banky, chráněná ozbrojenou policií — kauci za hrdinu. Pan Peachum vstupuje zavěšen do policejního prezidenta do cely odsouzenec

k smrti, požádají banditu, aby ji laskavě opustil, a strčí do ní muže s boulí. Svornost totiž propůjčuje sílu: společnost, po rozhořčeném boji sjednocená, vítá ve svém středu bankéře Macheatha a spolu s ním královnu.²²⁾

Poznámky:

- 1) Zvukový film trpí nemravem, že se zásadně vzdává titulků. Titulky Krejcarového filmu obzírají duchovní dění celých úseků. Neslouží nikterak jen tomu, aby usnadňovaly pochopení toho, co následuje. Mohou si případně dělat i nárok na samoúčelnost: jejich funkce by pak spočívala jediné v tom, aby byly viděny. Tím, že rozdělují film v kapitoly, zajišťují mimoto epický tok. Vypustit je by bylo idiotské.
- 2) Úvodem zpívají všichni herci: „Vy páni, kázající bez ustání, že máme hodni být...“ z Krejcarové opery.
- 3) Viz Krejcarová opera, „Balada o sexuální porobě“.
- 4) Bude působivé, když se během celého prvního dílu, který líčí bezstarostnou, světskými zájmy zdánlivě nezatíženou lásku, vzbudí různými drobnými neskutečnými nápady podezření proti panu Macheathovi, jehož si Polly tak bez skrupulí, tak instinktivně bere za manžela.
- 5) Na některém, ale pozdějším místě filmu je možno celý ten „spolek“ předvést na skupinové fotografii, jak si je kdysi pořizovala pěvecká sdružení.

6) Jeden až dva měsíce stačí.

7) Určí, kdo se má o slavnost postarat, a stanoví svatbu přesně na 23 hodin. Místo: Jízdárna vévody ze Somerset-shiru, který je na cestách.

8) Viz Krejcarová opera, „Milostný rozhovor“.

9) Ona vesluje.

10) Chceme-li naznačit, že tato kapitola je novinovou zprávou, pak možno přes ni nakopírovat stránku novin. Jednotlivé věty té společenské hlídky se potom na místech „zvláště porozuhodných“ objeví tučnějším písmem.

11) „Barbarasong“ z Krejcarové opery, postava Polly stane přitom izolovaná a drobná v obrovské místnosti.

12) První díl, „Láska a sňatek Polly Peachumové“, se tedy rozpadá do tří kapitol, které mají samostatné titulky. Každá z těch kapitol si samozřejmě žádá vlastní techniku, pokud jde o druh záběrů, rytmus událostí a scén, a z toho vyplývající postavení kamery atd. První kapitola má plynout bez stříhů askoků. (Tvář Polly Peachumové divák nespátří dřív než Macheath.) Druhá kapitola přináší v pravidelném střídání jako dva navzájem na sobě nezávislé pochody: pouť obou milenců a obstarávání výbavy. Každý z nich je natočen jinak: první měkce a s vyzněním, druhý ostře a jakoby montáží. Třetí kapitola předvádí jednotlivá, na sobě nezávislá zátíší; kamera si jaksí hledá náměty, je sociologem.

13) Ne dřív, než si v prvním Krejcarovém finále postěžoval na „nestálost lidských poměrů.“ Toto finále možno uvést formou rodinné rozepře; Polly se mračí ve svém pokojíčku, jehož dveře za sebou přibouchla, matka běduje na schodech a pan Peachum argumentuje dole na chodbě.

14) Po odchodu pana Peachuma a jeho přítele Macheatha zazpívá pan Brown následující strofy na melodii morytátu:

Když je člověk nevyruší
S každým se hned pobratří.
V boji o kořist se tuží
Ale ta jim nepatří.

Chudák jehně zabít chce-li
Dva řezníci jsou tu vždy
Bez sporu se nerozdělí!
Rozřeší to orgány.

15) Zvláště tady se opouští divadelní hra, ne smyslem, ale fabulí. Zfilmovat elementy divadelní hry pouze s drobnými změnami by byl jen nešvar.

16) Strážníci zpívají při natírání

SONG O BÍLENÍ

Tam, kde zdi jsou sypké, zteřelé
a shnilé

Tam je třeba něco vymyslet.
Hniloba se šíří zatracitě
A ten, kdo to vidí, nemá klid.
Strašidelná skvrna zase
Tamhle na zdi zjevila se!
To je špatné. (Velice.)
Dále rostou škvíry!

Na to patří vápno, čerstvé
vápno z kádí!

Když už chlívek spadne, pozdě
lkát!
Vápno dejte nám a my pak rádi
Zabíjíme všechno ještě jedenkrát.
Tu je vápno! Jenom žádný křik!
Vápno je tu stále zchystané!
Přetřete vše jako lakýrník
Pak vám nová doba nastane!

17) V jednom kuse řvou:

Pane! Zdi jsou sypké, zteřelé
a shnilé!

Nikdo není s to nic vymyslet?

Paní! Hniloba se šíří
zatrachtile!

Když nás někdo uvidí, tak
nebudem mít klid!

(Další pokyny jsme už nevypracovali,
poněvadž nás v jisté chvíli ti, kteří se
měli oněmi radami řídit a film usku-
tečnit, zbavili iluzí. Zapomněli jsme
při práci na jedno — že zatím nastalo
září roku 1930.)

18) Zatímco přijíždějí čtyřmi pěti auty,
zpívají

Zakládací song
NÁRODNÍ DEPOZITNÍ
BANDY

Každý ví, že založení
Banky obecně se cení
Protože však na dědění
Není spoleh — zkrátka není! —
Akcí si radši berem
Nežli kudlu s revolverem.
K tomu patří — hrom to vzal! —
Počáteční kapitál.
Ten tu ale není — kdeže!

Jak ho spláshit bez krádeže?
Nač bychom to popírali:
Kde ho jiné banky vzaly?
Odněkud se snesl — čili:
Někomu ho odcizily.

19) Prachy pán chce, kmán i šmudla
Jak je sehnat? Víš to? Ne!
V bance sedí Mackie-Kudla
Ten to ví a necekne.
V Hydeparku tam pod listnáči
Sedí muž, co ztratil vše
(Ale po Picadilly, s hůlčičkou
a kloboukem, tady se můžeme
něčemu přiučiti)
Bankéř Mackie-Messer kráčí
Kdo mu něco dokáže?

20) Peachumovo vyprávění o policejním šé-
fovi následnice trůnu Semiramis
z Krejcarové opery.

21) „Žárlivostní dueto“ z Krejcarové opery.

22) Závěrečné verše „morytátu“:
Tak se všechno vobrátilo
V dobřej konec nakonec.
Když máš v kapse peněz kilo
Bejvává to běžná věc.

Komplic, kterej vejš se cení
na komplice huláká.
Potom voba sjednocený
Žerou chleba chudáka.

Ve tmě žijou jedny lidi
Druhejm světlo značí svět.
Ty na světle každěj vidí
A ty ve tmě nevidět.

OFFENBACHOVY „HOFFMANNOVY POVÍDKY“ V NOVÉ VERZI

Offenbachova nejslavnější opera se mi zdá vhodná ke zfilmování proto, že se u ní lze vzdát čisté operní formy při zachování všech velkých hudebních partií, a to tak, že hudba i zpěv přitom zůstávají realisticky zdůvodněny, čili že se pokaždé zpívá tehdy, kdy by se mohlo zpívat také v realistickém filmu. Mimoto se dá fabule, která pochází ze tří fantastických novel E. T. A. Hoffmanna, sjednotit tak, že se místo tří fantastických předpokladů použije jen jediného, a to takového, aby celá historie jím dostala prostý a hluboký smysl.

V originále obdrží Hoffmann (v jedné ze tří historek) zázračné brýle, kterými vidí vše zromantičtěle, to znamená tak, jak to ve skutečnosti není. Ve filmu by se mu daly podstrčit brýle, kterými vidí pravdu. Ve všech třech milostných dobrodružstvích by tím pak spatřil vytouženou ženu takovou, jaká skutečně je; a to by beze všeho vysvětlilo, proč s oněmi aférami tak rychle skončí a proč se jeho melancholie tak prohlubuje. V prvním dobrodružství vidí krásnou Olympii skrz své brýle jako bezduchou loutku. V druhém velmi morální Giuliettu jako zistnou kokotu. Ve třetím se setká s Antoníí, a ta se — viděno brýlemi pravdy — k jeho radosti nezmění, nýbrž se zjeví stejně krásná, jako když na ni hledí bez brýlí. Posléze však zjistí, že je smrtelně nemocná.

Rámcový děj: Student Hoffmann dostane při šermování — unavený po těžkých zkouškách — ránu přes pravé oko a vyhledá krámk optika, aby si pořídil modré brýle, které by zohyždění zakryly. Když se vrátí do šermírny, nasadí si je poprvé a jeho elegantní kolegové mu najednou při onom romantickém a mužném sportu připadají jako hrubí a suroví řezníci, kteří si navzájem utínají uši a brady a jsou nadto při boji zbabělí a nepoctiví. Aniž se omluví, opouští

lokál a odchází na přednášku. Když si znovu nasadí brýle, shledá, že oblíbený a věhlasný profesor je osel, který knihy na pultu před sebou jen požírá jako seno. Konzultuje lékaře. Ten mluví učeně o halucinacích jako následku přepracovanosti; ale Hoffmann pozná svými brýlemi, že mu místo receptu píše účet a že místo lékařské knihy studuje knihu obsahující přehled honorářů, jež možno za konzultace požadovat. Hluboce zneklidněn svými objevy a poněvadž si nechce dát milovaný Berlín dál znechutit, rozhodne se Hoffmann vykonat cestu na jih. Na této cestě, která ho vede přes Vídeň (první epizoda) a Florencii (druhá epizoda) do Benátek — epizody originálu nutno přehodit, aby benátský akt s velkou barkarolou přišel na konec — ho pronásleduje optik, jenž přišel na to, že studentovi prodal omylem zázračné brýle, na nichž pracoval deset let a jimiž lze spatřit pravdu. Poněvadž je přesvědčen, že je nedostane zpět přímo, přijme u Hoffmanna službu komorníka a snaží se dlouho bez úspěchu brýle ukrást.

První epizoda používá základních rysů originálu aktu s Olympií. Hoffmann prchá, jakmile zjistí, že Olympia je loutkou. Druhá epizoda, odehrávající se ve Florencii: Hoffmann pozná krásnou Giuliettu, která se mu trudnomyslně přízná, že ji bohatství nečiní šťastnou, poněvadž nedokáže svého manžela, váženého bankéře, milovat. Hoffmann brýlemi zjistí, že bankéř je na mizině. Velká banka je podvodný podnik. Jat soucitem, snaží se Hoffmann krásku šetrně připravit na nevyhnutelný šok. Při rozhovoru v jejím budoáru je bankéřem „překvapen“ a ten mu nemorálně místo souboje nabídne finančně podložený smír. Hoffmann odmítne toto banální řešení, aby šlechtinou Giuliettu nezklamal, a tak dochází k souboji, při němž zásluhou svých brýlí prohlédne nekalý trik bankéře

a zabije ho. Když se k Giuliettě vrátí, aby jí oznámil, že je volná, najde ji v náručí mladého ruského velkovévody a brýle mu odhalují velkovévodu v brilantový křížek, který ukryla pod blůzou. Hluboce zklamán ženským charakterem opouští pln zoufalství Giuliettu i Florencii.

Třetí epizoda, odehrávající se v Benátkách. Už ve florentském hotelu poznal Hoffmann osamělou mladou cestující, Antonii. Zamílovala se do melancholického mladého muže v době, kdy toho ženské půvaby již nevábí. Hrdost jí zakazuje, aby se vydala do Benátek, kam se odebral. Když se však doví, že tam vypukl mor, pustí se bez dlouhého rozmyšlení za ním, aby ho varovala. V Benátkách se právě koná velký karneval. Na naléhání hoteliérů a obchodníků policie souhlasila s utajením zatím ojedinelých případů moru, aby se proud turistů, jež karneval každoročně přitahuje, nezarazil. Nic ve městě nesvědčí o smrtelné chorobě. A tak Hoffmann neuvěří pověstem, které mu Antonie donášá. Získá však dojem, že Antonie, přesvědčena, že v městě mor řádí, sem přišla kvůli němu, a tak ji začíná milovat. Po vnitřním zápase si ale znovu nasadí brýle. A k jeho radosti se brýlemi obraz Antonie nemění. Její krása je opravdová, Hoffmann našel dívku, kterou tak dlouho hledal. Večerní přehlídku masek, které po kanálech přivázejí bárky, pozoruje s Antoníí z balkónu hotelu. Přiznal se jí

k existenci brýlí a Antonie ho prosí, aby si je ještě jednou nasadil pro zjištění, zda město skutečně zachvátil mor. Vyhoví její prosbě a vidí, že bárky jsou plně umírajících, že u jejich kormidel stanula smrt. (Barkarola doprovází průvod karnevalu mrtvých.) Zděšen pohlédne na Antonii, která stojí vedle něho. Pozná, že také ona patří k umírajícím. Nakazila se chorobou, když spěchala do města neštěstí, aby ho varovala.

Závěr: Hoffmann se vrátil do Berlína, po tragických zkušenostech rozhodnut vzdát se navždy lásky. Neschopen hledět skutečnosti děle v tvář, chtěl ještě v Benátkách hrozně brýle zničit, poznal však, že mu je zatím jeho komorník ukradl. V Lutherově vinárně vypravuje Hoffmann přátelům o svých dobrodružstvích. Pěkná dcera hostinského mu uchváceně naslouchá. Hoffmann pozná, že se znovu zamiloval. Opouští s ní lokál, aby se s ní trochu projel parkem, když ho vtom osloví jeho bývalý komorník. Odhalí se mu jako optik, který brýle zhotovil. Když si je krádeží zase přisvojil, pokusil se velký vynález prodat, ale marně. A tak znovu nabízí brýle Hoffmannovi. Jenže ani ten už po nich netouží. Poskytne raději optikovi peníze, jen aby se ho zbavil. Hoffmannovi se už nezdá radno pohlédnout na svou novou milou takovými brýlemi. Nepídit se v milostných záležitostech příliš po pravdě, bývá mnohem moudřejší!

ENŠPÍGL

(SKICA)

Je doba selských válek. Enšpígl, potulný šprýmař, se zlobí, že mu truksas z Reutlingenu sebral a poručil rozšlapat košík vajec, jež on, Enšpígl, podvodem vylákal na sedlácích. Začne se svým pomocníkem, Hloupým Honzou, skrytě rozšiřovat selské artikuly a popuzovat nižší lid nejen na venkově, ale i v městě tím, že jim o pánech otevírá zrak. Demonstruje jejich nestydatost, pokrytectví, loupeživost a bezbožnost, používaje přitom i rebelantských výzev Martina Luthera. Jeho témata se stávají ius primae noctis, desátek, zvůle úředníků atd. Když se povstání rozvíjejí, rytíři a měšťané odpadnou, Luther odvolá a sedláci ztratí válku nesvorností (povstání jsou místní), nedisciplinovaností (požadavek okamžité svobody), oportunistickým („Jsou páni dobří a špatní“, utíká se z války, aby se sklídila úroda). Enšpígl, těžce zklamán, si ještě chvíli hraje na truksasa, biskupa, lékaře atd., poněvadž „dobře tak všem, co si to dají líbit“. Ale posléze, zestárlý, stane se podvodníkem a žije z „hlouposti“ těch dole. Hloupý Honza umřel a Enšpíglovým pomocníkem se teď stal jakýsi hoch; Enšpígl ho poštvě proti sobě, což je jeho poslední čtveráctví.

ENŠPÍGLOVSKÉ HISTORKY

Deset, dvacet, sto, co je vajíčko?

Enšpígl byl synem sedláka, ale s válkou sedláků proti pánům neměl dlouho nic společného. Provozoval pilně své drobné řemeslo kejklíře na jarmarcích a často zaháněl hlad dokonce všelijakými taškařicemi, při nichž vesničany šidil jako skutečný podvodník. Jenže jednoho dne se setkal s něčím, co ho rozzlobilo natolik, že odprísáhl pánům pomstu a dostal se tak bez dlouhého uvažování

nebo získávání na stranu sedláků. Na rozcestí nedaleko města Weinsperku nedokázal svého oslíka dost rychle strhnout stranou před obrovitým šlechtickým kočárem. Pan hrabě si ho dal proto předvést a zle mu vyčinil, že tak nestoudně použil silnice. Načež jeden ze zvláště rozhořčených služebníků ukázal na mělký košík s vejci, který kejklíř měl v ruce, a upozornil, že zřejmě zdržel pana hraběte proto, aby zachránil vejce. A Enšpígl opravdu po košíku chňapl, jakmile se kočár přihnal. Vylákal podvodně vejce sedlákům při produkci ve vsi Dingsmühl. Byla jediným výtěžkem celého dne.

„Na zem s košíkem!“ spustil hrabě na šprýmaře. „Já tě naučím povyšovat vejce nad šlechtice. Okamžitě si do toho košíku stoupi!“ A služebníci přinutili Enšpíglu kopími, aby uposlechl a vejce rozšlapal. Enšpígl si přitom pro sebe brumlal:

Deset, dvacet, sto,
co je vajíčko
ve srovnání s hrabětem
z Pfingstheimu?

Zaslechli to ovšem jen služebníci, kteří mu stáli nejbliž, ale všichni viděli, jak kejklíř dupel po vejcích stále rychleji a prudčeji, takže to nakonec budilo dojem tance a všem, dokonce i hraběti bylo úzko. Vždyť přišel ze sedláky obleženého Weinsperku a prchal k Švábskému buntu, právě vytvářenému proti vítězným sedlákům. Zasmušile pokračoval v cestě. Enšpígl však vyvlekl svého oslíka z příkopu se slovy: „Janku, kdyby nějaký pán na nás chtěl ona těžce získaná vejce, asi bys řekl: Ber! a upřímně řečeno, já také. Ale ty bys řekl: Ber! i tehdy, kdyby je rozdupal na kaši, což bych já neudělal.“ A Enšpígl po té příhodě vskutku pak už šlapal pánům na paty, kde se dalo.

Ženy z Weinsperku

Každý zná z čítanek dojemnou historku o věrných ženách z Weinsperku, které vynesly své muže na zádech z obleženého města. Ale Enšpígl byl při tom a viděl, jak ženy dorazily se svým nákladem do selského tábora. Je sice pravda, že sedláci dovolili ženám, aby z města vynesly z toho, co jim připadalo nejcennější, tolik, kolik na zádech unesou. Nahlédnutím do pytlů se však zjistilo, že ty chytřejší v nich neměly své manžely, nýbrž hůř nahraditelné peřiny, a nikoli biskupa, nýbrž cennější zlaté mešní nádoby. A Enšpígl, postávající u brány tábora, se poklonil každé ženě, jejíž pytel žádného z měšťanů neobsahoval.

Enšpígl předpoví, že sliby přemožených pánů nebudou stát ani za lot střelného prachu

Radost sedláků z jejich vítězství u Weinsperku byla velická. Považovali válku za již vyhranou a chystali se domů k jarní setbě. Při rozpustilé oslavě přinutili magistrát Weinsperku, aby slavnostně podepsal 12 selských artikulů a příslibil, že 101 rok bude žít se sedláky v míru. Když sedláci, ještě dřív než se rozprchlí, oslavili toto vítězství nad pány 2 000 ranami z pušek, divil se Enšpígl, že se zbavují prachu pro takový podvod, a předpověděl, že se jim toho prachu bude záhy nedostávat. A vskutku se sedlákům vymstilo, že utekli z boje, aby zaseli, neboť pánům se tak podařilo shromáždit vojsko a postarat se, aby sklizeň se octla již na podzim zase v panských stodolách.

Enšpígl jako lékař

Cosi Enšpíglu zdrželo, i přišel do vsi Murthalu až poté, co tudy prošel knížecí průvod.

Ves bývala odjakživa velmi chudá, ale teď bylo sežráno všecko, takže Enšpígl nenašel vůbec nic k snědku. Vtom na jednom z dvorků objevil slepici. Zaklepal na dveře a jakýsi stařík mu otevřel. Ostatní mužové byli na poli, a tak ve stavení zůstal jen on a polehávající chorá selka. „Vidím, že jste nemocná,“ řekl Enšpígl selce. „Ale snad bych vám mohl pomoci, jsem osobním lékařem hraběte z Geertenu. Vidím totiž na první pohled, že trpíte na morbus immensus spitaliter. Nemáte slepici?“ A když se na to Enšpíglovi nedostalo odpovědi, dodal se znepokojeným výrazem: „Morbus divinus hospitalis pochází z vyčerpání. Jsem si jist, že se cítíte vyčerpána.“ — „Ba, to se cítím. A žádný div,“ odvětila žena, „pole se musí obdělávat a já musím tahat pluh. Voly knížata odvedla.“ — „U hraběnky z Geertenu,“ řekl Enšpígl rozvášlivě, „vzešlo vyčerpání z toho, že příliš holdovala tanci. Kdybych jí nebyl předepsal to jediné správné, mohlo být tři dny nato po ní. Proto ještě jednou: Máte slepici? A řádně si odpověď rozvažte, moc na ní záleží.“ — „Žádnou nemáme,“ odpověděl stařík, ale žena řekla: „Dojdi pro ni.“ — „A uvař ji,“ řekl Enšpígl. „Jdi pro soušedku,“ dodala selka, „ta ať ji uvaří.“ — „Počkat,“ nato Enšpígl, „na to vaření musí být přinejmenším dva. A vůbec, přál bych si, aby co nejvíc lidí vidělo, co tenhle lék v takových případech dokáže.“ Když slepice byla uvařená a světnice plná selek, usedl Enšpígl ke stolu a pustil se do jídla, udíleje přitom své rady. „Kdypak jsi naposled tancovala?“ optal se nemocné. „Minulý rok na posvícení,“ odvětila selka. „Aha,“ řekl Enšpígl a strčil si slepicí křídlo do úst. „Hraběnce z Geertenu, která trpěla stejnou chorobou, jsem především zakázal, aby se oddávala nadměrnému tančení. Což platí i pro tebe. Navíc mi říkáš, že taháš pluh. Také to jsem hraběnce

z Geertenu co nejpřísněji zakázal, a platí to i pro tebe. Předepsal jsem milostivé hraběnce pro uzdravení denně po slepici. Totéž předepisují tobě; neboť z hlediska medicíny není mezi nevjvznešenější hraběnkou a tebou prázdňý rozdíl, žaludek jako žaludek, chápeš?“ — „Jediná slepice, která nám zbyla, je slepice, kterou právě žereš,“ řekl stařík pln hněvu. „Rozumím,“ nato Enšpígl a hleděl si s jídlem pospíšit. „Inu, ale něčeho posilňujícího se ti musí dostat. Máte červené víno?“ — „Nemáme,“ řekl stařík, „jestli máš žízeň, nachlastej se vody.“ — „Já se neptal kvůli sobě,“ odpověděl Enšpígl důstojně, „já jen kvůli nemocné, sám necítím potřebu.“ A vstal. „Když nemáte víno, tak by také stačil syreček, ale třeba ani toho nemáte dost, když tudy prošla knížata, která prostě seberou, co potřebují. V takovém případě radím šalvějový čaj.“ Když Enšpígl vesničanům takto poradil a chystal se opustit dům, prohlásila kterási zvláště tupá selka: „Šalvějový čaj, Trino, máš přece u postele.“ Jenže ostatní selky se tvářily nevlídně a jedna poznamenala: „A to má být všechno, co za tu slepici radíš?“ — „Milá ženo,“ odvětil Enšpígl, „jestli si nemůžete dopřát výživného jídla, nemoci se nezbavíte, a jestli si nemůžete dopřát lékaře, umřete.“ Což ovšem už bylo selkám příliš, a tak Enšpíglovi uprostřed světnice natloukly. Avšak Enšpígl, putuje dál, si řekl: „Lépe být bit, než mít hlad.“ Selky z Murthalu ale došly k závěru, že doktoři pánů nejsou lepší než pání, což Enšpíglovi bylo vhod.

Enšpígl jako soudce

Enšpígl se dověděl, že se v jakési vsi má konat soud, že však rychtář onemocněl a nemůže se tedy dostavit. Enšpígl se proto rozhodl, že soudce zastoupí, zvláště když se doslechl, že ves o válce proti pánům nechce slyšet. Při

přelíčení mu předvedli sedláka, který v opilosti přerazil kteréśi ženě polenem páteř. Když se to svědecky potvrdilo, pokynul svému učedníku Palečkovi, cośi mu šeptem přikázal a poslal ho pryč. Načež se obrátil na sedláka a řekl: „Tvrdíš na svou obhajobu, že ses v opilosti domníval, že jde o tvou vlastní ženu a žeś měl proto pocit, že je tvým dobrým právem jí podle uvážení nařezat. Z toho je jasné vidět, jak je hříšné ožírat se tak, že se už ani vlastní žena nepozná. Proto ti musím uložit nějaký trest. Je jen otázka, jak vysoký?“ Přitom vstal a nápadně se rozhlédl, zdali se učedník už konečně nevrací. A vskutku Paleček přibíhal, zarazil se deset kroků před Enšpíglem a zvolal hlasitě, ačkoli mu mistr různými posunky naznačoval, že nechce, aby to někdo slyšel: „Vaše milosti, paní soudcová vám vzkazuje, že obchodník vínem dorazil a že falernské je po pěti zlatých.“ Enšpígl si rozpačitě odkašlal a rozhodl se ještě maličko v jednání pokračovat. „Aby se poznalo, jak vysoký by trest měl z právního hlediska být, je třeba zcela střízlivě zjistit, zda jsi poleno prostě jen zvedl ze země, nebo zda sis pro ně došel do kůlny. V prvním případě by se tak bylo stalo bez záměru a postaćil by trest tři zlatých. Jestli jsi ovšem poleno...“ Načež jeden ze svědků soudce přerušil a potvrdil, že poleno opravdu leželo vedle obžalovaného. Enšpígl tato výpověď zřejmě poněkud mrzela, a proto se obžalovaného přísně zeptal: „A bylo poleno smrkové, nebo dubové?“ — „Bylo smrkové,“ odvětil obžalovaný. „To je zlé,“ na to Enšpígl. „Kdyby bývalo bylo aspoň dubové! Jak surově jsi musel uhodit, když jsi polenem z měkkého dřeva dokázal přerazit páteř. Pět zlatých.“ Když Enšpígl oněch pět zlatých dostal a odtáhl, bavili se sedláci ještě dlouho o rozsudku, jak Enšpígl doufal, a někteří byli hodně nespokojení.

(Ke koncepci — Z rozhovoru s Güntherem Weisenbornem)

Pozadím může být selská válka. Postavu Enšpíglu lze do těch bojů zaplést, ale realisticky, vždycky jen natolik, jak je toho takový kejklř schopen. Zcela politický Valentin. Nemůže průběh selské války nikterak ovlivnit. Může jen demonstrovat drzost, pokrytectví, zvlů pánů. Ukazuje sedlákům jejich slabiny, jejich nesvornost, jejich porobu. To je obsahem jeho šelmovin. Demaskování velkých před malými a demaskování malých před nejmenšími.

Pozadím filmu nechť nejsou velké vnější události selských válek. Transponujeme naopak lidový typ do jistých poměrů a použijme ho k tomu, aby se tak trochu odhalila psychologie jednotlivých skupin na nich zúčastněných. Vždyť nám schází velký humor Angličanů. Musíme se vrátit k nezfalšovanému Ulenspiegelovi.

Nás zajímá ostrý vtíp, který se přece vytratil. Ten by odpovídal Ulenspiegelově charakteru. Jisté proměny budou přirozeně nutny. Tak by možná Enšpígl mohl vystupovat jako bohatá abatyše, jako velký lékař, jako rytíř, dala by se z toho udělat vysoce artistní záležitost.

Potřebujeme lidový typ, to je důležité. Potřebujeme blázna, v němž se též odráží všechno chmurné, musí to být velmi výrazný typ. Ulenspiegel zůstává pomahačem, kterému však ani podvod není cizí.

Vedlejší postavou by musel být hošík, kterému se pomocí triků a podvodů dostává výuky a který se vždy projevuje jako malý zlodějíček. K výchově toho dítěte by dochá-

zelo souběžně, napřed za života mezi chudými, pak v životě pro chudé.

Ženská postava není důležitá, měla by vystupovat jen epizodicky. Láska humoru vůbec nesedí. Zkreslila by celkový obraz. Politickému kejklřství by se tím propůjčil jakýśi chlad, bylo by odsunuto do pozadí. Ústřední myšlenkou filmu by měl být politický vývoj Enšpíglu, odrážející se na hochovi. Pro zobrazení Enšpíglu by vystoupení ženy asi nebyl zisk. Milostný příběh izoluje. Vysloveně milostnou historkou by se vztah Enšpíglu k hochovi narušil. Hochem se toho dá docílit víc. Mimoto doba selských válek ještě neznala ten nový druh lásky. Objevil se v literatuře až kolem 1600. Do té doby existovala „minne“, individuální láska se v písemnictví vynořila až později. Enšpíglůvstvím by se tato láska dala uvést do povědomí, toho je však třeba se napřed dopracovat.

Je samozřejmě nutno vymyslet si politické šprýmy. To s těmi botami ve vaší „Baladě“ je báječný nápad. Dalo by se leda uvážít, zda by nějaké děvče nemohlo za Enšpíglem běhat, aniž by to k něčemu vedlo. Film musí dále ukázat, jak se Enšpígl svým zcela osobním údělem stane z člověka, který sedláky podvádí, člověkem, který jim pomáhá. Sám na sobě zakusí cośi rozhodujícího a rozpoznává to na druhých.

Kdybychom chtěli postupovat realisticky, museli bychom ze selských válek vybrat určitou situaci. Snad rytířstvo ve Francích. Sedláci by museli mít za sebou jakési vítězství a ztratit zájem na dalším boji. Plány, které proti nim uzrávají, je už nezajímají. Ukázalo se, že vítězstvím se hloupne.

Bylo by třeba vytvořit nějakou paralelu k dnešní době, tím se případně dostaneme

k nenuceným narážkám. Nepotřebujeme také mnohem víc než onu pochmurnou, seskupující se železnou moc. Ztvárněme látku tak, jak ji v naší době cítíme. Sevřená selská moc uhodila, dosáhla velkého úspěchu, ale místo aby v úderech pokračovala, utápí se v denních starostech. Sedláci nepozorují, jak poražená moc rytířů zase sílí. To Enšpíglově funkci propůjčí životnost.

Enšpígl by z principu neměl ve filmu umřít. Na jevišti by tomu mohlo být jinak, jak to divadelní hra, která se píše jako pokračování enšpíglovského tématu, také předpokládá. Ve filmu by se to mělo ztvárnit tak, aby i smrt a pohřeb byly enšpíglovstvím. Musí se vytvořit určitá situace, snad by se všichni sedláci měli shromáždit. Enšpígl si vymínil

zvláštní druh pohřbu. Popřípadě pak v rakvi není, nebo tak nějak. Prostě se z filmu vytratí. Musí se ztratit z obrazu, zatímco ostatní truchlí u jeho hrobu. To vše se ještě musí politicky domyslet.

Poznámka editora

Texty představují materiál k filmu o Enšpíglu, který Brecht chtěl napsat v roce 1948 s autorem „Balady o Enšpíglu, Pírku a tlusté Pompaně“, Güntherem Weisenbornem, pro Defu. Text „konceptce“ vychází ze stenografických záznamů Brechtových výroků při pracovní poradě, které pak Weisenborn roku 1963 zveřejnil.

PAN PUNTILA A JEHO SLUŽEBNÍK MATTI

O SCÉNÁŘI PUNTILY

Scénář se mi v předložené podobě nezdá správný. Celkem sleduje linii, na níž jsme se s Poznerem domluvili, ale při realizaci vklouzl teď puntilovský příběh do žánru, který ho nečiní komickým, nýbrž směšným. Stal se zjemnělou salónní komedií, v níž hrubé žerty hry působí cize a prostě hrubě. Není také zjevné, kdo to vše vykládá a z jakého hlediska. Podle všeho filmová společnost a podle všeho z hlediska výrobního. Puntilovské historiky se samozřejmě musí vykládat „zdola“, z pozice lidu. Pak se okamžitě jeví charaktery Mattiho a Evy Puntilové správně. Matti je v nynějším scénáři slaboškou a nejasnou postavou, nevyplyne, že přes služební vztah ke svému pánovi a pro ten vztah zůstává každou replikou jeho oponentem. Eva Puntilová ho „nemiluje“ pro jeho svaly — nepotřebuje vůbec žádné mít — nýbrž že je opravdový muž, že má humor, převahu atd. Nesmí si samozřejmě také ani na chvíli myslet, že by Eva mohla být pro něho vhodnou ženou nebo že by mu ji pan Puntila vskutku dal. *Zkouškou* přivádí romantickou myšlenku Puntilovu a Evinu jen ad absurdum. Musí zůstat hrou, jinak se Matti stane hlupákem. Vyhotovali jsme ihned novou skicu, poněvadž vím, že studio nemůže čekat. A že poetický materiál existuje, dal by se nový scénář vypracovat za úžasně krátkou dobu. V předloženém scénáři bych za žádných okolností nemohl převést nové dialogy, které přinejmenším tvoří polovinu všech dialogů a které jsou naprosto naturalistické, do puntilovské němčiny, poněvadž situace jsou naturalistické a podle mne nepravdivé. Rozhodně bych také při užití tohoto scénáře nemohl souhlasit s použitím mého jména nebo jména *Puntilova*. Nechci vůbec dělat těžkosti, ale také se jako

spisovatel nechci objevit ve špatném světle. To jistě chápete.

NOVÁ LINIE PUNTILOVSKÉ FABULE

1. Hotel Tavasthus

Obklopen pivními mrtvolami a na smrt znavenými číšníky, překračuje jakýsi muž obrovský stůl plný lahví a obložených mís: pan Puntila. Tvrdí, že dokáže suchou nohou přejít moře akvavitu, kterým je podle něho deska stolu. Je osloven jiným mužem, o němž se ukáže, že je jeho šoférem, kterého nechal dva dny a noc čekat venku. Puntila, který se cítí osamělý a opuštěný svými příliš rychle opilými přáteli, soudcem, učitelem atd., uzavře rychlé přátelství s šoférem Mattim a probere s ním okamžitě své nej-soukromější záležitosti, totiž chystané zasnoubení dcery s jakýmsi atašé. Na to bude třeba věna, a proto se bude muset odprodat les. Puntila uhýbá takovému rozhodnutí, a tak se opil. Dohodnou se, že si les znovu prohlédnou.

2. Les

Puntila zjistí, že les je příliš krásný na to, aby se prodal. Raději se ožení s vdovou Klinckmannovou, majitelkou statku Kurgela. Je bohatá, ale padesát let ji už neviděl. Vzhůru tedy do Kurgely.

3. Kurgela

Puntila si proklestí vyplašenou, ochrápanou chasou cestu k ložnici vdovy Klinckmannové. Pohled do ložnice mu stačí: vdova je příliš ošklivá na to, aby se jí prodal.

4. Ves Kurgela zrána

Na útěku před vdovou Klinckmannovou se Puntila, žíznicí po krásě, střetne s třemi mladými ženami, s nimiž se, oťresen jejich smutným životem, okamžitě zasnoubí. Pozve

je na neděli na statek Puntila. Mladé ženy to přijmou jako žert opilého zámožného pána a se smíchem slibují, že se dostaví. Poslední z nich, telefonistka, mu vyřídí, že má přijít na trh do Lammi, kde nezaměstnaná čeleď nabízí své služby a kde se má sejít se statkářem Bibeliem, jenž chce koupit les. Poznává ho prý podle špendlíku ve tvaru motýla v kravatě. Poněvadž se teď les přece jen musí prodat, rozhodne se Puntila, že do Lammi zajede.

5. Trh v Lammi

Alkohol přestává působit. Puntila se vyjadřuje o čeledi inteligentně i zlomyslně. Pije kávu s rumem a omluví se Mattimu. Odhalí mu svůj neduh a prosí ho o přispění. Angažuje čtyři mrzáky, poněvadž mu připadají sympatičtí. Vidí jakéhosi tlustoča bít koně a potupí ho. Pochválen Mattim i čeledí, pozná, že natloukl muže, který mu chtěl odkoupit les. Tím vystřízliví zcela a nasedne zamračený a bez chasníků do auta.

„Domů!“ rozkáže nevrle, „prodám les Klinckmannové.“

6. Statek Puntila

Příprava zasnub je v plném proudu. Zabíjejí se prasata, myjou se okna a Matti pomáhá kuchařce přibít ověšený štít s nápisem „Vítejte k zasnubám“. Slečna Puntilová se zajímá o Mattiho názor na její zasnuby s atašé. Nechce ho. Nikoli bez umu přemluví Mattiho, aby jí pomohl při inscenaci skandálu, který by na Puntile přítomného atašé vyštval. Skandál se nastrojí (sauna), jenže atašé je podle všeho velmi zadlužen: nic ho nevzruší. Puntila se zlobí, sebere Mattimu náprsní tašku, kterou mu předtím svěřil, a pohrozí mu policií. Eva Mattiho káře, že se po džentlmensku nebrání.

7. Tavastlandská letní noc

Eva přišla předstíráním milostné scény s Mattim a smyslnou atmosférou letní noci

na nový nápad. Předstírajíc, že chce chytat raky, zavesluje s Mattim na poněkud proskribovaný ostrov. Tam jí však yadí myšlenka, že se chová jako děvečka, trvá na chytání raků a mrzutý Matti ji odveze zpátky.

8. Statek Puntila

Puntila vykáže své tři „nevěsty“ ze dvora a poručí Mattimu, aby donesl ze statku všecken alkohol, neboť jej chce zničit. Celý personál vleče k němu myriády lahví. Puntila se hrozně opije a vyšle Mattiho, aby přivedl „nevěsty“ zpátky. Rozzářený prohlásí, že se podle jeho mínění hodí pro zasnuby, jak si je představuje, spíš než jistí lidé.

9. Silnice

Matti se vypraví za mladými ženami, není však s to je přimět, aby se vrátily.

10. V obytném stavení statku

Všichni hosté dorazili, i ministr. Eva se ovšem zavřela ve své světnici, a tak je atašé musí přivítat sám. Zcela opilý Puntila vrazí dovnitř a atašé vyhodí. Potom také ministra, proboshta, soudce atd. a pošle pro čeleď. Nabídne vracejícímu se Mattimu Evu za ženu. Matti však chce napřed vyzkoušet Evinu manželské schopnosti. Ta ale není s to dostát domácím pracem bez cizí pomoci. Nakonec se urazí, že ji Matti plácl přes zadek, a s plácem uteče. Puntila, jenž zůstal sám, naslouchá, jak čeleď zpívá baladu o fořtovi a pěkné hraběnce. Rozhodne se předvést Mattimu krásu země, v níž žije, a za tím účelem s ním vystoupí na horu Hatelma.

11. Na dvoře

Matti ukáže statku Puntila záda.

Texty prozrazují, jak si Brecht představoval zfilmování své hry, která vyšla česky ve 3. svazku Divadelních her. Radil Vladimíru Poznerovi při psaní scénáře a navrhl jako režiséra Jovise Ivense. Barevný film pak vyrobila 1955 rakouská firma Wien Film Rosenhügel v režii a podle scénáře Alberta Cavalcantiho za spolupráce V. Poznera a R. Wiedenové a s hudbou H. Eislera.

MATKA
KURÁŽ
A JEJÍ DĚTI

FILMOVÝ SCÉNÁŘ

Emil Burri, Bertolt Brecht, Wolfgang Staudte

1. obraz: *Krajina se švédským verbířským bubnem. Den.*

Ještě za tmy se ozývají temné zvuky rázných úderů na verbířský buben.

1. Obraz se pomalu roztmívá. Po levé straně lze rozeznat švédský verbířský buben. Na straně druhé táhnou ve značné vzdálenosti švédští vojáci zleva doprava a odcházejí z obrazu.

HLAS VERBÍŘE švédsky, zpívaje:
Král Gustav chce vojáky
Nehrněte se tak!
Vyplatí se jít do války:
Hlava je za čtyrák.

Titulek:
1630: UŽ DVANÁCT LET JE NĚ-
MECKO PUSTOŠENO ZLOUVÁL-
KOU ZA VÍRU. TOHO ROKU
PŘISTÁVÁ ŠVÉDSKÉ VOJSKO NA
BALTU, ABY BOJOVALO ZA PRO-
TESTANTISMUS. CÍSAŘSKÉ KA-
TOLICKÉ VOJSKO SE VRHÁ
PROTI NĚMU.

2. obraz: *Jiná krajina s císařským verbířským bubnem. Den.*

2. Po pravé straně obrazu císařský verbířský buben. Za ním standarta v císařských barvách a s insigniemi. Bubnování a vyzpěvování.

**HLAS VERBÍŘE rakouským náře-
čím:**
Král Gustav chce vojáky
Nehrněte se tak!
Vyplatí se jít do války:
Hlava je za čtyrák.

Vzadu zatím vojáci císařské armády procházejí obrazem zprava doleva.

Titulek:
ZBLÍZKA I ZDALEKA SPĚCHAJÍ
HANDLÍŘI A MARKYTÁNI ZA
OBCHODEM DO NOVÉ VÁLEČNÉ
OBLASTI.

Za tohoto i prvního titulku vířily oba verbířské bubny dál, ale různým rytmem. Teď bubnování ustane a Píseň Kuráže začíná již za tohoto titulku:

Hejtmani, vlezte do mundúru...

3. obraz: *Širá, pustá zasněžená krajina. Den.*

3. Širá, sněhem pokrytá krajina, kterou se vine vozová cesta. V hlubokých brázdách, vytvořených koly vozů, stojí voda z tajícího sněhu. Slunce oslnivě září. Zatímco se za návrším vynořuje plachtou krytý vůz Matky Kuráže, je slyšet dál její píseň:

... A zastavte svůj pěší lid:
Matka Kuráž má botů fúru
V nich líp se bude pelášit...

Vozidlo teď lze rozeznat jako těžce naložený čtyřkolový vůz krytý plachtou. Dokonce zvenčí se na něm klátí obuv, řemení a soudky s kořalkou. Oba synové, Eilif a Švejcar, visí v primitivních popruzích, přehozených šikmo přes prsa. Dcera, němá Katrin, tlačí vůz vzadu, zatímco MATKA KURÁŽ běží vedle něho a zpívá dál svou píseň:

... Lid vši má, koně, těžký kusy
Kanóny, vozy, batohy —
A do války když táhnout musí
Chce pevný boty na nohy.
OBA SYNOVÉ se přidávají:
Jde jaro k nám. Vstaň, křesťane!
Spí zemřelí. Jdou proudy vod.
Co nezdechlo, to povstane
A dá se kvapem na pochod.

Ke konci písně se vůz přiblížil natolik, že vyplní obraz. Na dřevěné tabulce, visící po

jedné straně, je nápis: ANNA FIERLIN-
GOVÁ, MARKYTÁNKA, ZVANÁ
MATKA KURÁŽ. Vozidlo opouští vpra-
vo od kamery obraz. Zpěv Kurážiných lidí se ztrácí. Ještě na okamžik pustá krajina. Potom se obraz za silného hudebního akcentu mění.

4. Na neutrální pozadí se prolnou titulky filmu: MATKA KURÁŽ od Bertolta Brechta. atd.

Sled titulků provází parafráze Písně Kuráže.

4. obraz: *Na návrší. Den.*

5. Z návrší je vidět daleko do roviny. Temný sloup dýmu stoupá k nebi. V popředí tři prosté dřevěné kříže zapomenutých vojenských hrobů. Hudba, která provázela sled titulků, ustane. Skřípot kol Kurážina vozu se blíží. Její lidé vcházejí do obrazu zleva od kamery. Když spatří sloup dýmu, zastavují. KURÁŽ běží jako první k okraji návrší, potom se otočí a zvolá radostně:

Jsmo na místě!

Děti přicházejí za ní a EILIF řekne:

Tady šlo do tuhého!

Zatímco se Švejcar vrací nejistý k vozu, pohlédne Katrin vylekaně kamsi mimo obraz. Váhavými kroky opouští scénu.

5. obraz: *Závěj. Den.*

6. Do obrazu vchází němá Katrin a pohlédne se ztrýzněným výrazem k jakémusi stromu, jehož kmen a větvoví se však dají rozeznat jen na okraji obrazu. Sluneční světlo ale vrhá na bílou plochu závěje stín dvou oběšených sedláků.

7. Vtom už také vchází do obrazu MATKA KURÁŽ, stáhne dceru zpět a odbude hrůzný obraz slovy:

To udělal Švéd, ne naši.

8. Také Eilif a Švejcar se objevují v obraze a EILIF zařve:

Švéd by se měl vyhubit! — Proč? Nemá tady co dělat.

Půda se teď otřásá pod dusotem koní, který se kvapem blíží. Kurážini lidé vzhlednou.

EILIF *vzkřikne*: To jsou císařští!

Kavalkáda tří rejtarů se přibližuje s popuštěnými uzdami směrem od kamery do obrazu. Proletí kolem vozu Kuráže a mizí v dálce.

EILIF *volá na rejтары*: Za císaře a papeže! Jak si stojíme?

Rejtaři jsou odraní, pobledlí, zranění, přilby a krunýře zčásti poztráceli. Neodpovídají Kurážiným lidem. Jen jeden naznačí gestem: Vlezte nám na záda! Kurážiny děti hledí nechápavě za nimi.

ŠVEJCAR *polekaně*: Vždyť prchají!
Běží směrem k vozu, pryč z obrazu.

9. ŠVEJCAR, který dorazil k vozu, se snaží stočit oj a volá v divoké panice:

Matko, musíme zmizet! Naši jsou poraženi!

KURÁŽ se vrhne jako jestřáb na Švejcara a strhne ho zpět: Pusť! Nic nemusíme... Copak si myslíš, že se vzdám svého pěkného výčepu a že pojedu z Bamberka až k Baltu, abych tam nakonec žrala své salámy sama? — Jsme handlíři, nám do toho, kdo vyhrává, nic není, my se musíme koukat užít tam, kde zrovna jsme. — Naši jsou ti, co vyhrávají.

EILIF přistoupil rovněž k vozu, optá se nesměle: Chceš se snad přidat k Švédům?

10. MATKA KURÁŽ *ukáže za rejтары, popuzeně*: S tímhle kšindlem už žádné kšefty nejsou, o všechno přišli! *Začne rychle přerovnávat vůz. Ty misály musíme samozřejmě schovat. Náhle pohlédne na Katrin.*

11. Směrem ke Katrin, jejíž vystrašený pohled míří stále znovu ke stromu. HLAS KURÁŽE: Mohli to taky udělat císařští. *Hned nato uchází KURÁŽ do obrazu a pokračuje:* Všecko zlé Švéd na svědomí nemá. Nemusí se taky věřit všemu, co se povídá. *Přitom vrazí Katrin do ruky svazek svíček a řekne:* Dělej! Z těch oltářních svíček seškrábeš svaté obrázky. Aby se ještě daly prodat do luceren.
12. U vozu. Švejecar chce sundat dřevěný štítek s nápisem: ZA PRAVOU VÍRU. MATKA KURÁŽ *zatímco se čile zabývá vozem:* To nech viset, to platí pořád.
13. Směrem k Eilifovi, který vytahuje z vozu kulovnici a chce se s ní ztratit. Kuráž stane okamžitě u něho a křikne: Necháš tu pušku! EILIF: Někdo musí hlídat a na to je pušky třeba. KURÁŽ: Pušky jsou na to, aby se prodávaly — na hlídání stačí klacek!
14. Směrem ke Katrin, která sedí na voze a oškrabuje svíčky. HLAS EILIFŮV: Chtěli jsme k císařským a skončili jsme u Švédů.
15. Směrem k vozu. Kuráž krámuje horečně ve věcech a vytáhne posléze purpurovou, zlatem vyšívanou dečku s obrazem Marie a jejího dítěte.
16. Švejecar stojí u Katrin a ukazuje s úšklebkem dozadu. Také Eilif přistoupí a všechny tři děti hledí směrem k vozu. Hlasitě se smějí.
17. Směrem ke Kuráži, která se právě snaží ukryt oltářní dečku pod sukni. Rovněž se hlasitě zasměje.

MATKA KURÁŽ A JEJÍ DĚTI

Titulek:
V TÁBOŘE VÍTĚZE.

6. obraz: *Náves. Den.*

18. Směrem k švédskému regimentu, který nastoupil k děkovným bohoslužbám. Zpívá se švédsky chorál. Za lesem kopí lze rozeznat v pozadí krucifix. Obrazem se táhne hustý dým.

19. Směrem k dosud doutnajícím troskám vyhořelého stavení. Několik rozedraných osob se pídí po dosud upotřebitelném domácím nářadí. Na druhé straně obrazu, zády k ruině domu, poslední řada nastoupených švédských rejtářů.

JEDEN Z REJTARŮ *se otočí a nevrle udělá:* Pssst!

Činnost vesničanů ho ruší při pobožnosti. Vtom se vzađu objevují dva vojáci, ženoucí před sebou vola. Za nimi švédský kaprál a vesnický písař, fungující jako tlumočník. Za vojáky sedlák a selka s dvěma dětmi.

SEDLÁK *naléhavě k písaři:* Máme jen toho jednoho! Pověz mu, že ho potřebujeme na polní práci. Pověz mu, že žádného jiného nedostaneme.

VESNICKÝ PÍSAŘ: Vždyť ti ho neberou, vždyť ho jen rekvírujou.

7. obraz: *U závory. Den.*

20. Vstupu do vozatajského tábora brání závora. Vůz Kuráže se k ní blíží.

ŠVEJCAR: Oběsí nás, jestli poznají, že jsme z katolického kraje.

EILIF *zavile:* Ale napřed jich pár zapáchnu!

KURÁŽ, *kteřá vzađu pomáhala tlačit vůz, přejde dopředu a prohlásí energicky:* Mluvit budu já! *Potom zvolá s okázalou veselostí:* Dobřejtro, pane kaprále!

21. Na druhé straně závory se objeví švédská stráž a písař, který tu funguje rovněž jako tlumočník.

PÍSAŘ: Copak jste zač, holoto?

MATKA KURÁŽ *vesele:* Handlíři... Markytáni.

PÍSAŘ *překládá kaprálovi do švédštiny:* Handlíři.

22. PÍSAŘ *přísně:* Jméno?

MATKA KURÁŽ *chladně:* Anna Fierlingová. A tohle jsou moje děti.

PÍSAŘ: Jste tedy všichni Fierlingovi?

23. Kaprál zatím nedůvěřivě obchází vůz i syny.

MATKA KURÁŽ *tím znepokojena, písaři, aby ho popletla:* Proč? Já jsem Fierlingová. Tyhle ne.

PÍSAŘ: Já myslel, že to jsou tvoje děti?

MATKA KURÁŽ: Taky že jsou, ale proto se ještě nemusejí jmenovat stejně. Nejsme všichni z jednoho kraje. *Ukáže na Eilifa.* Tenhle například má jméno po jednom Litevci. Když se narodil, byla jsem totiž zrovna pohromadě s ním. Jmenoval se Kojocki nebo Kojecki.

Kaprál si Eilifa pátravě prohlíží. Eilif se na kaprála drze šklebí.

24. MATKA KURÁŽ: Kluk se na něj ještě dobře pamatuje, jenže ten, co ho pamatuje, byl zase někdo jiný, Francouz s kozí bradkou. A tak se prostě každý z nás nějak jmenujem.

25. PÍSAŘ: Cože? Každý jinak?

MATKA KURÁŽ: Děláte, jako byste se s ničím takovým ještě nikdá nesetkal!

PÍSAŘ *ukáže na Švejecara:* Pak je tenhle podle všeho Číňan?

MATKA KURÁŽ *se na kaprála*

usměje: Je Švejecar.

EILIF *se zrudně odhlouďá.*

PÍSAŘ: Po tom Francouzovi?

MATKA KURÁŽ *zoufale:* Po jakém Francouzovi? O žádném Francouzovi nevím, Jen to všecko nezmotejte, nebo tady budeme do večera.

8. obraz: *Náves. Den.*

26. Švédští rejtari jsou dosud nastoupeni. Ale bohoslužby teď skončily. Prostranstvím se rozlehne mnohohlasé „Ámen“. V tom okamžiku se vojáci za tlachání a smích rozcházejí a zaplavují obraz. JEDEN VOJÁK se věnuje okamžitě pěknému selskému děvčeti a volá švédsky:

Jakpak ti říkají, maličká?

Děvče chce utéct, ale Švéd ji rychle chytne. Náves se pomalu vyprazdňuje. Teď je vidět vůz polního kazatele. Několik vojáků odmontovává krucifix. Jiní ženou rekvirovaného vola do středu návsi. V pozadí vojáci plení domy. Profous s pomocníkem projde obrazem.

PROFOUS: Tady už nějak dlouho nebyla válka. — Mír, to je samý šlendrián, až válka vždycky zjedná pořádek. Mrhá se lidma i dobytčím, jako by o nic nešlo. Kolik je v městě mládenců, volů a slušných herek, nikdo neví. Jedině kde je válka, jsou listiny a seznamy a všecko se jaksepatří spočítá, poněvadž se ví, že se bez pořádku válčit nedá.

VOJÁK se objeví po straně obrazu s Evičkou, selským děvčetem; snaží se mluvit německy:

Jak ty jmenuješ?

EVÍČKA: Evička.

VOJÁK *opakuje:* Evička.

9. obraz: *U závoř. Den.*

27. MATKA KURÁŽ se ještě stále snaží vysvětlit písáři původ své rodinky:

Féjoš! Jméno, jež ale s jeho otcem nemá co dělat. Ten se jmenoval docela jinak a stavěl pevnosti; jenže byl ochlasta.

PÍSAŘ *na konci sil*: Jak se tedy může jmenovat Féjoš?!

MATKA KURÁŽ: Nechci vás urážet, ale moc fantazie nemáte! Samozřejmě se jmenuje Féjoš, poněvadž přišel na svět, když jsem byla pohromadě s jedním Maďarem, tomu to bylo jedno...

PÍSAŘ *popuzeně*: Ale vždyť vůbec jeho otcem nebyl!

Kaprál zatím vylovil z vozu hrst oškrábaných svíček a nedůvěřivě si je prohlíží.

MATKA KURÁŽ *se znepokojeně ohlédně po čenichajícím kaprálovi a odpoví rychle*: Ale po něm je. Říkám mu Švejcar. *Potom ukáže na dceru a dodá*: A tahle se jmenuje Katrin Hauptová. Je napůl Vlaška a je němá.

28. Směrem k němém Katrin, která scénu sledovala s pobaveným úsměvem. Do toho HLAS PÍSAŘE:

Pěkná rodinka, jen co je pravda! Podle všeho úplní pohani. Katrin propukne v bezhlavý klokotavý smích.

29. Kuráž zatím přistoupila těsně ke kaprálovi a strčí mu jeden ze stříbrných řetízků. Do toho HLAS PÍSAŘE švédsky:

Národnost se nedá zjistit — handlíři.

Kaprál potězká na okamžik řetízek a pak dá znamení, že mohou vjet.

30. Závořa se zvedne, Kurážini lidé běží k vozu a protlačí jej uzávěrou.

KURÁŽ *procházejíc kolem kamery,*

spokojeně dětem: Stříbro je stříbro, v Německu jako jinde!

Titulek:

PRVNÍ ZISKY, PRVNÍ ZTRÁTY.

10. obraz: *Švédský vozatajský tábor. Den.*

31. Je vidět celek vozatajského tábora s bezpočtem kár, bud a výčepů a s hustým davem nejrůznějších lidí, vojáků a kejklířů. Působivost a barevnost celku je ztlumena závojem. Tábor plasticky a v celé své aktivitě, po levém okraji obrazu poloprofilem MATKA KURÁŽ; je ve svém živlu a dryáčnický nabízí své zboží:

Šunka... čerstvá bamberská šunka... škrpály... ve všech barvách... dvě zlatky... alsaská vína... levně! Borovička... koňské postroje... přezky... pravé stříbro... norimberská práce!

32. Pohled na vozatajský tábor z jiného místa. Zase skrz závoj. Na pravém okraji obrazu před závojem nádherná zbroj a velký poloprofil VERBÍŘE, který volá směrem k táboru:

Král Gustav chce vojáky
Nehněte se tak!
Vyplatí se jít do války:
Hlava je za čtyřák.

Přítom zvedá nad hlavy davu mincemi naplněný kožený vak, stejně jako Matka Kuráž své šunky. Z dálky sem doléhají slova Kuráže, vychvalující své zboží.

33. Potřetí celek táborového života. Jeho výraznost ztlumena závojem. Před ním fantasticky vyštafirovaný MUŽ, který řve lámanou švédštinou:

Atrakce! Atrakce! Uvnitř stanu!
Představení co nevidět začne!
Rejtaři platí polovic! Senzace!

Atrakce!

V tom okamžiku se od dolního okraje obrazu hrnou první zvědavci — vojáci a jejich družina — a zaplňují obraz.

34. K vozu Matky Kuráže se dostavil důležitý zákazník: kuchař velitele pluku, dobře živý muž mluvící s francouzským přízvukem. Drží v ruce šunku a důkladně ji očichává.

MATKA KURÁŽ *úslužně*: Docela čerstvé zboží, pane polní kuchaři. Klidně si poslužte.

POLNÍ KUCHAR *spokojeně kývne*: Dejte mi rovnou všech šest.

Matka Kuráž sebere všech šest šunek. Mezi ZÁKAZNÍKY, kteří se utábořili u vozu a chlastají, se ozývají protesty:

Ať zbude taky něco pro nás, kuchaři!
My taky rádi šunku!
POLNÍ KUCHAR *se otočí a zašklebí*: Ale ne tak rádi jako velitel regimentu! — Jsou snad námitky?

Odpověď se kvituje se smíchem i nevolí.

35. V té chvíli se ve stanu Kuráže objeví YVETTE POTTIEROVÁ; aby kuchaře pozlobila, zpívá vyzývavě:

Nepřátel bylo mnoho
Ten můj, to kuchař byl...

Ostatní zákazníci se jejím posměškům smějí.

YVETTE *zpívá dál*:

Odporný býval mi ve dne
Však v noci vždy mě uchvátil.

36. KUCHAR k Yvette: Moc tady na sebe neupozorňujte! Víte moc dobře, že švédský král ve válce za víru žádné dámy vašeho druhu netrpí.

37. YVETTE *odpoví kuchaři francouzskou nadávkou a pokračuje ve zpěvu*:

Ach, po májové mši
Noc přijde nejsladší.
Začíná si zouvat střevíce.
A šiky stojí sevřeny
Pak bubny bijí, jak je zvyk

Za keč nás vezme protivník

Dochází k sbratření.

Yvette si zula střevíce a předvede přítomným děravost podrážek tím, že jimi prostrčí prst.
38. Zákazníci kolem Yvette, na nichž je znát, že už také leccos vypili, spustí smích a řev. Tlustý zbrojmistr se s funěním zvedne a odchází k vozu. Vtom přichází Eilif a staví na stůl další pohárky s kořalkou.

YVETTE *se k němu těsně nakloní a zpívá*:

Láska, již cítila jsem
Nadpozemský byl cit
Že mám ho, ach, tolik ráda
Nechtěli naši pochopit.

Eilif se zmateně stáhne zpět. Vtom přichází tlustý zbrojmistr s pěti páry dámských střevíců různých barev. Je uvítání hlasitým haló. Tlustoch se snaží osobně nazout Yvette první pár bot. Ale jeho obtloustlost a krunýř mu při tom zřejmě překážejí. Přítomní z toho mají legraci.

39. Směrem k Eilifovi, který s neproniknutelným výrazem zírání na Yvette. Vtom se u něho objeví KURÁŽ a strčí do něho:

Copak nevidíš? Chceš snad, aby si pan oficír klekl na zem?

40. Směrem k YVETTE, která Kurážovi odpoví *se smíchem*: I vidí, madame.

Přítom pozvedne nohu a vyzve Eilifa gestem, aby jí střevíce ozkoušel.

41. Eilif uchopí střevíce a poklekne před Yvette. Je teď naprosto zmatený.

42. Směrem k Yvette, která se všemožně snaží poplést mládenci hlavu.

43. Směrem k Eilifovi, který si všimá spíš hlubokého výstříhu Yvette než práce.

44. Náhle se Yvette hlasitě zasměje, zvedne vysoko nohy a ukáže rozpustilé společnosti, že má na nohou jeden střevíc modrý a druhý červený. Eilif vyskočil a zahanbeně i rozezlen sám na sebe uteče.

YVETTE volá za ním přátelsky:
Merci, mon enfant.

45. Verbířská bouda. Pozná se to z nápisu:
DEJ SE K VOJSKU A POZNÁŠ
NĚMECKO! Vedle ní blyštící se a barva-
mi hýřící rejtarská uniforma na figuríně.
Verbíř a jeho dva pomocníci mají plné ruce
práce. Kdo podepsal, dostane závdavek a je
odveden k převlečení do stanu, v němž jsou
navršeny uniformy, krunýře a obuv. Stan
působí dryáčnický pestře, poněvadž je křikla-
vě pomalován idealizovanými vojáky všech
druhů zbraní. Po nějaké době se k mužům
před verbířem přidruží Eilif. Zvědavě a ne-
jistě pozoruje, co se děje. VERBÍŘ křičí
ochraptělým hlasem:

Dvacet zlatek na ruku, kdo vstoupí
do švédského vojska!

46. VERBÍŘ komusi, kdo právě podepisuje:
Tady se podepiš! Pak znovu k ostatním:
Pospěšte si, lidi! Regiment potáhne
dál. Hledá se ještě sedm rejtářů. Ještě
je čas! Ještě je příležitost!

47. EILIF se optá sedláka, jemuž zrekvirovali
vola: Dáš se naverbovat?

SEDLÁK kývne, potom mrzutě a bez
nejmenšího nadšení: Vzali mi dobytče.

48. Jeden z čerstvě naverbovaných a vystro-
jených opouští stan jako voják. Z kupy zvě-
davců se okamžitě vyloupnou dvě nevěstky
a zavěsí se do mládence. Projdou se smíchem
kolem Eilifa, který hledí za nimi. HLAS
VERBÍŘE a verbířský buben:

Král Gustav chce vojáky

Nehrněte se tak!

Vyplatí se jít do války:

Hlava je za čtyřák.

49. Na malém pódiu před primitivním sta-
nem postává skupina kejklířů. VYVOLÁ-
VÁČ volá francouzsky a lámanou němčinou
na několik málo zvědavců:

Račte do stanu! Největší světová

podívaná! Představení začne za chvíl-
ku! Boj s medvědem! Tajemství
Orientu! Rejtaři platí polovic! Mašu-
la, polykač ohně! Největší světová
podívaná!

Artisté pouštějí pódium. Diváci se ubírají
do stanu. Vtom se před kamerou objeví
Eilif a vidí, jak u vchodu do stanu každý
návštěvník hází pár mincí do klobouků,
které nastavují šašek a kolombína. Eilif hledá
marně po kapsách nějaké mince.

50. Směrem ke skupině vesničanů a dětí,
která hladová a bledá postává před vozem
Kuráže. Směrem od kamery se objeví
KURÁŽ a nevrle vesničany odhání:

Co tu stojíte? Stejně nic nekoupíte!

Mezi plaše se stahujícími vesničany s jejich
prázdnými, bezmocnými tvářemi se vynoří
plní duchovní. Má dosud na sobě mešní
ornát. S pohledem na vesničany prohlásí
POLNÍ DUCHOVNÍ pateticky Kuráži:

Inu, usedlé tu venkovské obyvatelstvo
dosud neví, co by si s nově nabytou
svobodou počalo.

MATKA KURÁŽ: Kunšaftem
rozhodně není.

Plní duchovní odchází směrem k vozu —
kolem kamery — a vyjde z obrazu. Kuráž
hledí za ním, slídívě a znepokojená.

51. Směrem k štítku, upevněnému ve stanu
a nesoucím nápis:

ZA PRAVOU VÍRU.

POLNÍ DUCHOVNÍ vchází do obrazu,
prohlíží si nápis a prohlásí nahlas:

„Za pravou víru“ — pěkné heslo...

Sáhne po kousku křídý a škrtně slovo „pra-
vou“. Napíše nad ně „luteránskou“. Přitom
vešla do obrazu Kuráž a pozoruje ho.

POLNÍ DUCHOVNÍ: ... Tak-
hle to bude jasnější.

Kuráž devótně přikývne. POLNÍ KUCHAR
přispěchal Kuráži na pomoc; objeví se

rovněž v obraze a prohlásí sebevědomě:
Moc přičinlivá a pořádná žena, pane
duchovní.

POLNÍ DUCHOVNÍ: Mít dob-
rou šunku znamená hodně, ale není to
všecko, můj milý.

52. Ve verbířském stanu. Dva pomocníci
hbitě proměňují Eilifa ve vojáka.

PRVNÍ POMOCNÍK: Teď svleč
kvádro, ať ti můžem natáhnout ka-
zajku a boty. Pomocník sebere z velké
kupy součástí uniforem vojenskou kazajku
a pomůže Eilifovi do ní. Přitom řekne:
Tak, a je z tebe dobrý křesťan a můžeš
se bít za svého krále!

EILIF pln hmsu: Vždyť je celá od krve —
jde z ní hrůza.

DRUHÝ POMOCNÍK: Ženské
se o tebe poperou.

53. PRVNÍ POMOCNÍK při oblékání:
A kór moc zbožně to u nás v lágru
taky nechodí. Zpívá se jenom v neděli.
Z dálky zazní signál trubky.

VERBÍŘ strčí hlavu do stanu: Už vy-
rážejí, dělejte!

EILIF: Chtěl bych se ale ještě podí-
vat na ty komedianty.

PRVNÍ POMOCNÍK hrubě: Drž
hubu! Další! Strká Eilifa k hoře unifo-
rem a hodí mu pár jezdeckých bot.

54. EILIFOVA tvář je náhle plná strachu;
nesměle: Bratr by moh můj kabát
potřebovat. Honem mu ho donesu.

OBA POMOCNÍCI propuknou v hu-
rónský smích: A pak se hned vrátíš, to
známe!

55. U vozu Kuráže. Také její zákazníci se
chystají vyrazit. Němá Katrin kasíruje.
Švejcar a Kuráž ukládají cínové pohárky do
bezpečí a složí lavice.

MATKA KURÁŽ: Kdepak je
Eilif?

ŠVEJCAR: Viděl jsem ho stát
u verbířů.

MATKA KURÁŽ na vteřinku strne
a potom vzkřikne: Ohlíďte mi vůz!
Spěchá z obrazu.

11. obraz: V táboře rejtářů. Den.

56. Širá, zasněžená krajina. Po pravém
okraji obrazu osamělá šibenice. Kopyta
pádících koní se přeženou obrazem zprava
doleva. Daleko vzadu KURÁŽ, která běží
směrem ke kameře; její výkřik se smísí
s duněním kopyt:

Eilife!

Pak rejtaři zmizí a obraz zůstává prázdný —
širá pláň, široký obzor — a uprostřed malá
a opuštěná Matka Kuráž.

12. obraz: Švédský vzatajský tábor. Den.

57. Celý tábor se chystá vyrazit. Vzadu je
vidět, jak vozy doprovodu táhnou zprava
doleva. Vpředu nakládá také kuchař velitele
pluku s dvěma pomocníky svůj vůz. KU-
RÁŽ přiběhne celá udýchaná:

Monsieur! Jsem v koncích! Mého
Eilifa vzali k rejtářům — kdo mi teď
potáhne vůz?

POLNÍ KUCHAR laskavě: Při-
važte ho k mému. Bude mi potěšením,
madame...

MATKA KURÁŽ: Fierlingová.

Titulek:

VÍTĚZNÉ VOJSKO PRONIKNE
AŽ K FRANSKU.

13. obraz: Válečná krajina.

58. Širá pahorkatina se všemi znaky válečné-

ho zpusošení. Rozrytá silnice vede kolem spálenišť, součástí výzbroje, trosek, ruin a mrtvých. V popředí tříleté dítě, jež hledí kolem sebe vytřeštěnýma, nic nechápajícíma očima.

14. obraz: *V katedrále.*

59. Vnitřek kostela sloužící jako sklad. Krmí se koně, munice je uskladněna v postranních oltářích. Vojsko táboří uprostřed chrámové lodi. Na zpěvrácených sochách svatých dřepí unavení vojáci. Jeden z nich holt svého druha.

60. V jednom z postranních oltářů si Kuráž postavila svůj stánek. Švejcár a nemá Katrin urovnávají zboží. Polní kuchař sedí na jednom z vaků a pije kořalku.

KURÁŽ *spustí*: Ale mého Švejcára k trénu musíte dostat, nechci, aby skončil někde vpředu. Toho jim nedám.

KUCHAŘ: Chcete ho tedy ulejt. Ale o tom byste si spíš měla promluvit s Yvette, ta to pečce s nějakým zbrojmistrem.

KURÁŽ *vychází z obrazu.*

61. Před postranním oltářem na druhé straně klečí dvě ženy, paní a její služebná, a modlí se. Švédský voják projde kolem; nese velkou otep sena. Ženy plaše a provinile vstanou, ale vojín si jich úmyslně nevšimne. Paní na něho kývne na znamení díků a obě znovu pokleknou k modlitbě.

62. Ve střední lodi sedí na jedné z divooco rozházených lavic Yvette Pottierová a přišívá na široký klobouk plerézu. Kuráž sedí vedle ní. Obě ženy jsou zabrány v hovor.

YVETTE: To není moc peněz, madame Fierlingová. Musím taky koukat, abych se nějak uživila. Jo, kdybych měla handl jako vy...

KURÁŽ *se smíchem*: Jak to? Vede se ti snad špatně?

YVETTE: Jen tak tak. A jak dlouho ještě? Se škorpálama se dá kšeftovat až do smrti, ale já musím do roka dát dohromady takových šest sedm set franků, a já je dohromady dám! Pak si otevřu v Bruggách, kde jsem doma, kloboučnický salón. Šiju ráda klobouky. Sedm set franků, víc ani nechci. A ty budu mít pohromadě brzy. Armáda mě už dlouho neužije, paní Fierlingová.

KURÁŽ *skepticky*: To už říkalo moc lidí.

YVETTE: Ale já to udělám. Při první příležitosti zahnu.

Titulek:

JARO NĚMÉ KATRIN.

15. obraz: *Před větrným mlýnem. Den.*

63. Zářivé, modré jarní nebe. Do pravé strany obrazu ční křídlo větrného mlýna. Směrem od kamery přichází nemá Katrin. Když stane ve výši mlýna, zvědavě se rozhlédne. Potom pokračuje v cestě.

64. Vtom se z druhé strany blíží dva vojáci. Katrin se vyplašeně zastaví. V té chvíli vyjde z mlýna mladý mlynář, statný mladík, který vleče v krosně suť a zpřelámané trámův a vysype vše na hromadu. Když spatří vojáky, MLYNÁŘ na ně volá:

Hej, máte čas? Pomozte mi něco zvednout.

65. Vojáci se na okamžik zastavili. Ukážou na uši, pokrčí rameny, jako by chtěli naznačit, že mu bohužel nerozumějí. Mlynář se vrací s pohrdavým posunkem do svého mlýna. Sotva zmizel, rozběhnou se vojáci ke

Katrin. Ta se rychle otočí a ustrašeně uteče před vojáky do mlýna. Oba zklamaně hon na děvče vzdají.

16. obraz: *Ve větrném mlýně. Den.*

66. Vnitřek větrného mlýna se skládá z jediné místnosti. Uprostřed kdysi stávalo mlecí zařízení, teď z něho zbyla už jen hromada trámů a kol. Také několik málo kusů chudobného nábytku plenící vojáci svévolně zničili. Pytle s moukou rozpárali a obsah roztrousili, takže je vše potaženo bílou vrstvou. Mlynář se marně pokouší uvolnit těžký trám z převrženého mlecího zařízení.

67. Směrem k mlynářovým rukám, které se ze všech sil pokoušejí pohnout trámem. Pak mu na druhém konci přicházejí na pomoc dvě dívčí paže.

68. Směrem k mlynáři a Katrin.

MLYNÁŘ *pohlédne na Katrin s nepředstíraným údivem*: Hledme — ty mi chceš pomoci? *Katrin přikývne.* Když to tam nadzvedneš, tak to možná zvládnem.

69. Katrin se o to okamžitě pokouší, ale marně. Do toho HLAS MLYNÁŘE se smíchem:

Počkej, až s tím sám trochu pohnu! — Ale koukám, že jseš čilá ženská.

70. MLYNÁŘ zajde ke konci trámu a pozvedne jej prudkým trhnutím:

Hej rup!

Kamera dělá švenk. — Také Katrin se namáhá.

Do toho HLAS MLYNÁŘE:

Hej rup!

Trám se trochu pohne.

71. Mladý MLYNÁŘ se narovná, oddechne si a utře pot z čela:

Jen si odpočiň.

Katrin pustí trám a rozhlédne se.

MLYNÁŘ *kývne, jako by chtěl říct*: Ba, vypadá to tady smutně: Ba, jen se rozhlídni. *Potom, se zájmem si Katrin prohlížeje*: Patříš k Švédům, že? *Katrin přikývne.* Taky jsem byl voják, ale pak jsem toho v Uhřích měl po krk. Jak dlouho už se takhle potulujete?

72. Katrin se znovu nakloní nad trám, aby si ušetřila odpověď, a pokouší se nadzvednout kolo, pod nímž se trám zaklíní.

MLYNÁŘ: Tak teda — pustme se zas do toho!

Vší silou se jim podaří trám uvolnit. Během zvedání MLYNÁŘ supě:

Ještě kousek, pak se k tomu dostanu.

Trám se posune stranou. Tím se uvolní v podlaze otvor, jen zběžně zakrytý prknem. MLYNÁŘ se okamžitě k němu vrhne, vytrhne prkno a zvolá vítězoslavně:

Ha, nepřišli na ni! Když mouku prodám, bude trochu peněz pro začátek.

Načež vyzvedne z jámy první pytel mouky.

73. Katrin se jeho radostí nakazí a šťastně se na mlynáře usměje. Ale náhle se výraz její tváře změní a ukazuje kamsi mimo obraz. Přitom vyráží chrčivé zvuky.

74. Mlynář si nevšiml, že zpuchřelý pytel praskl a že se z něho sype mouka. Katrin vejde do obrazu, sevře oběma rukama zející trhlinu. Teprve teď MLYNÁŘ pozná, co se stalo:

Inu zpuchřely, leží tam už dlouho!

Spustí pytel zase z ramen, zatímco si Katrin utrhne ze sukně kus lemu a snaží se jím díru zavázat.

75. MLYNÁŘ jí při tom s úsměvem přihlíží: Kvůli té trošce mouky sis nemusela ničít sukni.

76. Katrin pohlédne na mlynáře s velmi šťastným výrazem.

MLYNÁŘ: Celá ses zamoučila.

Pokročí k ní a chce ji obejmout. Katrin

ustoupí a vypráší před ním svou zamoučenou zástěru, aby mu v tom zabránila.

77. MLYNÁŘ stojí uprostřed bílého mračna, funí a zvolá:

No počkej! Já vím, jak mouka chutná, ale ty sotva.

Zvedne prázdný pytel od mouky a vypráší jej směrem ke Katrin. Ta uteče sotva popadajíc dech, mlynář se pustí za ní.

78. Nastane veselá honička. Katrin se brání rovněž pytlem od mouky. Všude se vznáší tolik bílého prachu, že se v něm oba téměř ztrácejí. Do toho HLAS MLYNÁŘE:

No počkej, já ti dám!

Bezhlasy, chrčivý smích.

79. V jednom z koutů mlynář Katrin polapil. MLYNÁŘ ji sevře, ať se jakkoli brání:

A mám tě! Jakpak ti říkají? Ach tak, jseš němá? To mi ale nevádí...

Tu Katrinina rozpálená, rozpustilá tvář náhle zvážní.

17. obraz: *Můstek u větrného mlýna. Den.*

80. U vozu Matky Kuráže. Obchod je poklidný. Několik zákazníků dřepí za svými pohárky. Na jedné z lavic usedl polní kuchař. Matka Kuráž si sedla k němu. Spravuje košili. Sedí s nimi i Švejcar, ve své nové funkci ještě poněkud toporně.

POLNÍ KUCHAR ůdělá Kuráži kompliment: Upřímně se obdivuju vašemu obchodnímu talentu a tomu, jak se vždycky nějak protlučete, paní Fierlingová. Docela chápu, že vám říkají Kuráž.

MATKA KURÁŽ: Chudáci kuráž potřebují. Už k tomu, aby ráno vstali, je jí při jejich postavení třeba. Nebo aby zorali pole, a co teprve ve válce! Musejí si navzájem dělat opravčiči, jeden musí zabít druhého.

I na to, aby si při tom všem ještě mohli kouknout do očí, je třeba kuráž. A že nad sebou strpí císaře a krále a jejich generály, to dokazuje strašlivou kuráž — zrovna ti je totiž stojí život. Potom podá Švejcarovi vyspravenou košili: Tumaš košili.

81. Švejcar si ji strčí pod paži, vstane a zajde k vozu.

MATKA KURÁŽ hledí za ním a pak polnímu kuchaři: O toho už se nestrachuju, když se stal colmistrem. Je poctivec a ta jeho kasa bude v pořádku.

82. V tom okamžiku se vynoří v naprosto změněné náladě YVETTE a volá už z dálky: Kuráži, potřebuju nějaké šaty.

Kuráž vstala a zašla k šatům pověšeným na voze.

YVETTE rozpustila: Ne, žádné takové. Potřebuju nějaké slušné.

KURÁŽ jízlivě: K čemu ty bys potřebovala slušné? — Nic takového nemám.

YVETTE zatím přistoupila k šatům, jedny vybere a řekne:

Tyhle by šly. Poznala jsem jednoho korneta. Teprve včera přišel k regimentu. — Má modré oči.

Přítom Yvette sundala z vozu krajkový šátek.

KURÁŽ jí ho chce zase vzít a říká:

To jsou bruselské krajky! Stojí čtyřicet zlatých!

YVETTE lhostejně: Nevadí. Potřebuju takový šátek. On totiž není pro nic nápadného a má mě za slušnou.

KURÁŽ: Ale vždyť se to doví.

YVETTE: Tak hned ne.

Přítom skryta vozem svlékla oblečení nevěstky a natáhla si nové šaty. KURÁŽ při-

hlží Yvettině proměně, vrtí hlavou a řekne:

A kvůli dvěma dnům si děláš takové výlohy? Co je vlastně s tím tvým kloboučnictvím?

83. Zatímco si YVETTE upravuje u výstřihu bruselské krajky, pozpěvuje si jakousi francouzskou písničku. Staré šaty leží nepovšimnuty na zemi.

KURÁŽ se zeptá: Nevemeš si tyhle s sebou?

YVETTE zamilovaně a šťastně: Nebudu je už potřebovat, Kuráži.

Zpívajíc a tančíc opouští vůz.

18. obraz: *Ve větrném mlýně. Den.*

84. MLYNÁŘ prostě, jako by to chtěl Katrin ulehčit, ukáže na mlecí zařízení: ... Jakmile se to celé zas rozběhne, není tady uvnitř stejně rozumět slovu.

Katrin se na mlynáře usměje, potom se rozpačitě ztratí z obrazu...

85. ... a začne se prohrabovat v troskách dřevěné skříně, v níž se bez ladu a skladu povaluje pár hrnců a trochu hliněného nádobí.

86. Mlynář pohlédne spokojeně ke Katrin a pak se pustí rovněž do práce.

HLAS ŠVEJCARA: Tak tady se potloukáš!

MLYNÁŘ se narovná: Co je ti potom?

87. ŠVEJCAR přistoupí k mlynáři, rozhodnut chránit sestřinu čest:

Je to sestra.

Na MLYNÁŘE Švejcarova hodnost colmistra podle všeho dělá pramalý dojem:

Ale. Její bratr jseš. To mi přichází zrovna vhod, můžeš mi podat tamhle ten čep sem nahoru.

88. ŠVEJCAR vzhledně k mlynáři: Jak to se mnou mluvíš? Jsem u vojska!

MLYNÁŘ ukáže na železný čep:

Tamhle ten!

ŠVEJCAR křikne: Zabiju tě!

89. MLYNÁŘ se opře celou silou o kolo, aby je dostal do ložiska; přitom námahou supě: Tak dělej! Jak dlouho to mám ještě držet!

90. ŠVEJCAR zlostně: Koukej ji nechat na pokoji! Její místo je u matky ve voze! Přes zlost Švejcar neprenese přes srdce, aby lopotícimu se mlynáři nepomohl. Nevrlé mu podá čep. MLYNÁŘ jím upevní kolo; setře si z čela pot:

Tam nemá co dělat! Její místo není mezi tou verbeží tam dole! Zrovna ona tam nemá co dělat! Zrovna ona by se měla někde natrvalo usadit. Věnuje se zase práci, vytrhne jakousi vadnou součástku a láteří: Zatracené svinstvo! Ten ksindl musel taky zničit všecko!

ŠVEJCAR dosud nevrlý, mu podá nahoru součástku, kterou sebral v suti: Na tohle, z nouze to snad postačí.

91. MLYNÁŘ uchoptí součástku, kterou mu Švejcar podává, a zamontuje ji; přitom znenadáni: Je němá od narození?

ŠVEJCAR: Není. Byla ještě dítě, když jí jeden z valdštejských v lágru u Magdeburku...

MLYNÁŘ: A to ji přesto pořád vlečete s sebou? — Mám dojem, že by se jí tady chtělo zůstat. A já bych nebyl proti.

Švejcar pohlédne na Katrin.

92. Mlynář udělal na ŠVEJCARA nechtěně docela slušný dojem, ale jako bratr cítí dosud povinnost se nedůvěřivě zeptat:

Co jseš vůbec zač? Katolík či luterán?

MLYNÁŘ se pohrdavě zasměje: Na tom, co jsem, přece houby záleží. My Němci jsme nýmandi. — Ty táhneš

se Švédy a já byl u těch z Uher. A kdyby to bylo obráceně, bylo by to taky jedno.

ŠVEJCAR: Ten mlýn je tvůj?

MLYNÁŘ *se směje*: Teď zrovna je můj. Truksas před Švédy utekl a já za ním nájem nepošlu. Jestli se ovšem vrátí, budu mu zas muset sloužit.

ŠVEJCAR *trochu zaražený*: Vždyť to už vůbec mlýn není!

(93. záběr ve scénáři chybí.)

94. MLYNÁŘ zašel za Katrin, aby na polici, kterou utřela, položil pár hřebíků:

Však jej dáme zas do pořádku, že? Přitom na Katrin kývne. Oba hledí na Švejcara, který není v obraze. Pauza. Katrin ho s šibalským úsměvem dloubne loktem a pohybem hlavy odkáže na Švejcara.

95. Ten — víceméně už zcela srozuměn — se loudal po místnosti a zastavil se teď zády k oběma před zbořeným ohništěm. ŠVEJCAR kopne nohou do suti:

Ohniště můžete rovnou odepsat!

19. obraz: *Můstek u větrného mlýna. Večerní nálada.*

96. YVETTE se objeví u vozu zřejmě velmi zadumaná a prohlásí s tragickým spodním tónem:

Kuráži, chce si mě vzít — na fleku.

KURÁŽ: Máš ty ale z pekla štěstí!

YVETTE: Copak se za něj můžu vdát? Vždyť se časem všechno doví a ...

KURÁŽ *mazaně*: A co? Budeš vdaná.

YVETTE *popuzená takovou poštilostí*: Vždyť ho miluju! Je l'aime! Je l'aime! Je — l'aime!

KURÁŽ *se po ní opírá*: Je l'aime, je l'aime. Tak mu prostě pověz rovnou, co jseš zač.

YVETTE: Víte moc dobře, paní Fierlingová, že bych to nedokázala. YVETTE rezignovaně odchází. V půli cesty se ještě jednou otočí a zvolá exaltovaně: Je l'aime!

97. Polní kuchař, jenž si zatím cpal lulku, a Kuráž na sebe udiveně pohlédnou.

KURÁŽ: Chápete něco takového, monsieur?

POLNÍ KUCHAR: To asi jaro. Všecko kvete, ptáci cvrlikají a láska má prc.

98. Poněvadž se k vozu dostavili dva vojáci, aby si cosi vybrali, Kuráž vstane a věnuje se zákazníkům.

POLNÍ KUCHAR *medituje dál*: Dokonce armádu čekají z jara větší výdaje. Proč? Za žádné roční doby není tolik dezertérů. Z jara se snadno na válku pozapomene. Potřebuje zrušit — myslím jaro.

POLNÍ DUCHOVNÍ *přispěchá v plném ornátu*.

KURÁŽ *volá na něho*: Račte boro-vičku, pane polní kazateli?

POLNÍ DUCHOVNÍ *volá zpátky*: Nemám teď kdy, Kuráži. Válečný sňatek!

20. obraz: *Ve větrném mlýně. Večerní nálada.*

99. Rozbité větrné kolo mlýna, jehož spodní lopatka ční do obrazu, se mírným [nárazem] větru skřípavě o kousek posune. Oba seděli mlčky. Teď MLYNÁŘ vzhledne:

Vidíš, chtělo by se otáčet.

100. MLYNÁŘ *svým suchým, prostým způsobem*: Kdysi nám mlýn patřil. Děd mého dědy byl ještě svobodný. Když o něm mluví, tak dodnes jako o mlýnáři z Ingolfinku. To bylo tenkrát, než mlýn převzal truksas. Po selských

válkách. Nezmohli pány. Proč? Že nedrželi spolu — sedláci s měšťany, sedláci se sedláky. A že je tenkrát nezmohli, je Německo dnes roztržené a jedno jediné bojiště. Páni volají na pomoc cizince, aby se ti tady za ně potírali, aby se pobíjeli navzájem a všichni společně pak nás sedláky ...

101. MLYNÁŘ *chvilí mlčt, potom prudce*: A poněvadž se už nenajde nikdo, kdo by vylezl na střechu mlýna a všechny svolal, když se blíží cizí vojska, nebude nikdy války konec.

102. Katrin pozorně naslouchala.

MLYNÁŘ: Máš ráda děti?

KATRIN *kývne*.

MLYNÁŘ: Já taky. *Pak uchopí Katrin za ruku*. Mám rád tvé ruce. Když se na ně dívám, rozumím ti, jako kdybys na mě promluvila. *Oba klesají pomalu na lože*.

21. obraz: *Ve stanu korneta. Večer.*

103. Polní duchovní stojí za polním oltářem. Světlo svíc mu osvětluje tvář. Před ním, zády ke kameře, stojí kornet a Yvette. Obrisy několika přítomných se v přítomné místnosti dají jen slabě rozeznat. POLNÍ DUCHOVNÍ dospěl ke konci obřadu a dodá už jen:

... a tak jste se stali před Bohem a zákonem manželi — dokud vás smrt nerozdvojí.

V tom okamžiku se ozvou pronikavé signály. Všechny přítomných se zmocní prudký neklid. Polní duchovní sfoukne svíce a sbalí oltář. Do stanu pronikají HLASY:

Odchod! Regiment vyráží!

Hluk spojený s odchodem se neustále stupňuje.

22. obraz: *Tábor se ruší. Noc. Shora.*

104. Trén se chystá k odchodu. Za hluku a řevu se strhují stany, nakládají vozy. Obrazem běží lidé vyplašení ze spánku. Po silnici už pochodují menší skupinky vojáků. Trum-pety stále znovu vyzývají k odchodu.

23. obraz: *Ve mlýně. Noc.*

105. V místnosti pološero. Katrin a mlynář spí na prostém loži vedle sebe. Vtom proniknou signály trubek až sem. Katrin se okamžitě pozvedne a pohlédne na mlynáře, který vedle ní spí. Zneklidněná zajde k malému oknu a vyhlédne; je teď zcela blízko kamery.

106. Znovu se ozve troubení. V záchvatu tupého zoufalství se Katrin náhle vzchopí a vyběhne. Mlynář na lůžku zneklidní, když se dveře otevřou a zavřou, ale neprobudí se.

24. obraz: *Můstek u větrného mlýna. Noc.*

107. Za obecného zmatku vyrážejícího trénu stojí MATKA KURÁŽ zoufalá vedle svého vozu a vyhlíží Katrin:

Katrin!

Kousek za ní je vidět polního kuchaře čekajícího na odchod; svůj vůz zase připráhla k jeho vozu. Vtom zezadu vběhne do obrazu Katrin.

KURÁŽ *jí spěchá v ústrety*: Kdepak vězíš? O chlup a byli jsme v trapu.

108. Katrin se před ní zastaví a snaží se zoufalými gesty, nesrozumitelnými, vzrušenými zvuky vysvětlit, že chce zůstat v mlýně. Ale KURÁŽ, která rozčilením má sama blízko k pláči, popadne Katrin a odvede ji k vozu:

Jaképak že tu zůstaneš — pojedíš s náma.

A s tím ji šoupne na vůz.

25. obraz: *Píseň Kuráže.*

109. Krajina, po níž se ženou mračna. Na jedné straně ční do obrazu obrysy popravčího kola. HLAS KURÁŽE, která zpívá svou píseň:

Hejtmani, vlezte do mundúru... atd. Obrazem procházejí prapory pluku.

110. Jiný výřez: Bubeníci pluku.

111. Kuráž, vedle ní s uzavřeným výrazem nemá Katrin.

112. Děla pluku.

113. Doprovod, handlíři, kejkliři, kočovný lid atd.

114. Most. Přes jeho kamennou zídku visí mrtvý voják. Vůz Kuráže kodrcá přes most.

115. Yvette se svým kornetem v karose.

Titulek:

1632: OBLÉHÁNÍ MĚSTA ŘEZNA.
MATKA KURÁŽ SE ZASE SHLEDÁ SE SVÝM ODVÁŽNÝM SY-
NEM.

26. obraz: *Palisády.*

116. U vozu Matky Kuráže sedí polní kuchař před svou polní kuchyní. Ale jak u něho, tak u ní žádný provoz. Polní kuchař si nasype z prázdného pytle drobtů do dlaně a dychtivě je slízne.

MATKA KURÁŽ: Padesát haléřů platím za kysu!

POLNÍ KUCHAR: Přitom neobléhají oni nás, ale my je.

117. Ulička z palisád. V popředí dělo, u něhož dva vojáci hledí s posmutnělým výrazem tupě před sebe. Napříč obrazem šňůra, na níž visí spodky, aby uschly. Vzadu se vynoří Yvette jako truchlící vdova, následována starší služebnou, nesoucí košík z vrbo-

vého proutí. Důstojně si vykračujíc zastaví se před spodkami, které jí jsou v cestě. Služebná odsune trapné prádlo stranou a Yvette pokračuje v cestě.

118. Zase u Kurážina vozu.

POLNÍ KUCHAR *vzhlédne*: Nejde támhle Yvette?

KURÁŽ *odpoví*: Paní kornetová, co se už neukázala. *Hledí mimo obraz a zjišťuje překvapeně*: Vždyť má smutek!

119. Na jiném místě palisád. Malé, vždy jen pro jednoho muže určené stany pěšího vojska vytvářejí dlouhou uličku. Také zde zahálející nebo ve stanech spící vojáci. Yvette prochází se služebnou touto uličkou, aniž si všimá potlačeného výsměchu vojáků.

120. U Kurážina vozu.

KURÁŽ *vyběhne z obrazu*: Copak, Yvette? Snad tvůj praporečník nepadl?

YVETTE *vejde do obrazu a odpoví*: Ani ne. Umřel na otravu z hub — už před dvěma měsíci. Chtěla bych se vám omluvit, Kuráži.

POLNÍ KUCHAR: Mladý člověk přece za války umírá hrdinskou smrtí a ne na otravu z hub!

121. YVETTE: Vždyť proto taky nedostávám rentu.

POLNÍ KUCHAR *ironicky*: To bylo jen krátké potěšení. Kdyby se to vlastně stalo?

YVETTE: Hned dva dny po svatbě. KURÁŽ: Tak se aspoň nic nedověděl.

YVETTE *přikývne zamyšleně, pak změněným tónem*: Ostatně, neměla byste zájem o dalekohled?

122. Služebná přistoupí blíž a vyjme z košíku dalekohled.

KURÁŽ *si předmět prohlíží*: Kdybych

já měla něco na prodej, nezašla bych zaručeně za někým, komu jsem ještě dlužná, Yvette.

YVETTE: Ach tak, za ty svatební šaty. Ještě je nemůžu zaplatit, malheureusement. Měla jsem ke všemu ještě velké výdaje.

KURÁŽ *vrací dalekohled do košíku*: Lidi teď nekupují nic, co není k snědku.

V tom okamžiku se tábora zmocňuje vzrůstající neklid. Všichni se udiveně rozhlízejí. Z dálky se ozvou hlasy:

Mají voly! Bude co žrát!

První vojáci proběhnou kolem kamery.

123. Také z vozů doprovodu vyskakují vojáci, ženy a děti. Odbíhají stejným směrem. Zcela v popředí vylézá polní kuchař s Matkou Kuráží na zadní část vozu a oba vyhlízejí.

POLNÍ KUCHAR *vítězoslavně*:

Voli... celé stádo!

MATKA KURÁŽ *nevěří očím*: Můj Eilif! Vždyť to je můj Eilif!

124. Několik otrhaných vojáků žene přes pevnostní násep stádo volů. Vyhladovělí vojáci a jejich doprovod se ze všech stran vrítí směrem od kamery do obrazu. Je slyšet hlasitá VOLÁNÍ:

Jsou pěkně vypasení! To se vám povedlo! Zachránili jste nás! Teď to zas nějakou chvíli vydržíme.

JEDEN *vyleze na násep*: Ukažte, vždyť už ani nevím, jak vůl vypadá.

Je slyšet i švédské VOLÁNÍ:

Odvedte ho k veliteli regimentu!

Vtom se objeví kuchař s Kuráží.

KURÁŽ *křičí*: Eilife!

Bezohledně se prodere vojáky a jejich družinou a vyleze s kočičí mrštností na pevnostní násep.

EILIF, *když poznal matku, křičí*:

Matko! *A obejmě ji radostně. Že jseš v lágru zrovna v takovýhle den!*

125. JEDEN Z VOJÁKŮ *polnímu kuchaři, jenž stojí v zástupu*: Polní kuchaři, tentokrát se dostane i na nás! Všecky voly ten tvůj velitel snad nestačí sežrat! *Vojáci se smějí.*
POLNÍ KUCHAR *hledí na voly*: Osm tučných volů! — Odkudpak je máte?

126. EILIF: Zrekvírovali!

Jeho lidé, kteří svedli zatím voly z pevnostního náspu dolů a ženou je středem davu, se vítězoslavně smějí...

EILIF *se skromností ješitného člověka*: Sedláci je ukryli v lese a chtěli je odvést do města.

JEDEN Z JEHO LIDÍ: Bylo jich čtyřikrát tolik co nás!

EILIF: Hodil jsem zbraň do trávy a začal jsem smlouvat. Nabídl jsem jim dvacet zlatáků za jednoho, a tak odhodili klacky, začali se drbat za ušima a my... na ně a všechny jsme pobili!

JEDEN Z VOJÁKŮ: Jen na něj se jich vrhlo sedm!

EILIF *se při té skromné zprávě o svém hrdinském činu samolibě směje*.

127. MATKA KURÁŽ *uštěďří Eilifovi políček*.

EILIF *si drží tvář*: Pročpak? — Že jsem se dal k armádě?

MATKA KURÁŽ *hrdě, ale tím, co zaslechla, také vylekána*: Ne. Že ses nevzdal, když se jich sedm do tebe pustilo! Neučila jsem tě, že máš na sebe dávat pozor, ty čerte!

128. Vojáci i lid propuknou v divoký smích. JEDEN se válí po zemi a křičí:

Má na sebe dávat pozor! Cha-cha-cha!

129. JAKÝSI KAPRÁL se objeví na pevnostním náspu; aby Eilifa odvedl: Máš přijít za velitelem, do jeho stanu. Z toho kouká zlatá spona.

130. Všichni propuknou v radostný řev na znamení souhlasu s takovou poctou. Vojáci se pokoušejí Eilifa popadnout a odnést k veliteli pluku. Ten se jim však vytrhne a vyběhne z obrazu. Proto se nadšenci vrhají na Matku Kuráž:

Tak tedy sláva tobě!

Vyzvednou ji na ramena a povykujíce ji vynášejí z obrazu. KURÁŽ se rozpačitě a skromně brání:

Puště, co to se mnou provádíte?

27. obraz: *Ve stanu velitele pluku. Den.*

131. Zařízení stanu je okázalé a barbarské, stejně jako velitel pluku. Na stěně visí pergamenová mapa, v koutě stojí polní lůžko. O vinný sud je opřena standarta pluku. VELITEL PLUKU, vedle něhož stojí polní duchovní jako tlumočník, vítá Eilifa přívalem blahovolně míněných švédských slov, nedbaje toho, že ten jim nerozumí:

Švédsky: Vykonal jsi jako zbožný bojovník hrdinský čin. A udělals to pro Pánaboha, v boji o víru! Přišli jsme, abychom jim zachránili duši, a co oni na to, co ta svinská, ukoptěná selská cháska? Odhání nám dobytek, aby jej mohli odvést do města, které obléháme. Ale tys je naučil móresům.

132. Eilif stojí před ním v pozoru, září štěstím a občas pohlédne tázavě na POLNÍHO DUCHOVNÍHO, poněvadž nerozumí ani slovu; ten mu o pauzách, jež mu velitel pluku chvílemi ponechává, překládá:

Vykonal jsi hrdinský čin... zbožný bojovník... pro Pánaboha... v boji za víru... my Švédové jsme chtěli

zachránit vaše duše, ale ti vaši svinští sedláci, ti lumpové chtěli odehnat svůj dobytek do města, které... obléháme... Ukázals jim, zač je toho loket.

VELITEL PLUKU naplní u sudu dva poháry vínem a praví Eilifovi:

Švédsky: Na, tohle do sebe vyklopíme!

133. VELITEL PLUKU mu podá pohár a s pohledem na polního duchovního:

Švédsky: Polní kazatel dostane starou belu, ten je zbožný.

Eilif uchopí pohár a pohlédne tázavě na POLNÍHO DUCHOVNÍHO; ten nedává na sobě znát rozmrzelost a řekne:

Jen pij — já nic, já jsem zbožný.

Eilif vypije s velitelem pluku pohár.

28. obraz: *Verbíři v křížové chodbě. Den.*

134. Katolický verbíř stojí se svým bubeníčkem před kostelíkem rakouského malého města. Postavil tam svou boudu, vedle ní visí na hrubě otesaném trámu slaměný panák ve švédské rejtarské uniformě. Verbíř, malá, tlustá, komická jarmareční figurka, ječí ochraptělým hlasem, zatímco jeho bubeníček tluče do teletiny.

VERBÍŘ: Švédský antikrist dotírá na Režno. Jak je má císař osvobodit, když nejdete s námi? *Bubeníčkoví:* Pořádně do toho uhoď, Toníku!

135. Oba vřeští k zvukům bubny:

Císař chce nové vojáky

Jen klid, dost kraválu!

Vyplatí se jít do války:

Čtyrák je za hlavu.

Titulek:

DRANCOVÁNÍ MĚSTA ŘEZNA. CÍSAŘSKÉ NÁHRADNÍ VOJSKO SE BLÍŽÍ. MATKA KURÁŽ ZÍSKÁ ŠIMLA A ZTRATÍ SYNA.

29. obraz: *Švédský vozatajský tábor před Řeznem. Den.*

136. Matka Kuráž s Katrin chystají výčepní stan pro oslavu vítězství. Evička, mladá selská děvče, které se teď očividně stalo nevěstkou, sedí poněkud stranou na zídce. Zatímco Katrin s Kuráží postaví lavici, zeptá se

EVIČKA: Na jak dlouho se vlastně povolilo město drancovat?

MATKA KURÁŽ: Na dvě hodiny! A až se vrátí, budou chtít chlastat.

137. EVIČKA *rezignovaně:* Mně ta naše vítězství už nejsou nic platná. V regimentě jsou teď samí Němci a ti mi zazlívají, že jsem se spustila se švédskými oficíry. Říkají, že jsem švédská coura.

MATKA KURÁŽ: Měla ses vrátit do Stralsundu.

EVIČKA: Tam by to bylo ještě horší.

Náhle zvolá KURÁŽ kamsi mimo obraz: Můjtybože, s čímpak ten přijíždí?

Směrem od kamery přijíždí polní kuchař na hubeném šimlu, kterého popohání vrbovým proutkem.

POLNÍ KUCHAR *vychloubáčně:* Arabský plnokrevník. Co mi za něj dáte?

138. MATKA KURÁŽ *si prohlíží hřebce s jakýmsi zájmem, potom:* Slezte z té herky, nebo se pod váma ještě sesype.

POLNÍ KUCHAR *sleze:* Deset zlatých, Kuráži.

MATKA KURÁŽ *se podivá šimlu do huby:* Jsem handlířka a žádný pohodný, monsieur.

POLNÍ KUCHAR: A kdopak říkal, že potřebuje do vozu herku?

139. MATKA KURÁŽ: Možná že jsem někdy něco takového řekla, ale nepotřebuju hovado, které bych nakonec ještě musela naložit, abych se s ním pohnula z místa. *Zvedne koně ocas a nabídne:* Pět zlatek.

POLNÍ KUCHAR *vyčítavě:* Paní Fierlingová...

V tom okamžiku se strhne hluk, který se během scény vystupňuje v bitevní ryk a dunění děl. Současně přiběhne rozčileně POLNÍ DUCHOVNÍ:

Katolické náhradní vojsko nás přepadlo! Bůhví, jestli se odtud ještě dostaneme.

140. POLNÍ KUCHAR *chce vylézt na svého šimla:* Musím za velitelem regimentu!

MATKA KURÁŽ *ho strhne zpátky:* Toho šimla tady nechte. Jestli vás uvidějí na katolické herce, jste vyřizený. *Vtom uhodí první granát do jednoho ze stanů v pozadí.*

POLNÍ KUCHAR *nechá koně a běží pryč:* Ale já se vrátím.

141. Obrazem pádí první prchající vojáci: POLNÍ DUCHOVNÍ běhá bezhlavě sem tam, vrhne se pak ke Kuráži a prosí:

Kuráži, nemáte nějaký kabát? KURÁŽ: Žádné kabáty nepůjčuju, ani kdyby šlo o život.

POLNÍ DUCHOVNÍ *ustrášeně:* Ale vždyť jsem přece pro svou víru zvlášť ohrožený.

Vtom uhodí v pozadí do polního ležení druhý granát.

KURÁŽ *hodí nazlobeně polnímu du-*

chovnímu plášt: Dělam to proti vlastnímu svědomí.

142. YVETTE příběhne radostně vzrušená: Katolíci! Kuráži, potřebuju nějaké šaty. Tenhle smuteční hábit není k ničemu.

KURÁŽ *vyhrabe z vozu uzlík a hodí jej Yvette:* Na tyhle!

Obrazem táhnou první kouřová mračna. Yvette vezme uzlík a běží za vůz.

143. YVETTE zjistí, že uzlík obsahuje její staré šaty. Zatímco se převléká, řekne YVETTE: Mé staré šaty. Schovala jste mi je. Víte, už bych to byla stejně dlouho nevydržela — čistě finančně.

Dým kolem Yvette houstne.

YVETTE *při převlékání:* Pravda, zacházeli se mnou uctivě, ale už jsem neměla čím zaplatit služce. Pohřeb mě samozřejmě taky něco stál. Jsem dnes na tom hůř než před svatbou.

144. KURÁŽ *volá:* Katrin!

Katrin přichází a Matka Kuráž jí pomaže tvář popelem a rozcuchá vlasy.

KURÁŽ *s gestem na Yvette:* Ta se bát nemusí. Pro tu to jsou konečně zas kunšofti.

145. Zatímco vzadu znovu vybuchuje granát, příběhne zcela bez dechu POLNÍ DUCHOVNÍ:

Zůstanu raději, kde jsem; kdyby mě viděli běžet, vzbudím leda podezření.

Z druhé strany přichází Švejecar a sotva popadaje dech vleče železnou plukovní kasu.

KURÁŽ *vkřikne rozčileně:* Co to vlečeš?

ŠVEJCAR: Plukovní kasu.

MATKA KURÁŽ *se celá zděšená vrhne na syna:* Copak ses úplně pomátl!

Vždyť už jdou.

ŠVEJCAR: Myslel jsem, že by jí bylo nejlíp ve voze.

KURÁŽ *křičíc, aby jí ve vzrůstajícím hluku boje bylo rozumět:* Katrin, dej pozor na šimla!

(146. záběr ve scénáři chybí.)

147. Směřem na Švejcara a Matku Kuráž.

KURÁŽ *rozzlobeně:* Švejcare, ta tvoje přehnaná svědomitost nás ještě může stát život! Hned ji hoď do řeky!

Švejecar uposlechne a vleče těžkou kasu z obrazu.

(148. záběr ve scénáři chybí.)

149. Polní duchovní se bojácně skryje za vozem.

YVETTE, *která se vyfintila, se mu prezentuje:* Líbím se vám?

POLNÍ DUCHOVNÍ *nervózně:* Na tom snad teď ani nezáleží.

150. KURÁŽ *u vozu horečně pracuje:* Mešní roucha navrch — kropenky se pověsí zvenčí. Ty obrázky Panenky Marie tady přece musí taky ještě být... *Náhle se udeří do čela a řekne:* Bože můj, prapor!

Bleskurychle vyleze na vůz a sáhne po protestantské polní standartě, která zdobila její vůz. V témže okamžiku vybuchne v popředí obrazu granát. Vystříkne bláto. Dým vyplní celý obraz. V jeho ztrácejících se cárech je vidět polního duchovního, Yvette, Katrin a Kuráž, jak leží skrčeni na zemi.

POLNÍ DUCHOVNÍ *křičíc:* To je konec!

KURÁŽ *křičíc rovněž, aby přehlušila vzrůstající hluk boje:* Nežvaňte, katolíci jsou taky lidi.

YVETTE *křičíc rovněž:* Oficíři z Uher mají moc slušnou pověst! A většina jich mluví francouzsky.

Při nové detonaci se všechny čtyři hlavy zase skryjí v písku. Scéna se ztrácí v žlutočerném dýmu střelného prachu.

30. obraz: *Pevnostní násep a vůz Kuráže. Den.*

151. U Matky Kuráže se obědvá. Katrin, Švejecar, polní duchovní a Matka Kuráž sedí kolem prázdného sudu a nabírají lžicemi z mísy polévku. Švejecar má na sobě selskou halenu a je značně sklíčený. Polní duchovní je vyštáfován jako výčepní. Těsně vedle Matky Kuráže je za kolík přivázan malý šimlík polního kuchaře. Matka Kuráž hodí šimlovi otep sena a pak usedne znovu k ostatním.

152. MATKA KURÁŽ *v nejlepší náladě:* Když se to tak veme, nejsou za války porážky těch nahoře pokaždý taky porážkou těch dole! *A pokračuje s gestem na šimla:* My kupříkladu jsme se tou porážkou teď vzmohli na šimla a Yvette si už prý zas namluvila nějakého obrista.

153. POLNÍ DUCHOVNÍ *se neklidně rozhlíží;* *poslze řekne:* Táhle je zase ten chlap s páskou přes oko. Je nebezpečný. Dneska ráno mě chytil, když jsem se šel vyvenčit, a půl hodiny mě zpovídal.

154. Mezi kmeny borovic se potuluje voják císařských. Odvážně vyhlížející chlapík s páskou přes oko. Nedaleko za ním dva další.

155. KURÁŽ, *která se podívala rovněž v tu stranu:* Já bych se na vašem místě teď nejspíš pustila do mytí nádobí.

POLNÍ DUCHOVNÍ: Mým posláním je vlastně péče o duši.

KURÁŽ *netrpělivě:* Jenže já duši nemám, zato ale špinavé nádobí. Když se budete takhle povalovat, neuvěří vám nikdo, že jste výčepní, jediné tím vzbudíte podezření.

156. POLNÍ DUCHOVNÍ *se číní u bečky s nádobím; přitom uraženě:* V Uppsale jsem kdysi vyzval studenty,

aby bojovali za svobodu víry, paní Fierlingová, a teď... Bohem mi propůjčený talent si vůbec nepříjde na své. *Dostává se stále víc do kazatelského tónu.* Tady se mých schopností zneužívá k tělesné práci. A to je hřích! Vždyť dokážu jediným kázáním dostat celý regiment do rozpoložení, že mu nepřítel připadá jako stádo ovcí, že každý radostně obětuje život za... *Náhle se odmlčí, nakloní se hluboko nad bečku a zaseptá:* Ten chlap míří k nám.

157. KURÁŽ *Švejecarovi, jenž dřepí mlčky a nevrle na voze:* To je kvůli tvé kase. Hodils ji do řeky?

ŠVEJCAR: To jsem přece nemoh. — Jakpak má kaprál vyplatit žold, když mu ji nedonesu?

MATKA KURÁŽ: Na útěku se žold nevyplácí.

158. ŠVEJCAR: Vyplácí, je na něj nárok. Bez žoldu utíkat nemusejí. Ani krok nemusejí udělat.

PROFOUS, *který zezadu přistoupí k Švejecarovi:* Jseš colmistr od dvaadvacátého. Kdepak je plukovní kasa?

Všichni čtyři se ustrašeně přikrčí.

ŠVEJCAR: Nic o ní nevím.

Profous pokyne oběma vojákům. Ti popadnou Švejcara a vezmou ho mezi sebe.

159. PROFOUS *ostatním:* Patří tenhle k vám?

ŠVEJCAR: Nepatřím, jenom jsem tady obědval.

PROFOUS: Znáte ho?

160. POLNÍ DUCHOVNÍ: Vůbec jsme s ním nemluvili. Ani hubu neotevřel, leda když jedl. A to musel.

PROFOUS: Co ty jseš zač?

161. MATKA KURÁŽ: To je můj výčepní. A vy máte zaručeně žízeň. *Polnímu duchovnímu:* Dones pálenku!

- PROFOUS: Ve službě žádnou pálenku!
162. PROFOUS *hrubě Švejcárovi*: Odnesl jsi švédskou kasu!
ŠVEJCAR: S někým si mě pletete. Nejsem ten, co ho hledáte!
163. MATKA KURÁŽ: Byl to vůbec tenhle? Ani si nemyslím, vypadá počestně. Já jsem Kuráž, už jste o mně jistě slyšeli, vyznám se v lídech.
164. PROFOUS: Jestli ji nevydáš, máš odzvoněno, jasné?
ŠVEJCAR: Když ji ale nemám!
165. MATKA KURÁŽ *má Švejcara se skrytou naléhavostí k tomu, aby kasu vydal*: Přece by ji vydal, když ví, že by s ním byl jinak konec! Tak promluv, hlupáku, pan kaprál ti dává možnost!
166. ŠVEJCAR *zarytě*: Nemám ji!
PROFOUS: Však my si s tebou poradíme!

Dá svým lidem pokyn. Vojáci popadnou Švejcara a odcházejí s ním.

167. MATKA KURÁŽ *udělá pár kroků za nimi a volá zoufale*: Vždyť by to řek! — Chcete mu vykloubit ruku?

31. obraz: *Důstojnický stan císařských. Den.*

168. Ve stanu se vydatně oslavilo vítězství. Prázdne láhve a mísy na stolech a lehátkách zhotovených z beden, pytlů a dek. V kruhu oficírů a děvčat stojí YVETTE a dává k lepšímu píseň o fraternizaci:

Francouzsky:

Sedmnáct let mi bylo
Když nepřítel k nám vpadl.
Pak odložil náhle šavli
Jak přítel šel mi ruku dát.
A po májové mši
Noc přišla nejsladší
A šiky stály sevřeny.

Pak bubny bily, jak je zvyk
Pak za keř vzal nás protivník —
A došlo k sbratření.

169. Zpívá šanson francouzsky. V popředí se etabloval oficír s táborovou nevěstkou. Děvče překládá oficírovi, který podle všeho nerozumí francouzsky, šeptem píseň.

170. O Yvette se ucházejí především dva oficíři. Jedním je mladý fenrych, jemuž je Yvette zřejmě nakloněna.

171. Druhým je starý senilní uherský obrist od jízdy, vlastník stanu, jenž sedí opilý se zkríženými nohama u nohou Yvette, dětin-
sky se šklebí a žádostivě ji hltá pohledy.

172. Yvette není obristem zvlášť nadšena. Pokud se na něho usměje, tak jen povinně. Jejím favoritem je fenrych. Sotva přednes Yvette skončí, ozve se zvenčí HLAS KURÁŽE:

Yvette! Yvette!

32. obraz: *Před důstojnickým stanem císařských. Den.*

173. Ozbrojená stráž zadržel Matku Kuráž. Vedle ní táborová kurvička Lina, celá uřícená. Yvette se objeví a proklouzne strážemi k Matce Kuráži.

MATKA KURÁŽ: Chytli mého Švejcara! Zastřelí ho. Lina už byla za profousem. Za dvě stě zlatých ho pustí!

174. LINA: Mně k vůli.

MATKA KURÁŽ: Ulovilas přece nějakého fenrycha, jak jsem zaslechla. A tak jsem si řekla, že by ti možná na můj vůz tři sta půjčil. Když se zbavím zásob — nějakou dobu by to sice potrvало — dala bych je pomalu zas dohromady. A ty za tu ochotu dostaneš dvacet zlatých.

175. YVETTE *se smíchem*: Fenrycha sice mám, jenže... nic nemá.

MATKA KURÁŽ *zoufale*: Jde mu o krk!

176. LINA *netrpělivě*: Budete si muset pospíšet! Má popravít všehovšudy tři muže a nemůže čekat.

Yvette vyjme z pytlíčku líčidlo, namaluje se, povytáhne si sukni a odejde do stanu, jako by chtěla říci „Zkusím to“.

33. obraz: *V důstojnickém stanu císařských. Den.*

177. Když Yvette vstoupí znovu do stanu, vítají ji přítomní hlasitým haló a potleskem. Francouzsky, německy i maďarsky se ozve:

Zpívat! Yvette! Dozpívej tu písničku!

Když nastal klid, YVETTE zpívá

francouzsky:

Láska, již cítila jsem
Nadpozemský byl cit
Že mám ho, ach, tolik ráda
Nechtěli naši pochopit.

Přítom se ostentativně a velmi svůdně obrací na senilního obristu, kterého ten nečekaný projev přízně zcela zmát.

178. Mladý fenrych mrští zklamaně a žárlivě pohárem o zem a běží ze stanu.

179. YVETTE se snaží dál obristu ošálit a zpívá:

A jedno jitro mdlý
Nastalo hoře mý
Vyřizen vzorně stanul šik.
Zvuk bubnů letěl náměstím
Z našeho města s milým mým
Odcházel protivník.

Za opilého křiku oficírů Yvette klesá obristovi do náručí.

34. obraz: *Na pokraji tábora. Den.*

180. Na pokraji tábora, uprostřed rozstříle-

ného a opuštěného opevnění zastává profous svůj úřad. V pozadí je vidět před troskami palisád popravčí četu. Vystřel. — Odtamtud se blíží profous s dvěma pomocníky ke kameře. Vpředu leží v písečné jámě zle zřízení tři spoutaní vojáci: zřejmě je mučili. Mezi nimi je i Švejcar. Profous se před nimi zastaví. Švejcar by teď byl na radě, ale PROFOUS ukáže na dalšího:

Vemte napřed toho!

Pomocníci surově popadnou vojáka a odvádějí ho dozadu.

181. ŠVEJCAR *se zřejmým ulehčením tomu, který tu s ním zbyl*: Teď už jsem klidný. Zaplatí mu a profous mě nechá běžet.

35. obraz: *U Kurážina vozu. Den.*

182. Táborem přichází k vozu Kuráže Yvette zavěšena do obrista, laškujíc a kolébajíc se v bocích. U vozu dřepí v kruhu vícero vojáků na nejrůznějších předmětech: kulech z palisád, vrbových koších a kamenech. Každý voják má v ruce pohár. Polní duchovní je obchází s hliněným džbánem a dolévá. Hlučná zábava; několik jich intonuje kolo-zpěv.

183. Matka Kuráž se dívá na Yvette s úzkostlivým očekáváním. Vedle Kuráže sedí Katrin.

YVETTE *přistoupí k ní, svatouškovsky*:
Drahá Kuráži, náhodou jsem zaslechla, že pro jisté okolnosti chcete prodat vůz. Měla bych zájem.

MATKA KURÁŽ *polekaně*: Prodat? Dát do zástavy!

YVETTE *hlasitě*: Přivedla jsem rovnou svého přítele, který mi v obchodních věcech radí, že drahoušku?

OBRIST *maďarsky*: Je mi ctí...

MATKA KURÁŽ *se obristovi zdvořile ukloní*.

184. YVETTE *pošle svého milence pryč*: Pro-

- hlédni si ho, miláčku. Nechceš se napít vína?
OBRIST rozumí jediné slovu „vína“, kývne přihlouple a pak řekne:
 Víno? Víno ano. Potom odejde prkeným krokem k vozu. Když je obrist mimo doslech:
YVETTE: Je moc hodný, hned mi dal peníze.
MATKA KURÁŽ prudce: Ale přece ne vůz — zásoby!
YVETTE svatouškovsky: Řeklas přece, že ty peníze potřebuješ.
185. **MATKA KURÁŽ**: Kolikpak bys dala?
YVETTE: Dvě stě.
MATKA KURÁŽ: Vždyť dvě stě chce jen ten profous!
YVETTE: Víc mi dědek nedá. — Vůbec ani nevím, co ve voze všechno je; stejně se musím napřed přesvědčit. *Yvette chce zajít dozadu.*
KURÁŽ jí zadrží: Žádné přesvědčování! K prodeji vozu se přinutit nedám.
YVETTE drze: Když ty na mě takhle, tak toho prostě necháme. *S gestem dozadu*: Copak si myslíš, že je radost vypáčit z tamtoho dvě stě zlatek?
186. Vtom příběhne bez dechu **LINA**:
 Tak co, máš ty peníze?
 Sotva to řekne, je slyšet z místa, odkud přišla, první salva.
187. Všichni tři zmlknou a hledí směrem, odkud se výstřely ozvaly.
MATKA KURÁŽ bezprostředně a prudce Yvette: Tři sta!
188. **YVETTE chladně**: Dvě... To je tolik, co by mě stálo kloboučnictví, Kuráži.
MATKA KURÁŽ křičí: Ale vždyť tenhle vůz je všechno, co mám! Z čeho máme žít?
189. **LINA nervózně**: Kuráži, už je před ním jen jeden!
MATKA KURÁŽ naznačí Lině, aby byla zticha, potom k Yvette, s gestem na Katrin:
 Tuhle mám taky ještě na krku. Je němá. — Sto zlatých mi musí zůstat, abych si mohla naložit aspoň ranec zboží a začít znova. — Ale dobře, i když mi zůstane jen padesát... Dej dvě stě padesát!
190. Yvette se otočí, zajde k vozu, odhrne plachtu a pohlédne dovnitř. Obrist, který stál poněkud stranou, se rozběhne zamilovaně za ní. Yvette ukáže na vůz a očividně mu domlouvá, aby jí poskytl dvě stě padesát.
36. obraz: *Na pokraji tábora. Den.*
191. Oba profousovi pomocníci popadnou druhého odsouzence a vedou ho k popravišti. Výstřel. — Profous nejde hned za nimi, nýbrž se zastaví před Švejcarem a zkoumavě si ho prohlíží.
PROFOUS: Copak to jsou za lidi, ti tvoji známí?
ŠVEJCAR suchým hlasem: Na ty je spolehnoutí.
PROFOUS se skepticky ušklíbne: To říkáš ty!
37. obraz: *Pevnostní násep a Kurážin vůz. Den.*
193. **YVETTE příběhne s váčkem peněz a podá jej Kuráži**: Dvě stě padesát!
 Lina se chce váčku zmocnit, ale Kuráž jí v tom zabrání a začne zlatáky počítat.
194. **LINA**: Tak už dělej!
MATKA KURÁŽ odevzdá Lině konečně váček se slovy: Tumáš sto padesát. Pověz profousovi, že víc nemám. Však na to přistoupí.

LINA neklidně: Kuráži, vždyť vám povídám... *Vtom její slova přeruší další salva.*

KURÁŽ rozzlobeně: Tak už leť!

LINA běží pryč.

195. U vozu se rozhostilo tíživé mlčení. Všichni hledí zaraženě a s tichou výčitkou na **KURÁŽ**; ta se oboří na duchovního:

Nepostávejte tady jako Ježíš na hoře Olivetské! — Katrin, vyčisti nože!

Polní duchovní se skloní nad svou práci.

196. Katrin, nanejvýš rozčilená, vyrazí chrčivé zvuky a snaží se protestovat rukama.

197. **KURÁŽ ke Katrin poněkud mírněji**:

Však bratra zase dostaneš.

POLNÍ DUCHOVNÍ: Pánbůh to k dobrému obrátí.

MATKA KURÁŽ: Máte je vytrít do sucha!

Vtom příběhne bez dechu **LINA** a volá už z dálky:

Pod dvě stě to neudělá! A říká, že už nemůže čekat. Dělej, Kuráži!

Kuráž sáhne do peněžního váčku, odpočítá rychle padesát zlatých a vtiskne je Lině mlčky do ruky. Lina uhání přes pevnostní násep pryč. Vtom třeskne třetí salva. Lina na náspu nahoře ustrne jako zasažena bleskem.

198. Matka Kuráž, která právě zase chtěla peníze zastrčit do kapsáře, se zarazí. Bolest ztrhává její rysy. Katrin se u stolu se vzlykotem zhroutí.

KURÁŽ bezbarvým hlasem: Katrin, mám dojem, že jsem smlouvala moc dlouho.

V tom okamžiku se změní scénérie, provázena hudební ilustrací Kurážiny písně. Denní světlo ustupuje soumraku. Také u Kurážina vozu se obraz změnil. Scénérii osvětlují pochodně a lucerny. Matka Kuráž sedí sama na sudě a zírá před sebe, aniž bere hlu-

čící zákaznický na vědomí. Jednou se ohlédne.
 199. U Kurážina vozu stojí polní duchovní a Katrin. Je cítit, že se oba straní Matky Kuráže, jako by byla malomocná. Když poznají, že Matka Kuráž na ně hledí, oba se odvracejí. Vtom přichází přes pevnostní násep **YVETTE**; nenápadně projde tanečním krokem těsně kolem Kuráže a pošeptá jí:

Kuráži, profous ho sem přivleče. Jestli prozradíš, že ho znáš, je s námi všemi ámen. Zuří, že nedostal peníze, a říká, že teď za tou věcí půjde.

S těmi slovy Yvette Kuráž mine a ztratí se z obrazu.

200. Přes pevnostní násep přicházejí dva profousovi pomocníci vlekoucí mrtvé tělo.

PROFOUS, který je provází, volá z náspu:
 Tady je jeden, kterého neznáme jménem. Pro pořádek se ale musí zapsat.

201. Tvář Kuráže, která je pevně rozhodnuta se neprozradit. Do toho **HLAS PROFOUSE**:

Byl se tu najíst. Podívej se, jestli ho znáš.

Matka Kuráž se zvedne a kráčí unaveně k pevnostnímu náspu.

202. Kuráž hledí s kamennou tváří na mrtvého Švejcara.

PROFOUS: Znáš ho?

Přítom Kuráž nedůvěřivě pozoruje. Ta zavrtí hlavou, obrátí se a jde.

PROFOUS poručí svým pomocníkům drsným hlasem:

Odneste ho na mrchoviště. Nikdo ho nezná.

Titulek:

NĚKOLIK MĚSÍCŮ POZDĚJI...
TAKÉ VELKÝ CÍSAŘŮV VOJE-
VŮDCE TILLY PŘICHÁZÍ O ŽI-
VOT.

38. obraz: *V Ingolstadtu. Den.*

203. Do prázdného obrazu zvedá čestná stráž bohatě zdobený katafalk. Polní maršálek je pohřbíván se vši církevní a vojenskou okázalostí.

204. Ke skupině diváků.

VÁLEČNÝ INVALIDA *se smrtelně vážnou tváří sousedovi*: Škoda, že polní maršálek padl.

SOUSED rovněž vážně: Ještě na svůj regiment volal, aby se všichni bili jako lvi, a jel na koni zpátky. Jenže si splet směr a dostal se tak do první linie, kde ho pak zasáhla kulka.

205. Vůz Kuráže vyjíždí za rohem směrem k smutečnímu průvodu.

KURÁŽ: Mám všeho po krk, kazateli. Prostě mi Švejecar nejde z hlavy. Nechám toho a usadím se někde, kde o tom všem už nebudu slyšet. *Ke Katrin*: Má docela pravdu, že z války nic dobrého nekouká. A stejně jednou skončí. Ale teď dělejte, rozestavte lavice, po funusu mívají lidi žízeň.

POLNÍ DUCHOVNÍ: Paní Fierlingová, jestli válka opravdu skončí, jste na mizině. Přitom máte neprovdanou dceru. A já vás samozřejmě nezajímám. Ale válka vůbec skončit nemusí. Když je po jednom lumpovi, není ještě dávno po všech lumpárnách. Hrdinové se vždycky najdou.

206. Pohřební průvod. Kyrýsníci se smutečním flórem atd.

207. Směrem k vozu Kuráže. Rozestavují se lavice.

POLNÍ DUCHOVNÍ: Vždycky se najdou lidi, co říknou, že válka nemusí trvat věčně. Ale většinou bývá přání otcem myšlenky.

208. Diváci, mezi nimi žena se čtyřmi dětmi.
209. Vůz Kuráže.

POLNÍ DUCHOVNÍ: Podle mě není vůbec řečeno, že válka jednou skončí. Může snad pro něco nepředvídaného na chvílku uváznout. Před tím ji nic nechrání, vždyť na světě není nic dokonalé. Ale císařové a králové a papež jí v nouzi jistě přijdou na pomoc. A tak se celkem nemusí ničeho vážného bát a čeká ji dlouhý život.

210. Smuteční průvod.

211. Vůz Kuráže.

KURÁŽ: Jestli válka neskončí, tak bych se měla zásobit zbožím, co je zrovna lacino k mání. Dobře, nakoupím nějaké. Spolehnu se na vás.

POLNÍ DUCHOVNÍ: To klidně můžete, paní Fierlingová.

Katrin přestala pracovat a zírá na polního kazatele a na matku. Náhle mrští košem s lahvemi o zem a běží za vůz.

KURÁŽ volá: Katrin! Můjtykriste, ta přece na mír čeká.

39. obraz: *První válečná krajina. Léto. Den.*

212—213. Velký celek nějakého vyobrazení války s tehdy obvyklými bitevními šiky (zrcadlový záběr). V popředí ční do obrazu počítadlo Kuráže. Ruka pohybuje kuličkami. Zpěv Kuráže:

Z Ulmu do Met... atd.

40. obraz: *Širá zasněžená krajina. Den.*

214—215. Také zde obraz válečné zhouby. Na obzoru se rýsuje popraviště (zrcadlový záběr). V popředí — při pravém okraji obrazu — část Kurážina vozu. Velký záběr ručních vah Kuráže, která odvažuje kusy masa, šunku a salám. Píseň Kuráže.

41. obraz: *Letní krajina. Den.*

216—217. Vůz Kuráže v bezpečí příkopu. Po silnici — při horním okraji obrazu — táhne několik invalidů. V popředí obrazu skládá Kuráž své mince do odpočítaných sloupků. Píseň Kuráže.

42. obraz: *Silnice. Den.*

218. Šimlem tažený vůz Kuráže kodrcá čile po silnici. **POLNÍ DUCHOVNÍ**, který sedí vedle Kuráže na kozlíku, zpívá s ní: Jde jaro k nám. Vstaň, křestane!

Je slyšet vyzvánění.

219. **MATKA KURÁŽ** *zarazí koně*: Brrr... *Naslouchá. Udiveně polnímu duchovnímu*: Co že vyzvánějí? Dnes, ve všední den...

Titulek:

1635: SASKÝ KURFIŘT SE ROZCHÁZÍ SE ŠVÉDSKÝM SPOJEN-
CEM! VÁLKA USTRNE. CIZÍ
VOJSKA SE CHYSTAJÍ OPUSTIT
NĚMECKO.

Silné vyzvánění.

43. obraz: *Před panským domem. Den.*

220. Skupiny vojáků procházejí — bez jakéhokolí pořádku — na odchodu ulicí. Před

malým domkem nakládají dva vojáci na káru různé domácí potřeby a nábytek. Třetí voják vleče z domku křeslo a bezohledně se je snaží hodit na vysoko naloženou káru.

DRUHÝ VOJÁK křičí: Už se tam nevejde!

TŘETÍ VOJÁK: Musí!

Násilně je na káru vměstná. Přitom spadne jiné křeslo a rozbije se o dlažbu. Kamarád vezme polámané křeslo a odejde s ním do domku, před nímž je několik rejterských koní uvázano k plotu. Z domku se ozývá hlasité francouzské láteření Yvette.

44. obraz: *V panském domě. Den.*

221. Zatímco vojáci jsou vzadu dále zaměstnání vynášením drahocenného barokního nábytku, stojí YVETTE — již značně podroušená — uprostřed salónu a řadí francouzsky i lámanou němčinou:

Ten lotr, ten lump! Ten zločinec! Čtyři roky jsem žila s tou zdechlinou, svá nejlepší léta jsem mu obětovala! Ale ten mi už neupláchně! A kdyby se za deseti oficíry schoval!

V té chvíli uchopí dva vojáci stojací hodiny. YVETTE se vrhne na ně a křičí:

A ty hodiny tady taky zůstanou, takhle jsme se nedohodli!

222. Směrem od knihovny, chráněné tělesnou obristovou stráží, přichází adjutant TONI, nefalšovaný Vídeňák; přistoupí k Yvette a spustí:

Madame, vše bude v pořádku. Všecko se srovná. Budete spokojená. Mám příjemnou povinnost nabídnout vám tisíc zlatých. Panu obristovi velice záleží na tom, aby se všecko pokojně urovnalo.

YVETTE odpoví adjutantovi tím, že mu ušetří hlučný políček a křikne:

Já ti povím pokojně! To je inzultace. Zač mě máte? Ještě do včerejška jste se přede mnou plazil, vy lokaji! A Ferda to taky schytá. Můžete mu to vyřídit!

223. Adjutant se bezmocně stáhne.

YVETTE *uchopí džbán na víno, zjistí, že je prázdný, a volá: Klárko! Tokajské!*

224. Vedlejší místnost je velká, bohatá knihovna. V křesle zalezlý obrist. Připraven na cestu a velmi vážný. Jeho pobočník Toni stojí vedle něho.

OBRIST: Vždyť si to kloboučnictví vždycky tak přála. Co si teď počnu. TONI: Říká, že si ji musíme vzít. OBRIST *zoufale*: Ale to přece nemůžu. Toni, nenechávej mě teď na holičkách.

TONI *se očividně snaží najít východisko a dojde k návrhu*: Pane hrabě, oženit bychom se s ní jaksí mohli. Ale nábytku se přece jen budeme muset vzdát. *Končí hlubokým povzdechem*: Je strašná! *Obrací se na oficíra, který kolem nich projde*: Dojdi pro Zschökeho, ať nám udělá faráře.

45. obraz: *Před branami města. Den.*

225. Obristův pluk je přichystán k odchodu. Na koni přijíždí JEDEN Z DŮSTOJNÍKŮ. Má přes ruku farářskou sutanu. Slez s koně, zajde k jinému oficírovi a řekne:

Pojď se mnou, Zschöke! Musíme se oženit!

46. obraz: *V salóne panského domu. Den.*

226. Vojáci nyní zase nábytek rozstavují. Pobočník Toni stojí před Yvette, která se zřejmě uklidnila. S uspokojením bere na vědomí ADJUTANTOVA slova:

Mademoiselle, budu mít čest osobně pro vás přijít, jakmile se vyřídí záležitost s rodinou.

YVETTE: Není to od snoubence nijak slušné, nezabránit dojmů, že jsem se mu vnutila. *Náhle pozná, že několik vojáků vnaší do místnosti těžký přiborník, a volá na ně*: Ten kredenc postavte zase do kouta.

47. obraz: *Ulice před panským domem. Den.*

227. V popředí velký vůz, z něhož se právě skládají poslední kusy nábytku. Oba oficíři, jeden už převlečený za katolického duchovního, míří k panskému domu.

FALEŠNÝ DUCHOVNÍ: Vždyť to musí poznat!

OFICÍR: Prosím tě, chlastá od rána!

FALEŠNÝ DUCHOVNÍ: Vždyť neumím latinsky!

48. obraz: *V panském domě. Den.*

228. V knihovně sedí YVETTE zmožená a opilá v křesle u krbu; ztěžklým jazykem říká služebné, která stojí vedle ní:

A před lidmi, Klárko, se m-mi teď bude říkat p-paní hraběnko.

KLÁRKA *blízko pláče*: A vemete mě taky s sebou do Uher, na ten svůj rodový zámek?

Yvette se pokouší o graciózní přisvědčující gesto. Zvony vyzvánějí.

49. obraz: *Pod lípou. Den.*

229. Vůz Kuráže stojí ve stínu velkého stromu. Poněkud opodál několik válkou zničených domů, na nichž se teď obyvatelé snaží opravit vzniklé škody. Jen polní duchovní — dosud převlečený za výčepního — sedí na

zbytku zdi a civí tupě před sebe. Vtom se z dálky blíží rozedraná postava.

POLNÍ DUCHOVNÍ *vzhlédne a praví*: Podívejme se, kdopak to sem jde? To je přeci kuchař velitele regimentu! *Potom běží k vozu Kuráže a křikne dovnitř*: Kuráži, návštěva!

230. Polní kuchař se zatím přiblížil.

POLNÍ DUCHOVNÍ *se ho ptá*: Taky vás odstavili?

V tom okamžiku se z vozu vynoří MATKA KURÁŽ a zvolá radostně:

Můjtykriste, kuchař od velitele regimentu! Po tolika letech! *Obejme srdečně polního kuchaře, potom si ho prohlíží od hlavy k patě a z něčeho nic řekne*: To jistě už taky brzy přijde můj Eilif.

50. obraz: *Před stodolou. Den.*

231. Chránění prkenným plotem číhají čtyři otrhanci, na nichž však je ještě znát, že bývali vojáci. Jedním z nich je Eilif. Všichni čtyři sledují napjatě, jak těžký selský vůz opouští s polním nářadím stodolu. Mládenci a dívky, zčásti na voze, zčásti jej provázejíce, se vydávají za polními pracemi.

232. JEDEN Z EILIFOVÝCH KUMPÁNŮ: Teď jedou na pole.

DRUHÝ KUMPÁN: Ti nenechají dvůr opuštěný. Tihle zatracení křupani jsou setsakra mazaní.

233. EILIF *rozkazovačně*: Vy tady počkejte! A ať vás nikdo nevidí! A ty půjdeš se mnou!

Jeden z kumpánů následuje Eilifa, který se jako kočka vyplíží z obrazu.

51. obraz: *Pod lípou. Den.*

234. Kuráž sedí u vozu vedle polního kuchaře. Poněkud stranou polní duchovní, který se

na ně nepřejícně dívá.

KURÁŽ *volá*: Katrin, dones kuchaři sklenku pálenky! *Katrin se z vozu nevynoří. Kuráž volá znovu*: Navleč si nějaký ten hadřík a je to. Kuchař není nikdo cizí!

235. Poněvadž se nic nehne, KURÁŽ vstane a dojde pro pálenku sama; přitom řekne:

Nechce se jí ven. Mír s ní vůbec nepohnul. Dal na sebe moc dlouho čekat. Maroděři ji praštili přes ruce, když nám chtěli ukrást šimla. Je po rukou — i po šimlovi.

236. KUCHAŘ *vzdychá*: Inu, válka!

KURÁŽ *usedne zase ke kuchaři a říká*: Čert aby ji vzal — jenže mír mi zlomí zase vaz! Nakoupila jsem na kazatelovu radu zásoby a teď tu dřepím se zbožím.

237. KUCHAŘ: Jak jste mohla dát na kazatele! Kdybych byl tenkrát měl víc času, tak jsem vás před ním varoval. Ale katolíci přišli moc narychlo. Je vyžírka!

MATKA KURÁŽ: Myl mi nádobí a pomáhal tahat.

238. KUCHAŘ: Ten a tahat? Jak ho znám, tak vám taky vykládal ty svoje vtipy. Má o ženských moc špinavé mínění, marně jsem se ho snažil předělat. *Vtom se kuchař obrátí na polního kazatele a řekne s předstíranou výčitkou*: Jak se můžete plést do obchodního podnikání druhých lidí, když vás o to nikdo nežádal?

POLNÍ DUCHOVNÍ *rozezleně*: S vámi nemám co mluvit! Ty vaše úmysly jsou příliš průhledné. Chcete se tady prostě uhnízdit.

KURÁŽ *se snaží zmírnit spor*: Nerozčilujte se. Nemůžete přece popřít, že ta vaše válka stála za bačkoru.

POLNÍ DUCHOVNÍ: Neměla byste se na míru prohřešovat, Kuráži! Jste hyena bojišť!

KURÁŽ: Co že jsem?

POLNÍ DUCHOVNÍ: Když vidím, že mír je pro vás jen něco jako starý posmrkaný šňupák, který se člověk štítí vzít do ruky, tak mě to lidsky pobuřuje. Z toho se totiž pozná, že si nepřejete mír, ale válku, a to kvůli zisku. Jenže nezapomínejte na staré pořekadlo, že každý, „kdo chce s vlky žít, musí s vlky výt!“

KURÁŽ: Mám snad války na svědomí já? A ne císařové, papežové a vojevůdci? A každopádně si vyprošuju tu hyenu! My dva jsme spolu domluvili!

S těmi slovy zmizí Kuráž ve voze a za poslední věty hodí polnímu kazateli sutanu pod nohy.

239. POLNÍ DUCHOVNÍ zvedne mlčky duchovní roucho a prohlíží si je:

Prožrali je moli...

Pak odchází.

240. POLNÍ KUCHAR hledí za polním duchovním a volá:

Jen se uklidněte, pane polní predikante! Však zase nějaké to místo najdete. Kuchtit už není co, ale věřit se nepřestalo, na tom se nic nezměnilo.

241. Už poněkud dál zamíří polní duchovní do polí a náhle rozvine své roucho, navleče si je a nasadí si čepičku.

52. obraz: *Ve stodole. Den. Vyzvánění.*

242. Eilif a jeden z jeho kumpánů odvažují v přítomnosti stodoly dvě krávy. Šramot u schodů přerušuje jejich počínání. STARŠÍ SELKA se ptá úzkostlivě:

Je tu někdo?

Eilif, který ji spatří, uchopí vidle, opřené vedle o zeď, a bleskurychle je hodí po ženě. Krátký výkřik. Eilif se vrhá s odvázanými kravami k vratům a rozrazí prudce obě křídla. 243. Před vraty stojí v polokruhu houf sedláků s kosami a klacky.

JEDEN ZE SEDLÁKŮ: Kampak s tím dobyt看kem?

EILIF *krátce*: Rekvíruje se.

STATNÝ CELEDÍN *ironicky*: Rekvíruje...?

JINÝ SEDLÁK: Pojdte na chvilku s náma.

53. obraz: *Pod lípou. Den.*

244. Vůz Kuráže stojí dost daleko. Ke kameře běží dva chlapi — propuštění vojáci. Každý má pod paží hlasitě kdákající slepici. U vozu stojí MĀTKA KURÁŽ a zuřivě jim spílá:

Oběsit by je měli, lumpy! Utlouct ten ksindl!

Oba zlodějové zmizí z obrazu.

245. POLNÍ KUCHAR *vystoupí za vozem; Kuráži*: Copak je?

MĀTKA KURÁŽ: Ukradli mi slepice!

POLNÍ KUCHAR, *který hledí za oběma*: Jsou to propuštění vojáci!

MĀTKA KURÁŽ *zuřivě*: Nic jiného neumějí než rabovat a krást! Zaslouží oběsit!

54. obraz: *Větev stromu. Den.*

246. Je slyšet příjezdětu káru. Kára se zastaví.

HLAS SEDLÁKA, *který vysvětluje*: Vloupali se k jednomu sedlákovu. Zabili mu ženu.

HLAS EILIFA, *který zoufale křičí*: Neudělal jsem nic jiného, než co jindy taky!

Přes větev se přehazují dva silné provazy, které se stáhnou ve smyčku.

EILIF *se ospravedlňuje*: Ve válce mi za to prokazovali pocty! Po pravici velitele regimentu jsem seděl!

JAKÝSÍ HLAS *mu odpovídá*: Ale teď je mír.

EILIF: Tenkrát mi řekli, že to bylo hrdinství! Zlatý náramek...

HLAS: Teď se tomu říká vražda a loupež.

EILIF *pronikavě vykřikne*: Matko!

Oba provazy kolem větve se napnou. Strom se pod oběšencovou vahou jen mírně zakymácí.

55. obraz: *Pod lípou. Den končí.*

247. Kuráž, Katrin a polní kuchař sedí u vozu. Vtom přicházejí směrem od kamery dva sedláci a selka. Zastaví se a volají:

Zmizte odsud! Nemůžeme vás potřebovat!

KURÁŽ *vzhlédne a odvěti*: Copak? Jsme počestní handlíři.

JINÝ SEDLÁK *se objeví směrem od vsi a řekne smířlivě*: Koukejte se ztratit.

Potom zajde k ostatním a pokračuje: Nechte ji na pokoji; je to jen handlířka, jedna z těch malých.

PRVNÍ SEDLÁK: Nic takového! Ty bývají nejhorší. Proč? Provádějí to, co jim ty větší naplánujou!

KURÁŽ *vzhlédne a odpoví*: Když myslíte, tak se prostě ztratíme. Lidi jsou tak podráždění.

S pomocí Katrin rychle sejme na stromě upevněnou plachtu, hodí ji do vozu a všichni tři odtáhnou s vozem kamsi dozadu.

56. obraz: *Silnice k mlýnu v Ingolfinku. Večer.*

247a. Celek s mlýnem.

248. Vůz Kuráže projíždí pomalu kolem kamery. Polní kuchař a Kuráž zavěšeni do popruhů.

KURÁŽ *s pohledem dopředu*: Tady už melou nové obilí, ti lumpové. A já mám ve voze ještě pět pytlů té drahé válečné mouky.

Katrin, která vzadu vůz tlačí, pohlédne rovněž dopředu. Oči se jí rozšíří — poznává mlýn — a rychle se skryje ve voze.

249. Široký celek. Vlevo ční do obrazu otáčející se křídlo mlýna. Od levého okraje obrazu se blíží z jisté vzdálenosti Kurážini lidé. Vtom se ozve HLAS MLYNÁŘE:

Hej vy tam, zaražte!

Hned poté se objeví MLYNÁŘ a běží k vozu; přitom volá:

Poslyš, nebylas už někdy v tomhle kraji?

KURÁŽ *volá zpět*: Může být, sjezdili jsme toho spoustu.

250. Teď dorazil MLYNÁŘ k vozu, postaví se před Kuráž a zadržuje ji:

Samozřejmě, jseš to ty. Mělas dceru. Kde je?

MĀTKA KURÁŽ: Ta už se mnou není. Vdala se.

MLYNÁŘ *zaraženě*: To není pravda!

MĀTKA KURÁŽ: Je. Žije v Bamberku.

251. MLYNÁŘ *prudce*: To není pravda! Kdyby ještě žila, vrátila by se ke mně!

MĀTKA KURÁŽ *uhne*: Nech mě! Musím dál!

Také polní kuchař trhne vozem a odstrčí mlynáře.

MLYNÁŘ *zůstane zpět a spílá*: Bůhví, co jsi s ní provedla ve své hamiznosti, do jakého svinstva jsi ji zatáhla, na kterém mrchovišti skončila, babizno jedna!

252. Uvnitř vozu dřepí Katrin. Je slyšet HLAS KURÁŽE:

Slíbila jsem jí, že se sem vrátíme, až nastane mír. Ale teď to pro ni už nemá smysl — s téma zchromlýma rukama. Pro ni přišel mír pozdě.

Titulek:

1635. V TOM ROCE NASTALA ZIMA ZÁHY A BYLA KRUTÁ. PRO NEPŘÁTELSKÝ POSTOJ OBYVATELSTVA POPOJÍŽDÍ KURÁŽ JEN ZA NOCI.

57. obraz: *Horská ves za zimy. Večer.*

253. Šedí pochmurného zimního večera přijíždí Kuráží vůz po zbahněné silnici k malé osadě. Ledový vítr skučí. Na polích leží sněh. Soumrak je tak silný, že se dají rozeznat jen obrysy domů. Matka Kuráž už nemá koně. Polní kuchař a Kuráž — jen chatrně zachumlaní proti zimě — mají přes ramena popruhy, kterými táhnou vůz. Před domkem, v němž se za jedním oknem svítí, zarážejí. Zcela mechanicky shodí popruhy, vyhrabou z vozu dvě misky a postaví se k nim.

254. POLNÍ KUCHAR, když Kuráž stane vedle něho:

Mám toho už po krk! Vráťm se do Chalonu na Rhône. Jdeš se mnou, nebo nejdeš?

MATKA KURÁŽ: Ne bez Katrin.
POLNÍ KUCHAR: S Katrin ne. To se tedy vypravím sám. Máš poslední možnost se rozhodnout.

MATKA KURÁŽ se ohlédne.

255. Katrin stojí za vozem. Vyhrabala rovněž misku, ale teď se zaráží a dívá se po obou. Vzдорovitě zase misku zastrčí. Zřejmě zaslechla, co oba říkali.

256. POLNÍ KUCHAR volá monotónním hlasem k osvětlenému oknu:

Vážený pane, čeledi a ostatní, co tu bydlíte! Předneseme vám píseň o Šalomounovi, Juliu Caesarovi a jiných velikánech, kterým jejich velikost nebyla nic platná.

OBA zazpívají:

Vy víte, kdo byl Šalomoun

A co se stalo s ním...

257. Katrin vyhrabe z vozu nějaké nuzné oblečení a sváže je do ranečku. Do toho ZPĚV POLNÍHO KUCHARĚ A KURÁŽE:

... Vše promyslel na samu kost

A přece pravil: Marnost nad marnost —

A zoufal nad svým zrozením.

Jaká to moudrost, velikost!

Hle: večer dosud nenastal

A už tu máme následek: ...

258. Nad Kuráž a polního kuchaře, na dům s osvětleným oknem. Přitom ZPĚV pokračuje:

To moudrost jenom dohnala ho tam!

Blažen, kdo navždy se jí zřek!

259. POLNÍ KUCHAR *nevrlé*: Ani nevyhlédnou. *Po malé pauze*: Nejsem nelida, Anno, ale matčin výčep je malý. MATKA KURÁŽ: Možná že by tam v Chalonu našla muže...

POLNÍ KUCHAR: Abych se nesmál! Nemá a navíc ty zchromlé ruce!

A v tomhle věku! — Host se nechce pořád koukat na něco takového.

MATKA KURÁŽ se ohlédne: Nemluv tak nahlas!

POLNÍ KUCHAR udělá pohrdavý posunek a začne znovu zpívat:

Vy víte, kdo byl Caesar sám...

58. obraz: *Světlice na faře. Noc.*

260. Dům, před kterým Matka Kuráž s polním kuchařem zpívají, je fara. Zvenčí ZPĚV:

... Odvážný, smělý muž.

Na trůn jak bůh se posadil

A pak byl zavražděn, jak víte už

V ten čas, kdy na vrcholu byl...

V téměř prázdné světnici sedí u rozviklaného stolu farář, drobný mužiček ve špinavé sutaňě, a jí z kouřící mísy polévku; přitom ohlédává tvrdou kůrku chleba. Dívá se k oknu, od něhož je slyšet zpěv obou, a nemůže se rozhodnout, jestli by se žebrákům nemělo něco poskytnout.

261. Potom energicky mávne rukou a nedá se už při jídle rušit. ZPĚV pokračuje:

I ty, můj synu! vzkřik — a dost.

Hle: večer dosud nenastal

A už tu máme následek: ...

Ale pozvolna ho žebrota irituje, polévka mu podle všeho chutná čím dál tím méně, což ho zřejmě zlobí. Vztekle vstane, prudce odstrčí mísu tak, že polévka vyšpláchně, a vyjde z místnosti. Zvenčí ZPĚV:

... To odvaha jen dohnala ho tam!

Blažen, kdo navždy se jí zřek!

59. obraz: *Horská ves v zimě. Před farou. Večer.*

262. POLNÍ KUCHAR začne znovu úvodem k dalšímu verši; monotónním hlasem volá k oknu:

A tak to je i s náma. Jsme lidé pořádní, držíme spolu, nekrademe, nevráždíme, nezapálujeme. Ale co je nám to platné?

263. FARÁŘ otevírá okénko a volá dolů: Pojdte nahoru. Praženku dostat můžete.

264. MATKA KURÁŽ polnímu kuchaři: Bylo to tvé poslední slovo?

POLNÍ KUCHAR: Bylo! S tím odchází ke schodišti.

MATKA KURÁŽ se ohlédne po vozu.

POLNÍ KUCHAR: Radši tam nahore pro ni jen něco zastrč. Když tam přitáhneme ve třech, ještě se nás leknou.

MATKA KURÁŽ vkročí s polním kuchařem do domu.

265. Katrin vykukuje za vozem, zda-li oba už zmizeli. Potom pověsí přes oj vozu staré kalhoty polního kuchaře a vedle nich matčinu sukni tak, aby se na to snadno přišlo. Nakonec sebere svůj uzlík a zmizí z obrazu.

266. Prochází pomalu kolem fary. Za farou osada končí, šedé, pusté pole se táhne do noci. Skučící vítr bičuje holá křoviska u cesty. Katrininy kroky se zpomalují, nakonec se bezradně zastaví.

HLAS KURÁŽE: Katrin! Počkej! Katrin!

KATRIN se zastaví.

MATKA KURÁŽ přiklopýtá s miskou polévky: Kampak chceš s tím uzlíkem? Pominula ses? Prohlíží si uzlík. Sbalila si věci!

267. MATKA KURÁŽ vleče Katrin zpátky k vozu, přitom rozčileně: Tys nás poslouchala? Řekla jsem mu, že z té jeho podělané hospody nic nebude. Co bychom tam dělaly?

268. MATKA KURÁŽ sebrala Katrin uzlík, odnese jej k vozu a spatří přitom sukni a kalhoty; zavrtí hlavou: Jseš hlupák!

269. MATKA KURÁŽ zajde ke Katrin, chytne ji, aby nemohla utéct, a krmí ji jako malé dítě: Nemysli si, že jsem mu dala kvínde kvůli tobě. Udělala jsem to kvůli káře. — Přece se s ní nerozloučím, když jsem si na ni zvykla. Přitom

ji po lžičkách krmila. Teď zajde kvapně k vozu a řekne: Pojď, pustíme se druhou stranou!

270. MATKA KURÁŽ vyhazuje z vozu nějaké šatstvo: Kuchařovy cajky vyndáme a položíme sem, aby je ten pitomec našel. — Tak, a tím z naší živnosti vypad a žádný jiný se do ní už nedostane.

271. MATKA KURÁŽ dá Katrin popruh kolem ramen a potom sama vklouzne do druhého: Teď to potáhneme spolu. Však i tahle zima přejde, jako všechny ostatní.

Katrin hledí tupě před sebe. Když Kuráž rozjede vůz — kvapně, aby je polní kuchař už nedohnal — dá se rovněž do pohybu. Vůz pomalu vyjíždí z obrazu.

60. obraz: V měšťanské světnici. Den.

272. Zevnitř směrem k oknům. Je jasný den. Zima končí. Na polích dosud leží sníh. Na hluboce rozbrázděné silnici, která vede kolem malé selské usedlosti, velké kaluže vody. Matka Kuráž a Katrin, které se v dále vynořují a pomalu přicházejí blíž, zapadávají hluboko do bláta. Z domu je slyšet ŽENSKÝ HLAS zpívat (za doprovodu spinetu):

Když dují vichry zimní
A vyjí píseň zlou
Jenom si klidně zdřímni
Vyspravil sis přece střechu
Slámou a kousky mechu.
Štasten, kdo má co nad hlavou
Když vyjí vichry zimní.

Matka Kuráž a Katrin přišly blíž, zastavují se, přitisknou tváře na okna a hledí do měšťanské světnice. Když zpěv ustane, táhnou s bezvýraznými obličejí dál.

MATKA KURÁŽ A JEJÍ DĚTI

61. obraz: Před měšťským domem. Den. Jaro.

273. Verbíř stojí se svými lidmi před měšťským domem.

HEROLD, stojící před ním, předčítá proklamaci: My, Johann Georg z Boží milosti kurfiřt saský, prohlašujeme tímto, že s Božím požehnáním potáhneme do pole proti švédským vojskům po boku našeho urozeného bratrance, Jeho Veličenstva císaře Ferdinanda ve Vídni.

VERBÍŘ tluče do svého bubnu, šklebí se a odřikává svůj veršik:

Pan kurfiřt chce vojáky
Nehrněte se tak!

Vyplatí se jít do války:
Hlava je za čtyrák!

Titulek:

NOVÁ NADĚJE A ILUZE

Verbířský buben.

62. obraz: Stánek francouzského verbíře. Den.

274. Statný, nádherně vyšnořený verbíř stojí před svým stánkem. Vedle něho švihácky oblečený francouzský oficír. Stánek je bohatě zdoben insigniemi francouzského krále — bourbonské větve. Nápis vyzývající ke vstupu do vojska jsou dvojjazyčné, francouzské a německé.

OFICÍŘ lámanou němčinou: Veliký král Ludvík Francouzský se už nemůže déle dívat na bídu německých zemí a posílá velkomyslně svá vojska, aby německý lid osvobodila.

VERBÍŘ bubnuje a zpívá:
Král potřebuje vojáky
Nehrněte se tak!

Vyplatí se jít do války:
Hlava je za čtyrák!

63. obraz: Před branami města (jako obraz 45). Den.

275. Blíží se zpěv Kuráže, jenž teď už zní unaveně a křaplavě, a hned nato se vynoří její vůz, tažený němou Katrin a matkou. Katrin nemůže dál.

KURÁŽ: Zaber, Katrin. Válka přeci jen potřebovala nabrat dech. Křivdily jsme polnímu kazateli. Po lidské stránce byl lepší než kuchař. Jestli Yvette teď zaplatí svůj dluh — na čase by bylo — tak se přece jen ještě jednou postavíme na nohy. — Je z ní hraběnka. Jediná ženská, která to nekam dotáhla.

S tím vytáhnou vůz z obrazu. A znovu se ozve za drkotání kol chraptivý HLAS KURÁŽE:

Z Ulmu do Met, pak na Moravu...

64. obraz: V panském domě. Den.

276. Směrem k východu ze salónu. Místnost je zpuštělá. Nábytek zčásti chybí, zčásti se povaluje rozbitý na podlaze. Od dveří se ozve zaklepání. Služka, oblečená téměř jen v cáry, se šourá místností ke dveřím. Vychlastaný HLAS YVETTE, pánovitě:

Zakazuju ti otevřít, Kláro! Nikoho nepřijímám.

Služka se šourá bez odpovědi zpátky. Kuráž ji nerozhodně následuje.

277. V knihovně chybějí na policích knihy, stejně jako kdysi drahocenný nábytek. Před velkým krbem, v němž hoří skrovný oheň, se povaluje rozbité křeslo. Kuráž vejde za služkou do obrazu a objeví Yvette, sedící před krbem a zirájící do plamenů. „Hraběnka“

má na sobě brokátové slavnostní šaty, které jsou obnošené, na mnoha místech potrhane a špinavé. Minulost a alkohol zanechaly na její tváři stopy. Obrátí se k návštěvnici.

YVETTE: Copak jste zač?

KURÁŽ: Jsem Kuráž, Yvette. Ale asi jsem měla říct: paní hraběnko.

278. YVETTE se zvedne a bedlivě si Kuráž prohlíží: Kuráž? — Nu ovšem, vždyť jsme se kdysi už viděly. Jakkpak se vede? Služce s křechovitě panským gestem: Dones nám burgundské!

279. Služebná Klára na příkaz vůbec ne reaguje. YVETTE začíná přecházet místností, a aniž by byla tázána, prohlásí:

Čekám dnes právní zástupce. Manžel by samozřejmě chtěl, abych s ním byla v Uhrách. Na zámku v Burgenlandu. Ale nejspíš pojedou domů. Jeho rodina proti mně příliš intrikuje. Čekám už jen na odbytné. Advokáti mi dávají velkou šanci.

280. KURÁŽ zamysleně vyslechla zmatené řeči a optá se: Proč neprodáte prostě dům?

281. YVETTE: Inu, to nejde, ačkoli jej Ferdinand kdysi dal pro mě řádně zrekvírovat.

KURÁŽ: Ale vdaná snad jseš?

YVETTE odpoví teď se zřejmou poněkud jasnější myslí: S tím jsou taky potíže. Ale advokáti říkají, že sňatek platí, ať už to byl podvod, nebo ne. Změněným tónem: Nemáš trochu kořalky, Kuráži? Tahle ženská mi sklep pěkně vychlastala. Přitom ukáže na služebnou, která naprosto jasně naznačí, že hraběnka přeskočilo.

KURÁŽ: Nemám.

YVETTE okamžitě zase tónem „grande dame“: Inu, tak se budu muset převléknout. Tyhle společenské povin-

nosti... Díky tedy za návštěvu, Kuráži, byla bych vám ráda něco nabídnout, ale vy máte jistě naspěch. Tahle válka taky ne a ne skončit, že? — Kláro, vyprovod' našeho hosta. Bon jour!

282. S tím opouští Yvette Kuráž a odšustí zcela pomatená k jednomu z oken a přitiskne tvář na sklo.

KURÁŽ *služce, zatímco pomalu odchází ke dveřím*: Máte aspoň co jíst?

Také služebná se na to beze slova otočí a opouští Kuráž. Kuráž zajde ke dveřím, chvíli otálí, pak sáhne do kapsáře, vytáhne kus chleba a odloží jej kamsi v blízkosti dveří. Načež opustí místnost.

65. obraz: *Před panským domem. Den.*

283. V ulici stojí vůz Kuráže. Kuráž vychází z domu chudší o jednu naději a natáhne si popruh — stejně jako Katrin. Obě ženy roztlačí vůz, který drkotaje zahýbá na konci ulice za roh.

284. Směrem k oknu panského domu. Za ním Yvettina tvář přitisknutá ke sklu. Náhle prudce rozevře okno a její obličej naráz prozradí strašlivý stupeň jejího rozkladu. YVETTE vzkřikne se zkřiveným výrazem za Kuráží:

Imbécile!

Titulek:

1643. OSM ROKŮ POZDĚJI —
VÁLKA JEŠTĚ STÁLE TRVÁ.
NĚMECKOZTRATILO TŘIČTVRT-
TINY OBYVATELSTVA. V KDYSI
KVETOUČÍCH KRAJÍCH TEĎ
ZURÍ HLAD. CO PO ŘEŽÍCH
ZŮSTALO, HUBÍ MOR. VLCI SE
POTULUJÍ OPUŠTĚNÝMI OSA-
DAMI.

MATKA KURÁŽ A JEJÍ DĚTI

66. obraz: *Na křižovatce silnic. Soumrak.*

285. Mírně stoupající vyvýšenina, která pro soumrak a spálenou zemi černě kontrastuje s šedým horizontem. Silueta ruiny domu, uschlých, holých větví a zničeného ukazatele cesty se odrážejí od nebe. Po hřebenu táhne zprava doleva skupinka invalidů, žen s košíky, vrchovatě naložených dvoukolek. Vtom se z pozadí vynoří obrysy Kurážina vozu.

KURÁŽ *volá za odcházejícími*: Dostanu se tudy do Halle — k francouzské armádě? *Ukáže směrem, odkud skupinka přišla.*

JAKÝSI MUŽ *volá zpátky*: Tudy nemůžete! Je tu nebezpečno! Samý marodér a mordýř!

Kuráž, která už stočila vůz doprava, změni směr a jede přímo na kameru. Odtamtud mezitím přišla skupina sedláků obtížena svým majetkem. MUŽ v čele uprchlíků, jenž zaslechl otázku Kuráže, volá na ni:

Přes Dráždany to taky nejde. Od svatého Michala tam řádí mor.

Kuráž s Katrin se snaží zastavit ujiždějící vůz a zarážejí ho až před kamerou. Kuráž hledí nerozhodně a nezúčastněně na Katrin.

SEDLÁKŮV HLAS: Pěkná volba!

Kuráž dosud hledí na Katrin, která němě zírá na zem. Potom rozjede s odhodlaným gestem vůz a ten vykodrcá z obrazu.

Titulek:

MATKA KURÁŽ SE NAUČILA
BÁT SE MORU MĚNĚ NEŽ LIDI

67. obraz: *Na náměstí. Den.*

286. V popředí roh domu. Dveře jsou rozevřeny a vržou ve stěžích. Na dveřích je

přípevněná otýpka slámy — znamení moru. Kamera přechází na prostorné náměstí s dlažbou z kočičích hlav, na níž se místy povaluje domácí nářadí, odpad a jakési cáry. Vzadu uzavírá kostelní náměstí městečka řada domů. Při pravém okraji obrazu obrysy vyschlé studny. Několik vran se s hlasitým křikem kdesi rve o zvířecí zdechlinu. Vtom se vzadu vynořuje Kuráž s Katrin a obě míří přes opuštěné náměstí. Když přijdou blíž, je vidět, že si ovázaly ústa a nosy bílými šátky. Vrány ulétnou. Kurážin vůz přejede obrazem.

68. obraz. *Ulice. Den.*

287. Verbíři pochodují ulicí, která se rychle před nimi vyprazdňuje. Z oken vyletují kameny. Každý verbíř náleží k jinému pluku: jeden k uherskému, druhý k chorvatskému, jeden k slovinskému a jiný k tureckému. Překonávají se navzájem nádherností a fantastičností válečnického oblečení.

VERBÍŘ *křičí*: Císař ve Vídni volá své národy, aby osvobodily jeho milovanou německou zemi od francouzského a švédského jha!

288. Čtyři vojáci opakují v rychlém sledu — občas současně — tutéž větu v řeči své domoviny.

(Překlad předcházející věty do maďarštiny, chorvatštiny, slovinštiny a turečtiny.)

Zároveň VERBÍŘ tluče do bubnu a křičí (bubnování a pronikavé píštění dvou příčných píšťal):

Císař rejtary verbuje
S válkou to s kopce jde
A bude po všem zmatku:
Za muže jednu zlatku.

69. obraz: *U opuštěné usedlosti. Den. Mlha.*

289. Vůz Matky Kuráže se vynoří a míří ke kameře. Před ní se zastaví. MATKA KURÁŽ mžourá unaveným zrakem kamsi mimo obraz, potom:

Tady se aspoň zas něco hne...

290. Viděno z místa Kuráže: Uprostřed ovocného sadu, v němž vybuje tráva, stojí menší usedlost. Dveře zůstaly otevřeny, okna jsou rozbitá a vedle stodoly leží polámaná kára. Ačkoli dům podle všeho není obývaný, mihne se ve dveřích stín. Krátce nato běží několik drobných šedých postav jako krysy vysokou trávou za stodolu.

291. Tam vidíme, že jde o houf šesti pohubých dětí ve věku od čtyř do deseti let. Jsou oblečeny do posbíraných cárů a jsou samá špína. Asi dvanáctileté děvče drží na ruku kojence. Statný hoch se zlou, nedětskou tváří upozorňuje ostatní děti na Kurážin vůz. Má nůž. Děti sledují jeho pohled bez zájmu. Žádné si nevšímá rozkládajících se mrtvol sedláků, ležících vedle nich v trávě. Děvče s kojencem v náručí se první ztratí z obrazu — směrem k cestě.

292. Kurážin vůz jede dál. DĚVČE s kojencem příběhne za ním a plačtivě žebroní: Chleba... Kousíček chleba. Malíčky kousek chleba, pěkně prosím...! MATKA KURÁŽ *jede dál*: Nemáme samy nic.

DĚVČE *pozvedne prosebně kojence*: Jenom malý kousíček! Má hlad, pěkně prosím.

Vůz vyjede — kolem kamery — z obrazu. Ostatní děti běží směrem od sadu za ním...

293. ...a vysloveně jej přepadnou. Než se kdo naděje, vylezou na vůz. Hoch rozpáre nožem plachtu. MATKA KURÁŽ se stejně rychle zbavila popruhu; vytrhne z opasku nůž a vrhne se na děti:

Necháte toho, lupiči! Mám vás zapíchnout, ksindlé zatracený!

Děti se s křikem rozprchnou.

294. Jedině DĚVČE s kojencem neuteče; zatímco Kuráž odhání děti, přiblíží se ke Katrin a prosí:

Už dlouho nic nedostalo, prosím pěkně.

MATKA KURÁŽ *vběhne udýchaná do obrazu*: Nic nemáme! — Jsou jako zvěř!

295. Poznává, že Katrin vyňala z chlebníku kus chleba. KURÁŽ jí jej vyrve z ruky a křikne na děvče:

Nic nedám! Nic! Nic! Nic!

Katrin se teď zmocní hrozivý neklid. Strhne dřevěnou plaňku, která visí po straně vozu, a napřáhne ji výhrůžně proti matce.

MATKA KURÁŽ si toho včas všimne, zabrání jí v úderu a křikne:

Pomátla ses?

Na okamžik stanou tváří v tvář, potom Kuráž kapituluje a hodí děvčeti kus chleba, který Katrin vyrvala. Děvče jej rychle sebere, ale nepouští se hned do jídla, nýbrž podrží chleba v ruce a hledí napjatě k vozu.

296. Matka Kuráž zastrčila plaňku do vozu, přehodila si popruh a vztekle pokračuje v cestě. Vůz vyjíždí z obrazu. Děvče s kojencem vykročí pomalu za ním.

70. obraz: *Na pokraji lesa. Den. Mlha.*

297. Celek krajiny. Nad zemí se táhnou husté cáry mlhy. Po pravé straně obrazu okraj lesa. Kurážin vůz míří stoupajícím terénem k lesu. Se značným odstupem jej sleduje děvče s kojencem, dokud vozidlo nezmizí za prvními stromy.

71. obraz: *V lese. Den. Mlha.*

298. Vůz zajede, vzdálen od kamery, až k malé mýtině a tam zastaví. Matka Kuráž a Katrin se zbavují popruhů a chystají se na noc. Tu se směrem od kamery vynoří před nimi děvče s kojencem. Opatrně se skrývají za stromy, blíží se k vozu. Když vidí, že Katrin se na chvíli octla na straně vozu obrácené k ní, bleskurychle tam běží, položí dítě do trávy a v témže okamžiku zase zmizí mezi stromy.

299. Katrin si děvčete s kojencem všimla, opatrně se rozhlédne, zda ji nevidí Kuráž, pak rychle vykročí směrem ke kameře, zvedne uzlíček, přitiskne jej k sobě a hbitě vyběhne z obrazu.

72. obraz: *Na pokraji lesa (jako 70. obraz). Soumrak.*

300. Katrin přichází od okraje lesa směrem ke kameře. Vpředu se rychle ohlédne, objeví chráněné místo a tam kojence opatrně odloží. Klečíc na zemi shrabuje horlivě, pudově listí v měkké lože. Vlastní kazajkou dítě přikryje a spěšně zase běží k lesu.

73. obraz: *Chorvatský vojenský tábor. Soumrak.*

301. Část vojenského tábora. Táborové ohně již téměř dohořely. V pozadí postávají koně pluku. Jde jen o krátký odpočinek. Rejtaři táboří po malých skupinkách. Sborově zpívána chorvatská píseň je náhle přerušena pronikavými signály k odchodu. Zatímco rejtaři běží ke koním a rychle nasedají, je vidět pět postav využívajících zmatku k dezerci. V popředí naskakují do příkopu a přikrčí se.

74. obraz: *V lese. Večer.*

302. Matka Kuráž a Katrin si uchystaly pod vozem lože. Zatímco Kuráž už usnula,

pozoruje Katrin zpod přivřených víček matčin dech. Načež se tiše zvedne a propílží se kolem vozu.

303. Katrin vklouzne jako kočka do vozu a sebere vlněnou přikrývku, něco chleba a tuřín. Potom dějiště stejně tiše, jak přišla, opouští.

75. obraz: *Na pokraji lesa (jako 70. a 72. obraz). Noc.*

304. Katrin přibíhá od lesa. Když tiskne slabě plačící dítě láskyplně k sobě, pláč ustane. Katrin ukousne kus tuřínu, který donesla, rozžvýká jej v kaši a nakrmí dítě. Potom vezme větev, zapáchne ji do země, upevní na ní přikrývku a postaví na ochranu dítěte primitivní stan. Výraz její tváře je pln štěstí. Pak ve spěchu vyhrabe oběma rukama z blízké brázdy krmnou řepu.

76. obraz: *Měštanská světnice. Noc.*

305. Měštanská světnice válkou velmi poničená. Je však dosud na ní znát bývalý měštanský blahobyt. Rozbitý spinet, knihy, nástěnné svícny atd. se v ní povalují a postávají bez ladu a skladu. Směrem od kamery vstoupí do obrazu JEDEN Z DEZERTÉRŮ, opatrně se ohlížeje:

Jsou pryč. Teď nás už nechytí.

S těmi slovy si strhne opasek a odhodí jej i s šavlí na něm upevněnou. Z přítmi místnosti se vynoří čtyři postavy.

306. Směrem k jeho čtyřem kamarádům. Jeden z nich odhodí rovněž zbraň a natáhne se na křeslo, aby se vyspal. Jiný se opře zády o trám. Když snímá rejtarskou helmu, poznáme v něm MLADÉHO MLYNÁŘE, jenž znaveně a sklesle hledí skrz prasklý strop k nebi a říká:

Co teď s námi bude? Chorvátům jsme

utekli. Jestli nás chytí, oběsí nás. Švédům jsme taky už utekli. Oběsí nás stejně, jakmile nás dopadnou.

Na chvíli se rozhostí mlčení.

307. Jiný zajde pomalu k rozbitému spinetu a zabřínká několik taktů. Zapěje smutně a ironicky:

Ó Německo, jak jsi rozerváno...

308. Světnice s výhledem. Na obzoru se slabě rýsuje nový den.

ZPĚV:

... Jak klesáš níž a níž!

V šeré a chladné ráno

Od všeho upouštíš.

A přec bys mohlo zvkvétat

Jak zázrak na louce;

S důvěrou v sebe vzlétat

Bys mohlo lehounce.

Během písně změna osvětlení.

77. obraz: *Na pokraji lesa. Ranní nálada.*

309. Katrin usnula. S výrazem blažené spokojenosti leží před primitivním ložem, na němž spí kojeneček.

310. Směrem k Matce Kuráži, která shlíží na dceru a je dojata obrazem vypůjčeného štěstí. Nerozhodně se rozhlíží. Tu k jejímu sluchu dolehne vzdálený chorvatský pochod. Kuráž naslouchá. Potom — náhle rozhodnuta — zmizí z obrazu, směrem ke Katrin a kojenci.

78. obraz: *Oraniště. Ranní nálada.*

311. Směrem k brázdě táhnoucí se napříč obrazem. Orající sedlák. Vynoří se jeho žena a děvče táhnoucí pluh. Také oni zaslechnou náhle z velké dálky ryčnou hudbu chorvatských rejtarů.

SEDLÁK: Jsou to Chorvati. Ale táhnou pryč.

SELKA: Zaplat Pánbůh.

Vtom je vpředu vidět ruce Kuráže, která rychle odkládá kojence do jedné z brázd.

79. obraz: *Na pokraji lesa. Ranní nálada.*

312. Katrin spí. Neklidně se převálí na stranu, sáhne po kojencově lůžku, její ruka křečovitě sevře cíp vlněné přikrývky. Z dálky hudba chorvatských rejtarů. Katrin se s leknutím pozvedne. Rozhlédne se — vidí, že lože dítěte je prázdné — a vyskočí. Vtom objeví na poli rodinu sedláka a vyběhne s výrazem nezkrutného zoufalství z obrazu.

80. obraz: *Oraniště. Ranní nálada.*

313. Poněkud opodál zarazí sedláková rodina pluh před brázdou, v níž leží kojeneček. Selka a její dcera mrně spatřily a zvednou je. Také sedlák přistoupí. Tu se směrem od kamery přitíká Katrin. Když pozná, že se dítěte ujal sedláci, zastaví se. Selka a její dcera míří s kojencem v náručí k malé usedlosti v pozadí. Katrin se otočí s gestem beznaděje a odchází se strnulým pohledem a slzami v očích směrem ke kameře.

81. obraz: *Na pokraji lesa. Ranní nálada.*

314. Směrem k primitivnímu loži, jež Katrin dítěti uchystala. Přichází, unaveně uklidí „příbytek“ a odchází k okraji lesa v pozadí obrazu.

82. obraz: *V lese. Ranní nálada.*

315. Matka Kuráž čile balí své věci. Zaběhne na konec mýtiny a vyhlíží Katrin. Rychle se zase vrací k vozu a předstírá, že o ničem neví. Katrin přichází směrem od kamery.

KURÁŽ *svatouškovsky*: Kdepaks byla?

KATRIN *neodpoví*.

KURÁŽ *si přehodí popruh a řekne*: Pojd, Chorvati jsou tady nablízku. Těch se musíme držet.

Také Katrin si mechanickým pohybem přehodila popruh a vůz se s kodrcáním a vrzáním rozjede.

83. obraz: *Krajina s chorvatským verbířským bubnem. Den.*

316. CHORVATSKÝ VERBÍŘ, který divoce tluče do svého bubnu a chraptivým hlasem ječí lámanou němčinou:

Císař rejтары verbuje
S válkou to s kopce jde.
Poslední bude už:
Za tři zlatky je muž.

Po druhé straně táhnou obrazem ve značné vzdálenosti chorvatští rejtaři.

84. obraz: *Selská usedlost se stodolou (v opravě). Den.*

317. Malá usedlost. Sedlák a jeho syn opravují stodolu zničenou válkou. Syn stojí na horních příčlích žebříku a upevňuje na střechu šindele. Otec mu podává náčiní. Vtom se vynoří vůz Matky Kuráže a pomalu se přibližuje.

SYN *na ni ukáže*: Handlíři.

OTEC A SYN *se dívají na vůz*.

MATKA KURÁŽ *na ně volá*: Jakpak je daleko do Friedberku?

SYN: Půl hodinky. Nemáte hřebíky?

318. MATKA KURÁŽ *živě*: Hřebíky nemám, ale jinak tak všelicos!

319. SEDLÁK *se ušklíbne*: Markytáni! Ty tady nerad vidím. Kde ti se objevují, tam nejsou daleko Chorvati.

SYN *se dívá nepřátelsky po Kuráži a pak křikne*: Jen zas otočte, do Friedberku vás stejně nepustí.

320. Matka Kuráž na ně ještě jednou pohledne a potom mrzutě táhne svůj vůz dál.

85. obraz: *Krajina se skalisky. Nablízku selské stavení. Den.*

321. Vůz vjíždí do obrazu a zastaví.

KURÁŽ *ke Katrin*: Seberu prostě nějaké věci a pokusím se je prodat.

Obě se zbavují popruhů. Katrin se okamžitě odvrátí od Kuráže a usedne na skalisko.

322. Matka Kuráž vlez do vozu, odhrne potrhanou plachtu a dělá inventuru. Výsledek je žalostný. Vůz je téměř prázdný. Pytlík mouky, buben, stříbrem okované turecké sedlo, několik opasek a řemenů a otýpka slámy jsou celým její bohatstvím. Nerozhodně potřásajíc hlavou odhaduje hodnotu jednotlivých věcí a nakonec se rozhodne pro sedlo.

KURÁŽ: Vemu sedlo. Pomoz mi!

Lopotí se se sedlem a hledí udiveně mimo obraz na Katrin.

323. Katrin si nevšimne matčiny výzvy, neotočí po ní ani hlavu.

324. Matka Kuráž jasně pozná její vzpurnost, neřekne však nic, nýbrž sama stáhne těžké sedlo z vozu a naloží si je na záda. Pak se KURÁŽ ještě krátce ke Katrin otočí:

Zůstaneš u vozu. *Rozladěnost jí nedá, aby nedodala*: S takovým ksichtem bys mi jen odháněla zákazníky.

Načež odejde.

325. Katrin hledí s uzavřenou vzpurnou tváří před sebe. Nevěnuje matce, která se pomalu, pod břemenem sehnutá, vzdaluje, jediný pohled.

Titulek:

DKRÁT VÁLKOU ZPUSTOŠENO, OBNOVUJE SE MĚSTO FRIEDBERK POTŘETÍ.

86. obraz: *Před městskou branou Friedberku. Večer.*

326. Matka Kuráž se baví před městskou branou s dvěma celníky. V pozadí otevřená brána a kus primitivní městské hradby. Průjezdem je z města vidět otevřený výčep, v němž se svítí a kde je veselo.

JEDEN Z CELNÍKŮ: Sedlo chceš u nás ve Friedberku prodat? — Žádná sedla nepotřebujeme, koně už nemáme.

Matka Kuráž postává mlčky. Budí dojem, že vyčerpáním už není s to promluvit. Poněvadž se celník odvrací, míří pomalu k bráně.

87. obraz: *Selská usedlost se stodolou. Večer.*

327. Za Kurážiným vozem se již hodně zešerovalo. Katrin dosud sedí na skalisku. Teď vstane, zajde k vozu, aby z něho cosi vyňala. Náhle se zarazí a hledí kamsi dozadu. Mezi skalisky se vynořili těžce ozbrojení vojáci, kteří se pomalu a opatrně přibližují. Z tváří a uniforem se pozná, že to jsou Chorvati. Zřejmě si ještě nevšimli Katrin, která...

328. se vylekaně skryje za vůz a pozoruje je velkýma, bázlivýma očima. Poněvadž se zřejmě přibližují, Katrin se otočí a běží z obrazu.

(329. záběr ve scénáři chybí.)

330. Katrin, strachem celá nesvá, přibíhá k malé usedlosti. Zoufale bouchá na domovní dveře, ohlížejíc se stále po vojácích.

331. Sedláci se podle všeho noc co noc zabarikádují. Katrin musí dlouho bouchat, než se otevře jedna z okenic. Úpěnlivými gesty

a nesrozumitelnými skučivými zvuky prosí o ochranu v domě. Ale

SELKA, která vyhlédne, na ni jen křikne: Koukej zmizet!

Zevnitř je slyšet HLAS SEDLÁKA: Kdo to je?

SELKA dozadu: Ale nikdo. Jen jedna z handlířek. S tím zabouchne okenicí.

332. Katrin, strachy zpola šílená, se snaží najít někde úkryt. Po několika nerozhodných krocích běží k rohu domu.

333. Tu se za zdí náhle vynoří dva Chorvati, bleskurychle Katrin popadnou a zacpou jí ústa. Současně jich několik běží ke dveřím domu...

334. ...vyvrátí je a vniknou dovnitř. Krátce nato je slyšet ze stavení hřmot a potlačený výkřik a vtom už vojáci vyvlékají sedláka, selku a jejich syna.

335. Jakýsi FENRYCH se dostavil zatím ke dveřím a s cizím akcentem spustí na sedláky:

Jak hlesnete, vrazím do vás kudlu!

88. obraz: *Výčep ve Friedberku. Večer.*

336. V malém výčepu veselý breughelovský ruch. V koutě vyhrávají tři s dudami a píšťalami k tanci. V pozadí je také vidět několik mláďenců a děvčat rozpustile tančit mezi stoly, u nichž starší lidé čile popíjejí. Vpředu sedí na lavici zkormoučeně Matka Kuráž se sedlem po boku.

SLUŽEBNÁ si prohlíží sedlo: Potrhané je už taky... Přitom vytahuje zpod roztržené kůže žně.

337. MATKA KURÁŽ: Vy tomu asi tak rozumíte! Něco takového se dnes už ani nedělá!

SLUŽEBNÁ: Ještě před rokem byste se ho byla možná zbavila — ale dneska?

MATKA KURÁŽ mrzutě: Copak to slaví?

SLUŽEBNÁ: Glajchu cechovního domu, zase jej postavili.

89. obraz: *Selská usedlost se stodolou. Noc.*

338. Selka, sedlák a Katrin stojí před domem a hledí ustrašeně k houštinám.

SELKA: Nemůžeme nic dělat. Kdybychom je křikem varovali, pobili by nás první.

SEDLÁK vrtí hlavou: Ba, nedá se nic dělat.

SELKA ke Katrin: Modli se, ubožačko, modli. Když už neumíš mluvit, tak se aspoň modli. Jestli tě nikdo neuslyší, On tě uslyší. *Klesne na kolena stejně jako sedlák a začne se modlit:* Otče náš, jenž jsi na nebesích, vyslyš naši modlitbu a nedej zahynout městu...

340. Katrin rovněž poklekne za sedláky. Zatímco sedlák jen cosi nesrozumitelně mumlá, modlí se SELKA dál:

...se všemi, co v něm pobývají, spí a nic netuší. Probuď je, aby vstali, vyšli na hradby a viděli, jak uprostřed noci přicházejí s kopími a kanóny... *Ohlédne se po Katrin a potom pokračuje:* ...Ochraňuj naši matku a učni, aby strážný nespal. I při našem švagra stůj. Je tam se svými čtyřmi dětmi. Nedej jim zahynout, jsou nevinné...

Katrin zpozorní a pak začne prudce gestikulovat a přitom nesrozumitelně skučet.

341. Sedlák a selka se ohlédnou, ale nechápou, co Katrin chce.

SELKA pokračuje vyčítavě zdviženým hlasem: Jednomu ještě nejsou ani dva roky, nejstaršímu je sedm. Nevědí o ničem...

342. KATRIN se opatrně sune po kolenou dozadu. Do toho HLAS SELKY: ...Jsme slabí, nemůžeme se ničeho odvážit a jsme v Tvých rukou se vším naším dobyt看em a s celým dvorem, stejně jako město...

Aniž si toho sedlák se selkou všimnou, Katrin vstane a vyběhne vyděšená z obrazu. Do toho HLAS SELKY: ...Pomni děti, jež jsou ohroženy, a taky zchromlých starců a vůbec všeho živého...

343. Katrin je u vozu. Jako štvané zvíře z něho vyrve buben, navleče si jej, hledá úkryt a nakonec běží dozadu ke stodole. Do toho

HLAS SELKY A SEDLÁKA: ...A odpusť nám naše viny, jakož i my odpouštíme našim viníkům. Amen.

344. Proplžší se kolem stodoly, aby se skryla v jejím stínu, když tu v měsíčním světle spatří přistavený žebřík. Rychle k němu zamíří.

90. obraz: *Výčep ve Friedberku. Noc.*

345. Kolem Matky Kuráže se vytvořil veselý kruh. Několik mláďenců se pokouší dopomoci jí dobromyslným výsměchem k prodeji sedla.

JEDEN Z MLÁDENCŮ křičí na hosty:

Sedlo na prodej! Není tu nějaký obrist nebo třeba i jiný loupežník?

Lidé se smějí, jen Matka Kuráž neprojevuje na žertech účast.

346. Jakýsi tlustoch se nakloní nad sedlo a prohlíží si je, JINÝ MUŽ ho plácne na rameno se slovy:

Tak co, řezníku, nepotřebuješ nějakou tu kůži do svých salámů?

Zase se všechno rozesměje. Ale kdosi poklepe

Matce Kuráži přátelsky na rameno a přistrčí jí plnou číši:

Nic ve zlém, matko! Jsme prostě rádi, že nás rejtaři už nestraší.

91. obraz: *Selská usedlost se stodolou. Noc.*

347. Katrin dřepí na střeše stodoly a tluče se zavlou rozhodností do bubnu, který si přidržuje koleny. Přitom bolestně křiví ústa — zchromlou rukou stěží udrží paličku. Vtom zdola

HLASY SEDLÁKA A SELKY: Přestaň!

Katrin pohlédne dolů. Okamžitě odstrčí buben, chytne horní konec žebříku a vytahuje jej.

348. Sedlák se selkou přibíhají, ale o zlomek vteřiny pozdě na to, aby žebřík ještě zachytili. Brečíc strachy křikne SELKA na Katrin:

Přestaň, potvoro!

Vtom se už blíží zběsilý dusot koní. SEDLÁK se ohlédne, popadne svou ženu a vyběhne z obrazu:

Utíkej!

Zase spustí hlasité bubnování a první Chorvati již vjíždějí do dvora.

349. Katrin, která — přes zchromlou ruku — bubnuje zběsile dál. Do toho

HLAS FENRYCHA: Shod' ten buben, mrcho!

350. Fenrych a několik vojáků slezlo před stodolou s koní.

FENRYCH zařve rozzuřený na Katrin: Poručím ti, shod' buben!

Jeden z vojáků chorvatsky zakleje a mrští po střeše stodoly kamenem. Je slyšet, jak Katrin tvrdošjně bubnuje dál.

JEDEN Z VOJÁKŮ: Zapálím stodolu a hned bude po bubnování! FENRYCH: Ani opovážit! Ve mě-

stě uvidí oheň a jsme vyrazeni. Pak nahoru ke Katrin: Jestli přestaneš, nechám tě běžet. . . na mou vojenskou čest!

92. obraz: *Před městskou branou Friedberku. Noc.*

351. Brána je zavřena. Dvě strážce sedí před ní na lavici. Vtom příběhne — směrem od kamery — sedlák. Sotva popadáje dech, vrhá se ke strážím.

352. SEDLÁK: Od Lindenavy se bubnuje na poplach! Vyhlašte alarm! *Strážce vyskočily.*

STRÁŽ *stručně*: Zalarmujte lidi! Dám zvonit na poplach!

Vběhne malými vrátky, které jsou vedle brány otevřené, do města.

93. obraz: *Selská usedlost se stodolou. Noc.*

353. Dva vojáci nalíčí své těžké kulovnice. Bubnování.

FENRYCH *křičí směrem ke střeše*: Sestřelím tě, potvoro!

354. Směrem ke Katrin, která ustane chvilku bubnovat a naslouchá. Z dálky je slyšet vyzvánění a výstřely z mozdíře. Její tvář vzplane prudkou radostí. Těžce oddechující vyrazí zmatené zvuky a vítězoslavně se směje dolů na vojáky. Přitom začne znovu bubnovat.

355. JEDEN Z VOJÁKŮ *zařve vztekle*: Ještě se nám vysmívá!

FENRYCH: Co je moc, to je moc! VOJÁK *stiskne. Rána.*

356. Katrin bubnuje ještě dál, uhodí ještě několikrát do bubnu — potom se pomalu zhroutí. Její zchroutlá ruka upouští pomalu paličku. Je zřetelně slyšet zvony a výstřely z města Friedberku.

94. obraz. *U kováře. Noc.*

357. Pod dřevěnou římsou visí nad velkým ohništěm velký kotel, který se odráží od nebe jako silueta. Kovářovy ruce tloučou divoce železnou tyčí a kladivem do kovu. Po pravé straně obrazu je vidět, jak se odevšad spěšně sbíhají ozbrojení sedláci.

95. obraz: *U městských hradeb. Noc.*

358. Směrem na hlavu strážce, který stojí u pravého okraje obrazu a troubí na poplach: protáhlé zatroubení na roh. Z druhé strany je vidět, že se i tudy sbíhají sedláci.

96. obraz: *Zvonice.*

359. Obrisy primitivní zvonice. Venkovský farář vyzvánění na poplach: vyzvánění, troubení na roh, úder do kotle. Uličkou vedoucí vsí běží několik sedláků ozbrojených kosami, cepy a klacky.

97. obraz: *Skalnatý terén. Noc.*

360—370. Směrem na hlavu CHORVATSKÉHO OFICÍRA na koni; obrací se ke kameře a křikne chorvatsky:

Atak!

Přitom prudce vztyčí šavli a pádí pryč. Tři sta rejtářů ho tryskem následuje. Zmizí v kotlině za vyvýšeninou. Obraz zůstává prázdný. Jen hudba ilustruje bitvu, která zuří v kotlině.

Zář ohně, dým a mocný oblak prachu zbarví nebe. Na kopci se objeví kuň Chorvatů bez jezdece a pádí pryč. Standartu vláčí za sebou. Noc nepozorovaně ustupuje ránu. Tu přes kopec ujíždí v divokém trysku osm až deset rejtářů, další a další následují. Chorvati jsou poraženi. — Hudba dostává optimistický, vítězný ráz.

Vtom se již na obzoru vynořují sedláci a hledí s jásotem za poraženými rejtary.

98. obraz: *Před městskou branou. Svítání.*

371. Přes hradební příkop je spouštěn padací most. Ženy a děti z Friedberku se derou s jásotem a máváním přes most a běží mužům vstříc. — Vystupňování vítězné nálady.

99. obraz: *Skalnatá krajina. Den.*

372. Vítězní sedláci míří širokou frontou ke kameře. Od kamery jim běží v ústřety jejich ženy. Hrdy na udatnost mužů, přidávají se k nim se šťastnými úsměvy. Sedláci se objímají se svými ženami a dětmi a celý houf se ubírá směrem ke kameře. — Hudba dosahuje triumfálního vrcholu.

100. obraz: *Selská usedlost se stodolou. Den.*

373. Katrin leží na žebřináku. Matka Kuráž hledí žebřinami na dceru. Selka, sedlák a další dva sedláci tam postávají mlčky s ní. Smekli.

374. MATKA KURÁŽ *těká zrakem z jednoho na druhého; potom s bezmocným nepřítomným úsměvem*:

Jsem ráda, že spí.

375. SEDLÁK: Nespí. Pochopte, je v Pánu. 376. MATKA KURÁŽ se dlouze zahledí na Katrin a posléze snad pochopí, že je mrtvá, a se zpusťšenou tváří kývne; náhle se jí však zmocní jakýsi vnitřní neklid, ohlédne se a pak roztěkaně prohlásí:

Musím dál.

377. Sedláci hledí na Kuráž udiveně.

MATKA KURÁŽ *pokračuje*: Musím se zas dostat k nějakému handlu. Selka vrtí zaraženě hlavou. Matka Kuráž loví ve své kožené brašně, visící na opasku,

nějaké peníze. Prohlíží si mince, jednu do brašny vrátí a dvě podá sedlákovi: Na výlohy.

378. Sedlák peníze odmítne.

MATKA KURÁŽ *je zase zastrčt, pohledne ještě jednou na Katrin a potom prohlásí se zdůrazněnou žvástavostí*: Snad vůz sama utáhnu. Však to nějak dokážu, moc toho v něm není.

Potom zajde dozadu k vozu.

379. Lidé se dlouho dívají za Kuráží.

JEDEN ZE SEDLÁKŮ *vážně*: Ta se nepoučí.

380. Sedláci hledí s úctou na mrtvou Katrin.

JEDEN ZE SEDLÁKŮ *jinému*: Zachránila město.

SELKA Z USEDLOSTI: Byla nemá.

101. obraz: *Šedá, pustá rovina. Den.*

381. Bezútešnou, písčitou krajinou vede úzká, rozbrázděná silnice. Směrem ke kameře se přibíhá Matka Kuráž, pracně táhnouc za sebou vůz. Z dálky je slyšet ryčný, pronikavý pochod chorvatských rejtářů. Matka Kuráž se zastaví, naslouchá. Její bezzubá ústa cosi nesrozumitelně zamumlají. Její oči se rozsvítí. Lačné a s výrazem zoufalé naděje chvátá dál. Obrací vůz směrem k pochodové hudbě, která sílí.

382. Zatímco vůz odjíždí dozadu do prázdna, přechází hudba do stále hlasitějšího, mnohohlasého sboru Kurážiny písně.

ZPĚV:

Se štěstím svým, prohrami všemi

Na dlouhý lokty válka je.

Když pustoší sto roků zemi

Vše prostý lid v ní prohraje. . .

383. Silnice vede přes návrší. Poslední rejtáři jakéhosi pluku se po ní ubírají a mizí za ním. Do toho sbor.

ZPĚV:

... Ji brečku, z pláště zbyly cáry!
Pluk ukrádá mu žoldu půl.
Věřte však na zázrak a čáry:
Nelamte nad tažením hůl!...

384. Pustou šedí dne vleče Matka Kuráž svou od obzoru ostře se odrážející káru po návrší za vojáky. Přitom mnohohlasé a hlasitě

ZPĚV:

... Jde jaro k nám. Vstaň, křesťane!
Spí zemřelí. Jdou proudy vod.
Co nezdechlo, to povstane.
A dá se rychle na pochod.

Během zpěvu se nám Matka Kuráž ztrácí z očí.

Dodatky k filmu o „Kuráži“

(Během práce na filmu si Brecht poznamenal různé plány a návrhy a dělal si poznámky a připomínky. Následující tři texty, vzniklé v různých dobách, dávají nahlédnout do jednotlivých pracovních fází. V tomto smyslu tvoří důležitý doplněk k zde otištěné poslední verzi filmového scénáře.)

Jak nutno zfilmovat „Matku Kuráž“?

Hra „Matka Kuráž a její děti“ ukazuje jednu z válek (válku třicetiletou), která se oficiálně vydává za velkou válku o víru, ve skutečnosti se však vede pro hmotné zisky a privileje a ke zvýšení moci. Ve hře se to neustále vyslovuje, ve filmu se to dá ukázat. Již hra nepředvádí Kuráž jako reprezentantku drobných lidí, kteří se „nevině a bezmocně do války zaplétají“, nýbrž jako obchodníci, která se války účastní, aby si rovněž přišla na své. (Lze ji sotvakdy vidět neobchodovat, bez vozu!) Tomuto obchodu obětuje své tři děti. Jednoho syna ztratí, poněvadž zabrání do prodeje přezky nepozoruje, že se ho zmocňu-

je verbít, druhého, že se nedokáže rozhodnout prodat svůj vůz, čímž by syna mohla zachránit. Dceru ztrácí, když ji nechává o samotě, ve snaze obchodně využít nouze ohroženého města. Tak hra ukazuje, že drobnému lidu ve válkách žádný velký obchod nekyne. Film by to měl předvést ještě zřetelněji. Podle plánu by měl ukázat, že se Kuráž do války přímo dere; váží dalekou cestu, aby se do války dostala, a jednou se z ní dokonce téměř stáhne a chce si koupit výčep, úmyslu se však vzdá, když ji láká zcela výjimečný obchod. Konec hry, který film má zesílit, ukazuje, jak jedno z jejích dětí, nemá Katrin, proti válce rebeluje a zachraňuje ohrožené město Halle. Ve filmu bude vidět, jak její příklad přiměje zblázněné sedláky, aby přemohli plenící soldatesku. Sedláci ji slavnostně pohřbí, ale handlířka Kuráž, krácející zlomená za nebožkou, se ještě stále ničemu nepřiúčila, a sedláci vrtí hlavami, když ji vidí, jak s prázdným vozem táhne za vojskem dál, stále ještě doufajíc v zisky.

Film musí ukázat ještě důrazněji než hra, jak skutečnost trestá nepoučitelnou Kuráž.

Říjen 1950

Zatímtní návrhy změn filmového scénáře „Matky Kuráže a jejích dětí“, po diskuzi z 3. 10. 1951.

1. Němci jako žoldnéři
Eilif, starší syn Kuráže, není již poloviční Fin, nýbrž Němec. Je naverbován jedním ze vtrhujících vojsk, vojskem švédským. Ve stanu velitele pluku se mu velitelova chvála musí překládat do němčiny. K jeho popravě pak dojde, poněvadž jako Němec přepadl, oloupil a zabil Němce. Provedou ji sedláci, kteří za krátkého míru zase začnou vykonávat soudní moc.

2. Roztržené Německo

Všude uzavírají závory silnice a u každých se žádají doklady. Také zde se kontroluje v cizích řečech. Drobná účastnice války, Kuráž, profituje z umělé roztrženosti Německa jen nepřímo, totiž tím, že válka, do níž všecko investovala, prostě pokračuje.

3. Hlavní strůjci

Za krátkého míru po Lützenu přijme kurfiřt jedné z německých zemí francouzské poselstvo, které mu sdělí, že by francouzský král zaručil zvětšení jeho území, kdyby válce dodal nové impulsy čerstvými vojenskými oddíly. Kurfiřt odkazuje zasmušile na válečné škody a na utrpení obyvatelstva, přesto však vzniká dojem, že tím jen chce zvýšit cenu, za niž je ochoten vstoupit do války. Společně s Kuráží se dovídáme, jak se rozhodl: Rejtaři kurfiřta nutí sedláky k vojenské službě. Také mlynář, Katrinin přítel, se stává jejich obětí.

4. Odpor

Mlynář se zoufale brání. Než ho odvedou, volá ještě na sedláky, kteří přišli se svým obilím, že by se všichni měli bránit. Postavu mladého mlynáře nutno propracovat od začátku. Když Švejecar překvapí u něho sestru Katrin, dojde k hádce. Když se mu klade otázka po náboženství, prohlásí navrátilce z války, že v tomto bezmocném Německu už dávno nezáleží na tom, zda je někdo katolík nebo luterán. To že může hrát roli až v samostatném Německu. Mlynář také ví, proč je Německo teď bezmocné. Národní šance se za selských válek ztratila. Ukáže Katrin průpovědku, kterou jeho předek vyřezal do trámu mlýna:

KDYŽ SEDLÁK SEDLÁKA OBĚTUJE, UŽ NIKDÁ NĚMECKO NEVSTANE.

Vysvětluje jí vážně: V Německu nebude mír, dokud nevylezeme na střechu mlýna a všechny nesvoláme. Tak se Katrinino bubnování na střeše stodoly pak stane důsledkem tohoto poučení a ztratí příliš tísnivý, individualistický ráz.

5. Paralela k současnosti na konci filmu

V třetí fázi filmu Kuráž už nemůže doufat v zisky. Vegetuje čistě automaticky dál. V popředí stane nemá Katrin. Rebeluje proti matce a odporuje válce. Scéna „Kuráž v městě Halle“ musí ukázat, jak stařena, která se mechanicky snaží udržet svůj ubohý handl, považuje odpor měšťanů Halle za zcela beznadějný: její fatalismus je očividně vyvrácen. Když začíná boj, říká o své dceři: „Má dcera je úplně bezmocná. Navíc je ještě nemá.“ Na konci táhne Kuráž dál, strašidlo věčejška, anachronismus.

Burri. Brecht.

Novoty ve filmu o Kuráži

1
Německo se znázorňuje jako bojiště cizích mocností. V celém filmu vládne babylónský zmatek jazyků, švédštiny, francouzštiny, maďarštiny. Vpadávají stále nová zahraniční vojska. Nejstarší syn Kuráže, který se stane švédským žoldněrem, je rodem Němec a nerozumí řeči velitele svého pluku.

2
Také dcery země slouží cizím dobyvatelům. Yvette je Němka, musí však švédskému fenrychovi dát přednost před Němcem Eilifem, dokud ten rovněž nevstoupí do švédských služeb. Na začátku krátkého zdánlivého

míru ji opouští rakouský obrist, který se vrací domů. Je vydána na pospas bídě a opovržení svých krajanů.

3

Z vyprávění mlynáře z Ingolfinku se dovídáme, z čeho pochází bezmocnost Němců: z jejich nesvornosti. Porážka sedláků v selských válkách zmařila vznik jednotného německého národa.

4

Vzpouira němé Katrin na konci filmu vychází z mlynářova poučení; stane se tím významnější.

5

Kde jen možno, nutno naznačit, jak obrovské nebezpečí pro nás znamená nová válka. (Příklad: Když se kuchař vrací z německé

mizérie do Holandska, je nabíledni, že Kuráž jako Němce už prostě žádná taková zadní dvířka nezbyvají: jiní mohou jít, ona musí zůstat.)

6

Jednou z nejdůležitějších novot je, že se ve vysílené zemi stále znovu vynořují verbíři. To značnou měrou film zaktualizuje, tím víc, že vzpoura němé Katrin teď vytváří ono velké východisko.

7

Že Kuráž je v podstatě pouze někým, kdo se toho všeho prostě jen účastní, vyplyne nyní ze scény u kurfiřtského dvora, v níž se ukazují hlavní strůjci.

Únor 1952

DOSLOV

Na hrách, verších, dramatických skicách a fragmentech, na svérázném libretu k operě a k baletu, na rozličných pracích pro film, na tom všem, co se pod střechou jednoho svazku pestře shromáždilo pro svůj drobnější rozsah, nedohotovost, pozdější objevení rukopisu či prostě proto, že se to vymykalo „normálním hrám“, na textech, které pocházejí nadto ze všech Brechtových tvůrčích období, od nejranějších až k těm, jež dlouho ležely v pozůstalosti, v archívech, tedy právě na všech těchto textech se dá názorně demonstrovat charakter i proměnlivost díla Bertolta Brechta, a to jak z ptačí perspektivy, tzn. v celkových konturách, tak z perspektiv — souvislostí a vztahů — krtčích. Úvahy o ojedinelé tvůrčí cestě, jejích etapách, uzlových i klíčových bodech se tu neustále prolínají s faktografií, životopisnou, divadelněhistorickou, dobovou. Esej zhusta přechází ve zprávu, zpráva v esej.

1

V době vzniku obou prvních her — Baala a Bubnů v noci (v první verzi: Spartakus) — víří Brechtovi hlavou desítky dalších látek a nápadů. Dvě relativně dovršené hry z té doby se ztratily. První se postupně jmenovala David, pak Absalom neboli Pověřenec Páně, posléze Absalom a Bathseba. Biblická látka byla prý zpracována stejně razantně jako (v milostných scénách) něhyplně. Druhá hra se jmenovala Letní symfonie a pamětník, Brechtův tehdejší kamarád H. O. Münsterer, praví, že byla zasazena do neurčité minulosti, snad do předreformačního Německa nebo do časů selských válek. Hýřila prý „zlými zpěvy“ a byla prý naprosto nerealizovatelná, neboť

jedna jediná scéna z mnohých by byla stačila vyvolat větší divadelní skandál nežli v té době hry mnohem nevinnější. Otrlý Brecht prý se text ani neodvážil diktovat písaře a pověřil tímto choulostivým úkolem jednoho z přátel. To se psal podzim 1919. Zchvácen prací na tak náročných dramatických projektech svého snad neplodnějšího roku napsal Brecht tehdy „jen tak pro osvěžení“ pět aktovek. Jsou to: Svatba, Žebrák neboli Mrtvý pes, Vymítá ďábla, Lux in tenebris a Zátah. Brecht na nich kromě funkce „osvěžení“ zdůrazňoval inspiraci na Cervantesových pepných mezihrách. S odstupem doby však zřetelněji vystupuje jiná inspirace: jarmareční divadlo mnichovského kabaretiéra Karla Valentina. Brecht o něm později napsal, že je to muž nadaný zcela suchou, niternou komičností, při níž je možno kouřit a pít a člověk je přitom stále roztrášen chichotem, který není zvláště dobromyslný, a v roce 1949 dokonce připustil, že ve své režisérské práci přebíral Valentina aranžmá. Souvislost pěti Brechtových aktovek z roku 1919 s bavorskou lidovou fraškou se dnes omezuje spíš jen na slovní drastičnost, obhroublost, nikoli na realistickou drobnokresbu. Z těchto aktovek se v dvacátých letech na divadle ujala jen jedna, a to ještě až sedm roků po napsání: Svatba. Čekala pak 37 roků na druhé uvedení, a to už pod novým názvem *Maloměstácká svatba* či *Svatba maloměstáka*. Nedlouho poté se hry ujala studentská scéna mnichovské univerzity a tím se roztrhl pytel s inscenacemi, zprvu převážně na menších poloamatérských scénkách. Kamenná divadla si někde (např. v Kolíně nad Rýnem) pro představení Svatby pronajímala hospodské sály. Někdy se uvedení této hry kombinuje ještě s jinou aktovkou, jindy se prosazuje tendence mocí mermo protáhnout inscenaci na běžné dvě hodiny, počín, který většinou

ztroskotává, neboť texty této hříčky rozhodně nesnášejí hlubokomyslné pauzy. Spíše se nabízí možnost vybavit uvedení hry nějakým prologem, ať už pantomimickým, či textově hudebním: zvláště básně a písně raného „divého BB“, tak blízkého v té době francouzským prokletým básníkům, poskytují tu sdostatek štavnatého materiálu.

K výkladu her mohou, jak obecně známo, přispět i pozdní inscenace. V případě Svatby se dokonce můžeme opřít o počínající českou „inscenační tradici“. Ukázalo se, že pro divadelní mládí je raná Svatba vhodným uvedením do díla celého „nebohého BB“, který bývá zhusta oprádnán tak důkladnou teoretickou pavučinou, že je s to odradit i nezapjaté. Veliké brimbórium a mocné balábile, v němž se postupně hroutí „hlavní představitel hry“, totiž halabala z bedýnek slučný nábytek — tato vcelku jednoduchá metafora dovoluje dnes hovořit o hře jako o „anticipaci absurdního divadla“. Navzdory této položené nálepce pocítujeme stále Svatbu na jedné straně jako všestranně inspirativní zábavné divadlo, na druhé straně jako oživilou galerii prototypů z (malo)měšťáckého mumraje. První princip si zvolil v Divadle na provázku Peter Scherhauser a inscenuje Svatbu jako cirkusovou podívanou, a to nikoli jen tzv. rámcem, cirkusovými „vstupy“, nýbrž i rozfázováním hry na jednotlivá „čísla“. Pro početná hostování s touto inscenací v cizích zemích připsali si brněnští inscenátoři postavu Anděla, který klíčová místa překládá do jazyka té které země. Moc jich zapotřebí není, podívaná je sdostatek výmluvná. Druhý ze zmíněných možných přístupů zvolil se studenty herectví v pražském Disku Evžen Sokolovský. Odstíněněji pracoval „živočichopis“ typů i postupující devastaci (výtvarně účinné bylo zvláště protrhávání papírových stěn); nežli je publi-

kum vpuštěno do sálu, zúčastní se ve foyeru prologu, který je vlastně pásmem Brechtovy „prokleté“ mladé lyriky i prostořekých písní. Vlastní prolog a epilog tvoří úvodní a závěrečné verše ze hry Výjimka a pravidlo. Tak se dostalo celému dění nejen „pevných nohou“, nýbrž i jemně propočteného ozvláštňení. Zbylé čtyři aktovky z roku 1919 pobavily — a často vydatně — v době svého vzniku jen obšírný okruh Brechtových kamarádů, přátel a jistě i přítelkyň. Na jeviště se tyto štavnaté hříčky dostaly většinou až po půl století. Pozdní jevištní vyzkoušení se ukázalo nejen zajímavou hrozinkou pro historiky divadla, zvláště pro dosud netušené souvislosti se zralou tvorbou, ale i vděčným hereckým povyražením. *Žebrák neboli Mrtvý pes* je patrně první Brechtova „demonž“ osobnosti. Vítězem ve střetnutí slepého žebráka s potentátem je každodennost drobného člověka, nikoli velkolepost královských vítězství. *Vymítá ďábla* je selská hříčka poskytující režisérovi s invencí možnost „si zařadit“, a to zvláště in eroticis. *Lux in tenebris* má závažnější a trvalé nosnou myšlenku o spojitosti tzv. morálky s obchodními zájmy. Aktovka by se mohla chápat i jako náčrt k celovečerní hře druhu Krejcarové opery, a to hře dosti drastické, ale i groteskně komické, jak si přál autor, když někdy padla zmínka o těchto raných „hříších“. Prostředí je jarmareční, což už určuje výtvarnou podobu eventuálních inscenací. Hrdina vděčí za mnohé Chaplinovi, kterého Brecht od samých začátků tolik miloval. Aktovka *Zátah*, těšící se větší pozornosti pozdních inscenátorů nežli předchozí tři, byla v roce 1975, kdy ji ve Vídni uvedlo divadlo „Die Komödianten“, charakterizována takto: „Rustikální a svérázná, něco jako balada o velkém chlastu, o vražedném opojení, o brachiálním násilí, opovrhování ženami a ožralosti.“ Vyslovovala se jména

O'Casey a — oprávněněji asi — Hans Henny Jahnn (severoněmecký postexpresionista, kterého mladý Brecht inscenoval, „zkomoliv hru k nepoznání“), ale i Wedekind, Hauptmann a — Gogol! Unikalo však, že pod velmi hrubou slupkou je to vlastně jeden z časných scénických „protinávrhů“, tedy radikálních „adaptací“. Předlohy jsou hned dvě a patří, jak Brecht vždy zdůrazňoval, k jeho nejoblíbenější četbě: Homér a bible. V osmém zpěvu Odysseje se vypráví o flirtu boha války Área s Afroditou. „Paroháč“ Héfaistos je polapí do sítě. Biblickými narážkami se text Zátahu přímo hemží, nejpevnější oporou je pak příběh o lovu ryb apoštola Petra, který čteme u Lukáše (5, 1—11) i s tím pro Brechta jistě velevýznamným výrokem: „Neboj se, od této chvíle budeš lovit lidi.“ Z bible pochází i druhotný symbol ryb jako znamení cizoložství. Tato veseloherní skica — „názka“ literatura! — s lidovými figurkami jakoby vyřezanými ze dřeva má tedy zdroje značně „vysoké“...

(Není bez užítku srovnat si Zátah s prvním dramatickým pokusem patnáctiletého Brechta, nazvaným *Bible*: pod slupkou kostrbaté neumělosti a vyčtené ušlechtilosti prosvítá už něco málo z jazyka, paradoxních replik i tzv. atmosféry Baala a Bubnů v noci.)

Od napsání pětice víceméně burleskních aktovek z roku 1919 k aktovkovému „dvojčeti“ *Dansen — Co stojí železo?* uplynulo plných dvacet roků. Ne že by v té době nebyly vznikly žádné jiné Brechtovy krátké hry, naopak, je tu šestice naučných her, ty se však kategorii aktovek prostě vymykají, jsou to sverepé pokusy v naprosto nevymapovaném terénu a tvoří samostatný cyklus. Obě skandinávské aktovky (první vznikla v Dánsku, druhá už ve Švédsku) jsou agitační hry úzce spjaté s dobou a politickou situací. V letech, kdy i skandinávské země mohly být

a záhy vskutku byly ohroženy nacistickým okupačním běsem, chtěl Brecht — na podnět levicových amatérských skupin — přispět k rozšíření evropské antifašistické fronty; je to Brechtův způsob „politické osvěty“, jeho snaha otvírat lidem oči. Nejde o žádná zašifrovaná podobenství, už názvy osob jasně naznačují, že se vychází z takových událostí, jako je anšlus Rakouska a okupace Československa. Nevznikly žádné zázračné miniatury, nejzajímavější vlastně je Brechtův „návod“, jak tyto hříčky hrát. Nikoli v duchu věcného a střídmeho realismu — jako těsně předtím uzavřený sled scén i scének Strach a bída třetí říše —, nýbrž v „knockaboutstylu“. To jest co možná nerealisticky, jako primitivní loutkové divadélko nebo grotesku z éry němého filmu, se „strašidelnými“ efekty, plakátovitě a polopatisticky. Autor předpisuje, že obchodník s železem musí mít paruku s vlasy, které se zježí, musí mít obrovité boty a musí kouřit abnormálně velké doutníky. Dnešní inscenování obou těchto aktovek se nutně přechyluje k „archivnímu divadlu“ anebo k pouhé informaci. Ledaže by se našel inscenátor, který by tyto texty přečetl a vložil zcela nově — — — což by v brechtovské inscenační tradici nebylo žádné novum. Dvě Brechtovy skandinávské hříčky o letech 1938—39 dokumentují i jeho velmi těsný vztah k dílu rakouského spisovatele Karla Krause, konkrétně k osmisetstránkové hře Poslední dnové lidstva. I v tomto kolosu, který je divadlem více než „epickým“, některé sekvence přímo volají po použití loutkového divadla, i zde se doba promítá do osudů celé galerie malých lidí vedle scén s prototypy vládců... a pozadím všech prudkých záběrů je podobenství. Z náčrtů vyplývá, že Brecht zamýšlel dokonce celý děj rámcovat výstupy Optimisty a Škarohlída — přesně jak to učinil Kraus...

Tak jako od Fausta existuje i Urfaust, tedy raná, kratší, sevřenější, ale i syrovější podoba, existuje i od opery *Vzestup a pád města Mahagonny* jakési „Urmahagonny“. Nese podtitul „Songspiel“ (tedy hra se songy) a její jádro tvoří šest songů z rané tvorby, mezi nimiž jsou zárodečné dialogy. Předepisuje se provedení v boxingu, efekt později mnohokrát opakovaný... Když se tento dosud trochu romantickocynický „žert“ poprvé uvedl, pochopila jen hrstka lidí, že je to vlastně „děsivý a burcovný apel na naše svědomí“.

Historie německého divadla je velmi bohatá na řádné skandály. Lipská premiéra opery Mahagonny se tu řadí mezi výtržnosti přímo špičkové. Popsal ji v posudku téměř beletristickém Alfred Polgar. Pro zajímavost aspoň úryvek: „...Muž za mnou mluvil sám k sobě: ‚Čekám jen, až se objeví Brecht‘ — a olízl si rty: být připraven, toť vše. Válečné volání, na některých místech trochu boje zblízka. Syčení, potlesk, jenž zněl nevrle jako symbolické facky syčícím divákům, nadšené rozhořčení, rozhořčené nadšení páté přes deváté...“ A tak podobně dál ještě na třech stránkách. Světová hospodářská krize se tehdy rozbíhala naplno, výmarská republika konečně pocítovala, že nacistické nebezpečí je „cośi vážného“, ale operní publikum si nechťelo nechat líbit, aby někdo cloumal jeho špatným svědomím. Pobavené přijetí Krejcarové opery (které Brechta trvale trochu zlobilo) se neopakovalo. Všichni totiž chápali nebo aspoň pocítovali, že Mahagonny je grandiózní provokace, že jim tu někdo nepřetržitě nadává a říká jim, že lidé jsou horší než tajfuny. Brecht v tomto textu (a Weill v hudbě neméně, podle některých dokonce více) se loučil s celou jednou epochou, Brecht si přestal dělat aspirace na

„prokletého básníka 20. století“ a začal studovat marxismus. Neodolal však krásnému svodu předtím ještě všechno podtrhnout a sečíst v hyperbole, která se záhy změnila v realitu.

Stvořil si opět jednou fiktivní zemi a fiktivní město, tentokrát v Americe na pacifickém pobřeží, ale nikdo nepochyboval o tom, že má na mysli Německo. A celý kapitalistický svět. Kurt Tucholsky, nepřítel Brechtem nadšený, mu vyčetl, že to není ani včerejší Klondyke, natožpak Německo 1930. Nanejvýš prý „stylizované Bavorsko“. To odpovídá možná zčásti Malému Mahagonny, velké opeře však stěžl. Ta totiž strhla všechny fasády s obrovskou vehemencí a rozkošným randálem, aby odhalila prázdnotu pekla na zemi, pekla, v němž místo desatera vládne čtvero, totiž žraní, milování, box a chlast, pekla, v němž se smí všechno smět, jen bez peněz člověk nesmí být. Co obraz, to velkolepá, básnický sugestivní nadsázka až po konečný soud (jeden z mnoha v Brechtově dramati-ce!), kde se za těžké zločiny lidé osvobozují a za nezaplacení tří lahví whisky a rozbití jedné záclonové tyče se odsuzují na smrt. Nacisté „vidoucně“ žádali stažení opery jakožto „šmejdu nehodnotného a nemravného obsahu“! Berlínské provedení s osvědčeným týmem však našlo už i nadšené publikum přicházející na chuť „tristnímu veselí“ i „temperamentnímu nihilismu“ opery, která Brechtovi posloužila i k napsání „poznámek“: je to mnohem spíše zásadní a zavile formulovaná studie o jeho pojetí epického divadla v konfrontaci se starým tzv. dramatickým divadlem. Tento teoretický text vznikl už souběžně s rozpracováváním teorie i praxe tzv. naučné hry...

Už tehdy bystří duchové rozpoznali to, co si Brecht nechával listivě pro sebe: že jako nejintenzivnější předloha stojí na pozadí

Mahagonny bible. Kniha — o níž Brecht v těch letech prohlásil, že patří k jeho četbě č. 1 — se tu bod za bodem převrací naruby. „Morální opora“ kapitalismu se ukazuje jen jako chatrná lákadlo pro široké masy. Zdá se, že právě tyto analytické znaky, hudbou ještě znásobené do neuvěřitelné rafinovanosti, umožňují opeře trvalou životnost. V roce 1970 např. i „dobyta Broadwaye“ a o sedm let později i východního Berlína ve vynikajícím, strhujícím provedení.

Více než půlstoletý odstup tedy ukazuje, že ve Vzestupu a pádu města Mahagonny podařilo se Brechtovi na výmluvné kulise Dívského západu nejen v mravolichných obrazech načrtnout — jak se psává — „podobnosti o kapitalismu“ první třetiny 20. století, kdy vše skrz naskrz je obchod, nýbrž v drsných tazích namalovat monumentální obraz o krizi kapitalismu, tedy o jeho nutném budoucím zániku.

3

Nedosti na tom, že Brecht způsobil svým termínem „epické divadlo“ tolik zbytečných nedorozumění, vedoucích ke zplytčení jakékoli diskuse, takže přemýšlel o jeho záměně za jiný termín, on také vymyslel pro kratší hry vznikající od roku 1929 slovo „Lehrstück“ a přímo si jím zatarasil cestu ke spoustě lidí, kteří to slovo „jen tak“ zaslechli — a těch byla většina. Překládá se u nás buď jako „naučná hra“ anebo jako „hra didaktická“, možný by byl i termín „učební hra“, i když to je vlastně „Lernstück“, teoretici však připouštějí, že termín „Lernstück“ by byl dokonce bližší Brechtovým záměrům. Zůstaneme u termínu „naučná hra“ — slovo „didaktický“ je natolik zatíženo protivně preceptorovými asociacemi, je to vtělený ukazovák!, že bychom opět strávili zbytečný

čas odklizením slovních nedorozumění a rozpravou toliko terminologickou. Ostatně instinktivní („citově podložený“!) odpor vůči „Brechtovu didaktickému divadlu“ — — — to není jen specificky česká, ale přímo celosvětová záležitost a dá se dnes doložit na každé druhé knize z nespočetné sekundární brechtovské literatury. Je to poněkud nepochopitelné především v tom, že není přece důvod, proč vymycovat i eventuální didaktickou funkci, proč ji soudobému divadlu odpírat a zapovídat, když v minulosti se objevovala nejednou a leckde a nadlouho a není tedy proč ji „jednou provždy“ škrtnat. Za druhé plyne odpor vůči „Brechtovu didaktickému divadlu“ z mnohem jednodušší příčiny, totiž z fatální neznalosti jeho naučných her i z neznalosti teoretických poznámek k nim.

Té hrstce lidí, kteří se včas obeznámili s naučnými hrami i s teorií o nich (jíž podstatně přibylo teprve v posledních letech...), imponovalo většinou Brechtovo údobí naučných her jako pokus, jako experiment zcela mimořádné, vzácné jednostrannosti a důslednosti: pro zcela nová poslání byl vytvořen zcela nový jazyk a verš, onen asketicky ostrohranný „litinový styl“ tvrdě a ostře hňetoucí význam, styl pracující neobvykle umístovanými meziveršovými předěly, svou urputností přímo vtahující posluchače do procesu vzniku a pohybu myšlenky. Nejasný zůstával společenský dopad tohoto experimentu, který mohl trvat jen krátce, neboť byl politickými událostmi z počátku roku 1933 přímo přetát. Mimořádně abstraktní jazyk poznámek k těmto hrám ztěžoval jejich zařazení do souvislosti celého díla i do souvislosti teorie epického divadla. Pojem naučné hry se jakýmsi samopohybem enormně rozšiřoval, takže se začalo tvrdit, že vlastně všechny Brechtovy hry od roku 1929

jsou „naučné“. Dokonce i jediný zasvěcený soudobý vykladač, jímž byl Walter Benjamin, řadil mezi naučné hry např. i Matku, naznačil však, že Brechtova naučná hra je „zvláštní případ“ v mnohem širším rámci teorie epického divadla. Doplňme: naučné hry tvoří uzavřený celek her bezprostředně na sebe navazujících a lišících se od ostatních, které vznikaly i souběžně. Tyto „ostatní“ hry patří mezi tzv. Schaubstücke (tj. hry na dvěma) a liší se od Lehrstücke (tj. her určených k učení) především tím, že se obracejí k širokému, každý večer se měnícímu publiku „konzumentů“, kdežto naučné hry jsou určeny účinkujícím, „producentům“. Jejich smyslem není „poučování“ diváků, nad nimiž exceluje vélechytrý autor a režisér, nýbrž učit se mají sami herci. Naučná hra jim k tomu dává možnost, „arénu“. Pojem epického, později dialektického divadla je tedy — opakujeme a podtrhujeme — nadřazen pojmu naučné hry. Pokud se Brechtovy naučné hry chápaly jako pomíjející epizoda na jeho umělecké cestě, jako pomínutelné svědectví mylné periody, jako naivní agit-prop, ne-li jako vulgárně marxistická přechodná fáze, mívá tyto soudy bezpečně mimo cíl. Brecht sám napsal svou nejzávažnější stať o naučném divadle až roku 1938, kdy už mělo být po všem, a nemínil ji jako resumé uzavřené kapitoly, nýbrž jeho 18 vět danou problematiku vlastně teprve otevírá. A svou nejpodstatnější naučnou hru Opatření označil několik hodin před smrtí jako „model pro divadlo budoucnosti“.

Šestice naučných her vznikala v rozpětí let 1929—1934-35 a Brecht je zčásti zařadil do stroze šedivých sešitů s věcným názvem Versuche (Pokusy). K uzavřenému celku těchto šesti her se svým rázem druží ještě několik málo fragmentů (faterovský fragment, fragmenty Zlý asociál Baal a Obchod

s chlebem, který však asi měl být spíše epickým divadlem) a námětů či plánů.

Zásadu, že naučná hra je pouze pro účinkující, nelze chápat jako dogma. Brecht se také nijak nebránil, aby se „kvůli možnostem demonstrovat naučné hry“ tyto kusy nepředváděly před publikem; mělo však vždy být aktivní! Tak hned Let přes oceán si žádá, aby publikum bylo připravené a dále se cvičilo. Nejlíp by se hodili žáci jedné třídy: kompaktní celek. (Navíc tu Brecht v době, kdy rozhlasová hra teprve tápavě hledala svou specifickou, vytvořil experiment dodnes řádně nevyužitý, určený však *masám* posluchačů!) V Badenské naučné hře o srozumění se publikum učilo během hry. „Předzpěvák“ pro ně předříkával věty, promítaly se i noty. Kdo říká ano a Kdo říká ne se přímo označují jako *školní* opery, tedy pro žáky, zatímco v Opatření, po všech stránkách nejnáročnějším, účinkovalo 300—400 členů dělnických pěveckých a recitačních sborů, hrané scény předváděli žáci nebo dělničtí ochotníci. Hra Výjimka a pravidlo v určení role publika kolísá, v raných verzích se tam však počítá s chórem i protichórem a herci se obracejí na tyto chóry, v pozdější verzi se obracejí k publiku. V náčrtech k Horátům a Kuriátům jsou zaznamenány „rozhovory“ mezi chóry a diváky.

I když Brechtova práce na naučných hrách byla politickým zvratem násilně přerušena a dramatik nemohl nepřesunout svůj zájem na protifašistický boj v nejšířším slova smyslu, tvoří šestice vzniklých her bezděčně uzavřený celek a jako takový jej v souvislostech celého Brechtova díla nutno chápat. Vše se tu na sebe váže, posuzování jednotlivé hry bez ohledu na ostatní může vést a většínou vždy vedlo k nejhrušším zkomoleninám, ba fantasmagoriím. První naučná hra *Let přes oceán*, dokument o dobývání přírody člově-

kem, končí Zprávou o dosud nedosaženém (v 1. verzi: nedosažitelném). Následující *Badenská naučná hra o srozumění* touto zprávou (jen s nepatrnou variací) začíná, jenže se už jmenuje Zpráva o létání. Izolovaně posuzován je vlastně *Let přes oceán* nezřízená chvála technického pokroku. Avšak v Badenské naučné hře je důležitý verš, který se stává východiskem ke společenskému ohledání problému: „Chleba tím nezlevnil.“ A objevuje se klíčový termín: srozumění. A to všeobecné. Které však nestačí. V školní opeře *Kdo říká ano* se i otázka po srozumění konkretizuje: řeší přesně situovaný případ bytí a nebytí; a nezbytí. V textu jedné z černých, až nepřehledných verzí je verš, jenž umožňuje uvidět rub mince: „Mnozí jsou srozumění s nesprávnými věcmi.“ I vzniká varianta téže hry, odlišná od první jen v několika klíčových místech, tentokrát pod názvem *Kdo říká ne*. A Brecht doporučuje, ba žádá, aby se hrály vždy obě verze po sobě. Reiner Steinweg, jenž v 70. letech významně přispěl k poznání skutečné podoby a funkce naučných her a o jehož bádání se z dobré poloviny opíráme, k tomu poznamenává, že „v každém ‚srozumění‘ s rozhodnutími nějakého kolektivu musí jako možnost zůstat ‚uschován‘ protiklad, nemá-li se postoj srozumění otočit ve fašistický (‚bezpodmínečná poslušnost‘)“. Ve hře *Opatření* používá Brecht obdobného příběhu jako v dvojici školních oper. Problém srozumění (to slovo se v krátké hře opakuje patnáctkrát!) se dále prohlubuje. Situace je ještě konkrétnější, neschopnost dialektického myšlení vede Mladého soudruha do situace, v níž jeho usmrcení je vůči kolektivu jediným možným opatřením. *Výjimka a pravidlo* je další variací tohoto tématu a končí osvobozujícím rozsudkem soudu: kupec zabil svého nosiče, přestože byl „proti všem pravidlům“, „výjimečně“ nevinný. Což vykořisťovatel

nepředpokládal. V rukopisném 2. dílu téže hry zabíjí dělník pána, o němž předpokládá, že je zlý, ačkoli je „výjimečně“, „proti všem pravidlům“ dobrý. Ve společnosti určované třídním bojem je pravidlem, že „v obou případech se laskavé chování nedalo očekávat, a vražda v domnělé sebeobraně je dané řešení“ (Steinweg). *Horáty a Kuriáty* (obsažené už v 2. svazku českých Brechtových spisů) autor později sám označil za „naučnou hru o dialektice“: odehrává se v trojúhelníku příroda — poznání — sociální pozice (= poměry), jemuž v jedné z verzí Badenské naučné hry odpovídá trojúhelník svět — pravda — lidstvo a v revolučním postupu pak zlepšení — zdokonalení — změna. Jako celek tvoří tedy šestice naučných her soustavný — řečeno Brechtovými slovy — „sociologický experiment“.

V některých z Brechtových naučných her se zřetelně projevuje působení japonského a čínského divadla. Traduje se, že prostředníkem k japonské kultuře bylo dílo Paula Claudela (nic nevádí, že stál světovým názorem jinde, „patron“ Brechtovy fiktivní Indie Kipling byl dokonce „básník britského imperialismu a kolonialismu“!), prostředníkem k Číně pak nejen dílo, nýbrž osobnost básníka Klabunda, překladatele čínského Křídového kruhu i čínské lyriky. Tyto vztahy musí literární historie teprve probádat. Jisté je, že „předlohou“ her *Kdo říká ano* a *Kdo říká ne* byla japonská nó-hra. Poučme se aspoň heslovitě o její podobě a významu: „Hry nó jsou dramatické básnické vize, jejichž osnovu spíše než děj tvoří jedna nadčasová lidská situace nebo emoce, nazíraná z mnoha úhlů pozemské i nadreálné existence. Svěbytným, zhuštěným způsobem je sdělen pouze výsek osudu postavy, známé většinou z legendy nebo z historie. Hry nó jsou jevištním vyjádřením filozofie krásy, formulované zkrat-

kou a náznakem, jednoduchou uměřeností a hlubokým souladem člověka s přírodou v její věčné proměnlivosti.“ (Dana Káldová) Brechta jistě zaujalo, že v původní podobě byla hra nů tanec, kterému předcházela dialog, v němž se vysvětloval význam tance i důvody, proč se tančí. Herec hry nů někdy přímo oslovoval publikum a celý děj hry byl vlastně rituál s jasným didaktickým účelem. Brecht musil být jistě fascinován i výtvarnou stránkou her nů: prázdné jeviště s minimem rekvizit, stylizované pohyby, na tváři herce často maska, hudebníci i chór seděli viditelně na jevišti. Hlas japonského herce „komíhal“ lyricky mezi mluvou a zpěvem a fungoval jako nějaký hudební nástroj“. To vše zasáhlo Brechta natolik, že je asi jen malá nadsázka, tvrdí-li jeden z monografistů, že „lze téměř říci, že Brechtovy vlastní naučné hry jsou vlastně hry nů, přesazené ze souvislosti 14. století do přítomnosti: buddhistickou nauku nahradila marxistická dialektika“. (Frederic Ewen) V nů-hře Taniko, která je předlohou obou školních oper, se jedná o příběh rituální pouti buddhistické sekty, k níž se připojí chlapec, který se chce pomodlit za nemocnou matku. Sám však onemocní, „pozbuďte nutně čistoty“ a ritus velí, aby byl svržen ze skály. Předloha, kterou měl Brecht v ruce, byla nejen překladem, nýbrž už i zpracováním: rituální nuance byly jako nepřeložitelné vynechány. Brecht pokračoval v úpravě směrem k zesvětštění. „Mytické nahradil racionálním.“ (Peter Szondi) Z pouti je vědecká expedice, chlapec jde matce pro lék atd. Brecht předložil první verzi této hry skutečně školákům a podle jejich připomínek vznikla druhá hra: Kdo říká ne. To, co dosud přetrvalo z iracionalismu předlohy, zcela zmizelo. V následující hře Opatření se vše rozvádí dále a důsažněji. Navzdory antické látce opírá se hra Horáti

a Kuriáti hlavně o čínské divadlo. Brecht se s ním obeznámil v Sovětském svazu, kde shlédli pohostinská vystoupení slavného čínského herce Mei Man-fanga, jehož postupy později i teoreticky zpracoval ve stati Zcizující efekty v čínském hereckém umění. V Horátech a Kuriátech převzal Brecht od Číňanů především některé výtvarné prvky: neutrální scénou, praporek = armády, ale i typ postav, které nejsou nikdy v transu, nýbrž vždy „hrají“. Text poskytuje mezi řádky i dosti možností pro eventuální užití artistických, ne-li artistických prvků — což v 30. letech v Evropě nebylo běžné.

Sporů kolem Brechtových her bylo vždy nespočet. Ale zdaleka nejvíce se jich nakupilo kolem hry Opatření. Před rokem 1933 byla uvedena i uváděna „koncertantně“, a to před velkým počtem diváků = účinkujících. Napadána byla už tehdy zprava, zleva i ze středu. Brecht na sklonku života zapověděl její uvádění: byl zřejmě nespokojen s tím, že hra zavdává podnět k nejfantastičtějším a nejprotichůdnějším výkladům, že si příliš „žije po svém“. Jednou se chváří jako prototyp tragédie, jindy se haní jako příklad ahumánnosti atd. Základní nedopatření odstraňuje Brecht v rozhovoru, který s ním u příležitosti prvního francouzského překladu hry vedl na jaře 1956 Paul Abraham. Zní zkráceně takto:

Brecht: Tato hra není ke čtení. Tato hra není k divání.

Abraham: A k čemupak?

Brecht: K hraní. K hraní mezi sebou. (...) Pro pár chlapců, kteří si dají práci a sevcíci to. Každý z nich musí přecházet z role do role. (...) Pod touto podmínkou se smí do diskuse vmísit každý a dochází konečně k poznání — praktickému poznání — toho, co to je dialektika.

Brecht pak pokračuje prohlášením, že jeho

naučné hry jsou „vylučně cvičení mrštnosti pro jakési atlety ducha, jakými musí být dobří dialektici...“

Abraham: Jinými slovy: poskytuje tu tréninkovou metodu, jakousi gymnastiku pro sportovce, jejichž svalstvo se tak má stát ještě pevnějším a ohebnějším, aby ho pak využili pro svůj zvláštní druh sportu? A nehodláte se starat o to, chtějí-li z nich být běžci, skokani, fotbalisté anebo cyklisté?

Brecht: Přesně tak.

Jakkoli Brecht relativizuje textovou stránku svých naučných her, je text — a zvláště u hry Opatření — jediné možnou cestou k jejímu výkladu. Dosud si např. téměř nikdo nepovšiml jazyka Mladého soudruha, postavy, která si podle některých interpretů jediná zachovala lidskou tvář a proto musila zemřít. Při bližším zkoumání vychází najevo, že jazyk Mladého soudruha je složen z celé řady typických „ideologických“ rčení idealistického ražení: Mé srdce tluče pro revoluci; Jsem pro svobodu; Věřím v lidstvo... Zvláště slovům „víra“, „věřit“ se tu příkládá mimořádný význam. Jeho jazyk je tedy jen vnějšíkově radikální, nepromyšlené a zdánlivě revoluční. Naproti tomu je jazyk agitátorů přesný a věcný, skrytá, ale všudypřítomná je v něm dokonce i vrstva soucítění. Patří k překvapujícím zjištěním, že do něho prosáky doslova či v parafrázi četné myšlenky z Leninovy stati „Dětská nemoc levičáctví v komunismu“, jež ostatně vyšla německy téhož roku 1930, kdy vznikala hra Opatření. Skladatel Hanns Eisler, který tehdy docházel po řadu měsíců od 9. do 13. hodiny do Brechtova bytu, kde kriticky diskutovali o každé řádce Opatření, zaznamenává, že oba — Brecht i Eisler — vydání Leninovy práce netrpělivě vyhlíželi a po vyjití „začali docela nově myslet“. Pokud jde o polaritu rozumu a citu v Opatření, všimněme si ještě,

že ve chvíli, kdy Mladému soudruhovi chybějí argumenty, začíná prostě řvát — a myšlení je zcela ve psí. Takovými a podobnými — začasté filologickými — analýzami textu můžeme odstranit nejedno z chronických nedorozumění, která hra za sebou vleče jak potrhaný vdovský závoj.

Zopakujme si pro jistotu několik zásad o naučné hře, zásad, jejichž neobvyklost, ale i rozptýlenost v 90 tištěných Brechtových statích či výrocích a v neurčitelném počtu poznámek skrytých v rukopisné pozůstalosti způsobily, že dosud unikaly pozornosti (i odborníkům) a bránily tak poznání:

Z pasivních posluchačů nutno udělat aktivní producenty, kteří pouze „nepřijímají“, nýbrž i „vysílají“. Tím, že je položeno rovnítko mezi konzumenty a producenty, nezkouší se tedy politické chování jakoby v laboratoři, nýbrž v politické praxi. Tzv. abstraktnost těchto textů je záměr, nechť je to být hotová „díla“, ale pomůcky k rozhodnutím. Estetická měřítká naučné hry jsou tedy jiná nežli u „normální“ dramatické tvorby, včetně epických děl Brechtových. Mezi přísnou formou a volnou improvizací existuje estetické napětí. Jde o vztah mezi vědomím a skutečností, nikoli o etickou problematiku. Naučné hry umožňují nesmírnou rozmanitost.

Příklad: Při provedení Badenské naučné hry o srozumění pohybovali se autor a skladatel po jevišti a trvale do hry zasahovali. Autor veřejně určil klaunům místo pro jejich vystoupení, a když diváci s velkým neklidem a nelibostí reagovali na promítání filmu ukazujícího mrtvoly lidí, přikázal autor Mluvčímu, aby nakonec zvolal: „Opětovně promítání s nelibostí přijaté smrti!“ A film se opakoval.

Nad obzvláště přitažlivým, ale i obzvláště nesnadno interpretovatelným fragmentem

naučných her (tento plurál je od Brechta) s názvem Zlý asociál Baal si označil Brecht roku 1941 myšlenku, že největší překážkou vleké realizace je tu jeho vlastní definice socialismu jakožto „velikého řádu“. Mnohem spíš prý je to „veliká produktivita“, a to, v nejčistším slova smyslu, a v boji jde o to „osvobodit od všech pout produktivitu všech lidí. Produkty pak mohou být chléb, lampy, klobouky, hudební skladby, šachové tahy, zavodnění, pleť, charakter, hry atd. atd.“ Zdá se, že myšlenka naučné hry, vynořující se dnes pod jinými názvy či bez nich na celém světě, podezdvívá velmi reálně Feuchtwangerovu známou, leč za hyperbolu považovanou charakteristiku Bertolta Brechta jako prvního dramatika 21. století.

4

Verše, písně, songy provázejí většinu Brechtovy divadelní produkce; hry, v nichž verš — mluvený či zpívaný — nehraje žádnou roli, jsou vzácné výjimky. Při tom zdaleka ne všechny verše či písňové texty, které patří do okruhu určité hry, byly zároveň s ní i vytištěny. Ledacos zůstalo prostě ležet v zásuvce; jindy autor „pozapomněl“ a po letech třeba našel prakticky neznámé texty nebo je vykotali z archívů noví inscenátoři pídící se po „podhoubí“, po „raných verzích“, které mívají zhusta kouzlo drsnější autenticity. (To je třeba případ rámcového songu ze hry *Muž jako muž*.) Někdy autor po letech připisoval nové politickoaktuální verze na melodii starých populárních songů. (To je případ nových textů k songům pro Krejcarovou operu z doby po roce 1945 — bezprostřední reakce na sotva skončivší nacistickou éru splnily krátkodobou funkci.) Jindy autor v básni „převyprávěl“ situaci z některé hry,

ne-li hru celou (jako *Příběh Matky Kuráže*, shrnující v dvanácti verších celou hru, dokonce pro děti). Existují i básně-interpretace slavných scén ze světové dramatiky. (Dva takové texty vznikly na okraj vykladačsky průbojné inscenace Goethova *Urfausta* v počátcích činnosti Berliner Ensemblu.) Ojedinelý byl úděl pěti songů ze hry *Happy end*. Osamostatnily se od hry, na niž se — poté co propadla — zapomnělo; zásluhou skvělé Weillovy hudby i rané a pozdní interpretky (Lotte Lenya, Gisela Mayová) přešly na trvale úspěšné gramofonové desky, texty se pak mezi 20 000 verši Sebraných básní jakoby zasuly. Dobrých čtyřicet let od vzniku songů začalo se několik odborníků pít po hře, kam původně patřily — a přišlo se na to, že pod dvojím zamaskováním (neexistující anglické autorky a existující německé překladatelky a Brechtovy spolupracovnice E. Hauptmannové) je to pravděpodobně Brechtův text. Psaný sice levou, ale zato lehkou rukou na zábavném ostří mezi kýčem a ironií. Proč jej autor utajil? Jistě kvůli neúspěšnosti díla, tedy z „milosrdnosti paměti“, ale i proto, že obou podstatných pák-podobenství, totiž gangsterské bandy a Armády spásy, použil v jiných a úspěšnějších hrách. A tak se *Happy end*, nyní již Brechtův, rozběhl z Brém, kde byla po 45 letech druhá premiéra, nejen Německem, ale doslova celým světem a ve vrchovaté míře se povedlo i to, oč Brecht kdysi marně usiloval: vznikl film, televizní film, inscenoval jej v NDR Brechtův žák Manfred Wekwerth a možno o něm dokonce zaznamenat český ohlas: „Nečekanost střídá vtíp, humor, ostře řezané sociální podhoubí díla, v němž zábavnou formou poznáváme korumpující sílu kapitálu. Celý film běží lehce, jako zábava, přesně v brechtovském duchu, aby to vážně, silně a politicky účinné pochopil nejen

intelektuál, ale i Fanyňka Nováková...“ (Aleš Fuchs) Sotva se po nacistickém „převzetí moci“ Brecht přes Prahu a Vídeň dostal do Švýcar, své první emigrantské štače, sotva se tam stačil porozhlédnout, povolali ho jeho staří přátelé narychlo do Paříže, aby takřka „na koleně“ napsal baletní libreto pro emigrovavší německou tanečnici Tilly Loschovou. Hudba Weill, výprava Neher... Choreograf světového jména: Balanchine... Brecht neměl nikdy nouzi o nápady a každý nový a nezvyklý úkol ho — prostě — bavil. Vzpomněl si na náct starší hry s titulem *Láska-zboží*. O prostitutce, kterou poměry doženou k tomu, aby žila dvojím životem: jako prodejné ženské „zboží“ a jako mužský prodáváč tohoto zboží. Později z této ideje vznikl *Dobrý člověk ze Sečuanu*. Pro balet stačilo vše jen hravě nahodit: hrdinka Anna se „rozpoltí“ v Annu I, praktickou a chladnou manažerku, a v Annu II, která je zbožím (a uniká z této role často k přirozenému lidskému chování). Cílem je, aby si Annina rodina v daleké Louisianě mohla postavit domek. Brecht narušil baletní zvyklosti tím, že Anna I zpívá a navíc zpívá i rodina (kvarteto), Anna II jen tančí. S pomocí Weillovy hudby, ironicky parafrázující „zbytky“ hudebních forem minulosti, vznikl svérázný útvar, „spíš krátká opera než balet“, jak tehdy napsal Walter Mehring. Brecht jistěže přecenil baletní publikum, když je nutil, aby kromě dívání ještě poslouchalo text a uvádělo jej v souvislost s podobností o sedmi hříších: hříchy to jsou ovšem jen pro maloměstáky, kteří si pod lisem kapitalismu nemohou dovolit žít lidsky přirozeně. Tedy i politická nálož namísto čistého tance, společenská kritika, snad dokonce i štvání — a to všechno pro „náročné“ francouzské publikum! Představení

bleskurychle zmizelo z repertoáru a lepšího osudu se nedočkalo ani později v Kodani a v Londýně. Od té doby figuruje jako víceméně slavný baletní titul, slavný však spíše pro ctižádostivé a invenci nadané choreografy a s větším užítkem pro soubory nežli pro obecnost. Brecht by se nad tímto osudem nebyl zlobil! Ale ani takovéto úděly nemusí být věčné. To dokázala roku 1976 ve Wuppertalu Pina Bauschová, již se povedl „geniální dramaturgický kousek“: spojila *Sedm smrtelných hříchů maloměstáků* s pořadem brechtovsko-weillovských songů v taneční revui silně protimužského zaměření. Večerem prochází jediná mužská postava: bédný hejsek; jako akt pomsty připadá i to, že celý pánský baletní soubor musí tančit v sukýnkách a s dámskými parukami. Vznikla „choreografie leptavá, hořká a k smrti truchlivá, psaná touž tužkou, již kreslil George Grosz, v brechtovském smyslu však více apelující na náš soucit nežli na náš výsměch a sarkasmus“.

Brecht nebyval příliš sdílný, měl-li hovořit o svých projektech, které dosud byly pouhou skicou. Tím nezvyklejší, že by se svěřoval dokonce „mimo téma“, a to ještě v textu, ke kterému byl vydavatelkou svých spisů přímo donucován. Ale stálo se, naléhavě se prosadilo. V předmluvě ke svým prvním hrám píše Brecht roku 1954 náhle zcela nečekaně o projektu, který vznikl dvacet let po napsání dramatické prvotiny, totiž o látce na operu, která se měla jmenovat *Cesty boha štěstí*. Východiskem byla čínská figurka slastně se protahujícího tlustého bůžka štěstí — k dostání na každém trhu. Tento bůžek baalovské provenience houfuje kolem sebe žáky, začne být pronásledován, je zatčen a usmrcován, prokáže však pozoruhodnou vlastnost: jedmu chutná, useknutá hlava mu zas přiroste, pod šibenici se dá do nakažlivého tance.

Z toho Brechtovi plyne, že „je nemožné zcela v lidech umrtvit touhu po štěstí“. Skladatel Paul Dessau, s nímž Brecht v americkém exilu operu připravoval, později napsal, že východiskem byly čtyři písně, které chtěly být jakousi radostnou domácí hudbou. Hovoří o tom, že záhy byl hotový prolog a první scéna a že Brecht se tou myšlenkou zabýval ještě v roce 1950, kdy měl hotový celý půdorys opery. Podle písňových textů, které dnes známe, chápeme dobře tvrzení, že to mělo být „skrz naskrz materialistické dílo“, oslava „velikých požitků“, jako je jídlo, pití, bydlení, spaní, milování, práce a myšlení. Tedy spojení protichůdných životních principů rozumu a slasti — v realitě, která je definitivním překonáním baalovského východiska, jemuž „chyběla moudrost“.

5

„Již v třicátých letech vznikl úmysl napsat hru ‚Turandot‘ a za vyhnanství jsem se pustil do přípravných prací k románu ‚Zlatý věk tuiů‘. Zvláště když jsem dopsal ‚Život Galileiho‘, v němž jsem vylíčil úsvit rozumu, zachtělo se mi vylíčit jeho soumrak, soumrak právě onoho druhu rozumu, který byl koncem šestnáctého století kolébkou kapitalistického věku.“ Vlastním popudem k Turandot byla asi proslulá Vachtangovova inscenace, která tehdy — za Brechtova moskevského pobytu v roce 1932 — byla na repertoáru už deset let. Důležité také je, že Brecht měl na mysli vhodnou představitelku pro titulní roli čínské princezny: měla jí být Carola Neherová, někdejší Polly z prvního uvedení Krejcarové opery. Politické události daly však Brechtovým záměrům jiný směr, a tak relativně definitivní verze hry *Turandot aneb Kongres překrucovačů* vznikla až po více než dvaceti letech, přesně: 1953—54. Z před-

loh, z pohádky z Tisíce a jedné noci, z Gözziho hry i Schillerovy adaptace, nezbylo téměř nic, dokonce i hlavní představitelku pojal Brecht zcela opačně: není to už nenávisnice mužů, nýbrž naopak úplná nymfomanka. Jejím požadavkem je, aby uchazeči o její ruku dobře lhal. Když lžou špatně, ztratí hlavu.

Slovo tui je brechtovský termín pro intelektuála, arcit' ne každého, nýbrž toho, kdo své myšlení bez skrupulí prodává vládnoucí prospěchářské menšině. Tuismus je označení pro myšlení zredukované na zbožní hodnotu. Z komplexu tuiovských prací, vesměs prozaických, o nichž bude řeč jinde, se vyčleňuje hra Turandot jako hra o roli intelektuálů v kapitalistickém státě, o jejich závislosti a deformaci. Téma hry tedy zní: užívání a zneužívání myšlení. A jak za tímto zneužíváním udělat tečku.

Brecht pro své tuiovské záměry sbíral materiál, kamkoli přišel. V době exilu byl pro něho zprvu Hollywood přímo zlatým dolem tuiovských nálezů. Ale záhy si musil uvědomit, že se jako uchazeč o nějakou hollywoodskou filmovou zakázku dostává do tuiovské situace a role i on! Rezignovaně si povzdechl: „Tahle země mi můj tuiovský román rozbíjí. Zde se prodej názorů nedá odhalovat. Nahý se všude prochází. (...) To vše platilo asi jen pro Evropu.“

Dramatik ovšem chápal Turandot také jako paralelní hru k Zadržitelnému vzestupu. Artura Uie. Roli Uie hraje v Turandot pouliční lupič Gogher Gogh. Tomu jde o bavlnu, Uiovi šlo o karfiól. Oba ve svých promluvách přímo citují či parafrázuji „populární“ výroky Adolfa Hitlera. Kromě satiry na výmarskou republiku je tedy Turandot mimo jiné i další Brechtovou variací na téma o vzestupu fašismu. V těchto souvislostech se do hry promítla i někdejší osobní zkušenost s vý-

slechem před tzv. komisí pro neamerickou činnost. Ve hře se však také zřetelně odrazilo to, pro co Brecht v jiné souvislosti razil pojmenování „obtíže rovin“, v dialogu se např. přímo parafrázuje báseň Řešení z Elegií z Buckowa. Tuiovský kongres se pak bezpochyby zhlédl v tehdy se konajícím západoberlínském „Kongresu na obranu svobody kultury“. Hružostrašná pohádka se v Turandot míjí s britkým pamfletickým výpadem, bleskové výstupy se střídají s uzavřenými, málem cirkusovými „číslly“. Když k tomu přičteme nijak jednoduchou „story“, je toho na jednu hru snad až přespříliš. A při tom Brecht předpisuje, že „hra musí mít tempo“! Turandot měla pravděpodobně následovat v repertoáru Berliner Ensemblu po dvou závažných pokusech vypořádat se skrze klasiku s tzv. německou mizérií, která posléze vždy vedla k zylčení a válkám, totiž po radikální *adaptaci* Lenzova Domácího učitele a po svrchovaně citlivé *úpravě* Goethova Urfausta. Oba počiny se nesetkaly s dobrým veřejným ohlasem. V této situaci asi Brecht nechtěl potřetí dráždit kruhy alergické na „kálení do vlastního hnízda“. Hru uvedl poprvé 13 roků po Brechtově smrti jeho žák Benno Besson, a to v Curychu, v témž divadle, které za války přineslo několik brechtovských premiér. Po dalších čtyřech letech se hra objevila i na jevišti Berliner Ensemblu, který výklad hry teoreticky podepřel několika body. Jeden z nich zní: „Hra se odehrává ve feudálním despotickém státě Dálného východu, ale pojednává o postojích intelektuálů ve výmarské republice a v čase nastupujícího fašismu. Což nevylučuje vztahy k naší přítomnosti.“ A právě tento výklad postavil přemíru kvalitní nápaditosti na reálné nohy.

6

Dramatické fragmenty Bertolta Brechta jsou v komplexu jeho díla oblastí prakticky téměř nezmapovanou, neboť editorsky neobvykle obtížnou: jsou to tisíce stránek, na nichž text kolísá mezi spěšně a kuse načrtnutou poznámkou, nápadem či myšlenkou a mezi čistopisně na stroji opsanými scénkami, texty písní nebo rozvrhy. To, co z tohoto množství zatím za péče Klause Völkeera přešlo do Brechtových spisů, nutno chápat jako pouhé ukázky naznačující rozličnou podobu těchto fragmentů a odkazující jistě ještě k dalším a méně čitelným archivním skicám. Je to osm fragmentů z let 1922—1950: Hannibal, Gösta Berling (dramatizace románu S. Lagerlöfové), Zánik egoisty Johanna Fatzera, Obchod s chlebem, Z ničeho bude nic, Skutečný život Jakuba Poslušného, Život Konfucíův, Salzburský tanec smrti - - - osm různorodých látek, osm tvarových experimentů, osm iniciativ, které slibují, že svazek Fragmenty, který jednou, a jistě nikoli brzy, vyjde jako pozdní dodatek ke Spisům, bude bohatý rezervoár nejen pro budoucí badatele, nýbrž i pro budoucí dramaturgy a dramatiky.

Nejranější z těchto osmi dnes orientačně zpřístupněných fragmentů je *Hannibal*. Brecht tu vycházel z dramatu, které napsal Christian-Dietrich Grabbe, jeden z těch, které spolu s Büchnerem, Kleistem a Hölderlinem můžeme považovat za německé prokleté básníky 19. století. Nepřímo se Brecht setkal se světem Grabbeho už o čtyři roky dříve, když v přetlaku koncipoval svého Baala jako raný „protinávhr“ k Johstově hře *Osamělý*, což je životopisná hra právě o Grabbem. V roce vzniku Baala byl v Mnichově proveden, a to vůbec poprvé!, Grabbeho *Hannibal*. Když se později Brecht pustil do své verze

hannibalovské látky, stála na počátku jen myšlenka adaptace Grabbeho textu, ale zákonitě, jako později ještě mnohokrát, dochází zvolna k samostatnému „protinávru“, tedy k původní hře, k poznání, že „Grabbe příliš matně zobrazil sociální pozadí vojenského zhroucení tohoto geniálního vojevůdce“. Dále Brecht „othellovsky“ chce, aby Hannibal byl černoš, tedy muž jiné rasy nežli mluvčí vládnoucí kartaginské třídy, o nichž dokonce prohlašuje, že si spíše slibovali obchodní užitek z Hannibalových porážek nežli vznešené pocity z jeho vítězných bitev. Brechtův zamýšlený zásadní posun tzv. ideového půdorysu neznamená, že pomyslel na úplné rozboření dějového půdorysu předlohy. Ani seznámení s Grabbeho zvláštním zdrsňelým jazykem nebylo pro Brechta bez užítka. Je dobře vědět, že Grabbe napsal Hannibala původně v pravidelném jambickém verši, na návrh Karla Immermanna však verše převedl v prózu umožňující větší epizaci i mohutnější prostorové a časové dimenze. Grabbe tehdy, tj. 8. 1. 1835, děkoval svému rádcí: „Můj Hannibal se valí nádherně; Vy jste varovně rozerval ty veršovníké řetězce.“ I próza Brechtova hannibalovského fragmentu „se valí nádherně“! A víme-li, jak později zacházel s jambem ve svém Životě Eduarda II. Anglického, je zjevné, že byl poučen Grabbeho netradičním přístupem ke klasickému jambu. Lothar Ehrlich, jediný vědec, který se zatím zabýval vztahem Brecht-Grabbe, konstatuje nad Brechtovým Hannibalem „odvrácení od klasické jazykové harmonie a rozvíjení jazyka gesticky fázovaného, který zprostředkovává sociální obsahy.“ Místy můžeme mluvit o rytizované próze — rafinovaně zhušťované, stupňované a pointované, asyndeticky řazené, „chladně expresivní“. Vše je po nejzazší mez sevřené, sloveso se zhusta vypouští, přednost

mají významově silná substantiva, a to většinou bez epitet — prosazuje se gestický jazyk. Při tom je zvláštní, že tato charakteristika Brechtova mladistvého jazyka přiléhá nejen ke Grabbem, nýbrž i k jinému soudobému dramatikovi pohnutého osudu — k Büchnerovi! Platí zde to, co o třech prvních hrách Brechtových napsal Herbert Ihering: „Brecht pociťuje chaos a rozklad fyzicky. Odtud bezpříkladná obrazivá síla mluvy. Cítíme ji na jazyku, na patře, v uchu, v páteři. Mezičlánky vynechává. Je brutálně smyslná i melancholicky něžná. Je v ní prostota i propastný žal...“

Projekt Hannibala, vojevůdce „žijícího mezi bitvami jako Rockefeller mezi obchody s naftou“, zapadl. Víc než vzdálená antika přitahovalo tehdy Brechta jeho fiktivní Chicago a fascinovala ho teatrální praxe alžbětinců. Tehdy vznikly i náčrtky k bizarní hře o masném králi jménem Joe Reznik — je to předchůdce „jatečnického krále“ Maulera ze Svaté Johanky z jatek —, tehdy už ležel na Brechtově stole text Marlowova Eduarda. Vztah mezi jedincem a společností, ztvárněný na antickém pozadí, dovršil však Brecht mnohem později svou adaptací Shakespeara Coriolana...

Když Brecht roku 1939 — po dopsání první, tzv. dánské verze své galileovské hry — resumoval v Pracovním deníku tuto hru bez přílišného uspokojení jako „technicky velký krok zpátky“, jako „příliš oportunistickou“, vyslovil přání pustit se s tímto dramatickým textem znovu do „veselé práce (...) v kontaktu s nějakou scénou“. A pokračuje: „Napřed by bylo třeba studovat fatzerovský fragment a fragment Obchodu s chlebem. Oba tyto fragmenty představují nejvyšší technický standard.“

Co tím chtěl básník říci?

Že v těchto nedokončených pokusech, vznik-

lých v letech 1927—1930, došel ve svém urputném hledání nového tvaru, který by byl adekvátní novému přístupu k soudobé skutečnosti, snad nejdále. Ne náhodou zaujal fragment *Zániku egoisty Johanna Fatzera* mladé divadelníky z průbojné západoberlínské scény „Schaubühne am Halleschen Ufer“ natolik, že se pustili roku 1976 do velmi neobvyklého počínu: po trpělivé archivní práci, víceméně filologické, zkoumající nad více než 500 stránkami rukopisů všechny Brechtovy podněty, náznaky i varianty, vypracovali jevištní verzi fatzerovského fragmentu. Ohlas kolísal mezi výkřiky „Nový Brecht, který se dá hrát!“ a „Slepá ulička!“ Jeden ze záporných posuzovatelů podotkl ironicky, že fatzerovský fragment byl zmontován „s pomocí jedenácti porodních bab z univerzitních a archivních kruhů, jimž se v programu děkuje“, a že se tak zrodilo „drama v duchu písmenkové a čárkové vědy“, jakýsi „archivní festival“. Text a dokumentace však mluví jinak. Inscenace se uvádí a uzavírá Brechtovou deníkovou poznámkou z doby, kdy se vzdával naděje, že tento projekt kdy dokončí: „Celou hru, protože je přece nemožná, prostě rozhodit, pro experiment, bez reality! K porozumění sobě samému.“ Je tedy postup adaptátorů jistě unikátní, ale veskrze brechtovský. Brecht přál takovému pokusům ozlomkrk a byl by patrně souhlasil s tím, že se např. první scéna hraje ve třech rozličných verzích, že jakýmsi komentátorem večera je čtenář fatzerovského fragmentu, sedící za stolkem, na němž se za asistence budíku kupí oněch zmíněných 500 stránek. Ten obraz možná navozuje představu suchopárného školení, dočítáme se však o „Brechtově rabiátském výrazu vpraveném do reality všedního dne“, o věrné „kopii tanku z první světové války“, jenž vjede na jeviště na počátku hry, o syrovosti scén mytí a požívání,

skloňuje se i „gestus podobenství“, jenž zná stejně tak dialektickou křehkost jako expresionisticky vzrušený nebo maximami ševlečící jazyk. Tématem, které prosvítá tu zřetelněji, tu zamlženěji, je velké téma egoismu spolu s čistě konturovanou touhou uniknout fatalismu a všednodennímu běhu života degradovaného na pouhé vegetování. Ale jistě stále platí to, co psal Brecht na podzim 1928 Heleně Weigelové: „Tvrdé sousto. Pořád ještě přebudovávám rámeček.“

Obchod s chlebem je z fragmentů asi nejucelejší. Relativně. Dvě diametrálně odlišné verze závěru hry naznačují rozpětí možností: v jedné verzi vdova Quecková vyhraje v loterii a zaměstná zástup nezaměstnaných štípáním dříví, v druhé verzi zemře „proměněná“ v náručí Armády spásy. Fragment se obvykle charakterizuje jako „hra o následcích hospodářské krize a nezaměstnanosti v tehdejší Berlíně“. Na dvou postavách se tu demonstrují osudové cesty chudiny: příběh vdovy Queckové je stručnou historií neustálých pádů, hloub a hloub, aniž co dorazí k jejímu vědomí, k její vůli, příběh kamelota Washingtona Meyera je letmou historií vzestupu a uvědomování — a o to pak prudšího a nenadálejšího pádu. Brecht zvolil děje zcela triviálního „Zeitstücku“, drobné každodenní handrkování, šikanování a ponižování, jazyk však (už jen ta jména: Niobé, Washington, Ajax...) a gesta jím navozená patří k tzv. vysoké formě, je to tzv. vzosný styl. Brechtovi „giganti“ (pekař, agent, obchodník...) jsou šrudlové, drobní vykořisťovatelští šejdíři, podfukáři a tyránci, kteří mohou zítra automaticky sklouznout do houfce nezaměstnaných. Tím nepochopitelnější, ale ve své iracionálnosti výmluvnější i výhrůžnější je jejich krutost, tím třeskněji nás políčkují jejich cynismus — a tím je celá ta lekce účinnější. Na malých ploškách frag-

mentárních střípků se Brechtovi povedl podivuhodný kousek, jakého nedosáhl ani v řadě tzv. definitivních textů: pracuje metodou krajní redukce, pouhými dějovými a charakterizačními náznaky, často protichůdnými, nejhrubšími konturami, a přesto dosahuje nevídané čistoty a přesnosti. Brechtovo oblíbené téma Armády spásy, načaté předtím Happy endem a dovršené hned poté Svatou Johankou z jatek, nezůstává nic dlužno své bizarnosti a stává se už tématem-podobenstvím. Nic nevnučující náznakovost fragmentu umožňuje mimo jiné vypjatější užití hudby, a to — proč by ne? — až po téměř operní pasáže chóru. A právě drsnou lyrikou těchto „zpráv“ se Obchod s chlebem definitivně vymyká rámci pouhé „historické hry z Berlína roku 1930“, právě neobvyklostí naznačených formálních postupů je hrou o dnešním světě.

O inscenování Obchodu s chlebem se poprvé pokusili na jevišti Berliner Ensemblu Manfred Karge a Matthias Langhoff (z generace Brechtových „žáků“, kteří ho už nemohli poznat při práci). Pochopili předlohu promyšleně jako možnost, jako návrh, a neomlouvali její fragmentárnost; naopak! Ohlas byl vcelku nečekaně pozitivní, psalo se o rehabilitaci prastarého uměleckého prostředku, jímž je chór, a nechyběl dokonce ani názor, že je to pokus, ale zároveň už i dokonalost sama. Jako první neněmecké divadlo chopilo se tohoto fragmentárního textu u nás Divadlo na provázku. A poněvadž je to soubor, který dává vědomě přednost tzv. otevřeným, „nedivadelním“ textům, není divu, že samostatně, nic nepřebírajíc, sáhlo po textu věru nadmíru otevřeném, jímž je právě fragment a zvláště fragment tento: dovoluje rozkřídřit fantazii, „modelově“ nespazuje, je spory i na scénické poznámky, natožpak na předpisy, a má konec-

konců už vlastní svébytný tvar: tvar fragmentu. A co víc: Brecht ve svých předčasně přerušovaných Pokusech neustále ohlašoval Obchod s chlebem jakožto veselohru — inscenátoři z Divadla na provázku tento výrok neznali — a přesto jim vyšla veselohra... Z mnohosti fragmentů budí pozornost ještě zvláště dva: *Z něčeho bude nic* a *Skutečný život Jakuba Poslušného*. Prvý z těchto vskutku perspektivních náběhů, situovaný mezi pastýře dobytka do fiktivního Tibetu či Mongolska, je historií tzv. neproduktivního vzestupu, to jest kariéry, jejíž „schodiště“ pod tlakem poměrů vytvářejí samé záporné, ne-li podle skutky. Rámecem měly zřejmě být rozhovory herců s „Myslicím“, to jest filozofem a autorem v jedné osobě, tak jako později v téměř dohotoveném projektu Koupě mosazi. Nevzniká tvar divadla na divadle, mezitím notně zkonvenčnělý, nýbrž mnohem rafinovaněji strážná filozofie i demonstrace divadla. Škicu k životu číšníka Poslušného nutno vidět v souvislosti s Brechtovým oblíbeným leitmotivem (či traumatem?) rozpolcení osobnosti, jak se projevil např. v Sedmi smrtelných hříších maloměstáků, v Dobrém člověku ze Sečuanu nebo v Puntilovi. Hrdina hry uskutečňuje své ideje o rytířskosti (doslova: v brnění!) a lidské slušnosti pouze ve snu, kdy si znovu „přehrává“ situace, v nichž se ve dne zachoval jako žalostný konformista. K práci se snovými elementy, u Brechta poměrně vzácné, se básník vrátil později ve Viděních Simony Machardové. I zdánlivě nerealizovatelný, protože k nejasnému konci směřující fragment o Jakubu Poslušném se posléze dočkal rekonstrukce. Inscenoval jej roku 1983 v Düsseldorfu jeden z bezprostředních Brechtových žáků Peter Palitzsch jako jakési miniaturní „divadlo světa“, v němž vládne bankrot. Sny pojal „hyperrealisticky“. Výsledkem byla tichá, láskyplná hra o lid-

ských slabostech ve špatných dobách. Z fragmentu, který figuruje v literatuře buď pod titulem *Život Konfuciovo* nebo *Učení Konfuciovo* je (zatím?) známá jen uzavřená desetiminutová scénka Hrnc zázvorkami. Nikoli poprvé předepisuje tu autor, že ji mají hrát čtyři chlapi, ne tedy herci. Nedokonalost navodí žádoucí odstup a dá myšlenkám vystoupit plastičtěji nežli při profesionálně „hladkém“ provedení! Tato bystrá a zábavná drobnůstka doplňuje Brechtův obsáhlý „čínský komplex“ (fiktivně čínský) a vzbuzuje přirozenou zvědavost: Zbylo z projektu více? Co? Kam směřoval?

7

Brecht a film? Kapitola, která se dlouho považovala za bezvýznamnou. Nic než náhodný dotyk... Soustavnost žádná... Ještě velké dvacetisvazkové Sebrané spisy věnovaly v oddílu O filmu 1922—1933 tomuto tématu málo archivní pozornosti. Především přinesly obecně známý materiál ke sporu o tzv. Krejcarový film, a poznámku k filmu Kuhle Wampe, jedinému filmu, který Brecht zcela ovlivnil a za nímž umělecky stál. Jeho scénář se však pohříchu nezachoval. V povědomí odborníků utkvěla ještě Brechtova velká vášeň pro filmové umění Chaplinovo, zvěst o jeho obtížích prosadit se u filmového průmyslu v exilu (jistě proslulosti nabyly verše s lakonickým názvem Hollywood: „Každého rána jdu za výdělkem / Jdu na trh, kde se kupují lži. / Pln nadějí / Zařazují se mezi prodavače“), pověst o notorických svízlech při pokusech o zfilmování některých Brechtových her. Toť vše. Tedy málo. Teprve když se roku 1969 objevily — už mimo Spisy — dva obšírné svazky Textů pro film, vydané Wolfgangem Gerschem a Wernerem Hechtem, a když roku 1975

následovala speciální monografie od prvního z jmenovaných editorů, vyšlo najevo, že Brechtův vztah k filmu byl mnohem intenzívnější, než jsme tušili. Z dvacátých let známe dnes šest Brechtových prací pro film — s určitostí se dá říci, že to nejsou všechny, jenomže: kam se poděly archívy filmových společností po druhé světové válce...? Tři z těchto textů lze považovat za scénáře (nebo aspoň jejich první verze), jeden má podobu — podle dnešní terminologie — filmové povídky, dva texty zachycující holou fabuli jsou prostě náměty. Podle zápisu v raném deníku víme, že Brecht v červenci 1921 udělal s Casparem Neherem „velký film za tři dny“. To se vztahuje asi ke scénáři Tři ve věži, v jehož půdorysu se shledává příbuznost se Strindbergovým Tancem smrti. To by odpovídalo, jenže s jasnými parodickými šlehy ve sporých titulcích. Vůbec nutno tyto rané texty číst z hlediska estetiky němeého filmu, kde textu mohlo být jen minimálně a vše musila vyslovit pohybová stránka, mimika. Námětově se tyto rané pokusy pohybují v exotickém prostředí mezi fibustýry a polosvětlem, texty Požírač briliantů a Tajemství baru Jamaika jsou v podstatě kriminální příběhy. To vše se shoduje s běžným žánrem dobrodružného filmu té doby a zároveň se to vůbec nevymyká světu Brechtovy poezie, shrnuté pak v Domácí postile, i jeho prvním hrám až po Mahagonny. Vcelku: dokreslení profilu raného „divého BB“. V roce 1930 vznikají dvě víceméně regulérní filmové povídky: *Boule* (podle Krejcarovy opery) a *Happy end*. Obě vycházejí z Brechtových divadelních her (první byla světový úspěch, druhá propadák), obě se snaží se zatatými zuby prosadit vlastní rukopis, neotupovat společenské ostří, nevzdat se diktátu průměrnosti. *Boule* je jediný Brechtův text pro film, který

konkrétně ukazuje, jak by asi byl postupoval, kdyby ho filmoví magnáti pustili k dílu. Oproti ironickoromantizující verzi divadelní hry pracoval tu mnohem drsněji, ale i věcněji: radikálněji. Tak převzetí banky tlupou Macheathových lupičů i zlodějíčků zjevuje názorně, přímou cestou, příznačné praktiky buržoazie. S tímto světem Brecht podle W. Gersche „konfrontuje revoluční potenci utlačovaných a vykořisťovaných, a to jako velký poetický motiv“. Míněn je Sen policejního prezidenta. Konečně Brecht zesiluje satirické prvky, jimiž obnažuje metody manipulace v kapitalistickém světě. Brechtovy záměry všestranné společenské kritiky filmová realizace silně otupila. (Přesto je to dodnes účinné a v dějinách kinematografie důležité dílo: palčivost výpovědi i vehemence a novost tvárných prostředků a postupů se prosadily navzdory všemu a všem, byť v oslabené podobě.) Brecht se s výrobcí filmu soudil a toto utkání s filmovým průmyslem mu bylo podnětem k sepsání obsírné studie známé pod názvem Krejcarový proces. (Bude otištěna i komentována v závěrečném svazku českých Brechtových spisů.) To, co zatím známe z Brechtových filmových návrhů třicátých let, je ve znamení narůstající političnosti. Námět o doktoru Semmelweisovi, bojovníkovi proti horečce omladnic, neuspěl u producenta Kordy v Londýně, námět o Bramborovém Jonesovi, čerpající ze Španělské občanské války, zapadl (spolu s myšlenkou na film o Švejkovi) u Erwina Piscatora. Zato uspěl film *Kuhle Wampe neboli Komu patří svět?* (ve spolupráci se Slatanem Dudowem) — navzdory svízelným produkčním poměrům i složitému a vleklému cenzurnímu řízení. Svou pozitivní roli sehrál i fakt, že většina herců, ale především 4 000 zúčastněných dělnických sportovců a několik dělnických recitačních a pěveckých sborů

se zřeklo honoráře. Film je zřetelně ovlivněn Brechtovými epickými postupy, řadí za sebou relativně samostatné „kapitoly“ a vytváří tak mnohostranný pohled na poměry mezi nezaměstnanými ve stálém kontrastu s každodenní praxí kapitalismu. Pomocí techniky montáže, navazující na rané sovětské vzory, především na Pudovkina, vzniká trvalý kontrast protikladů znásobený ještě Eislerovou hudbou, která „nechce předstírat nižší harmonický stav“. Film zhlédly ještě v půli roku 1932 tisíce diváků.

Filmové náměty z doby amerického exilu jsou často jen primární nápady nebo holé myšlenky, zhusta je vypracování delšího námětu prostě přerušeno: neboť filmoví magnáti „znají publikum. Každý ví, že oni jsou rakovinou toho všeho.“ Takový osud stihl i slibný námět Caesarovy poslední dny, k němuž měl Brecht všechny předpoklady v důkladném studiu pro svůj román *Obchody pana Julia Caesara*. Posléze použil tohoto námětu pro jednu ze svých Kalendářových povídek. Obtížný úkol si Brecht určil při námětu o zakladateli Červeného kříže Dnantovi, měla to být „tragédie gigantického nadáváče... něco na způsob Timona Athénskému“. Námět napsaný s E. Hauptmannovou podle Gogolovy novely *Plášť do Hollywoodu* jasně nepatřil, Brecht už myslil spíše na Švýcarsko. Jen s jediným námětem (asi z dvou tuctů, o nichž víme — jistě jich bylo víc) Brecht v Hollywoodu uspěl. Je to film, který čerpá z českého hnutí odporu po atentátu na Heydricha: Kati umírají také (*Hangmen Also Die*). Původní Brechtův námět neodpovídal hollywoodským „normám“, a tak došlo mezi ním a režisérem Fritzem Langem (také německým emigrantem, jenž však v Hollywoodu udělal kariéru) k neshodám, až nakonec Lang přibral ke spolupráci na scénáři minimálně ještě další dva experty, kteří — podle

Brechta — zkomolili, co se dalo. Píše o tom v Pracovním deníku: „Přelézám se ze situace do situace a libovolně se dosazují postavy. Počítá se s tím, že herci nehrají a diváci nemyslí.“ Brecht se ještě pokusil vypracovat tzv. ideální rukopis scénáře, aby se mohl porovnat se zkomolenou verzí, ale vše bylo marné. Lang si film nakonec natočil po svém a jako scénarista se uvádí jiný muž. Pouze v podtitulku se Brecht spolu s režisérem objevuje coby „autor původního rukopisu“. Poněvadž zmíněný „ideální rukopis“ se nezachoval, podnikli dva brechtologové dokonce obtížnou analýzu, aby zjistili, co brechtovského nakonec ve filmové realizaci zbylo. Došli k jistému procentu, ale celek se velmi vzdálil Brechtovu pojetí i rukopisu. Můžeme jen litovat, že tento osud stihl právě film s českou tematikou...

Po návratu do Německa Brechtovo často až hektické navrhování nových a nových filmových námětů ustává: divadlo si žádá své. Objevuje se jen velmi pozoruhodný námět *Offenbachovy „Hoffmannovy povídky“ v nové verzi*, idea hodná realizace, a námět na film *Ensign*, do něhož bezpochyby měly přejít další variace švejkovství. Poznámky ke zfilmování hry o *Puntilovi* jsou prostě komentářem k cizí práci.

Deset roků trval svízelný zrod filmu podle *Matky Kuráže*. Přes velmi temperamentní kontroverze Brechtovy s filmaři započalo se posléze s natáčením. Po deseti dnech však byla práce přerušena — hlavně pro neřešitelné umělecké rozporů mezi autorem a režisérem. Za kompromis lze později považovat víceméně pasivní zfilmování divadelní verze. Zachoval se však scénář původního nerealizovaného přepisu, podepsaný ovšem, a nikoli jen formálně, Staudtem a Burrim. Vypovídá o tom, jak urputně Brecht usiloval o specificky filmovou podobu své slavné hry.

Nebyl vůči vlastní předloze malicherně pietní, přesto však zřejmě neprosadil experimentálnější zaměřené pasáže a postupy, přijal četné tzv. psychologické motivace, tedy prvky zcela nebrechtovské, a místy dokonce i sentimentální či lacině efektní sekvence. Spletitá doba padesátých let zanechala ve spletité genezi scénáře své stopy; to, co lze nazvat „dobovým stylem historických filmů“, zasáhlo do textu tu citelněji, tu zastřeněji. Místy se autoři, vcelku ústojně, vraceli ke Grimmelshausenovi. Postava Kuráže je o mnohé ochuzena, především o humor. Oproti hře zanikly půvaby trojúhelníku Kuráž — Kuchař — Kazatel. Na úkor Kuráže dostala mnohem větší part děvka Yvette — tyto pasáže pohříchu nejvíc zavánějí konvencí. Cenné je však obohacení postavy němé Katrin: prožije krátký vztah k mladému mlynáři (jemuž je do úst vložen ideově nejzávažnější připsaný text) a více plochy dostal její vztah k dětem. Ke kladům scénáře patří i zesílení mnohojazyčnosti, tak typické pro třicetiletou válku. Je přirozené, že scénář obsírně zachycuje čistě obrazovou stránku Kurážina putování rozvrácenou Evropou: to, co film může předvést bez řečí. Zveřejnění scénáře, který by při realizaci jistě ještě doznal změn, nemá jen dokumentární význam. Může mimo jiné i zpětně prospět budoucím dramaturgům při přípravě textu *Matky Kuráže* pro divadlo. Vcelku však můžeme bez přehánění říci, že Brechtův vztah k filmu byl roven nešťastné, ne-li nenávislné lásce. Filmových nápadů i projektů měl Bertolt Brecht po celý život plno — a nechyběla mu ani vehemence, ani chytrost v jejich prosazování — neměl pouze štěstí. A štěstí neměl určitě proto, že byl pro kapitány filmového průmyslu, kteří žádali uniformitu a nedůvěřovali umění, příliš vyhraněný, „příliš umělecký“.

LUDVÍK KUNDERA

EDIČNÍ POZNÁMKA

Východiskem pro překlad textů tohoto svazku jsou Brechtovy spisy, které vydal Aufbau-Verlag v Berlíně, a to svazky 3, 4, 5 a 14 her (Stücke 1955, 1955, 1956, 1966) a svazky 2, 6 a 7 básní (Gedichte 1961, 1964, 1964), dále dvousvazkový soubor textů pro film (Texte für Filme, vydal Aufbau-Verlag Berlín a Výmar, 1971). Vydatně bylo přihlédnuto k dvacetisvazkovému vydání Spisů Bertolta Brechta (Gesammelte Werke, Suhrkamp-Verlag, Frankfurt n. M., 1967), a to k svazkům 2, 6, 7 her a 1, 3 básní, dále souboru Lehrstücke (Verlag Reclam, Lipsko, 1978) a k suhrkampovským vydáním tzv. materiálů ke hře Der Jasager und Der Neinsager (1966), Der Brotladen (1969) a Die Massnahme (1972).

Maloměstácká svatba. První uvedení, pod původním názvem *Svatba*, 11. 12. 1926 ve Frankfurtu nad Mohanem v režii Melchiora Vischera. — Československá premiéra 11. 3. 1978 v Divadle na provázku v Brně, režie Peter Scherhauser. Divadlo hostovalo s touto inscenací v četných evropských zemích, např. roku 1981 na brechtovských dnech v Berlíně. Pražský DISK nastudoval hru 30. 4. 1981, režie Evžen Sokolovský.

Žebrák neboli Mrtvý pes. První uvedení 27. září 1967 v západním Berlíně. Režie a výprava: Moritz Milar.

Vymítá ďábla. První uvedení 3. 10. 1975 v Basileji, režie Richard Peter.

Lux in tenebris. První uvedení 12. 6. 1969 v Essenu, režie Dieter Dorn, hudba Alfons Nowacki.

Zátah. První uvedení 11. 1. 1967 v Heidelbergu, režie Alfons Lipp, výprava Bert Kistner.

Dansen — *Co stojí železo?* První uvedení ve

švédském překladu a pod pseudonymem John Kent v červenci 1939 ve Stockholmu za režie Ruth Berlaouové. Německá premiéra 4. 10. 1967 v Kolíně nad Rýnem v režii Hanse Gauglera. Název: *Dansen I a Dansen II.*

Vzestup a pád města Mahagonny. Opera s hudbou Kurta Weilla. Jejím zárodkem je tzv. hra se songy zvaná *Malé Mahagonny*, uvedená prvně 17. 7. 1927 v Baden-Badenu. První uvedení celovečerní opery 9. 3. 1930 v Lipsku, režie Walther Brugmann, výprava a projekce Caspar Neher. První berlínské provedení (Theater am Kurfürstendamm) 21. 12. 1931, C. Neher se uvádí jako režisér, někdy společně s Brechtem. Herecky dominovalo trio Harald Paulsen, Trude Hesterbergová, Lotte Lenya. Komická opera ve východním Berlíně uvedla operu 30. 4. 1977 v režii Joachima Herze, dirigoval Robert Hanell, inscenaci převzala i televize. — Československá premiéra 25. 11. 1961 v Hudebním divadle v Karlíně, režie Rudolf Vedral.

Let přes oceán. (Původní název: *Let Lindberghů*). První pódiové uvedení této „rozhlasové naučné hry pro chlapce a děvčata“ v Baden-Badenu 27. 7. 1929, do roku 1932 šest dalších uvedení v Německu. Hudba: Paul Hindemith a Kurt Weill, režie: Ernst Hardt. Radio NDR I (Lipsko) vysílalo hru 26. 12. 1969.

Badenská naučná hra o srozumění. První provedení 28. 7. 1929 v Baden-Badenu v Brechtově režii a s hudbou Paula Hindemitha. Do roku 1933 deset dalších uvedení v Německu. První uvedení v NDR 4. 8. 1973 na zkušebním jevišti Berliner Ensemblu, režie Günter Schmidt a Jürgen Pörschmann.

Kdo říká ano a kdo říká ne. Hudbu k první verzi této „školní opery“ napsal Kurt Weill. První uvedení první části hry 23. 6. 1930 v Berlíně, režie Brecht—Weill, spolupráce

Elisabeth Hauptmannová. Do roku 1933 osmačtyřicet uvedení v Německu. První inscenace v NDR 28. 4. 1966, se záky jedné berlínské školy ji režírovala Ruth Berghausová.

Opatření. První uvedení 13. 12. 1930 v Berlíně v režii Slatana Dudowa a s hudbou Hannse Eislera. Do roku 1933 sedm uvedení v Německu. V NDR později nedávali Brecht a jeho dědici svolení k uvádění hry. 21. 4. 1956 psal Brecht vedoucímu jednoho švédského studentského divadla, že *Opatření* není určeno divákům, nýbrž účinkujícím; představení před publikem vyvolala pouze „morální afekty nižšího druhu“.

Výjimka a pravidlo. První ochotnické uvedení v hebrejském překladu 1938 v Givat Chaimu v Palestině, režie Alfred Wolf, po válce se hra hrála francouzsky v Paříži a německo-francouzský zájezdový soubor s ní hostoval ve městech francouzské okupační zóny. První německé uvedení 30. 9. 1956 v Düsseldorfu, režie H. J. Utzerath, v NDR poprvé 2. 2. 1957 v Berlíně (dramatický kroužek Německého rolnického nakladatelství).

(K Brechtovým naučným hrám patří i *Horáti a Kuriáti*, jejichž český překlad vyšel již roku 1959 v 2. svazku Brechtových Spisů. Tato hra, vzniklá v letech 1934–35 v Dánsku, byla poprvé uvedena 26. 4. 1958 v Halle, režie Kurt Hübenthal, hudba Kurt Schwaen. Inscenaci ve Wildau u Berlína v říjnu 1969 režírovala Ruth Berghausová, hudbu složil Friedrich Goldmann.)

Rámcový *Song o tom, že muž je jako muž* doplňuje text hry *Muž jako muž* otištěný roku 1963 v 1. svazku českých Brechtových Spisů. Užilo se ho i v inscenaci gottwaldovského Divadla pracujících (16. 9. 1972, režie Alois Hajda), s nímž divadlo hostovalo na podzim 1973 v Berlíně.

Hra *Happy end* byla uvedena 31. 8. 1929

v Berlíně (Theater am Schiffbauerdamm), měla navázat na úspěch Krejcarové opery, propadla však. Jako autorka je uvedena fiktivní Dorothy Laneová, jako zpracovatelka Elisabeth Hauptmannová, režiséry byli Erich Engel a Brecht, autorem výpravy je Caspar Neher. Brecht se znal pouze k autorství songů (hudba Kurt Weill), které na dlouhou dobu jedině ze hry přetrvaly. Její úspěšné „znovuobjevení“ se datuje teprve od sedmdesátých let, důležitou roli hraje televizní zpracování Happy endu roku 1977 televizí NDR v režii Manfreda Wekwertha. (Filmová povídka Happy end, otištěná zde v oddílu Prací pro film, je z roku 1930, je podepsána Brechtem a Hauptmannovou a představuje „pokus — neúspěšný však — proniknout s látkou prostřednictvím filmu.)

Sedm smrtelných hříchů maloměstáků. Balet se zpěvními vložkami. První uvedení 7. 6. 1933 v Paříži pod titulem Anna-Anna ou les Sept Péchés Capitaux, hudba Kurt Weill, choreografie George Balanchine a Boris Kochno, výprava C. Neher, tančila T. Loschová, zpívala L. Lenya. — Československá premiéra 23. února 1962 v Brně, choreografie Pavel Šmok, hlavní roli tančila Věra Vágnerová, songy zpívala Vlasta Fialová.

Příběh Matky Kuráže. Báseň z cyklu Dětské písně 1950.

Dvě básně k uvedení Urfausta. Došlo k němu 1952 v Berliner Ensemble.

Turandot aneb Kongres překrucovačů. První uvedení 5. 2. 1969 v Curychu, režie Benno Besson. Poté 10. 2. 1973 v Berliner Ensemble, režie Peter Kupke a Wolfgang Pintzka, výprava Karl von Appen, hudba Hans-Dieter Hosalla.

Zánik egoisty Johanna Fatzera. První uvedení experimentálně zpracovaného fragmentu 11. 3. 1976 v západním Berlíně (Schaubühne am Halleschen Ufer), režie Frank-Patrick

Steckel, dramaturgie Wolfgang Storch. Existuje i text rekonstruovaný Heinerem Müllerem. Byl podkladem hamburské inscenace 1978.

Obchod s chlebem. První uvedení experimentálně zpracovaného fragmentu 13. 4. 1967 ve východním Berlíně (Theater am Schiffbauerdamm), režie Manfred Karge a Matthias Langhoff, výprava Karl von Appen, hudba Hans-Dieter Hosalla. — Československá premiéra: Divadlo na provázku v Brně 28. 10. 1981, režie Peter Šcherhauser, dramaturgie Petr Oslzlý.

Skutečný život Jakuba Poslušného. První uvedení rekonstruovaného fragmentu 7. 10. 1983 v Düsseldorfu. Režie: Peter Palitzsch, výprava: Herbert Kapplmüller.

Život Konfucíův. První uvedení fragmentu pod názvem *Hrnc se zázvorkami* 9. 2. 1965 v Heidelbergu v režii Horsta Statkuse.

Boule. Filmová povídka či „exposé“ pro tzv. Krejcarový film z roku 1930, spolupracovníci: Dudow, Lania, Neher. Film byl poprvé uveden v Pabstově režii 19. 2. 1931, Brecht nesouhlasil s provedenými změnami, které oslabovaly jeho společenské ostří, a dohnal vše až k procesu, který chápal jako „sociologický experiment“.

Offenbachovy „Hoffmannovy povídky“ v nové verzi. Exposé vzniklo na podnět filmového režiséra Lewise Milestona v květnu 1947 ve Spojených státech. V lednu 1948 se jednalo o zpracování téhož námětu pro východoněmeckou filmovou společnost DEFA, v úvahu přicházeli staří Brechtovi spolupracovníci, např. Engel, Eisler, Neher, nic se však nakonec nerealizovalo.

Materiál k enšpítglovskému filmu. Brechtovy předběžné poznámky pro film, který chtěl spolu s Güntherem Weisenbornem psát pro společnost DEFA. Projekt zapadl.

K filmu „Pan Puntila a jeho služebník Matti“.

Brecht byl poradcem francouzského spisovatele Vladimíra Poznera, který měl být autorem filmové verze hry. Jako režiséra doporučoval zprvu Jorise Ivense. Film byl natočen 1955 ve Vídni, za režii a scénář odpovídá Alberto Cavalcanti, za „filmové zpracování“ Vladimír Pozner a Ruth Wiedenová, hudbu složil Hanns Eisler, titulní roli hrál Curt Bois, který hostoval i v divadelní předloze na jevišti Berliner Ensemble.

Matka Kuráž a její děti. Historie zfilmování této Brechtovy hry je mimořádně zdlouhavá a spletitá. DEFA projevila zájem v roce 1949, ze září téhož roku pochází první smlouva. Jako režiséra navrhl Brecht Ericha Engela, který Matku Kuráž inscenoval už na divadle. Prvé verze scénářů však Brecht zamítl a navrhl na podzim 1950 jako autora scénáře svého někdejšího spolupracovníka Emila Burriho. V červnu 1951 byl hotov společný scénář Burriho a Brechta, věci se však dále protahovaly, Engel — zaneprázdněný jinými závazky — ustoupil, jako nový režisér nastoupil Wolfgang Staudte, během roku 1952 vznikly další dvě verze scénáře, potom projekt na celé dva roky usnul, v roce 1954 se tým Burri, Brecht, Staudte k práci vrátil, 28. června 1955 byl hotov relativně definitivní scénář, který zde otiskujeme. V srpnu téhož roku se začalo s natáčením; jako představitelé hlavních úloh se na filmu podíleli herci zvučných jmen, např. Helena Weigelová, Simone Signoretová, Ekkehard Schall, Erwin Geschonneck, Hans-Peter Minetti. Vzhledem k zásadním Brechtovým námitkám vůči produkčním podmínkám a Staudteho režijním postupům a vzhledem k neslučitelným estetickým stanoviskům bylo však natáčení přerušeno. Teprve roku 1960 vyrobila DEFA jiný film, který se vcelku věrně přidržel jevištní podoby Matky Kuráže v Berliner Ensemble. L. K.

OBSAH

1 AKTOVKY

- BIBLE (1913) — překlad RV 7
MALOMĚŠTÁCKÁ SVATBA (1919) — RV,
verše LK 13
ŽEBRÁK NEBOLI MRTVÝ PES (1919)
— RV 31
VYMÍTÁ ĎÁBLA (1919) — RV 37
LUX IN TENEBRIS (1919) — RV 45
ZÁTAH (1919) — RV 57
DANSEN (1939) — RV 69
CO STOJÍ ŽELEZO? (1939) — RV 79

2 VZESTUP A PÁD MĚSTA MAHAGONNY (1928—29) — LK 93

3 NAUČNÉ A CVIČNÉ HRY

- LET PŘES OCEÁN (1928—29) — LK 129
BADENSKÁ NAUČNÁ HRA O SROZUMĚNÍ
(1929) — LK 141
KDO ŘÍKÁ ANO A KDO ŘÍKÁ NE
(1929—30) — LK 153
OPATŘENÍ (1929—30) — LK 163
VÝJIMKA A PRAVIDLO (1930) — RV,
verše LK 181

CVIČNÉ HRY PRO HERCE:

- PARALELNÍ SCÉNY (1939)
— RV 198
MEZISCÉNY (1939) — LK 204
SOUBOJ HOMÉRA S HÉSIODEM
(1939) — LK 208

4 SONGY A JINÉ

- SONG O TOM, ŽE MUŽ JE JAKO MUŽ (1927)
— LK 215
SONGY KE HŘE HAPPY END (1929)
— LK 216
SEDM SMRTELNÝCH HRŮCHŮ
MALOMĚŠTÁKŮ (1933) — LK 221
PÍSNĚ Z CEST BOHA ŠTĚSTÍ (1939—41)
— LK 227
PŘÍBĚH MATKY KURÁŽE (1950) — LK 229
DVĚ BÁSNĚ K UVEDENÍ URFAUSTA (1952)
— LK 229

5 TURANDOT ANEŽ KONGRES PŘEKRUČOVAČŮ (1953—54) — RV, verše LK 233

6 FRAGMENTY HER

- HANNIBAL (1922) — LK 277
ZÁNİK EGOISTY JOHANNA FATZERA
(1927—30) — LK 283
OBCHOD S CHLEBEM (1929—30)
— LK 293
Z NIČEHO BUDE NIČ (1929—30)
— LK 313

SKUTEČNÝ ŽIVOT JAKUBA POSLUŠNÉHO
(1935—36) — RV, verše LK 321
ŽIVOT KONFUCIŮV (1940) — RV 333

7

PRÁCE PRO FILM

HAPPY END (1930) — RV 339
BOULE (1930) — RV, verše LK 345
OFFENBACHOVY „HOFFMANNOVY
POVÍDKY“ V NOVÉ VERZI (1947)
— RV 355

ENŠPÍGL (1948) — RV 359
PAN PUNTILA A JEHO SLUŽEBNÍK MATTI
(1955) — RV 365
MATKA KURÁŽ A JEJÍ DĚTI (1950—55)
— RV, verše LK 369

DOSLOV 417

EDIČNÍ POZNÁMKA 437

Bertolt Brecht

SPISY

DIVADELNÍ HRY 4
FRAGMENTY A JINÉ

Německé texty Die Bibel, Die Kleinbürgerhochzeit, Der Bettler oder Der tote Hund, Er treibt einen Teufel aus, Lux in tenebris, Der Fischzug, Dansen, Was kostet das Eisen, Aufstieg und Fall der Stadt Mahagonny, Der Ozeanflug, Das Badener Lehrstück vom Einverständnis, Der Jasager und der Neinsager, Die Massnahme, Die Ausnahme und die Regel, Übungsstücke für Schauspieler, Der Mann ist Mann-Song, Happyend-Songs, Die sieben Todsünden der Kleinbürger, Lieder aus „Die Reisen des Glückgotts“, Die Geschichte der Mutter Courage, Gedichte zum Urfaust, Turandot oder Der Kongress der Weisswäscher, Hannibal, Untergang des Egoisten Johann Fatzer, Der Brotladen, Aus Nichts wird nichts, Das wirkliche Leben des Jakob Geherda, Leben des Konfutse, Happyend, Die Beule, „Hoffmanns Erzählungen“ von Offenbach in der neuen Version, Material zu einem Eulenspiegel-Film, Zum Film Herr Puntila und sein Knecht Matti, Mutter Courage und ihre Kinder (Bertolt Brecht, Stücke 1955, 1955, 1956, 1966, Gedichte 1961, 1964, 1964, Texte für Filme 1971, Aufbau—Verlag, Berlin und Weimar) vybrali a přeložili Ludvík Kundera a Rudolf Vápeník. Doslov a ediční poznámku napsal Ludvík Kundera. Obálku a vazbu navrhl a graficky upravil Václav Bláha.

Vydal Odeon, nakladatelství krásné literatury a umění, n. p., jako svou 4340. publikaci v redakci krásné literatury. Praha 1984. Odpovědná redaktorka Božena Koseková. Technická redaktorka Milada Hrachová. Vytiskla Stráž, tiskařské závody, n. p., Plzeň, závod ve Vimperku. 34,54 autorských archů (31,37 text, 3,17 fotografické přílohy), 34,89 vydavatelských archů. Vydání první. Náklad 1 500 výtisků. 604-22-857.

01-115-84
13/24 — Vázané 38 Kčs